Digitized by Google

NAZIONALE
6
41/1 A
47
VITTORIO EMANUELE

C. IV. 27.

6, 42, e, 133

6-43-6-23

L. 11. e. 135

Dialoghi

VITTORIO EMANUELE
BIBLIOTECA IN ROMA

GENEVÆ,
Apud SAMVELEM DE TOVRNES.

DESIDERII ERASMI
ROTERODAMI
COLLOQVIA
FAMILIARIA,
NUNC EMENDATIORA,
Quibus accedunt
NOTÆ RECOGNITÆ & AUCTÆ
A
DAVIDE CONSTANTIO.

GENEVÆ,
Apud SAMVELEM DE TOVRNES.
M. DC. LXXXI.

DES. ERASMUS ROTER.

OPTIMÆ SPEI PUERO

IOANNI ERASMIO FROBENIO, S. D.

VICIT libellus tibi dicatus expectationem noſtram, Eraſmi mellitiſſime: tuum erit videre, ne fallas expectationem noſtram. Ille ſic adamatur, ſic rapitur, ſic teritur manibus ſtudioſæ juventutis, ut & patri tuo fuerit ſubinde typis excudendus, & mihi novis acceſſionibus identidem locupletandus; dicas & illum * Ἐράσμιον quempiam eſſe, deliciaſque Muſarum ſacra colentium. Quo magis adnitendum erit, ut tu quoque ſis, quod diceris, hoc eſt, ut literis & morum probitate ſis omnibus bonis cariſſimus. Vehementer autem pudendum fuerit, ſi cum tam multos hic libellus &

* Ἐράσμιον] Hoc eſt, amabilem : ſimul alluſum ad nomen autoris.

Latiniores reddiderit, & meliores,tu commiſeris, ut ad te ipſum non redierit eadem utilitas, quæ per te pervenerit ad omnes. Cumque tam multi ſint adoleſcentes, qui tibi nomine Colloquiorum gratias agunt; nonne merito cenſeatur abſurdum, ſi tua culpa factum videatur, quo minus mihi poſſis eodem nomine gratias agere? Accrevit libellus ad juſtam voluminis magnitudinem,tibi quoque conandum eſt,ut quantum accreſcit ætas, tantum accedat & honeſtæ eruditioni & morum integritati. Suſtines non vulgarem expectationem, cui reſpondere neceſſarium,vincere pulcherrimum fuerit: certe fallere ſine ſummo dedecore non potes.Nec hoc dico,quod hactenus pœniteat profectus tui, ſed ut currenti calcar addam,quo curras alacrius, præſertim cum eam ætatem ingreſſus ſis, qua non alia continget felicior ad imbibenda literarum ac pietatis ſemina.Fac igitur,ut hæc Colloquia vere tua dici poſſint. Dominus Ieſus ſervet iſtam ætatem tuam puram ab omnibus inquinamentis, ſemperque ad meliora provehat. VALE. *Baſileæ, Kalend. Auguſt. Anno* MDXXIV.

VITA

VITA
ERASMI,
ERASMO AUTORE.

NATUS *Roterodami vigilia Simonis & Iudæ, circa annum 67. ſupra milleſimum quadringenteſimum. Mater dicta eſt Margareta, medici cujuſdam Petri filia, è Septimontio, vulgo Sevenbergen, oriunda. Fratres illius duos Dordraci, pene nonagenarios, vidit. Pater dictus eſt Gerardus. Is cum dicta Margareta, ſpe conjugii (& ſunt qui interceſſiſſe verba dicunt) vixit. Eam rem indigne tulerunt & parentes Gerardi & fratres. Pater erat Helias, Mater Catharina. Uterque pervenit ad extremam ſenectutem: Catharina pene uſque ad nonageſimum quintum annum. Fratres erant decem, nulla ſoror ex eodem patre &*

matre; omnes conjugati, excepto uno. Gerardus erat natu minimus. Viſum eſt omnibus ut ex tanto numero unus Deo conſecraretur (noſti affectus ſenum,) & fratres volvebant rem animo. Scilicet ſic fore apud quem convivarentur. Gerardus, videns ſe modis omnibus excludi à matrimonio magno conſenſu omnium, fecit quod ſolent deplorati: clam fugit, & ex itinere miſit parentibus & fratribus epiſtolam, cum manu manum complexa, addito elogio, Valete, nunquam vos videbo. Interim relicta eſt ſperata conjux gravida. Puer alitus eſt apud aviam. Gerardus Romam ſe contulit. Illic ſcribendo (nam tum nondum ars typographorum erat) rem affatim paravit. Erat autem manu feliciſſima, vixitque juveniliter, mox applicuit animum ad honeſta ſtudia. Græce & Latine pulcre calluit. Quin & in Iuriſperitia non vulgariter profecerat. Nam Roma tum doctis viris mire floruit. Audivit Guarinum. Omnes autores ſua manu deſcripſerat. Parentes ubi reſciverunt eſſe Romæ, ſcripſerunt, puellam (cujus matrimonium ambierat) eſſe vita functam. Id ille credens, præ mœrore factus eſt presbyter, totumque animum ad religionem applicuit. Reverſus domum, comperit fraudem: nec illa tamen unquam

quam poſt nubere voluit, nec ille unquam poſt ſollicitavit eam. Puerum autem curavit liberaliter educandum, vixque quatuor annos egreſſum, in ludum literarium miſit. Ac primis annis minimum in literis illis profecit inamœnis, quibus natus non erat. Ubi nonum ageret annum, miſit Daventriam. Mater ſequuta eſt, cuſtos & curatrix teneræ ætatis. Ea ſchola tunc adhuc erat barbara. Prælegebatur * Pater meus: *exigebantur tempora. Prælegebatur Ebrardus & Ioannes de Garlandia: niſi quod Alexander Hegius & Zinthius cœperant aliquid melioris literaturæ invehere. Tandem ex pueris colluſoribus, qui grandiores natu audiebant Zinthium, primum cepit odorem melioris literaturæ. Poſt aliquoties audivit Hegium, ſed non niſi diebus feſtis, quibus legebat omnibus. Hic pervenit ad claſſem tertiam. Tum peſtis ibi vehementer ſæviens ſuſtulit matrem relicto filio, jam annum decimum tertium agente. Quum peſtis indies magis incrudeſceret, tota domo in qua agebat deſolata, reverſus eſt in patriam. Gerardus, accepto triſti nuntio, cœpit ægrotare, ac paulo poſt*

* *Pater meus*] Ita incipit libellus quidam Grammaticus, illo ævo in ſcholis prælegi ſolitus, qui MS exſtat in Bibliotheca Boxhorniana. Vide Vitam Eraſmi, & Epiſtolas à P. Scriverio editas, ac brevi auctiores publicandas.

mortuus eſt. Vterque deceſſit non multo ſupra annum quadrageſimum. Tres tutores inſtituit, quos habebat fidiſſimos, quorum præcipuus erat Petrus Winkel, tum ludi literarii magiſter Goudæ. Legavit rem mediocrem ſi tutores bona fide adminiſtraſſent. Ita Buſcumducis ablegatus eſt, quum jam ſatis maturus eſſet Academiæ. Verum illi Academiam metuebant, quod alere religioni ſtatuiſſent puerum. Illic vixit (hoc eſt, perdidit) annos ferme tres: in ædibus Fratrum, ut vocant, in quibus tum docebat Romboldus, qui mire adamabat ingenium pueri. Qui & ſollicitare illum cœpit, ut ſuo gregi accederet. Puer inſcitiam ætatis excuſabat. Hic exorta peſte, quum diu laboraſſet febri quartana, ad tutores reverſus eſt; jam ſtylo quoque ſatis prompto, ex aliquot autoribus bonis formato. Vnus tutor perierat peſte: ceteri duo, re non admodum bene geſta, agere de monaſterio cœperunt. Adoleſcens languens febri, quæ ſupra annum illum tenuerat, non à pietate abhorrebat: ceterum à monaſterio abhorrebat. Itaque diem ad cogitandum ſumit. Interim tutor ſubornat qui pelliceant, qui minitentur, qui imbecillem animum perpellant. Atque interea locum in monaſterio Canonicorum repererat, qui vulgo

Regulares dicuntur, in Collegio, quod eſt juxta Delft, dicto Sion, quæ domus eſt principalis ejus Capituli. Vbi dies veniſſet reſpondendi, reſpondit prudenter adoleſcens, ſe nondum, neque quid eſſet mundus ſcire, neque quid eſſet monaſterium, neque quid eſſet ipſe. Proinde videri conſultius, ut adhuc annos aliquot in ſcholis ageret, donec ſibi notior eſſet. Hæc quum videret conſtanter ab adoleſcente dici, ſtatim infremuit Petrus Winkel. En ego, inquit, fruſtra laboravi, qui talem locum tibi magnis precibus pararam. Tu nebulo es; ſpiritum bonum non habes. Abdico tutelam meam, vide unde alaris. Adoleſcens reſpondit, ſe accipere abdicationem, & ea eſſe ætate, ut non opus tutoribus eſſet. Vbi videt, ſe minis nihil proficere, ſubornat fratrem, qui & ipſe tutor erat, negotiatorem. Is blanditiis agit. Accedunt inſtigatores undique. Habebat ſodalem, qui prodidit amicum: & urgebat febris, nec tamen arridebat monaſterium, donec forte fortuna monaſterium ejuſdem ordinis in Emaus, ſive Steyn, juxta Goudam viſeret. Ibi repperit Cornelium, quem Daventriæ ſodalem in eodem cubiculo habuerat. Is nondum ſacrum illum cultum acceperat. Viderat Italiam, ſed parum doctus redierat. Hic

ſuum

ſuum agens negotium, cœpit mira eloquentia depingere vitæ genus ſanctiſſimum: copiam librorum, otium, tranquillitatem, ſodalitatem angelicam. Alii alliciebant, alii propellebant. Onerabat febris. Hunc delegit locum faſtidito altero. Lactabatur interim, donec haberet ſacram veſtem. Interea, tametſi adoleſcens ſenſit ſuo propoſito quam non omnia illic reſponderent, tamen totum illum gregem excitavit ad ſtudia. Parantem abire ante profeſſionem, partim pudor humanus, partim minæ, partim neceſſitas coërcuit. Profeſſus eſt. Tandem per occaſionem Epiſcopo Cameracenſi Henrico à Bergis innotuit. Is Cardinalitium galerum ſperabat, quem & impetraſſet, niſi præſentes defuiſſent nummi. Ad hoc iter optabat hominem Latine doctum. Itaque per hunc evocatus eſt cum auctoritate Epiſcopi Trajectenſis: quæ ſola ſufficiebat. Auctoritatem tamen Prioris & Generalis adjunxit. Conceſſit in familiam Epiſcopi, ſervato tamen habitu. Quum Epiſcopus eſſet deſtitutus ſpe galeri, ſentiretque illum in amore parum conſtantem erga omnes, id egit, ut Lutetiam ſtudiorum mitteretur gratia. Promiſſum eſt ſtipendium annuum. Nihil miſſum eſt. Sic ſolent principes. Illic in Collegio Montis acuti, ex

putridis

putridis ovis & cubiculo infecto morbum concepit. Itaque ad Epiſcopum rediit. Acceptus eſt honorifice. Recreatus eſt à morbo Bergis. Reviſit Hollandiam : hoc animo, ut maneret apud ſuos. Sed ipſis ultro hortantibus, Lutetiam rediit. Ubi deſtitutus auxilio Mæcenatis, vixit verius quam ſtuduit, & ob peſtilentiam, ibi multis annis perpetuam, per ſingulos annos redeundum erat in patriam. Tandem ubi totum annum ſæviret peſtis, Lovanium commigrare coactus eſt. Ante inviſerat Angliam in gratiam Montioii, tunc diſcipuli, nunc Mæcenatis; ſed amici verius quam benigni. Id temporis omnium bonorum apud Anglos benevolentiam ſibi conciliavit; ob id præſertim, quod profecturus in Galliam, ſpoliatus in litore Dovarienſi, non ſolum non ultus injuriam eſſet, ſed mox libellum in laudem regis totiuſque Angliæ edidiſſet. Tandem è Gallia magnis promiſſis in Angliam revocatus eſt. Quo tempore amicitia Archiepiſcopi Cantuarienſis auctus eſt. Ubi promiſſa non reſponderent, petiit Italiam; cujus adeundæ deſiderio ſemper arſerat. Egit paulo plus quam annum Bononiæ. Inde Venetias ſe contulit, ediditque Adagia. Inde Patavium, ubi hybernavit. Mox Romam, quo jam fama celebris

ac plauſibilis præceſſerat. Raphaëli Cardinali S. Georgii præcipue carus fuit. Non defuiſſet ampla fortuna, niſi mortuo Rege Henrico Septimo, & Succeſſore Octavo, amicorum literis ampliſſima pollicentibus in Angliam revocatus eſſet. Illic reliquum ætatis peragere decreverat. Verum ubi ne tum quidem præſtarentur promiſſa, in Brabantiam ſe ſubduxit, invitatus in aulam Caroli Cæſaris, cui Conſiliarius factus eſt, opera Ioannis Silvagii Cancellarii magni. Mutati cultus rationem reddit in libello primo, quo reſpondit Laïcis. Valetudo ſemper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus; præſertim in quadrageſima, ob piſcium eſum, quorum ſolo odore ſolebat offendi. Ingenium erat ſimplex, adeo abhorrens à mendacio, ut puellus etiam odiſſet pueros mentientes, & ſenex ad illorum aſpectum, etiam corpore, commoveretur. Linguæ inter amicos liberioris, nonnunquam plus quam ſat eſſet. Et ſæpe falſus, amicis tamen diffidere non poterat. Nec putidulus erat, neque quicquam unquam ſcripſit, quod ipſi placeret. Ac ne facie quidem propria delectabatur, vixque extortum eſt amicorum precibus, ut ſe pingi pateretur. Dignitatum ac divitiarum perpetuus contemptor fuit, neque quicquam prius otio ac libertate habuit.

habuit. Candidus alienæ doctrinæ æſtimator, fautorque ingeniorum unicus, ſi fortuna ſuppetiſſet. In provehendis bonis literis nemo magis profecit: gravemque ob hanc rem invidiam ſuſtinuit à barbaris. Uſque ad annum quinquageſimum nec impetiit quenquam, nec impetitus eſt à quoquam ſtylo. Idque habebat ſibi propoſitum, omnino ſtylum incruentum ſervare. A Fabro primum eſt impetitus. Nam Dorpiana orſa ſuppreſſa ſunt. In reſpondendo ſemper civilis erat. Lutherana Tragœdia intolerabili illum oneravit invidia. Diſcerptus eſt ab utraque parte, dum utrique ſtudet conſulere.

EPITAPHIUM
DESIDER. ERASMI ROTERODAMI,
BASILEÆ.

CHRISTO SERVATORI S.

DES. ERASMO ROTERODAMO, VIRO OMNIBUS MODIS MAXIMO, CUJUS INCOMPARABILEM IN OMNI DISCIPLINARUM GENERE ERUDITIONEM, PARI CONJUNCTAM PRUDENTIA, POSTERI ET ADMIRABUNTUR, ET PRÆDICABUNT. BONIFACIUS AMERBACHIUS HÆRES. HIER. FROBENIUS, ET NIC. EPISCOPIUS NUNCUPATI SUPREMÆ SUÆ VOLUNTATIS VINDICES, PATRONO OPTIMO NON MEMORIÆ, QUAM IMMORTALEM SIBI EDITIS LUCUBRATIONIBUS COMPARAVIT, IIS TANTISPER DUM ORBIS TERRARUM STABIT SUPERFUTURO, AC ERUDITIS UBIQUE GENTIUM COLLOQUUTURO: SED CORPORIS MORTALIS, QUO RECONDITUM SIT ERGO, HOC SAXUM POSUERE.

MORTUUS EST IV. EIDUS JULIAS, JAM SEPTUAGENARIUS, ANNO A CHRISTO NATO, M. D. XXXVI.

In ſaxo, quo ſepulchrum integitur eſt TERMINI facies, baſi quadrata, cum his verbis:

DES. ERASMUM ROTERODAMUM AMICI SUB HOC SAXO CONDEBANT, IV. EIDUS JULIAS, M. D. XXXVI.

DES.

DES. ERASMI ROT.

COLLOQVIA FAMILIARIA:

In primo congreſſu.

NON [1] temere docet quidam, ut ſalutemus libenter. Comis enim & blanda ſalutatio ſæpe conciliat amicitiam, inimicitiam diluit, certe mutuam benevolentiam alit augetque. [2] Quidam uſque adeo Demeæ ſunt, ingenioque agreſti, ut vix ſalutati reſalutent.

Nonnullis hoc vitii conciliavit educatio verius, quam natura.

Vrbanitatis eſt, ſalutare obvios, aut eos qui nos adeunt, aut quos adimus ipſi colloquendi gratia. Item operis aliquid agentes, cœnantes, oſcitantes,

1. In moralibus illis præceptis, quæ Catonis nomine circumferuntur. lib 1.

2. Nomen eſt ſenis in Adelph. Terentii: ἀπὸ τοῦ δήμου à plebe quaſi plebeium dicas: is fuit natura agreſtis ac ſeverus, ideo uſu venit ut Ruſtici ac inurbani Demeæ vocarentur.

ſingultientes, 3. ſternutantes, tuſſientes. In ructu crepituve ventris ſalutare, hominis eſt plus ſatis urbani.

Sed incivilius etiam, eum ſalutare, qui reddit urinam, aut alvum exonerat.

Salve pater, ſalve matercula, ſalve mi frater, ſalve præceptor obſervande, ſalve multum mi patrue, ſalve dulciſſime nepos.

Vrbanum eſt, addere cognationis aut affinitatis titulum, niſi cum habent aliquid odii: tum enim præſtat abuti minus quidem propriis, ſed plauſibilioribus: Veluti cum novercam ſalutamus matrem: privignum, filium: vitricum, patrem: ſororis maritum, fratrem: fratris uxorem, ſororem. 4. Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit, ſi ſenem, patrem, aut virum eximium, ſalutes, quam ætatis cognomine: etiamſi olim honoris cauſa dicebatur, 5. ὦ γέρον. Salve præfecte, ſalve tribune. Non autem, ſalve caligarie, aut calcearie. Salve adoleſcens, ſalve juvenis. Senes ignotos adoleſcentes filiorum cognomento ſalutant, adoleſcentes viciſſim illos patres aut dominos.

3. Sternutantes ſalutandi mos à Græcis videtur fluxiſſe: Cum enim putarent πταρμὸν ſternutationem ominoſam eſſe, eius ſolicitudinem ita ſolebant deprecari Ζεῦ σῶσον.

4. Romani Magiſtratum prenſantes, Nomenclatoribus utebantur à quibus monebantur quo nomine, quove honoris titulo, quilibet civis foret appellandus: hinc Hor. Epiſt. lib. 1. Ep 6. *Mercemur ſervum &c.* & Paulo poſt: *frater, Pater: adde ut cuique eſt ætas.*

5. Senectus ſemper magno in pretio habita fuit, ideo ſenis, appellatio apud omnes honorifica: Homerus frequenter ea utitur, ὦ γέρον. & Senatores Lacedæmon. γέροντες dicti.

Blandior

Blandior ſalutatio inter amantes.

Salve
- mea Corneliola.
- mea vita. 2
- mea lux.
- meum delicium.
- meum ſuavium.
- mel meum.
- mea voluptas unica.
- meum corculum.
- mea ſpes.
- meum ſolatium.
- meum decus.

Honoris gratia, aut ſecus.

Salve here. Ohe, ſalve tu quoque bone vir. Salve vir ornatiſſime, clariſſime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime. Salve mi Mæcenas. 3. Salve patrone ſingularis. Salve vir ſpectatiſſime. Salve unicum hujus ætatis ornamentum. Salve Germaniæ delicium. Salvete quotquot eſtis una ſalute omnes. Salvete pariter omnes. Salvete belli homunculi. Salve congerro lepidiſſime. Salve vini pernicies. RESP. Salve & tu gurges helluoque placentarum. Salve multum virtutis omnis antiſtes. RESP. Salve tantundem totius probitatis exemplar. Salve anicula annos nata quindecim. RESP. Salve puella annorum octo-

2 Apud Romanos uſitata fuit illa vox blandiendi Ζωὴ καὶ ψυχή, mea vita mea animula: quâ Lais juvenibus adblandiebatur.

3. Mæcenas fuit Imp. Auguſto à ſecretis regiâ ſatus ſtirpe, ſi Horatio ac cæteris credamus, is quia ſummus doctorum fuit Patronus, ideo omnes litterarum ac litteratorum fautores, Mæcenates vocamus: Hinc Mart. lib. 8. 56. epig. ſint Mæcenates, non deerunt Flacce Marones. is perhibetur repertor notarum ταχυγραφείας & σημειογραφείας.

ginta. Bene ſit tibi cum tuo calvitio. RESP. Bene tibi cum lacero naſo. Vt ſalutaris, ita reſalutaberis. Si male dixeris, pejus audies. Salve iterum, atque iterum. RESP. Et tu ſalve perpetuum. Salve plus millies. RESP. Equidem malim ſalvere ſemel. Salve quantum vis. RESP. Et tu quantum mereris. Salvere te jubeo. Quid, ſi nolim? Equidem ægrotare malim, quam tua ſalute ſalvere.

Salve ſit tua	Sanctitas. Amplitudo. Celſitudo. Majeſtas. Beatitudo. Sublimitas.	magis vulgo recepta ſunt, quam probata doctis.

In tertia perſona.

Sapidus Eraſmo ſuo ſalutem dicit.
Sapidus Beatum ſuum plurima ſalute impertit.

Alia Forma.

Salvus ſis Crito. Bene tibi ſit vir optime. RESP. Et tibi melius. Pax tibi frater. Chriſtiana ſalutatio eſt, à Iudæis profecta, neque tamen repudianda. Similis eſt, Bona vita 1. Ave præceptor RESP. Equidem malim habere, quam avere Χαῖρε. RESP. 2. Memento te Baſileæ eſſe, non Athenis. RESP. Quur tu igitur audes Romane loqui, quum Romæ non ſis?

1. Formula ſalutandi, quæ Græcorum χαῖρε æquivalet: hoc tamen notant quidam & imprimis Martialis: Avere proprie in matutinis ſalutationibus uſurpari: unde illud *Et matutinum portat ineptus ave*: Epig. *lib.1.56.*

2. *Memento te*) Alluſum eſt ad id quod refert Cicero ex Lucil. de Scævola ridente Albutium græciſſantem Romæ. lib.1. de finibus.

Bene

Bene precandi Formula.

Et bene precari, ſalutationis genus eſt.

Gravida.

Faxit Deus ut feliciter parias : ut maritum pulchra prole facias parentem. Faxit illa virgo mater, ut feliciter fias mater. Precor, ut hic tumor uteri feliciter ſubſidat. Velint ſuperi, ut non majore moleſtia elabatur, quam illapſum eſt, quicquid hoc eſt oneris quod geſtas. Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

Sit felix convivium. Bene ſit univerſo cœtui. Precor omnia læta vobis omnibus. Deus bene fortunet veſtrum convivium.

Sternutanti.

Sit fauſtum ac felix. Servet te Deus. Sit ſalutiferum. Bene vertat Deus.

Auſpicanti quippiam.

Sit felix & fauſtum reipublicæ. Bono ſit omnibus quod inſtituis. Bene vertat quod agis. Bene fortunet Deus tuos labores. Faveant ſuperi tuis conatibus. Quæſo ut quod inſtituiſti, ſuperis bene fortunantibus, feliciter abſolvas. Bene fortunet Chriſtus opt. max. quod in manibus eſt. Feliciter cedat quod inſtituiſti. Feliciter exeat quod aggreſſus es. Rem ſanctam aggreſſus es; precor ut felix ſit exitus, ac

proſperũ numen aſpiret pulcherrimis cœptis. Chriſtus bene cœpta ſecundet. Proſpere ſuccedat quod auſpicatus es. Deum opt. maximumque precor, ut iſtud conſilium, quam eſt honeſtum, tam ſit & felix. Bonis avibus cœpta res, melioribus exeat. Precor ut bonis 1. avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem curſum, & recurſum feliciorem. Faxit Deus, ut itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi proſperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter & navigare, & renavigare. Sit iter lætum, reditus lætior. Vtinam iſta profectio tibi ſuccedat ex animi tui ſententia. Vtinam tibi tam jucunda ſit iſta profectio, quam nobis erit interim moleſtum tuĩ deſiderium. 2. Bonis auſpiciis ſolvas ancoram. Precor ut ex utriuſque votis ſuccedat hoc iter. Precor ut hic contractus commodo bonoque ſit utriſque. Precor ut hoc matrimonium voluptati ſit omnibus nobis. Soſpitet te Ieſus opt. max. Superi propitii te nobis incolumem reſtituant. Servet te Deus 3. animæ dimidium meæ. Opto tibi reditum incolumem. Precor ut hic annus tibi lætis auſpiciis ineat, lætioribus procedat, lætiſſimis exeat, ac ſæpius recurrat ſemper felicior. RES 1. At ego viciſſim tibi multa

1. Bonis avibus id eſt feliciter. proverbialis locutio ab augurum obſervatione ſumpta: ut &: avibus ſecundis apud Livium: meliores nanciſci aves, ii dicuntur, quibus poſt res adverſas, proſperiora ſuccedunt.

2. Auſpicium quaſi aviſpicium, eſt divinatio ſumpta ex geſtu, volatu, cantu vel paſtu avium: bonis auſpiciis. id eſt feliciter: hinc fit ut auſpicatum, & auſpicatè in bonam partem ſumantur.

3. Sic Horatius od. 3. lib. 1. de Virgilio, *ſerves animæ dimidium meæ*: Et de Mæcenate ita od. 17. l. 2. *te meæ ſi partem animæ rapit maturior vis*: amicorum enim eſt una anima in duobus corporibus.

ſecula feliciſſima precor, ne tu gratis ſis nobis bene precatus. Precor ut hic dies tibi candidus illuxerit. Precor ut hic ſol tibi felix ſurrexerit. RESP. Tantumdem tibi reprecor. Sit felix exortus hujus diei, & ſit utrique noſtrum proſperrimus. Opto tibi noctem proſperam pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix ſomnus. Det Deus placidam quietem. Det ſomnum abſque ſomniis. Faxit Deus, ut aut placide dormias, aut feliciter ſomnies. Sit tibi fauſta nox. RESP. At ego tibi, quando gaudere ſoles lucro, pro una fauſta mille precor fauſtiſſimas.

Vale, in digreſſu.

Valete omnes. Bene vale. Cura ut quam rectiſſime valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo te bene valere. Jam me tempus alio vocat; tu valebis. Valeto quam optime. Vale pancratice,
1. aut ſi mavis athletice. Vale ut dignus es. Vale ut meritus. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in craſtinum. Numquid vis? Eſt aliud quod me velis? RESP. Nihil, niſi ut proſpere valeas. Da operam ut ſis proſpera valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam ſalutis tuæ. Fac ut proximo congreſſu te lætum ac nitidum vi-

1. Plautus in Bach. utitur, hac loquendi formula: ibi enim Chryſalus dicit Mneſilochum pancraticè atque Athletice valere: id eſt firmiter ac robuſte: Huiuſmodi enim luctatores, validis Lacertis & firma valetudine ſint opportet: unde & Athletica valetudo pro corpulenta & robuſta dicitur, quam Ariſtot. ἀθλητικὴν ἕξιν vocat: Et victum Athleticum pro valido & ad vires firmandas accomodato dixit Celſus.

deamus. Jubeo te 2 curare cuticulam. Cura ut ſit mens ſana in corpore ſano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore tum animo. RESP. Dabitur quidem opera. Valebis tu quoque. Tibi viciſſim precor proſperam valetudinem.

Salutare per alium.

Frobenium jubebis meo nomine ſalvere plurimum. * Eraſmiolum item mea cauſa ſalutabis diligenter. Tum matri Gertrudi quam potes officioſiſſime ex me ſalutem dicito. Dic, me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi ſodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis ſalutato. Uxori ſalutem ex me annuntiabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine ſalutem adſcribes. Mei viçe ſalutabis affinem meum Numquid tuis mandas per me? RESP. Ut recte valeant. Eſtne quod ad tuos perferri me nuntio? RESP. Multam ſalutem omnibus ſed præcipue patri. Sunt quos per me tuo nomine velis ſalutatos? RESP. Omnes qui de me percontabuntur. Salutem quam mihi ab amicis attuliſti, illis multo cum fœnore referes. Quorum nomine mihi ſalutem attuliſti, hos omneis mea gratia viciſſim ſalutabis accurate. In amicis ſalutandis ſis quæſo mihi vicarius. Salutaſſem generum meum per literas, ſed tu mihi apud illum epiſtolæ vice

2. Curare cuticulam de iis qui genio indulgent & qui delitiis ac voluptatibus utuntur ut ſumma cutis niteat. ita Hor. Epiſt. 4. lib. 1. *me pinguem & nitidum, & bene curata cute &c.* ita & Perſ. ſat. 4. *Et aſſidue curata cuticula ſole.* de illis loquitur: qui apricari ſe in ſole ſolebant ut cutem curarent quod Græci ἡλίωσιν dixerunt inſolationem.

* *Eraſmiolum*] Amantium more μειώσει utitur.

fueris.

fueris. Heus heus, quo properas? RESP. Recta Lovanium. Reſiſte pauliſper, eſt quod tibi mandem. RESP. Atqui pediti non convenit ſarcina. Quid rei eſt? RESP. Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campenſem, totumque chorum trilinguem mihi ſalutes. RESP. Si nihil aliud imponis ſarcinæ præter ſalutes, facile perferam. Atqui ne gratis iſtud facias, precor uti tibi quoque eunti ac redeunti ſalus ſit comes.

Reducem quomodo ſalutare oporteat.

Salvum te advenire gaudemus. Soſpitem adeſſe volupe eſt. Te nobis redditum eſſe voluptati eſt. Gratulamur tibi felicem reditum. Gratia ſuperis quod nobis incolumis redieris. Quo moleſtius fuit nobis tui deſiderium, hoc redditus conſpectus tui jucundior eſt. Gratulamur & tibi, & nobis, quod vivus ac valens nobis reſtitutus ſis. Hoc reditus tuus eſt nobis jucundior, quo minus expectatus. RESP. Ego viciſſim lætor, quod incolumis vos incolumes offenderim. Quod te ſalvum repererim, vehementer gaudeo. Non viderer mihi rediſſe ſalvus, niſi vos ſalvos reperiſſem. Nunc demum mihi videor ſoſpes, cum vos incolumes ac pulcre valentes conſpicio.

Percontandi forma in primo congreſſu.

GEORGIUS, LIVINUS.

GE. EX qua tandem 1. corte aut cavea nobis ades? LI. Quid ita? GE. Quia male ſaginatus.

1. Cors & cohors avium ſeptum ſignificat, ſic apud Ovid. faſt. 4: abſtulerat multas, illa cohortis aves: hinc cohortalis, & cortalis gallina, in corte nutrita apud Mart. raucæ cortis aves: Græcis cors eſt ἔπαυλις:

Quia macie pelluces totus, ariditate crepitas. Unde prodis? Li. E collegio Montis acuti. Ge. Ergo ades nobis onuſtus literis. Li. Imo pediculis. Ge. Pulcre comitatus advenis. Li. Sane nec tutum eſt nunc viatorem ire incomitatum. Ge. Agnoſco ſodalitium ſcholaſticum. Ecquid novarum rerum adfers è Lutetia? Li. Illud in primis, quod, ſcio, tibi videbitur incredibile: Lutetiæ 1. Beta ſapit, & Quercus concionatur. Ge. Quid tu narras? Li. Hoc quod audis. Ge. quid ego audio? Li. Hoc quod narro. Ge. Monſtri ſimile. Oportet illic 2. fungos & lapides eſſe auditores, ubi tales concionentur. Li. Atqui ſic res habet. Nec audita narro, ſed comperta. Ge. Oportet igitur illic plurimum ſapere homines, ſi ſapit Beta & Quercus, Li. Rectè conjectas.

Alia.

Ge. Valeſne? Li. Contemplare vultum. Ge. Quin potius 3. lotium jubes? An me putas medicum? Non rogo, quid valeas; nam facies ipſa loquitur te belle valere: ſed quomodo tibi placeas. Li. Corpus quidem belle habet, ſed animo male eſt. Ge. At non valet, qui iſthac parte laborat. Li. Sic res habent meæ. Corpus valet; ſed ægrotat crumena. Ge. Facile iſti morbo medebitur mater. Vt valuiſti uſque?

1. *Beta*) Fortaſſis Natalem Bedam, & N. de Querceto, ſententiarios Pariſienſes, Magiſtros noſtros, tangit.

2. Fungus champignon, ſed hîc pro homine ſtupido ac inſulſo. ut apud Plaut. in Bach. adeón' me fuiſſe fungum, ut qui illi crederem.

3. Ex lotio enim medici morbos & cauſas eorum cognoſcunt: præſertim hepatis & venarum diſpoſitio ex urinis dignoſcitur. Gal. 2. progn. t. 26.

Li.

Li. Varie, ut ſunt res mortalium. Ge. Satin' recte vales? Salvane res; Satin' ſalvæ res? Fuiſtine ſemper proſpera valetudine? Li. Proſperrima, gratia ſuperis. Ego Dei beneficio perpetuo belliſſime valui. Semper proſpera valetudine ſum uſus. Hactenus bona valetudine fui, fauſta, incolumi, felici, proſpera, ſecunda, integra, baſilica, athletica, pancratica valetudine. Ge. Faxint ſuperi ut iſthuc ſit perpetuum ac proprium. Lætus iſthuc audio. Voluptatem mihi nuntias. Eſt iſthuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem iſtum ex te audire ſupra modum gaudeo. Iſthuc haud invitus audio. Oppido lætor iſthuc audire ex te. Ut idem ſemper facias, opto. Vt ad iſtum modum quam diutiſſime valeas, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia ſuperis. Gratiam habeo ſuperis. Li. Equidem pulcre valeo, ſi tu vales. Ge. Nihil interim moleſtiæ fuit? Li. Nihil, niſi quod veſtra conſuetudine frui non licuit. Ge. Quo pacto vales? Li. Recte, pulcre, belle, perbelle, belliſſime, perpulcre, feliciter, commode, minime male. Valeo ut volo potius, quam ut mereor: 1. baſilice, 2. pancratice, athletice. Ge. Expectabam ut diceres etiam, taurice.

Male valere.

Ge. Rectene vales? Li. Vellem quidem. Non admodum ex ſententia. Equidem utcumque valeo. Sic

1. *Baſilice*] Id eſt, regie & magnifice ſeu ſplendide. Solent ſiquidem diligentius curare valetudinem reges.
2. Vide ſuprà: vox græca. ἀπὸ τοῦ πάντα κρατεῖν.

menſis eſt. Jam tertius eſt menſis. Mihi quidem ſeculum videtur, quod ægrotare cœpi. Ge. Adnitendum cenſeo ne morbus fiat familiaris. Li. Jam nimium aſſuevit. Ge. Num eſt hydrops? Li. Negant. Ge. Num dyſenteria? Li. Non arbitror. Ge. Num febris? Li. Opinor febris eſſe ſpeciem, ſed novam, ut nunc novi ſubinde morbi exoriuntur, antehac incogniti. Ge. At plus ſatis erat veterum. Li. Ita viſum eſt naturæ nimium novercæ. Ge. Quoto die recurrit dolor? Li. Quoto die narras, imo quotidie: ſæpius, quam * Euripus. Ge. Papæ! malum abominandum. Vnde contraxiſti morbum? Vnde ſuſpicaris hoc eſſe collectum mali? Li. Ex inedia. Ge. At non ſoles uſque adeo ſuperſtitioſus eſſe, ut te jejunio maceres. Li. Non erat religio, ſed inopia. Ge. Quænam? Li. Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E putribus ovis morbum ortum ſuſpicor. E vino plus ſatis diluto. E crudis malis contracta eſt ſtomachi cruditas. Ge. Vide ne ex immodico aut intempeſtivo ſtudio conciliaris hoc mali, aut ex potatione largiore, aut Venere parum moderata. Quin acceſſis medicum? Li. Timeo ne citius morbum augeat, quam adimat. Metuo ne pro remedio det venenum. Ge. Deligendus eſt igitur cui tuto fidas. Li. Si moriendum eſt, malo ſemel mori, quam tot pharmacis excarnificatus. Ge. Fac igitur ut ipſe tibi ſis

* Eurippus eſt pars maris inter Aulidem Bœotiæ portum & Eubœam inſulam: de qua ſic Sen. in Hercule Oet.

Eurippus undas flectit inſtabilis vagas,
Septemque curſus flectit & totidem refert,

Ab iſta reciprocandi celeritate ducta eſt metaphora; quâ Euripi vocantur, inconſtantes & moribus inæqualibus homines.

medicus.

medicus. Si diffidis homini medico, precor ut ſit tibi medici vice Deus. Sunt qui tecti cucullа Dominicali aut Franciſcana revaluerunt. L i. Idem fortaſſis eveniſſet, ſi lenonis pallio tecti fuiſſent. Verum iſta diffidenti nihil conducunt. G e. Fide igitur, ut reviviſcas. Alii morbo levati ſunt, nuncupatis alicui divo votis. L i. At ego cum divis non paciſcor. G e. Proinde tu vel à Chriſto, cui fidis, pete ſanitatis beneficium. L i. At ego, an beneficium ſit, neſcio. G e. An non beneficium eſt, liberari morbo? L i. Nonnunquam mori felicius eſt. Ab illo nihil peto, niſi ut, quod ſcit optimum eſſe, mihi largiatur. G e. Sume quod alvum dejiciat. L i. Jam ſua ſponte cita eſt. G e. Ciendus eſt alvus. Movendus eſt alvus. L i. Imo ſiſtendus eſt magis; nam plus ſatis profluit.

Alia.

G e. Fuitne tibi hoc iter fauſtum & commodum? L i. Sic ſatis: niſi quod nihil uſquam tutum eſt à latronibus. G e. Hic eſt belli ludus. L i. Eſt, ſed ſceleratiſſimus. G e. Pedes advenis, an eques? L i. Partim pedeſtri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. G e. Quo in ſtatu ſunt res Gallicæ? L i. Sane turbulento. Magnæ bellorum minæ ſunt. Quid mali allaturi ſint hoſtibus, neſcio: certe Galli jam ipſi non dicendis malis affliguntur. G e. Unde, proficiſcuntur iſti bellorum tumultus? L i. Unde, niſi ex ambitione monarcharum? G e. At horum prudentia conveniebat ſedari rerum humanarum tempeſtates. L i. Sedant illi quidem, ſed ut Auſter mare. Perſuadent ſibi, ſe deos eſſe, ſuaque cauſa mundum hunc eſſe conditum. G e. Imo princeps reipublicæ gratia conſtituitur, non reſpublica principis cauſa.

Lɪ. Imo non deſunt Theologi qui 1 frigidam ſuffundant, & ad hos tumultus claſſicum canant. Gᴇ. Iſtos ego ſtatuerem in prima acie. Lɪ. At illi ſibi cavent 2 poſt principia. Gᴇ. Iſta publica ſatis curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in ſtatu ſunt? Lɪ. Optimo, felici, mediocri, tolerabili. Gᴇ. Quo pacto ſe res habent tuæ? num ex voto? Lɪ. Imo ſupra votum, ſupra meritum, ſupra ſpem. Gᴇ. Satin' ex ſententia? Satin' ſalva omnia? Satiſne proſpera omnia? Lɪ. Res in pejore ſtatu eſſe non poteſt. Pejore in loco negotium non poteſt eſſe. Gᴇ. Non cepiſti igitur quod captabas? non contigit præda quam venabaris? Lɪ. Venabar equidem, ſed irata 3 Delia. Gᴇ. Nihil reliquum eſt ſpei? Lɪ. Spei permultum, ſed rei nihil. Gᴇ. Epiſcopus nihil oſtendit ſpei? Lɪ. 4 Tota plauſtra, totaſque ſpei naves, ſed præterea nihil. Gᴇ. Nihil adhuc miſit? Lɪ. Promiſit quidem largiter, at ne teruncium quidem miſit. Gᴇ. Ergo ſpe alendus eſt animus. Lɪ. Sed hac non ſaginatur venter. Qui ſpe aluntur, pendent, non vivunt. Gᴇ. Attamen hoc eras ad iter expeditior, quod nihil eſſet

1. Frigidam ſuffundere apud Plaut. in Ciſtell. pro clam & per cuniculos incitare: deſumptum videtur proverbium à fabris qui aqua aſperſa ignem vehementiorem reddunt.

2. Principia, in militia tum Romana tum Macedon. erant locus caſtrorum princeps & ſacer, quia in iis Aquilæ & ſigna, id eſt dii militares, in iis aut juxta ea, tribuni, præfecti. Plut. in Galba c. 17. ἀρχεῖα, πριγκίπια ῥωμαῖοι καλοῦσι. Sidon. Apoll. ea vocat initia. hic poſt principia, ſignificat, in tutò

3. Délia. Diana, montium cuſtos nemorumque virgo ut eam deſcribit Hor. in car. ſecul. Venationi præeſſe putabatur. ideo ab Hom. hym. in Apoll. vocatur ἰοχέαιρα ſagittis gaudens: canes ipſi ſacros eſſe obſervat Phurnut. quia iis fit venatio: unde hæc ars dicta eſt Κυνηγετική.

4. *Tota plauſtra*] Ita Græci; ὅλας ἁμάξας.

oneris * in zona. Li. Fateor ; atque etiam tutior. Nulla enim ſunt arma certiora adverſus latrones. Sed ego malim & onus, & periculum. Ge. Nihilne tibi ademptum eſt in via? Li. Mihine ? Quæſo quid eripias nudo ? Aliis citius periculum erat à me. Licuit mihi 1 vacuo viatori per totum iter canere & eſurire, Num quid vis? Ge. Quo nunc hinc abis? Li. Recta domum, ſalutaturus 2 penates jamdiu non viſos. Ge. Precor ut illic offendas omnia læta. Li. Utinam ita velint ſuperi. Nihil interim extitit novi domi noſtræ ? Ge. Nihil, niſi quod reperies auctam familiam. Nam tua Catulla peperit tibi catulum abſenti. Tua gallina peperit tibi ovum. Li. Bene nuntias. Grata nuntias. At ego tibi pro iſthoc nuntio polliceor 3 evangelium. Ge. Quodnam ? ſecundum Matthæum ? Li. Non, ſed ſecundum Homerum. En, accipe. Ge. Tibi ſerva tuum evangelium. Mihi ſaxorum ſatis eſt domi. Li. Ne ſperne munuſculum. 4 Aëtites eſt, qui gravidis admotus in nixu, maturat partum. Ge. Quid ais? Eſt mihi ſane gratiſſimum. Diſpiciam unde poſſim hoc donum penſare. Li. Abunde penſatum puta, ſi boni conſu-

* *In Zona.*] Illic milites geſtabant pecuniam: Plaut. in Pœn. tu qui zonam non habes quid tu in hanc veniſti urbem. Zonam ſolvere idem quoque eſt ac pudorem deponere.

1. *Vacuo viatori*] Alluſum eſt vulgato Iuvenalis : ſat.10. Cantabit vacuus coram latrone viator.

2. Penates Dii Domeſtici: Macrob. ſatur. lib.3. c.4. dicit eos eſſe per quos penitus ſpiramus, per quos corpus habemus, per quos rationem animi poſſidemus : eos tres eſſe cenſet : Iovem Iunonem Minervam: vide Voſſium de orig. Idol. lib.2. cap.57.

3. *Evangelium*] Iocus eſt ex ambiguo. Nam evangelium dicitur munus, quod datur rem lætam nuntianti.

4. *Aëtites.*] Arendſteen. Pierre d'Aigle.

lueris. Ge. Imo nihil accidere potuit magis in tempore. Nam uxori meæ jampridem tumet uterus. Li. Illud igitur abs te 5 ſtipulabor, ut ſi maſculum ediderit, me ſuſceptorem aſciſcas. Gi. Polliceor, ac tuum indetur puero nomen. Li. Quod utriſque bene vertat. Gl. Imo nobis omnibus.

Perſonæ.

MAURITIUS, CYPRIANUS.

Ma. Rediſti nobis obeſior ſolito. Rediſti procerior. Cy. At equidem mallem prudentior, aut doctior. Ma. Imberbis abieras, rediſti barbatulus. Contraxiſti tibi abſens nonnihil ſenii. Quid ſibi vult hic pallor? quid macies? quid frons caperata? Cy. Ut eſt fortuna, ſic eſt corporis habitus. Ma. Num adverſa? Cy. Nunquam mihi quidem alias ſecunda, ſed nunquam, quam nunc, 1 reflavit odioſius. Ma. Doleo vicem tuam. Dolet mihi tua calamitas. Sed quid iſthuc mali eſt? Cy. Univerſæ pecuniæ 2 naufragium feci. Ma. In mari? Cy. Non, ſed in litore, nondum navem ingreſſus. Ma. Ubinam? Cy. In litore Britannico. Ma. Bene habet quod ipſe nobis vivus enataſti. Præſtat pecuniæ jacturam facere, quam vitæ. Levius eſt pecuniæ diſpendium, quam famæ. Cy. Vita famaque incolumi, periit pecunia. Ma. Vita 3 ſarciri nullo pacto poteſt, fama ægre

5. *Stipulabor*] Stipulatur qui promiſſum accipit. Nam paciſcitur & qui promittit, & cui promittitur.
1. Fortuna reflare per Metaph. dicitur quum omnia nobis præter ſententiam ac votum cadunt. Sic Cic. off. 1. Quùm fortuna reflavit affligimur.
2. *Naufragium feci*] Id eſt jacturam feci. Allegoria.
3. *Sarciri*] Metaphora à ſartoribus deſumpta.

poteſt,

poteſt, pecunia facile alicunde ſarcietur. Quî malum hoc accidit? CY. Neſcio, niſi quod ſic erat in fatis meis. Sic viſum eſt ſuperis. Sic libuit * genio meo malo. MA. Vides igitur doctrinam ac virtutem tutiſſimas eſſe divitias, quæ nec eripi poſſunt, nec gravant circumferentem. CY. Pulcre tu quidem philoſopharis; ſed interim ego ringor.

Alia. Perſonæ.

CLAUDIUS, BALBUS.

CL. Gratulor tibi reduci, Balbe. BA. Et ego tibi ſuperſtiti, Claudi. CL. Gratulor tibi in patriam reverſo. BA. Imo gratulare magis è Gallia profugo. CL. Quid ita? BA. Quia illic bellis 1. fervent omnia. CL. Quid Muſis cum Marte? BA. Atqui illic ne Muſis quidem parcitur. CL. Tu igitur feliciter elapſus es. BA. At non ſine periculo. CL. Totus alius nobis rediſti. BA. Quî ſic? CL. Ex Hollando verſus es in Gallum. BA. Quid? 2. an capus eram quum hinc abirem? CL. Veſtis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum. BA. Hanc 3. metamorphoſin malim quam in gallinam. Sed 4. ut cuculla non facit monachum, ita nec veſtis Gallum. CL. Jamne calles Gallice? BA. Sic ſatis. CL. Quo pacto didiciſti?

* Notum eſt priſcos ſingulis hominibus duos genios tribuiſſe: alter quorum ſtudet nocere, alter favere: integriſque regionibus, ac urbibus nuncupatos quoque genios legimus: priores Genii ſingulis hominibus addictitii vocabantur ἁπλῶς genius: ſed alii. Genius magnus.

1. *Fervent*] Metaphora ab aquis ſumpta.
2. *An Capus eram*] Iocus eſt ex ambigua voce gallus.
3. *Metamorphoſis*] Transformatio.
4. *Vt cuculla*] Proverbium vulgi.

BA.

BA. Magiſtris haudquaquam 1 mutis. CL. Quibus?
BA. Mulierculis,quovis turture loquacioribus. CL. In tali ludo facile diſcimus loqui. Sonaſne probe ſermonem Gallicum? BA. Imo & Latinum ſono Gallice. CL Numquam igitur ſcribes 2 bona carmina. BA. Cur ita? CL. Quia periit tibi ſyllabarum quantitas. BA. Mihi ſatis eſt qualitas. CL. Quid? eſtne Lutetia immunis à peſtilentia? BA. non eſt, ſed perpetua non eſt: aliquando remittit ſeſe, mox recrudeſcit, nonnunquam intermittitur, deinde recipit ſeſe. CL. Non ſat erat malorum ubi bellum eſt? BA. Erat, niſi ſecus eſſet viſum ſuperis. CL. Annonæ caritatem iſtic eſſe oportet. BA Imo penuriam. Omnium rerum illic inopia eſt, præterquam ſceleratorum militum. Bonorum virorum illic eſt mira vilitas. CL. Quid accidit Gallis, ut bellum ſuſcipiant cum 3 Aquila? BA. Quia movet illos exemplum 4 ſcarabæi, qui non ceſſit aquilæ. In bello nemo ſibi non videtur Hercules. CL. Non te remorabor diutius. Alias latius nugabimur, quum erit utrique commodum. Nunc alio me vocant 5 negotiola quædam.

1. *Muti magiſtri*] Proverb. id eſt, libri.
2. *Bona carmina*] Alluſit ad hoc quod vulgus Gallorum perperam pronuntiat accentus.
3. *Aquila*] Imperatorum inſignia.
4. Scarabeus Aquilam quærit; dicitur hoc cùm imbecillior atque impotentior, quippiam molitur atque ſtruit inſidias inimico longe potentiori.
5. *Negotiola*] Ταπίνωσις arrogantiæ vitandæ cauſa.

Domeſtica Confabulatio. Perſonæ.

PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

PE. HEus, heus puer, nemon' huc prodit? MI. Hic opinor effringet fores. Familiarem oportet eſſe. O lepidum caput. Quid adfers, mi Petre? PE. Me ipſum. MI. Næ tu rem haud magni pretii huc attuliſti. PE. Atqui magno conſtiti patri meo. MI. Credo pluris, quam revendi poſſis. PE. Ceterum Jodocus eſtne domi? MI. Incertus ſum; ſed viſam. PE. Quin tu potius abi, & roga ipſum an velit nunc eſſe domi. MI. Abi tu potius, ſiſque tibi ipſi Mercurius. PE. Heus Jodoce, num es domi? JO. Non ſum. PE. Impudens, non ego audio te loquentem? JO. Imo tu impudentior. Nuper ancillæ tuæ credidi te non eſſe domi, & tu non credis mihi ipſi? PE. Æquum dicis. par pari relatum. JO. Equidem ut 1 non omnibus dormio, ita non omnibus ſum domi. Tibi poſthac ſemper ero. PE. Sed tu mihi videre 2 cochleæ vitam agere. JO. Qui ſic? PE. Quia perpetuo domi latitas, nec uſquam prorepis. 3 Non ſecus atque claudus ſutor, jugiter domi deſides. tu tibi domi ſitum contra-

1. Non omnibus dormire dicuntur, qui non omnibus inſerviunt: ſic apud Plutar. Galba dixit ſe ſoli Mœcenati dormire: ſomnum enim inter pocula ſimulans, ut adultero quod lubet liceat: de hoc turpi obſequio maritorum ſic Iuv. *Doctus inquit ſpectare lacunar, doctus & ad calicem vigilanti ſtertere naſo.* ſat. 1.

2. Hoc dicitur de iis non ſolum qui parcè vivunt, ſed quoque ſemoti à conſortio & ab omnibus negotiis: Græcis dicitur Κοχλίυ Βίος.

3. *Non ſecus*] Plautinum eſt. Aul. Act. 1, ſc. 1.

his.

his. Io. 4 Eſt quod agam domi, foris nihil eſt negotii. Et,ſi quid eſſet, tamen hoc cælum me dies aliquot à publico cohibuiſſet. Pe. At nunc ſudum eſt & invitat ad deambulandum. Vide ut blanditur. Io. Si prodeambulare lubet, non recuſo. Pe. Plane videtur hoc utendum cœlo. Jo. Aſciſcendus eſt unus aut alter congerro. Pe. Fiet, modo dicas quos velis. Jo. Quid, ſi Hugonem? Pe. Haud multum intereſt inter Hugonem & nugonem. Io. Age, placet. Pe. Quid, ſi Alardum? Io. Homo minime mutus eſt. Quod auribus diminutum eſt, lingua penſat. P.. Si videtur, Nevium adjungemus. Io. Si quidem dabitur illius copia, nunquam erit fabularum inopia. Placent confabulones, ſupereſt ut locum diſpicias amœnum. Pe. Ego vero tibi locum oſtendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum ſmaragdinum virorem, nec fontium vivas ſcatebras deſiderabis. Dices dignam Muſis ſedem. Io. Magnifice polliceris. Pe. Nimium affixus es libris. Nimium aſſides libris. Immodico ſtudio te ipſum maceras. Io. Malim ſtudio macreſcere, quam amore. Pe. At non ideo vivimus, ut ſtudeamus: ſed ideo ſtudemus, ut ſuaviter vivamus. Io. Mihi vero vel immori chartis dulce eſt. Pe. Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid voluptati fuit hæc deambulatio? Io. Me quidem vehementer oblectavit.

Alia. Perſonæ.

ÆGIDIUS, LEONARDUS.

Æ. Quo noſter Leonardus? Le. Ad te ibam, Æ. Iſtud quidem facis inſolens. Le. Quam ob rem? Æ. Quia jam annus eſt, quod nos non inviſeris.

4. *Eſt quod agam*] Alluſum eſt ad carmen Homeri:
Οἴκοι βέλτερον εἶναι, ἐπὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι.
Domi melius eſt eſſe: quoniam noxium quod foris.

LE.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Le. Malo in hanc peccare partem, ut deſideras, quam ut obtundam. Æ. Imo boni amici nulla eſt apud me ſatietas. Imo quo crebrius venies, hoc mihi venies gratior. Le. Quid interim agitur domi tuæ? Æ. Multa ſane quæ nolim. Le. Non miror. Sed jamne peperit uxor? Æ. Jamdudum, & quidem gemellos. Le. Quid ego audio? Æ. Sic res habet: atque illi jam denuo tumet uterus. Le. Iſthoc pacto ſolet augeri familia. Æ. Sed utinam fortuna ſic augeret pecuniam, ut uxor familiam. Le. Jamne elocaſti filiam? Æ. Nondum. Le. Vide ne parum tutum ſit virginem tam grandem detinere domi. Quærendus eſt gener aliquis. Æ. Nihil opus. Iam proci complures illam ambiunt ſponſam. Le. Quid igitur ſupereſt, niſi ut è multis deligas, qui tibi maxime ſit accommodus? Æ. Omnes ejuſmodi ſunt, ut neſciam quem cui præferam: ſed abhorret à nuptiis filia. Le. Quid ais? Atqui, ni fallor, jamdudum nubilis eſt. Iamdudum eſt apta viro, matura conjugio. Iampridem eſt tempeſtiva viro. Æ. Quidni, annum egreſſa jam decimum ſeptimum? Annum jam agens undevigeſimum. Annos nata decem & octo. Le. Cur abhorret igitur à matrimonio? Æ. Ait, ſe velle Chriſto nubere. Le. Sane multas habet ille ſponſas. An malo genio nupſit, quæ caſte vivit cum marito? Æ. Mihi quidem non videtur. Le. Quis Deus hunc affectum afflavit filiæ? Æ. Neſcio, ſed abduci ab hoc propoſito nullis rationibus poteſt. Le. Vide ne ſint incantatores, qui inſtigent & allectent. Æ. Novi ego iſtos * plagiarios. Sedulo arceo hoc hominum ge-

* Plagiarius eſt, qui hominem quem ſcit eſſe liberum emit aut vendit qui aliorum vel ſervos v. filios abducunt: ἀνδραποδιστὴς: dicti ita ſunt, quod hujus criminis rei, lege flavia plagis damnarentur.

nus ab ædibus meis. Le. Quid igitur eſt in animo? Morem geres animo puellæ? Æ. Equidem obluctabor quoad licebit. Nihil non experiar, quo mutem illius ſententiam. Quod ſi pertendet, ut cœpit, non pugnabo cum illius animo, ne forte videar * θεομαχεῖν, vel potius * μοναχομαχεῖν. Le. Religioſe tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac explores virginis conſtantiam, ne poſt facti pœniteat, cum mutare non erit integrum. Æ. Equidem adnitar pro 1 mea virili. Le. Quid rerum gerunt filii? Æ. Natu maximus jamdudum maritus eſt, brevi pater futurus. Minimum ablegavi Lutetiam. Nam hic nihil aliud quam ludebat. Le. Quid eo? Æ. Ut Magiſter nobis redeat ſtultior, quam exierat. Le. Bona verba. Æ. Medius jam cœpit 2. initiari ſacris. Le. Precor ut bene vertat omnibus.

Aliæ. Perſonæ.

Mopsus, Dromo.

Mo. Quid fit? Quid agitur, Dromo? Dr. Sedetur. Mo. Video. Sed quomodo ſe res habent tuæ? Dr. Vt ſolent iis, quibus ſuperi ſunt parum propi-

* Θεομαχεῖν] id eſt, cum diis pugnare.

* Μοναχομαχεῖν] Id eſt, cum monachis pugnare. Alluſum eſt autem ad vocem μονομαχεῖν, quod eſt, ſingulari certamine congredi.

1. Id eſt pro totis viribus: ſic apud Cic. pro Seſt. Hæc qui pro virili defendunt optimates ſunt.

2. Initiare, ſacris imbuere, inaugurare: unde initiatus, ſacris imbutus μεμυημένος: hinc apud Senec. Ep. 91. Initiamenta religionis pro primis dogmatibus.

tii. Mo. Iſthuc 3 ominis avertat Deus. Quid agis? D R. Equidem otium ago. Id quod vides, nimirum nihil. Mo. 4. Præſtat otioſum eſſe, quam nihil agere. Ego te fortaſſis occupatum ſeriis negotiis interpello. D R. Imo maxime vacuum. Jam enim me ceperat otii tædium & congerronem deſiderabam. Mo. Fortaſſis impedio, interrumpo, interturbo tua negotia. D R. Imo tædium otii diſcutis. Mo. Da veniam ſi te parum in tempore interpellavi. D R. Imo ipſo in tempore advenis. Opportune te huc attuliſti. Optatus ades. Interventus tuus eſt mihi vehementer gratus. Mo. Fortaſſis aliquid ſeriæ rei inter vos agitur, cui nolim eſſe impedimento. D R. 5. Imo lupus, quod aiunt, ades in fabula. Nam de te ſermo erat. Mo. Facile crediderim: nam mihi huc venienti mire tinniebat 6. auris. D R. Vtra? Mo. Læva. Vnde conjicio, nihil magnifice de me fuiſſe prædicatum. D R. Imo nihil non honorificum Mo. Vanum igitur fuerit oportet. Sed quid eſt bonæ rei? D R. Aiunt te venatorem eſſe fa-

3. Omen eſt rei futuræ enuntiatio ori hominis incidens Cic. 1. de Divin. dicitur quaſi oremen. hinc fauſtis ſecundiſſimis ominibus. dicitur tam de malo quam de bono.

4. Otioſum eſſe, pro quieſcere, vaccare ab officiis otium quoque pro tranquillitate, pace, ἡσυχία Deus nobis hæc otia fecit Virg. otium literarium dicitur pro ſtudio, quia potius videtur delectamentum quam labor & ſeria occupatio. otioſus animus apud Terent. pro ſecuro: nihil agere hic eſt inanibus ac inutilibus negotiis implicari: ut ſunt illi de quibus Seneca, qui operoſe nihil agunt.

5. *Imo lupus*] Proverbialiter, cum intervenit de quo mentio.

6. *Auris tinn.*) Vulgo dicunt, cum aures tinniunt, de ſe verba fieri. Non abludit ab hoc, quod eſt apud Theocritum notiſſimum. Auctor Plinius, lib. 28. cap. 11.

ctum. Mo. Imo jam 7 intra caſſes meos eſt præda quam venabar. Dr. Quænam? Mo. Lepida puella, quam perendie ducturus ſum: voſque oro ut meas nuptias veſtra præſentia dignemini honeſtare. Dr. Quænam eſt ſponſa? Mo. Aloiſia Chremetis filia. Dr. Egregium ſpectatorem formarum! Tuis oculis adlubuit illa nigro capillitio, 1 ſimis naribus, ore prælargo, ventre prominulo? Mo. Deſinite. Mihi eam duxi, non vobis. Non ſat eſt, quod ſuo regi pulcra eſt regina? Ita demum mihi illa placebit, ſi vobis non admodum placeat.

Alia.

Syrus, Geta.

Sy. Opto tibi multam felicitatem. Ge. Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. Sy. Quid agis rei? Ge. Confabulor. Sy. Quid? confabulare ſolus? Ge. Ut vides. Sy. Fortaſſe tecum. Proinde tibi videndum, ut cum homine probo fabuleris. Ge. Imo cum lepidiſſimo congerrone confabulor. Sy. Quo? Ge. Appuleio. Sy. Iſtud quidem nunquam non facis. Sed amant alterna 2 Camœnæ. Tu perpetuo ſtudes. Ge. Non eſt ulla ſtudiorum ſatietas. Sy. Verum; ſed 3 eſt tamen modus quidem.

7 *Intra caſſ.*] Alluſum eſt Ovidiano iſti, Incidit in caſſes præda petita meos.

1 Imitationem Terentii in Heautont.

2 Sed amant alterna &c. Carminum viciſſitudo grata eſt Muſis: Camœnæ autem dictæ ſunt ab amœnitate cantus. Virg. Ecl.3

3 *Eſt tamen*] *Horatius*:

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines:
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum. Saty.1. lib.1.

Non omittenda quidem ſunt ſtudia,ſed tamen intermittenda nonnunquam. Non abjicienda ſunt, ſed relaxanda. Nihil ſuave quod perpetuum. Voluptates commendat rarior uſus. Tu nihil aliud quam ſtudes. Perpetuo ſtudes. Continenter incumbis literis. Indeſinenter inhæres chartis. Studes noctes ac dies. Nunquam non ſtudes. Aſſiduus es in ſtudio. Jugiter intentus es libris. Nullum facis ſtudendi finem, neque modum. Nullam ſtudiis tuis requiem intermiſces. Nunquam ſtudendi laborem nec intermittis, nec remittis. Ge. Age, tuo more facis. Rides me ut ſoles. Nunc ludis tu quidem me. Salſe me rides 4 Satyricum agis. 5 Naſo me ſuſpendis adunco. Non me fallit tuum 6 ſcomma. Nunc plane joco mecum agis. Sum tibi riſui. Rideor abs te. Pro delectamento me habes. Nunc me ludos 7 deliciaſque facis. Eadem opera aſſue mihi auriculas aſini. Ipſi codices pulvere ſituque obducti loquuntur, quam ſim immodicus in ſtudio. Sy. Emoriar, ni loquor ex animo. Diſpeream, ſi quid fingo. Ne vivam, ſi quid ſimulo. Loquor

4 Satyricus, quod ad Satyram pertinet, aut Poëta ipſe qui Satyram ſcripſit: Satyra autem eſt carmen maledicum vitia carpens. Tales verſus mordaces, Iambi olim dicti fuerunt: hinc λαμβίζειν inſectari. & qui hoc ſcribendi genere delectabantur λαμβιςαὶ dicti ſunt.

5 Naſo ſuſpendere &c. id eſt vafre aliquem irridere Μυκτηρίζειν: apud Perſ. ſat.1. *Nimis uncis naribus indulges*, nam nares dum illas nimio uſu contrahimus incurvantur. De Horatio dixit Poëta

Callidus exterſo populum ſuſpendere naſo.

Hinc qui alios irridere norunt: Naſuti vocantur.

6 Scomma, cavillum tectum & ut Explicat Macr, Satur. lib. 7. c. 3. morſus figuratus qui ſæpe urbanitate tegitur. Loedoria vero eodem teſte appertum eſt convitium.

7 Delicias facere, quaſi faſtidire, ac verbis & geſtu ſe ſuperiorem oſtendere.

id quod ſentio. Quod res eſt dico, Serio loquor. Ex animo loquor. Non ſecus ſentio, quam loquor.

Cur non viſis?

GE. Quid cauſæ eſt, quod tam diu nos non inviſeris? Quid rei eſt, quod nos tam raro viſis? Quid accidit, quod tanto tempore nos non adieris? Quare tam rarus es ſalutator? Quid ſibi vult, quod nos tam diu non conveneris? Quid obſtitit, quo minus viſas nos frequentius? Quid impedimento fuit, quo minus jam diu feceris nobis tui videndi copiam.

Non licuit per occupationes.

SY. Non licuit per otium. Volui quidem, at non licuit mihi per mea negotia. Hactenus non ſinebant negotia, ut te viſerem. Non patiebantur [2] undæ negotiorum, quibus involvebar, ut te ſalutarem. Occupatior fui, quam ut potuerim. Tam variis diſtringebar curis, ut mihi non fuerit liberum adire te; vix ipſi mihi fuit copia mei, ſic me totum moleſta quædam negotia poſſidebant. Negotiis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, ſed vetuit neceſſitas. Hactenus non vacavit. Hactenus non contigit otium. Hactenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempeſtatem. GE. Equidem accipio tuam excuſationem, ſed hac lege, ne ſæpius utaris. Excuſatio tua juſtior eſt, quam vellem, ſi quidem valetudo fuit in cauſa. Hac lege mihi purgatus eris, ſi quod ceſſatum eſt, officio ſarcias: ſi ſuperiorem

2 Vndæ, pro multitudine: Sic Virg. Georg. 2. *totis vomit ædibus undam*: Sic apud Cicer. vndæ comitiorum pro varia ſententiarum multitudine.

ceſſationem crebra viſitatione penſes. Sy. Tu nihil moraris iſtiuſmodi officia nimium vulgaria. Amicitia noſtra firmior eſt, quam ut ſit officiis iſtis vulgaribus alenda. Satis crebro viſit, qui conſtanter amat. Ge. Male ſit iſtis curis quæ te nobis adimunt. Quin imprecer iſtis negotiis, quæ talem amicum nobis invident? Peſſime ſit iſti febri, quæ nos tam gravi deſiderio torſit tui. Male pereat iſta febris, te quidem incolumi.

Mandandi ac pollicendi.

Jacobus, Sapidus.

Ja. Quæſo ut hæc res tibi cordi ſit. Etiam atque etiam rogo ut hoc negotium tibi ſit curæ. Hac in re velim ut 1 totum Sapidum exeras. Si me amas, cauſam hanc tractabis diligenter. Hac in re quæſo ut advigiles. Curabis hanc rem mea cauſa diligenter. Si vere is es, quem ſemper eſſe te mihi perſuaſi, fac ut ſentiam hac in cauſa, quanti me facias. Sa. Deſine, ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præſtare non poſſum: illud polliceor, mihi nec fidem, nec ſtudium defuturum. Curabo diligentius, quam ſi mea res ageretur: quanquam meam eſſe duco, quæ ſit amici. Faciam ut in me quidvis deſideres citius, quam fidem ac diligentiam. Tu fac 2 in utramque dormias aurem: ego tibi hoc confectum

1 Totum ſapidum: id eſt quidquid tibi eſt & ſagacitatis & prudentiæ & diligentiæ.

2 In utramque aurem: id eſt animo ſecuro curiſque omnibus ſoluto extat apud Ter. Act. 2. ſc. 3 ubi Syrus ſic Cliniam alloquitur, in aurem utramvis, otioſe ut dormias. Proverbiale eſt ſicuti ex Plaut. pſeud. patet: *De iſthac in oculum utrumvis conquieſco:* adoleſcens corrigit, *anne in aurem;* reſpondet ſervus, At hoc pervulgatum eſt nimis.

dabo,

dabo. Tu quietus eſto, in me recipio 3 provinciam omnem. Gaudeo mihi datam occaſionem, qua declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor, ſed re præſtabo quidquid eſt amici ſinceri, & ex animo bene volentis. Nolim te lactare vana ſpe. Illud efficiam, ut dicas hoc negotii mandatum amico.

Succeſſus.

SA. Res ſucceſſit opinione melius. Fortuna votis utriuſque favit. Si fortuna tibi nupſiſſet, non potuiſſet eſſe obſequentior. Res tua 4 & ventis,& amne ſecundo proceſſit. Vicit etiam vota noſtra fortunæ faventis afflatus. Opinor te litaſſe 5 Rhamnuſiæ, cui ſic ex ſententia cadunt omnia. Plus impetravi quam fuiſſem auſus optare. Ventis per omnia ſecundis hic curſus nobis peractus eſt. Res omnis cecidit ex ſententia. Pulcre nobis cecidit hæc alea. Opinor 6 volaſſe noctuam, adeo feliciter exiit nobis parum ſapienter inſtitutum.

3 Is Provinciam capere dicitur qui negotium aliquod curandum ſuſcipit : ſumpta eſt locutio à Romanis, apud quos qui gerebant Magiſtratum, Provincias alias alii ſortiebantur.

4 Secundis ventis id eſt fœliciſſime :

5 Rhamnuſiæ, fortunæ, ſic dictæ à vico Atticæ Rhamnunte, ubi eius ſimulachrum colebatur eſt & eadem quæ Nemeſis : Ovid. libr.5. Triſt.

Exiget ac dignas Vltrix Rhamnuſia pœnas :

Litare autem non tantùm ſignificat ſacrificare, ſed acceptum eſſe.

6 Res felicitet ceſſit : Athenienſibus enim noctuæ volatus bonum fuit omen: unde fit ut cùm Pericles aliquàndo concionem haberet, & noctua ad dextram ipſius advolaſſet, omnes in illius ſententiam iverint : Teſte Plut. in vita Periclis :

Gratiarum actio.

JA. Equidem & gratiam habeo, & habiturus ſum, quoad vivam, maximam. Pro iſto tuo in me officio pares agere gratias vix poſſum, referre nequaquam. Video quantum debeam tuo in me ſtudio. Nihil miror: neque enim tu quicquam novi feciſti, & hoc magis debeo. De iſthoc tuo in me officio amo te, mi Sapide, ut par eſt, maxime. Quod hac in cauſa præſtiteris amicum minime 2 aulicum, & habetur à me gratia, & ſemper habebitur. Quod meum negotium tibi cordi fuerit, amo te, & habeo gratiam. Iſthoc officio gratiam iniſti apud me maximam. Pergratum eſt, quod cauſam meam egeris bona fide. Ex omnibus officiis, quæ tu plurima in me contuliſti, hoc eſt longe gratiſſimum. Referre gratiam parem nequaquam poſſum: agere accuratius inter nos ſupervacaneum ſit: quod unum poſſum, habebo dum vixero. Iſthoc beneficio fateor tibi me magnopere devinctum eſſe. Hoc nomine plus tibi debeo, quam unquam ſolvendo eſſe queam. Hoc beneficio arctius me tibi 3 devinxiſti, quam ut poſſim diſſolvere. Obligatiorem me tibi reddidiſti, quam ut nomen meum è tuo 4 diario poſſim unquam expungere.

2 Minime fucatum :- Aulici enim verbo tenus amant. unde Luc. lib. 8. *ne iura, fidemque*, Reſpectumque Deum, veteris ſperaveris aulæ.

3 *Devincire & diſſolvere*] Eleganter manet in metaphora.

4 *Diario*] Diarium, codicilli ſive commentarioli rerum actarum in ſingulos dies. proprie unius Diei. victum. Hor.

Hoc

Hoc officio me ſic tuum reddidiſti, ut nullum 1 mancipium æque ſit in rebus heri ſui. Hac re me tibi devinctiorem reddidiſti, quam ut unquam æs alienum poſſim reſolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, ſed non alio plus quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agendæ ſunt gratiæ: hoc majus eſt, quam ut conveniat verbis gratias agere.

Reſponſio.

SA. Aufer mihi iſta. Major eſt noſtra 2 neceſſitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium, ſed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam arbitror, ſi gratum eſt quod feci ſedulo. Non eſt cur mihi gratias agas, ſi pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officioli rependi. Equidem nihil laudis mereor: ingratiſſimus habendus, ſi defuiſſem amico. Quicquid eſt in rebus meis, quicquid mea cura præſtari poteſt, hoc tam tuum eſſe ducito, quam id quod eſt maxime tuum. Videor mihi beneficium accepiſſe, quod noſtrum officium boni conſulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quaſi non multo majora tibi debeam. Sibi bene facit qui bene facit amico. Qui bene meretur de amico, non dat beneficium, ſed fœnerat. Si ex animo probas officium in te

1 Mancipium homo in bello captus: ſic apud Ter. in Eun. ſed videtur hoc mancipium: in genere ſignificat quidquid capitur manu: ſui eſſe mancipii id eſt nullius dominio ſubjectum eſſe.

2 Neceſſitudo, jus quoddam religioſæ conjunctionis. hinc qui hoc affinitatis & familiaritatis vinculo conjuncti ſunt, dicuntur neceſſarii, A. Gell. Noct. Att. l. 13. c. 3.

meum, fac utare ſæpius. Ita credam tibi gratum eſſe quod feci, ſi quoties deſiderabis operam meam non roges, ſed imperes quod voles.

Alia in congreſſu.

ARNOLDUS, CORNELIVS.

AR. SAlve multum, Corneli, jam toto ſeculo deſiderate. Co. Salve & tu, ſodalis exoptatiſſime. AR. Iam deſperabamus reditum tuum. Ubi tandiu peregrinatus es? Co. Apud inferos. AR. Non admodum veri diſſimile dicis, adeo nobis rediſti ſqualidus, macilentus ac pallidus. Co. Imo ab Hieroſolymis adſum tibi, non à profundis 2. manibus. AR. Quis Deus, aut quis ventus, te illuc adegit? Co. Quæ res adigit alios innumeros? AR. Stultitia, ni fallor. Co. Igitur hoc convicii non in me ſolum competet. AR. Quid illic venabare? Co. Ut miſer eſſem. AR. Iſthuc licebat domi. Eſtne illic, quod tu putes ſpectatu dignum? Co. Ut ingenue fatear tibi, propemodum nihil. Oſtenduntur quædam monumenta vetuſtatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & excogitatum ad alliciendos ſimplices & credulos. Imo nec hoc arbitror illos certo ſcire, quo loco ſita fuerit olim Hieroſolyma. AR. Quid igitur vidiſti? Co. Magnam ubique barbariem. AR. Nihilo ſanctior redis? Co. Imo multis partibus deterior. AR. Nummatior ergo?

2 A profundis manibus id eſt ab Inferis. alias hac voce intellexerunt Veteres, Deos boni ominis: Nam manis & manus idem ac bonus teſte Servio 3 Æn. unde mane quia eſt optima pars diei: & contrarium immanis: Quod Arcadum exemplo factum fuit qui ipſos vocarunt χρηςῦς: Plut. in quæſt. Grac.

Co.

Co. Imo [1] nudior Leberide. Ar. An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis fruſtra ſuſceptæ? Co. Nec pudet, qui tam multos habeo ſtultitiæ meæ ſodales: nec pœnitet, quia fruſtra jam ſit pœnitere. Ar. Nihil ergo fructus refers è tam difficili peregrinatione? Co. Multum. Ar. Quid tandem? Co. Quia poſthac vivam ſuavius. Ar. An quia jucundum eſt [2] meminiſſe laborum actorum? Co. Eſt iſthuc quidem nonnihil, ſed non in hoc ſunt omnia. Ar. Eſtne aliud præmium? Co. Eſt ſane. Ar. Quod? effare. Co. Magna voluptate, quoties libebit, & ipſe me afficiam, & alios, mentiendo, quoties itinerarium meum recitabo in conciliabulis aut in conviviis. Ar. Profecto non tu procul aberras à ſcopo. Co. Deinde non minus capiam voluptatis, quum alios audiam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam, nec viderunt. Idque faciunt tanta confidentia, ut quum narrent [3] Siculis gerris vaniora, tamen ſibi etiam perſuadeant ſe vera loqui. Ar. Mira voluptas. Non omnino tibi [4] periit oleum & opera, quod aiunt. Co. Imo hoc arbitror aliquanto conſultius, quam quod faciunt iſti, qui paullo pecuniæ conducti proficiſcuntur in militiam, omnium

1 Leberis eſt ſerpentis vel ſtellionis, ac eorum omnium qui cortice molliore integuntur: quo nihil poteſt fingi inanius ac levius:

2 Sen. quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt. Author Proverbii fuit Hom. lib. 15. odyſ. unde Horatius *Gaudent ubi vertice raſo garrula ſecuri narrare pericula nautæ.*

3 Siculæ gerræ, vel ſiculæ nugæ, de rebus leviſſimis: ſiculorum dicacitas nota eſt Veterum libris: Gerræ autem ſunt græcis crates vimineæ: & poſtea pro nugamentis uſurpatæ.

4 Periit oleum: hoc eſt quidquid & temporis & laboris impendi, id omne perditum eſt. Plaut. in Pœn.

ſcelerum ſcholam. Ar. Sed illiberalis eſt voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. Co. Verum hoc aliquanto liberalius, quam obtrectatione vel delectare, vel delectari, aut alea tempus & rem perdere. Ar. Cogor equidem 5 pedibus in tuam ire ſententiam. Co. Verum eſt & alius fructus. Ar. Quis? Co. Si quis erit amicus egregie carus, affinis huic inſaniæ, eum admonebo domi maneat: ut nautæ ſolent ejecti naufragio, monere navigaturos, quid periculi ſit vitandum. Ar. Utinam mihi monitor adfuiſſes in tempore! Co. Quidnam ſimilis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? Ar. Viſi Romam & Compoſtellam. Co. Deum immortalem quanto mihi ſolatio eſt, te contigiſſe ſtultitiæ meæ ſocium! 1 Quæ Pallas iſthuc tibi miſit in mentem? Ar. Non Pallas, ſed ipſa 2 Moria, præſertim cum domi haberem uxorem integra adhuc ætate, liberos aliquot, & familiam, quæ pendebat ex me, & opera mea quotidiana alitur. Co. Oportuit fuiſſe ſeriæ rei quippiam, quod te à cariſſimis tuis diſtraxerit. Narra obſecro. Ar. Pudet dicere. Co. Non apud me, qui, ut ſcis, eodem tenear malo. Ar. Compotabamus aliquot vicini. Ubi vino incaluerat animus, erat qui prædicabat,

5 Pedibus: id eſt idem ſentio: tranſlatum à more Veteri, ubi qui ſententiam alicuius tuebantur ad ipſum tranſire ſolebant: hinc pedarius Senator, pedaria ſententia A. Gell. l.13.c.19.

1 Pallas filia Iovis ex cerebro ipſius prognata: Dea ſapientiæ ac diſciplinarum: Architecturæ autem præeſſe credebatur; unde Virg. Ecl 2. *Pallas quas condidit arces* ipſa colat: Homerus ipſam ſæpe inducit ſuis Heroibus ſuggerentem conſilia.

2 Moria vox græca ſtultitiam ſignificans, cujus Encomium ſcripſit Eraſmus.

ſibi

ſibi eſſe in animo ſalutare divum Jacobum : erat alter qüi divum Petrum. Ilico non defuit unus aut alter, qui ſponderent ſe comites fore. Tandem viſum eſt, ut omnes irent ſimul. Ego, ne viderer parum commodus compotor, pollicitus ſum & ipſe. Mox agitari cœptum; utro potius iremus: Romam, an Compoſtellam. Factum eſt ſenatuſconſultum ut bonis auſpiciis utroque poſtridie proficiſceremur omnes. Co. O grave decretum! dignius quod vino inſcriberetur quam æri. Ar. Ac mox ingens obambulat patera, quam ubi ſuo quiſque ordine ebibiſſet, votum factum eſt inviolabile. Co. Nova religio; ſed num omnibus contigit reditus incolumis? Ar. Omnibus præterquam tribus; quorum unus in profectione moriens, mandavit nobis ut ſuis verbis ſalutem diceremus Petro & Iacobo. Alter periit Romæ, juſſitque ut ſuo nomine ſalutaremus uxorem ac liberos. Tertium reliquimus Florentiæ, valetudinis plane deploratæ. Opinor jam eſſe apud ſuperos. Co. Adeone pius erat? Ar. Imo nugator maximus. Co. Unde igitur iſthuc ſuſpicare? Ar. Quia peram habebat indulgentiis largiſſimis diſtentam. Co. Audio: ſed iter eſt longum in cælum, nec ſatis, ut audio, tutum, ob latrunculos qui obſident regionem aëris mediam. Ar. Verum: ſed ille ſat erat munitus diplomatibus. Co. Qua lingua deſcriptis? Ar. Romana. Co. In tuto eſt igitur? Ar. Eſt, niſi forte incidat in genium aliquem qui Latine neſciat: tum eſſet illi redeundum Romam, & novum diploma impetrandum. Co. Bullæ venduntur illic & mortuis? Ar. Maxime. Co. Sed interim illud mihi monendus es, ne quid effutias incogitantius: jam enim 1 coryceis plena

1. *Coryceis*) id eſt, obſervatoribus. Vide Proverbium.

ſunt omnia. AR. Ego vero nihil elevo indulgentias, ſed combibonis mei ſtultitiam rideo, qui quum eſſet alioqui nugator nugaciſſimus, ſalutis ſuæ 2 proram, ut aiunt, ac puppim in membrana collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fruemur illa voluptate quam modo prædicabas? CO. Quum erit commodum, adornabimus compotatiunculam aliquam, vocabimus noſtri ordinis homines, ibi certabimus mentiendo, noſque affatim mutuis mendaciis oblectabimus. AR. Age fiat.

Alia. Perſona.

PAMPHAGUS, COCLES.

PA. Ut parum proſpiciunt oculi, aut Coclitem veterem compotorem meum video. CO. Imo nihil te fallunt oculi tui: vides ſodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat ſpes reditus tui, qui tot annos abfueris, ignaris omnibus quæ te terrarum haberet regio. Sed unde? dic quæſo. PA. Ab Antipodibus. CO. Imo ab inſulis, opinor 3 Fortunatis. PA. Gaudeo quod agnoveris ſodalem tuum: nam verebar ne ſic domum redirem, quemadmodum rediit Ulyſſes. CO. Quonam pacto rediit ille? PA. Nec ab uxore eſt agnitus. Solus canis jam vetulus, mota cauda, dominum agnovit. CO. Quot annos ille domo abfuerat? PA. Viginti. CO. Tu plures abfuiſti; nec tamen fefellit me tua facies. Sed quis iſt-

2 Proram. id eſt ſummam rei ac totam ſalutis ſpem: Metaph. à navibus: in quibus à prora & puppi tota pendet navis.

3 Inſulæ fortun. à ſoli ubertate ſic dictæ: ideo Horat. eas vocat Divites inſulas. Hodie, ut pleriſque placet, Canariæ, dictæ, in Oceano Atlantico ſitæ.

huc narrat de Ulyſſe? PA. Homerus. CO. Oh, ille, ut aiunt, pater eſt omnium fabularum. Fortaſſis uxor interim aſciverat 4 taurum alium, & idcirco non agnovit 5 Ulyſſem ſuum. PA. Imo nihil illa caſtius: ſed Pallas addiderat Ulyſſi ſenium, ne poſſet agnoſci. CO. Qui tandem agnitus eſt? PA. E tuberculo, quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. CO. O curioſam 1 lamiam! Et tu miraris, ſi ego te agnovi ex iſto tam inſigni naſo? PA. Nihil me pœnitet hujus naſi. CO. Nec eſt cur pœniteat, cum organum tibi ſit ad res tam multas utile. PA. Ad quas? CO. Primum ad extinguendas lucernas erit cornu vice. PA. Perge. CO. Deinde ſi quid hauriendum erit è cavo profundiore, fuerit loco promuſcidis. PA. Papæ! CO. Si manus erunt occupatæ, licebit uti vice paxilli. PA. Etiamne amplius? CO. Conducet excitando foculo, ſi defuerit follis. PA. Belle narras. Quid præterea? CO. Si lumen officiat ſcribenti, præbebit umbraculum. PA. Ha ha he: eſt præterea quod dicas? CO. In bello navali præbebit uſum 2 harpagonis. PA. Quid in bello terreſtri? CO. Erit loco clypei. PA. Quid deinde? CO. Findendis lignis erit cuneus. PA. Probe. CO. Si præconem agas, erit tuba: ſi claſſicum canas, cornu: ſi fodias, ligo: ſi metas, falx: ſi naviges, ancora:

4 *Taurum*] Id eſt, adulterum. *Horat.* Quærenti taurum monſtravit inertem. Epiſt. 12.

5 *Ulyſſem*] Sic appellat maritum, qui nimium diu abfuit. Nam Ulyſſem reducem nullus agnovit præter canem.

1 *Lamia*] Veneficæ mulieres, quæ oculos habent, quibus proſpiciunt omnia, cum foris ſunt, domi cæcutiunt.

2 Harpago græcè *ἁρπάγη* v. *ἁρπάγων* ab *ἁρπάζω* rapio. inſtrumentum eſt ferreum in fine aduncum, quo præliis navalibus naves apprehenduntur.

in popina fuerit, fuſcina: in piſcando hamus. PA. O me felicem! neſciebam, me circumferre tam ad multa conducibilem ſupellectilem. CO. Sed quis interim terrarum angulus te habuit? PA. Roma. CO. At quî fieri potuit, ut in tanta luce nemo te ſciret vivum? PA. Imo nuſquam magis latent boni viri; adeo ut ſæpe clariſſima luce neminem videas in frequenti foro. CO. Redis igitur nobis onuſtus ſacerdotiis. PA. Venatus equidem ſum ſedulo: at parum favit 3 Delia. Nam complures illic 4 piſcantur hamo, quod dici ſolet, aureo. CO. Stultum piſcandi genus. PA. Et tamen pulcre ſuccedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit hæc alea. CO. An non inſigniter ſtulti ſunt 5 qui plumbum commutant auro? PA. Sed non intelligis, in plumbo ſacro venas auri ſubeſſe. CO. Quid igitur? rediſti nobis nihil aliud quam Pamphagus? PA. Non. CO. Quid igitur? PA. 1 Lupus hians. CO. Felicius redeunt, qui aſini redeunt ſacerdotiorum ſarcinæ graves. Cur mavis ſacerdotium quam uxorem? PA. Quia mihi placet otium. Arridet 2 Epicurea vita. CO. At mea ſententia ſuavius vivunt, quibus

3 *Delia.*] Diana:

4 Piſcari hamo aureo, eſt maximarum rerum jacturam facere, ſpe mediocris alicujus commodi.

5 Vt Glaucus, unde abiit in proverbium Glauci permutatio χρυσέα χαλκείων, pro rerum inæqualium permutatione: Glaucus enim in Troiano bello arma ænea accepit pro aureis: Plut. in Aſin. ſc.1. a.4. Diabolum vocat Glauci filium.

1 Lupus hiare dicitur, ſi quis re multum ſperata & appetita fruſtratus diſcederet:

2 Epicurea voluptuoſa, omnibuſque delitiis diffluens: Epicureus enim ſummum hominis bonum in voluptate poſuit;

eſſ-

eſt lepida puella domi , quam complectantur quoties libet. Pa. Sed adde , nonnunquam quum non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem,uno menſe felix eſt ; cui contingit opimum ſacerdotium , in omnem uſque vitam fruitur gaudio. Co. Sed triſtis eſt ſolitudo ; adeo ut nec Adam ſuaviter victurus fuerit in Paradiſo , niſi Deus illi adjunxiſſet Evam. Pa. Non deerit Eva, cui ſit opulentum ſacerdotium. Co. Sed voluptas non eſt voluptas quæ cum mala fama , malaque conſcientia conjuncta eſt. Pa. Verum dicis : & idcirco mihi in animo eſt , confabulatione librorum ſolitudinis tædium fallere. Co. Iſtis quidem ſodalibus nihil jucundius. Sed rediſne ad tuam piſcationem ? Pa. Redeo , ſi liceat parare novam eſcam. Co. Aureamne, an argenteam ? Pa. Utramlibet. Co. Bono animo es : pater ſuppeditabit. Pa. Nihil illo tenacius. Nec crediturus eſt denuo , quum intellexerit 3 mihi ſortem etiam periiſſe. Co. Verum iſta lex eſt aleæ. Pa. Sed ille non delectatur hac alea, 4. Co. Si pernegabit ille , commonſtrabo [illegible] unde poſſis quantum voles pecuniæ ſumere. Pa. Tu vero mihi voluptatem narras ; age monſtra ; jam cor mihi ſalit. Co. In promptu eſt. Pa. Nactus es theſaurum aliquem ? Co. Si nactus eſſem, mihi nactus eſſem , non tibi. Pa. Si queam corradere cen-

3 Sors , hic loci , pecuniam ſignificare manifeſtum eſt : alias proprie ſignificat eventum alicujus rei fortuitum : Vel aliquando conditionem aut officium : ſic dixit Horat. *Nemo ſua ſorte contentus vivit.*

4 Alea apud Veter. non tantùm talos aut ludum ſignificavit : verum quoque quidquid ex fortuito pendebat eventu : Aleæ Luſus durantibus Saturnalibus permittebatur lege Cornelia, & lege Titia.

tum ducatos, revixerit ſpes. Co. At ego tibi commonſtro unde poſſis haurire centum millia. Pa. Quin tu igitur me beas? Ne diutius eneca. Dic, unde. Co. Ex 5 Aſſe Budæi. Illic reperias innumeras myriades, ſive auream malis monetam, ſive argenteam. Pa. Abi quo dignus es cum tuo joco. Illinc tibi reſolvam, quod debuero pecuniæ. Co. Reſolves, ſed quod illinc tibi numeraro. Pa. Age, novi naſum tuum. Co. At mihi præ te naſus eſt nullus. Pa. Imo nihil te 1 naſutius. Nihil es niſi naſus. Ludis in re ſeria. Hac in re 2 ringi poſſim citius, quam ridere. Res gravior eſt, quam ut ridere libeat. Tu ſi hic eſſes, non luderes. Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocoſa. Co. Minime rideo 3 id quod res eſt, dico. Non rideo quidem, imo rem ipſam dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. Pa. Ita tibi ſemper 3 ſtet in capite pileum, ut iſta tu ſimpliciter loqueris. Sed ceſſo abire domum, cogniturus, quo ſtatu ſint illic omnia? Co. Offendes nova permulta. Pa. Credo; ſed utinam omnia ex animi ſententia. Co. Iſthuc optare licet omnibus; ſed hactenus obtigit nemini. Pa. Hoc quoque commoditatis adferet utrique no-

5 Egregium Budæi opus, cui titulus eſt de Aſſe.

1 Naſutus, id eſt dicax qui alios novit irridere: Naſus, frequenter pro ſagacitate & acrimonia. hinc Mart. Epig. 1. 4.

Et Pueri naſum Rhinocerotis habent.

Nam ut dextra fidei, genua miſericordiæ, ſupercilium gravitatis, ita naſus iudicio acri, & cenſuræ dicatus.

2 *Ringi quam ridere*) Ringitur iratus, non ridet. Rictus igitur eſt diductio labiorum, ſed præ dolore, cum riſus fit ex gaudio.

3 *Stet in cap.*] Proverb. eſt in eos qui diverſum ſentiunt ab iis quæ dicunt, id eſt, præpoſtere ſtet pileum.

ſtrum

ſtrum ſua peregrinatio, quod dulcior erit poſthac domus. Co. Neſcio: nam video, quoſdam ſepties illo recurrere. Adeo ſcabies illa ſine fine ſolet prurire, ſi quem ſemel invaſerit.

Alia. Militaria.

HANNO, 4 THRASYMACHUS.

HA. VNde redis nobis Vulcanus, qui Mercurius hinc abieras nobis? TH. Quos Vulcanos aut quos Mercurios mihi narras? HA. Quia alatus videbare quum abires, nunc claudicas. TH. Sic à bello rediri ſolet. HA. Quid tibi cum bello, homo quovis dama fugacior? TH. Spes prædæ reddiderat fortem. HA. Multum igitur refers 5 manubiarum? TH. Imo 6 zonam inanem. HA. Tanto minus gravare ſarcina. TH. Atqui ſceleribus onuſtus redeo. HA. Gravis profecto ſarcina, ſi verum dicit Propheta, qui peccatum appellat plumbum. TH. Plus illic ſcelerum & vidi, & patravi, quam unquam antehac in omni vita. HA. Ecquid igitur arridet vita militaris? TH. Nihil neque ſceleſtius, neque calamitoſius. HA. Quid igitur in mentem venit iſtis, qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad bellum, non aliter quam ad convivium? TH. Ego nihil aliud conjectare poſſim, quam illos agi malis

4 Mercurius Deorum nuntius ac interpres, alatis pedibus: fingitur. Vulcanus autem fuit Deus ignis ſed ignis fabrilis, ideo Claudus fingitur, ut hac claudicatione denotetur ignis noſtri imperfectio, præ igne celeſti, quem Iovem eſſe dixerunt Græcis Ζεὺς ἀπὸ τοῦ ζέειν fervere.

5 *Manubiæ*] pecunia è ſpoliis collecta.

6 *Zonam inan.*) Vide proverb. Zonam perdidit. ſuprà.

furiis,

1 furiis, ſeſeque totos malo dæmoni, ac miſeriæ devoviſſe, nec aliud quam hic manes ſuos anticipare. HA. Ita quidem videtur. Nam ad res honeſtas vix ullo pretio conduci queant. Sed expone nobis, quomodo geſtum ſit prælium, & utro ſeſe inclinarit victoria. TH. Tantus erat ſtrepitus, tumultus, tubarum bombi, cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor virorum, ut neque videre potuerim quid gereretur, adeo ut vix ſcirem ubi eſſem ipſe. HA. Unde igitur ceteri, qui ex bello veniunt, ſic depingunt ſingula, quid quiſque dixerit aut geſſerit, quaſi nuſquam non adfuiſſent otioſi ſpectatores? TH. Ego credo, iſtos mentiri ſplendide. In tentorio meo quid geſtum ſit, ſcio: quid in prælio, prorſus ignoro. HA. Anne hoc quidem ſcis, unde tibi venerit claudicatio? TH. Vix, ita me 2 Mavors poſthac male amet: ſuſpicor, aut ſaxo, aut equi calce læſum genu. HA. At ego ſcio. TH. Scis? an tibi narravit aliquis? HA. Non, ſed divino. TH. Dic igitur. HA. Quum fugeres pavidus, collapſus humi offendiſti in ſilicem. TH. Diſpeream, niſi rem acu tetigiſti. Adeo veriſimile eſt quod divinaſti. HA. Abi domum, & uxori narra tuas victorias. TH. Illa mihi occinet haud ſuave 3 encomium, qui nudus redeam. HA. Sed unde reſtitues, quod rapuiſti? TH. Jam pridem reſtitui. HA. Cui? TH. Scortis, 4 œnopolis, & iis

1 Furiæ, furoris Deæ, Noctis & Acherontis filiæ. Alecto Megera & Tiſiphone: numen autem earum præcipue in ſcelerum vindicta: hinc Virg. 3. Æn. ſcelerum furiis agitatus Oreſtes: Trium autem furiarum numerus denotat triplicem animi affectum, iram cupiditatem & libidinem.

2 Mavors, idem ac Mars, quod vertat omnia.

3 *Occinet encomium*] Solent encomio laudari, qui fortiter ſe geſſiſſent in bello.

4 *Oenopolis*] id eſt, vinorum venditoribus, cauponis.

qui

qui me vicerunt alea. HA. Satis militariter. Par eſt, ut quod male partum eſt, pejus diſpereat. Verum à ſacrilegiis, opinor, temperatum eſt. TH. Imo illic erat 5 ſacrum nihil. Nec profanis parcitum eſt, 6 nec fanis. HA. Quo pacto ſarcies? TH. Negant oportere ſarciri, quod in bello commiſſum ſit: jure fit, quod illic fit. HA. Jure belli fortaſſis. TH. Tenes. HA. At iſtud jus ſumma eſt injuria. Te non patriæ pietas, ſed prædæ ſpes pertraxit in bellum. TH. Fateor, & arbitror, paucos illuc ire ſanctiore propoſito. HA. Eſt aliquid inſanire cum multis. TH. Concionator è ſuggeſto pronuntiavit, bellum eſſe juſtum. HA. Suggeſtum illud non ſolet mentiri. Sed ut juſtum ſit Principi, non continuo juſtum eſt tibi. TH. Audivi ex 7 Rabbinis, quod licet ſua cuique arte vivere. HA. Præclara ars, incendere domos, diripere templa, violare ſacras virgines, ſpoliare miſeros, occidere innoxios. TH. Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur noſtra ars reprehenditur, quod conducimur ad mactandos homines. HA. Non eras ſolicitus, quonam eſſet migratura anima tua, ſi contigiſſet in bello cadere? TH. Non admodum. Bona ſpes habebat animum meum. Nam divæ Barbaræ me ſemel com-

5 Nihil ſacrum, οὐδὲν ἱερὸν: ſermo eſt contemnentis: ſic Hercules conſpecta Adonidis imagine his verbis contempſit οὐδὲν ἱερὸν εἶ: nihil es ſacri; ſed hic alio uſurpatur ſenſu.

6 Fanis, templis; hinc profanus quaſi procul à fano.

7 Rabbini: Hebræorum Doctores, quos ſic vocabant ut nos Magiſtros: illi tamen eo ſic diſtinguunt. Rab, Rabbi, Rabban. Rab denotat Rabbinum habitantem extra terram Sanctam: Rabbi & Ribbi in terra Sancta habitantem. Rabban. non tantum denotat Doctorem, verum etiam magnatem ac populi Principem.

menda-

mendatam. HA. Receperat illa tutelam tui? TH. Sic mihi viſa eſt annuere capite aliquantulum. HA. Quando iſthuc tibi viſum eſt? mane? TH. Non, ſed à cœna. HA. Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi viſæ ſunt ambulare. TH. Ut hic divinat omnia! ſed præcipua ſpes erat 2 in divo Chriſtophoro, cujus imaginem quotidie contemplabar. HA. In tentoriis? Unde illic divi? TH. Carbone pinxeramus illum in velo. HA. Nimirum haudquaquam 3 ficulnum, ut aiunt, præſidium erat carbonarius ille Chriſtophorus. Sed extra jocum; non video qui poſſis expiari à tantis flagitiis, niſi te conferas Romam. TH. Imo novi viam breviorem. HA. Quam? TH. Ibo ad Dominicales; illic paulo tranſigam cum commiſſariis. HA. Etiam de ſacrilegiis? TH. Etiamſi Chriſtum ipſum ſpoliaſſem, ac decollaſſem etiam; tam largas habent indulgentias, & auctoritatem componendi. HA. Bene habet, ſi veſtram compoſitionem Deus ratam habuerit. TH. Imo magis metuo ne diabolus non habeat ratam. Nam Deus natura placabilis eſt. HA. Quem tibi ſacerdotem deliges? TH. Cui cognovero quam minimum eſſe frontis ac bonæ mentis. HA. Ne non habeant 4 ſimiles labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus Domini-

2 *In D. Chriſtophoro*] Alluſum eſt vulgi opinioni, unde plerumque Chriſtophoros cum hoc diſticho pictos videas: Chriſtophori ſancti faciem quicunque tuetur, Illo nempe die non morte mala morietur.

3 *Ficulnum præſid.*] Id eſt, parum utile & validum. Vide Chiliades.

4 Similes labra &c. ubi ſimilia ſimilibus contingunt: Craſſus cognomine Ἀγέλαστος author Proverbii hujus habetur: cùm videret Aſinum carduos comedentem, tunc riſiſſe fertur & dixiſſe ſimiles habeat &c.

cum?

cum? TH. Quid ni? Poſteaquam ſemel effudero 2 ſentinam in illius cucullam, ego me exoneravero ſarcina: ipſe viderit, qui abſolvit. HA. Qui ſcis, an abſolvat? TH. Scio. HA. Quonam indicio? TH. Quia manus imponit capiti, admurmurans neſcio quid. HA. Quid ſi reddat tibi omnia peccata tua, quum manum imponit, hæc admurmurans: Abſolvo te ab omnibus benefactis, quæ nulla in te comperio: & reſtituo te tuis moribus, talemque dimitto, qualem accepi? TH. Viderit ille quid dicat: mihi ſatis eſt, quod me credo abſolutum. HA. Sed iſthuc tuo periculo credis. Fortaſſe non fuerit ſatis Deo, cui debes. TH. Unde tu mihi obvius, qui mihi conſcientiam è ſerena nubilam redderes? HA. Felix occurſus: Bona avis eſt obvius amicus, qui bene moneat. TH. Neſcio quam bona, certe parum ſuavia.

Herilia.

RABINUS, SYRUS.

RA. HEus heus furcifer, jam dudum rauceſco clamore, nec tu tamen expergiſceris; videre mihi vel cum 3 gliribus certare poſſe. Aut ocius ſurge, aut ego tibi fuſte ſomnum iſtum excutiam. Quando crapulam heſternam edormieris? Non te pudet, ſomnium hominis, in multam lucem ſtertere? Qui frugi ſunt famuli, ſolent exortum ſolis antevertere, curareque ut herus ſurgens

2 Pars navis inferior in quam omnes confluunt ſordes: ſentinæ vitiis conflictari apud Cæſar. 3. de bel. civ. per Metaph omnis locus, qui receptaculum impiorum eſt.

3 Iſta enim animalia maximam anni partem ſomno dicuntur conſumere: Plin l. 8. c. 52. Mart. Ep. l. 13. 59.

reperiat

reperiat omnia parata. Ut ægre divellitur à nido tepefacto cuculus! Dum ſcalpit caput, dum diſtendit nervos, dum oſcitat, tota abit hora. Sy. Vixdum diluxit, Ra. Credo; tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox eſt. Tibi nox adhuc * eſt concubia. Sy. Quid me jubes facere? Ra. Fac ut luceat foculus: verre pileum ac pallium: exterge calceos & crepidas. Inverſas caligas primum intus purga ſcopis, mox foris. Deinde ſuffitum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineum induſium, ac ad ignem fumi expertem ſicca lotum. Sy. Fiet. Ra. Atqui move te ocius. Jam hæc feciſſe oportuit. Sy. Moveo. Ra. Video; ſed nihil promoves. 1 Ut incedit teſtudo! Sy. Non poſſum ſimul 2 ſorbere & flare. Ra. Etiam ſententias loqueris, carnifex? Tolle matulam. Compone lecti ſtragulas, revolve 3 cortinas; Verre pavimentum. Verre ſolum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid ceſſas, aſine? Annus eſt priuſquam accendas candelam. Sy. Vix reperio ſcintillam ignis. Ra. Sic heri condidiſti. Sy. Nec follem habeo. Ra. Ut reſponſat nebulo, quaſi qui te habeat, careat folle. Sy. Quam imperioſum habeo dominum! vix hujus juſſis decem expediti famuli fecerint ſatis. Ra. Quid ais, ceſſator? Sy. Nihil;

* Concubium prima pars Noctis:

1 Id eſt tarde ac lentis greſſibus, hinc inceſſus teſtudineus, teſtudine enim nihil tardius: hinc prov. prius teſtudo leporem prævorterit, de re ferme impoſſibili:

2 Non poſſumus variis rebus intentos eſſe. Plaut. in Moſtell.

3 Cortina varias ſignificationes habet, ſed hic loci, pro velo ſumitur. hinc fit ut in Theatris locus ex quo egrediuntur actores cortina dicitur. Virg. magni cortina theatri.

omnia recte. Ra. Non ego te audio murmurantem? Sy. Equidem precor. Ra. Credo, Pater noſter inverſum. Precationem, opinor, Dominicam præpoſtere. Quid gannis de imperio? Sy. Precor tibi ut fias Imperator. Ra. Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum uſque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Hæc confuſa, ſuo quæque loco digerito. Fac ut niteat tota domus. Matulam defricato. Hæc ſordida ſubmoveto ab oculis, fortaſſis inviſent me quidam aulici. Si quid ſenſero prætermiſſum, vapulabis largiter. Sy. Hic ſane novi 4 benignitatem tuam. Ra. Proinde cave, ſi ſapis. Sy. At interim de prandio nulla mentio. Ra. Vah, ut hic mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque ſub horam decimam ad me tranſcurrito, adducturus me eo, ubi ſum pranſurus. Sy. Tibi quidem proſpectum, ſed hic interim nihil eſt quod edam. Ra. Si non eſt quod edas, eſt quod eſurias. Sy. Nemo fit eſuriendo ſatur. Ra. Eſt panis. Sy. Eſt, ſed ater & furfuraceus. Ra. Delicias hominis! Te quidem fœnum eſſe oportuit, ſi pabulum detur te dignum. An poſtulas ut te aſinum tantum placentis ſaginem? Si faſtidis panem citra opſonium, adde porrum, aut, ſi mavis, cepe.

Alia.

Ra. Eſt tibi abeundum in forum. Sy. Tam procul? Ra. Non ſunt niſi ſex paſſus: tibi pigro ſunt bis mille. Conſulam autem tuæ pigritiæ. Ea-

4 *Benignitatem*] Ἀκυρολογία, vel etiam ἀντίφρασις· idem eſt, animum verberandi cupidum.

dem

dem legatione multa conficies negotia : tu ſupputa in digitos , ut memineris. Primum deflectes ad veſtiarium , ac thoracem 1 undulatum , ſi jam perfectus eſt , ab eo recipies. Hic quæres Cornelium 2 veredarium. Is plerumque eſt in Cervo ; ibi potitat. Rogabis , ſi quid habet literarum ad me, & ad quem diem ſit profecturus. Deinde convenies mercatorem pannarium : rogabis meis verbis , ne quid ſolicitus ſit quod pecuniam non miſerim ad diem præſcriptum ; numerabitur propediem. Sy. Quando? 3 ad calendas Græcas? Ra. Rides,ganeo?imo ante calendas Martias. In reditu deflectes ad lævam, & ex bibliopolis diſces , ſi quid advectum ſit novellorum libellorum è Germania. Cognoſce qui ſint, & quanti venales. Poſt hæc rogabis Goclenium , ut mihi dignetur eſſe conviva , alioqui cœnaturo ſoli. Sy. Etiam convivas vocas ? non habes domi unde vel murem paſcas. Ra. Proinde tu, confectis ceteris, abi ad macellum, & eme nobis armum ovillum: cum curabis eleganter aſſum. Audin' hæc ? Sy. Plura quam vellem. Ra. At vide,ut memineris. Sy. Vix potero dimidium. Ra. Etiam hic ſtas , ceſſator? Jam rediiſſe oportuit. Sy. Quis poſſit unus tot rebus obeundis ſufficere? Deduco, ac reduco. Sum illi à ſcopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à libellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus : poſtremo non videor illi ſat occupatus , niſi ſim & coquus.

1 *Vndulatum*] Vulgo *de camelot.*

2 *Veredarius*] Quem vulgo curſorem aut poſtam vocamus.

3 Id eſt, Nunquam, Græci enim nullas habuerunt Calendas : ſed per νεομηνίας numerabant : per contrarium eleganter poſſemus dicere ad Neomenias Latinas.

Alia.

Alia.

RA. Profer ocreas: nam equitandum eſt. SY. En adſunt. RA. Probe quidem abs te curatæ: totæ albent ſitu. Opinor nec exterſas, nec unctas hoc anno, adeo rigent præ ſiccitate. Exterge ſubuvido panno: mox unge ad ignem diligenter, ac 1 macera, donec molleſcant. SY. Curabitur. RA. Vbi calcaria? SY. Adſunt. RA. Verum, ſed obducta rubigine. Vbi frænum & ephippia? SY. Sunt in promptu. RA. Vide-ne quid deſit, aut ne quid ruptum, aut mox rumpendum, ne quid nobis ſit in mora, cum erimus in curſu. Propera ad ſellarium, & hoc lorum cura ſarciendum. Reverſus inſpice ſoleas, ſive calceos equorum, num qui clavi deſint, aut vacillent. Quam macilenti ſunt equi, quamque ſtrigoſi! Quoties abſterges, aut pectis illos in anno? SY. Imo quotidie. RA. Nimirum res ipſa loquitur. Jejunant, opinor, nonnunquam totum triduum. SY. Minime. RA. Negas tu quidem, ſed aliud dicturi ſint equi, ſi loqui liceat: quamquam ſatis loquuntur ipſa macie. SY. Curo ſedulo. RA. Cur igitur tu habitior equis? SY. Quia non paſcor fœno. RA Hoc igitur reſtat. Adorna manticam celeriter. SY. Fiet.

Monitoria Pædagogica.

PÆDAGOGUS, PUER.

PÆ. TU mihi videre non in aula natus, ſed in caula, adeo moribus es agreſtibus. Puerum

1 Varia eſt hujus verbi, macero, ſignificatio, ſi enim ad corpus refertur ſumitur pro attenuare: apud Hor. Lentis maceror ignibus: ſi ad animum, affligere ſic Plaut. At hoc facinus me miſerum macerat, at cor cruciat: ſi ad res inanimatas, madefacere aut mollificare: ut hic loci.

ingenuum decent ingenui mores. Quoties alloquitur te quiſpiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis ſtatum, aperi caput. Vultus ſit nec triſtis, nec torvus, nec impudens, nec protervus, nec inſtabilis, ſed hilari modeſtia temperatus: oculi verecundi, ſemper intenti in eum, cui loqueris: juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles alternis tibiis, nec ſint geſticuloſæ manus, nec mordeto labrum, nec ſcabito caput, nec fodito aures. Veſtis item ad decorum componatur, ut totus cultus, vultus, geſtus, & habitus corporis ingenuam modeſtiam, & verecundam indolem præ ſe ferat. Pu. Quid ſi mediter? PÆ. Fac. Pu. Siccine ſatis? PÆ. Nondum. Pu. Quid ſi ſic? PÆ. Propemodum. Pu. Quid ſi ſic? PÆ. Hem ſatis eſt; iſthuc tene, ne ſis inepte loquax, aut præceps. Nec vagetur animus interim, ſed ſis attentus quid ille dicat. Si quid erit reſpondendum id facito paucis, ac prudenter, ſubinde præfatus honorem, nonnunquam & addito cognomento honoris gratia: atque identidem modice flectas alterum genu, præſertim ubi reſponſum abſolveris. Nec abeas, niſi præfatus veniam, aut ab ipſo dimiſſus. Nunc age, ſpecimen aliquod hujus rei nobis præbe. Quantum temporis abfuiſti à maternis ædibus? Pu. Jam ſex ferme menſes. PÆ. Addendum erat, domine. Pu. Jam ſex ferme menſes, domine. PÆ. Non tangeris deſiderio matris? Pu. Nonnunquam ſane. PÆ. Cupis eam reviſere? Pu. Cupio, domine, ſi id pace liceat tua. PÆ. Nunc flectendum erat genu. Bene habet. Sic pergito. Cum loqueris, cave ne præcipites ſermonem, aut hæſites lingua, aut palato immurmures, ſed diſtincte, clare, articulate conſueſcito proferre verba tua. Si quem præteribis natu grandem,

magiſtratum,

magiſtratum, ſacerdotem, doctorem, aut alioqui virum [1] gravem, memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Itidem facito cum præteribis ædem ſacram, aut imaginem crucis. In convivio ſic te præbebis hilarem, ut ſemper memineris quid deceat ætatem tuam: poſtremus omnium admoveto manum patinæ. Si quid datur lautius, recuſato modeſte: ſi inſtabitur, accipe, & age gratias: mox decerpta portiuncula, quod reliquum eſt, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti. Si quis præbibet, hilariter illi bene precator, ſed ipſe bibito modice. Si non ſitis, tamen admoveto cyathum labiis. Arride loquentibus: ipſe ne quid loquaris, niſi rogatus. Si quid obſcœni dicetur, ne arride, ſed compone vultum, quaſi non intelligas. Ne cui obtrectato, ne cui temet anteponito, ne tua jactato, ne aliena deſpicito. Eſto comis etiam erga tenuis fortunæ ſodales. Neminem [2] deferto. Ne ſis lingua futili. Ita fiet, ut ſine invidia laudem invenias, & amicos pares. Si videris convivium eſſe prolixius, precatus veniam, ac ſalutatis convivis, ſubducito te à menſa. Vide ut horum memineris. Pu. Dabitur opera, mi præceptor. Nunquid aliud vis? Pæ. Adito nunc libros tuos. Pu. Fiet.

1 Gravis hic ſumitur pro venerabili, ſic apud Cic. de oratore vir authoritate gravis. cui opponitur vir levis, id eſt, contemptibilis & vilis Teſte. A. Gell. l. 7. c. 11. Plaut. Menæch. *Quid ais homo levior quam pluma?*

2 Deferre hoc eſt nomen accuſare. Plaut. in Aul. ſc. 2. a. 3. *ad Tres viros iam ego deferam nomen tuum.* differunt tamen differre & accuſare: nam juxta Quinct. Decl. 249. deferre eſt reum facere, & accuſare eſt cauſam agere & ſuum reum in judicium adducere: Delator, occultus accuſator; *Et delator habet quod dabat exilium.* Mart.

De luſu.

NICOLAUS, HIERONYMUS, COCLES, PÆDAGOGUS.

NI. IAmdudum & animus, & cælum, & dies invitat ad ludendum. HI. Invitant quidem hæc omnia, ſed ſolus præceptor non invitat. NI. Subornandus orator quiſpiam, qui veniam extorqueat. HI. Apte quidem dictum, extorqueat. Nam citius 1 clavam extorſeris è manu Herculis, quam ab hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit ludendi avidior. NI. Verum, ſed jam olim ille oblitus eſt, ſe fuiſſe puerum. Ad verbera facillimus eſt & liberalis; hic parciſſimus, idemque difficillimus. HI. Attamen protrudendus eſt aliquis legatus, non admodum 2 verecundæ frontis, quem non illico 3 protelet ſuis ſævis dictis. NI. Eat qui volet; ego carere malo, quam rogare. HI. Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quam Cocles. NI. Nemo profecto. Nam perfrictæ frontis eſt, ac bene linguax. Deinde ſenſum hominis pulchre callet. HI. I Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. CO. Equidem experiar ſedulo. Verum ſi non ſucceſſerit, ne conferte culpam in oratorem

1 Proverbialis locutio, de re difficili ac ferme impoſſibili: eodem ſenſu dicitur Iovi fulmen eripere, vel verſum Homero.

2 Frons pudoris ſedes ſemper fuit: Hinc frontem perfricare, id eſt pudorem deponere.

3 *Protelare*] eſt abigere & longe propellere. Item exagitare ſignificat & perturbare. Terent. in Phormion. act. 1. ſc. 4.

veſtrum. Hi. Bene ominare: ſi te ſatis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis exorator. Co. Eo. Bene fortunet legationem meam Mercurius. Salve præceptor. Pæ. Quid ſibi vult nugamentum hominis? Co. Salve præceptor obſervande. Pæ. Inſidioſa civilitas. Satis jam ſalveo. Dic quid velis, Co. Totus diſcipulorum tuorum grex orat ludendi veniam. Pæ. Nihil aliud quam luditis, etiam abſque venia. Co. Sit tua prudentia, vigorem ingeniorum excitari moderato luſu, quemadmodum nos docuiſti ex Quintiliano. Pæ. Sane ut iſthuc tenes, quod pro te facit. Laxamento opus eſt iis, qui vehementer laborant: vobis qui ſegniter ſtudetis, & acriter luditis, fræno magis opus eſt, quam laxatis habenis. Co. Adnitimur pro viribus. Et ſi quid hactenus ceſſatum eſt, poſt diligentia ſarcietur. Pæ. Oh ſartores! Quis erit 1. fidejuſſor, aut ſponſor, iſthuc futurum? Co. Ego capitis mei periculo non dubitem eſſe ſponſor. Pæ. Imo culi periculo potius. Scio quam non ſit tutum tibi credere, tamen hic periculum faciam, quam ſis bonæ fidei. Si 2 dederis verba, poſthac nequicquam mecum egeris. Ludant, ſed gregatim in campis. Ne divertant ad compotationes, aut alia nequiora. Mature ſe recipiant domum ante ſolis occubitum. Co. Fiet. Exoravi, quamquam ægre. Hi. O lepidum caput; omnes amamus te plurimum. Co. Sed interim cavendum ne quid peccemus, alioqui de meo tergo dependendum foret. Fidejuſſi veſtro omnium no-

1 Fidejuſſor qui ſua fide aut periculo promittit alium aliquid facturum. aliter ſponſor, qui fidem ſuam interponit: *Vlp. de fideiuſſ.*

2 Dare verba id eſt, fallere ac decipere. Plaut. in Aulul. hinc Proverb. ſeni verba dare difficile eſt. Ter. in Andr.

mine. Quod ſi quid accidat, non eſt quod me poſthac utamini legato. Hi. Cavebitur. Sed quod luſus genus potiſſimum placet? Co. De hoc in campo conſultabimus.

Pila.

Ni. Nulla res melius exercet omnes corporis partes, quam pila palmaria, ſed aptior hyemi, quam æſtati. Hi. Nullum anni tempus nobis parum accommodum eſt ad ludendum. Ni. Minus ſudabitur, ſi ludamus reticulo. Hi. Imo reticulum piſcatoribus relinquamus; elegantius eſt palma uti. Ni. Age, nihil moror: ſed quanti certabimus? Hi. Talitro. ſic parcetur pecuniæ. Ni. At ego malo fronti parci, quam pecuniæ. Hi. Et mihi frons carior eſt pecunia. Aliquo periculo certandum eſt, alioqui 3. friget ludus. Ni. Sic res habet, ut dicis. Hi. Utra pars prior evicerit tres luſus, ei victa pendet ſextam drachmæ partem: ſed hac lege, ut quicquid è victoriis collectum fuerit, inſumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. Ni. Placet lex, & rata eſto. Supereſt igitur ut ſortiamur partes. Nam ſumus fere pares omnes, ut non admodum referat, quis cui conjungatur. Hi. Tu tamen me longe peritior es. Ni. Ut ſim; ſed tu felicior. Hi. Etiam hic valet fortuna? Ni. Illa nuſquam non regnat. Hi. Age, fiat ſortitio. Euge, bene cecidit: contigere quos volebam. Ni. Et nos noſtræ ſodalitatis non pœnitet. Hi. Agedum, ſimus viri. Amat victoria curam. Suum quiſque locum graviter tueatur. Tu mihi conſiſte à tergo, excepturus

3 Opus dicitur frigere vel cum languet vel cum intermittitur; fervere cum celeratur & fit cum diligentia.

pilam,

pilam,ſi me tranſvolet. Tu iſthic obſerva,repulſurus huc ab adverſariis revolantem. NI. Ne muſca quidem hac prætervolarit impune. HI. Agite bonis avibus;mittite pilam in tectum. Qui miſerit nihil præfatus, fruſtra miſerit. NI. Hem, accipe igitur. HI. Mittito, Si miſeris extra lineas;aut infra ſuprave tectum, veſtro damno fuerit, aut certe nobis fraudi eſſe nolim. Tu ſane parum commode mittis. NI. Tibi quidem at nobis commode. HI. Ut miſeris, ita remittam. Par pari referam. Sed præſtat ingenue legitimeque ludere. NI. In ludo pulcrum eſt arte vincere. HI. Fateor; atque etiam in bello. Sed habet utraque pars ſuas leges. Et ſunt artes illiberales. NI. Credo 1 plures ſeptem. Signa terminum teſtula, aut rudere,aut, ſi mavis,pileo tuo. HI. Tuo malim. NI. Rurſus accipe pilam. HI. Mitte. Ponam notam. NI. Habemus duos terminos ſatis longinquos. HI. Utcumque; ſed tamen vincibiles. NI. Plane vincibiles, ſi nemo repugnet. HI. Euge, priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, præbete vos viros: viceramus & hic, ſi tu tuo conſtitiſſes loco. Sumus igitur pares. NI. Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. HI. Seſtertia? NI. Non. HI. Quid igitur? NI. Numeros. HI. Quo pertinent numeri, ſi nihil eſt quod numeres? NI. Noſter hic ludus eſt. HI. Præpropere tu quidem ante victoriam canis triumphum. Vidi qui vincerent ab hoc numero, qui nihil habebant. Varia eſt ut Martis, ita luſus alea. Habemus triginta. Jam rurſus pares ſumus. NI. Nunc ſerio res agitur. Euge,ſucceſſit; habemus potiores. HI. Non diu habituri. Dixin'? Rurſum æquali fortuna ſumus. NI.

1 Artes enim liberales ſeptem recenſentur.

Diu* nutat fortuna, velut anceps, utris velit addicere victoriam. O fors fortuna, ſi nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge, audivit uotum. Penes nos eſt hujus certaminis victoria. Pone notam cretaceam, ne excidat. Hi. Jam* appetit veſpera, & ſudatum eſt ſatis: præſtat à ludendo deſiſtere, ne quid nimis. Supputemus lucrum. Ni. Nos evicimus tres drachmas, vos duas. Reſtat igitur una ad compotatiunculam. Sed interim quis ſolvet pretium pilarum? Hi. Omnes ex æquo, pro ſua quiſque portione. Nam lucrum exilius eſt, quam ut inde poſſit aliquid decidi.

Ludus Globorum miſſilium.

Adolphus, Bernardus, Arbitri.

Ad. Tu toties apud me gloriatus es, te mirum quendam eſſe artificem in certamine mittendorum globorum. Age, libet experiri, qui vir ſies. Be. Nihil detrecto, huc ſi quid libet. Nunc tu plane, quod dici ſolet, 1 in planiciem provocas equum. Ad. Et tu ſenties me non eſſe aſinum. Be. Placetne 2 monomachia, ut unus cum uno congrediatur, an mavis adjungi ſocios periculi? Ad. Malo 3 μονομα-

* Mutare hic loci idem eſt ac dubitare & eſſe in dubio: ſic apud Cic. 2 de nat. Deor. Democritus nutare videtur de natura Deorum.

* *Appetit veſpera*) Appetit pro inſtat, quoties eſt verbum neutrum.

1 Hoc dicitur quoties quis invitatur ad id in quo eſt exercitatiſſimus, & quo plurimum delectatur.

2 *Monomachia*] Singulare certamen.

3 Μονομαχεῖν] Singulari certamine congredi.

χεῖν,

χῶν, ne qua pars victoriæ decidatur alteri. Be. Iſtuc & ipſe malo, ut laus 4 in ſolidum ſit mea. Ad. Hi ſpectatores erunt, & arbitri. Be. Recipio. Sed quod erit victori 5 brabeum, aut quæ victo pœna? Ad. Quid, ſi victo amputetur auricula? Be. Imo teſtium alter exſecetur, potius. Non eſt magnificum certare pro pecunia. Tu Gallus es, ego Germanus: decertemus pro ſuæ uterque gentis gloria. Ad. Si vicero tu ter exclamabis, Floreat Gallia: ſi victus, quod abſit, fuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. Be. Age, placet conditio. Adſit fortuna. Quando periclitantur hoc ludo duæ maximæ nationes, ſint æquales ſphæræ. Ad. Noſti ſaxum illud prominens haud procul à porta? Be. Novi. Ad. Ea erit meta, & hæc linea. Be. Eſto: ſed ſint, inquam, pares globi. Ad. Minus diſcernas ovum ab ovo; aut ficum à ficu. Sed mea non refert, utrum malis; elige. Be. Mitte. Ad. Heus, tu mihi non brachium, ſed baliſtam habere videris, ita torques globum. Be. Satis momordiſti labrum, ſatis rotaſti brachium; tandem mitte. O vires Herculeas! ſed tamen vinco. Ad. Niſi ſceleratus ille laterculus obſtitiſſet, præverteram. te. Be. Conſiſte in ſphæræ tuæ veſtigio. Ad. Non utar 6 dolo malo.

4 In ſolidum, id eſt in totum, ut nihil in alium derivetur.

5 Vox Græca βραβεῖον præmium Victoriæ, hinc βραβευς v. βραβευτὴς qui diſtribuit præmia.

6 Sic apud Terent. in Eun. dolo malo hæc omnia fieri, id eſt inſidiis, mala calliditate: dolus enim malus dicitur ad differentiam, quoniam Veteres bonum dolum dicebant pro ſolertia: Virg. Æn. 2. *Dolus an virtus quis in hoſte requirat.*

Cupio 1 virtute, non fraude vincere: quandoquidem de gloria certamen eſt. Bene vertat. BE. Ingens profecto jactus. AD. Ne ride prius quam viceris. Adhuc pene ſumus pares. BE. Nunc res agitur. Vter prior metam contigerit, is vicerit. Vici, canta. AD. Sed definiendum erat, quoto ludo conſtaret victoria. Nam primo nondum incaluerunt vires. BE. Definiant arbitri. AR. Tertio. AD. Placet. BE. Quid ais? Agnoſciſne victorem? AD. Tibi fortuna magis aſpiravit: viribus & arte non tibi ceſſero. Sed quod arbitri pronuntiaverint, id ſequar. AR. Germanus vicit; & hoc glorioſior eſt victoria, quod talem artificem vicerit. BE. Nunc canta, Galle. 2 Sum raucus. BE. Hoc Gallis novum non eſt; ſed tamen coccyſſa. AD. Floreat Germania ter. BE. Imo ter hoc erat canendum. Contraximus ſiticulam; eamus ad compotatiunculam; ibi perficietur cantio. AD. Non recuſo, ſi ita videtur arbitris. BE. Ita commodius eſt. Melius canet Gallus 3 colluto gutture.

Ludus Sphæræ per Annulum ferreum.

GASPAR, ERASMUS.

GA. AGe, nos auſpicabimur. Victo ſuccedet Marcolphus. ER. Sed quod erit victori præmium? GA. Victus ex tempore faciet & recitabit

1 Ita Eurip. Rheſo. *Generoſus animus hoſtibus furtim necem inferre neſcit*: ſic Ælian. Romanis propria eſt virtus, non per aſtus & vafritiem quæſita victoria.

2 *Sum raucus*] Alluſit ad gallos gallinaceos, quibus natura adeſt vox rauca, qui proprie dicuntur coccyſſare, unde & Galli vulgo vocant Gallum *Coq*.

3 *Colluto*] ita *Perſius*. Guttur mobile colluerit. Solet enim medicamentis vox fieri mollior. quod fit hic vino.

diſtichon

diſtichon in laudem victoris. E R. Accipio legem. G A. Visne ſortiamur, uter prior incipiat? E R. Eſto tu prior, ſi libet; ego malim eſſe Abbas. G A. Hoc tua conditio potior eſt, quod tibi nota eſt area. E R. Verſaris in tua harena. G A. In hac exercitatior ſum, quam in libris. Tamen iſtud perquam exigui momenti eſt. E R. Æquum eſt, ut tantus artifex in hoc certamine mihi largiare nonnihil. G A. Imo iſthuc abs te peterem juſtius: ſed parum eſt honeſta precaria victoria. Is demum vincit, qui ſuo Marte vincit. Ita ſumus pares, ut non melius commiſſus fuerit olim cum * Bitho Bacchius. E R. Tua ſphæra commodior eſt, mea. G A. Et tua 1 vola vincit meam. E R. Ludito legitime, abſque technis, ac dolo malo. G A. Dices, tibi rem eſſe cum homine probo. E R. Sed prius audire cupio hujus 2 ſphæriſterii plebiſcita. G A. Quaternio ludum abſolvit. Qui hanc lineam prætererit, in damno eſt, reliquos limites ſi tranſilias, ſine fraude fiet. Qui globum ſuo loco moverit, perdit jus feriendi. E R. Intelligo. G A. En occluſi tibi portam. E R. Sed iſthinc te excutiam. G A. Id ſi feceris, cedam tibi hujus certaminis 3 palmam. E R. Bona fide? G A. Optima. Non enim po-

* Bithus & Bachius fuerunt nobile par Gladiatorum & arte & audacia, qui poſt multas pugnas inter ſe commiſſas, mutuis Vulneribus ceciderunt. Hor. ſat. lib. 1. ſ. 7.

1 Vola pars manus cava: hinc involare pro rapere, dicitur quoque de pede, ut volam pedis oſtendere, id eſt fugere.

2 *Sphæriſterii*] Sphæriſterium: locus in quo ſphæris luditur. Habent autem quæque peculiares ſuas leges.

3 Palma, inſigne victoriæ, corona fuit ex palmæ frondibus contexta. hinc palma pro victoria ut hic per Meton. ſigni pro re ſignata: Arbiter pugnæ poſuiſſe nudo ſub pede palmam fertur. *Hor. car. l. 3.*

tes alia via, niſi ſic mittas ſphæram tuam in parietem, ut reſiliat in meam. Er. Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulſus es? Ga. Fateor: utinam tam ſapiens eſſes, quam es felix. Sed iſthuc centies tentanti vix ſemel ſucceſſerit. Er. Imo, ſi quid audes deponere pignoris, niſi tertio quoque experimento ſucceſſerit, vinces. Sed interim redde pactum præmium. Ga. Quodnam? Er. Diſtichon. Ga. Reddam. Er. Et quidem ex tempore. Quid arrodis unguem? Ga. Habeo. Er. Recita clare. Ga. Clariſſime.

Plaudite victori juvenes hic quotquot adeſtis:
Nam me qui vicit, 4 doctior eſt nebulo.

Nonne diſtichon habes? Er. Habeo: ſed quale abs te allatum eſt, tale tibi referetur.

Saltus.

Vincentius, Laurentius.

Vi. Libetne decertare ſaltu? La. Ludus iſte non convenit pranſis. Vi. Quam ob rem? La. Quia 5 ventris ſaburra gravat corpus. Vi. Non admodum ſane qui pranſi ſint in pædagogio. Nam ibi plerumque cœnaturiunt prius quam abſolverint prandium. La. Quod igitur ſaliendi genus placet? Vi. Auſpicemur ab eo quod eſt ſimpliciſſimum, à ſaltu locuſtarum, ſive magis ranarum, utraque tibia,

4 *Doctior eſt*] Philoſophus quidam apud Laertium, videns quendam laſciva ſaltatione geſtientem, Quo melius, inquit, feceris, hoc deterius facis in re mala: quo melior es artifex, hoc vir es pejor.

5 *Ventris ſaburra*] Saburra, onus navis quo libratur adverſus fluctus, & Plautus inquit de femina: Nos mulieres ſaburratæ largiloquæ ſumus. Ciſt. a. 1. ſ. 2. Græc. γόμος.

ſed

ſed junctis pedibus. Qui longiſſime promoverit cingulum, coronam feret. Hujus ubi erit ſatietas, aliud atque aliud genus experiemur. La. Equidem nullum recuſabo genus, niſi quod geritur cum periculo tibiarum: nolim mihi rem eſſe cum chirurgis. Vi. Quid, ſi certemus unica tibia? La. Iſte ludus eſt [1] Empuſæ; valeat Vi. Haſtæ innixum ſalire, cum primis eſt elegans. La. Liberalius eſt certare curſu. Siquidem hoc certaminis genus apud [2] Virgilium propoſuit & Æneas. Vi. Verum; ſed idem propoſuit & [3] cæſtuum certamen; quo non delector. La. Deſigna [*] ſtadium. Hoc loco ſit carcer, quercus iſta ſit meta. Vi. Sed utinam adeſſet Æneas, qui proponat & præmia victori. La. Victori abunde magnum præmium eſt gloria Vi. Victo potius dandum erat præmium, ſolatii gratia. La. Sit igitur victo præmium, ut lappa coronatus redeat in urbem Vi. Equidem non recuſarim, ſi tu præcedas tibia canens. La. eſt ingens æſtus. Vi. Nec mirum, quum ſit [4] ſolſtitium æſtivum. La. Præſtiterat natare. Vi. Mihi non placet ranarum vita. Ani-

1 *Empuſæ*] Spectrum eſt apud Ariſtophanem, quod apparet unica tibia, unde & Græci nomen dedere: & quoniam ſe ſe in varias formas vertebat, hinc abiit in Prov. Empuſa mutabilior: Lucian in com. de ſaltat. ut *Ariſtoph. in ranis.*

2 *Apud Virgil.* Lib. 5 Æn.

3 Cæſtus erant pugilum lora, ex multiplici crudo tergore bovis agreſtis, manibus & lacertis inducta, clavis ferreis aut plumbeis convoluta, ad ſimilitudinem cornu arietini. Vide Ald. Manut. de Quæſ. per Ep. 8.

* *Stadium*] Alias certa magnitudo eſt, alias locus in quo curritur.

4 *Solſtitium*] Alluſum eſt *Virgilii* iſti: Solſtitium pecori defendite, jam venit æſtas Torrida.

mal

mal ſum terreſtre, non 5 amphibion. LA. Sed tamen hoc exercitamenti genus olim cumprimis habebatur liberale. VI. Imo etiam utile. LA. Ad quid? VI. Si fugiendum ſit in bello, ibi potiſſimum valent, qui ſeſe curſu pedum & natatu exercuerunt. LA. Artem narras haudquaquam aſpernandam. Neque enim minus laudis eſt aliquando bene fugere, quam fortiter pugnare. VI. Sum plane rudis & imperitus natandi, nec ſine periculo verſamur in alieno elemento. LA. Sed aſſueſcere oportet: nemo naſcitur artifex. VI. At ego iſtius generis artifices permultos audio nataſſe, ſed non enataſſe. LA. Experieris primum innixus ſuberi. VI. Nec ſuberi 1 fido magis quam pedibus: ſi vobis cordi eſt natatio, ſpectator eſſe malo, quam certator.

Confabulatio pia.

ERASMUS, GASPAR.

V

ER. Nde nobis prodis? E 2 popina quapiam? GA. Bona verba. ER. E ſphæriſterio? GA. Ne hoc quidem. ER. Ex 3 œnopolio? GA. Nequaquam. ER. Quando non aſſequor divinando, dic ipſe. GA. Ex æde Virgini matri ſacra. ER. Quid

5 *Amphibion*] Amphibia dicuntur, quæ ſimul & in aqua vivunt & in terra, ut crocodilus, anates, anſeres, cygni, & ſimilia.

1 Suber, lignum cavernoſum eſt, quod in aqua non ſidit, unde etiam retibus ac natantibus alligatur Græcè φελλὸς: hinc prov. φελλοῦ κουφότερος: ſubere levior. de hominibus lubrica fide.

2 Popina, idem eſt ac taberna: hinc popinones vel ipſi tabernarii, vel qui ſe totos popinis dedunt teſte Nonio. Hor. ſat. 7. l.2.

3 *Oenopolion*] Græcum eſt, οἰνοπώλιον, taberma vinaria.

illic

illic tibi negotii eſt ? Ga. Salutem dixi nonnullis. Er. Quibus ? Ga. Chriſto, ac divis aliquot. Er. Religioſior quidem tu es, quam pro ætate. Ga. Imo nullam ætatem non decet religio. Er. Si cupiam eſſe religioſus, patiar mihi injici cucullam. Ga. Atque ego idem facerem, ſi, quantum caloris adfert, tantundem pietatis adferret cuculla. Er. Aiunt vulgo, pueros Angelicos in ſatanam verti, ubi conſenuerint. Ga. Sed ego proverbium iſthuc ab autore ſatana natum arbitror. Imo vix exiſtimo, ſenem eſſe vere pium, niſi qui à teneris annis aſſueverit. Nihil felicius diſcitur, quam quod ab ipſa ſtatim pueritia diſcitur. Er. Quid igitur eſt religio ? Ga. Eſt purus cultus Numinis, & obſervatio præceptorum illius. Er. Quæ ſunt illa ? Ga. Longum eſt; ſed ut in ſumma dicam, in rebus quatuor eſt ſita Er. In quibus? Ga. Primum, ut recte pieque ſentiamus de Deo, de ſcripturis divinis: atque ut illum non vereamur modo, tanquam dominum, verum etiam amemus ex intimis affectibus, ut patrem beneficentiſſimum. Secundum, ut ſumma cura tueamur innocentiam: ea eſt, ne quem lædamus. Tertium, ut teneamus caritatem, hoc eſt, ut de omnibus, quantum datur, bene mereamur. Quartum, ut ſervemus patientiam. Ea præſtat, ut mala nobis illata, ſi mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciſcentes, nec malum malo referentes. Er. Næ tu probus es Concionator. Sed præſtas iſta, quæ doces? Ga. Equidem adnitor pro mea virili. Er. Qui potes pro virili, cum ſis puer? Ga. Meditor pro viribus, & quotidie mecum ineo rationem: ſi quid ceſſatum fuerit, corrigo: illud præter decorum, hoc dictum petulantius, hoc factum incircumſpectius, hoc taceri præſtiterat, illud omiſſum.

Er.

Er. Quando 1 ſubducitur iſta ratio? Ga. Ferme ſub noctem, aut ſi quando magis vacat. Er. Sed age, dic mihi, quibus ſtudiis totum tranſigis diem? Ga. Nihil celabo tam fidum ſodalem. Mane, ſimul atque ſum expergefactus (id fere fit ad ſextam, aut quintam,), pollice ſignum crucis pingo in fronte & in pectore. Er. Quid deinde? G. Auſpicor initium diei, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Er. Pie ſane. Ga. Mox paucis ſaluto Chriſtum. Er. Quid illi narras? Ga. Ago gratias, quod eam noctem mihi voluerit eſſe proſperam, precorque, ut diem itidem illum totum mihi bene fortunet, ad ipſius gloriam, & animæ meæ ſalutem; utque is, qui eſt vera lux occaſum neſciens, ſol æternus, omnia vivificans, alens, exhilarans, dignetur illuceſcere menti meæ, ne uſquam 2 impingam in ullum peccatum, ſed ipſius ductu perveniam ad vitam æternam. Er. Haud 3 inauſpicatum diei exordium. Ga. Deinde ſalutatis parentibus, quibus ſecundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus eſt, confero me ad ludum literarium, ſed ut per templum, ſi commodum eſt, ſit mihi tranſitus. Er. Quid illic? Ga. Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac divos divaſque omnes, ſed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiares. Er. Næ tu mihi prope legiſſe videris illud Catonis, Saluta libenter. Non ſat erat mane ſalutaſſe, niſi mox denuo ſalutares? An non vereris ne moleſtus ſis im-

1 *Subducitur*]. Metaphora ducta à calculatoribus.

2 *Impingam*] Metaphora ab offendentibus ad lapidem aut aliud quippiam.

3 Inauſpicatum infœlix. inauſpicatò non captatis auſpiciis: ita Crito apud Terent. dicit ſe inauſpicato Athenas contuliſſe.

modico

modico officio? Ga. Amat Chriſtus ſubinde appellari. Er. Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. Ga. Nec eam mei partem video, qua illi loquor. Er. Qua? Ga. Animo. Er. Sed otioſum eſt ſalutare non reſalutantem. Ga. Reſalutat frequenter arcano afflatu. Denique abunde reſalutat, qui dat quod petitur. Er. Quid hic ab illo flagitas? Nam video, tuas ſalutationes eſſe petaces, cujuſmodi fere ſunt mendicorum. Ga. Sane non procul aberras 1 à ſcopo. Precor enim ut, qui puer duodecim annos natus, ſedens in templo docuit ipſos doctores, cuique pater cælitus emiſſa voce dedit auctoritatem docendi mortalium genus, quum diceret: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt; ipſum audite: quique eſt æterna ſapientia ſummi patris, illuſtrare dignetur ingenium meum ad perdiſcendas honeſtas literas, quibus utar ad ipſius gloriam. Er. Quos autem habes divos tibi peculiares? Ga. Ex Apoſtolis Paulum, ex Martyribus Cyprianum, ex doctoribus Hieronymum, è Virginibus Agnetem. Er. Quæ res iſtos tibi conciliavit? electio, an caſus? Ga. Sortito obvenerunt. Er. Atque iſtos nihil aliud quam ſalutas? An ab his quoque mendicas aliquid? Ga. Precor, ut me ſuis ſuffragiis Chriſto commendent, efficiantque ut illius munere aliquando contingat in ipſorum venire contubernium. Er. Sane rem non vulgarem petis. Quid tum poſtea? Ga. Ad ludum propero, & quod is locus poſtulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Chriſti præſidium, quaſi

1 Scopus, Metaph. ſumitur pro fine illo, quo mentem dirigimus: hinc attingere ſcopum, voti compos eſſe: aberrare à ſcopo, id eſt non aſſequi propoſitum, vel quoque rem non conjectare.

citra.

citra illius opem nihil efficiat noſtrum ſtudium: ſic ſtudeo, quaſi ille nihil auxilii ſit laturus, niſi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, ne merito vapulem, ne quid dicto factove vel præceptorem offendam, vel ſodales meos. Er. Probus es, quum iſta cogitas. Ga. Quum dimiſſus à ludo domum propero, rurſus, ſi licet, per ædem ſacram iter facio, rurſuſque tribus verbis ſaluto Jeſum. Si quid eſt obſequii præſtandum parentibus, obeo. Quod ſi quid etiam ſupereſt temporis, mecum aut cum ſodali repeto quod prælectum eſt in ſchola. Er. Næ tu perparcus es [2] temporis. Ga. Nec mirum, ſi parcus ſum rei, ut multo pretioſiſſimæ, ita irrecuperabilis. Er. At Heſiodus docet, in medio parcendum eſſe: in principio præproperam, [3] in fine ſeram eſſe parſimoniam. Ga. Recte [4] Heſiodus de vino; ſed ætatis nulla eſt intempeſtiva parſimonia. Dolium ſi ſinas, non exhauritur. At ætas nunquam non defluit, ſive dormias, ſive vigiles. Er. Fateor: ſed quid deinde rei geritur? Ga. Adornata parentibus menſa, recito conſecrationem; deinde prandentibus miniſtro, donec jubeor & ipſe prandium ſumere. Actis gratiis, ſi quid vacat, luſu quopiam honeſto laxo animum cum ſodalibus, donec hora revocat in [5] ludum à luſu. Er. Ac rurſum ſalutatur Jeſus? Ga. Salutatur, ſi commodum eſt. Sin eſt cur aut non vacet, aut non ſit tempeſtivum, tamen præteriens templum, cogitatiuncula ſaluto.

2 *Temporis*] Ἐλλειπτής. ſcil. emenſor vel computator.
3 Senec. Ep. 1. Proverbio hoc monemur, nos maturè & dùm tempus eſt temporis & rei noſtræ parcos eſſe debere:
4 Heſ in opere cui eſt titulus, opera & dies.
5 Id eſt à Gaudiis & recreatione ad ſtudia.

Rurſus

Rurſus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus poſtulat. Domum reverſus, idem ago quod ante prandium. A cœna ſuavibus fabulis memet oblecto: mox proſperam noctem precatus parentibus ac familiæ, mature me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus ſtudiis is dies peractus ſit. Si quid eſt gravioris admiſſi, Chriſti clementiam imploro ut ignoſcat, polliceorque meliora: ſi nihil eſt, ago gratias illius beneficentiæ, quod me ſervarit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab inſidiis mali genii, & ab obſcœnis ſomniis. His factis, lectum ingreſſus, frontem ac pectus ſigno crucis imagine, ac me compono ad ſomnum. Er. Quo pacto te componis? Ga. Nec pronus cubo, nec ſupinus, ſed primum lateri dextro innitens, brachiis ita tranſverſim ſeu 3 decuſſatim complicatis, ut pectus muniant figura crucis, dextra manu ſiniſtro admota humero, læva dextro. Ita dormio ſuaviter, donec aut expergiſcar ipſe, aut exciter. Er. 4 Sanctulus es, qui iſta poſſis. Ga. Imo ſtultulus es, qui iſta dicas. Er. Laudo inſtitutum, ſi queam aſſequi. Ga. Velis tantummodo. Nam ubi aſſueveris pauculos menſes, erunt hæc etiam ſuavia; adeo vertentur in naturam. Er. Sed nihil audio de ſacris. Ga. Nec hac parte mihi deſum, diebus præcipue feſtis. Er. In his quomodo te geris? Ga. Primum omnium excutio me ipſum, num qua labe peccati ſit animus contaminatus. Er. Id ſi

3 Decuſſatim, ad figuram decuſſis, decuſſis numerus denarius eſt, quem exprimebant figura literæ X. & Romani X hinc decuſſare ad figuram decuſſis redigere: croiſer:

4 *Sanctulus*] Μείωσις duplex, quarum altera mordax eſt, altera *μιμητική*.

com-

comperias, quid tum? ſubducis te ab altari? GA. Nequaquam corpore, ſed animo me ſubmoveo, ac veluti procul ſtans, nec audens attollere oculos ad patrem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens illud ex Evangelio cum publicano: 1 Domine, propitius eſto mihi peccatori. Deinde, ſi ſenſero, quempiam offenſum à me, eum curo placandum è 2 veſtigio, ſi licet: ſin minus, ſtatuo in animo, mihi, cum primum licebit, reconciliare proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, doque operam, ut qui læſit, agnoſcat errorem ſuum, & reſipiſcat. Sin ejus rei nulla ſpes eſt, vindictam omnem Deo relinquo. ER. Iſthuc durum eſt. GA. An hoc durum, condonare levem noxiam fratri tuo, cujus ignoſcentia tibi mutua ſit frequenter opus: quum Chriſtus omnia commiſſa noſtra nobis ſemel condonarit, & quotidie condonet? Imo mihi videtur hæc non eſſe liberalitas in proximum, ſed fœneratio apud Deum: perinde quaſi conſervus ex pacto remittat conſervo tres drachmas, ut ipſi dominus condonet talenta decem. ER. Perpulcre
3 tu quidem philoſopharis, ſi modo certum ſit quod ais. GA. An poſtulas aliquid certius evangelica cautione? ER. Non eſt æquum. Sed ſunt qui ſe non credant eſſe Chriſtianos, niſi quotidie Miſſam, ut appellant, audierint. GA. Horum inſtitutum equidem non damno, præſertim in his qui abundant otio, quive totos dies occupantur profanis negotiis. Tantum illos non approbo, qui ſuperſtitioſe ſibi perſuaſerunt, diem fore parum fauſtum, niſi fuerint eum auſpicati à Miſſa: & ſtatim à ſacro ſe con-

1 *Domine*] Lucæ 18.

2 E veſtigio, id eſt citra moram, idem ac ex templo: Eadem figura reperitur apud Græcos *ἐκ ποδὸς*, illicò.

ferunt

ferunt vel ad negotiationem, vel ad prædam, vel ad aulam: ubi ſi, quod per fas nefaſque gerunt, ſucceſſerit, Miſſæ imputant ER. Suntne qui ſic deſipiant? GA. Magna pars hominum. ER. Sed redi ad ſacrum. GA. Si licet, adſto vicinus altari ſacro, quo percipere queam ea quæ ſacrificus recitat, præſertim Epiſtolam & Evangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquandiu [1] rumino. ER. Nihil interim oras? GA. Oro. ſed cogitatione magis quam ſtrepitu labiorum. Ex his, quæ recitat ſacerdos, arripio precandi occaſionem. ER. Dic iſtud explanatius: nam non ſatis aſſequor quid velis. GA. Dicam. Finge recitari epiſtolam, Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi. Ad hæc verba ſic mecum loquor Chriſto: Utinam vere ſim azymus, purus ab omni fermento malitiæ. Sed tu, Domine Jeſu, qui ſolus es ab omni malitia purus ac ſincerus, largire ut indies & ipſe magis ac magis expurgem vetus fermentum. Rurſum, ſi forte legatur Evangelium de [2] ſeminante ſemen ſuum, ſic oro mecum: Felix ille, qui meretur eſſe terra bona: precorque ut me ex terra parum frugifera, ſua benignitate faciat terram bonam, ſine cujus beneficio nihil omnino bonum eſt. Sint hæc exempli cauſa dicta: nam ſingula perſequi, prolixum ſit. Sed, ſi contingat ſacrificus mutus, quales multos habet Germania, aut non detur adeſſe propius altari, fere libellum paro, in quo deſcriptum ſit ejus diei Evange-

1 Rumino vel ruminor, i. e. cibum à rumine in os revoco, ſignificat remandere, & Meraph. in memoriam revoco, vel in animo perpendo. Græc. ἀναπεμπάζουσι: ruminales hoſtiæ, erant eorum animalium quæ ruminant.

2 De ſeminante parabola extat. Luc. 8. 5.

lium

lium & Epiſtola; inde ipſe aut pronuntio, aut oculis lego. Er. Intelligo: ſed quibus cogitationibus potiſſimum tranſmittis hoc tempus? Ga. Ago gratias Jeſu Chriſto pro ineffabili caritate, quod genus humanum ſua morte redimere dignatus eſt, & oro, ne patiatur ſuum ſacroſanctum ſanguinem pro me fruſtra fuſum eſſe, ſed ſuo corpore ſemper paſcat animum meum, ſuo ſanguine vivificet ſpiritum meum, ut paulatim adoleſcens virtutum auctibus, efficiar idoneum membrum corporis illius myſtici, quod eſt eccleſia: nec unquam deficiam ab illo ſanctiſſimo fœdere, quod in extrema cœna diſtributo pane, & porrecto poculo, pepigit cum diſcipulis ſuis electis, & per hos cum omnibus qui per baptiſmum in ſocietatem illius inſiti ſunt. Quod ſi ſenſero vagari cogitationem, lego 3 pſalmos aliquot, aut aliud quippiam pium, quod animum ab evagando cohibeat. Er. Habes in hoc pſalmos certos? Ga. Habeo; ſed quos non ita mihi ipſi indixi, quin omittam, ſi cogitatio quæpiam incidat, quæ magis reficiat animum meum, quam illa pſalmorum recitatio. Er. Quid de jejunando? Ga. Cum jejunio mihi nihil eſt negotii. Sic enim me docuit Hieronymus, non eſſe valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus ætate robur juſtum collegerit. Nondum autem egreſſus ſum annum decimum ſeptimum. Sed tamen, ſi ſenſero opus, prandeo cœnoque parcius, quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis per diem feſtum. Er. Poſteaquam cœpi ſemel, 1 expiſcabor omnia. Quomodo affectus es erga conciones?

3 Pſalmus à ψάλλω fidibus cano. ᾠδὴ in genere cantionem ſignificat. ὕμνος vero, cantus ad Dei laudes decantandas.

1 *Expiſcabor*] Metaphora; id eſt, ſciſcitabor.

G A. Optime. A 1 has non minus religioſe accedo, quam ad ſacram ſynaxim. Et tamen deligo, quo audiam. Sunt enim quos præſtat non audiſſe. Quod ſi talis contingit, aut ſi nemo contingit, tempus hoc tranſigo ſacra lectione: lego Evangelium & Epiſtolam cum interpretatione Chryſoſtomi aut Hieronymi, aut ſi quis alius occurrit pius ac doctus interpres. E R. Sed 2 magis afficit viva vox. G A. Fateor; & audire malo, ſi detur concionator tolerabilis: ſed non videor omnino caruiſſe concione, ſi Chryſoſtomum aut Hieronymum ſcripto loquentem audiero. E R. Non opinor. Sed quid te delectat confeſſio? G A. Magnopere: nam confiteor quotidie. E R. Quotidie? G A. Sic eſt. E R. Alendus eſt igitur tibi proprie ſacerdos. G A. Sed illi confiteor, 3 qui vere ſolus remittit peccata, cui eſt poteſtas univerſa. E R. Cuinam? G A. Chriſto. E R. An iſtud ſat eſſe putas? G A. Mihi quidem ſat eſſet, ſi ſat eſſet Proceribus Eccleſiæ & conſuetudini receptæ. E R. Sed quos tandem appellas Eccleſiæ Proceres? G A. Pontifices, Epiſcopos, Apoſtolos. E R. Et inter hos annumeras Chriſtum? G A. Is eſt omnium ſine controverſia 4 colophon. E R. Et hujus receptæ confeſſionis auctor? G A. Is quidem auctor eſt omnis boni: ſed an ipſe inſtituerit hanc confeſſionem, qualis nunc eſt in uſu Eccleſiæ, Theologis excutiendum relin-

2 *Magis*] Proverb. Viva vox magis afficit.

3 *Qui vere*] Περίφρασις Dei, vel, ut ipſe explicat ſe, Chriſti.

4 Caput rei, parsque præcipua: putant quidam inter quos Strabo: originem hujus proverbii hanc eſſe: quod Colophonii Ioniæ populi equeſtribus certaminibus excellerent, unde certam ſibi pollicebantur victoriam quibus colophonius acceſſiſſet equitatus.

quo;

quo, mihi puero & idiotæ ſufficit majorum auctoritas. Hæc eſt certe præcipua confeſſio: nec eſt facile confiteri Chriſto. Non confitetur illi, niſi qui ex animo iraſcitur ſuo peccato. Apud illum expono, deploroque, ſi quid admiſi gravius; clamo, lacrymor, ploro, me ipſum execror, illius imploro miſericordiam: nec finem facio, donec ſenſero peccandi affectum penitus expurgatum è medullis animi, & ſuccedere tranquillitatem aliquam & alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut adeam ſacroſanctam menſam corporis & ſanguinis dominici, confiteor & ſacerdoti, ſed paucis, & non niſi ea quæ certo videntur crimina: aut ejuſmodi, ut vehemens ſuſpicio ſit crimen eſſe. Neque vero protinus arbitror eſſe 1 piaculum, hoc eſt, enorme crimen, quod admittitur adverſus quaſlibet conſtitutiones humanas, niſi contemptus acceſſerit malitioſus. Imo vix arbitror crimen capitale, cui non ſit adjuncta malitia, hoc eſt, perverſa voluntas. Er. Laudo, quod ſic es religioſus, ut tamen ſuperſtitioſus non ſis. Hic quoque puto locum eſſe proverbio, Nec omnia, nec paſſim, nec quibuſlibet. Ga. Deligo mihi ſacerdotem, cui credam arcana pectoris. Er. Iſthuc eſt 2 ſapere. Sunt enim permulti, quod compertum eſt, qui, quod accipiunt in confeſſionibus, effutiunt. Sunt improbi quidam & impudentes

1 Piaculum, crimen, delictum, propter quod expiatio debetur: ſed frequentius ſignificat ſacrificium quo peccatum expiatur. *apud Hor ea prima piaculo ſunto.* Hinc piaculares victimæ, quæ aliena mala excipiebant, & in pœnam ſuccedebant ſic apud Plaut. Epid. a.1. ſc.2. Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam.

2 *Sapere*] Verbum loco nominis ſubſtantivi: id eſt, ſapientiā.

dentes,qui percontantur à confitente,quę præſtiterat tacuiſſe. Sunt indocti & ſtolidi, qui ob ſordidum quæſtum præbent aurem verius quam animum,cum nec dijudicent inter noxiam & recte factum, nec docere poſſint,nec conſulari,nec conſulere. Hæc ſic habere, frequenter audivi ex multis, & ipſe partim expertus ſum. GA. Et ego nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, gravem, ſpectatæ integritatis, linguæ continentis. ER. Profecto felix es, qui iſta mature ſapere cœperis. GA. Denique illa prima mihi curarum eſt, ne quid committam,quod cum periculo credam ſacerdoti. ER. Nihil melius, ſi quidem poſſis cavere. GA. Nobis quidem difficillimum eſt; ſed, auxiliante Chriſto, facile eſt. Primum eſt, ut adſit bona voluntas. Eam mihi ſubinde renovo, præſertim diebus dominicis. Deinde ſubduco me ipſum pro viribus ab improborum conſortio; & ſodalibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam melior. ER. Recte tibi conſulis. Corrumpunt enim mores bonos colloquia prava. GA. Otium ceu peſtem quandam fugio. ER. Nec mirum: nam nihil malorum non docet otium. Sed,ut nunc ſunt hominum mores, ſolus vivat oportet, qui velit abeſſe à malorum conſortio. GA. Non omnino vanum eſt quod dicis. Plures enim mali, ut Græcus ille ſapiens dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus ſodalis nonnunquam ſodalem reddit meliorem. Vito luſus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiis. Comem me præbeo omnibus: ſed familiarem non niſi bonis. Quod ſi quando incidero in malos, aut corrigo blande monendo, aut diſſimulo, toleroque: ſi videor non profecturus, certe cum primum licet, me-

met ab illis 1 ſuffuror. E R. Nunquamne titillavit animum tuum libido capiundæ cucullæ? G A. Nunquam; ſed crebro ſolicitatus ſum à quibuſdam ab hoc ſeculo, velut à naufragio, ad portum monaſteriorum vocantibus. E R. Quid ego audio? Captabant prædam? G A. Miris technis adorti ſunt & me; & parentes. 2 Sed mihi ſtat ſententia, non addicere me vel matrimonio, vel ſacerdotio, vel inſtituto monachorum, aut ulli vitæ generi, unde poſt me non queam extricare, priuſquam mihi fuero pulcre notus. E R. Quando iſthuc erit? G A. Fortaſſe nunquam. Sed ante annum vigeſimum octavum nihil ſtatuetur. E R. Cur ita? G A. Quia audio paſſim tam multos ſacerdotes, monachos, & maritos deplorantes, quod ſeſe temere * præcipitarint in ſervitutem. E R. Cautus es, qui capi nolis. G A. Interim tria mihi curæ ſunt. E R. Quænam iſta? G A. Vt proficiam in probitate morum. Dein, ſi id nequeam, certe tuear illibatam innocentiam ac famam. Poſtremo, paro mihi bonas literas ac diſciplinas, in quovis vitæ genere futuras uſui. E R. Sed interim à * poëtis abſtines? G A. Non in totum, ſed caſtiſſimos quoſque potiſſimum lego. Quod ſi quid inciderit parum verecundum, prætercurro, 3 quemadmodum Vlyſſes obturatis auribus Sirenas

1. *Suffuror*] Id eſt, illorum conſortium effugio.
2 Hoc quoque contigit Eraſmo; ut liquet ex ipſius vita.
* *Præcipitarint*] Id eſt, temere conjecerint.
* *Poëtis*] Qui, & quomodo, legendi.
3 De ipſo ſic Hor. lib. 1. Ep. 2 Sirenum voces, & Circes pocula noſti, quæ ſi cum &c. ſunt autem Sirenes monſtra marina: parte ſuperiori virgines referentes, inferiori vero piſces, quæ cantus ſuavitate nautas ad naufragium pelliciebant: dictæ ſunt, παρὰ τὸ σείειν decipere: vel ἀπὸ τῆς σειρᾶς catenâ.

præ-

præternavigavit. Er. Sed cui interim ſtudiorum generi te potiſſimum addicis? Medicinæ, Iuri Cæſareo aut Pontificio, an Theologiæ? Nam linguæ, bonæ literæ, Philoſophia, pariter conducunt ad omnem profeſſionem. Ga. Nondum ulli me plane addixi, ſed ex omnibus guſtum aliquem capio, ne cujuſquam plane ſim rudis: utque, deguſtatis ſingulis, certius eligam, cui ſim accommodus. Medicina ubivis terrarum certiſſimum viaticum eſt: Juris prudentia viam aperit ad dignitates: Theologia mihi cumprimis placeret, niſi me mores quorundam & moroſæ inter ipſos contentiones offenderent. Er. Non facile labitur, qui ſic pedetentim incedit. Complures hiſce temporibus abſtinent à Theologia, quod vereantur, ne vacillent in fide catholica, cum videant, nihil non vocari in quæſtionem. Ga. Ego, quod lego in ſacris literis & in ſymbolo, quod dicitur Apoſtolorum, ſumma fiducia credo, nec ultra ſcrutor. Cætera permitto Theologis diſputanda ac definienda, ſi velint. Si quid tamen receptum eſt uſu populi Chriſtiani, quod non plane pugnet cum ſacris literis, hactenus ſervo, ne cuiquam ſim offendiculo. Er. 2 Quis Thales te docuit iſtam Philoſophiam? Ga. Fuit mihi admodum puero conſuetudo domeſtica cum integerrimo viro Joanne Coleto. Noſtin' hominem? Er. Quid ni? tanquam te. Ga. Is eam ætatem hujuſmodi præceptiunculis imbuit. Er. Non invidebis, ſi me præbeam æmulum inſtituti tui? Ga. Imo iſthoc nomine mihi futurus es multo carior. Scis enim, ſimilitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. Er. Verum; ſed non inter competitores ejuſdem Magiſtra-

2 *Quis Thales*] Thaleti primas tribuunt inter ſapientes.

tus, quum ſimili laboreat morbo. GA. Nec inter ejuſdem ſponſæ procos, quum pariter laborent amore. ER. Sed extra jocum, experiar imitari rationem iſtam. GA. Precor ut tibi vertat quamoptime. ER. Fortaſſis aſſequar te. GA. Vtinam & præcurras. Sed interim non operiar te; quin ipſe quotidie me ipſum ſuperare contendo: ſed tamen adnitere, ſi potes, ut antevertas.

Venatio.

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS, LAURENTIUS, BARTHOLUS.

PA. 1 TRahit ſua quemque voluptas, mihi placet venatio. TH. Placet & mihi: ſed ubi canes, ubi venabula, ubi caſſes? PA. Valeant apri, urſi, cervi & vulpes; nos inſidiabimur cuniculis. VI. At ego laqueos injiciam locuſtis. Inſidiabor gryllis. LA. Ego ranas captabo. BA. Ego papiliones venabor. LA. Difficile eſt ſectari volantia. BA. 2 Difficile; ſed pulcrum: niſi pulcrius eſſe ducis ſectari lumbricos aut cochleas, quia carent alis. LA. Equidem malo inſidiari piſcibus; eſt mihi hamus elegans. BA. Sed unde parabis eſcam? LA. Lumbricorum ubique magna eſt copia. BA. Eſt, ſi tibi velint prorepere è terra. LA. At ego mox efficiam, ut multæ myriades proſiliant. BA. Quo pacto? incantamentis? LA. Videbis 3 artem. Imple hanc ſitulam aqua. Hos juglandium ſummos cortices virentes

1 *Trahit ſua*] Hemiſtichium Virg. ex Bucol.

2 *Difficile; ſed pulcrum*] Alluſum eſt ad proverb. Difficilia quæ pulcra.

3 *Artem*] Ars piſcatoriæ inſerviens.

confractos

confractos immittito. Hac aqua perfunde ſolum. Nunc obſerva pauliſper. Vides emergentes? BA. Rem prodigioſam video. 4 Sic olim, opinor, exiliebant armati ex ſatis ſerpentis dentibus. Sed plerique piſces delicatioris & elegantioris ſunt palati, quam ut eſca tam vulgari capiantur. LA. Novi quoddam inſecti genus, quo talibus inſidiari ſoleo. BA. Tu vide an poſſis imponere piſcibus; ego ranis faceſſam negotium. LA. Quomodo? reti? BA. Non; ſed arcu. LA. Novum piſcandi genus. BA. At non injucundum. Videbis, & fateberis. VI. 5 Quid, ſi nos duo micemus digitis? PA. Ignavum eſt ac ruſticum luſus genus. Ad focum deſidentibus magis convenit, quam in campo verſantibus. VI. Quid ſi certemus nucibus? PA. 6 Nuces admodum pueris relinquamus; nos grandiuſculi ſumus. VI. Et tamen nihil aliud adhuc, quam pueri ſumus. PA. Sed quibus decorum eſt ludere nucibus, iiſdem non indecorum eſt equitare in arundine longâ. VI. Tu igitur præſcribito 7 luſus genus, ſequar quocunque vocaris. PA. Et ego futurus ſum omnium horarum homo.

4 Alludit ad Cadmi hiſtoriam de qua Ovid. metam. l. 3. hinc Cadmea victoria, quæ ipſis victoribus eſt infœlix: *Καδμεία νίκη*, inquit Suidas, *λέγεται ἐπὶ τῶν κακῶς νικώντων*.

5 Luſus genus eſt, quod adhuc apud Italos durat, ut repentè, porrectis digitis, uterque certantium numerum divinet: Gall. *joüer à la moure*.

6 Nuces relinquere eſt pueriles nugas relinquere & ad majora negotia ſe convertere. Perſ. ſat. 1.

7 Id eſt more puerorum qui canna tanquam equo utuntur. vide Hor. lib. 2. ſat. 3. vide quoque Plut. in Ageſil.

Euntes in ludum literarium.

SYLVIUS, JOANNES.

SY. CUr adeo curris, Joannes, Jo. Cur lepus, ut aiunt, pro canibus? SY. Quid hoc proverbii eſt? Jo. Quia niſi adfuero in tempore ante recitatum catalogum, actum eſt de pelle mea. SY. Hac quidem ex parte nihil eſt periculi. Modo præterita eſt quinta. Inſpice horologium, manus nondum attigit punctum, quod horam ab hora æquis ſpatiis dirimit. Jo. At ego vix habeo fidem horologiis, mentiuntur nonnunquam. SY. At mihi fide, qui campanæ vocem audivi. Jo. Quid loquebatur? SY. Horam eſſe quintam. Jo. Sed eſt & aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda eſt memoriter heſterna lectio, ſatis prolixa. Vereor ut poſſim. SY. Commune periculum narras. Nam & ipſe vix ſatis teneo. Jo. Et noſti præceptoris ſævitiam. Omnis illi noxa capitalis eſt. Nec magis parcit noſtris natibus, quam ſi corium eſſet bubulum. SY. Verum is non aderit in ludo. Jo. Quem igitur vicarium conſtituit? SY. Cornelium. Jo. 3 Strabum illum? Væ noſtris natibus. Is vel 4 Orbilio plagoſior eſt. SY. Verum dicis; & ideo non raro ſum illius brachio precatus paralyſin. Jo. Non eſt pium, imprecari præceptori. Nobis potius cavendum, ne incidamus in illius tyranni manus. SY. Reddamus inter nos viciſſim, altero recitante, altero codicem inſpiciente. Jo. Pulcre mones. SY. Fac

3 Strabo vel ſtrabus, qui oculos diſtortos habet.

4 Orbilius jam miles quinquagenarius qui militiæ valedicens, cepit profiteri Romæ, ſed ſævitatem militarem erga diſcipulos retinuit.

præſenti

præſenti ſis animo. Nam metus officit memoriæ. Jo. Facile deponerem pavorem, ſi non adeſſet periculum. At in tanto diſcrimine quis poſſit eſſe ſecurus animo? Sy. Fateor; attamen non agitur de capite, ſed de parte diverſa.

Alia.

CORNELIUS, ANDREAS.

Co. Scite tu quidem pingis, ſed charta tua perfluit. Charta ſubhumida eſt, ac tranſmittit atramentum. An. Quæſo ut appares mihi pennam hanc. Co. Deeſt mihi gladiolus ſcriptorius. An. En tibi. Co. Hui quam obtuſus! An. Accipe coticulam. Co. Utrum amas ſcribere cuſpide duriuſcula, an molliore? An. Attempera ad manum tuam. Co. Ego molliore ſoleo. An. Quæſo ut mihi deſcribas ordine figuras 1 elementorum. Co. Græcas an Latinas? An. Latinas primum conabor imitari. Co. Suppedita ergo chartam. An. Accipe. Co. Sed meum atramentum dilutius eſt ſubinde infuſa aqua. An. At meum linteolum prorſus exaruit. Co. Immunge; niſi mavis immeiere. An. Imo potius rogabo alicunde. Co Præſtat habere domi, quam rogare commodato. An. Quid eſt ſcholaſticus abſque calamo & atramento? Co. Quod miles abſque clypeo & gladio. An. Vtinam mihi eſſent articuli tam celeres. Equidem non poſſum dictantis vocem ſcribendo aſſequi. Prima cura ſit, ut bene ſcribas: proxima, ut celeriter. Sat cito, ſi ſat bene.

1 Elementa dicuntur, prima cujuſlibet diſciplinæ principia: dehinc litterarum notæ ſic vocatæ ſunt, quia ſunt principia orationis. Græc. στοιχεῖα.

AN. Belle: ſed iſtam cantionem cano præceptori, quum dictat 2. Sat cito, ſi ſat bene.

Agendi gratias formula.

PETRUS, CHRISTIANUS.

PE. GRatum mihi feciſti, quod aliquoties ad me ſcripſeris. Habeo gratiam, quod ad me crebrius ſcripſiſti. Amo te, quod interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quod crebris literis me viſeris. 3. Ago tibi gratias, qui literarum faſciculis nos honoraris. Maxima tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando literis laceſſiveris. Pergratum mihi feciſti, quod nos dignatus ſis tuis literis. Debeo tibi pro tuis humaniſſimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quod non es gravatus ad me ſcribere.

Reſponſio.

CH. 4 Imo meum eſt deprecari culpam impudentiæ, qui non veritus ſim tibi homini tum occupatiſſimo, tum doctiſſimo, meis illiteratis literis obſtrepere. Agnoſco ſolitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni conſulueris. Verebar, ne quid offendiſſent te meæ literæ, quod nibil omnino

2 Sat citò &c. monemur hoc proverbio. nos in omni negotio debere vitare præcipitem celeritatem. error & pœnitentia, feſtinationis ſunt comites. iuxta illud. προπέτεια πολλοῖς ἐστὶν αἰτία κακῶν: & illud canis feſtinans cæcos parit catulos.

3 Verbis gratias agimus. factis referimus. animo habemus.

4 *Imo*) Petit veniam, ſumto argumento à perſonæ qualitate.

reſpon-

reſponderes. Non eſt quod agas gratias. mihi plus ſatis eſt, ſi ſedulitatem meam accepiſti in bonam partem.

Nova rogandi formula.

Pe. Nihilne novarum rerum adfertur è patria? Num quid novi de noſtratibus accepiſti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quæ res novæ è patria nuntiantur?

Reſponſio.

Ch. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum ſatis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil prorſus accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, ſed dubii. Plurima eſt fama, at rerum nihil, firmi nihil. Si vana te capiunt, adfero tota 2 plauſtra mendaciorum. Fabularum totos modios apporto. Tantum mendaciorum adfero, quantum vix una navis vehat. Pe. Exonera te quamprimum, ne ſuccumbas tanto oneri. Ch. Nihil habeo præter ea quæ jactantur in tonſtrinis, in vehiculis, & in navibus.

An accepiſti literas? Formula.

Pe. Nihilne literarum accepiſti? Num aliquas è patria recepiſti literas? Nullæ tibi ſunt redditæ literæ? Num quid ſcriptorum accepiſti? Num quas accepiſti epiſtolas? Ecquas ab amiculis accepiſti literas? Nihil epiſtolarum advolavit è Gallia?

Reſponſio.

Ch. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literarum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam ad me. Ne verbum quidem

2 Hyperbolicas hic habes locutiones.

dem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pe[illegible] quam literas malim. Argentum accipere [illegible] quam epiſtolas. Nummos recipere malim, [illegible] epiſtolia. Nihil moror literas, modo veniat [illegible] atum. Equidem numerari malo mihi, quam ſcribi.

Credo, Formula.

Pr. Facile credo. Haud difficile creditu eſt. Credi iſtud perfacile poteſt. Iſtud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc tibi non credat. Profectò habeo tibi fidem. Iſtius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Veriſimile dicis. Adferunt tamen nonnihil ſolatii literæ. At ego alterutrum malim, quam neutrum.

Vtilitatis Formula.

Ch. Quorſum ſpectant literæ ſine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorſum valent, ad quid conferunt, faciunt, proſunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ ſine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono ſunt otioſæ literæ? Quid juvant? Cui ſunt uſui? Ad quid conducibiles ſunt? Quid ſecum adferunt momenti? Cui rei ſunt utiles inanes literæ?

Reſponſio.

Pe. Podici tergendo utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natibus tergendis. Si uſum neſcis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad poſticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam, quæ ſemet

met 1 identidem inquinat. Valent conveſtiendis 2 ſcombris. Involvendo thuri ſunt accommódæ. Quid? valentne amiculi? Quid uxor agit tua? CH. Recte: eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem.

Bene precandi.

PE. Bene & tibi & illi vertat: tibi, quod pater: illi, quod mater futura ſit. Adſit Deus. Vt utrique veſtrum, fauſtum felixque ſit, precor, optoque. Quæſo, oro ſuperos omneis, ut incolumis prolem vobis dignam pariat, & pulcra te faciat prole, parentem. Laudo te, quod virum te præſtiteris. Gaudeo, te virum præſtitiſſe. 3 Gallum te eſſe declaraſti, at non 4 Cybeles. Abi, virum te judico. CH. Ludis; idque facis tuo more. Age age, eſt tibi jus apud me loquendi quælibet. Audito, te patriam nuper reviſiſſe. PE. Sic eſt factum. Nam diutiuſcule jam abfueram; non ferebam tam diuturnum patriæ deſiderium. Non poteram à parentum conſpectu abeſſe diutius. Torquebat me diutinum amicorum deſiderium. CH. Pie feciſti: humanus es, qui iſta cogites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus regionis, quæ nos aluit atque edidit. Et,

1 *Identidem*] Id eſt, ſubinde alluſit, ad prov. τῦ σπρικτῦ περιγνομένυ.

2 *Scombris*] Perſ. nec ſcombros metuentia carmina, nec thus.

3 *Gallum*] Qui, ut *Catullus* inquit, corpus evirat Veneris immodico uſu. Cybeles ſacerdotes Gallos vocari, notum eſt.

4 Cybele Saturni conjux. à cybelo monte Phrygiæ ſic dicta, quod ibi primum coleretur. cujus Sacerdotes caſtrati erant: vocati fuerunt Galli, à viro Gallo primo ſuo Sacerdote, Steph.

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

Dic, quæſo, quonam in loco illic offendiſti omnia?

Nova omnia, Formula.

Pe. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata ſingula. Univerſa nova. Vide quam repente tempuſtes mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vixdum decennium abfueram, & non ſecus omnia admirabar, quam 3 Epimenides ſomniatorum princeps, vix tandem expergefactus. Ch. Quænam iſta eſt fabula? Quid iſthuc eſt fabulæ? Pe. Dicam equidem, ſi vacat. Ch. Nihil fuerit jucundius. Pe. Sellam igitur una cum pulvino mihi poni jube. Ch. Recte admones, nam ſedens commodius mentieris. Pe. Fabulantur hiſtorici de Epimenide quodam Cretenſi, qui deambulandi gratia ſolus urbem egreſſus, cum, ſubita pluviæ vi compellente, in quandam ſpeluncam ingreſſus, obdormiſſet, quadraginta ſeptem perpetuos annos ſomnum continuarit.

Non credo, Formula.

Ch. Quid narras? incredibile dictu. Non veriſimile dicis. Somnium mihi narras. Non fit mihi ſimile veri, monſtri ſimile narras. Non pudet tam improbæ vanitatis? Digna fabula quæ addatur veris narrationibus Luciani. Pe. Imo rem narro à graviſſimis proditam auctoribus: niſi forte tibi parum ſpectatæ fidei eſt 1 Aulus Gellius. Ch. Mihi vero quæ-

3 Epimenides Cretenſis Theolog. qui cum aliquando deambulatione feſſus, in ſpecum ſe contuliſſet ubi 47 annos dormivit: ultra Epim. dormire dicuntur qui perpetuum agunt ocium.

1 A. Gellius is eſt qui noctes Atticas ſcripſit & Epimenidis ſomnum refert.

ſcribit

ſcribit ille, 2 folia Sibyllæ ſunt omnia. Pe. Quid tandem theologum tot annos ſomniaſſe reris? Nam theologum fuiſſe proditum eſt. Ch. Audire geſtio.

Reſponſio.

Pe. Quid aliud, quam quæ poſtea prodidit Scotus, & hujus farinæ ſodales? Sed bene cum Epimenide actum eſt, qui vel tandem ad ſe redierit: multi theologi nunquam expergiſcuntur à ſuis ſomniis. Ch. Age, facis ut poëta dignum eſt: ſed perge mentiri. Pe. Epimenides igitur ſomno ſolutus, è ſpelunca prodit, circumſpicit, mutata videt omnia, ſilvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter, nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquandiu, neque novit quenquam, neque à quopiam agnitus eſt. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus ſermo, diverſi mores. Nec miror, hoc Epimenidi poſt tantum annorum eveniſſe, cum mihi idem propemodum evenerit, qui pauculos annos abfuiſſem. Ch. Quid uterque parens? vivuntne? Pe. Vivunt ambo, & valent utcunque, ſenio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. Ch. Hæc eſt humanæ vitæ comœdia. Hæc eſt fatorum lex inevitabilis. Pe. Cœnabis hodie domi? Ch. Foris cœnaturus ſum Foris cœnandum eſt mihi. Pe. Apud quem? Ch. Apud ſocerum meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud affinem meum. Affines dicuntur, qui non ſanguinis, ſed matrimonii conjunctione copulati ſunt. Pe. Quæ ſunt igitur uſitata vocabula affinitatum? Ch. Maritus & uxor, nota ſunt nomina.

2. Folia Sybillæ, proverb. dicitur de rebus indubitatæ fidei. inde dictum quod Cumana Sybilla palmarum foliis oracula ſua inſcribebat. hinc Iuven. ſat, 8. *credite me vobis folium recitare Sybillæ.*

Socer,

Socer, uxoris meæ pater eſt mihi.
Gener, filiæ meæ maritus.
Socrus, uxoris meæ mater.
Nurus, filii mei uxor.
Levir, mariti frater. Levir dicitur ab uxore, ut Helena Hectorem levirum vocat, quod eſſet nupta Paridi.
Fratria, fratris mei uxor.
Glos, mariti ſoror.
Vitricus, matris meæ maritus.
Noverca, patris mei uxor.
Privignus, uxoris aut mariti filius.
Privigna, filia alterutrius.
Rivalis, qui amat eandem.
Pellex, quæ amat eundem: ut, Thraſo rivalis eſt Phædriæ: & Europæ pellex eſt Junoni.

Cras mecum prandeas.

Pe. Ago gratias. Laudo te. In craſtinum igitur te ad cœnam uoco. Cras ergo ut mecum cœnes, oro. Cras igitur mecum prandeas, rogo. Cras igitur te mihi convivam volo.

Timeo ne non poſſim.

Ch. At vereor, ne non licuerit. Ut poſſim, metuo. Veniam, ſi quidem licebit. At metuo, ne non queam.

Quare?

Pe. Cur non licebit? Qui ſic? Quid ita? Quam ob rem? Quo pacto? Quid cauſæ? Quid obſtiterit, quo minus poſſis?

Domi me eſſe oportet.

Ch. Tum quidem mihi domi manendum eſt. Ut domi nocte ſim, neceſſe eſt. Tum certe foris eſſe non licebit. Cras mihi quoquam ire foras liberum non erit. A prandio abeſſe mihi integrum non erit. Aliquot

quot ipſe convivas eo die * operior. Aliquot amiculi conſtituere ea nocte domi noſtræ cœnare. Ipſi mihi convivæ ſunt ea nocte tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id eſſet, haud gravatim facerem. Quod ni eſſet, haud me tibi difficilem præberem. Non excuſarem, ſi liceret. Non paterer bis rogari, ſi queam. Parce rogare, vel invocatus adeſſem, ſi quo pacto liceret. Haud gravate tibi obſequerer, ſi poſſim. Fruſtra rogas eum, cui non eſt liberum: fruſtra item rogaturus, ſi liberum eſſet. Nunc ut maxime cupiam, non poſſum: tunc ſupervacaneum eſſet rogare volentem. Pe. Vel perendie apud me ſis, oportet. Saltem perendino die ad cœnam venias, neceſſe eſt. Quarto abhinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere quin venias.

Non poſſum promittere.

Ch. Non poſſum polliceri. Affirmare iſtud tibi non poſſum. Promittere certum nequeo. Veniam, ubi utrique noſtrum videbitur commodiſſimum.

Diem dicere debes.

Pe. Diem igitur mihi conſtituas volo, ad quem mecum ſis cœnaturus. Diem igitur aſſignes, oportet. Diem igitur promittas, neceſſe eſt. Diem certum mihi præfiniri, præſcribi, præſtitui, conſtitui cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas velim.

Nolo te præſcire.

Ch. Equidem non ſoleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi parum convenit, iis ſoleo 1 diem

* *Operior*] Id eſt, expecto.

1 Diem dicere, id eſt, certum diem præfigere aſſignare Ter. in And. nuptiis dictus eſt dies: ſed aliter etiam ſignificat in jus vocare. Sic apud Liv. 3. ab urbe. Quum diem Appio Virginius dixiſſet.

dicere.

dicere. Præſcium te eſſe nolim. Præſcire te nolo. De improviſo te opprimam. Inopinato te opprimam. Te nec-opinantem oppreſſero. Te nihil ſuſpicantem oppreſſurus ſum. Non expectatus adfuero. Adoriar te nec-opinantem. Veniam ultroneus & inſperatus conviva.

Præſcire volo.

Pe. Biduum præſcire volo. Biduum præſcius eſſe cupio. Præmoneto biduo prius, quam venias. Fac me biduo ante certiorem. Ch. Si me urges, dico tibi diem Sybariticum, ne deſit apparandi ſpatium. Pe. Quid hoc verbi eſt? Ch. Sybaritæ convivas invitabant in annum proximum, ut utrinque eſſet juſtus apparatus. Pe. Valeant 2 Sybaritæ cum ſuis moleſtis conviviis: ego congerronem voco, non 3 ſatrapam.

Tuo malo optas.

Ch. Equidem tuo detrimento. Tuopte quidem malo. In damnum tuum iſtud optas. Incommodo iſtud precaris tuo. Pe. Quid ita? Quam ob rem? Ch. Ego inſtructus accedam. Ego munitus veniam. Aggrediar te paratus. Inſtructus multa fame accedam: tu vide ut vulturem expleveris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide quibus modis lupum exatures. Pe. Age ad hoc certamen te provoco. Age fac pro viribus, pro virili, ſi quid potes. Ch. Veniam, ſed non incomitatus. Pe. Tanto ve-

2 Sybaris oppidum fuit vicinum Crotoni ut placet Herodoto l. 5. cujus incolæ delitiis ac voluptatibus diffluebant hinc ſybaritica menſa, id eſt lauta, vel de convivio nimium apparato. idem ac Perſici apparatus apud Hor.

3 Satrapa, σατράπης. ſic Perſæ magnates ſuos nuncupabant.

nies

nies gratior. Sed quo comite venies? CH. 1 Umbra. PE. Nec ſecus poſſis, ſi modo luce venias. CH. Sed umbram adducturus ſum dentatam unam atque alteram, ne tu me vocaris impune. PE. Age ut libet, 2 modo ne larvas adducas. Sed explana, ſi libet, quid ſibi velit umbræ vocabulum. CH. Apud eruditos umbræ vocantur, qui ipſi non vocati comitantur eum, qui vocatus eſt ad convivium. PE. Talium umbrarum adduc quantum voles.

Ea lege promitto.

CH. Veniam quidem, at hac lege, ut tu poſtridie ejus diei viciſſim apud me cœnes. Faciam eo quidem pacto, ut deinde mihi quoque ſis conviva. Ea lege cœnam condico, ut tu rurſum mihi ſis conviva. Spondeo, futurum, ſed hac exceptione, ſi tu poſtero die itidem apud me ſis Recipio tibi, facturum me. Do fidem, futurum, his quidem legibus, ut tu mecum poſtridie prandeas. PE. Age fiat. Eſto. Sit ita ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Non vis gratis apud me cœnare, niſi vices retuleris. At iſto quidem pacto redire ſolent in orbem convivia. Sic naſcitur conviviorum longa 3 periodus. Hac viciſſitudine fiunt ſine fine reciproca convivia. CH. Nihil ſuavius, ſi minimum accedat apparatui quotidiano. Ceterum ego te detineo, alio fortaſſis iturum. PE. Imo ego te, opinor. Sed cras latius &

1 Proverbialiter vocantur qui ad convivium non vocati accedebant, ſed comites eorum qui erant vocati. Hor. Ep. 5. l. 1. locus eſt & pluribus umbris.

2 Larvæ ſicut lemures, noxiæ umbræ inferorum umbræ ſunt, quas Vulgo ſpiritus vocamus: à Laribus dictæ.

3 *Periodus*) Id eſt, circumductio. ordinarius circuitus.

fami-

familiarius confabulabimur. Verum craſtino die plura nugabimur. Interim fac valeas. Interim cura ut bene valeas. Interim valebis.

Quo is? Formula.

CH. Quo tu nunc abis? Quo tu nunc properas? Quo tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quo nunc iter eſt?

Eo domum, Formula.

PE. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viſo quid domi agatur. Accerſo medicum. Rus hinc concedo. Conſtitui ad hanc horam cum viro quodam graviſſimo colloqui. Statui hac hora congredi cum viro graviſſimo. CH. Quonam? PE. Cum 1 Curione multiloquo. CH. Precor igitur tibi præſentem Mercurium. PE. Quid opus Mercurio favente? CH. Quia res erit cum linguaci. PE. Atqui hac gratia magis conveniebat mihi 2 Memoriam precari propriam. CH. Quid ita? PE. Quia patientiſſimis auribus opus erit potius quam ſtrenua lingua. At 3 auris memoriæ dicata eſt. CH. Quanam iturus es? Qua ibis? PE. Hac ad ſiniſtram, hac, illac, per forum. CH. Comitabor igitur te. Aſſectabor, ac deducam te ad diverticulum uſque. PE. Non patiar te circumagi. Nolim te tantum laboris mea cauſa capere. Iſthuc officii ſerva cum erit uſus; nunc nihil opus eſt. Ne mea gratia facias viæ tuæ diſpendium. CH. Mihi quidem compendium eſt, frui tantiſper amico. Nihil habeo quod agam, & non ſum piger, ni tibi ſum moleſtus comes. PE. Nemo jucundior aſſecla. At non ſinam, ut mihi

1 Curio tribunus plebis fuit à partibus Cæſaris, loquax & ad dicendum promptus de quo Lucan. lib. 1.

2 *Memoriam*] Memoriam hic pro Dea poſuit Memoria.

3 Hinc Virg. Ecl. 6. Cynthius aurem vellit & admonuit.

claudas lævum latus: non admittam, ut mihi ſiniſter ambules. Hic te ſuperis commendo. Nolo te longius comitem. Ulterius nolo me comiteris.

Commendandi formula.

Ch. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac me Curioni multiloquo quam commendatiſſimum facias. Me Curioni commendatum quam diligentiſſime curato. Jube, ut me ſibi commendatiſſimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ humanitati quam poſſum diligentiſſime commendo. 1 Recommendo, procommendo, barbaris relinquito. Vide, ne pauca cum multiloquo loquaris. Vide, ne cum multiloquo ſis pauciloquus.

Obſequii.

Pe. Vis me tibi morem gerere? Vis me tibi obſequi? Vis tibi obſecundem? Te igitur imitari me jubes? Quandoquidem ita vis, faciam libentiſſime. Ne ſis mihi diutius in mora, imo ne uterque alteri. Ch. Sed priuſquam abeas, quæſo te, ne graveris me docere, quo pacto his ſit utendum, in mora, in cauſa, in culpa, qui ſoles elegantiæ ſtudioſus eſſe. Quare age, doce obſecro, diſſere amabo.

In culpa, in cauſa, in mora.

Pe. Mos gerendus eſt tibi. Non eſt culpa in me, non eſt culpa in te. Mora eſt in te. In te cauſa eſt, grammatice quidem dicitur; at multo elegantius.

In culpa.

Non ſum in culpa. Culpa non eſt mea. Vaco culpa. Quod nihil proficis, tua deſidia in cauſa fuit, non præceptor; non pater tuus. In culpa omnes eſtis. Utrique in culpa eſtis. Utrique culpandi eſtis. Ambo accuſandi eſtis. Ambo in culpa eſtis. Incidiſti in morbum tuo ipſius vitio, tua ipſius culpa. Itidem dicuntur

cuntur in vitio eſſe, quibus culpa debet imputari: & in crimine eſſe, qui culpandi ſunt: & in damno eſſe, qui damno afficiuntur. Hoc genus ſermonis non temere licet invertere: Damnum in illo eſt, vitium in illo eſt.

In cauſa.

Quo minus ad te ſcripſerim, morbus in cauſa fuit. Quo rarius ad te ſcripſerim, mea negotia in cauſa fuerunt, non negligentia. Quid in cauſa fuit? Quid cauſæ fuit? Ego non ſum in cauſa. Quod nullas à me literas acceperis, tabellarius in cauſa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non ſtudium, in cauſa eſt. Hoc eſt cauſæ.

In mora.

Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuiſti. Tu ſemper in mora es. Quid te remoratum eſt? Quis te remoratus eſt? Habes quod petebas; tuum eſt, memoriæ inſculpere. Habes affectatiunculæ tuæ præmium. Vale, mi Chriſtiane. CH. Vale in craſtinum & tu, mi Petre.

In occurſu.

CH. Salve multum, jucundiſſime Auguſtine, Au. Salve tantundem, mi humaniſſime Chriſtiane. Felix ſit tibi hujus diei exortus. Proſper ſit tibi hic dies. Quî tandem agitur? CH. Suaviter, ut nunc res noſtræ ſunt. Et cupio omnia quæ vis. Au. Merito te amo. Amo te. Amandus es. Benigne dicis. Comis es. Habeo gratiam.

Iraſcor tibi, Formula.

CH. At ego nonnihil tibi ſuccenſeo. At ego tibi 1 ſubiraſcor. Verum ego tibi ſum ſubiratus. Atqui

1 Subiraſcor hic præpoſitio ſub remittit V. minuit ſignificationem, leviter iraſcor.

ego

ego ſum in te 2 ſtomachoſior. Atqui nonnihil eſt, vel habeo, quod tibi ſuccenſeam.

Quæ cauſa? Formula.

Au. Quidnam eſt iſtud, obſecro? Quid ita? Quam ob rem tandem, oro? Quid admiſi ſceleris? Quid commerui? Promereor bona, aut laudem? Commereor mala, aut pœnam? illud in bonam, hoc in malam partem ſumitur. Demeremur eum, quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

Quia non curas me.

Ch. Quod nulla mei tibi cura ſit. Quod nihil nos reſpicis. Quod tam raro nos reviſas. Quod nihil nos cures. Quod me plane negligis. Quod noſtri curam videris abjeciſſe. Au. At nihil eſt cauſæ, cur ſuccenſeas. At præter meritum meum. At immerito ſuccenſes. Neque enim mea culpa accidit, quod te rarius viſam. Dabis veniam occupationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te reviſere. Ch. Ita demum tibi ignoſcam, ſi hodie apud me cœnes. Ea conditione purgatus mihi eris, ſi veſperi ad cœnam venias. Au. Haud iniquas pacis leges præſcribis, Chriſtiane, quare haud invitus faciam. Equidem faciam volens. Iſtud quidem fecero perlubenter. Haud gravate faciam. Hic ſane non me præbebo difficilem. Nihil hac re fecero libentius. Animo faciam lubenti. Ch. Laudo tuam facilitatem, & hac in re, & in ceteris omnibus. Au. Sic ſoleo amicis obſequi, præſertim non iniqua petentibus. Ridiculum: an tu me recuſaturum putabas oblatum, quod ultro etiam erat rogandum.

2 Stomachus faſtidium & iracundiam ſignificat Plaut. in Amph. Hominem ne congrediamur quæſo, priuſquam ſtomachum dixerit.

Ne fallas me, Formula.

CH. Age, at cave ne me deluſeris. Cave fallas. Cave ſpem fruſtra foveam. Cave luſeris expectantem. Cave mihi verba dederis. Vide ne me fruſtra habeas. Vide ne me vana ſpe lactes. AU. Nihil opus jurejurando. In ceteris, in aliis time perfidiam; hac in re non fallam. Sed heus tu, cave quicquam paraveris præter quotidiana: mea cauſa diem feſtum nolo. Scis, me convivam minime edacem, bibacem multo minus. Noſti enim, me convivam non multi cibi, ſed joci plurimi. CH. Curabitur diligenter. Ego te 1 Pythagorica cœna excipiam, aut fortaſſe frugaliore. AU. Imo 2 Diogenica, ſi me delectare voles. CH. Certe Platonica cœna te excipiam, in qua multum ſit literatarum fabularum, cibi minimum, cujus voluptas duret etiam in poſterum diem, alioqui qui prolixe fuerit acceptus, fortaſſis eo die ſuaviter afficitur, ſed poſtridie dolet caput, crudus eſt ſtomachus. Apud Platonem qui cœnabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili, fabuliſque philoſophicis: alteram poſtridie, quod nec capitis gravedinem, nec ſtomachi cruditatem, ſentiret. Ita prandebat etiam ſuaviter ex condimento cœnæ pridianæ. AU. Placet, fiat ut mones. CH. Tu vide omnes curas tuas, ac rugas etiam iſtas, domi relinquas. Huc præter nugas & riſum nihil adferas. &, ut inquit Juvenalis,

Protinus ante meum, quidquid dolet, exue limen.

AU. Quid? literas mecum venire non vis? Muſas

1 *Pythagorica cœna*] Quando Pythagorici oleribus & bellariis tantum veſcebantur, factum ut tenuem impendio cœnam, Pythagoricam vocaremus.

2 A Diogene cynico, tenuiter victitante tenuis cœna dicta eſt diogenica.

meas

meas mecum adducam, niſi quid aliter cenſes. CH. Tetricas Muſas una cum negotiis domi claudas. Blandas Camenas omnes, deinde ſales tuos, dicteria, ſcommata, facetias, lepores, ridicula omnia tecum adducito. Au. Ita fiet. 3 Exporrigemus frontem. Bellos homunculos agemus Ridebimus affatim. Curabimus cutem. Indulgebimus genio. 4 Genialiter cœnabimus. Epicureos agemus. Bonum vultum faciemus, & erimus boni ſocii. Inelegantium elegantiæ ſunt, qui ſuam habent linguam ſibi peculiarem. CH. Quo nunc properas? Au. Ad generum meum. CH. Quid illuc? Quid eo? quid illo? Au. Audio neſcio quid turbæ inter eos natum, ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. CH. Benigne facis, quanquam nihil te opus eſſe arbitror: nam ipſi inter ſe melius hoc bellum compoſuerint. Au. Fortaſſis & induciæ jam indictæ ſunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed nunquid me aliud vis? CH. Vocabo te per puerum meum. Au. Ubi voles, domi ero. Bene vale. CH. Bene ſit tibi. Fac hic ad quintam horam adſis. Heus Petre, accerſe ad cœnam Auguſtinum, qui mihi hodie, ut ſcis, cœnam condixit. PE. Eo. Salve, Poëta. Cœna jamdudum parata eſt; te herus expectat domi, ubi voles, accedas. Au. Venio. Salve, mi Chriſtiane. CH. Bene factum quod veniſti. Gaudeo te veniſſe. Gratulor mihi quod veniſti. Nondum quinta ſonuit, credo. PE. Imo jamdudum præterita eſt. Haud longe ſexta abeſt. Inſtat ho-

3 Exporrigere frontem, hilareſcere, contrarium eſt, contrahere frontem, iraſci

4 Indulgere genio, genialiter vivere, id eſt animo obſequi, voluptuoſe vivere: hinc apud Virg. genialis hyems, id eſt, voluptuoſa Georg. lib. 1.

ra ſexta.

ra ſexta. Mox ſextam audies. Au. Parvi refert, an poſt quintam venerim, nec-ne, modo ne poſt cœnam. Nam poſt feſtum venire, miſerum eſt. At quorſum, tantus apparatus? Quorſum tot epulæ? Num me lupum exiſtimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? Ch. Non vulturem, ſed tamen nec cicadam, ut 1 rore vivas. Nihil eſt luxus. Mundities mihi ſemper placuit, ſordes deteſtor. Nec 2 Apitius mihi placet, nec Diogenes. Præſtat aliquid ſupereſſe, quam deeſſe. Si præter cicer nihil apponeretur, & fuligo forte illapſa in ollam condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia ſapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. Au. Non tu metuis leges 3 ſumptuarias? Ch. Imo peccavi frequenter in diverſum. Nihil nobis opus lege Fannia. Satis nos docet frugalitatem ipſa tenuitas. Au. Haud ita convenerat. Longe aliter pollicitus es. Ch. Age, inepte, nec ipſe conventa ſervas. Convenerat enim, ne quid præter nugas inferres. Quin hæc miſſa faciamus. Lavemus, ac diſcumbamus. Heus tu, puer, cape guttum ac patinam, linteum ex humero ſuſpende, miniſtra aquam, quid ceſſas? Lava, Auguſtine. Au. Lava tu prior. Ch. Bona verba: hoc anno perpetuo illotus cœnare mallem. Au. Ridiculum: non honoratiori, ſed turpiori ante alios lavandum eſt: lava igitur ut

1 Hoc dicitur de homine minime edaci, ac corpore prætenui; cicadas rore paſci teſtis Plinius & Virg. *Dumque thymo paſcentur apes dum rore cicadæ.*

2 Apitius, ſuo ſeculo vixiſſe teſtatur Seneca in conſol. ad Alb. nepotum & Helluonum princeps qui non contentus, comeſſationibus rem & ætatem impendiſſe, opus reliquit de gulæ irritamentis.

3 Tales erant lex Fannia, lex Licinia, Æmilia, Antia, Iulia de his omnibus inde A. Gel. Att. noct. l. 2, c. 24.

immun-

immundior. CH. Tu es urbanus plus ſatis. Es urbanior quam ſat ſit, quam par eſt. Quorſum attinet iſta urbanitas? Hujuſmodi cærimonias ineptas mulierculis relinquamus, quæ nunc & ab aulicis faſtidiuntur, unde tamen olim profectæ ſunt. Lavetis terni aut quaterni ſimul. Ne teramus tempus hujuſmodi moris. Ego nulli deſignabo locum; ſumat ſibi quiſque quem volet. Qui delectatur igni, hic commodius accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat proſpectus, hic ſedeat. Agete, ſatis morarum. Accumbite. Ego domi ſum; vel ſtans cœnabo, ſi lubeat, vel obambulans. Ceſſatis? At interim cœna corrumpitur. Au. Vivamus nunc, 1 curemuſque cuticulam. Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoïca. Valeant curæ. Abſit omnis livor, exulet obtrectatio. Sit mens læta, frons hilaris, ſermo lepidus. CH. Quinam ſunt iſti Stoïci atque Epicurei, Auguſtine? Au. Stoïci, philoſophorum quoddam genus eſt triſte, ſeverum, jejunum, qui hominis ſummum bonum, honeſto neſcio quo, metiuntur. Epicurei, his longe diverſi, felicitatem hominis voluptate terminant. CH. Tu igitur cujas es tandem? Stoicus, an Epicureus? Au. 2 Zenonem laudo, at Epicurum vivo. CH. Quod tu joco dicis, Auguſtine, id ſerio factitant hodie non pauci, pallio tantum & barba philoſophi. Au. Imo iſti vel 3 Aſotos ſuperant luxu.

1 *Curemuſque*] Proverbia ſunt. Cuticulam curare, Bacchanalia vivere, indulgere genio.

2 Zeno Stoicæ philoſophiæ inſtitutor fuit: Curios ſimulant & Bachanalia vivunt:

3 Aſotus homo v. populus luxu perditus. vox Græc. ἄσωτος. hinc apud Mart. lib 4. Ep. 9. fabullæ dicit ἔχεις ἀσώτως, i. e. geris te ut prodiga & luxurioſa.

Ch. Heus, Dromo, ades huc. Tuo munere fungere; conſecra cœnam. Dr. Quidquid appoſitum eſt, & quidquid apponetur, felix ac ſacrum eſſe jubeat, qui ſua benignitate paſcit univerſa. Amen. Ch. Appone epulas. Quid cunctamur capum hunc diſcerpere? quid trepidamus hunc gallum lacerare? Au. Ego Herculem præſtabo, ac belluam hanc conficiam. Vtrum mavis de ala, an de poplitibus? Ch. Vtrum vis, nihil mea refert. Au. In hoc genere alis primæ partes tribuuntur, in ceteris poplites lautiores putat vulgus. Ch. Tu multum laboris mea cauſa capis. Tu permultum laborem mea cauſa ſumis. Tu omnibus miniſtras, ipſe nihil edis. Ego tibi hanc alam miniſtrabo; at ea lege, ut dimidium mihi reſtituas. Au. Itane agitur? At iſtud eſt tibi miniſtrare, non mihi. Tibi ſerva: ego enim ſum impudentior, quam cui miniſtrari quicquam debeat. Ch. Probe facis. Au. Eho, tu 1 lupo cibum miniſtras? Vulturem invitas? Ch. At jejunas, non cœnas. Au. Imo me uno nihil edacius. Ch. Imo mendacius nihil. Proinde agito ac ſi domi ſis tuæ. Au. Iſtud jam plane mihi perſuaſi. Iſtud jam in animum induxi. Sic ſtat ſententia. Conſilium eſt iſtud facere. Ch. Quid tibi hoc vinum placet? Quid hoc villi delectat? Au. Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me ſatis delectat. Me non mediocriter juvat. Ch. Vtrum mavis? rubrum an candidum?

Non refert quo ſit colore.

Au. Equidem utroque juxta delector. Nihil refert quo ſit colore, modo ſapor placeat. Non laboro quantum oculis placeat vinum, modo palatum ju-

1 Lupus metaph. pro Helluone aut guloſo apud Mart. l. 11. 108. ſumitur pro fœneratore ſed lupus uſuram, puerique diaria poſcunt.

vet.

vet. Nihil me movet aſpectus, ſi ſapor placeat. Parvi refert quo ſit colore, quem habeat colorem, ſi ſapiat bene. Non cupio oculos paſcere, ſi palato ſatisfacere queat, modo palatum juvare poſſit. Nihil moror colorem, modo gratus ſit ſapor. CH. Credo. Atqui ſunt 2 cœnaticæ Philoſophiæ cum primis periti, qui negant, vinum eſſe probandum, niſi quod placeat quatuor ſenſibus: oculis, colore: naribus, odore: palato, ſapore: auribus, fama & nomine. Au. Ridiculum. quid fama conducit ad potum? CH. Tantum, ut multi non ſtupidi palati vehementer probarint villum Lovanio vernaculum, quum crederent eſſe 3 Belnenſe. Au. Fortaſſe jam larga potatione palatum obſurduerat. CH. Imo nondum attigerant poculum. Tamen judicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritiſſimi. Au. Album noſtrates rubro præferunt, quod rubrum paulo ſit acerbius, & alterum exilius quidem, ſed illud mitius, &, ut arbitror, ſalubrius. CH. Habemus & ſubrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc muſtũ eſt 4 hornum. Hoc 5 bimum eſt, ſi quem capit vetuſtas. Habemus & quadrimum: ſed jam vapeſcit ac deſipiſcit ſenio. Ætate vigor evanuit. Au. 6 Luculli divitias audio. CH. Heus puer, ubi ceſſas? Nos hic plane negligis: non vides quanta ſit hic ſiccitas? Quid ſi hoc rerum ſtatu incendium contingeret, quo reſtingueremus? Dato ſingulis plenos cyathos. Auguſtine, quid habes, quod pa-

2 Catius Philoſophus apud Hor. lib. 2. ſ. 4. introducitur præcepta de arte culinaria exponens.

3 *Belnenſe*] vulgo Beaunum vocant. Baulne.

4 *Hornum*] Hujus anni.

5 Duorum annorum: Plin. vita Veſparum bimatum non tranſit.

6 *Luculli*] Trium Romanorum divitiæ nobilitatæ ſunt, Luculli, Craſſi, & Varronis.

rum es hilaris? Quid accidit tibi, quod ſedes triſtior? Quid eſt tibi, quod minime gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc 4 Chryſippum agis; Meliſſa tibi opus eſt. Au. Quam hic mihi fabulam narrat? CH. Chryſippus adeo fertur intentus fuiſſe ſuis argutiis logicis, ut ad menſam etiam fame periturus fuerit, niſi ancilla Meliſſa cibum in os ingeſſiſſet. Au. Ille vero indignus erat, qui ſervaretur. Sed ſi te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, eſt quo id efficias. CH. Memini. Recte admones: liberalius bibendum: largius, copioſius, meracius oportet bibere.

Rem attigiſti.

Au. Rem acu tetigiſti. Recte judicas. Scopum attigiſti. Nam 5 Fœcundi calices quem non fecere diſertum? CH. Perdocte tu quidem, Auguſtine, ut omnia; ſed quoniam in ſermonem vinarium, quando in mentionem incidimus vinorum, libet interrogare, quonam conſilio veteres illi Bacchum, quem vini auctorem videri volebant, Poëtarum deum dixerint. Quid enim illi temulento deo cum Poëtis, Muſarum virginum cultoribus? Au. Quæſtio, ita me Bacchus amet, poculis digna: verum quorſum tuæ quæſtiones ſpectent, ſatis intelligo. CH. Quorſum, amabo? Au. Aſtute de vino diſputationem injicis Gallica techna, quam didiciſſe Pariſiis te ſuſpicor, nimirum quo minus interim abſumatur vini. Abi, virum te judico, non fruſtra in tanta ſchola verſatus es. CH. Accipio tua dicta; referam paria ſcommata, ubi erit commodum. Sed ad rem. Au. Diſſolvam ubi bibero: ſiquidem abſurdum fuerit ſicco pa-

4 *Chryſippum*] Simile occultum, vel etiam *ἀντονομαστικῶς* proprium pro appellativo.
5 *Fœcundi*] Comprobatio à teſtimonio. Hor. Ep. 6. l. 1.

lato de quæſtione vinoſa diſputare. Præbibo tibi, Chriſtiane. Propino tibi hunc ſcyphum dimidiatum. Ch. Accipio abs te libenter. Sit ſaluti. Proſit. Au. Jam accingor, ut me miſſum facias. Ego meo more præpoſtere faciam. Quod Baccho pueritiæ effigiem tribuerint, id habet myſterii quod vinum potum curas & ſolicitudines animis noſtris eximit, hilaritatemque quandam inducit. Quare ſenibus quoque ipſis juventam quandam reddere videtur, dum & hilariores facit & formoſiores. Id quod Horatius, cum multis in locis:tum præcipue his verſibus aperte teſtatur:

1 *Ad mare cum veni, generoſum & lene requiro,*
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet
In venas animumque meum, quod verba miniſtret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.

Nam quod huic Poëtas dicarunt 2 deo, id ſignificatum voluiſſe ſuſpicor, quod vinum & ingenium excitat, & facundiam miniſtrat, quæ duo Poëtæ ſunt aptiſſima. Unde frigent carmina quæ ſcribuntur aquæ potoribus. Eſt quidem igneus ſuapte natura Bacchus, ſed 3 adhibitis Nymphis redditur temperantior. Habes quod quærebas? Ch. Nihil unquam audivi veriſimilius dici ab homine Poëta. Dignus es qui bibas 4 gemma. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone cetera. Au. Puerum habes admodum inurbanum. Ch. Eſt veterator nequiſſimus. Au. Cur

1 Epiſt. 15. l. 1. manet diffundatur in venas: mihi copiam verborum ſuppeditet: perinde ac ſi eſſem juvenis.

2 *Deo*] Appellativum loco proprii, ab effectis vini.

3 *Adhibitis Nymphis*] Hoc eſt, dilutus.

4 *Gemma*] ἐκ λιθου, id eſt, è gemma, *συνεκδοχικῶς* ſumpta parte præſtantiore pro toto poculo gemmis ornato.

non inſtituis alio pacto? CH. Difficile eſt canem vetulum loris aſſueſcere. Difficillimum eſt veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facile aſſueſcit loro. Me quidem dignus eſt. Dignum patella operculum.

Si cognoſcerem quid te oblectet, tibi miniſtrarem. Formula.

Au. Decerperem tibi quidpiam, ſi palatum tuum tenerem. Miniſtrarem tibi, ſi gula tua mihi ſatis cognita eſſet. Apponerem tibi, ſi, quid potiſſimum juvaret, ſcirem. Si noſſem ingenium palati tui, eſſem tibi ſtructor. Equidem tantundem palato, quantum animo, ſapio. CH. Palatum habes eruditiſſimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus ſingulari peritia teſtatur Satyricus:

1 *Oſtrea callebat primo deprendere morſu,*
Et ſemel aſpecti dicebat littus echini.

Au. Et tu mihi, Chriſtiane, ut par pari referam, ipſum audiviſſe Epicurum, aut in ſchola 2 Catiana inſtitutus videris. Quid enim tua gula aut ſapientius, aut faſtidioſius. CH. Si oratoriam æque artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipſe me vinceret. Au. Equidem ſi alterutra carendum eſſet, culinariam, quam rhetoricam mallem. CH. Subſcribo tuo judicio: graviter, acute, vereque judicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, niſi quod aures otioſas inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus eſt, paſcit, ac reficit. Concedat laurea linguæ, inquit Cicero: at utraque concedat culinæ. Nun-

1 Iuven. ſat. 4. id eſt, cum ſemel tantum obiter inſpexiſſet echinum, ſtatim dicebat eius littus v. mare in quo natus eſſet.

2 Vide ſuprà.

quam

quam mihi Stoïci illi magnopere placuerunt, qui omnia ad ſuum, neſcio quod, honeſtum referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dici non poteſt, quanto Diogene ſapientior Ariſtippus mihi fuiſſe videtur. AU. Ego Stoïcos cum ſuis jejuniis contemno. Epicurum magis laudo ac probo, quam Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus, ac ſimplici aqua victitabat. Quare nihil miror ſi Alexāder, rex fortunatiſſimus, ſe Alexandrum, quam Diogenem, eſſe maluit. CH. Nec ego ſane, quamlibet vilis homuncio, cum Diogene meam Philoſophiam commutarem: fortaſſis & Catius tuus facere recuſaret. Melius noſtri temporis philoſophi ſentiunt, qui contenti Stoïcorum more diſputare, vivendo ipſum etiam Epicurum vincunt. At ego quidem rem in primis præclaram Philoſophiam puto, ſi parce adhibeatur. Nimium philoſophari non laudo. Eſt enim res perquam jejuna, ſterilis atque triſtis. Ubi in calamitatem, aut ægritudinem, incidi, tum demum ad Philoſophiam, tanquam ad medicam confugio. Vbi convalui; rurſum illi vale renuntio. AU. Tuam rationem probo. Belle philoſopharis. Salve igitur, Philoſophe non è [1] Stoa, ſed è culina. CH. Quid tandem habes, Eraſmi, quod parum ſis hilaris? Quid ſibi vult corrugata frons? quid ſilentium? An mihi ſuccenſes, quod te frugaliore cœna exceperim? ER. Imo tibi ſum iratus, quod tantum impendii mea cauſa ſit factum. Interminatus erat Auguſtinus, ne ſua cauſa diem feſtum faceres: vis nos poſthac redire nunquam. Nam talem cœ-

1 Stoa porticus, Athenis, ubi Zeno docebat, inde Stoïci dicti: Hinc fit ut philoſophi ac ſophiſtæ propter importunam garrulitatem, ranæ Stoicæ, dicerentur οἱ ἐκ τῆς στοᾶς βάτραχοι.

nam dare ſolent ii, qui unam duntaxat dare conſtituiſſent. Quos tandem convivas videris accepiſſe? Non amiculis, ſed ſatrapis cœnam paraſſe videris. An nos heluones eſſe credis? Hoc non eſt dare cœnam, ſed triduanam ſaturitatem. CH. Etiam tu pergis eſſe Demea? Cras ut lubet diſputa; hodie Mitionem te præbeas, oro. De impendio cras ſobrii diſputabimus: nunc nil niſi meras nugas audire libet. AU. Chriſtiane, utrum de bubulis an de ovillis carnibus mavis? CH. Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis ſalutares arbitror. Ita ingenium eſt hominum, ut pernicioſiſſima quæque appetant vehementiſſime. AU. Galli ſuillas carnes mirum in modum amant. CH. Galli amant quæ parvo conſtant. AU. Hac una in re Judæus ſum: nam nihil æque odi atque carnes ſuillas. CH. Nec injuria: quid enim inſalubrius? Ego in hoc non cum Gallis, ſed cum Judæis ſentio. ER. At ego ovillas pariter amo, & ſuillas; ſed diverſa ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter veſcor. Suillas præ amore non attingo, ne quid offendam. CH. Bellus homo es, Eraſmi, ac feſtivus. Equidem mirari mecum ſoleo, unde tanta in palatis humanis diverſitas. Nam, ut Horatiano carmine utar,

Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur,
Poſcentes vario multum diverſa palato.

ER. Quanquam, ut ait Comicus, Quot homines, tot ſententiæ, & ſuus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam plus ingeniis ineſſe varietatis quam palatis. Ita vix duos reperias, quos eadem juvent. Permultos vidi, qui butyri ac caſei ne olfactum quidem ferrent. Sunt quibus carnes nauſeæ ſint: alius elixis, alius aſſis abſtinet. Multi aquam vino præferunt. Et quod incredibile eſt, vidi hominem,

minem, qui nec pane, nec vino uteretur. CH. Et quibus tandem miſer ille victitabat? Quibus veſcebatur? ER. Ceterorum nihil faſtidiebat, non carnes, non piſces, non olera, non poma. CH. Vis ut iſtud tibi credam? ER. Si lubet. CH. Credo, at ea lege, ut viciſſim mihi mentienti fidem ſis habiturus. ER. Age faciam: modò verecunde mentiaris. CH. Quaſi vero ſit quicquam tuo commento impudentius. ER. Quid dicet frons tua, ſi hominem tibi commonſtrem? CH. Macilentum quempiam ac 1 monogrammum eſſe oportet. ER. Imo diceres athletam. CH. Polyphemum potius. ER. Hoc tibi mirum videri demiror, cum multi ſint, quibus piſces vento durati ſint panis loco: nonnullis hoc præſtent herbarum radices, quod nobis panis. CH. Credo; ſed perge mentiri. ER. Quendam in Italia, cum illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo neque potu adjutus, ſomno ſaginabatur. CH. Vt nihil pudet? Non poſſum illud Satyricum non dicere:

2 *Tunc immenſa cavi ſpirant mendacia folles.*

Tu poëtaris. Tu nunc poëtam agis. Nam, Mentiris, dicere, 3 mihi religio eſt, ER. Mentiar, ſi non 4 Plinius auctor certiſſimus ſcripſit, urſum quatuordecim dies ſolo ſomno mirum in modum ſaginari: quo tamen ita alte premitur, ut ne vulneribus quidem queat excitari. Imo, quo magis mireris, addam quod Theophraſtus ſcribit, per id tempus urſorum carnes coctas quoque, ſi aſſerventur, reviviſcere.

1 *Monogrammi*] Dicuntur homines prætenues ac puſilli, à picturis, in quibus unica linea notantur homunculi, ceu procul apparentes.

2 Cavi folles: pulmones quibus vis ineſt ſpirandi.

3 Religio eſt, id eſt, per conſcientiam non licet.

4 *Plinius*]. Lib. 8. cap. 36.

CH. Vereor ne Parmeno ille Terentianus iſta non contineat. Mihi facile fidem facis. Miniſtrarem tibi de cervinis carnibus, ſi ſatis eſſem urbanus. ER. Vnde tibi nunc venatio? Vnde ferina? CH. Midas, homo hominum, qui vivunt, liberaliſſimus, noſtrique amantiſſimus, mihi miſit dono: dono quidem, ſed ſic, ut ego minoris emam ſæpenumero. ER. Qui ſic? CH. Quia famulis plus dandum quam daretur in macello vendenti. ER. Quæ res cogit hoc facere? CH. Tyrannus omnium violentiſſimus. ER. Quis iſte? CH. Mos. ER. Profecto tyrannus. iſte frequenter iniquiſſimas leges obtrudit mortalibus. CH. Idem ſuo more nudius tertius hunc cervum venatus eſt. Quid tu, qui ſoleas iſtius ſtudii eſſe amantiſſimus? AU. Equidem hoc ſtudio plane relicto, jam præter literas nihil venor. CH. At mihi videntur literæ quovis cervo fugaciores. AU. Duobus tamen potiſſimum canibus aſſequimur, admiratione ſcilicet, atque improbitate laboris. Nam & admirari plurimum diſcendi ardorem miniſtrat; &, ut facundiſſimus poëta ſcripſit.

Labor omnia vincit improbus.

CH. Amanter admones, Auguſtine, ut ſoles: propterea non deſiſtam, non conquieſcam, non defatigabor, donec conſequar. AU. Carnes cervinæ ſunt nunc admodum tempeſtivæ. 1 Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. CH. Quidnam obſecro? AU. Quoties arrexere aures, acerrimi eſſe auditus: at contra cum remiſere, ſurdos. CH. Iſtud ipſum mihi ſæpenumero evenit. Nam ſi quando fiat ſermo de recipiendis aureis, nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo iſlo Terentiano

1 *Meminit Plinius.*] lib. 8. cap. 32.

* aures arrigo. Ubi de numerando verba fiunt, illico demitto. Au. Laudo te: facis ut te decet. Ch. Vis de his leporinis clunibus? Au. Tibi ſumito. Ch. An de tergo mavis? Au. Hoc animal præter ilia & clunes nihil habet appetendum. Ch. Vidiſtine unquam leporem candidum? Au. Sæpenumero. * Plinius in Alpibus candidos reperiri ſcribit, quibus hybernis menſibus nivem pro cibatu eſſe ſit creditum. An verum ſit, Plinius ipſe viderit. Quod ſi leporis cutem candidam reddit nix, ſtomachum habeat candidum neceſſe eſt. Ch. Mihi veriſimile non fit. Au. Accipe magis admirandum, at fortaſſe tibi non inauditum. Idem utramque vim ſingulis ineſſe teſtatur, maris & fœminæ, ac fœmellas ſine mare æque gignere. Iſtud ipſum multi aſſeverant, præſertim venandi ſtudioſi. Ch. Eſt ita ut dicis. Sed hos cuniculos, ſi placet, tentemus, quia pinguiuſculi ſunt ac tenelli. Miniſtrarem illi Nymphæ, ſi propius aſſiderem. Auguſtine, iſtius tibi vicinæ curam age, ſi libet: calles enim quo geſtu ſit miniſtrandum iſtis Veneribus. Au. Teneo quid dicas 1 naſute. Ch. Quid? te anſerinæ carnes delectant? Au. Me quidem non mediocriter juvant, ut ſum minime faſtidioſus. At hic anſer, neſcio quo pacto, nihil me juvat: nihil enim in vita vidi ſiccius: ſiccior eſt pumice, aut etiam noverca Furii illius, in quem

* Aures arrigere, i. e. avide attendere attentum ſe præbere. Metaph. petita ab animalibus quibus ſunt aures mobiles, quæ ubi aliquid eminus audiunt aures ſurrigere ſolent.

* Vicini montes tales alunt, qui in vicino pago quotidie venduntur.

1 Naſutus, pro aſtuto vel deriſore.

2 Catullus multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et mehercule, quantum ſuſpicor, veteranus miles immodicis excubiis ſeſe maceravit. Aiunt enim anſerem inter omnia animalia longe eſſe vigilantiſſimum. Et profecto, niſi conjectura fallor, hic anſer ex eorum numero eſt, qui, canibus una cum excubitoribus ſomno ſopitis, 3 Romanum olim Capitolium defenderunt. CH. Veriſimile (ita me Deus amet) dicis: nam ex eo ſeculo relictum arbitror. AU. Hæc quoque gallina aut parcum ſaginatorem habuit, aut amavit, aut certe zelotypa vixit; quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguit. Vide curæ quid faciant. Quod ſi ex Theodorico noſtro Gallo faceremus capum, multo citius pingueſceret. TH. Non ſum gallus. AU. Fateor, non es gallus Cybeles, neque gallus gallinaceus, at forte Gallus gallaceus. CH. Quid hoc verbi eſt? AU. Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo: ego 4 Sphingem præſtiti, tu Oedipus eſto. CH. Dic mihi bona fide, Auguſtine, nulla tibi cum Gallis unquam fuit neceſſitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxiſti? Nullum fuit commercium? AU. Nihil, nihil ſane. CH. Tanto es nequior. AU. Sed cum Gallabus nonnihil. CH. Libetne de jecore anſerino? quod apud veteres in deliciis cum primis habebatur. AU. Non ſum rejecturus, quod à tua manu venerit. CH. Non eſt quod

2 *Catullus*) In epigrammate, cujus initium, Furi, cui neque ſervus, &c.

3 Manlius enim anſeris clangore excitatus, Gallos capitolinam arcem conſcendentes, de rupe dejecit.

4 Sphinx monſtrum prope Athenas ἀπὸ τοῦ σφίγγειν, adſtringere, quod ſuis quæſtionibus viatores intricaret: Oedippus vero ænigmata illa diſſoluebat: Hinc œdippi vocati qui ſubtilitate ac animi perſpicacitate præditi.

expectes

expectes Romanas delicias. Au. Quas? Ch. Carduos, cochleas, teſtudines, colubros, fungos, boletos, tubera. Au. Iſtis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es, Chriſtiane. Ch. Has perdices nemo attingit, ne columbos quidem. Cras eſt dies jejunii ab Eccleſia indicti, adverſus hanc eſuriem munite vos. Onerate ſaburra navim adverſus imminentem tempeſtatem. Bellum inſtat; inſtruite ventrem commeatu. Au. Utinam iſthuc verbi tacuiſſes, hilariores ſurrexiſſemus à cœna. Miſeros nos reddis ante tempus. Ch. Quid ita? Au. Quia minus anguem odi, quam piſces. Ch. At non tu ſolus. Au. Quis hoc tædii nobis invexit? Ch. Quis commonſtravit 1 aloën, abſinthium, & ſcammonium dare in remediis? Au. Sed iſta dantur ægrotis. Ch. Sic hæc dantur nimium recte valentibus. Aliquando præſtat ægrotare, quam plus ſatis valere. Au. At mihi videtur minus oneris olim impoſitum Judæis. Equidem ab anguillis & porcis facile temperarim, modo liceat capis & perdicibus expleri. Ch. In pleriſque non res, ſed animus, nos diſcernit à Judæis. Illi manum abſtinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis. Nos, cum intelligamus omnia munda eſſe mundis, tamen carni laſcivienti, velut equo ferocienti pabulum ſubducimus, quo magis dicto ſit audiens ſpiritus. Nonnunquam immoderatum ſuavium rerum uſum abſtinentiæ moleſtia caſtigamus. Au. Audio: ſed eadem opera defendi poſſet circumciſio præputii. Moderatur & illa coitus pruritum, & cruciatum adfert. Si omnes itidem abhorrerent à piſcibus atque ego, vix à parricida

1 *Aloën, abſinthium*] Herbæ & pharmaca amaritudinis notæ.

tam

tam atrox ſupplicium exigerem. CH. Quorundam palato gratior eſt piſcium, quam carnium eſus. AU. Congruunt igitur his, qui gulæ ſerviunt, non valetudini. CH. Equidem audivi, quondam apud 2 Æſopos & Apitios præcipuum luxum in piſcibus fuiſſe. AU. Quî conveniunt igitur deliciæ cum ſupplicio? CH. Non omnibus ſunt; 3 murænæ, aut ſcari, aut acipenſeres. AU. Ergo tenues ſoli diſcruciantur, quibus ſatis male eſt etiam cum veſci licet carnibus. Fit enim non raro, ut cum licet veſci per Eccleſiam, non liceat per crumenam. CH. Durum mehercle interdictum. AU. Quod ſi interdictus carnium eſus divitibus vertitur in delicias: &, ſi pauperibus ſæpe non licet veſci carnibus, etiam cum licet, ac ne piſcibus quidem, qui fere carius emuntur; cui igitur bono erit interdictum? CH. Omnibus: nam tenuibus cochleis aut ranis licebit veſci, aut cepe porrumve arrodere. Mediocres detrahent nonnihil quotidianis opſoniis. Quod ſi quid divites deliciabuntur hac occaſione, ſuæ gulæ imputent, non incuſent Eccleſiæ conſtitutionem. AU. Pulcre dixti: ſed interim à tenuibus, qui ſummis ſudoribus alunt familiam, & procul abſunt ab amnibus ac lacubus, exigere carnium abſtinentiam, eſt indicere famem, aut 4 *βουλιμίαν* magis. Atqui, ſi quid 5 Homero credimus, longe miſerrimum mortis genus eſt, perire fame.

2 *Æſopos.*] Æſopi & Apitii luxus multorum literis nobilitatus eſt: feſtiviter autem, mutato numero, luxurioſos vocant Æſópos & Apitios, quemadmodum effœminatos dicimus Sardanapalos.

3 *Murænæ*] Muræna, Scarus, Acipenſer: piſces ſunt, olim cariſſimi, & in deliciis divitum habiti.

4 Βουλιμίαν) *Βουλιμία* eſt ingens fames *λιμὸς* enim fames; & *βου* ſyllaba auget, quaſi totos boves eſuriat aliquis.

5 *Homero*) Ὀδυσσ. Μ.

CH.

CH. Sic viſum eſt Homero cæco; at apud Chriſtianos miſer non eſt, qui bene moritur. Au. Eſto ſane: ſed tamen durum eſt, à quoquam exigere, ut moriatur. CH. Nec hoc animo Pontifices interdicunt eſum carnium, ut intereant homines, ſed ut vel affligantur moderate, ſi deliquerunt, vel, ſubducto lætiore pabulo, corpora minus ferociant adverſus ſpiritum. Au. Iſthuc ipſum efficiet moderatus carnium eſus. CH. Sed in tanta corporum varietate certus carnium modus præſcribi non poteſt, cibi genus poteſt. Au. Sunt & piſces; qui multum addant alimenti: ſunt carnes, quæ minimum. CH. Sed in genere plus alunt carnes. Au. Age dic mihi, ſi quo tibi foret iter, utrum malles equum alacriorem ac ſublaſcivum, an morbidum, qui ſubinde collabens ſeſſorem dejiciat in terram? CH. Quorſum iſtud? Au. Quia piſcium eſus corruptis humoribus corpora noſtra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam ſpiritui non poſſint ſubſervire. CH. Quibus morbis? Au. Podagræ, febri, lepræ 3 morbo regio. CH. Qui ſcis? Au. Credo medicis: id malim, quam experiri. CH. Id fortaſſis in paucis accidit. Au. Equidem arbitror in pluribus. Porro, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quæ malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiatis inſtrumentis non poteſt, ut vult, exerere vim ſuam CH. Scio, medicis magnopere damnatum eſſe piſcium eſum; ſed ſecus viſum eſt majoribus noſtris; quibus obtemperare religioſum eſt. Au. Religioſum erat & olim, non violare ſabbatum: ſed prius erat, ſervare hominem ſabbato. CH. Suæ quiſque ſaluti conſulat. Au. Imo, ſi Paulo volumus auſcultare, nemo, quæ ſua

3 **Regius morbus, aliter Icterus Gallis dicitur Iauniſſe**

ſunt,

ſunt, quærat, ſed quiſque quæ alterius. Ch. Sed unde hic novus Theologus in convivio? Vnde novus hic ac ſubitus Magiſter noſter? Au. Quia mihi male convenit cum piſcibus. Ch. Quid igitur? An non abſtines à carnibus? Au. Abſtineo, ſed obmurmurans, nec ſine meo magno malo. Ch. Caritas omnia ſuffert. Au. Verum; ſed eadem quam minimum exigit. Si ſuffert omnia, cur non ferunt nos his veſci cibis, quos indulſit libertas Evangelica? Cur hi, à quibus Chriſtus toties amorem ſui ſtipulatus eſt, patiuntur tot hominum & corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Chriſto, nec per ſe neceſſariam? Ch. Vbi aliud ſuadet neceſſitas, ceſſat humanæ conſtitutionis vigor, ceſſat & voluntas 1 nomothetæ. Au. At non ceſſat offendiculum infirmorum. Non ceſſat ſcrupulus meticuloſæ conſcientiæ. Poſtremo non ſatis conſtat, quibus limitibus finiatur iſta neceſſitas. An quum cœperit 2 ichthyophagus agere animam? Sero morienti porriguntur carnes. An cum totum corpus habet 3 epialus? Non tanti erat ciborum delectus. Ch. Quid igitur tu velles præſcribi? Au. Scio, ſi quis mihi credat Eccleſiaſticæ rei dictaturam. Ch. Quid iſthuc verbi eſt? Au. Si ſummus eſſem Pontifex, hortarer omneis ad perpetuam vitæ ſobrietatem, ſed præcipue ſub diem feſtum. Ceterum

1 *Nomothetæ*] Id eſt, legis auctor, νομοθέτης.

2 Ἰχθυοφάγος] Id eſt, qui veſcitur piſcibus. Eſt populus inde nomen habens.

3 *Epialus*] Epialus febris genus eſt vehemens, ominis cauſa ſic dicta: Epialus quaſi placide aſſiliens, quemadmodum furiæ dicuntur Eumenides, quum nulli bene velint.

jus facerem cuique veſcendi quibus vellet pro corporis ſalubritate, dum moderate & cum gratiarum actione: daremque operam, uti hoc, quod detraheretur obſervationibus hujuſmodi carnalibus, accreſceret ad ſtudium veræ pietatis. Ch. Nimirum iſtud mea quidem ſententia tanti eſt, ut te faciamus Pontificem. Au. Rides: ſed tamen cervix hæc ſufficeret vel 1 triplici coronæ ſuſtinendæ. Ch. At interim vide, ne iſta ſcribantur inter articulos Pariſienſium. Au. Imo quicquid dictum eſt, ſcribetur in vino, ſicuti par eſt dicta inter pocula. Sed ſatis jam Theologiæ in convivio. In cœna ſumus, non in 2 Sorbona. Ch. Quid vetat dici Sorbonam, ubi bene ſorbetur? Au. Sorbeamus igitur, non diſputemus; ne nobis à 3 ſorbis dicatur Sorbona, ſed à ſorbendo. Ch. Agite, hoſpites humaniſſimi, quæſo ut cœnulam noſtram, licet tenuem, æqui bonique conſulatis. Præbete vos hilares, ac lubentes, quamvis convivium tenue ſit & frugale: ego veſtra facilitate fretus, familiariter vos vocare ſum auſus. Et eſt ſane veſter mihi adventus, conſpectuſque, non modo gratiſſimus, verum etiam jucundiſſimus. Convivæ. Cœna tua, Chriſtiane optime, multis modis elegans, lautaque nobis videtur. Quod excuſas, id unum habet accuſandum. Nam magnificentior fuit, quam ſat eſt. Siquidem hoc convivium opiparum in primis ac lautum judicarim, quod primum ſimplicibus epulis, deinde hilaritate, riſu, jo-

1 *Triplici corona*] Pontificis diadema triplici corona inſignitum eſt.

2 *Sorbona*] Gymnaſium Pariſienſe.

3 Fructus ſorbi arboris pyro ſimilis: ejus vires ſic deſcribit Mart. 13. 26. *Sorba ſumus, molles nimium durantia ventres: Aptius hæc puero, quam tibi, poma dabis.*

cis

cis, ſalibus ſit conditum: quæ omnia noſtro convivio non defuerunt. Verum de convivarum numero hic mihi quiddam in mentem venit, quos neque pauciores tribus, neque plures novem eſſe oportere ſcripſit Varro. Tres enim ſunt * Charites, id eſt, Gratiæ, humanitatis ac benevolentiæ præſides: & novem ſunt Muſæ, honeſtiorum ſtudiorum duces. At hic decem convivas eſſe video, virginibus exceptis. Au. Nihil convenientius accidere potuit. Nos ſumus Varrone ipſo paulo ſapientiores. Nam tres puellas lepidiſſimas, tanquam tres Charites adhibuimus. Deinde quia à novem Muſarum choro [1] Apollo abeſſe nunquam credendus eſt, jure decimum adjecimus convivam. Ch. Poëtice dixiſti. Si mihi laurus adeſſet, laurea corona caput tuum cingerem, fiereſque poëta [2] laureatus. Au. Si malva coronatus eſſem, malvatus. Tantum honoris mihi non arrogo. Honor hic major eſt, quam ut mihi conveniat. Haud equidem tali me dignor honore. Ch. Vultiſne ſinguli tantundem mea cauſa facere, quantum veſtra ſum facturus? Co. Volumus, ac lubentes quidem. Ch. Ebibetis igitur ordine ſuum quiſque calicem; à me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. Midas. Accipio abs te libenter. Pro quo vulgus, Præſtolor, dicit. Equidem non recuſo. Nihil tua cauſa recuſabo. Ch. Tu deinde ceteris propina. Mi. Eraſmi, præbibo tibi dimidiatam pateram. Er. Precor ut

* Charites filiæ Iovis & Veneris, Aglaia, Thalia, Euphroſine: de his vide Sen. de benef. l. 1.

1 Muſis præeſſe dicitur Apollo. unde vocatus fuit Μουσαγέτης.

2 Alludit ad priſcum Imperatorum Germaniæ morem, qui ſuis manibus lauro, poëtas celebriores coronabant.

ſit

ſit tibi bono. Sit tibi bonum atque commodum. Proſit tibi. Proficiat, durius dicitur. CH. Sed cur ceſſat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? Vbi ſunt oculi tui, furcifer? Vola, adfer ejuſdem generis ſextarios duos. PUER. Eraſmi, ſalve; quidam pro foribus te conventum expetit. ER. Quiſnam eſt? PU. Mori famulum ſe dicit: herum ejus ex Britannia advenisſe; cupere ut ſe viſas, quandoquidem prima luce iter parat in Germaniam. ER. Chriſtiane, ſubducatur ratio: nam mihi quidem abeundum. CH. Rationem, Eraſmi doctiſſime, hujus cœnæ ego confecero. Non eſt quod calculum fruſtra teras: gratiam habeo, qui dignatus ſis noſtro adeſſe convivio. Sed avocari te, moleſtum eſt, nondum peracta fabula. ER. Quid ſupereſt, niſi ut dicam, Valete & plaudite? CH. Age, boni conſulemus, quando tu non ab * equo ad aſinos, ſed ab amicis ad amiciſſimos properas. ER. Ego pariter tibi gratias ago, quod pro tua humanitate ad hoc convivium longe ſuaviſſimum me vocaris. Valete, ſodales optimi. Bibite non ſegniter, & vivite ſuaviter. CH. Heus Dromo. Sedetis jamdudum otioſi omnes. Libetne cuiquam quicquam amplius? CO. Nihil omnino. Strenue munus noſtrum adminiſtravimus. CH. Tolle igitur hæc, ac bellaria appone. Muta quadrulas, atque orbes. Tolle cultrum meum qui humi decidit. Pira vino perfunde. Adſunt mora præcoqua, etiam domi noſtræ nata. CO. Tanto erunt ſuaviora, quod vernacula. GE. En 1 pruna cerea, en Damaſcena, rarum apud nos ſpectaculum

* Hoc dicitur de illis qui è conditione lauta ad vilem deſcendunt.

1 *Pruna*] A Damaſco monte, non ab oppido. Græcis βράβυλα etiam dicuntur.

En

En mitia mala. En mali novum genus, cujus matrem ego hiſce manibus conſevi. Nuces caſtaneæ, omne deliciarum, quas horti noſtri benigne effundunt, genus. Au. Sed floſculi deſunt. Ch. Iſti [2] Gallici ſunt adparatus, qui magnificentiam eam potiſſimum amant, quæ minimo conſtat. Nobis non eſt ea mens, aut ingenium. Au. Non apud Gallos tantum reperies, quibus ea placent quæ minimo conſtant. Ch. Sed heus tu, Auguſtine, num tu credis, te hic immunem bibiſſe? Egone te meis immunem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium ſcyphi debes. Au. Is jamdudum me miſſum fecit. Is mihi hujus debiti gratiam fecit. Ch. unde ille ſibi vendicat tantum auctoritatis? Vix Romanus pontifex hoc vinculi relaxet. Noſti priſcam conviviorum legem, [3] Ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι. Au. Remittendi jurisjurandi jus habet, cui factum eſt, & cujus intererat ſervari. Ch. Sed omnium convivarum intereſt, ſervari leges inviolabiles. Au. Age, quando hæc eſt Germanorum [4] religio, exorbebo quod reliquum eſt. Sed quid tibi rei mecum eſt? Ch. Impendium reddas oportet unus nomine omnium, Quid expalluiſti? Ne verere, perfacile poteris. Fac quod ſæpe feciſti, ut aliqua elegantia doctiores à cœna ſurgamus, neque enim clam te eſt, veteres illos in ſecundis menſis hilariora quædam diſputare

2 *Gallici*] Gallorum magnificentia in convivia.

3 Ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι bibe aut abi. Veteres in conviviis ſortiebantur Reges, qui cuique cyathorum modum præſcribebant. Ponebantur & leges jocoſæ, quarum hæc una eſt, aut moribus convivarum obſerviendum aut eſſe diſcedendum: ſic Cato diſceſſit & floralibus quod Vultus ſeveritatem mutare non poſſet.

4 *Religio*] Mos religioſe obſervatus.

ſolitos.

ſolitos. Age igitur, quibus & quot modis hæc oratio poteſt enuntiari, Indignum auditu?

Indignum auditu, formula.

Au. Dixti pulcre, per poſterius ſupinum: Auditu minime eſt dignum. Indignum eſt audiri. Haud dignum eſt quod audiatur. Et, ut audiatur, indignum. Levius eſt, quam quod audiri debeat. Vix operæpretium eſt referre. Non tanti eſt, ut audiatur. Ineptius eſt, quam quod audiatur. Non eſt operæ pretium narrare. Ch. Quot modis hæc ſententia verti poteſt? Magno mihi conſtat.

Variandi ratio hanc orationem, Magno mihi conſtat.

Au. His verbis: impendo, inſumo, impertio, conſtat. ut: Multum in te docendo inſumpſi laboris. Plurimum ea in re operæ inſumpſi. Non minus pecuniæ, quam curæ, in eam rem impendi. Non parum inſumpſi pecuniæ, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis hæc res mihi conſtat, multo ſudore, multa opera, plurimo labore, ſumptu ingenti, pecunia magna. Pluris mihi conſtat quam credas. Minoris mihi conſtat uxor, quam equus meus. Ch. At quid ſibi vult, Auguſtine, quod verbo iſti, Conſtat, modo ablativum, modo genitivum caſum apponis? Au. Quæſtionem perutilem ac late patentem moviſti. Verum ne convivas loquacitate mea premam, pauciſſimis reſolvam. Sed cupio ſingulorum hac de re audire ſententiam, ne cuiquam, ut dixi, ſim moleſtus. Ch. Quidni cupiant idem vel puellæ? Au. Illæ ſane nihil aliud quam audient. Accingar igitur, grammatica bene fortunante. Scis, verba emendi, ac vendendi, aliaque, eſſe conſimili ſignificatu, quibus apponantur hi genitivi,

nitivi, ſolidi, tanti,quanti,pluris,minoris, tantidem, quantivis, quanticunque: at ita, ſi ſubſtantiva non apponantur: quæ ſi accedant, utraque in ablativum caſum vertuntur. Quod ſi pretium certum apponatur,pones in ablativo. Si per adjectivum ſubſtantive poſitum, in ablativo pones, niſi per adverbia loqui malis. CH. Quænam verba ſunt, de quibus præcipis? AU. Hæc fere ſunt, emo, mercor: redimo, id eſt, aut captum, aut perditum: vendo, venundo: revendo, id eſt, rurſus vendo,quod mihi venditum erat. Veneo,id eſt, vendor: cujus præteritum venivi vel venii: ſupinum, venum: hinc venalis. Ab illo, id eſt, vendo, vendibilis manat. Mereo, pro inſervio, & 1 ſtipendium facio: Comparo id eſt, emo vel committo. Commuto,muto, permuto. Cambire penitus barbarum in hoc ſenſu. Æſtimo, taxo, indico, pro æſtimo, cenſeo. Liceor,liceris:licitor,licitaris:addico. Diſtrahor, id eſt,circumferor ut veneam. Metior pro æſtimo, aut taxo. Conſtat, pro emitur. Conducere; locare. Fœnero, ad fœnus do. Fœneror, ad fœnus accipio. Paciſcor, pactus ſum; pango, pepigi, id eſt, pactum facio. CH. Da exemplum.

Vendendi & emendi formulæ.

AU. Quanti iſtum agrum in ſingulos annos locas? Reſpondebimus: Vigenis libris Francicis. Hui! nimio locas. Imo locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imo jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem quantum tu petis. At mul-

1 Stipendium, militaris merces, comp. ex ſtipe & pendo: ſtips autem eſt pecuniæ genus quod per capita ſolet colligi. gr. ἀγυρμός quis fuerit autem mos ſtipem perſolvendi narrat Ovid. faſt. 4.

to meliorem. Mentiris. Facio, ut ſolent, qui licentur. Tu ipſe tanti poſſide. Quid liceris, vel licitaris, quum nihil ſis empturus? Quanticunque addixeris, ſolvam optima fide.

Alterum exemplum.

Congrum iſtum, Syra, quanti vendis? Decem obolis. Nimio, turpiſſima. Imo minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar, ſi non tanti mihi conſtat, aut certe non multo minoris. Mentiris, venefica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, ſi queam: ſed fatuos non invenio. Quid, ſi liciter te ipſam? Quanti æſtimas te? Vt lubet. Quanti me liceris? Quanti indicas te? Dic, quanti te taxas? Quanti te ipſam inſcribis? Decem ſcutatis. Hui, tanti? Eho, an tu minoris me æſtimas? Ego olim non ſemel pluris in unam noctem ſum conducta. Credo: ac nunc non paulo minoris æſtimo quam piſcem. Abi in malam rem, ganeo; tantidem te æſtimo, quanti tu me. Qui te tern'icio emerit, nimio emerit. Aut pluris emar, aut non vendar. Si magno venire cupis, larva tibi opus eſt: nam rugæ iſtæ non ſinunt, ut carius vendaris. Ei, qui tanti me nolit, non ſum venalis. Ego ne culmo quidem te emero. Conſtiti pluris.

Tertium Exemplum.

Auctioni hodiernæ interſui. Ain' tu? Licitatus ſum vectigalia. Quanti tandem? 1 Decem millibus. Hui, tanti? Ne mireris; erant qui multo pluris licitarentur pauci qui minoris. Cui tandem addicta ſunt vectigalia? Chremeti uxoris tuæ ſummo & maximo

1 *Decem millibus*] Frequens apud Latinos in numerariis ſummis defectus. Decem millibus, ſubaudi, nummorum aut denariorum, aut ſimile.

amico.

amico. Sed divina, quanti ſunt addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone! ego mihi hominem ipſum cum tota familia dimidio addictum nolim. At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. Animadvertiſtine in his orationibus, ubicumque adſit ſubſtantivum pretii, id in ablativo poni, ceteris aut in genitivo poſitis, aut in adverbium mutatis? Comparativum nunquam audiſti ſine ſubſtantivis, exceptis illis duobus, pluris & minoris. Sunt & alia verba, de quibus ſumus loquuti, non admodum diſſimilia: ſum, facio, habeo, duco, æſtimo, pendo, quæ idem fere ſignificant: fio itidem. Junguntur autem his fere genitivis, multi, parvi, magni, pluris, plurimi, minoris, minimi, maximi, tanti, quanti, flocci, pili, nihili, nauci, hujus, & ſi qua ſunt his ſimilia. CH. Da exempla.

Æſtimandi formulæ.

Au. Scis quanti te ſemper fecerim. Tanti fies apud homines, quanti virtutem facies. Præceptores meos ſemper feci plurimi. Aurum hac tempeſtate magni venditur, literæ nihili, ſive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quam credas. Tuas minas flocci facio. Promiſſa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti ſapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos fit aurum ſine ſapientia, quam ſapientia ſine auro. Hoc pluris te habeo, quod doctus ſis Minoris hic fies, quod mentiri minime calleas. Hi multi fiunt, qui 2 nigrum in candida vertunt. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti apud omnes eris, quantum poſſidebis. Tanti ubique habeberis, quantum habebis. Non quanti

2 Vitium virtutem & virtutem vitium appellant. *Terent. in Phorm. His pretium nunc eſt, qui recta prava faciunt.*

habearis,

habearis, ſed quanti ſis intereſt. Tanti Chriſtianum meum facio, quanti alium neminem. Inveniuntur & alia verba cum his genitivis & ablativis, quæ natura ſua non ſignificant emptionem, aut aliquid ſimile. Petrus oſculum puellæ 1 ſcutato emit. Sit illi fauſtum; nolim ego baſiare tanti. Quanti luditis? Quanti cœnaſtis? 2 Quoſdam ſexcentis ſeſtertiis cœnaſſe legimus: at Galli ſæpenumero liardo cœnitant. Fauſtus quanti docet? Parvo: at pluris, quam Delius. Quanti igitur? Vndeviginti aureis. Non diſcam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & rem & ſe ipſum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno dormiunt. Demoſthenes pluris ſiluit, quam alii loquebantur. Æqui bonique conſulas oro. Eſt & aliud verborum genus, quæ accuſativum una cum genitivo aut ablativo caſum exigunt: quæ ſunt, Accuſo, id eſt, objicio crimen, aut culpo, etiam abſentem. Incuſo, culpo extra judicium. Arguo, reprehendo. Inſimulo, impingo ſuſpicionem culpæ. Poſtulo, in jus voco. Accerſo, defero, damno, condemno, pronuntio illum eſſe in culpa. Admoneo, commonefacio. CH. Exempli cauſa.

Accuſandi formulæ.

Au. Scipio accuſatus eſt 3 ambitus, aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipſe impudentiſſimus. Le-

1 *Scutato emit*] Scutatus, ein Schildt/ nomiſma inferioris Germaniæ.

2 Tales erant Lucullus, M. Anthonius ut refert Plutar. in eorum vitis. Talis fuit Cleopatra quæ unionem pretii incredibilis aceto dilutam ſuo Anthonio propinavit.

3 Ambitus, crimen eſt affectati honoris, lege Calpurnia coërcitus.

pidus poſtulatus eſt 4 repetundarum. Acceríitus eſt capitis. Si hominem inſimulabis avaritiæ, male audies. Admoneto eum priſtinæ fortunæ. Mortales ipſo vocabulo ſuæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promiſſi. Sunt pleraque quæ accuſativum geminum admittant. Doceo te literas. Exorat te veniam. Dedocebo te iſtos mores. Popoſcit me mutuum. Hic ejus rei mihi admonendus es, quod in his ſecundum accuſativum etiam paſſiva obtinent, in aliis genitivus manet? A me doctus eſt literas. Poſtulant me furti. Poſtulor furti. Accuſas me ſacrilegii. Accuſor ſacrilegii. Scio, te nondum expletum. Scio, animo tuo nondum eſſe ſatisfactum. Quando enim tantus elegantiarum helluo ſatietur? Sed convivis parcendum eſt, quos hæc non omnes perinde delectant. A cœna inter deambulandum, id quod rationi deerit, perſolvemus, niſi quid aliud cenſes. CH. Fiat ex tua ſententia. Agamus gratias benignitati divinæ, deinde pauliſper deambulaturi. MI. Pulchre dicis. Nihil enim hoc veſpertino cœlo amœnius, nihil ſalubrius. CH. Petre, adesdum. Tolle ſuo quæque ordine, ac vinum cyathis infunde. PE. Jubes-ne agi gratias? CH. Age. PE. Græce mavis, an Latine? CH. Vtroque modo. PE. Gratias agimus tibi, pater cœleſtis, qui tua ineffabili potentia condidiſti omnia, tua inſcrutabili ſapientia gubernas univerſa, tua inexhauſta bonitate cuncta paſcis ac vegetas: largire filiis tuis, ut aliquando tecum bibant in regno tuo nectar illud immortalitatis, quod promiſiſti ac præparaſti vere diligentibus

4 Repetundæ, v. ſimpliciter ponitur vel conjunctim pecuniæ repetundæ. dicuntur quidquid contra leges exactum eſt à provincialibus: ita dictæ à repetendo: Athenienſes, quæſtores repetundarum, εὐθύνους dixerunt.

te; per Jeſum Chriſtum: Amen. CH. Dic eadem Græce, ne ceteri, quod dicas, intelligant. PE. Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ οὐράνιε, ὁ τῇ ἀῤῥήτῳ σου δυνάμει κτίσας τὰ πάντα, ὁ τῇ ἀνεξερευνήτῳ σου σοφίᾳ κυβερνῶν ἅπαξ ἅπαντα, ὁ τῇ ἀνεξαντλήτῳ σου χρηστότητι ἕκαστα τρεφόμενός τε καὶ αὐξάνων. χαρίζου τοῖς υἱοῖς σου τὸ μετὰ σοῦ ποτε πιεῖν τὸ τῆς ἀθανασίας νέκταρ, ὃ ὑπέσχου καὶ ἡτοίμασας τοῖς ἀληθῶς ἀγαπῶσί σε, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ σου, τοῦ κυρίου ἡμῶν, τοῦ μετὰ σοῦ ζῶντος, καὶ βασιλεύοντος ἐν ἑνότητι τοῦ πνεύματος ἁγίου, εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. CH. Habeo vobis, hoſpites candidiſſimi, gratiam, qui ad hoc conviviolum venire dignati ſitis; oro æqui bonique conſulatis. CO. Nos viciſſim gratiam referre volumus, non tantum habere. Proinde ne multis agantur gratiæ. Quin potius ſurgamus, & expatiemur. AU. Ducamus nobiſcum virgines; nam eo minus moleſta erit deambulatio. CH. Recte ſentis. Ne deſint nobis floſculi, ſi forte locus flores non habebit. Vtrum mavis noſtris in hortis * more poëtico reptare, an foris ad amnem expatiari? AU. Habent quidem horti tui amœnitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus ſerva. At ſole inclinato amnium aſpectus oculos mirum in modum juvat. CH. Antecede igitur, Auguſtine, ut poëta dignum eſt: latus tuum claudam. AU. Bone Deus, quantum comitum, quantam pomam nobiſcum ducimus! Dici non poteſt, Chriſtiane, quantum mihi placeam. Satrapes mihi videor. CH. Age, nunc promiſſum præſta. Solve quod recepiſti. AU. Quid me potiſſimum vis dicere? CH. Ego quondam in Pollionis oratione cum multa, tum illud in primis ſolebam admirari, quod tam facile, tam crebro, tam ve-

* *More poëtico reptare*] Alludit ad carmen *Horatii*, in Epiſt. Tibul. An tacitum ſilvas inter reptare ſalubres.

nuſte orationem verteret: quæ res non modo ſingularis ingenii, verum etiam multi uſus mihi videtur. Au. Haud injuria iſtud in Pollione admiratus es, Chriſtiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & dicendi, & legendi, & ſcribendi, uſu contigiſſe opinor, potius quam ratione aliqua, aut præceptione. Ch. At ego rationem aliquam iſtius rei, ſi fieri poteſt, expecto. Au. Ita, ut dixi, res habet. Verum, quia te tantopere video velle, quantum potero, morem geram, eaſque ratiunculas, quas in Pollionis orationibus mihi viſus ſum animadvertere, ut potero, reddam. Ch. Age, percupio.

Brevis de copia præceptio.

Au. Accingor. Principio res ipſa puris, electis ac Latinis verbis efferenda eſt: quod ipſum poſſe, non mediocris artificis eſt. Sunt enim permulti, qui neſcio quo modo copiam & varietatem orationis affectant, cum ne ſemel quidem rem poſſint apte explicare. Iſti, tanquam ſemel balbutiſſe ſit parum, balbutiem ſuam aliis atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipſi ſecum certamen ſuſceperint, ut, quam barbariſſime dici poſſit, dicant. Itaque inepti 1 ſynonyma quædam congerunt, adeo interdum inter ſe diſſidentia, ut ipſa mirentur, quo pacto convenerint. Quid enim abſurdius, quam hominem pannoſum, cui ne una quidem, quam ſine pudore, induere, ſit veſtis, cum tamen ſubinde ſuos pannos mutare, ac mendicitatem ſuam pro opibus oſtentare? At nihilo minus ridiculi videntur iſti varietatis affectatores, qui cum bar-

1 Nomina diverſa quæ idem ſignificant.

bare ſemel dixerint, repetunt idem multo barbarius; demum iterum atque iterum indoctius. Hoc eſt non oratione,ſed ſolœciſmis abundare.In primis igitur,ut dixi res ipſa aptis atque electis verbis eſt explicanda. Deinde mutatoriis verbis utendum, ſi qua, quæ idem efficiant, reperiantur: reperiuntur enim permulta. Demum ubi propria deficient, tranſlatitiis erit utendum, ſi modo verecunda ſit tranſlatio. Ea quoque ubi deerunt, ſi per activa dixiſti,ad paſſiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt, quot ex activis conſtabant. Poſtea verba, ſi licebit, aut in nomina verbalia, aut in participia commutabimus. Poſtremo, ubi modo adverbia in nomina, modo nomina in alias atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus: aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retrorſum: aut certe quod pronuntiative dictum, per interrogationem efferemus. Nunc exempli cauſa hanc ſententiam ſumamus.

Literæ tuæ magnopere me delectarunt.

Literæ.

Epiſtola, epiſtolium, ſcripta, ſchedæ, literulæ.

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis, majorem in modum, mirandum in modum, ſupra modum, plurimum, non mediocriter, ſummopere, maximopere.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Chriſtianum.

Delectarunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectarunt, voluptate perfuderunt, mellitiſſimæ fuerunt, jucundiſſimæ &c. Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igi-

tur. Faciamus periculum. Ch. Tuæ literæ magnopere me delectarunt. Tua epiſtola mirifice nos exhilaravit. Au. Verte activum in paſſivum, alia erit facies. ut, Dici non poſſit, quam tuis ſim ſcriptis exhilaratus.

Item per alia verba idem efficientia.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epiſtola celſitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiam tua mihi ſcripta attulerunt. Gaudio tua me ſcripta, quantus eram, perfuderunt. Hic non ita liceret mutare in paſſiva, niſi in illo poſtremo, perfuſus gaudio. quod uſitate dicitur: Capiebatur à me voluptas: Allatum eſt gaudium, non perinde uſitate dixeris.

Per Afficio.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

Muta in Paſſivum.

Tuis ſcriptis incredibili ſum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epiſtolium peperit.

Per Sum, & Nomina Adiectiva.

Tuæ mihi literæ multis modis jucundiſſimæ fuerunt. Fuit tua illa epiſtola ſane quam-gratiſſima.

Per Nomina Subſtantiva.

Ineffabili voluptati tua nobis epiſtola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuæ literæ.

Commuta in Negationem.

Tua ſcripta non mediocri lætitiæ fuere. Nihil in vita tuis literis accidit jucundius.

Quanquam hac ratione aliquoties jam uſi ſumus, quæ non eſt negligenter prætereunda. Nam quoties multum, plurimum, ſingulariter, ſignificare volumus, per contrarium verbum idem efficiemus: ut, Vehementer te amat Henricus. Haud vulgariter te amat.

amat. Multum me juvat vinum: haud parum juvat. Eſt vir ſingulari ingenio. Eſt vir ingenio non vulgari. Eſt homo doctrina admiranda. Eſt homo non contemnenda doctrina. Thomas eſt ſummo apud ſuos loco natus: Non infimo loco natus. Auguſtinus eloquentiſſimus fuit: Non ineloquens fuit. 1 Carneades orator fuit nobilis, non ignobilis, non obſcurus. Et id genus ſimilia, quæ nunquam non uſu veniunt: ſed admonuiſſe rem clariſſimam ſatis eſt. Nec te lateat, bifariam nos hujuſmodi orationum genere uti. Modeſtiæ cauſa, præſertim ſi de nobis ipſis loquamur. Tum etiam amplificandi gratia. Nam non ingratum, pro valde grato: non vulgariter, pro ſingulariter; recte & venuſte dicimus.

Modeſtiæ cauſa.

Ego literis meis nonnullam doctrinæ ſum opinionem conſecutus. Semper curavi, ut in literaria gloria non poſtremas parteis tenerem.

De amplificatione ſuperiora ſunt exempla: nunc ad noſtra revertamur. Nihil tua epiſtola unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit quam tua ſcripta. Nulla unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amatiſſimis.

Hoc modo ſingulæ orationes ſuperiores poterunt variari per interrogationem. Quid tuis literis in vita jucundius eſſe potuit? Quid epiſtola illa tua nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximæ tuæ literæ?

1 Carneades. philoſophiæ Stoicæ hoſtis infenſiſſimus, tanta præditus eloquentia ut facile quid vellet impetraret: Hinc fit ut Romam legatus veniret, Cato Senatum monuit ut ab ipſius eloquentia caveret, A. Gel. l. 16.

Hoc modo rurſum ſingulas fere orationes variare licebit. CH. Quid deinde fiet? Au. Jam paulo liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. CH. Dic exempli cauſa. Au. Quod modo per nomen, incredibile, modo per adverbium incredibiliter, dictum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus. Literis conſequi nequeam, quantum tuis literis ſim delectatus. Et mihi ſcriptu, & tibi creditu, perdifficile fuerit, quantæ jucunditati tua mihi ſcripta fuerint. Explicare prorſum nequeo, quam ſim tuis literis gaviſus. Et item in infinitum. Rurſum alio pacto. Nam hactenus & per negationem, & per interrogationem, poſtremo per infinitas orationes variavimus. Nunc per ſubjunctivas ſive conditionales variabimus, hoc modo: Moriar, ſi unquam quicquam fuit tuis literis aut optatius, aut dulcius. Peream, ſi ulla res majori voluptati fuit, quam tuæ literæ. Ita me deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. CH. Quid deinde? Au. Nunc ad tranſlationes, ſimilitudines, & exempla fugiendum eſt.

Tranſlatio eſt in his.

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil niſi meræ deliciæ tua mihi ſcripta videntur. Mera voluptas ſunt tuæ literæ. Et hujuſmodi plurima. Sed cavendum, ne obſoletis, aut durioribus tranſlationibus utamur quale eſt illud:

Jupiter hibernas cana nive conſpuit Alpes.

1 Et quale eſt illud: Cœna tuorum ſcriptorum me ſuaviſſimis epulis refecit.

1 *Et quale*] Apud Furium de quo Gel. lib. 13. cap. 11.

Compa-

Comparatio à ſimili.

1 Tua ſcripta omni vel ambroſia, vel nectare, ſuaviora fuere. Literæ tuæ quovis melle mihi fuere dulciores. Epiſtola humanitatis tuæ & 2 ſiliquam omnem, & mel atticum, & ſaccharum omne nectar 3 ambroſiamque deorum, longe ſuperavit. Hic quidquid dulcedine nobilitatum eſt, in medium adduci poteſt.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam, Ero Leandri ſui literas aut majore voluptate, aut pluribus oſculis, accepiſſe, quam tuas accepi. Vix crediderim, aut Scipionem everſa Carthagine, aut Paulum Æmylium capto Perſeo, magnificentiorem egiſſe triumphum, quam ego, ſimul ac ſuaviſſima tua ſcripta tuus mihi tabellarius reddidit. Hujuſmodi tum ex fabulis, tum ex hiſtoriis infinita poſſunt inveniri. E Phyſica vero ſumuntur rerum ſimilitudines, quarum quamplurimarum naturas memoriter tenere neceſſe eſt. Nunc ſi libet, in alia ſententia tentemus.

Nunquam dum vivam, tui ero immemor.

Semper, dum vivam, tui meminero. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Prius vivere deſinam, quam tui meminiſſe.

Per comparationem.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus

2 *Siliquam*] Siliquæ, fructus prædulcis: ſed malus ſtomacho. Arbor Græcis κόμαρος, Latinis arbutus, vocatur, fructus non abſimilis quantitate meſpilo, ſed rubicundus eſt.

3 Ambroſia. Græc. ἀμβροσία, immortalitas ex à priv. & βροτὸς mortalis. ferunt eſſe deorum cibum; ut Nectar potus eorum eſt. hinc prov. Ambroſia alendus, de viro egregio ac ferme diis æquiparando.

tui quibit obliviſci. Tui memoriam ne * Lethæus quidem amnis poterit abolere.

Præterea per 4 ἀδύνατον, aut more poëtico, per contraria.

Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit. Ante leves ergo, &c. quæ non eſt multi negotii excogitare. Verum ne immodici videamur, his in præſentia contenti ſumus. Alias, ſi voles, copioſius hac de re colloquemur. CH. Ego te, Auguſtine, jam plane exhauſtum putabam, ſed tu præter expectationem novum theſaurum indicaſti, quem ſi pergas explicare, nox ante occupaverit, quam tibi eadem de re deſint verba. AU. Si ego hoc mediocri & doctrina & ingenio præſto, 1 quantum Ciceronem ipſum valuiſſe credis, qui cum Roſcio hiſtrione certaſſe legitur? Sed ſol nos relinquit. Humeſcit cælum, præſtat imitari aviculas, tectoque ac lecto nos condere. Proinde vale, mi Chriſtiane ſuaviſſime, in craſtinum. CH. Tu itidem bene valeas, Auguſtine omnium doctiſſime.

* *Lethæus amnis*] Quem poëtæ interpretantur omnem oblivionum fontem.

4 *Ἀδύνατον*] Impoſſibile, quod fieri nequit. Horum copiam Ovidius ſolus ſufficere poteſt.

1 *Quantum Ciceronem*] Lege Macrob. lib. 2. Satur. cap. 10.

Convi-

Convivium Religioſum.

* EUSEBIUS, * TIMOTHEUS, * THEOPHILUS, * CHRYSOGLOTTUS, * URANIUS.

EU. CUM omnia nunc vernent & rideant in agris, demiror eſſe, qui fumoſis urbibus delectentur. TI. Non omnes capiuntur aſpectu florum, aut pratorum vernantium, aut fontium amniumve: aut, ſi capiuntur, eſt aliud quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, veluti clavus clavo, pellitur. EU. Tu mihi fortaſſe fœneratores narras, aut his ſimillimos negotiatores avaros. TI. Iſtos quidem, ſed non ſolos, ô bone, imo cum his innumeros alios, uſque ad ipſos ſacerdotes ac monachos, qui fere quæſtus gratia maluntin urbibus, iiſque frequentiſſimis, verſari, dogma ſecuti non Pythagoricum aut Platonicum, ſed cæci cujuſdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quod diceret, illic eſſe quæſtum, ubi eſſet populus. EU. Valeant cæci cum ſuo quæſtu: nos philoſophi ſumus. TI. Et Socrates philoſophus urbes præferebat agris, quod eſſet diſcendi cupidus, & urbes haberent unde diſceret. In agris eſſe quidem arbores & hortos,

* *Euſebius*] Id eſt, pius.
* *Timotheus*] Id eſt, carus Deo, vel carum habens Deum.
* *Theophilus*] Id eſt, amans Dei.
* *Chryſoglottus*] Id eſt, auream habens linguam.
* *Uranius*] Id eſt, cœleſtis.

fontes & amnes, qui paſcerent oculos, ceterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. Eu. Eſt nonnihil quod dixit Socrates, ſi ſolus obambules in agris. Quanquam mea ſententia non eſt muta rerum natura, ſed undiquaque loquax eſt, multaque docet contemplantem, ſi nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamitat illa tam amœna naturæ vernantis facies, quam opificis Dei ſapientiam bonitati parem? Sed Socrates in eo ſeceſſu, quam multa docet 1 Phædrum ſuum, ac viciſſim ab eo diſcit? Ti. Si tales adeſſent aliquot, nihil eſſe poſſit amœnius ruſticatione. Eu. Libet igitur huius rei periculum facere? Eſt mihi prædiolum ſuburbanum, non amplum, ſed nitide cultum, eo vos in craſtinum diem ad prandium voco. Ti. Plures ſumus; exederemus totum prædium tuum. Eu. Imo totum convivium apponetur herbaceum, ex dapibus, ut 2 inquit Flaccus, inemptis apparatum. Vinum ipſe locus ſuppeditat; pepones, melones, ficos, pira, mala, nuces ipſæ pene arbores porrigunt, quemadmodum fit in inſulis Fortunatis, 3 ſi Luciano credimus. Accedet fortaſſis 4 è corte gallina. Ti. Age, non recuſamus. Eu. At ſuam quiſque umbram ſecum adducat, quam volet. Ita cum ſitis quatuor, æquabimus numerum Muſarum. Ti. Fiet. Eu. Unum illud vos præmonitos volo, ſibi

1 Phædrus unus ex Platonis diſcipulis: unde librum compoſuit cui illud nomen impoſuit.

2 *Inquit Flaccus*] In Epod. Dapes inemptas apparet. Et *Virgil.* 4 Georg. Dapibus menſis onerabat inemptis.

3 Lucianus ſcriptor non ignobilis ſub Trajano floruit, is relictis Chriſtianorum partibus ad Ethnicos rediit: tandem à canibus devoratus.

4 Vide ſupra p. 10.

quiſque condimentum ſuum adferet. Ego cibos duntaxat apponam. Ti. Quod condimentum narras? piper, an ſaccharum? Eu. Imo aliud vilius, ſed ſuavius. Ti. Quodnã? Eu. Famem. Eam dabit hodie cœna tenuis; cras acuet ſtomachum ambulatiuncula. Et hoc quoque commodi ruſculo meo debebitur. Verum ad quam horam libet prandere? Ti. Ad decimam, priuſquam invaleſcat æſtus ſolis. Eu. Curabitur. Pu. Here, adſunt convivæ pro foribus. Eu. Bonæ fidei eſt, quod veniſtis; Sed bis gratum eſt, quod veniſtis mature una cum umbris veſtris longe gratiſſimis. Sunt enim quidam inciviliter civiles, 1 qui convivatorem mora ſua torquent. Ti. Eo maturius venimus, ut eſſet otium luſtrandi viſendique regiam iſtam tuam, quam audimus, undique miris deliciis variam, nuſquam non teſtari domini ſui ingenium. Eu. Regiam ſpectabitis tali dignam rege. Mihi certe nidulus eſt, quavis regia gratior. Et, ſi regnat, qui libere vivit ex animi ſui ſententia, hic plane regno. Sed præſtat, opinor, interim, dum culinæ præfecta parat holuſculum, & adhuc moderatus eſt ſolis calor, viſere hortos noſtros. Ti. Eſt alius præter hunc? Nam hic ſane mire cultus, blandiſſimo aſpectu ſtatim ingredientes ſalutat, & comiter excipit. Eu. Hinc igitur decerpat ſibi quiſque floſculos ac frondes aliquot, ne quid offendat domus pædor. Non idem odor æque gratus omnibus. Quare ſibi quiſque deligat. Ne parcite. Nam quicquid hic naſcitur, pene publicum eſſe patior. Neque enim unquam clauditur oſtium hujus veſtibuli, niſi noctu. Ti. En tibi in oſtio

1 *Qui convivatorem*] Convivator, qui excipit; & conviva, qui excipitur convivio.

Petrus.

Petrus. Eu. Hunc ego malo janitorem, quam Mercurios, 2 Centauros, aliaque portenta, quæ quidam pingunt in foribus ſuis. Ti. Iſthuc homine Chriſtiano dignius eſt. Eu. Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis alloquitur ingredientem. Ti. Quid loquitur? Eu. Quin ipſe legis? Ti. Intervallum aliquanto longius eſt, quam ut proſpectus oculorum aſſequatur. Eu. En tibi perſpicillum, quod te vel lynceum reddit. Ti. Latina video. Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata: Matthæi cap. 19. Eu. Nunc lege Græca. Ti. Græca video quidem, at illa 3 non vident me: quare 4 lampadem hanc trado Theophilo; qui nunquam non cantillat Græca. Th. 5 Μετανοήσατε, καὶ ἐπιστρέψατε. Πράξεων τῷ τρίτῳ. Ch. Hebræa mihi ſumam; יצדיק באמונתו יחיה 6 Eu. An vobis videtur incomis janitor, qui ſtatim monet ut avertamur à vitiis, & convertamus nos ad ſtudium pietatis? Deinde vitam non contingere ex operibus Moſaïcis, ſed per fidem Evangelicam? Poſtremo, ſer-

2 Centauri ſecus montem Pelion habitantes iuxta Theſſaliam, primi equorum domitores, quibus in prœliis utebantur: unde factum ut membra equina & humana habere crederentur: idem dicti ſunt Hippocentauri. unde proverb. mens non ineſt Centauris in vecordes.

3 *Non vident*] Id eſt, non intelligo. Nolunt enim videre, quem non agnoſcunt.

4 Lampadem trahere id eſt, partes ſuas in alium transferre: natum inde Prov. quod lampadophori in ſuis certaminibus, ſi lampadem inextinctam non pertuliſſent uſque ad metam, eam alteri tradebant.

5 Μετανοήσατε] Id eſt, reſipiſcite. quaſi dicat poſt factum ſapite, & de errore admiſſo ita dolete, ne pergatis. Idque explicat verbum ſequens, Convertite vos. Actor. 3.

6 יצדיק] Id eſt, Iuſtus autem in fide ſua vivet. Abacuc. 2, & Galat. 3.

vandis evangelicis præceptis iter eſſe ad immortalem vitam? Tr. Et ecce mox ad dextram ingreſſus oſtendit ſacellum perquam elegans. In altari Jeſus Chriſtus, ſuſpiciens in cœlum ad Patrem & Spiritum Sanctum illinc proſpicientes, atque eodem dextram porrigens. Læva velut invitat & allectat prætereuntem. Eu. Nec is elinguis nos excipit? vides Latina? Ego ſum via, veritas, & vita. Græca: Ε'γώ εἰμι τὸ ἄλφα, καὶ τὸ ὠμέγα. Hebraïce: לכו בנים שמעו · לי יראת יהוה אלמרכם 3 Tr. Læto nimirum omine nos ſalutavit dominus Jeſus. Eu. Sed ne videamur inciviles, fortaſſis par eſt, ut illum reſalutemus, precemurque, ut, quando ex nobis ipſi nihil poſſumus, ille ſua inæſtimabili bonitate non ſinat nos unquam aberrare à via ſalutis, ſed, abjectis umbris Judaïcis, & hujus mundi præſtigiis, per veritatem Evangelicam perducat nos ad vitam æternam; hoc eſt, ipſe per ſe trahat nos ad ſe. Tr. Æquiſſimum eſt; & ipſa loci ſpecies invitat ad precandum. Eu. Multos hoſpites allicit hujus horti amœnitas: ſed ita fere apud omnes invaluit conſuetudo, ut nemo prætereat Jeſum inſalutatum. Hunc ego, vice fœdiſſimi 4 Priapi, cuſtodem poſui, non ſolum horti mei, ſed omnium quæ poſſideo, dênique corporis pariter atque animi. Adeſt, ut videtis, fonticulus ſaluberrimis aquis non inamœne ſcatens, utcunque repræſentans uni-

3 לכו] Id eſt, venite filii obedite mihi, timorem Domini docebo vos. Pſal. 44.

4 Per Priapum intellexerunt Veteres ſolem, cujus verendorum magnitudo, vim ipſius ſeminalem ſignificat ſi. Phurn. credamus: ideo Aſinus illi Deo mactabatur: cuſtos Hortorum creditus: putat Eruditiſſ. Voſſ. de Orig. Idol. lib. 2. ipſum idem eſſe ac Baalphegor.

cum

cum illum fontem, qui cœleſti latice refocillat omnes laborantes & oneratos, & ad quem anhelat anima delaſſata malis hujus mundi, non aliter quam juxta Pſalmiſtam, cervus æſtuans ſiti, guſtatis ſerpentium carnibus. Hunc gratis haurire licet, quiſquis ſitit. Nonnulli & religionis gratia ſeſe aſpergunt. Quidam etiam bibunt, non ſitis, ſed religionis cauſa. Video, vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut viſamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regiæ meæ. Si quid erit viſendum intus, à prandio ſpectabitis, quum ſolis æſtus nos, veluti cochleas, domi cohibebit horis aliquot. Ti. Papæ, 1 Epicureos hortos mihi videre videor. Eu. Totus hic locus voluptati dicatus eſt, ſed honeſtæ, paſcendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hic naſcitur præter odoratas herbas, nec eas quaſlibet, ſed eximias duntaxat. Vnumquodque genus ſuas habet areas. Ti. Nec herbæ mutæ ſunt apud te, quantum video. Eu. Probe dicis: alii domus habent opulentas, ego loquaciſſimam habeo, ne quando ſolus videri poſſim: id magis etiam dices, ubi totam videris. Vt herbæ ſunt velut in 2 turmas digeſtæ, ita ſingulæ turmæ ſingula habent vexilla cum inſcriptione. Velut Amaracus hic, 3 Abſtine, inquit, ſus; non tibi ſpiro. Cum enim ſit ſuaviſſimæ fragrantiæ, ſues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem ſingula ge-

1 *Epicureos hortos*] Quicquid voluptuoſum eſt, id Epicureum vocant.

2 Turmæ de equitibus, ut cohortes & manipuli de milite pedeſtri quælibet turma ter denos equites continebat. vide Velleium & Cicer. pro Mil.

3 *Abſtine ſus*). Suibus amaracinum unguentum, ex amaraco factum, venenum eſt.

nera

neta habent ſuos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbæ vim pertinent. Ti. nihil adhuc vidi hoc fonticulo feſtivius, qui medius velut arridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adverſus æſtum. Sed alveolus hic, qui tanta gratia totam aquam oſtendit oculis hominum, hinc atque hinc æquis ſpatiis hortum dirimens, in quo ſeſe utrimque herbæ velut in ſpeculo contemplari geſtiunt, num marmoreus eſt? Eu. Bona verba; unde huc marmor? E contuſis cæmentis factitium marmor eſt: coloris candor additus eſt 1 incruſtamento. Ti. Quo tandem ſeſe condit tam amabilis rivus? Eu. Vide incivilitatem humanam. Poſteaquam hic ſatis exhilaravit oculos noſtros, proluit culinam, ejuſque ſordes ſecum defert in 2 cloacam. Ti. Crudele, ita me Deus bene amet. Eu. Crudele, ni & in hunc uſum paraſſet æterni numinis benignitas. Tum crudeles ſumus, cum fontem divinæ ſcripturæ, longe hoc amœniorem, recreandis ſimul ac purgandis animis noſtris datum, conſpurcamus vitiis noſtris, praviſque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hac aqua non abutimur, ſi partimur in varios uſus, in quos illam dedit is, qui nihil non affatim ſuppeditat uſibus humanis. Ti. Veriſſima ſunt quæ narras: ſed cur tibi virent etiam horti ſepta manu facta? Eu. ne quid hic non vireat. Quidam rubra malunt, quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magis arridet, ut eſt ſua cuique ſententia, etiam in hortis. Ti. Sed horti

1 *Incruſtamentum*] Eſt ſupertegumentum, quod parietibus aut calce aut gypſo ſuperinducitur.

2 Cloacæ, loca cava v. publica v. privata quo confluunt ſordes. Plaut. in Curc. a. 1. ſ. 2. vetulæ ſtomachum cloacam vocat.

per

per ſe amœniſſimi jucunditatem propemodum obſcurant ambulacra tria. Eu. In his vel ſtudeo, vel obambulo ſolus, aut cum amiculo confabulans; vel cibum capio, ſi videtur. Ti. Columnæ paribus intervallis ſuſtinentes ædificium innitens, miraque colorum varietate blandientes, ſuntne marmoreæ? Eu. Ex eodem marmore, quo factus eſt hic alveus. Ti. Lepida profecto impoſtura. Vel dejeraſſem eſſe marmor. Eu. Quare cave, ne vel credas, vel dejeres quicquam temere. Non raro fallit ſpecies. Quod opibus deeſt, arte ſarcimus. Ti. Non tibi ſat erat hortus tam nitidus, tam excultus, niſi pingeres inſuper alios hortos? Eu. Non capiebat omnes herbarum ſpecies unus hortus. Præterea bis delectamur, cum pictum florem cum vivo decertantem videmus, & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium, in utroque benignitatem Dei, qui in uſum noſtrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter & amabilis. Poſtremo non ſemper viret hortus, non ſemper vivunt floſculi. Hic hortus etiam media bruma viret, & adblanditur. Ti. At non ſpirat. Eu. Sed rurſum non eget cultura. Ti. Tantum paſcit oculos. Eu. Verum; ſed hoc perpetuo facit. Ti. Habet ſuum & pictura ſenium. Eu. Habet; nobis tamen eſt vivacior, & illi fere gratiam addit ætas, quam nobis detrahit. Ti. Utinam hic vanus eſſes. Eu. In hoc ambulacro, quod ſpectat occidentem, ſole fruor oriente: in hoc, quod ſpectat orientem, apricor interdum; in hoc quod ſpectat auſtrum, ſed patet ad ſeptentrionem, recreor ab æſtu ſolis. Obambulabimus, ſi videtur, quo ſpectetis propius. En vernat ipſum etiam ſolum: habent enim & teſſellæ colorum gratiam, & floſculis pictis adblandiuntur. Hoc nemus quod videtis hoc

toto

toto pariete depictum, exhibet mihi varium ſpectaculum. Primum quot videtis arbores, tot videtis arborum genera, ſingulis ad nativam imaginem non peſſime expreſſis. Quot cernitis aves, tot videtis avium ſpecies, præcipue ſi quæ ſint rariores, & inſigni re quapiam nobiles. Nam anſeres, gallinas, & anates quid attinet pingere? Inferne ſunt quadrupedum ſpecies, aut earum avium quæ vivunt humi, more quadrupedum. Ti. Mira varietas, nec quicquam eſt otioſum. Nihil eſt quod non aut agat, aut loquatur aliquid. Quid nobis narrat noctua, pene latitans ſub frondibus? Eu. Attice loquitur Attica: 1 σωφρόνει, inquit; οὐ πᾶσιν ἵπταμαι. Jubet nos conſulto agere, quod non omnibus feliciter cedat inconſulta temeritas. Hic aquila diſcerpit leporem fruſtra obteſtante 2 ſcarabæo. Adſtat ſcarabæo 3 trochilus, & ipſe capitalis inimicus aquilæ. Ti. Hæc 4 hirundo quid gerit ore? Eu. Herbam chelidoniam. Nam hac reſtituit pullis exoculatis viſum. Agnoſcitis herbæ figuram? Ti. Quodnam hoc novum lacertæ genus? Eu. Non eſt lacerta, ſed 5 chamæleon. Ti. Eſt hic ille longo nomine celebratus chamæleon? Belluam eſſe credidi leone majorem, quem vincit etiam voca-

1 *Σωφρόνει*] Id eſt, prudens eſto, non omnibus volo. Vide proverb. de noctua Athenienſium. ſup. p. 29.

2 *Scarabæo*] Vide proverb. Scarabæus aquilam.

3 *Trochilus*] Avicula, natura aquilis infeſta. Lege Plin. lib. 10. cap. 74.

4 Chelidonia ſic dicta ab hirundinibus quæ Græc. χελιδόνες appellantur.

5 Chamæleon ſolus animalium, nec cibo nec potu ſed aëre vivit: omnes quos videt colores, præter album in ſe recipit, unde prov. chamæleonte mutabilior. de inconſtanti. Plut. in Alcib.

bulo.

bulo. Eu. Hic ille eſt ſemper hians, & ſemper jejunus chamæleon. Hæc arbor eſt caprificus apud quam ſolam ſævit, alias innoxius. Nam venenum habet, ne contemnas hiantem beſtiolam. Ti. At non mutat colorem. Eu. Verum; quia non mutat locum: ubi mutarit locum, videbis & colorem alium. Ti. Quid hic ſibi vult tibicen? Eu. Nonne vides in proximo camelum ſaltantem? Ti. Video novum ſpectaculum, 1 camelus 2 cinædus eſt, & ſimius 3 choraules. Eu. Sed his ſingulatim ac per otium: nunc ſatis erit veluti per tranſennam vidiſſe. In hac regione depictum eſt ad nativam effigiem, quicquid eſt inſignium herbarum, quodque jure miremini, hic venena quantumvis præſentanea, tuto non ſolum ſpectantur, verum etiam contrectantur. Ti. En ſcorpius, rarum in hiſce regionibus malum, ſed frequens Italiæ. Quanquam color mihi parum reſpondere videtur in pictura. Eu. Quî ſic? Ti. Quia magis nigrent apud Italos. iſte pallidior eſt. Au. An non agnoſcis herbam in cujus folium incidit? Ti. Non ſatis Eu. Nec mirum. Nec enim naſcitur in hortis noſtratibus. Aconitum eſt. Ei veneno tanta vis eſt, ut ſcorpius ad hujus contactum ſtupeſcat, palleſcatque, ſeſeque vinci patiatur. Sed offenſus veneno, à veneno petet remedium. Videtis in propinquo utrumque genus hellebori. Si ſcorpius ſeſe potuerit explicare à folio aconiti, & album helleborum contingere, recipiet priſtinum vigorem, diverſi veneni contactu

1 Camelus ſaltat proverbium, in eos qui aliquid vel agunt vel tentant ad quod maxime ſunt inepti.

2 Cinædus. à κινεῖν & αἰδοῖα, unde pathici dicti:

3 Choraules qui ſaltantibus, tibia canit. χορὸς chorus αὐλὸς fiſtula. Aulœdus ſit qui non poteſt citharœdus eſſe.

ſolvente

ſolvente torporem. TI. Actum eſt igitur de iſto ſcorpio; nam is ſe nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hic ſcorpii? Eu. Et quidem Græce. TI. Quid ait? Eu. * Εὗρε Θεὸς τὸν ἀλιτρόν. Hic præter herbas videtis omne ſerpentium genus. En vobis baſiliſcus, oculis igneis, ipſis etiam nocentiſſimis venenis formidabilis. TI. Et is loquitur aliquid. Eu. Oderint, inquit, dum metuant. TI. Plane regia vox. Eu. Imo nihil minus regium. ſed tyrannica vox eſt. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic 1 dipſas inſidiatur, tecta putamine ovi ſtruthiocameli. Hic videtis politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat Hebræus ille ſapiens, atque etiam Flaccus noſter. Hic videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac ſervant. TI. Deum immortalem, cui poſſit obrepere tædium in hoc theatro verſanti? Eu. Alias, inquam, licebit vel ad ſatietatem uſque ſpectare. Nunc procul tantum ſpectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes & maria, & in his quicquid eſt inſignium piſcium. Hic eſt Nilus, in quo delphinum illum videtis, hominum amatorem, cum crocodilo depugnantem, quo non alius hoſtis homini capitalior. In ripis ac litoribus videtis ea quæ ſunt ἀμφίβια, ut cancri, phocæ, fiber. Hic eſt polypus captator, captus à concha. TI. Quid loquitur? 2 Αἱρῶν αἱροῦμαι. Mire pictor fecit aquam pellucidam. Eu. Aut hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo eſt alter poly-

* Εὗρε Θεὸς] Id eſt, reperis Deus nocentem.

1 Serpentis genus, qui morſu ſuo, ſitim maximam inferunt, ſic dictę à δίψα ſiti. hinc ſitula dicta eſt *in mediis ſitiebant dipſades undis*. Lucan. l. 9.

2 Αἱρῶν αἱροῦμαι) Id eſt, captans capior.

pus,

pus, ſumma æquoris aqua velificans, 3 Liburnicarum gaudens imagine. Videtis torpedinem proſtratum in arena concolori, quam hic tuto vel manu contigeris. Sed alio properandum eſt. Hæc paſcunt oculos, at ventrem non explent, properemus ad reliqua. Ti. Etiamne amplius? Eu. Mox videbitis quid nobis præbeat 4 poſticum. Hic videtis hortum ſatis ſpatioſum, in duas diviſum partes; in altera eſt quicquid eſt herbarum eſculentarum, in qua regnant uxor & famula mea: in altera, quicquid eſt medicarum, præſertim inſignium. Ad lævam eſt pratum liberum, præter virorem graminum nihil habens: ſeptum eſt ſepe perpetua, è ſpinis implexis, ſed vivis, contexta: illic nonnunquam vel ambulo, vel luſito cum ſodalibus. Ad dexteram eſt pomarium, in quo cum erit otium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo noſtro cœlo aſſueſcere. Ti. Papæ, næ tu vincis vel ipſum 5 Alcinoum. Eu. Hic aviarium eſt in confinio adhærens ambulacro ſuperiori, quod videbitis à prandio: videbitis formas varias, variaſque linguas audietis. Nec minus varia ſunt ingenia. Inter quaſdam cognatio eſt & mutuus amor, inter nonnullas ſimultas irreconciliabilis. Sunt autem omnes adeo ci-

3 *Liburnicarum gaudens*] Auctor Plinius. Suntque Liburnicæ naviculæ intextæ viminibus.

4 *Poſticum*] Ædes, quibus eſt adjunctus hortus, duas habens januas, anticam & poſticam. Antica ſpectat ad publicam viam: poſtica ducit ad hortum. Poſticum quoque locus proximus poſticæ.

5 Alcinous Phæacum Rex hortorum amantiſſimus, cujuſque horti celebrantur. Alcinoi menſa, Alcinoi Iuventus pro delicata ac voluptuoſa: propter phæacum intemperantiam. Hor. Ep. 2. l. 1. Alcinoique in cute curanda plus æquo operata juventus.

cures

cures & manſuetæ, ut ſi quando cœno illic aperta feneſtra, devolent in menſam, cibumque vel è manibus capiant. Si quando ingredior, in ponticulo penſili, quem videtis, fabulans cum amico, aſſident, auſcultant, inſident humeris aut brachiis; adeo dedidicerunt timere, quia ſentiunt neminem lædere. In extremo pomario 2 apum regnum eſt. Nec illud ſane ſpectaculum inamœnum. In præſentia non ſinam vos amplius contemplari, quod ſit, quod vos poſthac revocet tanquam ad novum ſpectaculum. A prandio cætera vobis oſtendam. *Puer.* Vxor & famula clamitant corrumpi prandium. Eu. Jubeto illas eſſe æquanimes; nos jam accurremus. Lavemus, amici, ut puris manibus & animis ad menſam accedamus. Etenim ſi ethnicis quoque religioſa erat menſa, quanto magis oportet eſſe ſacram Chriſtianis, quibus habet imaginem quandam illius ſacroſancti convivii, quod dominus Jeſus poſtremum egit cum ſuis diſcipulis. Et ob id receptum eſt, abluere manus, ut, ſi quid odii, livoris, aut turpitudinis alicui forſitan reſideat in animo, id ejiciat ante, quam accedat ad cibum capiendum. Sic enim opinor & corpori ſalubriores eſſe cibos, ſi ſumantur animo defæcato. Ti. Iſtud veriſſimum eſſe credimus. Eu. Quoniam hoc exemplum nobis ab ipſo Chriſto traditum eſt, ut ab hymno cibum auſpicaremur, (nam id arbitror, quod frequenter in evangelio legimus, illum benedixiſſe, aut gratias egiſſe patri prius, quam cibum frangeret) & rurſum 3 hymno finiremus: ſi videtur, recitabo vobis hymnum quem

2 *Apum regnum*] Alluſit ad id quod & apes regem & politiam habere finguntur.

3 *Hymno*) Hymnus nihil aliud quam divina laus eſt.

divus

divus Chryſoſtomus miris laudibus prædicat in 1 Homilia quadam, dignatus etiam interpretari. Ti. Imo, ut velis, rogamus. Eu. Benedictus Deus, qui me paſcis à juventute mea, qui cibum præbes omni carni; reple lætitia & gaudio corda noſtra, ut affatim quod ſatis eſt habentes, abundemus in omne opus bonum, in Chriſto Jeſu domino noſtro; cum quo tibi gloria, honor & imperium, cum ſancto Spiritu in omne ævum. Ti. Amen. Eu. Nunc accumbite, ac ſuam quiſque umbram ſibi adjungat. Caniciei tuæ debetur primus locus, Timothee. Ti. Verbo dignitatem univerſam meam complexus es. Hoc ſolo nomine ſum ceteris anteponendus. Eu. Ceterarum dotium æſtimator eſt Deus; nos ea ſequimur quæ videmus. 2 Sophroni, adhære corpori tuo. Tu Theophile, & Eulali, dextrum menſæ latus occupate. Chryſoglottus & Theodidactus occupabunt lævum. Vranius & Nephalius, quod ſupereſt. Ego hunc angulum tuebor. Ti. Non patiemur: hoſpiti debetur primus locus. Eu. Tota domus hæc mea eſt, ſimulque veſtra: quod ſi mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hoſpiti, quemcunque ſibi delegerit. Nunc utinam Chriſtus ille exhilarator omnium, & ſine quo nihil vere ſuave eſt, dignetur huic noſtro intereſſe convivio, ſuaque præſentia exhilarare animos noſtros. Ti. Spero dignabitur. Sed ubi ſedebit, jam omnibus locis occupatis? Eu. Vtinam ille ſe miſceat omnibus & patinis, & poculis, ut nihil illum non ſapiat, ſed potiſſimum illabatur animis

1 Homilia proprie ſignificat ſermonem ad populum; Hoc nomen Priſci Eccleſiæ Doctores concionibus ſuis impoſuerunt.

2 *Sophroni*] Sophronius, temperans. *Eulalius*, bene loquens. *Theodidactus*, divinitus doctus. *Nephalius*, ſobrius.

noſtris,

noſtris. Id quo magis dignetur, & nos tanti hoſpitis reddamur capaciores, ſi moleſtum non eſt, auſcultabitis paululum è ſacra lectione, ſed ita, ut interim nihilo ſecius admoveatis manus ovis & lactucis, ſi libet. Ti. Id faciemus libenter, ſed auſcultabimus libentius. Eu. Is mos mihi multis nominibus videtur amplectendus, quod hac ratione vitentur inanes fabulæ, præbeaturque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis diſſentio, qui putant, non eſſe lætum convivium, niſi quod ſcateat ineptis ac laſcivis fabulis, quod perſtrepat obſcœnis cantiunculis. Vera hilaritas naſcitur è pura ſinceraque conſcientia: atque hi ſermones vere læti ſunt, quos ſemper & dixiſſe juvet, aut audiſſe, & ſemper delectet meminiſſe: non quorum mox pudeat, quique conſcientiam pœnitudine diſcrucient. Ti. Vtinam iſta tam perpenderemus omnes, quam ſunt vera. Eu. Hæc, præterquam quod certam & inſignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel menſem unum aſſueveris. Ti. Nihil igitur conſultius, quam optimis aſſueſcere. Eu. Recita, puer, diſtincte & clare. *Puer.* Sicut diviſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini; quocunque voluerit, inclinabit illud. Omnis via viri recta ſibi videtur, appendit autem corda Dominus. Facere miſericordiam & judicium, magis placet Domino, quam victimæ. Eu. Sit hoc ſatis. Præſtat enim pauca avide diſcere, quam multa cum tædio devorare. Ti. Præſtat ſane, ſed non hic tantum. Plinius ſcripſit, Officia Ciceronis nunquam de manibus deponenda: & ſunt ſane digna quæ cum ab omnibus, tum præcipue ab his qui deſtinati ſunt adminiſtrandæ Reipublicæ, ad verbum ediſcantur, mea quidem ſententia: ſed hunc Proverbiorum libellum ſemper dignum arbitratus ſum,

qui ſemper nobis circumferatur. Eu. Quoniam ſciebam, prandium fore dilutum & inſipidum, idcirco hanc procuravi nobis condituram. Ti. Nihil hic eſt non lautiſſimum, & tamen ſi nihil eſſet præter 1 betas abſque pipere, vino & aceto, talis lectio condiret omnia. Eu. Mihi tamen plus adderet gratiæ, ſi, quod audio, penitus intelligam. Atque utinam adeſſet aliquis vere Theologus, qui iſta non intelligeret ſolum, verum etiam ſaperet. 2 Nobis idiotis neſcio an fas ſit hiſce de rebus confabulari. Ti. Ego vero puto, vel nautis eſſe fas, modo abſit definiendi temeritas. Fortaſſe & Chriſtus, qui pollicitus eſt, ſeſe adfuturum, ubicumque duo convenirent de ipſo tractantes, aſpirabit nobis tam multis. Eu. Quid, ſi igitur partiamur inter nos novem tres ſententias? *Conviva.* Non diſplicet, modo à convivatore incipiat ordo. Eu. Non detrectarem provinciam; ſed vereor ne hic vos pejus accipiam, quam cibis accipio. Age, necubi videar difficilis convivator. omiſſis variis conjecturis, quæ in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic eſſe ſenſus moralis: alioſ mortales poſſe flecti monitis, increpationibus, legibus ac minis: regis animum, quoniam neminem metuit, ſi repugnes, magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, ſuo animo relinquendos, non quod ſemper velint optima, ſed quod illorum ſtultitia malitiave Deus nonnunquam abutatur ad emendandos eos qui deliquerunt. Quemadmodum vetuit reſiſti Nabuchodonoſor, quod illius miniſterio decreviſſet caſtigare populum ſuum. For-

1 *Betas*] Alluſit ad illud *Martialis:* Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ.

2 Idiotæ illiterati, ignari. Vox hæc apud Xenoph. ſignificat, gregarium militem; neſcio an liceat nobis &c.

taſſis

taſſis illud eſt quod ait Job : Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Atque huc fortaſſe pertinet quod ait David, deplorans peccatum ſuum: Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci. Non quod reges non peccent ingenti populi malo, ſed quod non habeant hominem, cujus auctoritate condemnentur; quum Dei judicium nemo, quamlibet potens, poſſit effugere. TI. Non diſplicet interpretatio. Sed quid ſibi volunt diviſiones aquarum? Eu. Adhibita eſt ſimilitudo, quæ rem explanet. Violenta res & impotens eſt regis animus concitatus, nec huc aut illuc duci poteſt, ſed impetu ſuo fertur, velut 1 œſtro divino percitus, quemadmodum mare ſeſe ſpargit in terras, ac ſubinde curſum mutat, contemptis agris, ædificiis, & quicquid obſtat. alicubi ſe condit ſub terras: cujus impetum ſi coneris inhibere, aut alio deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque narrant de 2 Acheloo. Minus autem mali capitur, ſi commode obſecundes, quam ſi violenter repugnes. TI. Nihil igitur remedii adverſus malorum regum impotentiam? Eu. Fortaſſe primum fuerit, leonem in civitatem non recipere: proximum, ſic auctoritate ſenatus, magiſtratuum ac civium, moderari potentiam illius, ut non facile erumpat in tyrannidem. Sed omnium potiſſimum, dum adhuc puer eſt, & ſe principem eſſe neſcit, ſanctis præceptis formare pectus illius. Proſunt & preces ac monita, ſed blanda ac

1 Oeſtro percitus, ad furorem actus: Oeſtrum eſt muſcæ genus οἶστρος quod boves ad furorem concitat ſuo aculeo.

2 *Acheloo*] Achelous amnis eſt Acarnaniæ. Vide Strabonem.

tempeſtiva. 1 Extrema ancora eſt, votis fatigare Deum, ut regis animum inclinet ad ea, quæ Chriſtiano rege digna ſunt. Ti. Quid ais, idiota? Si baccalaureus eſſem Theologiæ, minime puderet iſtius interpretationis. Eu. An vera ſit, neſcio; mihi ſatis eſt, quod ſenſus non ſit impius, aut hæreticus. Morem geſſi voluntati veſtræ. Nunc, ut decet in conviviis, viciſſim audire cupio. Ti. Si quid deſertis his quoque canis, mihi videtur, hoc dictum & ad abſtruſiorem ſententiam accommodari poſſe. Eu. Credo; & audire cupio. Ti. Rex intelligi poteſt vir perfectus, qui domitis carnis affectibus, ſolo divini ſpiritus impetu ducitur. Porro qui ſit hujuſmodi, hunc non convenit fortaſſis humanis legibus in ordinem cogere, ſed ſuo domino, cujus ſpiritu agitur, relinquendus eſt. nec judicandus eſt ex hiſce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcunque provehitur ad veram pietatem. ſed ſi quid ſecus facit, dicendum eſt cum Paulo: Dominus aſſumpſit illum: domino ſuo ſtat, aut cadit. Item illud: Spiritualis homo omnia dijudicat, ipſe verò à nemine judicatur. Talibus igitur nemo præſcribat, ſed Dominus qui præſcripſit terminos mari & amnibus, habet cor ſui regis in manu ſua, & quocunque voluerit, inflectit illud. Quid enim opus eſt præſcribere illi, qui ſuapte ſponte præſtat meliora, quam exigunt humanæ leges? aut quæ temeritas ſit, illum hominem conſtitutionibus aſtringere, quem certis argumentis conſtat divini ſpiritus afflatu gubernari? Eu. Tu vero, Timothee, non ſolum canos habes capil-

1 Extrema anchora, ultimum remedium ſacram ſolvere anchoram, id eſt, ad extrema præſidia confugere: maxima enim anchora nautis ſacra dicitur, quam tùm mittunt, ubi in extremo verſantur diſcrimine.

los, ſed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Chriſtianos, quos omneis oportebat eſſe reges hujuſmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam ſatis eſt ovatum, & holeribus prælusum. jubete hæc tolli, & apponi quod ſupereſt. Ti. Nobis affatim ſatisfactum eſt hac
* ovatione, etiamſi nihil præterea ſucceſſerit vel
1 ſupplicationis, vel triumphi. Eu. Verum, quoniam, aſpirante Chriſto, ſicut opinor, ſucceſſit res in prima ſententia, velim ut umbra tua nobis enarret alteram, quæ mihi videtur aliquanto obſcurior. *Sophronius.* Si boni voletis conſulere quicquid dixero, ſedulo dicam quod mihi videtur. Alioqui qui fieri poteſt, ut rebus obſcuris lucem adferat umbra? Eu. Equidem recipio futurum omnium nomine; & tales umbræ lucem ſuam habent aptiorem oculis noſtris. *Soph.* Idem docere videtur quod Paulus. Diverſis vitæ rationibus contenditur ad pietatem. Alii placet ſacerdotium, alii cœlibatus, alii conjugium, alii
2 ſeceſſus, alii reſpublica, pro varietate corporum & ingeniorum. Rurſus alius veſcitur quibuſlibet, alius diſtinguit inter cibum & cibum, alius judicat inter diem & diem, alius judicat omnem diem. In his Paulus vult, unumquemque ſuo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quemquam ex hujuſmodi judicare, ſed judicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim ſæpenumero, ut ve-

* Ovatio & triumphus diſtinguuntur ut majus & Minus: ovatio enim minor eſt triumphus à verbo Ovo lætor.

1 Supplicatio publica lætitia, in qua populus Rom. Diis ſupplicabat pro iis qui pro Rep. rem bene geſſerant: Cæſ. bell. Gall. 4. His rebus geſtis dierum viginti ſupplicatio à Senatu eſt decreta.

2 *Seceſſus*] Vita privata aut monachiſmus.

ſcens gratior ſit Deo, quam non veſcens, & diem feſtum violans acceptior ſit Deo, quam is qui videtur obſervare: & matrimonium hujus gratius ſit oculis Dei, quam multorum cœlibatus. Dixi umbra. Eu. Vtinam mihi ſæpe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, non acu, quod aiunt, ſed lingua tetigiſti. Sed adeſt qui cœlebs vixit, non de numero beatorum, qui ſe caſtraverunt propter regnum Dei: ſed hic caſtratus eſt vi, quo magis placeret ventri, donec & hunc & eſcas deſtruxerit Deus. Capus eſt ex corte noſtra. Elixis magis delector. Juſculum non inelegans: quod in eo natat, lactucæ ſunt ſelectiſſimæ. Sumat ſibi quiſque, quod gratum eſt animo. Sed ne quid vos fallam, ſuccedit huic aſſi nonnihil, mox 3 bellaria, deinde fabulæ 4 cataſtrophe. Ti. Sed interim excludimus uxorem è convivio. Eu. Vbi vos venietis comitati veſtris, accumbet & mea. Nunc quid aliud eſſet, quam 5 muta perſona? & illa ſuavius garrit mulier inter mulieres, & nos liberius philoſophamur. Alioqui periculum ſit, ne nobis accidat, quod accidit Socrati, cui quum eſſent convivæ Philoſophi, quibus magis placent hujuſmodi fabulæ, quam cibus, & in longum proferretur diſputatio, Xanthippe commota menſam ſubvertit. Ti. Nihil minus à tua metuendum arbitror. Eſt enim mulier moribus placidiſſimis. Eu. Mihi certe talis, ut commutare non

3 *Bellaria*] Tragemata, ſecundæ menſæ.
4 *Cataſtrophe*] Prima pars Comœdiæ dicitur Protaſis; ſecunda, Epitaſis, in qua tumultus eſt vehementiſſimus: tertia, Cataſtrophe, quæ componit tumultum.
5 *Muta perſona*] Muta perſona in fabulis, quæ oſtenditur quidem, ſed non loquitur *Horat.* Nec muta loqui perſona laborat. Vide proverb. Κωφὸν πρόσωπον.

cupiam,

cupiam, etiamſi liceat: atque hoc nomine mihi vel præcipue videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum ſententia, qui fortunatum putant, uxorem habuiſſe nunquam: magis arridet quod ait ſapiens Hebræus, ei bonam ſortem obtigiſſe, cui obtigit uxor bona. TI. Sæpe noſtro vitio malæ ſunt uxores, vel quia tales deligimus, vel quia tales reddimus, vel quia non ut oportet formamus & inſtituimus. Eu. Vera prædicas: ſed interim expecto tertiæ ſententiæ enarrationem, & jam mihi dicturire videtur 2 θεόπνευστος, Theophilus. Th. Imo, mihi animus erat in patinis: dicam tamen, quando licet impune. Eu. Etiam cum gratia licebit errare; vel ſic præbebis occaſionem inveniendi. TH. Mihi videtur eadem ſententia, quam protulit Dominus apud Oſee Prophetam, cap. 6. Miſericordiam volui, & non ſacrificium, & ſcientiam Dei plus quam holocauſta. Cujus vivus & efficax interpres eſt Dominus Jeſus in Evangelio Matthæi, cap. 9. Quum enim convivium agitaret in domo Levi, qui erat publicanus, iſque multos ſui ordinis ſuique quæſtus homines invitaſſet ad convivium; Phariſæi qui tumebant religione Legis, cum ea præcepta negligerent, unde tota Lex pendebat & prophetæ, quo diſcipulorum animos alienarent à Jeſu, rogabant illos, cur Dominus admiſceret ſe convivio peccatorum, à quorum conſortio abſtinebant Judæi, qui volebant haberi ſanctiores, &, ſi quando contigiſſet cum ejuſmodi congredi, reverſi domum abluebant corpus. Quumque diſcipuli rudes adhuc non haberent quod reſponderent, Dominus & pro ſe & pro diſcipulis reſpondit: non eſt opus, inquit, medico valentibus, ſed male ha-

2 Θεόπνευστος] Id eſt, divinitus afflatus.

bentibus. Euntes autem diſcite, quid eſt: Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores. Eu. Pulcre tu quidem collatione locorum rem explicas, id quod in divinis literis præcipuum eſt: ſed diſcere velim, quid appellet ſacrificium, quid miſericordiam. Nam qui conſiſtit, ut averſetur ſacrificia Deus, quæ ſibi tot præceptis juſſerat exhiberi? T H. Quomodo Deus averſetur ſacrificia, docet ipſe nos apud Eſaiam cap. 1. Sunt enim quædam præſcripta Judæis in lege, quæ ſignificant magis ſanctimoniam, quam præſtant: quod genus ſunt dies feſti, ſabbatiſmi, jejunia, ſacrificia. Et ſunt quæ ſemper præſtanda ſint, quæ ſuapte natura bona ſunt, non quia juſſa. Judæos autem averſatur Deus, non quod obſervarent legis ritus, ſed quod his ſtulte tumidi, negligerent ea quæ Deus maxime vult præſtari à nobis: ac madentes avaritia, ſuperbia, rapinis, odio, livore, cæteriſque vitiis, exiſtimabant, Deum ipſis multum debere, quod diebus feſtis verſarentur in templo, quod immolarent victimas, quod abſtinerent à cibis vetitis, quod illi nonnunquam jejunarent; umbras amplectebantur, rem negligebant. Quod autem ait, Miſericordiam volo[1], & non ſacrificium: opinor ex idiomate ſermonis Hebræi dictum, pro eo quod erat, miſericordiam volo potius quam ſacrificium: quemadmodum illud interpretatur 1 Salomon, quum ait: Facere miſericordiam & judicium, magis placet Domino quam victimæ. Porro, omne officium quod

1 Salomo Prov. 21. & 1. Sam. 15, 22. Sic & Ierem. 7. Non prohibet Deus ſibi offerri victimas, eas enim præceperat, ſed non ſolas expetit verum & præcipue obedientiam ac miſericordiam, i. e. non tam ſacrificium volo quam miſericordiam.

impen-

impenditur ſublevando proximo, ſcriptura miſericordiam vocat, & eleemoſynam; quæ & ipſa nomen duxit à miſerendo. Victimas appellari puto, quicquid pertinet ad cærimonias corporales, & aliquid habet affine cum * Judaïſmo. quod genus ſunt delectus ciborum, veſtitus præſcriptus, jejunium, ſacrificium, preces veluti penſum abſolutæ, quies diei feſti. Hæc enim ut pro tempore non ſunt omnino negligenda, ita Deo fiunt ingrata, ſi quis obſervationibus hujuſmodi confiſus, negligat miſericordiam, quoties fratris neceſſitas exigit officium caritatis. Habet ſpeciem ſanctimoniæ etiam, colloquia vitare malorum. Sed hoc ceſſare debet, quoties aliud ſuadet caritas proximi. obedientia eſt, quieſcere diebus feſtis, ſed impium ſit, ob 1 religionem diei ſinere fratrem perire. Itaque ſervare diem dominicum victima eſt, ut ita loquar reconciliari fratri, miſericordia eſt. Porro judicium, quamquam poteſt ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non abſurdum, ſi reſpondeat illi quod eſt apud Oſee. Et ſcientiam Dei plus quam holocauſta. Non ſervat legem, qui non ſervat juxta mentem Dei. Judæi ſublevabant aſinum in foveam collapſum ſabbatis: & Chriſtum calumniabantur, qui ſervaret totum hominem in ſabbato. Hic erat præpoſterum judicium, & aberat ſcientia Dei. neſciebat enim, quod iſta propter hominem eſſent inſtituta, non homo propter illa. Sed hæc impu-

* *Iudaiſmo*] Iudaiſmus, Iudaïca profeſſio.

1 *Religionem diei*] Religio proprie eſt eorum quæ reveremur, veluti ſepulcrorum: cui proxima eſt ſuperſtitio. Religio enim immodica ſuperſtitio eſt. Alludit ad locum Pauli, Coloſſ. 2.

denter dicere viderer, niſi veſtro juſſu dicerem. Malim ex aliis rectiora diſcere. Eu. Iſta mihi videntur adeo dicta impudenter, ut exiſtimem, dominum Jeſum loqui per organum oris tui. Sed interim dum largiter paſcimus animos noſtros, ne negligantur collegæ. Th. Quinam ? Eu. Corpora noſtra, nonne collegæ ſunt animorum? Hoc enim malim, quam inſtrumenta, vel domicilia, vel ſepulchra. Ti. Hoc nimirum eſt affatim refici, ubi totus homo reficitur. Eu. Video, vos ſegniter attingere : quare, ſi videtur, jubebo proferri aſſa, ne pro lauto convivio longum præbeam. Videtis hujus prandioli ſummam. Armus eſt ovillus, ſed exquiſitus, capus, & perdices quatuor. Has ſolas à mercatu ſumpſi, reliqua ſuppeditat hoc prædiolum. Ti Epicureum prandium video, ne dicam 2 Sybariticum. Eu. Imo vix 3 Carmeliticum. Sed qualequale eſt, boni conſulatis. Animus certe purus eſt, ſi parum lautum eſt convivium. Ti. Adeo non eſt muta tua domus, ut non ſolum parietes, ſed & cyathus loquatur aliquid. Eu. Quid tibi loquitur? Ti. Nemo, niſi à ſe ipſo, læditur. Eu. Cyathus patrocinatur vino. Nam vulgus febrim aut capitis gravedinem è potu contractam, imputare ſolet vino, quum ipſi ſibi malum accerſierint immodice bibendo. *Soph.* Meus Græce loquitur : 4 Ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. Eu. Admonet, non eſſe tutum ſa-

2 Sybariticum, vide ſuprà in annot.

3 Carmeliticum. des Carmes : i. e. ſobrium ac frugale : Carmelitæ. ita dicti à monte Carmel. Etiam enim illi Monachi Patronum habent & regulæ authorem, ut volunt :

4 Ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. in vino veritas notat adagium, Ebrietatem arcana divulgare : Hor. Epiſt. l. 1. *quid non ebrietas deſignat, operta recludit.*

cerdo-

cerdotibus aut regum famulis indulgere vino, quod vinum ferè transferat in linguam, quicquid latebat in corde. *Soph.* Apud Ægyptios olim nefas erat ſacerdotibus bibere vinum; cum nondum illis mortales ſua committerent arcana. Eu. Nunc licet quidem omnibus bibere vinum? an expediat, neſcio. Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus eſt. *Eulalius.* Sed, idem intus plus quam gemmeus eſt. Sunt epiſtolæ Paulinæ, quas ut unicas delicias meas ſemper mecum circumfero: quas ideo profero, quod ex occaſione ſermonis tui venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu torſit, nec adhuc ſatis ſibi facit animus. Is eſt in epiſtolæ prioris ad Corinthios cap. 6. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtatem. Primum, ſi Stoïcis credimus, nihil eſt utile, quod non idem honeſtum. Quomodo igitur Paulus diſtinguit id quod licet, ab eo quod expedit? Certe ſcortari aut inebriari non licet. quomodo igitur licent omnia? Quod ſi Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult eſſe licentiam, non poſſum ſatis ex ipſo loci tenore divinare, quodnam ſit illud genus. Ex iis quæ mox huic loco ſubjiciuntur, conjicere licet, eum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abſtinebant ab 2 idolothytis, quidam à cibis per Moſen interdictis. Et de idolothytis agit cap. 8. Rurſus capite 10, velut explicans hujus loci ſententiam, ait: Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum

2 *Idolothytis*] Id eſt idolis ſacrificatis, oblatis.

eſt quærat, ſed quod alterius. Omne quod in macello venit, manducate. Hoc quod hic ſubjicit Paulus, congruere videtur cum eo quod ſupra dixerat: Eſca ventri, & venter eſcis, & hunc & has deſtruet Deus. Quod autem reſpexit hic etiam ad Judaïcum ciborum delectum, indicat clauſula decimi cap. Sine offenſione eſtote Judæis & gentibus & eccleſiæ Dei, ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalvi fiant. Nam quod ait, gentibus, pertinere videtur ad idolothytum. quod ait, Judæis, referre videtur ad delectum ciborum. quod ait, eccleſiæ Dei, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur veſci quibuſlibet cibis, & omnia munda mundis. Verum incidit caſus, ut non expediat. Quod omnia licebant, libertatis erant Evangelicæ: ſed caritas ubique ſpectat quod conducat ad ſalutem proximi, eoque frequenter abſtinet & à licitis, malens obſecundare commodo proximi, quam ſua uti libertate. Sed hic mihi geminus obſtrepit ſcrupulus: primum, quod in ſermonis contextu nihil præcedat aut ſequatur, quod cum hoc ſenſu cohæreat. Nam objurgarat Corinthios, quod eſſent ſeditioſi, quod ſcortationibus, adulteriis, atque etiam inceſtis impuri, quod litigarent apud judices impios. Cum his qui cohæret, Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt? Et in his quæ ſequuntur, redit ad cauſam impudicitiæ, quam repetierat & ante, intermiſſo negotio litium. Corpus autem, inquit, non fornicationi, ſed Domino, & Dominus corpori. Verum hunc quoque ſcrupulum poſſum utcunque diſcutere, quod paulo ſuperius in catalogo vitiorum meminiſſet & idololatriæ: Nolite errare, neque for-

[1] fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri. Porro eſus idolothytorum vergebat ad ſpeciem idololatriæ. Et ideo mox ſubdit, Eſca ventri, & venter eſcis: ſignificans pro neceſſitate corporis, pro tempore licere veſci quibuſlibet, niſi aliud ſuaſerit caritas proximi: ſed impudicitiam ſemper & ubique deteſtandam eſſe. Quod veſcimur, neceſſitatis eſt, quæ tolletur in reſurrectione mortuorum. Quod libidinamur, malitiæ eſt. Sed alterum ſcrupulum non queo diſſolvere, quomodo ad hæc quadret illud: Sed ego ſub nullius redigar poteſtatem. Ait enim ſibi poteſtatem eſſe omnium, ſe tamen in nullius poteſtate fore. Si is dicitur eſſe in poteſtate aliena, qui ne offendat, abſtinet, idem capite nono de ſe prædicat. Quum liber eſſem ab omnibus, omnium me ſervum feci, ut omnes lucrifacerem. Hoc opinor, offenſus ſcrupulo ſanctus Ambroſius, putat, hunc eſſe germanum Apoſtoli ſenſum, ut viam præſtruat illi, quod ait cap. 9. ſibi quoque poteſtatem eſſe faciendi, quod ceteri faciebant vel Apoſtoli, vel pſeudapoſtoli, ſumendi victum ab his, quibus prædicabat Evangelium. Sed ab hoc, tametſi licebat, temperabat, quod ſic expediret Corinthiis, quod de tam multis & inſignibus vitiis objurgabat. Porro quiſquis accipit, fit quodam modo obnoxius ei à quo accipit, & aliquid decedit de vigore auctoritatis. Siquidem qui accipit, minus libere objurgat: & qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc

1 Fornicarius proprie eſt propola aut opifex qui ſub fornicibus tabernas conducit ut merces ſuas exponat: ſed quia meretrices ſub ejuſmodi fornicibus conſueverunt habitare, ipſæ ideo dictæ fornices, & fornicarii qui rem cum ipſis habent: fornix quoque lupanar eſt, Iuv. Satyr. 3. *Lenonum pueri quocumque in fornice nati.*

igitur

igitur Paulus abſtinuit ab iis quæ licebant, ut conſuleret Apoſtolicæ libertati, quam in hoc volebat nulli eſſe obnoxiam, ut liberius ac majore cum auctoritate reprehenderet illorum vitia. Mihi ſane non diſplicet Ambroſiana ſententia. Attamen ſi quis mallet hunc locum ad cibos accommodare, mea ſententia, quod ait Paulus, Sed ego ſub nullius adigar poteſtatem, ſic accipi poſſet: Tametſi nonnunquam abſtineam à cibis immolatitiis, aut lege Moſaïca vetitis, ut conſulam ſaluti proximi ac profectui Evangelico, tamen animus meus liber eſt, qui ſcit ſibi licere veſci cibis quibuſlibet pro neceſſitate corpuſculi. At 1 pſeudapoſtoli conabantur hoc perſuadere, quoſdam cibos per ſe impuros eſſe, nec abſtinendum per occaſionem, ſed ſemper ab his temperandum, tamquam natura malis, nec aliter quam abſtinemus ab homicidio, & adulterio. Hoc quibus erat perſuaſum, redacti erant ſub alienam poteſtatem, & exciderant ab Evangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, 2 Theophylactus ſententiam inducit ab his omnibus diverſam. Licet veſci quibuſlibet cibis, ſed non expedit immodice. Nam ex luxu naſcitur impudicitia. Hic ſenſus quanquam impius non eſt, tamen mihi non videtur hujus loci germanus eſſe. Oſtendi quæ me torqueant: veſtræ caritatis erit, me ex his ſcrupulis eximere. Eu. Næ tu probe tuo reſpondes nomini. Qui ſic novit proponere quæſtiones, non opus habet alio qui diſſolvat. Sic enim propoſuiſti dubitationem tuam, ut ego dubitare deſierim.

1 Pſeudapoſtoli falſi Apoſtoli.

2 Theophylactus vixit ſub Diogene Imper. circa annum. 1071. dicitur Bulgaros convertiſſe fuit Epiſcopus Bulgarorum.

Tametſi Paulus in ea epiſtola, quoniam multa ſimul decrevit agere, ſæpe ab uno argumento in aliud devolvitur, & rurſum quod intermiſerat repetit. CH. Niſi vererer, ne vos mea loquacitate avocem à capiendo cibo, & ſi crederem, fas eſſe, tam ſacris colloquiis admiſcere, quicquam ex profanis auctoribus, proponerem & ipſe quiddam, quod hodie legentem me non torſit, ſed unice delectavit. EU. Imo profanum dici non debet, quicquid pium eſt, & ad bonos mores conducens. Sacris quidem literis ubique prima debetur auctoritas, ſed tamen ego nonnunquam offendo quædam vel dicta à veteribus, vel ſcripta ab ethnicis, etiam poëtis, tam caſte, tam ſancte, tam divinitus, ut mihi non poſſim perſuadere, quin pectus illorum, cum illa ſcriberent, numen aliquod bonum agitaverit. Et fortaſſe latius ſe fundit ſpiritus Chriſti, quam nos interpretamur. Et multi ſunt in conſortio ſanctorum, qui non ſunt apud nos in catalogo. Fateor affectum meum apud amicos: non poſſum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tuſculanis quæſtionibus, quin aliquoties exoſculer codicem, ac venerer ſanctum illud pectus, afflatum cœleſti numine. Contra, cum hos quoſdam recentiores lego de republica, œconomica, aut ethica præcipientes, Deum immortalem! quam frigent præ illis, imo quam non videntur ſentire quod ſcribunt, ut ego citius patiar perire totum 1 Scotum cum aliquot ſui ſimilibus, quam libros unius Ciceronis, aut Plutarchi: non quod illos in totum damnem, ſed quod ex his ſen-

1 Ioh. Duns Scotus qui primus tot tricas & ſpinas philoſophicas ſevit, periit ſtylis diſcipulorum confoſſus: Illius ſectæ oppoſiti ſunt Thomæ aſſeclæ.

tiam.

tiam me reddi meliorem, cum ex illorum lectione ſurgam, neſcio quomodo, frigidius affectus erga veram virtutem, ſed irritatior ad contentionem. Quare ne verere, quicquid iſthuc eſt, proponere. CH. Cum plerique libri M. Tullii, quos ſcripſit de Philoſophis, divinitatis quiddam ſpirare videntur, tum ille quem ſenex ſcripſit de Senectute, plane mihi videtur [1] *κύκνειον ᾆσμα*, quemadmodum Græcis eſt in proverbio. Eum hodie relegi, atque hæc verba, quoniam præ cæteris arridebant, edidici. Quod ſi quis Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repueraſcam, & in cunis vagiam, valde recuſem: nec vero velim quaſi decurſo ſpatio, à calce [2] ad carceres revocari. Quid enim habet hæc vita commodi, quid non potius laboris? Sed non habeat ſane: habet certe tamen aut ſatietatem, aut moleſtiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, ſæpe fecerunt. Nec me vixiſſe pœnitet: quoniam ita vixi, ut fruſtra me natum non exiſtimem. Et ex vita iſta diſcedo, tanquam ex hoſpitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diverſorium nobis, non habitandi, dedit. O præclarum illum diem, quum ad illud animorum concilium cœtumque proficiſcar, & cum ex hac turba & colluvione diſcedam. Hactenus Cato. Quid ab homine Chriſtiano dici potuit ſanctius? Vtinam talia eſſent colloquia monachorum omnia, vel cum ſacris virginibus, quale fuit

1 Proverbium quadrat in eos, qui ſupremo vitæ tempore, facunde diſſerunt aut ſuavius ſcribunt: Celebrandum eſt cygnos inſtante morte mirandos edere cantus: unde Marti. l.13. Ep. 77. *Dulcia defecta modulatur carmina lingua, Cantor cygnus funeris ipſe ſui.*

2 *Ad carceres*] Id eſt, ad initium. Carcer enim dicitur, unde equi dimittuntur ad curſum.

illud ethnici ſenis colloquium cum ethnicis adoleſcentibus. Eu. Jam aliquis cauſabitur, colloquium eſſe confictum à Cicerone. Ch. Iſthuc mea non magni refert, ſive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia cenſerit, dixeritque: ſive Ciceroni, cujus animus ſententias tam divinas cogitatione complexus ſit, cujus calamus res egregias pari facundia depinxerit. Quanquam equidem arbitror, & Catonem, etiamſi non dixit eadem, tamen ſimilia dicere ſolitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium Catonem finxerit, quam fuerit: & in dialogo parum meminerit decori, quod in primis ſpectandum eſt in hoc ſcripti genere, præſertim quum ejus viri memoria recens adhuc hæreret animis ejus ætatis hominum. Th. Vehementer probabile eſt quod narras: ſed dicam quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus ſum, quum omnes optent longævitatem, & mortem exhorreant, tamen vix quenquam comperiri tam felicem, non dico ſenem, ſed provectioris ætatis hominem, qui rogatus, an, ſi detur, velit repueraſcere, uſurus per omnia iiſdem bonis ac malis, quæ illi jam contigiſſent in vita, reſponderit idem quod Cato dicit; præſertim ſi recolat animo, quicquid annis retroactis ſeu triſte, ſeu lætum, obtigiſſet. Nam frequenter & ſuavium rerum recordatio, vel cum pudore vel cum conſcientiæ moleſtia conjuncta eſt, ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quam à triſtibus. Id opinor nobis indicarunt ſapientiſſimi poëtæ, qui ſcribunt, tum demum animas capi deſiderio corporum relictorum, poſteaquam ex amne 1 Lethæo longa bibe-

1 Lethæus inferorum fluvius, ſic dictus ἀπὸ τῆς λήθης ab oblivione: omnes enim qui ipſius aquas guſtaſſent prætetitarum rerum obliviſcebantur.

Proinde quum hujuſmodi quædam lego de talibus viris, vix mihi tempero, quin dicam, Sancte Socrates, ora pro nobis. Ch. At ipſe mihi ſæpenumero non tempero, quin bene ominer ſanctæ animæ Maronis & Flacci. *Neph.* At ego quot vidi Chriſtianos, quam frigide morientes! Quidam fidunt in his rebus, quibus non eſt fidendum: quidam ob conſcientiam ſcelerum & ſcrupulos, quibus indocti quidam obſtrepunt morituro, pene deſperantes exhalant animam. Ch. Nec mirum, eos ſic mori, qui per omnem vitam tantum philoſophati ſunt in [1] ceremoniis. *Neph.* Quid iſthuc verbi eſt! Ch. Dicam, ſed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imo vehementer probare ſacramenta & ritus Eccleſiæ; ſed quoſdam vel improbos vel ſuperſtitioſos, vel, ut molliſſime dicam, ſimplices & indoctos, qui docent populum hiſce rebus fidere, prætermiſſis his quæ nos vere reddunt Chriſtianos. *Neph.* Nondum ſatis intelligo quorſum eas. Ch. Faxo ut intelligas. Si vulgus Chriſtianorum ſpectes, nonne prora & puppis vitæ illis in ceremoniis eſt? In baptiſmo quanta religione repræſentantur priſci ritus Eccleſiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur [2] exorciſmus, peragitur catechiſmus, ſuſcipiuntur vota, abjuratur ſatanas cum pompis & voluptatibus ſuis; tandem ungitur, conſignatur, ſalitur, tingitur: datur negotium ſuſceptoribus, ut pue-

1 Ritus ſacri: vox illam ab urbe Cære derivatam volunt quidam Authores: quod Roma à Gallis occupata Virgines Veſtales in illo oppido receptæ benigniſſime fuerunt: unde decreverunt quod omnis divinus cultus cæremoniæ dicerentur. Liv. l.5.

2 Vox græca adjurationem ſignificans.

rum

rum curent inſtituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem. Et jam puer Chriſtianus dicitur, & eſt aliquo modo. Mox rurſus ungitur, tandem diſcit confiteri, ſumit Euchariſtiam, conſueſcit quieſcere diebus feſtis, audire ſacrum, jejunare nonnunquam, abſtinere à carnibus. Et hæc, ſi ſervat, habetur abſolute Chriſtianus. Ducit uxorem, accedit aliud ſacramentum: initiatur ſacris, rurſus ungitur & conſecratur, mutatur veſtis; dicuntur preces. Atque hæc quidem omnia, quod fiunt, probo: ſed quod hæc fiunt magis ex conſuetudine, quam ex animo, non probo: quod nihil aliud adhibetur ad Chriſtianiſmum, vehementer improbo. Siquidem magna pars hominum dum his fidit, nihilo ſecius interim per fas nefaſque congerit opes, ſervit iræ, ſervit libidini, ſervit livori, ſervit ambitioni; ſic tandem venitur ad mortem. Hic rurſus cæremoniæ paratæ. Adhibetur confeſſio ſemel atque iterum, additur unctio, datur Euchariſtia, adſunt cerei ſacri, adeſt crux, adeſt aqua ſacra, adhibentur indulgentiæ; expromitur, aut illic etiam emitur morienti diploma Pontificis; ordinantur 1 parentalia magnifice celebranda, fit rurſus ſtipulatio ſolennis, adeſt qui clamet ad aurem morientis, imo nonnunquam occidit ante tempus, ſi contingat, ut ſæpe fit, vocalior, aut bene potus. Hęc ut recte adhibentur, præſertim quæ nobis tradidit Eccleſiaſtica conſuetudo, ita ſunt alia quædam reconditiora, quæ nobis hoc præſtant, ut cum alacritate ſpiritus, ut cum Chriſtiana fiducia, migremus hinc. Eu.

1 Iuſta τὰ δίκαια: ſacrificia pro mortuis, exequiæ Sall. in Iug. Parentare, eſt parentibus iuſta perſolvere. hinc dies parentales, quibus ſolemnes epulæ, ad mortuorum ſepulchra ſolent afferri. Ovid. faſt. 2.

Pie tu quidem iſta vereque concionaris, ſed interim nullus admovet manum cibis. Caveat quiſque ne ſe fallat. Ego prædixi, nihil expectandum præter ſecundas menſas, eaſque ruſticanas, ne quis ſibi promittat 2 phaſides aves, aut attagenas, aut 3 Attica bellaria. Hæc amoveto, puer, &, quod reſtat, apponito. Videtis non copiæ ſed inopiæ noſtræ 4 cornu. Hic eſt proventus hortulorum quos vidiſtis. Ne parcite, ſiquid arridet T I. Tanta varietas eſt, ut vel ipſo recreemur aſpectu. Eu. Atqui ne plane contemnatis frugalitatem meam, hæc patina exhilaraſſet Hilarionem monachum Evangelicum, comitatum vel centum monachis illius ſeculi. Paulo vero, atque Antonio, vel menſtruus commeatus eſſe potuiſſet. T I. Imo nec Petrus ille princeps Apoſtolorum faſtidiſſet, opinor, cum apud Simonem coriarium diverſaretur. Eu. Imo nec Paulus, opinor, cum coactus egeſtate ſutoriam nocturnis horis exerceret. T I. Debemus benignitati divinæ. Sed ego malim eſurire cum Petro ac Paulo, modo quod deeſſet corporis alimoniæ, abundaret in delicias animi. Eu. Imo diſcamus à Paulo, & abundare, & penuriam pati. Cum deerit, gratias agamus Jeſu Chriſto, qui nobis ſuppeditet & frugalitatis & patientiæ materiam. Quum ſupererit, gratias agamus illius munificentiæ, qui nos ſua liberalitate invitet ac provocet ad amorem ſui: ac modice parceque fruentes iis, quæ largiter præbuit divina benignitas,

2 *Phaſides aves*) Phaſiani & attagenes, ſive, ut alii malunt, attages, aves in deliciis habitæ.

3 *Attica bellaria*] Attica bellaria de lautitiis & cupediis dicuntur.

4 Cornu copiæ Ἀμαλθείας κέρας, rerum omnium abundantia.

pauperum

pauperum memores ſimus, quibus Deus deeſſe voluit quod nobis ſupereſt, ut utriſque per alteros ſit occaſio virtutis. Siquidem nobis largitur, unde ſubvenientes egeſtati fraternæ, miſericordiam ipſius promereamur; & illi noſtra liberalitate recreati, gratias agunt Deo pro bona mente noſtra, noſque precibus ſuis illi commendant. Et recte venit in mentem. Heus, puer! dic uxori, ut ex aſſis, quæ ſuperant, mittat Gudulæ noſtræ. Eſt vicina quædam gravida, tenui fortuna, ſed animo beatiſſima. Maritus nuper deceſſit, homo profuſus & ignavus, qui nihil uxori reliquit præter liberorum gregem. Ti. Chriſtus juſſit dare omni petenti: id ſi facerem, intra menſem ipſi mihi mendicandum eſſet. Eu. Opinor, Chriſtum ſentire de his qui petunt neceſſaria. Nam qui petunt, imo qui flagitant, vel extorquent potius magnas ſummas, quibus extruant 1 cœnationes Lucullianas, aut, quod pejus eſt, quibus alant luxum ac libidinem ſuam, iis negare, quod petunt, eleemoſyna eſt: imo rapina eſt largiri male uſuris, quod debebatur præſenti neceſſitati proximorum. Unde mihi videntur vix excuſari poſſe à peccato capitali, qui ſumptibus immodicis aut extruunt aut ornant monaſteria ſeu templa, quum interim tot viva Chriſti templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerumque neceſſariarum inopia diſcrucientur. Quum eſſem apud Britannos, vidi tumbam divi Thomæ gemmis innumeris ſummique pretii onuſtam, præter alia miracula divitiarum. Ego malim iſta quæ ſuperflua ſunt, elargiri in uſus pauperum, quam ſervare ſatrapis aliquando ſemel omnia direpturis; ac

1 *Cœnatio*] Locus eſt, ubi cœnatur. Luculli Romani magnificentia multorum literis celebrata eſt.

tumbam ornare frondibus ac floſculis:id opinor gratius eſſet illi ſanctiſſimo viro. Cum eſſem apud 2 Inſubres, vidi monaſterium quoddam ordinis 3 Cartuſiani non ita procul à 4 Papia:in eo templum eſt, intus ac foris, ab imo uſque ad ſummum, candido marmore conſtructum, & fere quicquid ineſt rerum, marmoreum eſt, velut altaria, columnæ, tumbæ. Quorſum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi ſolitarii canerent in templo marmoreo? quibus ipſis templum hoc oneri eſt, non uſui, quod frequenter infeſtentur ab hoſpitibus, qui non ob aliud eo ſe conferunt, niſi ut ſpectent templum illud marmoreum. Atque illic cognovi, quod ſtultius eſt, illis legata in ſingulos annos tria millia ducatorum in ſtructuram monaſterii. Et ſunt, qui putent, eſſe nefas, eam pecuniam in pios uſus avertere, præter mentem teſtatoris: maluntque demoliri quod inſtaurent, quam non ædificare. Hæc quoniam inſignia ſunt, viſum eſt commemorare: quanquam ſunt paſſim in templis noſtris exempla permulta ſimilia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemoſyna. Divites ambiunt ſibi monumentum in templis, in quibus olim nec divis locus erat. Curant ſe ſculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus ac beneficii titulo: atque hiſce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor poſtulaturi, ut ipſorum cadavera in ipſis reponantur altaribus. Dicet aliquis; An horum munificentiam exiſtimas rejiciendam? Nequaquam, ſi tem-

2 *Inſubres*] Italiæ populus, qui Mediolanum tenent.

3 Cartuſiani Chartreux.

4 Papia, alias Pavia. celebris urbs à quo Franciſcus I. Galliæ Rex, in prælio prope illam urbem commiſſo, captus fuit.

plo Dei dignum ſit, quod offerunt. Sed ego, ſi ſacerdos aut epiſcopus eſſem, hortarer craſſos illos aulicos, aut negotiatores, ut, ſi vellent ſua peccata redimere apud Deum, iſta clanculum effunderent in ſubſidium eorum, qui vere pauperes ſunt. Iſti putant, perire pecuniam, quæ ſic fruſtulatim, & clanculum in præſentem egeſtatem tenuium ſublevandam diſſipatur, cujus nullum extet apud poſteros monumentum. Ego puto, nullam melius collocari ea, quam ipſe Chriſtus ſibi vult imputari certiſſimus debitor. Ti. An non putas recte collocari, quod datur monaſteriis? Eu. Et his darem nonnihil, ſi dives eſſem, ſed darem ad neceſſitatem, non ad luxum, tum his, inter quos ſentirem vigere ſtudium veræ religionis. Ti. Multi judicant, non admodum belle collocari, quod datur iſtis mendicis publicis. Eu. Et iſtis nonnihil dandum eſt aliquando, ſed cum delectu. At mihi conſultum videatur, ſi ſingulæ civitates ſuos alerent, ne ferrentur errones huc & illuc circumcurſitantes, præſertim validi, quibus opus ſuppeditandum ſentio potius, quam pecuniam. Ti. Quibus igitur potiſſimum dandum cenſes, quantum, & quatenus? Eu. Hoc mihi ad 1 unguem deſcribere difficillimum ſit. Primum animum adeſſe oportet, qui cupiat omnibus ſubvenire. Deinde pro mea tenuitate, quod poſſum, impertio, quoties ſeſe offert occaſio: præſertim his, quorum & paupertas & integritas mihi nota eſt: hortor & alios ad beneficentiam, ſi me defecerint facultates. Ti. Sed permittiſne nobis hic in tuo regno libere loqui?

1 Ad unguem, id eſt, exactè perfecte hinc ad unguem explorare: i. e. ſedulo ac diligenter. homo ad unguem factus: i. e. abſolutus. Hor.

Eu. Imo liberius, quam ſi domi veſtræ ſitis. Ti. Non probas in templis ſumptus immodicos; & has ædes multo minoris ædificare poteras. Eu. Equidem arbitror, has intra munditiem conſiſtere, aut, ſi mavis, elegantiam: certe abſunt à luxu, ni fallor. Ædificant magnificentius, qui mendicato vivunt. Et tamen hi ipſi horti mei, quales quales ſunt, vectigal pendunt egenis: & quotidie ſumptibus aliquid detraho, in me meoſque frugalior, quo poſſim eſſe in pauperes munificentior. Ti. Si iſtum animum obtinerent omnes, permulti melius haberent quos nunc egeſtas gravat indignos: & ex adverſo multi minus eſſent obeſi, digni quos egeſtas doceat ſobrietatem ac modeſtiam. Eu. Fortaſſe ſic res habet. Sed vultiſne ut hæc inſipida bellaria re quapiam ſuavi condiamus? Ti. Plus ſatis eſt deliciarum. Eu. At ego hinc depromam, quod ne ſaturi quidem faſtidiatis. Ti. Quid eſt? Eu. Codex eſt Evangeliorum, ut, quod lautiſſimum habeo, vobis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proxime deſtitiſti. *Puer.* 1 Nemo poteſt duobus dominis ſervire; aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire, & mammonæ. Ideo dico vobis, ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori quid induamini. Nonne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quam veſtimentum? Eu. Redde codicem. In hoc loco mihi Jeſus Chriſtus videtur bis idem dixiſſe. Etenim pro eo quod prius dixit, odio habebit,

1 Math 6.24, 25 Mammona vox eſt Syriaca, valet idem quod Hebræum הוֹן ſubſtantia, quæ vox pro divitiis accipitur. ſicuti quoque dictio Græca ὑπία: Mathæus ſcribit per dublex μ. Lucas vero per ſimplex.

mox

mox ponit, contemnet: & pro eo quod prius poſuerat, diliget, mox vertit, ſuſtinebit, commutatis perſonis exiſtit eadem ſententia. Ti. Non ſatis aſſequor quid velis. Eu. Demonſtremus igitur ratione mathematica, ſi videtur. In priore parte pro uno pone *A*, pro altero *B*: rurſus in poſteriore pro uno pone *B*, pro altero *A*, verſo ordine. Aut enim *A* odio habebit, & *B* diliget: aut *B* ſuſtinebit, & *A* contemnet. Nonne hic palam eſt, *A* bis odio haberi, & *B* bis diligi? Ti. Perſpicuum eſt. Eu. Atqui hæc conjunctio, aut, præſertim repetita, habet emphaſim ſententiæ contrariæ, aut certe diverſæ. Alioqui nonne abſurde diceretur, Aut Petrus me vincet, & ego cedam; aut ego cedam, & Petrus me vincet? Ti. Lepidum, ita me Deus amet, ſophiſma. Eu. At tum demum mihi videbitur lepidum, ſi hoc ex vobis didicero. Th. Animus ſomniat ac parturit mihi neſcio quid: ſi jubetis, quicquid eſt, proferam in medium; vos eritis vel [1] oniropoli vel obſtetrices. Eu. Quanquam vulgo mali ominis habetur ſomniorum meminiſſe in convivio, & parum ſit verecundum coram tot viris fœtum eniti, tamen nos iſtud ſomnium, ſive mavis partum animi tui, libenter excipiemus. Th. Mihi videtur in hoc ſermone res commutari potius, quam perſona. Et hanc vocem, unum & unum, non referri ad *A* & *B*: ſed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumcumque delegeris, ei jam opponatur, quod ſignificatur per alterum. Quaſi dicas: aut excludes *A*, & admittes *B*. aut *A* admittes, & excludes *B*. Hic videtis manente perſona, rem eſſe tranſla-

1 *Oniropoli*] Divinatores, quibus exacta ſomniorum dijudicandorum ratio eſt, conjectores. ab ὄνειρος ſomnium & πωλέω verſo.

tam. Atque hoc ita dictum eſt de *A*, ut nihil referat, ſi idem enunties de *B*, hoc pacto: aut *B* excludes, & admittes *A*; aut admittes *B*, & excludes *A*. Eu. Sane argute tu quidem problema nobis explicuiſti, neque quiſquam mathematicus melius depinxiſſet in 2 pulvere. *Soph.* Illud me magis movet, quod prohibet eſſe ſolicitos de craſtino, quum Paulus ipſe laborarit manibus, victus parandi cauſa, atque idem acriter increpet otioſos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens ut laborent, ac manibus operentur quod bonum eſt, ut ſit unde tribuant aliquid neceſſitatem patienti. An non pii ſanctique labores ſunt, quibus maritus tenuis alit uxorem ſibi cariſſimam dulceſque liberos? Ti. Iſta quæſtio, mea ſententia, variis modis diſſolvi poteſt. Primum, ut ad illa tempora potiſſimum pertineat, Apoſtolis ob Evangelii prædicationem late vagantibus eximenda erat ſolicitudo victus undecunque ſuppeditandi, quibus non vacabat opera manuaria cibum quærere, præſertim cum nullam artem ſcirent, præter piſcationem. Nunc alia ratio temporum eſt, & otium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera diſſolvendi ratio eſt: Chriſtus non interdixit induſtriam, ſed ſolicitudinem. Et ſolicitudinem intelligit juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii ſunt, quam de parando victu, ut, omnibus rebus omiſſis, hoc ſolum agant, huic uni curæ ſint addicti. Id propemodum indicat ipſe dominus, cum negat, eundem duobus dominis ſervire poſſe. Servit enim, qui toto pectore addictus eſt. Præcipuam igitur curam vult eſſe Evangelii propa-

2 Mathematici ſolent figuras in pulvere deſcribere: Archimedes ita in pulvere ſcribens occiſus eſt: Hinc Prov. pingis in pulvere & Syracuſæ tuæ capiuntur.

gandi,

gandi, non ſolam. Ait enim; Primum quærite regnum Dei, & hæc adjicientur vobis. Non dicit ſolum, quærite, ſed, primum quærite. Ceterum in voce Craſtini puto 1 hyperbolen eſſe, quum ſignificet, in longinquum; qui mos eſt avaris hujus mundi, ut poſteris etiam anxie parent & quærant. Eu. Accipimus tuam interpretationem: ſed quid ſibi vult, quod ait, Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid edatis. Corpus veſte tegitur, at non edit anima. Ti. Animam, ut opinor, hic vitam appellat. Ea periclitatur, ſi cibum ſubduxeris: non item, ſi veſtem detraxeris, quæ magis datur pudori, quam neceſſitati. Et ſi quem affligit nuditas, non ſtatim occidit: at inedia certiſſima mors eſt. Eu. Non ſatis video, quo modo cohæreat cum hac ſententia, quod adjecit: Nonne anima plus eſt quam eſca? & corpus plus eſt quam veſtimentum? Nam ſi vita magni pretii eſt, tanto magis advigilandum ne pereat. Ti. Hoc argumentum non adimit nobis ſolicitudinem, ſed auget. Eu. At non hoc ſentit Chriſtus, quod interpretaris, ſed hoc argumento nobis addit fiduciam de patre. Si pater benignus gratis, & de ſuo, dedit id quod carius eſt, etiam adjiciet id quod vilius eſt. Qui dedit animam, non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde veſtem. Illius igitur benignitate freti, non eſt quod diſcruciemur ſolicitudine curaque rerum infimarum. Quid igitur ſupereſt, niſi ut utentes hoc mundo, tanquam non utamur, totam curam ac ſtudium noſtrum transferamus in amorem rerum cœleſtium, atque rejecto mammona, imo toto Satana cum omnibus

1 Hyperbole Latinis ſuperjectio, in Rhetorica locum habet in Metaphora.

ſuis 1 præſtigiis, uni Domino toto & alacri pectore ſerviamus, qui non deſtituet filios ſuos. Sed interim nullus attingit 2 bellaria. His certe cum gaudio veſci licet, quæ non magna cura nobis domi proveniunt. Ti. Abunde ſatisfactum eſt corpuſculo. Eu. Vellem equidem & animo. Ti. Atque uberius etiam animo. Eu. Hæc igitur tolle, puer; ac labrum appone. Lavemus, amici; ut ſi quid forte commiſſum eſt in hoc convivio, purgati canamus hymnum Deo. Perficiam, ſi videtur, quod cœperam ex Chryſoſtomo. Ti. Rogamus. Eu. Gloria tibi, domine; gloria tibi, ſancte; gloria tibi, rex; quoniam dediſti nobis eſcas. imple nos gaudio & lætitia in Spiritu Sancto, ut inveniamur in conſpectu tuo acceptabiles; nec pudefiamus, quando reddes unicuique ſecundum opera ſua. *Puer.* Amen. Ti. Profecto pius & elegans eſt hymnus. Eu. Hunc divus Chryſoſtomus non dedignatur etiam interpretari. Ti. Quonam loco? Eu. In Matthæum, homilia LVI. Ti. Non omittam quin hodie legam. Sed illud unum interim ex te cupio diſcere, cur ter optamus Chriſto gloriam, idque triplici cognomine, domini, ſancti, & regis? Eu. Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potiſſimum eſt glorificandus. Quod ſuo ſacroſancto ſanguine redemerit nos à tyrannide diaboli, ſibique aſſeruerit; unde & dominum illum vocamus. Deinde, quod non contentus gratis condonaſſe nobis omnia peccata, per ſpiritum ſuum contulit nobis & juſtitiam ſuam,

1 Incantationes, deluſiones, quibus res aliter apparent quam revera ſunt. Accipitur metaph. pro qualibet fraude.

2 Bellaria, fructus, cibi, ſaccharo vel melle conditi: Liberi bellaria vero ſunt vina dulciora Gell. l.13. c.11. Græc. τραγήματα.

ut

ut ſectemur ea quæ ſunt ſanctimoniæ. Atque ob id ſanctum eum vocamus, quod ſit ſanctificator omnium. Poſtremo, quod ab eodem ſperamus præmium regni cœleſtis, ubi ille jam ſedet ad dexteram Dei patris; & hinc nobis rex dicitur. Atque hanc totam felicitatem illius erga nos gratuitæ bonitati debemus, quod pro domino, vel tyranno potius diabolo, dominum habemus Jeſum Chriſtum: pro immunditia & ſordibus peccatorum, innocentiam ac ſanctimoniam: pro gehenna, gaudia vitæ cœleſtis. TI. Pia profecto ſententia. EU. Quoniam nunc primum vos hic accepi convivio, non dimittam vos abſque 1 xeniis, ſed talibus, qualis fuit apparatus. Heus, puer; profer, 2 apophoreta noſtra. Sive ſortiri placet, ſive ſibi quiſque malit deligere, minimum refert; ejuſdem fere pretii ſunt omnia, hoc eſt, nullius. Non enim ſunt ſortes Heliogabali, ut huic obveniant equi centum, illi totidem muſcæ. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum 3 calamis Memphiticis. Hæc arbitror magis convenire vobis, quam opobalſamum, aut dentifricium, aut ſpeculum, ſi vos novi ſatis. TI. Adeo bella ſunt omnia, ut nobis difficilis ſit electio: ipſe magis pro tuo arbitratu diſtribuito; ſic gratius etiam erit quicquid obtigerit. EU. Hic libellus in membranis habet proverbia Solomonis: ſapientiam docet, & auro pictus eſt, quod aurum habeat ſapientiæ ſymbolum. Hoc dabitur cano noſtro, ut, juxta do-

1 *Xeniis*] Xenia, munuſcula quæ dantur hoſpitibus aut amicis.

2 *Apophoreta*) Quæ dantur in fine conviviorum auferenda, ſi cui videatur.

3 Adſcribendum probatiſſimi. Memphis nobiliſſima urbs Ægypti, unde papyrus pretioſior apportabatur.

ctrinam evangelicam, habenti ſapientiam detur ſapientia, & exuberet. Ti. Certe curabitur ut minus egeam. Eu. Sophronio congruet horologium, huc ex extrema Dalmatia profectum, ut vel ſic commendem munuſculum meum. Novi enim, quam ille ſit parcus temporis, quam nullam omnino portionem rei pretioſiſſimæ ſinat abire ſine fructu. *Soph.* Imo pigrum admones diligentiæ. Eu. Hic libellus habet in membranis Evangelium ſecundum Matthæum; gemma tegi merebatur, niſi nullum eſſet illi ſcrinium aut theca carior, quàm pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quo magis hoc ſis quod diceris. Th. Efficiam ne prorſus male collocaſſe videaris tuum munus. Eu. Hic ſunt epiſtolæ Pauli, quas tu libenter tecum circunfers, Eulali; qui Paulum ſemper habere ſoleas in ore: nec haberes in ore, niſi eſſet in pectore: poſthac commodius erit etiam in manibus oculiſque. *Eul.* Iſthuc non eſt dare munus, ſed dare conſilium. Porro bono conſilio nullum eſt munus pretioſius. Eu. Lucernula conveniet Chryſoglotto * anagnoſtæ inſatiabili, &, ut M. Tullius inquit, librorum heluoni maximo. Ch. Bis habeo gratiam: primum pro munere non vulgariter eleganti; deinde, quod ſomniculoſum admones vigilantiæ. Eu. Theca calamaria debetur Theodidacto, feliciſſime i πολυγράφῳ. atque hos ego calamos feliciſſimos eſſe judico, quibus celebrabitur gloria Domini noſtri Jeſu Chriſti, tali præſertim artifice. *Theodidact.* Vtinam & pectus ſuppeditare poſſis, quemadmodum ſuppeditas inſtrumenta. Eu. Hic codex habet aliquot Plutarchi libellos de mo-

* *Anagnoſta*) Anagnoſtes, Lector.

i Πολυγράφῳ Qui multa ſcribit, qualis fuit Chryſippus ac Didymus.

ribus,

ribus, ſed ſelectos, & à quodam Græcæ literaturæ peritiſſimo non inſcite deſcriptos: in quibus tantum reperio ſanctimoniæ, ut mihi prodigio ſimile videatur, in pectus hominis ethnici tam evangelicas potuiſſe venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni, & φιλέλληνι. 2 Supereſt horologium; id cedat noſtro Nephalio, parciſſimo temporis diſpenſatori. *Neph.* Habemus gratiam, non ſolum pro munuſculis, verum etiam pro teſtimoniis. Nam iſthuc non tam eſt diſtribuere xenia, quam 3 elogia. Eu. Imo ego vobis habeo gratiam duplici nomine. Primum, quod noſtram exilitatem boni conſulitis. Deinde, quod eruditis juxta ac piis ſermonibus refeciſtis animum meum. Ego vos quomodo acceptos dimittam, neſcio; certe vos relinquam melior ac doctior. Scio, vobis non eſſe cordi fiſtulas, aut moriones, ac multo minus aleam. Quare, ſi videtur, fallemus horulam ſpectandis reliquis regiæ meæ miraculis. Ti. Iſthuc eramus abs te flagitaturi. Eu. Apud bonæ fidei promiſſorem non eſt opus flagitatore. Hanc aulam æſtivam opinor vos jam ſatis contemplatos. Habet triplicem proſpectum, &, quoquoverſum deflectas oculos, occurrit viror hortorum gratiſſimus. Vitreis feneſtris volubilibus, ſi videatur, licet excludere cœlum, ſi nebulis aut ventis ſit incommodius: licet & denſis valvis, foris admotis, ac tenuibus intus, excludere ſolem, ſi quid offendat æſtus. Hic quum prandeo, videor in horto prandere, non in domo. Nam & parietes virentes ſuos habent inſper-

2 Φιλέλληνι] Amatori Græcitatis.

3 Sunt Elogia teſtificationes de aliquo, v. honoris vel vituperii cauſa: ſic titulus cruci impoſitus. Elogium crucis à quibuſdam dictus. ipſamet Epitaphia Senecæ dicuntur Elogia. hic in bonam partem ſumitur.

ſos floſculos. ſunt & picturæ non invenuſtæ. Hic Chriſtus ſupremam compotationem agitat cum electis diſcipulis. Hic natalitia celebrat Herodes funeſto convivio. Hic Evangelicus ille dives epulatur ſplendide, mox deſcenſurus ad inferos. Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus ſinu Abrahæ. Ti. Hoc argumentum non ſatis agnoſcimus. Eu. 1 Cleopatra eſt cum Antonio luxu decertans: jam unionem ebibit, alteri manum admovit detractura. Hic pugnant 2 Lapithæ. Hic Alexander Magnus haſta tranſverberat Clitum. Hæc exempla nos admonent ſobrietatis in convivio,& à crapula luxuque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis inſtructam libris, ſed exquiſitis. Ti. Locus hic plane divinitatem quandam præ ſe fert, adeo nitent omnia. Eu. Hic videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in menſa nihil vidiſtis niſi vitreum ac ſtanneum, nec eſt in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religioſe ſervo. Hæc ſphæra penſilis totum orbem ponit ob oculos. Hic in parietibus ſingulæ regiones fuſiore ſpatio depictæ ſunt: In reliquis parietibus videtis inſignium auctorum imagines. Nam omneis depingere, fuerat infinitum. Chriſtus primum habet locum, porrecta manu ſedens in monte. Capiti imminet pater, dicens: Ipſum audite. Spiritus Sanctus expanſis alis multa luce complectitur illum. Ti.

1. Cleopatræ luxum & vitam pete ex Plutar. in vita Cæſar. & M. Anthonii, in iſtius gratiam, *aceto diluit inſignem baccam ut refert Hor.* De ipſius autem libidine inſatiabili vide quid & Anton. & ipſamet Cleopatra ſcripſerint. Ad Q. Soranum. quæ extant in Perr. addittamentis.
2 Lapithæ Theſſaliæ populi Centauris infenſiſſimi.

Opus,

Opus, ita me Deus bene amet, Apelle dignum. Eu. Adjunctum eſt bibliothecæ [3] muſeion quoddam auguſtum, ſed elegans, quod ſubmota tabula oſtendit foculum, ſi quid offenderit frigus. In æſtate videtur ſolidus paries. Ti. Hic mihi gemmea videntur omnia. Eſt & mira odoris gratia. Eu. Hoc mihi præcipue ſtudio eſt, ut niteat domus, & bene oleat. Vtraque res minimo conſtat. Habet bibliotheca ſuum ambulacrum penſile, ſpectans in hortum; & huic adhæret ſacellum. Ti. Locus numine dignus. Eu. Nunc adeamus illa tria ambulacra, quæ imminent iis quæ vidiſtis ad hortum domeſticum ſpectantia. In his ſuperioribus utroque proſpectus eſt, ſed per feneſtras, quæ poſſunt occludi, præſertim in his parietibus qui non ſpectant hortum interiorem, quo domus ſit tutior. Hic ad lævam quia plus eſt lucis, & paries raris feneſtris interruptus, ordine depicta eſt tota vita Jeſu ex narratione quatuor Evangeliſtarum, uſque ad miſſum Spiritum Sanctum, & primam prædicationem Apoſtolorum ex Actis. Additæ ſunt & locis notæ, ut agnoſcat ſpectator, juxta quod ſtagnum, aut in quo monte res geſta ſit. Additi ſunt tituli, paucis verbis ſubnotantes totum argumentum: velut illud quod dicitur à Jeſu, Volo, mundare. Ex adverſo reſpondent figuræ, & vaticinia veteris teſtamenti, præſertim è Prophetis & Pſalmis, qui nihil aliud habent, quam Chriſti vitam, & Apoſtolorum, aliter narratam. Hic nonnunquam obambulo mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile conſilium Dei, quo per Filium ſuum reſtituere voluit genus humanum. Nonnunquam adeſt

3 Μουσεῖον] Locus in ædibus ſemotior, ubi Muſarum ſacra ſtudia tractantur.

uxor comes, aut amicus quiſpiam, qui rebus piis delectetur. Ti. In hac domo cui poſſet obrepere tædium? Eu. Nulli qui didicerit ſecum vivere. In ſumma ora picturæ, velut extra ordinem, addita ſunt capita Pontificum Romanorum cum ſuis titulis. Ex adverſo capita Cæſarum, ob memoriam hiſtoriæ. In utroque cornu prominet penſile cubiculum, ubi liceat interquieſcere,& unde ſpectare licet pomarium, & aviculas noſtras. Hic in extremo angulo prati videtis aliud ædificiolum, ubi cœnamus nonnunquam æſtivis menſibus,& ubi curatur, ſi quem forte è familiaribus corripuerit morbus ob contagium formidabilis. Ti. Quidam negant,hujuſmodi morbos eſſe vitandos. Eu. Cur ergo vitant foveam,aut venenum? An hoc minus timent,quia non vident? Nec 1 baſiliſci venenum videtur, quod afflat oculis. Vbi res poſcat, non dubitem pro neceſſariis venire in vitæ diſcrimen. Sine cauſa ſubire vitæ periculum, temeritas eſt: alios in vitæ periculum adducere, crudelitas. Sunt & alia quædam non injucunda ſpectatu; ea mandabo uxori, ut oſtendat. Manete hic vel totum triduum, & hanc domum putate eſſe veſtram. Paſcite oculos, paſcite animos. Nam me negotia quædam alio vocant. Eſt equitandum in pagos aliquot vicinos. Ti. Ob rem pecuniariam? Eu. Ego tales amicos non relinquerem pecuniæ gratia. Ti. Fortaſſis venatio parata eſt alicubi. Eu. Plane venatio eſt: ſed aliud venor quam apros aut cervos. Ti. Quid igitur? Eu. Dicam. In uno pago decumbit ami-

1 Baſiliſcus quibuſdam Regulus dicitur: reliquos ſerpentes ſibilo fugare; ut regnet ſolus, audit: Lucan. l.9. *Sibilaque effundens cunctas terreſtria peſtes* &c. *Et in vacua regnat Baſiliſcus arena*: corpus non impellit ut reliqui ſerpentes, ſed celſus & erectus incedit. Plin. l.8.

cus quidam non ſine periculo vitæ. Nam corpori metuit medicus, ego magis metuo animæ illius. Siquidem mihi videtur parum recte compoſitus ad emigrandum, ſicut dignum eſt Chriſtiano: huic adero meis hortatibus, ut ſive moriatur, ſive revaleſcat, bono ipſius fiat. In altero diſſidium acre natum eſt inter duos, non malos quidem illos, ſed tamen pervicacis ingenii viros. Quod ſi exaſperetur, vereor ne plures ſecum trahat in conſortium ſimultatis. Adnitar totis viribus, ut hos redigam in gratiam. Nam utrique ſum veteri neceſſitudine junctus. Hæc ſunt quæ venor. Quod ſi venatio ſucceſſerit ex animi ſententia, ſimul hic celebrabimus * ἐπινίκια. Ti. Pia venatio. Precamur, ut tibi pro Delia Chriſtus aſpiret. Eu. Hanc prædam ego malim, quam obvenire mihi hæreditate bis mille ducatos. Ti. Mox rediturus? Eu. Non niſi tentatis omnibus: quare certum tempus non poſſum præſcribere. Vos interim meis perinde ac veſtris fruamini, & valete. Ti. Dominus Jeſus te feliciter deducat, ac reducat.

De incomparabili heroë 1 Johanne Reuchlino in divorum numerum relato.

POMPILIUS, BRASSICANUS.

Po. Unde nobis 2 petaſatus? Br. E Tubinga. Po. Nihilne iſtic rei novæ? Br. Equidem demiror, uſque adeo mortales omnes teneri ſiti quadam

* Ἐπινίκια] Id eſt, Feſta ſive epulum pro victoria adepta.

1 Ioh. Reuchlinus fuit diſcipulus Ioh. à Lapide; Tubingenſis Profeſſor: vixit circa annum 1500.

2 Petaſus, à πετάννυμι, pileus viatorius ſolem defendens: Apulejus pilei unbraculum vocat. Suet. de Aug. 82. Domi quoque non niſi petaſatus ſub divo ſpatiabatur.

rerum

rerum novarum. At ego Lovanii * Camelum quendam audivi concionantem, fugiendum quidquid eſſet novum. Po. Vocem Camelo dignam. Dignus erat homo, ſi tamen homo fuit, qui nunquam mutet veteres calceos, aut putre ſubligar, ſemper veſcatur putribus ovis, nec aliud bibat quam 1 vappam. B R. At idem, ne ſis inſcius, non uſque adeo delectatur rebus veteribus, ut malit jus pridianum quam recens. Po. Sed omiſſo Camelo, dic ſi quid adfers novi. B R. Adfero quidem, ſed, ut ille aiebat, malum. Po. Atqui iſthuc ipſum olim erit vetus. Ita fieri neceſſe eſt, ut, ſi omnia vetera ſint bona, omnia nova mala, quæcunque nunc bona ſunt, fuerint olim mala; & quæ nunc ſunt mala, ſint olim futura bona. B R. Ita videtur juxta decretum Cameli. Immo conſequitur, ut qui olim adoleſcens fuit malus fatuus, quia recens; idem nunc ſit bonus fatuus, quia ſenuit. Po. Sed age prome quidquid eſt. B R. Egregius ille trilinguis eruditionis phœnix Joannes Reuchlinus vita defunctus eſt. Po. Rem certam narras? B R. Certiorem quam vellem. Po. Sed quid iſtuc mali, relicta poſteris honeſtiſſimi nominis immortali memoria, ab hujus vitæ malis demigrare in conſortium beatorum? B R. Quis iſtuc tibi indicavit? Po. Res ipſa. Nec enim poteſt aliter mori, qui ſic vixit. B R. At magis etiam iſtuc diceres, ſi ſcias quod ego. Po. Quidnam, obſecro? B R. Non eſt fas referre. Po. Quam ob rem; B R. Quia qui credidit, ſtipulatus eſt,

* *Camelum*] Camelum dixit detracta litera, pro Carmelita.

1 Vappa, vinum corruptum, quod vim & ſaporem perdidit: metaphorice ſumitur pro homine perdito ac frugis nullius: Hor. ſ. 1. l. 1. *non ego avarum, cum veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.* Suet. in Aug. *vapidè* habere pro male.

arcani

arcani ſilentium. Po. Eadem lege committe & mihi: recipio tibi ſilentium optima fide. BR. Quamquam iſta fides me jam ſæpenumero fefellit; tamen age, committam: præſertim cum res ſit ejus generis, ut expediat etiam, eſſe notam bonis omnibus. Eſt Tubingæ quidam inſtituti Franciſcani, vir omnibus habitus eximiæ ſanctimoniæ, præterquam ipſi. Po. Magnum dicis argumentum veræ ſanctimoniæ. BR. Agnoſceres hominem, & fatereris verum, ſi nomen ederem. Po. Quid, ſi divinem? BR. Licet. Po. Admove aurem. BR. Quid opus, cum ſimus ſoli? Po. Ita mos eſt. BR. Is ipſe eſt. Po. Eſt homo certiſſimæ fidei. Mihi 2 Sibyllæ folium erit quidquid ille dixerit. BR. Audi igitur totum dialogum bona fide. Ægrotabat noſter Reuchlinus, ſatis quidem periculoſe, ſed ita ut bona ſpes eſſet fore ut revaleſceret; vir dignus qui nunquam ſeneſceret, ægrotaret aut moreretur. Mane viſebam meum Franciſcanum, ut animi mei moleſtiam oratione ſua leniret. Nam ægrotabam una cum ægrotante amico, quem amabam ut patrem. Po. Phy! quis illum uſquam non amavit, niſi vir peſſimus? BR. Hic Franciſcanus meus, Braſſicane, inquit, emove penitus ex animo mœrorem omnem: Reuchlinus noſter deſiit ægrotare. Quid? inquam, an ſubito revaluit? nam ante biduum non admodum læta promittebant medici. Tum ille, Revaluit, inquit, ſed ita, ut poſthac non ſit illi formidanda valetudo adverſa. Noli flere, (nam videbat erumpentes lacrymas,) prius quam audias rem omnem. Sex dies ſunt, quod hominem non inviſeram, ſed tamen quotidianis precibus illius ſalutem Domino commendabam. Ho-

2 Sybillæ folium vide ſuprà.

dierna nocte cum me à matutinis hymnis in ſtrato compoſuiſſem, blandus quidam minimeque gravis ſomnus obrepſit. Po. Neſcio quid læti mihi præſagit animus. Br. Non eſt tibi [1] læva mens. Viſus ſum mihi, inquit, conſiſtere ad ponticulum quendam, per quem tranſitus erat in pratum quoddam longe amœniſſimum. Adeo blandiebatur oculis graminum & frondium plus quam ſmaragdinus vigor; ſic arridebant incredibili colorum varietate floſculorum ſtellulæ; ſic ſpirabant omnia, ut quod erat pratorum citra rivum, quo dirimebatur feliciſſimus ille campus, nec vivere, nec virere videretur, ſed mortua, inamœna, putidaque omnia. Atque interim dum totus ſum in eo ſpectaculo, commodum præterierat Reuchlinus, præteriens Hebraïce precatus eſt pacem. Jam medium pontis tranſierat: prius quam ſentirem: parantem accurrere, reſpiciens vetuit. Nondum fas, inquit. Quinto abhinc anno nos ſequeris. Interim eorum quæ aguntur, teſtis ac ſpectator aſſiſtito. Heic ego: Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an veſtitus? ſolus, an comitatus? Veſtium, inquit, nihil habebat, præter unam candidiſſimam; Damaſcenam eſſe dixiſſes, candore mire lucido. pone ſequebatur puer incredibili ſpecie, alatus: ſuſpicabar, illius eſſe genium bonum. Po. Sed nulluſne comitabatur genius malus? Br. Imo aliquot, ut Franciſcanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, à tergo ſequebantur aves aliquot pennis cætera nigris, niſi quod explicatu alarum gilvas verius, quam candidas plumas

1 Non eſt tibi læva mens: ſtulta aut iniqua: Lævum cum de hominibus dicitur ſignificat contrarium infauſtum: cum de cœleſtibus proſperum, ut intonuit lævum. quia ſiniſtra numina dextra ſunt intuentibus.

oſten-

oſtenderent. Picæ, inquit, videri poterant colore & voce, niſi quod ſingulæ ſedecim picas æquarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus; criſtam geſtantes vertice, roſtris & unguibus aduncis, ventre prominente. Harpyiæ videri poterant, ſi tres modo fuiſſent. Po. Quid moliebantur iſtæ furiæ? Br. Procul, inquit, obſtrepebant heroï Reuchlino, & impetituræ videbantur, ſi licuiſſet. Po. Quî minus licuit? Br. Quia verſus Reuchlinus, objecta manu crucis imaginem exprimens, Abite, inquit, quo dignum eſt, malæ peſtes. Satis ſit vobis negotium faceſſere mortalibus: in me, jam immortalibus adſcriptum, nihil habet juris veſtra dementia. Vix ea dixerat, inquit Franciſcanus, mox abierant fœdiſſimæ volucres, ſed relicto fœtore, ad quem collatum oletum videri poſſet, 1 ſamſucinum, aut 2 foliatum. Dejerabat, ſe citius vel ad inferos deſcenſurum, quam ſuſtineret iterum afflari tali 3 thymiamate. Po. Male ſit illis peſtibus. Br. Sed audi cætera quæ narravit mihi Franciſcanus. Dum hæc intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat divus Hieronymus, qui Reuchlinum hiſce verbis compellabat: Salve, collega ſanctiſſime. Datum mihi eſt hoc negotium, ut te exceptum deducam in conſortium cælitum, quod tuis ſanctiſſimis laboribus deſtinavit divina benignitas. Simulque veſtem protulit, qua Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quave ſpecie videbatur Hieronymus? Eratne tam ſenilis, quam

1 *Samſucinum*] Vnguentum idem cum Amaracino.

2 Foliatum unguentum, alias Nardinum prætioſiſſima erant unguenta foliis nardi & aliis aromatibus plena: Iuv. S. 6. Moechis foliata parantur.

3 *Thymiamate*] Thymiama ſuffitus eſt.

illum

illum pingunt: aut cucullam habebat, aut galerum, ac pallium cardinalitium, aut leonem comitem? Ad hæc ille: Nihil, inquit, iſtiuſmodi. Species erat amœna, quæ ſic ætatem teſtabatur, ut nihil haberet ſqualloris, dignitatis plurimum. Quorſum autem illic opus erat comite leone, quam illi pictores adjunxerunt? Veſtem gerebat ad talos uſque demiſſam; cryſtallum diceres pellucidum. Ejuſdem erat formæ quam Reuchlino tradidit. Toto undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædam 1 pyropon præ ſe ferebant, nonnullæ ſmaragdum, tertiæ ſapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. Po. Conjicio, id fuiſſe inſigne trium linguarum, quas calluerunt. Br. Non eſt dubium. Nam & fimbriæ, ut aiebat, trium linguarum literis triplici colore diſtinctis viſebantur inſcriptæ. Po. Num incomitatus aderat Hieronymus? Br. Incomitatus, inquis? Totus ille campus obſidebatur myriadibus Geniorum; nec aliter oppleverant aërem totum, quam videmus in ſolis radiis volitare minuta corpuſcula, quæ vocant 2 ἄτομα: ſi tamen à re tam humili huc ducenda eſt comparatio. Neque cœlum videre licuiſſet, neque campum, niſi pellucerent omnia. Po. Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum eſt? Br. Hieronymus, inquit, honoris gratia complexus dextrum Reuchlinum, deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando oſculo complexus eſt. Atque interea vaſto hiatu cœlum ſuperne diduxit ſeſe, majeſtatem quandam inenarrabilem exhibens, ſic ut ad eam

1 *Pyropon*] Pyropi. lapides ſunt lucidiſſimi. πυρὸς ὄπα.
2 Ἄτομα] Id eſt, inſecabilia.

ſpeciem

ſpeciem cætera pene ſorderent, quæ tamen antea videbantur eſſe mirifica. Po. Non poſſis aliquam imaginem nobis depingere? Br. Qui poſſim ego, qui non vidi? Is qui vidit, negavit, ſe ullis vocibus vel ſomnium rei poſſe depingere: tantum hoc aiebat, ſe vel millies mori paratum, ſi liceat iterum eo ſpectaculo quamlibet exiguo momento frui. Po. Quid tandem? Br. Ex hiatu cœli demiſſa eſt ingens columna igne pellucido, ſed amœno: per eam in complexu duæ ſanctiſſimæ animæ ſubvectæ ſunt in cœlum, choris angelicis tanta melodia deliniencibus omnia, ut Franciſcanus neget, ſe unquam ejus voluptatis meminiſſe poſſe, quin erumpant lacrymæ. Secuta eſt mira fragrantia. Ubi ſomnus reliquit hominem, ſi tamen ille ſomnus dicendus eſt, erat dementi ſimilis; non credebat, ſeſe eſſe in cellula ſua: requirebat pontem ac pratum ſuum; nec aliud loqui, aliud cogitare, poterat. Seniores ejus collegii, ubi ſenſerunt, rem non eſſe fabuloſam, (nam compertum eſt, eadem hora terris exceſſiſſe Reuchlinum, qua viſio viro illi ſanctiſſimo apparuit;) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta piorum præmiis ampliſſimis remuneratur. Po. Quid igitur ſupereſt, niſi ut ſanctiſſimi viri nomen adſcribamus calendario ſanctorum? Br. Id ego facturus eram, etiamſi nihil tale vidiſſet Franciſcanus: & quidem aureis literis, proxime divum Hieronymum. Po. Emoriar, niſi idem facturus ſum in codice meo. Br. Quin & in meo 1 larario ſtabit aureus inter

1 *Larario*] Lararium, locus ubi reponuntur dii penates, hoc eſt, domeſtici.

divos.

2 divos ſelectos. Po. Stabit & in meo vel gemmeus, ſi ſuppetat animo facultas. Br. Ponetur & in bibliotheca Hieronymo proximus. Po. Addetur & meæ. Br. Imo ſi grati volent eſſe, idem facient omnes, qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præſertim ſacras. Po. Dignus eſt videlicet. Sed nihil te movet ille ſcrupulus, quod nondum relatus eſt in numerum divorum auctoritate Romani Pontificis? Br. Quis 3 canonizavit (ſic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria ſanctior apud pios omnes? Horum quos inſignis pietas, quos ingenii, vitæque monumenta commendant affectibus omnium, an Catharinæ Senenſis, quam in divarum numerum retuliſſe fertur Pius ejus nominis ſecundus, in gratiam ordinis & urbis? Po. Vera prædicas. Ille demum verus cultus eſt, qui ſponte cælo dignis meritis defunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuo ſentiuntur. Br. Quid igitur? Putas tu, hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, ſi quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam intermoritura virtutis ſuæ monumenta. Benefactis conſecravit nomen ſuum immortalitati. Nunc exemtus malis cælo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. Po. At multa paſſus eſt in vita. Br. Sed plura paſſus eſt divus Hieronymus.

2 Divi ſelecti: Dii conſentes præcipui, ſex mares totidem fœminæ, quibus alii octo ſunt additi qui dicti ſunt ſelecti. vide Voſſ. de Orig. Idol. l. 1.

3 *Quis canonizavit*] Canonizare barbarice dicunt, pro eo quod eſt, in numerum divorum referre. Quod in Canone vocato recenſeantur aliquot divorum divarumque nomina.

Felicitas

Felicitas eſt, ob bona pati à malis. Po. Fateor certe; ob optima à peſſimis multa perpeſſus eſt Hieronymus. Br. Quod olim fecit Satanas per Scribas & Phariſæos in Dominum Jeſum, hoc & nunc facit per Phariſaïcos quoſdam in optimos quoſque viros, ac de genere mortalium ſuis vigiliis bene merentes. Nunc ille metit optimam meſſem pro ſemente, quam fecit. Interim noſtræ partes erunt, illius memoriam habere ſacroſanctam, illius nomen ferre laudibus; ac ſubinde illum ſalutare verbis hujuſmodi: O ſancta anima, ſis felix linguis, ſis felix linguarum cultoribus, faveto linguis ſanctis, perdito malas linguas, infectas veneno gehennæ. Po. Ita faciam, ac ſedulo prædicabo ceteris; ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam deſiderent, quandoquidem hoc receptum, quâ ſanctiſſimi heroïs memoriam celebrent. Br. Hoc dicis, quod iſti Collectam appellant? Po. Scilicet. Br. Hanc paraveram & ante mortem. Po. Recita, quæſo. Br. Amator humani generis Deus, qui donum linguarum, quo quondam Apoſtolos tuos ad Evangelii prædicationem per Spiritum tuum Sanctum cælitus inſtruxeras, per electum famulum tuum Joannem Reuchlinum mundo renovaſti: da, ut omnibus linguis omnes ubique prædicent gloriam Filii tui, Jeſu, ut confundas linguas pſeudoapoſtolorum, qui conjurati ſubſtruunt impiam turrim Babel, tuam gloriam obſcurare conantes, dum ſuam ſtudent attollere, cum uni tibi debeatur omnis gloria, cum Jeſu Filio tuo, Domino noſtro, & Spiritu Sancto, in æterna ſecula Amen. Po. Elegans profecto & pia precatio: diſpeream niſi mihi quotidie dicetur. Et hunc occurſum mihi

hi felicem duco, qui rem tam lætam ex te didicerim. Br. Iſto gaudio diu fruere, ac vale. Po. Vale tu quoque. Br. 1 Valebo, ſed non coquus.

Proci Puella.

Pamphilus, Maria.

Pa. Salve crudelis, ſalve ferrea, ſalve adamantina. Ma. Salve tandem & tu Pamphile, quoties & quantum voles, & quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris oblitus nominis mei; Maria vocor. Pa. At Martiam dici oportuit. Ma. Quid ita, quæſo? Quid mihi cum Marte? Pa. Quia quemadmodum illi deo pro ludo eſt, homines interficere: ita & tibi: niſi quod tu Marte crudelior occidis etiam amantem. Ma. Bona verba. Vbinam ſtrages iſta mortalium, quos ego occidi? Vbi

1 *Valebo, ſed non coquus*] Quum candidatus quidam, qui coci filius habebatur, coram Cicerone ab alio quopiam ſuffragium peteret, Cicero cavillans; Ego, quoque, inquit, tibi favebo. Iocus autem eſt in dictione ambigua, quoque, & coce. quod ad pronuntiationem attinet. Vnde liquet, olim alium fuiſſe ſonum harum literarum q & c, quam nunc eſt. Quod ſi fuiſſet diverſus, non erat jocus ex voce plura ſignificante. Nunc litera c aliud ſonat præcedens a, o, u, quam e, i, y. quod idem fit in Græcis; quum ejus varietatis nulli vetuſti grammatici meminerint, quod equidem ſciam. Et Fabius in primo libro diſputat, q & k redundare; non redundarent autem, ſi quid aliud ſonarent quam c, niſi quod c apponitur reſpiratio, quam rejiciunt q & k. Ceterum u adjunctum q evaneſcit, alioqui cotidie, & quotidie, non ſolum differrent ſcriptura verum etiam ſono. quod ſecus eſſe, licet ex Fabii verbis colligere, cap. de orthographia. Porro jocus Ciceronis, ad quem hic alluditur, refertur apud Quintilianum libro ſexto, capite De riſu.

ſanguis

ſanguis interfectorum? Pa. Vnum cadaver vides exanime: ſi modo me vides. Ma. Quid ego audio? Mortuus loqueris, & obambulas? utinam mihi nunquam occurrant umbræ formidabiliores! Pa. Ludis tu quidem; tamen interim miſerum exanimas,& crudelius occidis, quam ſi confoderes telo. Nunc longo cruciatu excarnificor miſer. Ma. Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occurſum abortierunt? Pa. Atqui pallor arguit exſanguem magis, quam ulla ſit umbra. Ma. Atqui iſte pallor tinctus eſt viola. Sic palles ut ceraſum matureſcens, aut uva purpuraſcens. Pa. Satis procaciter rides miſerum. Ma. Atqui ſi mihi non credis,admove ſpeculum. Pa. Non optarim aliud ſpeculum; nec arbitror eſſe clarius ullum,quam in quo me nunc contemplor. Ma. Quod ſpeculum mihi narras? Pa. Oculos tuos. Ma. Argutator, ut ſemper tui ſimilis es! Sed unde doces eſſe exanimem te? An cibum capiunt umbræ? Pa. Capiunt, ſed inſipidum, qualem ego. Ma. Quibus igitur veſcuntur? Pa. Malvis, porris, & 1 lupinis. Ma. Atqui tu non abſtines à capis & perdicibus. Pa. Verum; ſed interim nihilo plus ſapiunt palato meo, quam ſi malvis veſcerer, aut betis,abſque pipere,vino & aceto. Ma. O te miſerum! & tamen interim obeſulus es. An & loquuntur exanimes? Pa. Sic ut ego, voce perquam exili. Ma. Atqui nuper cum audirem te conviciantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obſecro te, num etiam ambulant umbræ? num veſtiuntur? num dormiunt? Pa. Etiam coëunt,ſed ſuo more. Ma. Næ tu ſuavis

1 Lupini viliſſimum ac amarum leguminis genus, quo Cynici fere utebantur: Et quoniam auri colorem referunt, ideo Comœdi iis pro nummis aureis in Scena utebantur; hinc natum proverbium: Quid diſtant æra lupini.

nugator

nugator es. PA. Sed quid dices, ſi 1 argumentis Achilleis evincam, & me eſſe mortuum,& te eſſe homicidam? MA. Abſit omen, Pamphile:ſed aggredere ſophiſma. PA. Primum illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud eſſe, quam abductionem animæ à corpore. MA. Largior. PA. Sed ita,ut ne repoſcas, quod dederis. MA. Non fiet. PA. Tum haud inficiaberis, eum qui alteri adimit animam, homicidam eſſe. MA. Accedo. PA. Concedes & illud, quod à graviſſimis auctoribus dictum, tot ſeculorum ſuffragiis comprobatum eſt, animam hominis non illic eſſe ubi animat, ſed ubi amat. MA. Iſthuc explana craſſius; non enim ſatis aſſequor quid velis. PA. Et hoc ſum infelicior, quod iſtuc non æque ſentis atque ego. MA. Fac ut ſentiam. PA. Eadem opera fac ut ſentiat adamas. MA. Equidem puella ſum, non lapis. PA. Verum, ſed adamante durior. MA. Sed perge colligere. PA. Qui corripiuntur afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt, nec ſentiunt,etiamſi occidas.MA. Audivi ſane. PA. Quid conjectas eſſe in cauſa? MA. Dic tu, Philoſophe. PA. Nimirum quoniam animus eſt in cælis, ubi habet quod vehementer amat, & abeſt à corpore. MA. Quid tum poſtea? PA. Quid tum, dura? Illud conſequitur, & me eſſe mortuum, & te eſſe homicidam. MA. Vbi eſt igitur anima tua? PA. Illic, ubi amat. MA. Quis autem ademit tibi animam? Quid ſuſpiras? Dic libere. dices impune. PA. Crudeliſſima quædam puella, quam ego tamen ne mortuus quidem odiiſſe poſſum. MA. Humanum ingenium!

1 *Argumentis Achilleis)* Achilleum argumentum fortiſſimum & irrefragabile eſt apud Ariſtotelem, lib. de Phyſico auditu.

Sed

Sed cur illi viciſſim non adimis ſuam animam, par pari, quod aiunt, referens? Pa. Nihil me felicius, ſi quidem liceat facere permutationem, ſic ut illius animus viciſſim demigret in pectus meum, quemadmodum meus animus totus demigravit in corpus illius. Ma. At licetne mihi tecum viciſſim ſophiſtam agere? Pa. Sophiſtriam. Ma. Num fieri poteſt, ut idem corpus ſit animatum, & exanime? Pa. Non eodem quidem tempore. Ma. Cum abeſt anima, tùm mortuum eſt corpus? Pa. Eſt. Ma. Nec animat niſi cum adeſt? Pa. Eſto ſane. Ma. Quî fit igitur, ut cum ibi ſit, ubi amat; animat tamen corpus, unde demigravit? Quod ſi animat, etiam cum amat alibi, quomodo vocatur exanime corpus, quod animatum eſt? Pa. Argutare tu quidem ſatis ſophiſtice; ſed me talibus pedicis non capies. Anima quæ moderatur utcunque corpus animantis, improprie dicitur anima, cum revera ſint tenues quædam animæ reliquiæ, non aliter quam odor roſarum manet in manu, etiam roſa ſubmota. Ma. Difficile eſt, ut video, 1 vulpem capere laqueo. Sed illud reſpõde; Nonne agit, qui occidit? Pa. Maxime. Ma. Et patitur, qui occiditur? Pa. Scilicet. Ma. Quî fit igitur, ut, cum, qui amat, agat, quæ amatur, patiatur; occidere dicatur, quæ amatur, cum amans potius occidat ſe ipſum? Pa. Imo contra; qui amat patitur: quæ amatur, agit. Ma. Iſtuc nunquam evinces apud 2 Areopagitas Grammaticos. Pa. At evin-

1 Nota eſt hujus animalis aſtutia: hinc natum proverbium annoſa Vulpes non capitur laqueo.

2 *Areopagitas Grammaticos*] Athenis Areopagitæ judicabant de capitalibus. unde ridicule deflectit vocem ad Grammaticos.

I cam

cam apud 1 Amphictyones Dialecticos. MA. Verum ne graveris & illud reſpondere. Volens amas, an nolens? PA. Volens. MA. Cum igitur liberum ſit non amare, videtur homicida ſui quiſquis amat; præterque jus accuſat puellam. PA. Atqui puella non ideo occidit quod amatur, ſed quod non amat mutuum. Occidit autem quiſquis ſervare poteſt, nec ſervat MA. Quid, ſi juvenis amet inconceſſa, hoc eſt, uxorem alienam, aut virginem Veſtalem? num illa amabit mutuum, ut ſervet amantem? PA. Sed hic juvenis amat, quod amare fas piumque eſt, atque etiam æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod ſi leve eſt homicidii crimen, & veneficii ream peragam. MA. Jſthuc prohibeant ſuperi. An 2 Circen quampiam ex me facies? PA. Aliquid & iſta crudelius. Nam porcus aut urſus eſſe malim, quam id quod nunc ſum, exanimis. MA. Quo tandem veneficii genere perdo homines? PA. 3 Faſcino. MA. An igitur vis, ut poſthac abs te deflectam noxios oculos? PA. Bona verba. Imo magis affiecte. MA. Si mihi ſunt oculi faſcinatores, quî fit, ut non contabeſcant & cæteri, quos obtueor? Itaque ſuſpicor faſcinum iſtud eſſe in tuis oculis, non in meis. PA. Non ſat tibi erat jugulare Pamphilum, ni inſultes inſuper? MA. O lepidum mortuum? Sed quando parabuntur

1 *Amphictyon*] Concilium erat, quod apud Thermopylas cogi ſolebat, ad quod duodecim populi conveniebant, ſub Amphictyone Deucalionis filio, Iones, Dores, Peroebi, Bœoti, Magnetes, Achæi, Phthii, Molienſes, Dolopes, Ænianes, Delphi, Phocenſes. Sic & Dialecticorum variæ ſunt ſectæ.

2 *Circen*] Circe dicitur filia Solis, inſignis venefica.

3 *Faſcino*] Faſcinum veneficii genus, quo homines oculorum maleficio ad extremos miſeriarum terminos dejiciuntur.

exequiæ?

exequiæ? P A. Opinione tua celerius, ni tu ſuccurras. M A. Egon' rem tantam poſſum? P A. Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. M A. Si quis mihi porrigat * panacen. P A. Nihil opus herbis, tantum redama. Quid autem facilius? imo quid æquius? Non aliter abſolveris ab homicidii crimine. M A. Apud quod tribunal peragar rea? Areopagitarum? P A. Non; ſed apud tribunal 1 Veneris. M A. Aiunt, Deam eſſe placabilem. P A. Imo nullius ira perinde formidabilis. M A. habet 2 fulmen? P A. Non. M A. Habet tridentem? P A. Nequaquam. M A. Habet haſtam? P A. Minime; ſed eſt 3 Dea maris. M A. Non navigo. P A. Sed habet puerum. M A. Non eſt formidabilis ætas. P A. Vindicem ac pervicacem. M A. Quid is mihi faciet? P A. Quid faciet? Prohibeant omnes ſuperi. Nolim enim illi malum ominari, cui bene volo. M A. Tamen effare; nulla mihi ſuperſtitio eſt. P A. Dicam ergo. Si hunc ſpreveris amantem, non omnino mutuo indignum amore, niſi fallor, ille fortaſſe juſſu matris immittet tibi peſſimo veneno tinctum jaculum, ut in ſordidum aliquem depereas, qui te tamen non redamet. M A. Supplicium narras abominandum. Ego ſane vel mori præoptarim, quam perdite amare deformem, nec amore mutuo reſpondentem. P A. Atqui nuper hujus mali fuit exemplum inſigniter editum in puellam quandam. M A. Vbi locorum? P A. Au-

* *Panacen*] Panace herba quæ medetur omnibus morbis. unde & nomen habet.

1 Areopagitæ enim in templo Martis iudicabant noctu.

2 *Fulmen*] Eſt telum Iovis, Tridens Neptuni, Haſta Palladis.

3 Venerem à ſpuma maris natam dixerunt poëtæ hinc Ἀφροδίτη ſive Ἀφρογένεια dicta.

reliæ. M a. Quot anni ſunt ? P a. Quot anni ? Vix ſunt menſes decem. M a. Puellæ quod erat nomen? Quid hæres? P a. Nihil;novi tanquam te. M a. Quin igitur edis nomen ? P a. Quia non placet omen. Vtinam alio quovis nomine dicta fuiſſet ! Idem habebat nomen, quod tu. M a. Pater quis erat ? P a. Vivit adhuc inter jureconſultos præcipui nominis, re ſplendida. M a. Adde nomen. P a. Mauritius. M a. Cognomen. P a. Aglaius. M a. Vivitne mater ? P a. Nuper reliquit ſuperos. M a. Quo morbo periit? P a. Quo morbo rogas? mœrore. Et pater, tametſi vir cum primis fortis, periclitabatur. M a. Licetne ſcire matris quoque nomen ? P a. Maxime. Sophronam nemo non novit. Sed quid ſibi vult iſta percunctatio ? An me putas * apologum comminiſci ? M a. Egon' de te ſuſpicarer hoc ? Hæc ſuſpicio pronior eſt in ſexum noſtrum. Sed narra, quid acciderit puellæ. P a. Puella erat honeſto loco nata, ut dixi, re lauta, forma perquam eleganti : quid multis? digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam illi non diſſimilis. M a. Quo nomine? P a. Hei mihi, offendor omine? Pamphilus & ille dictus eſt. Illa nihil non tentantem pertinaciſſime ſprevit. Juvenis dolore contabuit. Nec ita multo poſt, illa deperire cœpit in quendam, ſimium verius quam hominem. M a. Quid ais? P a. Adeo perdite, ut ſatis dici non queat. M a. Tam elegans puella tam deformem? P a. Vertice acuminato, raro capillitio, eoque lacero & impexo, furfure ac lendibus oppleto : pleramque cranii cutem nudaverat 1 alopecia;

* *Apologum*] Fabulam; rem vanam.
1 *Alopecia*] Defluvium capillorum, morbus fœdus.

oculis

oculis refugis, naribus ſimis ac ſurſum hiantibus, ore ſparſo, dentibus putridis, balbutiente lingua, mento ſcabioſo; ſcapulas deformabat gibbus; venter prominulus, crura vara. M A. Therſiten quempiam mihi depingis. P A. Imo aiunt, illi non fuiſſe niſi unam auriculam. M A. Altera perierat illi fortaſſe in bello. P A. Imo in pace. M A. Quis hoc auſus eſt? P A. Dionyſius carnifex. M A. Fortaſſe formæ infelicitatem penſabat res ampla domi. P A. Imo decoxerat, ac plus quam 2 animam debebat. Cum hoc marito tam inſignis puella nunc degit ætatem, ac ſubinde vapulat. M A. Rem miſeram narras. P A. Sed veram. Sic viſum eſt 3 Nemeſi juvenis ſpreti contumeliam ulciſci. M A. Ego citius optarem extingui fulmine, quam talem ferre maritum. P A. Ergo ne provoca Nemeſim, & amantem redama. M A. Si quidem iſthuc ſatis eſt, redamo. P A. Sed optarim, iſtum amorem eſſe perpetuum ac proprium: conjugem ambio, non amicam. M A. Neque me id fugit; ſed diu deliberandum eſt in eo, quod ſemel cœptum reſcindi non poteſt. P A, Apud me quidem nimium diu deliberatum eſt. M A. Vide autem, ne tibi imponat amor, non optimus conſultor. Nam cæcum eſſe ferunt. P A. Sed oculatus eſt, qui ex judicio naſcitur. Non ideo mihi talis videris, quod amem te; ſed ideo te amo, quod talem te conſpexerim. M A. At vide ne non ſatis me perſpectam habeas. 4 Si

2 Animam debere, de iis qui ſunt in ære alieno nec ſunt perſolvendo pares: Petron: dicit; nec capillos liberos habet.

3 *Nemeſi*] Nemeſis dea vindex inſolentiæ.

4 *Si calceum*] Alludit ad dictum Pauli Æmilii repudiata uxore.

calceum induiſſes, tum demum ſentires, qua parte te urgeret. PA. 2 Jacienda eſt alea, quanquam ego multis auguriis colligo, rem melius ceſſuram. MA. Etiam augur es? PA. Sum. MA. Quibus igitur auguriis colligis? An volavit noctua? PA. Illa volat ſtultis. MA. An à dextris advolavit jugum columbarum? PA. Nihil iſtiuſmodi. Sed mihi jam annis aliquot perſpecta eſt probitas tuorum parentum: ea primum avis eſt non peſſima, è bonis prognatam eſſe. Neque me clam eſt, quam ſalubribus monitis, quam ſanctis exemplis apud hos ſis inſtituta. Et plus eſt, bene inſtitui, quam bene naſci. Habes alterum augurium. Adhæc, meis majoribus non omnino malis, ni fallor, jam olim cum tuis amicitia non vulgaris intercedit: quin & nos inter nos à teneris, quod aiunt, unguiculis noti ſumus, nec male convenit geniis noſtris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas, inter utriuſque parentes pene paria ſunt. Demum, quod eſt in amicitia præcipuum, tui mores mihi videntur non peſſime quadrare ad meum ingenium. Poteſt enim per ſe præclarum eſſe, quod tamen non ſit aptum. Quam mei viciſſim tuo congruant, neſcio. Hæ videlicet aves, mea lux, mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac lætum jucundumque connubium, modo ne tuus animus 3 mali ominis cantionem nobis occinat. MA. Quam cantilenam optas? PA. Ego præcinam; Sum tuus: tu ſuccine; Sum tua. MA. Brevis quidem cantiuncula; ſed longum habet 4 epiphonema. PA. Quid refert,

2 *Iacienda*] Iacere aleam, facere periculum ſignificat.

3 *Mali ominis cantionem occinat*] Id eſt, recuſet.

4 *Epiphonema*] Quod in fine acclamatur. Facile eſt, dicere; Sum tua: ſed duobus verbis contrahitur indiſſolubile vinculum.

quam

quam longum, modo lætum? MA. Adeo mihi es inviſus, ut nolim te committere, cujus in poſterum pœniteat. PA. Deſine male ominari. MA. Fortaſſis alia tibi videbor ubi morbus aut ætas hanc formam immutarit. PA. Nec hoc corpus, ô bona, ſemper erit æque ſucculentum. Sed ego non contemplor tantum iſtud undique florens & elegans domicilium, hoſpitem magis adamo. MA. Quem hoſpitem? PA. Animum iſtum tuum, cujus decor ſemper cum ætate creſcet. MA. Næ tu plus quam 1 lynceus es, ſi iſtum perſpicis per tot tectoria. PA. Animum animo perſpicio. Adhæc, in communibus liberis ſubinde repubeſcemus. MA. Sed interim perit virginitas. PA. Verum. Sed eho, dic mihi, ſi tibi eſſet elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni præter flores: an malles, delapſis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? MA. Vt argutatur! PA. Saltem illud reſponde, utrum eſt elegantius ſpectaculum; vitis humi jacens, & computreſcens; an amplexa palum aut ulmum, eamque purpureis uvis degravans? MA. Reſponde tu mihi viciſſim, utrum ſpectaculum amœnius; roſa nitens & lactea in ſuo frutice; an decerpta digitis, ac paullatim marceſcens? PA. Ego roſam exiſtimo feliciorem, quæ marceſcit in hominis manu, delectans interim & oculos & nares, quam quæ ſeneſcit in frutice; nam & illic futurum erat, ut marceſceret: quemadmodum felicius eſt vinum, quod bibitur ante, quam aceſcat. Quanquam non ſtatim marceſcit flos puellæ, ſi nupſerit: imo video multas, quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac

1 Lynceus Apharei filius, qui etiam per arboris truncos & per terram ad inferos uſque videre potuiſſe dicitur. petita Metaph. à Lynce fera viſus acutiſſimi: Hor. ſ. 2. l. 1. *ne corporis optima Lynceis contemplere oculis.*

velut extabeſcebant, ex congreſſu viri ſic enituiſſe, ut tum demum florere cœperint. MA. Attamen favorabilis ac plauſibilis apud omneis eſt virginitas. PA. Elegans quidem res puella virgo; ſed quid juxta naturam prodigioſius anu virgine? Niſi matri tuæ defluxiſſet flos ille, nos iſtum floſculum non haberemus. Quod ſi,ut ſpero, non ſterile fuerit noſtrum conjugium, pro una virgine multas dabimus. MA. Attamen aiunt, rem Deo gratiſſimam eſſe caſtitatem. PA. Et ideo caſtam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa caſte vivam. Magis erit animorum quam corporum conjugium. Gignemus Reipublicæ; gignemus Chriſto. Quantulum aberit hoc matrimonium à virginitate? Et fortaſſe olim ſic convivemus, quemadmodum vixit cum Maria Joſeph. Sed interim diſcemus virginitatem. Non enim ſtatim pervenitur ad ſummum. MA. Quid ego audio? Violanda virginitas, ut diſcatur? PA. Quidni? Quemadmodum paullatim bibendo vinum parcius, diſcimus eſſe 1 abſtemii. Vter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abſtinet, an qui ſemotus ab iis, quæ provocant intemperantiam? MA. Arbitror, eum fortius temperantem, quem parata copia non poteſt corrumpere. PA. Vtri verius debetur laus caſtitatis? eine qui ſemet exſecat, an qui membris integris, tamen abſtinet à Venere? MA. Equidem poſteriori, meo 2 calculo tribuerim laudem caſtitatis, priori dementiam. PA. An qui voto adſtricti abjurant matrimonium, nonne quodam

1 *Abſtemii*] Qui non bibunt vinum quaſi dicas, abſque temeto.

2 Mea ſententia meo ſuffragio: calculis enim Veteres ſententiam ferebant:

modo

modo exſecant ſeſe? Ma. Videtur. Pa. Jam non eſt virtus non coïre. Ma. At non eſt? Pa. Sic accipe. Si per ſe virtus eſſet, non coïre, vitium eſſet coïre. Nunc incidit, ut vitium ſit non coïre, coïre virtus. Ma. Quando hoc incidit? Pa. Quoties ab uxore jus ſuum petit maritus, præſertim ſi prolis amore quærit complexum. Ma. Quid ſi laſciviat? non eſt fas negari? Pa. Fas eſt monere, vel rogare potius blandius, ut temperet: pernegare inſtanti, fas non eſt. Quanquam hac quidem in parte raras audio querelas maritorum de ſuis uxoribus. Ma. At dulcis eſt libertas. Pa. Imo gravis eſt ſarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiæ noſtro arbitratu: an tibi videtur iſta eſſe ſervitus? Ma. Vulgus conjugium capiſtrum vocat. Pa. Sed ipſi vero capiſtro digni ſunt, qui ſic vocant. Dic mihi, quæſo, an non animus tuus eſt alligatus corpori? Ma. Videtur. Pa. Non aliter quam avicula caveæ. Et tamen conſule illum, an cupiat eſſe liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter eſt alligatus. Ma. Res eſt utrinque modica. Pa. Tanto tutior. Eam tu domi augebis parſimonia, quæ non ſine cauſa dicta eſt magnum vectigal; ego foris induſtria. Ma. Innumeras curas ſecum adferunt liberi. Pa. Sed iidem innumeras voluptates, ac ſæpenumero multo cum fœnore reponunt parentibus officium. Ma. Miſera quædam res eſt orbitas. Pa. An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubia male ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam naſci, an naſci moritura? Ma. Equidem malim naſci moritura. Pa. Sic miſerior eſt orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura eſt: quemadmodum feliciores ſunt, qui vixerunt, quam qui nec nati ſunt, nec

naſcentur unquam. MA. 1 Qui ſunt iſti, qui non ſunt,nec erunt? PA. Quanquam qui recuſat ferre caſus humanos, quibus omnes ex æquo ſumus obnoxii, ſive plebeii ſumus, ſive reges, is è vita migret oportet; & tamen quidquid acciderit, tu non feres niſi dimidium,ego majorem portionem in me tranſferam. Ita ſi quid acciderit læti, gemina fiet voluptas: ſi quid mali, ſocietas adimet dimidium ægritudinis. Mihi vero,ſi fata vocent, dulce fuerit vel immori tuis complexibus. MA. Facilius ferunt homines, quod juxta communes naturæ leges accidit: ſed video, quanto plus moleſtiarum adferunt nonnullis parentibus liberorum mores, quam mortes. PA. Iſtius rei ne quid accidat, maxima ex parte in nobis ſitum eſt MA. Qui ſic? PA. Quoniam fere boni naſcuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. 2 Neque enim è columbis naſcuntur milvii. Dabimus igitur operam, ut ipſi boni ſimus. Deinde curabimus liberos noſtros ab ipſo ſtatim lacte ſanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas rudi teſtulæ. Ad hæc curabimus, ut domi habeant exemplum vitæ quod imitentur. MA. Difficile eſt quod narras. PA. Nec mirum; quia pulcrum eſt:atque ob hoc ipſum tu quoque difficilis es. At tanto ſtudiis acrioribus huc enitemur. MA. Habebis ſequacem materiam. tu vide, ut me formes, fingaſque. PA. Sed interim pronuntia tria verba. MA. Nihil facilius; ſed verba, ſimulatque ſemel

1 *Qui ſunt iſti*] Iocatur in hæc, quæ ridicule dixerat juvenis, cum qui non ſunt, nec futuri ſunt, plus aut minus felices dici non poſſunt.

2 Fortes creantur fortibus ac bonis: Eſt in juvencis, eſt in equis patrum virtus: &c. Hor. Car. l. 4. o. 4.

evolarint,

evolarint, non revolant. Dabo conſilium utrique commodius. Ages cum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res tranſigatur. PA. Ambire me jubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. MA. An poſſim, neſcio: mei juris non ſum. Nec ſine majorum auctoritate olim coïbant conjugia. Verum, utcunque eſt, arbitror, auſpicatius fore noſtrum conjugium, ſi parentum auctoritate coëat. Et veſtrum eſt ambire; nobis decorum non eſt. Gaudet enim 1 rapi virginitas, etiamſi nonnunquam vehementius amemus. PA. Non pigebit ambire, modo ne me fruſtretur tuum unius ſuffragium. MA. Non fruſtrabitur; bono animo eſto, mi Pamphile. PA. Tu mihi heic religioſior es, quam vellem. MA. Imo tu tuum ipſius ſuffragium apud te prius expende. Nec affectum iſtum tuum adhibe in conſilium, ſed rationem. Quod affectus decernit, temporarium eſt: quod autem dictat ratio, perpetuo ſolet placere. PA. Næ tu pulcre philoſopharis, itaque parere certum eſt tuis conſiliis. MA. Non pœnituerit obſequii. Sed heus tu, incidit interim ſcrupulus, qui meum animum male habet. PA. Valeant ſcrupuli. MA. Vin' me nubere mortuo? PA. Nequaquam; ſed revixero. MA. Amoviſti ſcrupulum. Bene vale, mi Pamphile. PA. Iſthuc tu cura. MA. Precor tibi lætam noctem. Quid ſuſpiras? PA. Lætam noctem ais? Utinam largiare quod precaris. MA. Ne quid præpropere, adhuc 2 tua meſſis in her-

1 Rapi virginitas, apud Romanos ſponſa è ſinu matris noctu per vim à ſponſo rapiebatur.

2 Tua Meſſis. hoc dicitur de ſpe immatura quæ adhuc longius diſtat Ovid. Ep. Hel. ad Par. *Sed nimium properas, & adhuc tua meſſis in herba eſt.*

bæ eſt. PA. Nihilne 3 tui mecum auferam? MA. 4 Hunc paſtillum, qui tibi cor exhilaret. PA. Adde ſaltem oſculum. MA. Cupio tibi virginitatem integram & illibatam tradere. PA. An oſculum aliquid decerpit virginitati? MA. Vis igitur ut aliis quoque largiar oſcula? PA. Nequaquam: mihi ſervari volo mea oſcula. MA. Tibi ſervo. Quanquam eſt aliud, cur in præſentia nec auſim dare oſculum. PA. Quid iſtuc? MA. Ais, tuum animum pene totum demigraſſe in corpus meum; in tuo quam-minimum ſupereſſe: vereor itaque ne in oſculo hoc ipſum, quod in te ſupereſt, tranſiliat in me, tuque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amoris ſymbolum, ac bene vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Chriſtum comprecabor, ut, quod agitur, utrique noſtrum velit eſſe felix ac fauſtum.

Virgo 5 *μισόγαμος.*

6 EUBULUS CATHARINA.

EU. GAudeo tandem, finitam eſſe cœnam, ut liceat hac frui deambulatione; qua nihil amœnius. CA. Et me jam tædebat ſeſſionis. EU. Quam vernat, quam arridet undique mundus. Hæc nimirum eſt illius adoleſcentia. CA. Sic eſt. EU. At

3 *Tui*]. Ambigue dictum. Nam ſi ſit genitivus à *tu*, petit oſculum. ſi à *tuum*, petit aliud. At illa ſecus interpretatur quam ille ſenſerat. *Ovid*. ulterius nil habet ille mei.

4 *Hunc paſtillum*] Paſtillus. eſt ſphærula ex odoribus confecta, quam manibus circumferunt. *Horat.* Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.

5 Μισόγαμος] Abhorrens à nuptiis.

6 *Eubulus*]. Bonus conſultor. Qui bene conſulit, εὖ bene, βουλὴ, conſilium.

cur tuum ver non æque arridet? CA. Quam ob rem? Eu. Quia ſubtriſtis es. CA. An videor alio vultu quam ſoleo? Eu. Vis oſtendam te tibi? CA. Maxime. Eu. Vides hanc roſam ſub imminentem noctem foliis contractioribus? CA. Video. Quid tum poſtea? Eu. Talis eſt vultus tuus. CA. Bella collatio. Eu. Si mihi parum credis, in hoc fonticulo contemplare te ipſam. Quid ſibi tandem volebant, & inter cœnandum, tam crebra ſuſpiria? CA. 3 Deſine percunctari, quod tua non refert ſcire. Eu. Imo mea refert maxime, qui non poſſum eſſe hilaris, niſi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum ſuſpirium, hui quam ex imo pectore ductum! CA. Eſt quod angat animum, ſed effari non eſt tutum. Eu. Mihi non dices, qui te cariorem habeo ſorore propria? Mea Catharina, ne verere; quidquid eſt rei, 4 tuto depones his auribus. CA. Vt tuto dicam, vereor ne fruſtra dicam non auxiliaturo. Eu. Qui ſcis? Si non re ipſa, fortaſſis conſilio conſolandoque juvero. CA. Non poſſum eloqui. Eu. Quid iſthuc eſt rei? odiſti me? CA. Sic odi, ut mihi minus carus ſit meus germanus: & tamen animus non fert ut eloquar. Eu. Fateberis igitur, ſi divinaro? Quid tergiverſaris? Promitte, alioqui non omittam urgere. CA. Age, promitto. Eu. Prorſus ego non video quid tibi deſit ad ſummam felicitatem. CA. Vtinam vera prædicares? Eu. Primum adeſt ipſe flos ætatis. Nam, niſi fallor, agis annum jam decimum ſeptimum. CA. Sic eſt. Eu.

3 Percunctari, inquirere: Metaph. petita ab exploratione nautarum qui conto pertentant maris altitudinem.

4 *Tuto depones*] Deponit magiſtratum, qui ſe abdicat magiſtratu: deponit pignus, qui certat: & deponit, qui rem ſuam ſervandam tradit alienæ fidei. Sic *Horatius*, Quicquid habes age, depone tutis auribus.

Nondum

Nondum igitur, ut opinor, diſcruciat te metus ſenectæ. CA. Nihil minus. Eu. Adeſt forma nulla parte non felix; eſt & iſtud præcipuum Dei donum. CA. De forma, qualisqualis eſt, nec glorior, nec queror. Eu. Tum color & habitudo corporis indicat te eſſe proſpera valetudine, niſi quid eſt morbi occultioris. CA. Nihil iſtiuſmodi, gratia Deo. Eu. Fama eſt integra. CA. Ita confido. Eu. Adeſt ingenium iſto dignum corpore, feliciſſimum, & quale mihi optem ad liberales diſciplinas. CA. Si quod eſt, Dei munus eſt. Eu. Nec deeſt morum amabilis gratia, quam in feliciſſimis etiam formis non raro deſideramus. CA. Optarim equidem mores me dignos. Eu. Multorum animos dejicit generis infelicitas: tibi parentes ſunt & bene nati, & probi, & re lauta, & tui amantiſſimi. CA. Hinc nihil queror. Eu. Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet hæc regio, non delegerim aliam ſponſam, quam te, ſi quod ſidus mihi proſperum affulgeret. CA. Nec ego deligerem alium ſponſum, ſi placeret ullum conjugium. Eu. Et tamen magnum quiddam eſſe debet, quod ſic diſcruciat animum tuum. CA. Eſt omnino non leve. Eu. Non ægre feres, ſi divinem? CA. Jam pollicita ſum. Eu. Expertus novi, quanta crux ſit amor. Age fatere; nunc promiſiſti. CA. Amor eſt in cauſa, ſed non ejus generis, cujus tu ſuſpicare. Eu. Quod genus tu mihi narras? CA. Divina. Eu. Equidem conſumſi omnem divinationem meam. Et tamen non omittam hanc manum, donec extorſero quid ſit. CA. Vt violentus es! Eu. 1 Depone in ſinum meum, quidquid

1 *Depone in ſinum meum*] Id eſt, ſecreto committe tacituro.

iſthuc

iſthuc eſt curæ. CA. Quando ſic urges, dicam. Jam inde à teneris annis me mirus quidam affectus habebat. Eu. Quis, obſecro? CA. Ut adjungerer collegio ſacrarum virginum. Eu. Ut fieres monacha? CA. Sic habet. Eu. Hem! 2 pro theſauro carbones. CA. Quid ais Eubule? Eu. Nihil, mea lux, tuſſiebam; ſed perge dicere. CA. Huic animo meo ſemper pertinaciſſime reſtitere parentes. Eu. Audio. CA. Ergo contra precibus, blanditiis, lacrymis, oppugnabam parentum pietatem. Eu. Res mira. CA. Tandem cum ego nullum facerem finem orandi, obſecrandi, obteſtandi, lacrymandi, polliciti ſunt, ubi perveniſſem ad annum decimumſeptimum, ſeſe obtemperaturos voluntati meæ, ſi modo tum idem perſtaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promiſſum pernegant: hoc eſt quod diſcruciat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, ſi quid potes. Eu. Primum illud dabo conſilium, ſuaviſſima virgo, ut moderceris affectibus tuis, & ſi id non continget quod vis, id velis quod poſſis. CA. Emoriar, niſi quod volo, aſſequar. Eu. Et unde cepiſti iſtum fatalem affectum? CA. Olim admodum puella ducta ſum in quoddam virginum collegium. circumducebamur, oſtendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, videbantur angelæ: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrabant, nitebant horti cultiſſimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocunque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandiſſima virginum colloquia. Vnam atque alteram illic reperi, quicum olim infantula luſitare con-

2 Pro theſauro: in eos competit qui ſpe ſua fruſtrantur, & qui pro magnificis rebus ſperatis meras nugas ac ſcruta reperiunt.

ſuevi.

ſuevi. Ex eo tempore cœpit animus ardere ejus vitæ deſiderio. Eu. Non ſum improbaturus ſacrarum virginum inſtitutum : quamquam non omnia conducunt omnibus : ſed habita tui genii ratione, quam mihi videor ex vultu moribuſque tuis collegiſſe, ſuaſerim, ut nubas marito tui ſimili, tuæque domi novum inſtituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem. CA. Emoriar citius, quam virginitatis propoſitum deſeram. Eu. Res eſt egregia virginitas, ſi pura ſit: ſed nihil neceſſe eſt, ut hac gratia dedas te in collegium, unde non poſſis poſtea eximi. Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. CA. Licet, at non perinde tuto. Eu. Imo, ut ego arbitror, aliquanto tutius quam apud illos craſſos, ſemper cibo diſtentos monachos. Nec enim caſtrati ſunt, ne tu ſis inſciens. * Patres vocantur, ac frequenter efficiunt, ut hoc nomen vere competat in ipſos. Olim nuſquam virgines honeſtius vivebant, quam apud parentes : nec alium habebant patrem, quam Epiſcopum. Sed obſecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegiſti, cui te addicas in ſervitutem ? CA. 1 Chryſercium. Eu. Agnoſco, ædibus paternis vicinum. CA. Recte. Eu. Atque pulcre novi totum hoc ſodalitium, dignum vero, ob quod patrem, ac matrem, & cognatam tibi honeſtamque

* Notum eſt Epitaphium Pauli II. Pontif. Rom.

Pontificis Pauli teſtes ne Roma requiras,
Filia quam genuit, ſat docet eſſe marem.
Sanctum non poſſum, Patrem te dicere poſſum,
Cum video natam Paule ſecunde tuam.

Ad quæ poſſunt referri. Pannonii celebres verſus Non poterat quiſquam &c.

1 *Chryſercium*) Fictitium nomen eſt : Videtur innuere collegium. quod eſt Gaudæ juxta clauſtrum, quo naves excluduntur aut admittuntur.

familiam

familiam repudies! Nam ille patriarcha jam pridem & ætate, & vino, & natura delirus eſt, nec illi quidquam jam ſapit præter vinum. Habet duos ſodales ſe dignos, Joannem, & Jodocum. Quorum Joannes, ut fortaſſe vir malus non eſt, ita nihil habet viri, præter barbam; eruditionis ne pilum quidem, prudentiæ non multo plus. Jodocus adeq ſtupidus eſt, ut niſi veſte ſacra commendaretur, obambularet publicitus in cuculla fatui cum auriculis ac tintinnabulis. CA. Mihi videntur viri boni. Eu. Melius iſtos novi, quam tu, mea Catharina. Iſti fortaſſe ſunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te 2 proſelytam ſuam. CA. Jodocus maxime favet. Eu. O fautorem! ſed fac, iſtic nunc eſſe viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali; & quicunque obtigerint, tibi erunt ferendi. CA. Offendunt me in ædibus paternis crebra convivia, nec ſemper virginea ſunt quæ illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut oſculum negare non poſſim. Eu. Qui vitare ſtudet quidquid offendit, is è vita migret oportet. Ita ſunt aures aſſuefaciendæ, ut audiant omnia, nec tamen niſi bona tranſmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. CA. Maxime. Eu. Eo te ſubducas licebit, ſi quod convivium acciderit turbulentius: & dum illi potant ac nugantur, tu confabulare cum ſponſo tuo Chriſto; ora, pſalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, ſed tu reddes eam puriorem. CA. Attamen tutius eſt, eſſe in ſodalitio virginum. Eu. Non improbo caſtum ſodalitium, nolim tamen te falli falſa

2 *Proſelytam*] Advenam, quæ ex Chriſti verbis in profeſſionem & ſectam Monachorum, inque illorum verba, juravit. Alluſum ſimul ad locum Matth. 23.

imagi-

imaginatione. Ubi illic verſata fueris aliquandiu, ubi propius inſpexeris, fortaſſis non perinde nitebunt omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines ſunt, mihi crede, quæ 1 velum habent. CA. Bona verba. Eu. Imo bona verba ſunt, quæ vera ſunt: niſi fortaſſe 2 elogium, quod nos hactenus judicavimus eſſe Virgini matri proprium, ad plures tranſiit, ut dicantur & à partu virgines. CA. Abominor. Eu. Quin inſuper, nec alioqui inter illas virgines ſunt omnia virginea. CA. Non? Quam ob rem, obſecro? Eu. Quia plures inveniuntur, quæ mores æmulentur 3 Sapphus, quam quæ referant ingenium. CA. Iſtuc quid ſit, non ſatis intelligo. Eu. Atque ideo hæc verba facio, ne quando intelligas, mea Catharina. CA. Attamen animus eo fertur, atque hinc colligo, hunc ſpiritum à Deo proficiſci, quod tot jam annis perſeverat, & indies fit acrior. Eu. Imo mihi hoc nomine ſuſpectus eſt iſte tuus ſpiritus, quod ſic repugnant optimi parentes. Afflaſſet & illorum animos Deus, ſi pium eſſet, quod moliris. Sed iſtum ſpiritum hauſiſti ex illis nitoribus, quos admodum puella vidiſti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres ſodales; ex cultu ſacro, ex cærimoniis ſane quamſpecioſis, ex improbis hortatibus ſtultorum monachorum, & qui in hoc te venantur, ut largius potent. Sciunt, patrem eſſe liberalem, ac benignum: aut illum habebunt

1 *Velum*] Flammea, qua velabantur Sacerdotes & virgines Veſtales.

2 Elogium quid ſit vide ſupra in notis.

3 Saphus Genitivus eſt græcus. Sapho virgo fuit Mytilena pſaltria & meretrix, quæ inveniſſe cenſetur verſus ſaphicos: fertur quoque deperiiſſe Phaonem omnium hominum pulcherrimum juxta Ælian. l.12.

convivam, ſed hac lege, ut ſecum adferat vinum, quod decem ſtrenuis potoribus ſat ſit: aut ipſi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim auctor, ne quid novi tentes invitis parentibus, in quorum poteſtate nos Deus eſſe voluit. CA. In hoc negotio pium eſt, contemnere patrem, & matrem. Eu. Chriſti cauſſa pium eſt alicubi negligere patrem, & matrem: neque enim pie faciat, qui Chriſtianus patrem ethnicum, cujus omne vitæ præſidium pendeat à filio, deſerat, ſinatque perire fame. Si nondum eſſes profeſſa Chriſtum in Baptiſmo, & parentes vetarent te baptizari, pie faceres, ſi Chriſtum præferres impiis parentibus. Aut ſi nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda eſſet illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium? Et domi Chriſtum habes. Natura dictat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ ſanciunt, ut filii obediant parentibus: & tu te ſubduces ab auctoritate parentum optimorum; ut pro vero patre, te dedas factitio; & pro vera matre, tibi adſciſcas alienam: aut potius, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas adſciſcas? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam eſſe velint. Vnde & liberi vocantur filii-familias, quod abſint à conditione ſervorum. Nunc te pro libera tendis ultro ſervam reddere. Chriſtiana clementia maxima ex parte ſubmovit omnem illam veterum ſervitutem, niſi quod 1 in paucis regionibus adhuc reſident veſtigia. At inventum eſt ſub prætextu religionis novum ſervitutis genus, ut nunc ſane in pleriſque monaſteriis

1 *In paucis regionibus*] Neſcit ſervitutem nobilis illa merito dicta Francia: in VVeſtphalia & in nonnullis Germaniæ partibus adhuc eſt ſervorum genus. Venetiæ venduntur Mauri & Mauræ, non aliter quam boves.

vivitur.

vivitur. Nihil ibi licebit, niſi ex præſcripto: quidquid obvenerit tibi, illis accreſcet: ſi quo pedem moveris, retraheris è fuga, perinde quaſi parentem veneno necaveris. Quoque ſit evidentior ſervitus, commutant veſtem, quam dedere parentes, & ad exemplum priſcum eorum, qui olim ſervos eſſent mercati, commutant nomen in baptiſmo inditum, ac pro Petro ſive Joanne, vocant Franciſcum aut Dominicum, aut Thomam. Petrus dedit nomen Chriſto, & Dominico initiandus vocatur Thomas. Si militaris ſervus abjiciat veſtem à domino datam, videtur abdicaſſe dominum; & nos applaudimus illi, qui veſtem accipit, quam Chriſtus omnium Dominus non dedit: & ob hanc mutatam gravius punitur, quam ſi centies abjiciat veſtem imperatoris ac domini ſui, quæ eſt mentis innocentia. CA. Atqui hoc ipſum aiunt eximii meriti, ſi quis ſe ſponte dedit in hanc ſervitutem. Eu. Iſta vero doctrina Phariſaïca eſt. Paulus contra docet, ut qui liber vocatus ſit, ne velit fieri ſervus, ſed potius operam det, ut fiat liber. Atque hoc infelicior eſt ſervitus, quod pluribus dominis tibi ſerviendum ſit, quod plerumque ſtultis & improbis, quod incertis, ac ſubinde novis. Illud mihi reſponde: [1] Emancipant te leges à jure parentum? CA. Nequaquam. Eu. Licetne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? CA. Minime. Unde igitur tibi jus, ut te ipſam dedas neſcio quibus, invitis parentibus? An non tu illis ca-

1 Servi ubi libertate donabantur, dicebantur manumitti: Emancipatio ſolis competit liberis, cum ſui juris fiunt, jureque paterno liberantur. Iuſtin. de tit. de adopt. & emancip. emancipare vero ſe alicui, eſt ſe totum ipſi tradere. Plaut. in bach.

riſſima,

riſſima, maximeque propria es poſſeſſio? Ca. In negotio pietatis ceſſant naturæ leges. Eu. Negotium pietatis potiſſimum agitur in baptiſmo: heic tantum agitur de veſte mutanda, deque genere vitæ, quod per ſe neque bonum eſt, neque malum. Jam illud mihi conſidera, quantum commoditatum ſimul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum eſt in tuo cubiculo legere, orare, pſallere, quantum & quando gratum eſt animo tuo. Quod ſi tædet cubiculi, licet audire cantiones eccleſiaſticas, adeſſe ſacris, audire ſacras conciones: &, ſi quam videris matronam, aut virginem egregie probam, ex ejus colloquio fieri meliorem: ſi quem virum inſigni probitate præditum, ex eo diſcere, quod te reddat meliorem: licebit & concionatorem deligere, qui puriſſime Chriſtum doceat. Has res omneis, ex quibus præcipuus eſt profectus ad veram pietatem, amittis ſemel addicta collegio. Ca. Sed interim non ero monacha. Eu. Adhuc te movent nomina? Rem ipſam perpendito. Illi jactant obedientiam. Num ea laus tibi deerit, ſi obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri? ſi Epiſcopo tuo, & paſtori tuo? Num paupertatis, cum in parentum manibus ſint omnia? Quanquam olim in ſacris virginibus præcipue laudabatur à ſanctis viris liberalitas in pauperes: eam præſtare non poterant, ſi nihil poſſidebant. Porro caſtitati tuæ nihil decedet, etiam ſi vivas apud parentes. Quid igitur ſupereſt? Velum, linea veſtis ex intima verſa in extimam, cærimoniæ quædam quæ per ſe nihil faciunt ad pietatem, neque quenquam commendant oculis Chriſti, qui ſpectat animi puritatem. Ca. Nova prædicas. Eu. Sed veriſſima. Cum non ſis emancipata à jure parentum, cum tibi jus non ſit vendendi veſtem

ſtem aut agrum, quo modo tibi jus facis dedendi te in ſervitutem alienam? CA. Jus parentum, ut aiunt, non impedit ingreſſum religionis. Eu. In baptiſmo nonne profeſſa es religionem? CA. Sum. Eu. Nonne religioſi ſunt quicunque ſequuntur præcepta Chriſti? CA. Maxime. Eu. Quæ eſt igitur iſta nova religio, quæ facit irritum, quod & naturæ lex ſanxit, & vetus lex docuit, & Evangelica lex comprobavit, & Apoſtolica doctrina confirmavit? Iſthuc decretum non eſt à Deo proditum, ſed in monachorum ſenatu repertum. Sic definiunt quidam, & matrimonium, eſſe ratum quod inſciis, aut etiam invitis parentibus inter puerum & puellam per verba de præſenti (ſic enim illi loquuntur) contractum eſt. Atqui iſtud dogma nec naturæ ſenſus approbat, nec veterum leges, nec Moyſes ipſe, nec Evangelica aut Apoſtolica doctrina. CA. An igitur putas, mihi non eſſe fas nubere Chriſto, niſi comprobantibus parentibus? Eu. Jam, inquam, nupſiſti Chriſto, & illi nupſimus omnes. Quæ bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de veſte, de cærimoniis. Ob has res non arbitror eſſe contemnendum jus parentum. Et videndum eſt, ne, dum paras nubere Chriſto, 1 nubas aliis. CA. At iſti prædicant, nihil eſſe ſanctius, quam heic contemnere parentes. Eu. Ab iſtis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem è ſacris libris locum, qui hoc doceat: quod ſi non poterunt, jubeto eos ebibere calicem vini 2 Belnenſis; hoc poterunt. Ab im-

1 *Nubas aliis*) Hoc dicit propter collegia virginum, quæ non vivunt juxta regulam, in quibus nonnunquam, proh dolor! una nubit multis.

2 *Belnenſis*] Belna oppidum in ducatu Burgundiæ ubi vina laudatiſſima.

piis

piis parentibus ad Chriſtum confugere pietatis eſt. Sed à piis ad monachiſmum, hoc eſt (quod non raro uſu venit,) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas eſt? Quanquam & olim ad Chriſtum à [1] paganiſmo converſus, idololatris parentibus debebat obſequium, quatenus citra pietatis jacturam fieri poterat. CA. Damnas igitur hoc totum vitæ inſtitutum? Eu. Nequaquam. Verum quemadmodum nemini ſuadere velim, ut quæ ſe in hoc vitæ genus conjecit, luctetur emergere: ita non dubitem hortari puellas omneis, præſertim indolis generoſæ, ne ſe temere eo præcipitent, unde poſt ſeſe non poſſint explicare, præſertim cum in ipſis collegiis ſæpe gravius periclitetur virginitas, ac domi præſtare valeas, quicquid ibi præſtatur. CA. Urges tu quidem multis ac magnis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non poteſt. Eu. Si non perſuadeo, quod tamen optarim, ſaltem illud fac memineris, [2] Eubulum monuiſſe. Interim pro meo in te amore precor, ut tuus iſte affectus felicior ſit meo conſilio.

Virgo pœnitens.

EUBULUS, CATHARINA.

Eu. TAles janitrices mihi ſemper optarim. CA. Et ego ſemper tales pulſatores. Eu. Sed vale, Catharina. CA. Quid ego audio? Valebo prius quam

1 Pagani olim pro hominibus non militantibus ſumebatur. παγάνοι ἀστράτευτοι. hinc miles & paganus opponuntur Suet. in Aug. 27. Hinc Hieron. cæterique patres paganos appellant Ethnicos qui Chriſto non militant.

2 Eubulus bonum dans conſilium. εὖ bene & βουλὴ conſilium.

ſalveam?

ſalveam? Eu. Non huc veni, ut te viderem lacrymantem. Quid ſibi vult, quod protinus me conſpecto lacrymis ſuffuſi ſunt oculi? CA. Quo fugis? mane, mane, inquam, ſumam alium vultum, & ridebimus affatim. Eu. Quas aves heic video? CA. Eſt illius collegii patriarcha. Ne ſubducito te; jam perpotarunt; accumbe pauliſper; illo digreſſo confabulabimur noſtro more. Eu. Age obtemperabo tibi, quæ mihi noluiſti. Nunc ſoli ſumus. narra totam fabulam. malim enim ex te cognoſcere. CA. Ex tot amicis, quos putabam ſapere plurimum, nunc ſentio, nullum fuiſſe, qui mihi prudentius ac 2 ſenilius conſilium dederit, quam tu omnium natu minimus. Eu. Dic, quo modo expugnaſti parentum affectum? CA. Primum 3 improbis hortatibus monachorum, ac monacharum: deinde etiam meis precibus ac blandimentis labefactus eſt matris animus: pater nullo pacto quibat perpelli. Tandem omnibus admotis machinis & hic victus & oppreſſus eſt potius, quam aſſenſit. Id factum eſt inter pocula: minitabantur homini malum exitium, ſi Chriſto ſuam ſponſam pernegaret. Eu. O improbitatem ſtolidorum! Quid fit deinde? CA. Servor triduo domi clam: interim ſemper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi Converſas vocant, hortatibus ſuis addentes animum, ut perſiſterem in ſancto propoſito, ac ſolicite caventes, ne qua cognatarum aut ſodalium adiret me, quæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur veſtes, aliaque quæ ad

2 Senilius, prudentius.

3 Improbis, i e. frequentibus: Improbus enim ſignificat frequenter indeſeſſum. Virg. Georg. 1. labor omnia vincit improbus. Sic Plin. c. 1. l. 3. vires naturæ improbas vocat.

convivium

convivium attinebant. Eu. Tibi quid interim erat animi? Num vacillabas? CA. Non, ſed paſſa ſum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quam iterum perpeti. Eu. Quæſo, quid iſthuc erat? CA. Non poſſum effari. Eu. Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. CA. Promittis ſilentium? Eu. Id præſtaturus eram, etiamſi nulla fuiſſes ſtipulata. Quaſi vero me nondum noris? CA. Apparuit mihi ſpectrum horribili ſpecie. Eu. Is nimirum erat genius tuus malus, qui te eo inſtigabat. CA. Prorſus opinor fuiſſe cacodæmonem. Eu. Dic mihi, quæ ſpecies erat? Eſt ne talis, qualis pingitur? roſtro adunco, longis cornibus, 1 harpyiarum unguibus, prælonga cauda? CA. Tu ludis. At ego malim mihi terram dehiſcere, quam denuo tale videre ſpectrum. Eu. Interim aderant illæ mulieres hortatrices? CA. Non; nec unquam illis indicavi, tametſi valde ſciſcitantibus quid eſſet mali, cum me totam exanimatam offenderent. Eu. Vis tibi dicam quid fuerit? CA. Si quidem potes. Eu. Illæ mulieres incantaverant te, vel potius excantaverant tibi cerebrum. Sed interim tu perſiſtebas in ſententia? CA. Maxime. nam aiebant, id multis accidere, qui ſe conſecrant Chriſto: verum, ſi primo illo congreſſu ſuperetur tentator, poſt tranquilla fore omnia. Eu. Qua pompa producta es? CA. Adornant me toto mundo meo: demittunt capillos: itaque non aliter quam nuptura ſponſo. Eu. * Craſ-

1 Harpyæ. ab ἁρπάζειν ſic dictæ, i.e. rapere Suidæ dicuntur ἁρπακτοὶ δαίμονες, rapaces dæmones: Monſtra ſunt ex Neptuno & terra procreatæ. quarum deſcriptionem peté ex Virg. 3. Æn.

* *Craſſo monacho*] Hoc dicit averſus, & fingit tuſſim.

ſo monacho: hem! male ſit huic tuſſi. CA. Ex ædibus paternis clara luce deducor ad collegium, multis ad ſpectaculum concurrentibus. Eu. O ſcitos hiſtriones, ut norunt agere ſuas fabulas ſimplici popello! Quot dies egiſti in illo ſancto virginum collegio? CA. Ferme duodecim. Eu. Sed quæ res verterat animum tuum tam pertinacem? CA. Non dicam quid ſit, ſed aliquid magni fuit. Poſt ſex ab ingreſſu dies accerſo matrem, obteſtans, obſecrans, ſi me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluctatur animo meo, & hortatur ad conſtantiam. Poſt accerſo patrem. Ille etiam objurgat, addens, ſe ægre viciſſe ſuos affectus; ut viciſſim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus conciliarem ſibi, quod reſiliiſſem ab inſtituto. Tandem ubi video, me nihil proficere, reſpondeo parentibus, me, ſi ita jubeant; in gratiam illorum morituram. Nam hoc mihi certum eſſe, niſi mature eximerer. Hoc audito, reduxerunt domum. Eu. Bene habet, quod mature reſilieris, prius quam ſervitutem æternam eſſes profeſſa. Sed nondum audio, quæ res mutarit animum tuum tam ſubito. CA. Hoc nemo mortalium ex me ſcit hactenus, nec tu ſcies. Eu. Quid, ſi divinem? CA. Nec divinabis, ſat ſcio. &, ſi divines, non dicam. Eu. Tametſi conjecto. Verum interim periit ſumtus. CA. Plus quam quadraginta coronati. Eu. O [1] comeſſatores nuptiales! Gaudeo tamen, periiſſe pecuniam te nobis incolumi; poſthac auſculta melioribus conſiliis. CA. Ita fa-

[1] *Comeſſatores*] Comus, Deus eſt luxus. inde κωμάζειν. & Latine, comeſſari, quod eſt genialiter & cum luxu vivere. Non enim dicitur à comedendo.

ciam,

ciam, &, cum piſcatore, 2 icta ſapiam.

Uxor 3 Μεμψίγαμος, ſive conjugium.

4 EULALIA, 5 XANTIPPE.

Eu. SAlve multum, exoptatiſſima mihi Xantippe. XA. Salve tantundem, mihi cariſſima Eulalia. Videre mihi ſolito formoſior. Eu. Itane ſtatim me ſcommate excipis? XA. Non profecto, ſed ita mihi videris. Eu. Fortaſſe nova veſtis commendat formam. XA. Recte conjectas. Nihil jam diu vidi elegantius. Suſpicor, pannum eſſe Britannicum. Eu. Lana Britannica eſt, tinctura Veneta. XA. Mollities byſſum ſuperat. Quam vero blandus purpuræ color! Vnde tibi tam egregium munus? Eu. Vnde decet honeſtas matronas accipere, niſi à maritis ſuis? XA. O te felicem, cui talis contigit ſponſus! At ego vellem me nupſiſſe 6 fungo, cum meo nuberem Nicolao. Eu. Quid ita, quæſo te? tam cito male convenit inter vos? XA. Nec unquam conveniet cum tali. Vides quam ſim 7 pannoſa; ſic

2 Quadrat proverb. in eos qui proprio periculo ac damno edoctus eſt. Occaſio illius eſt, quod cùm Piſcator quiſpiam piſcibus captis manum admovens, à Scorpio piſce feriretur, dixit: Ictus inquit ſapiam.

3 Μεμψίγαμος conquerens de nuptiis. à nom. μέμψις querela & γάμος nuptiæ.

4 *Eulalia*] Probe ac ſuaviter loquens.

5 *Xantippe*] Rixoſa, quod Socratis uxor Xantippe hoc vitio ſit nobilitata.

6 Plaut. in Bach. fungum dixit pro ſtupido: fungus enim per ſe res eſt inſipida: fungus putidus, ſenem delirum ſignificat.

7 Pannoſa ſordida veſte ac vili panno. Iuſt. l. 2, c. 6, de Codro dicit, quod permutato regis habitu, pannoſus, ſarmenta collo gerens, caſtra hoſtium ingreditur.

patitur uxorem ſuam incedere. diſpeream, niſi ſæpe pudet me prodire in publicum: cum video quam cultæ ſint aliæ, quæ multo pauperioribus nupſere maritis. Eu. Matronarum ornatus non eſt in veſtibus, aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet divus Petrus Apoſtolus, (nam id audivi nuper in concione,) ſed in caſtis ac pudicis moribus, & in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multorum. Nos ſatis cultæ ſumus, ſi placeamus uni marito. XA. Sed interim ille bonus vir, tam in uxorem parcus, ſtrenue prodigit dotem, quam ex me non mediocrem accepit. Eu. Quibus rebus? XA. Quibus ipſi viſum fuerit, vino, ſcortis, alea. Eu. Bona verba. XA. Atqui ſic res habet. Deinde cum mihi temulentus ad multam noctem redit domum diu expectatus, deſtertit noctem totam, nonnunquam & lectum convomens, ut ne quid addam. Eu. 1 St, te ipſam dehoneſtas, cum dehoneſtas maritum. XA. Emoriar, niſi mallem dormire cum ſcropha, quam cum tali marito. Eu. Non tu tum illum excipis jurgio? XA. Ita ut dignus eſt: ſentit, me non eſſe mutam. Eu. Quid ille contra? XA. Initio reclamabat ſæviſſime, credens fore ut me ſævis verbis protelaret. Eu. Nunquam-ne rixa incruduit uſque ad verbera? XA. Semel duntaxat eo incaluerat utrinque contentio, ut minimum res abfuerit à pugna. Eu. Quid ego audio? XA. Librabat fuſtem, ſævis interim clamoribus intonans, ac dira minitans. Eu. Non ibi metuebas tu? XA. Imo viciſſim ego corripiebam tripo-

1 *St*] Interjectio eſt innuens ſilentium: ſic enim docti legendum cenſent illud ex Phormione *Terentii*, Act. 5. ſcen. 1. Non es, obſecro, quem ſemper te eſſe dictitaſti? CH. St. SO. Quid has metuis fores? Quo loco pro St, depravate legitur, eſt.

dem:

dem: ſi contigiſſet me digito, ſenſiſſet, mihi non deeſſe manus. Eu. Novum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. XA. Senſiſſet, ſibi cum viragine rem eſſe. Eu. Ah. mea Xantippe, non ita decet. XA. Quid decet? Si ille me non habet pro uxore, nec illum habitura ſum pro marito. Eu. At Paulus docet, uxores oportere ſubditas eſſe viris cum omni reverentia. Et Petrus nobis exemplum proponit Saræ, quæ maritum ſuum Abraham dominum appellabat. XA. Audivi iſta. Sed idem Paulus docet, ut viri diligant uxores ſuas, ſicut Chriſtus dilexit ſponſam ſuam Eccleſiam. Meminerit ille officii ſui, ego meminero mei. Eu. Sed tamen ubi res in eum ſtatum devenit, ut alteri cedendum ſit, æquum eſt uxorem marito cedere. XA. Si modo ille maritus eſt appellandus, qui me habet pro ancilla. Eu. Sed dic, mea Xantippe, poſt deſijt minitari verbera? XA. Deſiit, & ſapuit, alioqui vapulaſſet. Eu. Sed tu non deſiiſti rixari cum illo? XA. Nec deſinam. Eu. Quid ille interea? XA. Quid? nonnunquam dormit ſomnium hominis; interdum nihil aliud quam ridet; aliquoties arripit teſtudinem, in qua vix tres habet fides: eam quantum poteſt pulſans, mihi vociferanti obſtrepit. Eu. Ea res 1 male urit te? XA. Sic ut dici vix poſſit. Aliquando vix tempero à manibus. Eu. Mea Xantippe, permittis mihi ut liberius loquar apud te? XA. Permitto. Eu. Idem jus erit tibi apud me. Hoc certe poſtulat noſtra neceſſitudo, ab ipſis pene incunabulis inter nos inita. XA. Vera narras, nec ulla ſodalium unquam carior fuit animo meo. Eu. Qualiſqualis eſt tuus maritus, illud cogita, non eſſe jus

1 Vrit torquet ac dolore afficit: ſic Hor. l.2. Epiſt.1. *Vrit enim fulgore ſuo qui prægravat artes, infra ſe poſitas.*

permutandi. Olim immedicabilibus diſſidiis remedium extremum erat divortium : nunc hoc in totum ademtum eſt : uſque ad extremum vitæ diem ille tuus ſit maritus oportet, & tu illius uxor. XA. Superi malę faxint, qui jus hoc nobis ademerunt. Eu. Bona verba, ſic viſum eſt Chriſto. XA. Vix credo. Eu. Sic habet. Nunc nihil ſupereſt, niſi ut uterque ad alterius mores, & ingenium accommodando ſeſe, concordiæ ſtudeatis. XA. An ego poſſum illum refingere? Eu. Non minimum momenti eſt in uxoribus, quales ſint mariti. XA. Pulcre convenit tibi cum tuo? Eu. Nunc tranquilla omnia. XA. Ergo turbarum nonnihil erat initio? Eu. Nihil unquam tempeſtatis; ſed tamen, ut fit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur, quæ poterant gignere tempeſtatem, niſi commoditate morum fuiſſet occurſum. Habet ſuos quiſque mores, & eſt ſua cuique ſententia : &, ſi verum fateri volumus, ſunt ſua cuique vitia, 1 quæ, ſi uſquam, certe in matrimonio noviſſe oportet, non odiſſe. XA. Recte mones. Eu. Fit autem frequenter, ut diſſiliat benevolentia mutua inter maritum & uxorem, 2 antequam alter alteri ſatis notus ſit. Id eſt in primis cavendum. Semel enim orta ſimultate, ægre ſarcitur gratia, præſertim ſi res ad atrocia convicia proceſſerit. Quæ glutino committuntur, ſi ſtatim concutias, facile diſtrahuntur : ceterum ubi ſiccato glutino ſemel cohæſerint, nihil firmius. Proinde in initio nihil non faciendum, ut inter uxorem & maritum coaleſcat confirmeturque benevolentia.

1 *Quæ ſi uſquam*] Alluſit ad verſiculum proverbialem; *Mores amici noveris, non oderis.*

2 *Antequam*] Hoc Plutarchus in præceptis connubialibus.

benevolentia. Id maxime fit obſequio, morumque commoditate. Nam benevolentia quæ ſola formæ gratia conciliatur, ferme temporaria eſt. XA. Sed narra nobis, obſecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores. Eu. Dicam in hoc,ut imiteris. XA. Si queam. Eu. Facillimum erit, ſi velis; nec adhuc ſerum eſt. Nam & ille juvenis eſt, & tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus eſt à nuptiis. XA. Vera prædicas. Eu. Dicam igitur, ſed tacituræ. XA. Maxime. Eu. * Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus eſſem jucunda marito, ne quid eſſet quod illius animum offenderet: obſervabam affectum ac ſenſum illius; obſervabam & tempora, & quibus rebus deliniretur, quibus irritaretur; quemadmodum facere ſolent ii, qui elephantos ac leones cicurant, aut ſimilia animantia, quæ vi cogi non poſſunt. XA. Tale animal mihi domi eſt. Eu. Qui adeunt elephantos, non geſtant veſtem candidam; nec puniceam, qui tauros: quod his coloribus compertum ſit ea animantia efferari. Quemadmodum & tigres tympanorum ſonitu ſic aguntur in rabiem, ut ſe ipſas dilanient. Et qui tractant equos, habent 1 voces, habent 2 poppyſmata & 3 palpum, aliaque quibus ferocientes mitigent.

* *Illa prima mihi*) Hæc eadem Plutarchus in præceptis connubialibus.

1 *Voces*] Ad vocem hominis equi redduntur mitiores.

2 *Poppyſmata*] Poppyſma ſonitus eſt propemodum imitans ventris crepitum, qui fit ore, aut manibus apte comploſis, non ſine humore. Autore Plinio, fulgetras adorare poppyſmate, gentium olim conſenſus erat: unde eſt illud *Ariſtophanis*, δέος τὰς βροντὰς ἀποπορδεῖν.

3 Palpum. palpare eſt leviter vola percutere: Metaph. blandiri. hinc palpum obtrudere, arte fucoque decipere: palpones, adulatores.

Quanto magis decet nos his artibus uti erga maritos, quibuſcum nobis, velimus nolimus, per omnem vitam eſt tectum ac lectus communis? XA. Perge quod cœpiſti. Eu. His animadverſis, attemperabam me illi, cavens ne quid offenſæ naſceretur. XA. Quinam id poteras? Eu. Primum in cura rerum domeſticarum, quæ peculiaris eſt provincia matronarum, advigilabam, non ſolum cavens, ne quid eſſet prætermiſſum, verum etiam ut omnia congruerent ad illius ſenſum in rebus etiam minutiſſimis. XA. Quibus? Eu. Puta, ſi maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, ſi cibus placeat hoc aut illo modo coctus, ſi lectus hoc aut illo modo ſtratus. XA. At quo pacto attemperares te ei qui domi non eſſet, aut eſſet ebrius? Eu. Mane, 4 iſthuc ibam. Si quando maritus videbatur admodum triſtis, nec eſſet appellandi tempus, nequaquam ridebam ac nugabar, quemadmodum nonnullæ mulieres ſolent: ſed ſumebam & ipſa vultum ſubmœſtum ac ſolicitum. Quemadmodum enim ſpeculum, ſi probum eſt, ſemper reddit imaginem intuentis: ita decet matremfamilias ad affectum mariti congruere, ne ſit alacris illo mœrente, aut hilaris illo commoto. Quod ſi quando commotior erat, aut blando ſermone leniebam, aut ſilentio concedebam iracundiæ, donec ea 5 refrigerata tempus ſe daret vel purgandi, vel admonendi. Idem faciebam, ſi quando plus æquo potus redibat domum; nec id temporis niſi jucunda loquebar illi: tantum blanditiis pertrahebam ad lectum.

4 *Iſthuc ibam*] Id eſt, hoc eram dictura. *Terentii* verba ſunt.

5 *Refrigerata*] Id eſt, ubi refrixit ſive deferbuit. Ita *Fabius*: Refrigerato inventionis amore. Sic & recanduiſſe dicitur ira.

ctum. XA. Infelix vero uxorum conditio, ſi iratis, ebriis, & quidquid libet patrantibus maritis tantum obſequentur. Eu. Quaſi vero hoc non ſit mutuum obſequium. Coguntur & illi multa ferre in moribus noſtris. Eſt tamen tempus, cum in re ſeria fas eſt uxori monere virum, ſi quid eſt alicujus momenti: nam ad levia præſtat 1 connivere. XA. Quod tandem? Eu. Cum erit animo vacuo, nec commotus, nec ſolicitus, nec potus, tum abſque teſtibus blande monendus vel rogandus potius, ut in hoc aut illo melius conſulat rei, aut famæ, aut valetudini ſuæ. Atque hæc ipſa admonitio 2 leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo ſtipulari ſoleo, ne mihi ſuccenſeret, ſi quid ſtulta mulier admonerem, quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut ſalutem facere videretur. Ubi monuiſſent quæ volebam, amputavi ſermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Eſt enim fere hoc noſtrum vitium, mea Xantippe, ut ſemel exorſæ loqui, finem facere nequeamus. XA. Aiunt. Eu. Illud in primis cavebam, ne præſentibus aliis maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem. Facilius ſarcitur, ſi quid inter duos commiſſum eſt. Quod ſi quid extiterit ejus generis, ut nec ferri poſſit, nec uxoris admonitione ſanari, civilius eſt, ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti, quam ad ſuos, & ita querelam temperet, ne videatur odiſſe maritum, ſed vitium potius mariti. Nec tamen effutiat omnia, ut hic quoque tacitus agnoſcat & amet uxoris civilitatem. XA. Philoſopham eſſe oportet,

1 *Connivere*] Id eſt, quaſi clauſis oculis diſſimulare, & non videre quæ vides.

2 Lepor vel lepos eſt venuſtas ac jucunditas in verbis. Plaut. in prol. Aſin. Ineſt lepos ludusque in hac comœdia.

quæ iſta præſtet. Eu. Imo talibus factis maritos ad ſimilem civilitatem invitabimus. XA. Sunt quos nulla civilitate corrigas. Eu. Equidem non arbitror. ſed fac eſſe. Primum illud cogita; maritus ferendus eſt, qualisqualis eſt. Præſtabilius igitur eſt ferre vel ſui ſimilem, vel paullo commodiorem factum noſtra civilitate, quam noſtra ſævitia pejorem in dies. Quod ſi proferam maritos, qui ſimili civilitate correxerunt ſponſas ſuas? Quanto magis decet nos idem præſtare adverſus maritos? XA. Narrabis igitur exemplum meo marito diſſimillimum. Eu. Eſt mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, ſingularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos natam decem & ſeptem, ruri in parentum ædibus perpetuo educatam, ut nobiles fere gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quo facilius illam ad ſuos mores fingeret: cœpit eam inſtituere literis ac muſica, paullatimque aſſuefacere, ut redderet ea, quæ audiſſet in concione, ceteriſque rebus formare quæ poſt eſſent uſui futuræ. Hæc quoniam erant nova puellæ, quæ domi ſuæ fuerat in ſummo otio, & inter famulorum colloquia luſuſque educata, cœperunt eſſe tædio. Detrectabat obſequium, & cum maritus urgeret, & illa ſine fine flebat, nonnunquam & in terram abjiciebat ſeſe, occipitium illidens ſolo, quaſi mortem optans. Earum rerum cum nullus eſſet finis, maritus diſſimulato i ſtomacho, invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratia una proficiſcerentur rus ad ædes ſoceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. Eo cum ventum eſſet, maritus reliquit uxorem apud

i *Stomacho*] Stomachus pro ira frequentiſſime apud Latine loquentes.

matrem & ſorores ; ipſe cum ſocero prodibat venatum. Ibi ſubmotis teſtibus denarrat ſocero, ſe ſperaſſe jucundam vitæ ſociam ; nunc habere perpetuo lacrymantem, ac ſeſe diſcruciantem, nec ullis monitis ſanabilem, orat, ut ſibi adſit in medendo filiæ morbo. Socer reſpondet : Se 2 ſemel illi tradidiſſe filiam : quod ſi illa non obtemperaret verbis, uteretur ſuo jure, & verberibus 3 eam emendaret. Tum gener, Novi, inquit, jus meum ; ſed malim eam tua vel arte vel auctoritate ſanari, quam ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus eſt ſe curaturum. Poſt unum atque alterum diem captat tempus ad locum ; ut ſolus eſſet cum filia : ibi vultu ad ſeveritatem compoſito, incipit commemorare, quam illa eſſet infelici forma, quam non amabilibus moribus, quam ſæpe metuiſſet, ne nullum illi poſſet invenire maritum. At ego meo maximo labore, inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret ſibi, quantumvis felix. Et tamen tu, non agnoſcens quid pro te fecerim, nec intelligens, te talem habere maritum, qui, niſi eſſet humaniſſimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, ſic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Eſt enim vir ingenio mire vafro, qui 4 citra perſonam omnem poſſet quamvis agere comœdiam. Ibi puella partim metu,

2 *Semel tradidiſſe*] Semel non refertur ad bis, ſed declarat, totum filiæ jus traditum ſponſo.

3 Verberibus: Apud barbaros, & ut ferunt apud Moſchos obtinet mos ille : ſed aliis populis probroſum eſt ; Varro enim rectè monet vitium uxoris aut tollendum aut ferendum.

4 *Citra perſonam*] Perſonati hiſtriones agebant fabulas, perſona autem eſt facies appoſititia.

partim veritate commota, accidit ad patris genua, rogans ut præteritorum vellet obliviſci, ſe in poſterum memorem fore officii ſui. ignovit pater, pollicitus, ſe quoque fore patrem amantiſſimum, ſi, quod polliceretur, præſtaret. XA. Quid deinde? Eu. Puella digreſſa à colloquio parentis, rediit in cubiculum, offendit maritum ſolum; accidit illi ad genua, & ait: Marite, hactenus non novi neque te, neque me ipſam; poſthac videbis me aliam factam; tantum obliviſcere ſuperiorum. Hanc vocem maritus excepit oſculo, & omnia pollicitus eſt, ſi illa perſiſteret eo animo. XA. Quid? perſtitit? Eu. Vſque ad mortem: neque quidquam erat tam humile, quod illa non alacris ac volens obiret volente marito. Tantus amor inter eos natus eſt & confirmatus. Poſt annos aliquot puella crebro ſibi gratulata eſt, quod contigiſſet tali marito nubere; qui niſi contigiſſet, eram, inquit, omnium mulierum perditiſſima. XA. Talium maritorum non minus rara eſt copia, quam 2 alborum corvorum. Eu. Jam ſi moleſtum non eſt, referam tibi quiddam de marito commoditate uxoris correcto; quod nuper accidit in hac ipſa civitate. XA. Nihil eſt quod agam, & perquam grata mihi eſt tua confabulatio. Eu. Eſt vir quidam non poſtremæ nobilitatis: is, ut ſolet hoc hominum genus, plerumque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculę filiam: 3 in eam cœpit deperire, homo jam provectioris ætatis. Atque hujus gratia frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio.

2 Iuven. ſ. 6. rara avis in terris, nigroque ſimillima cygno. & ſat. 7. corvo quoque rarior albo, de rebus raro contingentibus.

3 *In eam cœpit deperire*) Deperit aliquam, qui ardenter amat: Deperit in aliquam, qui ardentiſſime.

tio. Vxor hujus, mulier inſigni probitate, neſcio quid ſuſpicans, perveſtigavit furta mariti ſui: & eo profecta, neſcio, quo, adiit caſam illam ruſticanam; expiſcata eſt de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis eſſet apparatus convivii. Nihil erat ibi ſupellectilis, ſed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, ſecum adducens lectum commodum & apparatum, vaſa aliquot argentea, addidit pecuniam, admonens, ut, ſi quando rediret ille, tractarent eum civilius; diſſimulans interim ſeſe uxorem eſſe, ac ſororem eſſe ſimulans. Poſt dies aliquot redit eo furtim maritus; videt auctam ſupellectilem, & apparatum lautiorem. Rogat unde is nitor inſolitus: aiunt, matronam quandam honeſtam illi cognatam hæc advexiſſe, ac mandaſſe ut honeſtius poſthac 2 acciperetur. Illico tetigit animum illius ſuſpicio, uxoris hoc eſſe factum. Reverſus domum, rogat num illic fuiſſet; illa non negat. Rogavit, & quo tandem conſilio miſiſſet eo ſupellectilem. Mi vir, inquit, aſſuetus es vitæ commodiori. Videbam illic te durius accipi; putabam, eſſe officii mei, ut, quando ita tibi cordi eſt, lautius illic habereris. XA. O matronam nimium bonam! Ego citius pro lecto ſubſtraviſſem illi faſciculum urticarum, ac tribulorum. Eu. Sed audi finem. Vir perſpecta tanta probitate, tantaque manſuetudine conjugis ſuæ, nunquam deinde uſus eſt furtivo concubitu; ſed domi ſemet oblectavit cum ſua. Scio, tibi notum eſſe Gilbertum Batavum. XA. Novi. Eu. Is, ut ſcis, florenti ætate duxit uxorem jam provectiorem ac 3 vergenti

2. *Acciperetur*] Pro tractaretur, quemadmodum bene habiti dicuntur. Ita *Terent.* Accipit hominem nemo melius.

3. *Vergenti ætate*] Inclinata ad ſenium. Sic ea voce abſolute uſus eſt Suetonius.

ætate,

ætate. XA. Dotem fortaſſe duxit, non uxorem. Eu. Sic eſt. Is faſtidiens uxoris, adamabat mulierculam, cum qua ſe ſubinde oblectabat foris. Raro domi prandebat, aut cœnabat. Quid tu heic eras factura? XA. Quid? Ego illi adamatæ involaſſem in capillos, & maritum exeuntem ad illam perfudiſſem 1 lotio, ut ſic unctus iret ad convivium. Eu. At quanto hæc prudentius? Invitabat mulierculam domum ſuam, comiter accipiebat. Ita maritum quoque ſine veneficiis domum pertraxit. Et ſi quando foris cœnabat cum illa, miſit eo 2 miſſum aliquem elegantiorem, jubens ut ſuaviter viverent. XA. Ego malim mori, quam eſſe 3 lena mei mariti. Eu. Verum interim rem ipſam expende. Nonne hoc multo ſatius erat, quam ſi ſævitia ſua prorſus alienaſſet maritum, ac totam ætatem in jurgiis exegiſſet. XA. Fateor, minus eſſe mali; ſed ego non poſſem. Eu. Vnum adjiciam, atque ita diſcedam ab exemplis. Hic vicinus noſter, vir probus & integer, ſed paulo iracundior, quodam die pulſaverat uxorem ſuam, fœminam laudatiſſimam. Ea ſe recepit in intimum conclave, atque illic lacrymans, atque ſingultiens, decoquebat animi ægritudinem. Aliquanto poſt per occaſionem eodem ingreſſus eſt maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, heic lacrymas, ac ſingultis, puerorum more? Tum illa prudenter; Quid? inquit, an non hoc ſatius, ut heic deplorem malum meum,

1 Lotio, Id accidit Socrati. Quocirca hæc dicuntur in perſona Xantippes, quæ uxor erat Socratis. Et olim loti unctique ibant ad convivium.

2 Miſſus, ferculum, cibus, ſic Lamprid. Omnes miſſus ſola carne phaſianorum ſtruxit de Heliog.

3 Lena, quæ mulieres quæſtuarias proſtituit. Plaut. in Moſtell. maleſuada vitii lena.

quam

quam ſi in via vociferer, quemadmodum ſolent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio fractus ac victus hominis animus, data dextra pollicitus eſt uxori, ſe poſthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. XA. Ego idem impetravi à meo diverſa ratione. Eu. Sed interim eſt inter vos bellum perpetuum. XA. Quid igitur velles me facere? Primum * muſſanda eſt tibi omnis injuria mariti, & animus illius; officiis, comitate, manſuetudine paullatim eſt conciliandus: aut vinces tandem, aut certe multo commodiore uteris quam nunc uteris. XA. Illa ferocior eſt, quam ut ullis officiis manſueſcat. Eu. Eia, ne dixeris. Nulla eſt fera tam immanis, quin officiis cicuretur; ne deſperes in homine. Fac periculum menſes aliquot: me accuſa, niſi ſenſeris conſilium hoc tibi fuiſſe bono. Sunt etiam quædam vitia, ad quæ tibi connivendum eſt. Illud ante omnia tibi cavendum cenſeo; ne quid rixæ moveas in cubiculo aut in lecto: ſed curandum eſt, ut illic omnia ſint feſtiva ac jucunda. Etenim ſi is locus, qui diluendis offenſis, ſarciendæque gratiæ conſecratus eſt, lite aut ægritudine quapiam 1 profanetur; jam ſublatum eſt omne remedium benevolentiæ reconciliandæ. Sunt enim fœminæ quædam tam moroſæ, ut in ipſo etiam coïtu querantur ac rixentur, eamque voluptatem, quæ diluere ſolet ex animis virorum, ſi quid inerat moleſtiæ, morum faſtidio reddant inſuavem; pharmacum ipſum vitiantes, cum licuiſſet mederi offenſis. XA. Iſtud mihi frequenter accidit. Eu. Atqui ta-

* *Muſſanda*] Diſſimulanda vel tacite ferenda.

1 *Profanetur*] Sacra profanari dicuntur, lectulus autem locus eſt dicatus reconciliandæ benevolentiæ. hæc eſt ſententia Plutarchi in præceptis conjugalibus.

metſi ſemper eſt cavendum uxori, ne qua re moleſta ſit viro, tamen id maxime ſtudere debet, ut in eo congreſſu ſe viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. XA. Viro: mihi cum bellua res eſt. Eu. Mitte male loqui. fere noſtra culpa viri mali ſunt. Sed ut ad rem redeam; qui verſantur in priſcis fabulis poëtarum, narrant, Venerem, (eam faciunt deam connubii præſidem) habere 2 ceſtum arte Vulcani confectum: in eo intextum eſſe quidquid eſt amatorii medicamenti: eo ſe cingit, quoties congreſſura cum marito. XA. Fabulam audio. Eu. Verum: ſed audi, quid ſibi velit fabula. XA. Dic. Eu. Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in congreſſu connubiali jucunda ſit marito, quo recaleſcat ac redintegretur amor ille maritalis: & diſcutiatur ex animo, ſi quid erat offenſionis aut tædii. XA. Sed unde nobis ceſtus ille? Eu. Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius, quam morum probitas cum ſuavitate conjuncta. XA. Ego tali marito blandiri non poſſum. Eu. At hoc tua refert, ut deſinat eſſe talis. Si 3 Circes artibus poſſes maritum vertere in ſuem aut urſum, faceres? XA. Neſcio. Eu. Neſcis? An malles habere ſuem maritum, quam hominem? XA. Equidem malim hominem. Eu. Age, quid, ſi Circes artibus poſſes ex temulento reddere ſobrium,

2 Iuno cum Iove concubitura, à Venere cingulum amorum conciliatorem commodato petit: ceſtum habere Veneris dicuntur qui modis miris in ſui amorem pelliciunt. hinc Mart. *Collo necte puer meros amores*
Ceſtum de Veneris ſinu calentem.

3 Circe filia ſolis; veneficiorum mater, ſocios Vlyſſis in porcos transformavit.

ex prodigo frugalem, ex ceſſatore diligentem, nonne faceres? XA. Plane facerem: ſed unde mihi iſtæ artes? Eu. Atqui iſtas artes habes in te, ſi modo velis adhibere. Tuus, velis nolis, ſit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis conſulueris tibi. Tu tantum oculos habes defixos in illius vitia: eaque tibi exaggerant odium, 2 & hac anſa tantum arripis illum, qua teneri non poteſt. Illa potius contemplare, quæ bona ſunt in illo; & hac anſa prehende illum, qua teneri poteſt. Antequam illi nuberet, tempus erat expendendi, quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis ſolum, verum etiam auribus maritum deligere: nunc medendi tempus eſt, non accuſandi. XA. Quæ mulier unquam auribus cepit maritum? Eu. Oculis capit, quæ nihil aliud ſpectat, quam corporis formam: auribus, quæ diligenter obſervat quid fama de illo prædicet. XA. Pulcre mones, ſed ſero. Eu. At non ſerum eſt ſtudere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, ſi quid pignoris ex te natum fuerit viro. XA. Iam natum eſt. Eu. Quando? XA. Jam pridem. Eu. Quot menſes ſunt? XA. Ferme ſeptem. Eu. Quid ego audio? Tu nobis 3 trimeſtris fœtus jocum renovas? XA. Nequaquam. Eu. Ita neceſſe eſt, ſi tempus à nuptiarum die ſupputas. XA. Imo ante nuptias fuerat mihi cum eo colloquium. Eu. An ex

2 *Et hac anſa*] Epictetus ſcripſit unicuique rei duas eſſe anſas; alteram, qua teneri poſſit, alteram, qua non poſſit: ſignificans, in unaquaque re eſſe aliquid commodi, rurſum aliquid incommodi. Stultus arripit anſam malam, ſapiens alteram. Huic itaque nihil non tolerabile.

3 Sueton. in Aug. ubi Liviam duxiſſet à marito Druſo gravidam: intra menſem tertium peperit. hinc proverb. *τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.*

colloquio

colloquio naſcuntur pueri? XA. Forte ſolam nactus, cœpit alludere, titillans axillas, ac latera, quo me provocaret ad riſum. Ego non ferens titillationem, me reſupinabam in lectum, ille incumbens figebat oſcula, nec ſatis ſcio quid egerit præterea: certe paucis poſt diebus uterus cœpit intumeſcere. Eu. I nunc & maritum contemne; qui, ſi luſitans gignit liberos, quid faciet cum ſerio rem aget? XA. Suſpicor, & nunc me gravidam eſſe. Eu. Euge contigit 1 felici fundo bonus cultor. XA. Hac in parte plus præſtat, quam vellem. Eu. Iſta querela tibi cum paucis uxoribus eſt communis. Sed inter vos interceſſerat pactum connubiale? XA. Interceſſerat. Eu. Levius igitur peccatum eſt. Eſtne proles maſcula? XA. Eſt. Eu. Illa vos rediget in gratiam, ſi tu vel paullulum temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito ſodales, & quibuſcum habet commercium foris? XA. Prædicant, eum eſſe moribus commodiſſimis, comem, liberalem, amicum amico. Eu. Et iſta mihi bonam ſpem faciunt, illum fore qualem volumus. XA. At mihi uni talis non eſt. Eu. Sed tu te illi præbeto, qualem dixi, meque pro 2 Eulalia voca Pſeudolaliam, niſi tibi quoque talis eſſe cœperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem eſſe, nondum opinor egreſſum annos viginti quatuor: nondum novit, quid ſit, eſſe patrem-familias. Jam non eſt tibi cogitandum de divortio. XA. At frequenter cogitavi. Eu. Verum ea cogitatio, ſi quando tibi inciderit in mentem, primum reputa tecum, quam nihili res ſit

1 *Felici fundo*] Sic *Plautus* locutus eſt, fundum aras alienum. de adultero.

2 *Eulalia*] Eulalia à bene loquendo nomen habet. Pſeudolalia, à mendaci loquacitate,

fœmina

fœmina divulſa à viro. Summum decus matronæ eſt, morigeram eſſe ſuo conjugi. Ita natura comparatum eſt, ita voluit Deus, ut mulier tota pendeat à viro. Tantum cogita id quod res eſt: maritus eſt, alius non poteſt obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo ſtatues? Auferes tecum? fraudabis maritum ſua poſſeſſione. Relinques apud illum? ſpoliabis te ipſam eo, quo nihil habes carius. Poſtremo dic mihi, habesne quæ tibi male velint? XA. Habeo 3 novercam germanam; præterea ſocrum huic ſimillimam. Eu. Adeo tibi male volunt? XA. Cuperent extinctã. Eu. Et iſtæ tibi fac ut in mentem veniant. Quid enim illis poſſis facere gratius, quam ſi videant, te divulſam à marito, viduam, imo plus quam viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. XA. Equidem probo tuum conſilium, ſed tædet diutini laboris. Eu. At reputa quantum laborum ſumſeris prius, quam hunc pſittacum docueris quædam humana verba ſonare. XA. Plurimum profecto. Eu. Et piget operam ſumere in fingendo marito, quicum perpetuo ſuaviter degas ætatem? Quantum laboris ſumunt homines, ut equum ſibi commodum reddant? & nos pigebit adlaborare; ut maritis utamur commodioribus? XA. Quid faciam? Eu. Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, ne quid ſit moleſtiæ, quod illum exigat ex ædibus. Tu te illi comem præbe, ſemper interim memor reverentiæ cujuſdam, quam uxor debet marito. Abſit triſtitia; ſed abſit & petulantia: nec putida ſis, nec laſciva. Sit

3 *Novercam germanam*] Non de gente aut ſorore ſentit, ſed germanam dixit veram. Novercarum autem eſt odiſſe privignos.

apparatus

apparatus domi lautus. Noſti palatum mariti: quod illi ſuaviſſimum eſt,id coquito. Quin etiam iis,quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut læta plenaque hilaritatis ſint omnia. Denique, ſi quando ille vino lætior pulſabit ſuam teſtudinem, tu voce accinito. Sic aſſuefacies maritum manere domi, & minues impenſas. Sic enim ille cogitabit tandem; Næ ego inſigniter inſanio, qui foris magna rei famæque jactura victitem cum ſcorto, cum domi habeam uxorem multo lepidiorem, meique amantiorem, apud quam nitidius ac lautius accipi liceat. Xa. An credis, ſucceſſurum, ſi tentem? Eu. 1 Me vide. Ad me recipio. Interim & maritum tuum aggrediar: admonebo & illum ſui officii. Xa. Laudo conſilium: at vide ne quid hujus rei ſuboleat ipſi. 2 miſceret cœlum terræ. Eu. Ne metue. Ita per ambages temperabo ſermonem, ut ipſe mihi narret, quid inter vos ſit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandiſſime, &, ut ſpero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occaſionem mentiar, quam amanter de illo ſis locuta. Xa. Chriſtus bene fortunet quod agimus. Eu. Aderit, modo ne deſis tibi.

1 Me vide phraſis eſt comica, pro eo quod eſt certum habeo, in me recipio Ter. in Andr. Atque iſthuc ipſum nihil pericli eſt, me vide.

2 *Miſceret cœlum terræ*] De vehementi perturbatione dictum eſt proverbium. *Iuvenalis*, Licet & mare cœlo confundas, homo ſum.

MILITIS, ET CARTHUSIANI. 1

MI. SAlve, mi frater. CA. Salve & tu, germane cariſſime. MI. Vix te agnoſco. CA. Adeone conſenui intra biennium? MI. Non: ſed caput raſum, nova veſtis, faciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. CA. Itane non agnoſceres uxorem tuam, ſi tibi occurreret induta nova veſte? MI. Non, ſi tali. CA. At ego te probe agnoſco, cui non ſolum veſtis mutata eſt, verum etiam facies, totuſque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æque variat plumas ſuas. Tum quam omnia ſecta, quam nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonſum verticem, barbam ſemiraſam, ſilvam, quæ ſupra labrum ſuperius eſt, perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem, quam ſolent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum; ut 2 Samius quiſpiam literatus videri poſſis, de quo jocus eſt proverbii. MI. Sic decet redire è bello. Sed dic mihi; erat heic tanta bonorum medicorum inopia? CA. Quam ob rem? MI. Quia nulli commiſeris ſanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc ſervitutem te præcipitem dares. CA. Itane videor inſaniſſe? MI. Maxime. Quid erat neceſſe heic te 3 ſepeliri ante tempus, cum eſſet unde com-

1 Carthuſianus, Chartreux: quorum ordo à Brunone Colonienſi circa annum 1080. erectus. ſub Pontificatu Gregorii VII.

2 Convenit in cicatricoſos ac Stigmatum plenos. vide Plut. in vita Peru. ob noctuam inuſtam Samiis captivis ab Athenienſibus: ut viciſſim Samii Athenienſibus par pari referentes ſamæam, i. e. navim, inurebant.

3 *Sepeliri ante tempus*] Alludit huic, quod dicuntur mundo mortui.

mode

mode viveres in mundo? CA. At nunc non videor tibi in mundo vivere? MI. Non, per Jovem. CA. Dic quam ob rem? MI. Quia non licet ambulare quo velis. Huic loco velut caveæ includeris: adde raſuram, veſtem prodigioſam, ſolitudinem, piſcium perpetuum eſum, ut mirer, te ipſum non verti in piſcem. CA. ſi verterentur homines in omnia quibus veſcuntur; tu jam pridem porcus eſſes. Nam ſuilla ſoles delectari. MI. Non dubito quin jam dudum pœniteat te inſtituti: paucos enim comperio, quos non capiat pœnitudo. CA. Hoc illis uſu venit, qui ſe in hoc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego deſcendi ſenſim & conſulto, prius explorato me ipſo, perſpectaque tota hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo; qua ætate ſibi quiſque notus eſſe poteſt. Quod ad locum attinet, tu quoque loco anguſto concluderis, ſi totius mundi conſideres amplitudinem. Nec refert quam ſpatioſus ſit locus, modo nihil deſit ad vitæ commoditatem. Multi raro aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati ſunt: qui ſi vetarentur exire, magnopere ſibi diſplicerent, & inceſſeret illis mira libido relinquendæ civitatis. hic affectus vulgaris eſt; quo ego careo. Imaginor; heic totum eſſe mundum, & hæc tabula mihi totum terrarum orbem repræſentat, quem ego cogitatione jucundius ſimul & tutius perambulo, quam is qui navigavit ad novas inſulas. MI. Heic tu propemodum dicis verum. CA. Raſuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratia 1 Mihi raſura, ſi nihil aliud, certe reddit caput purius, ac

1 Raſuræ inſtitutum fruſtrà ſunt Pontificii illud ad Petrum referentes: cum primum fuerit inſtituta Concilio Toletano 4. anno 631. imitantes idololatras, raſis capitibus incedentes. Hieron. lib. 13 in Ezech.

fortaſſe

forraſſe ſalubrius. Venetiæ quam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigioſum veſtis? Nonne tegit corpus? Ad duplicem uſum adhibetur veſtis, ut depellatur injuria cœli, eaque velet quæ pudor jubet tegi. An non hos uſus præbet hæc veſtis? Sed offendit color. quis color magis decet omnes Chriſtianos, quam is qui datus eſt omnibus in baptiſmo? Dictum eſt tibi quoque; Accipe veſtem candidam. Hæc itaque veſtis admonet me, quid promiſerim in baptiſmo; nimirum innocentiæ perpetuum ſtudium. Porro ſolitudinem ſi vocas turbæ fugam; hoc exemplum eſt non noſtrum, ſed veterum prophetarum, atque etiam philoſophorum Ethnicorum, & quibuſcunque bonæ mentis cura fuit. imo poëtæ, aſtrologi, ac ſimilibus artibus dediti, quoties aliquid magni ac ſupra vulgus hominum moliuntur, ſeceſſum quærere ſolent. Cur autem voces hanc ſolitudinem? Vnius amiculi confabulatio pellit ſolitudinis tædium. Heic habeo ſodales omnium rerum plus quam ſedecim. Adhæc interviſunt amici crebrius quam vellem, aut expedit; & tibi videor in ſolitudine vivere? MI. At non ſemper licet cum his confabulari. CA. Nec ſemper expedit. Atque hoc jucundior eſt confabulatio, quod voluptatis gratiam augeat 1 interrupta copia. MI. Non peſſime conjectas. Nam mihi quoque ſuaviores ſunt carnes revoluto Paſcha poſt quadrageſimam. CA. Nec interim tamen, cum maxime videor ſolus, deſunt mihi confabulones, longe feſtiviores ac ſuaviores iſtis vulgaribus congerronibus. MI. Vbi ſunt? CA. Vides heic codicem Evangelicum? in hoc

1 *Interrupta copia*] *Iuvenalis*, Voluptates commendat rarior uſus.

mecum

mecum fabulatur ille, qui, olim additus facundus comes in via duobus diſcipulis proficiſcentibus in Emauntem, effecit, ut non ſentirent itineris laborem, ſed ſentirent dulciſſimum cordis ardorem, inhiantes mellitis illius ſermonibus. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Eſaïas, ceterique prophetæ. Heic mecum confabulatur dulciſſimus ille Chryſoſtomus, heic Baſilius, heic Auguſtinus, heic Hieronymus, heic Cyprianus, ceterique non minus eruditi quam facundi doctores. An noſti ullos tam amœnos confabulones, quos cum his conferas? An in tali ſodalitio, quod mihi nunquam non adeſt, reputas obrepere poſſe ſolitudinis tædium? M I. Mihi fruſtra loquerentur non intellecturo. C A. Jam quid refert quibus rebus hoc corpuſculum alatur? cui minimo ſatis fit, ſi juxta naturam vivamus. Vter noſtrum habitior, tu, qui veſceris perdicibus, phaſianis, & capis: an ego, qui vivo piſcibus? M I. Si tibi eſſet uxor, ut mihi eſt, minus haberes ſucci. C A. Et ideo ſufficit quilibet cibus, & quantumvis exiguus. M I. Sed interim agitas vitam Judaïcam. C A. Bona verba: Chriſtianam, ſi non aſſequimur, certe ſequimur. M I. In veſte, cibo, preculis, ceteriſque cærimoniis ponitis fiduciam, neglecto ſtudio pietatis Evangelicæ. C A. Quid alii faciant, non eſt meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimumque tribuo; ſed in animi puritate & in Chriſto colloco fiduciam. M I. Cur igitur obſervas? C A. Vt mihi pax ſit cum fratribus meis; & ne cui quoquo modo ſim offendiculo. Nolim autem offendere quenquam ob hujuſmodi res leviculas, quas nihil eſt negotii ſervare. Vt ſumus homines quacunque veſte tecti, minutiſſimarum etiam rerum ſimilitudo aut diſſimilitudo conciliat aut dirimit concordiam. Raſum caput, aut veſtis color,

color, per ſe quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, ſi comam alerem, aut tuam iſtam veſtem ſumcrem? Reddidi tibi rationem mei conſilii. nunc quæſo ut mihi viciſſim tui conſilii rationem reddas, dicaſque, ubi ceſſarint omnes boni medici, cum relicta domi uxore juvencula & liberis, proficiſcereris in militiam, vili ſalario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat 1 cum fungis aut papaveribus, ſed cum armatis viris. Vtrum vero putas infelicius, jugulare Chriſtianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam ſis læſus; an te ipſum ſimul, & corpus, & animam, in æternum exitium mittere? MI. Fas eſt occidere hoſtem. CA. Fortaſſis eſt, ſi impetat patriam tuam. Tum pium videri poteſt, pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, 2 pro aris & focis, pro tranquillitate publica. Quid iſtuc ad tuam militiam mercenariam? Ego, ſi periſſes in hoc bello, non redemiſſem animam tuam vitioſa nuce. MI. Non? CA. Non, ita me Chriſtus bene amet. Jam utrum exiſtimas durius, obedire bono viro, quem nos Priorem vocamus, qui vocet ad preces, ad ſacram lectionem, ad doctrinam ſalutarem, ad pſallendum Deo: an obedire barbaro cuipiam Centurioni, qui ſæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet quo lubet, ac revocet; qui 3 bombardarum ictibus objiciat, qui jubeat te ſtare loco aut occi-

1 Cum fungis & papaveribus, fragiles enim ſunt ac baculo decolantur: ad hæc vide quid de Tarquinio narret Florus.

2 *Pro aris*] Verba ſunt hiſtoricis peculiaria. Per aram ſignificant religionem deorum: per focum, rem domeſticam. Nam & focus ſacer erat laribus.

3 Bombarda vox nova forte à Βόμβος v. Βομβέω.

ſurum, aut occidendum? MI. Minus narras, quam res habeat, malorum. CA. Si quid ego deflexero à diſciplina hujus inſtituti, pœna eſt admonitio, aut aliud leve quiddam: tibi, ſi quid committas adverſus leges imperatorias, aut pendendum eſt, aut nudo inter intentatas in te lancearum cuſpides eundum. Nam plecti capite, beneficium eſt. MI. Non poſſum refragari veris. CA. Jam cultus iſte ſatis indicat, te non multum nummorum referre domum. MI. Nummorum mihi jam pridem ne pilus quidem fuit, imo multum æris alieni conflavi. Proinde huc deflexi, ut me inſtruas 1 viatico. CA. Vtinam huc deflexiſſes, cum properares in ſceleratam iſtam militiam! Sed unde tanta nuditas? MI. Rogas, unde? Quidquid ex ſalario, quidquid ex prædationibus, ſacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum abſumebatur in vina, ſcorta, & aleam. CA. O te miſerum! Et interim uxorcula, cujus gratia Deus juſſit relinqui patrem & matrem, domi mœrebat deſerta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere in tantis miſeriis, in tantis ſceleribus! MI. Hoc fallebat ſenſum malorum, quod innumeros haberem malorum ſocios. CA. Quin illud vereor, ne uxor te non agnoſcat. MI. Quî ſic? CA. Quia ſic cicatrices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quam foſſam habes? Videtur tibi exſectum fuiſſe cornu. MI. Imo ſi rem noſſes, gratulareris mihi hanc cicatricem. CA. Quam ob rem? MI. Minimo minus aberat, quin perierim. CA. Quid erat

1 Viaticum: cibus, pecunia, ac omnia quæ ſunt neceſſaria ad iter: Viatica cœna ea eſt quæ datur abituro. Plaut. in Bach.

mali?

mali? Mi. Cuidam tendenti rupta eſt 2 baliſta chalybea; ejus fragmentum inſiliit in frontem. Ca. Et in bucca cicatricem habes palmo longiorem. Mi. Hoc vulnus accepi in pugna. Ca. Bellica? Mi. Non: inter aleam ortum eſt diſſidium. Ca. Jam & in mento video neſcio quid gemmarum. Mi. Nihil eſt. Ca. Suſpicor, tibi contractam ſcabiem, quam vocant Hiſpanicam. Mi. Recte divinas, mi frater. Tertium ea laboravi uſque ad vitæ periculum. Ca. Vnde hoc mali accidit tibi, ut ſic incurvus incedas, quaſi eſſes nonagenarius, aut quaſi meſſor quiſpiam, aut quaſi 3 delumbatus eſſes fuſte? Mi. Morbus ita contraxit nervos. Ca. Næ heic magnificam paſſus es metamorphoſin. Antehac eras eques, nunc ex centauro factus es animal ſemireptile. Mi. Hæc nimirum eſt alea Martis. Ca. Imo hæc eſt inſania tuæ mentis. Quas vero 4 manubias uxori tuæ, liberisque tuis referes domum? lepram? Nam iſta ſcabies nihil aliud eſt, quam lepræ ſpecies, niſi quod ideo non vitatur, quia multorum eſt communis, præcipue nobilium: at ob hoc ipſum magis debebat vitari. Nunc iſtud malum adfricabis iis, qui tibi debuerant eſſe cariſſimi: & ipſe per omnem vitam putre cadaver circumferes. Mi. Quæſo te, frater, ut deſinas: ſatis malorum eſt, etiamſi non accedat objurgationis moleſtia. Ca. Quotam autem malorum partem commemoravi? Iſta corporis dumtaxat ſunt; Jam animam vero qualem reportas, quanta ſcabie

2 Baliſta. inſtrumentum quo tela vel lapides ejaculamus à Βάλλω: Erant vel majores quibus ſaxa jaciebantur. Val. Max. l. 10. vel minores ſagittas jacientes Lucan. l. 2.

3 *Delumbatus*] Qui lumbos habet fractos, aut caſu, aut alio quovis infortunio.

4 *Manubias*] Manubiæ, pecunia ex ſpoliis relicta.

putrem, quot vulneribus ſauciam? MI. Tam puram refero, quam eſt cloaca Pariſiis in via, quæ dicitur vulgo Maberti, aut latrina publica. CA. Vereor ne multo pejus oleat apud Deum & angelos ejus. MI. Sed jam rixæ ſatis eſt; dic aliquid de ſarciendo viatico. CA. Mihi nihil eſt quod dem: experiar quid velit Prior. MI. Atqui, ſi quid daretur, eſſent tibi paratæ manus: nunc multæ obſtant difficultates, quando numerandum eſt aliquid. CA. Quid alii faciant, ipſi viderint: 1 mihi nec ad accipiendum, nec ad dandum ſunt manus. Verum de his à prandio; nunc tempus monet, ut accumbamus.

2 PSEUDOCHEI, ET PHILETYMI.

PH. VNde tibi ſcatet tanta mendaciorum vis? Ps. Vnde ſuppetunt araneæ fila? PH. Non eſt igitur artis, ſed naturæ. Ps. A natura profecta ſunt ſemina: ars & uſus auxere facultatem. PH. Non te pudet? Ps. Non magis quam 3 coccycem ſuæ cantionis. PH. At tibi in manu eſt mutare cantionem tuam; & in hoc eſt homini data lingua, ut vera prædicet. Ps. Imo ut conducibilia. At non ſemper expedit vera dicere. PH. Ita nonnunquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium eſſe tuo cognatum, teſtatur etiam populare proverbium. Ps. Vtrumque vitium honeſtis nititur auctoribus: illud habet Vlyſſem tantopere laudatum ab Homero; hoc

1 Reſpicit ad ordinis inſtitutum. quo contrectare pecuniam nefas.

2 *Pſeudocheus*] Fuſor mendaciorum. *Philetymus*, amans veritatis.

3 Coccyx alias cuculus, eundem ſonum identidem repetens: hinc græc. Κοκκύζειν eandem cantilenam cantare: proverbium eſt aſtutior coccide.

Mercurium

Mercurium etiam Deum, ſi poëtis credimus. PH. Cur igitur vulgus execratur mendaces; fures etiam ſubiguntur in crucem? PS. Non ideo quod mentiantur aut furentur, ſed quod inſcite mentiantur aut furentur: vel quia præter naturam, vel quia non ſatis callentes artem. PH. Eſtne ſcriptor quiſpiam, qui tradit artem mentiendi? PS. Bonam artis partem monſtravere tui rhetores. PH. Hi quidem tradunt artem bene dicendi. PS. Verum; ſed bona pars bene dicendi eſt, ſcite mentiri. PH. Quid eſt ſcite mentiri? PS. Vis definiam? PH. Volo. PS. Eſt ita mentiri, ut lucro ſit, nec deprehendi poſſis. PH. At quotidie deprehenduntur multi. PS. Iſti non ſunt artifices abſoluti. PH. Es igitur tu abſolutus artifex? PS. Propemodum. PH. Experire an me poſſis mentiendo fallere. PS. Et te quoque poſſim, vir optime, ſi libeat. PH. Dic igitur aliquod mendacium. PS. At jam dixi. Non deprehendiſti? PH. Non. PS. Age, fac ſis attentus. Nunc incipiam mentiri. PH. Sum attentus. dic aliquid. PS. At jam iterum mentitus ſum, te non deprehendente. PH. Equidem nihil adhuc audio mendacii. PS. Audiſſes, ſi calleres artem. PH. Proinde commonſtra tu. PS. Primum appellavi te virum optimum. An non iſthuc eſt inſigne mendacium, cum ne bonus quidem ſis, &, ſi bonus eſſes, optimus dici non poſſis, cum ſint innumeri te meliores? PH. Heic plane fefelleras. PS. Jam fac periculum, an poſſis alterum mendacium ex te deprehendere. PH. Non poſſum. PS. Heic deſidero ingenium, quod alibi præſtas. PH. Fateor; oſtende tu. PS. Cum dicerem, nunc incipiam mentiri, nonne magnifice mentiebar, cum tot annos aſſueverim mentiri, & paullo antequam hoc dicerem, eſſem mentitus? PH. Mirum præſtigium. PS. Sed nunc

ſaltem monitus arrige aureis, ut deprehendas mentientem. PH. Arrexi; dic. Ps. Imo jam dictum eſt, & tu meum mendacium es imitatus. PH. Tu mihi perſuadebis, quod nec aures habeam, nec oculos. Ps. Cum homini ſint aures immobiles, ut nec arrigi poſſint, nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. PH. Talibus mendaciis plena eſt omnis hominum vita. Ps. Non talibus tantum, ô bone. Nam hæc ludicra ſunt. ſunt quæ rem adferant. PH. Turpius eſt lucrum ex mendacio, quam * ex lotio. Ps. Verum eſt, inquam; ſed iis qui mentiendi neſciunt artem. PH. Quam igitur tu calles artem? Ps. Non æquum eſt, ut te gratis doceam. numera; & audies. PH. Non emo malas artes. Ps. Donas igitur gratis fundum tuum? PH. Non ſic inſanio. Ps. At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quam tu ex tuo fundo. PH. Manebit tibi ars tua; tantum profer 1 ſpecimen, ut intelligam, non omnino vanum eſſe quod dicis. Ps. Accipe igitur ſpecimen. Multis multorum negotiis memet admiſceo: emo, vendo, recipio, ſumo mutuo, accipio depoſitum. PH. Quid tum poſtea? Ps. Atque heic potiſſimum capto eos, à quibus non facile deprehendar. PH. Quos? Ps. Stupidos, obliviosos, incogitantes, longe ſemotos, & mortuos. PH. Certum eſt, mortuos neminem redarguere. Ps. Si quid cui vendo in diem, diligenter annoto in libellis rationum. PH. Quid deinde? Ps. Vbi reddenda eſt pecunia, plus imputo mercium emptori, quam acceperit. Is ſi incogitans eſt, aut obliviosus, mihi certum eſt lucrum. PH. Quid, ſi

* *Ex lotio*] Alludit ad Veſpaſiani dictum, Lucri bonus eſt odor ex re qualibet. Nam is vectigal collegit ex lotio, re male olente. at non male olebat pecunia.

1 *Specimen*] Id eſt, guſtum ſive exemplum.

depre-

deprehendat? Ps. Profero librum rationalem. PH. Quid, ſi is doceat & evincat, ſe non accepiſſe quod imputas? Ps. Reclamo quantum poſſum. Nam in hac arte prorſus inutilis eſt pudor. Denique 2 extrema ancora eſt, ut aliquid comminiſcar. PH. Quid palam deprehenſus? Ps. Nihil eſt facilius. erravit famulus; aut, ipſe lapſus ſum memoria. Scitum eſt, multas ſimul miſcere rationes: heic facilius eſt imponere. Exempli cauſſa, ſunt quædam diſpuncta, quod ſoluta ſit pecunia: ſunt alia pro quibus nihil numeratum eſt. Hæc in poſterioribus codicillis miſceo, ſic ut nihil diſpungam. Vbi ſupputatur, contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Eſt & hoc artis: fere rationem ineo cum accincto ad iter, & imparato. Nam mea mihi ſemper parata ſunt. Deponitur aliquid apud me, ſervo clam apud me, nec reddo. Longum eſt prius quam reſciſcat ille, ad quem res miſſa eſt. Tandem ſi non licebit 3 inficiari, dico, mihi periſſe: aut contendo, me miſiſſe, quod non miſi: incuſo aurigas. Poſtremo, ſi vitare non poſſum, quin reddam, reddo 4 acciſum. PH. Bella vero ars! Ps. Nonnunquam 5 eodem nomine bis accipio pecuniam, ſi liceat: primum domi, deinde illic quo proficiſcor: & nuſquam non ſum. Interim tempus inducit oblivionem, confunduntur rationes, ali-

2 *Extrema ancora*] Id eſt; ſupremum refugium. Vide prov. de ſacra ancora.

3 Inficiari in genere eſt negare: ſed propriè ſignificat nolle depoſitum ſolvere: Quintil. Decl. 245.

4 Acciſum. i. e. non totum ſed aliqua parte circunciſum. Virg. Æn. 7. Acciſis coget dapibus conſumere menſas: ita apud Livium res acciſæ pro labefactis vel exhauſtis.

5 *Eodem nomine*] Nomen hic titulus eſt debiti, unde & pro debitoribus accipiuntur nomina.

quis moritur, aut ſuſcipit longinquam peregrinationem: ut omnia peſſime cadant, ſaltem interim uſus ſum aliena pecunia. Nonnullos etiam capto ſpecie benignitatis, ut faveant mentienti, ſed ſemper de alieno: de meo nec matri darem teruncium. Quanquam autem in ſingulis videatur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim memet, ut dixi, miſceo) naſcitur acervus haudquaquam pœnitendus. Porro ne deprehendar, cum multæ ſint technæ, tum illa præcipua: omneis omnium epiſtolas, quas poſſum, intercipio, reſigno ac lego. Si quid obfuturum ſuſpicor, premo: aut ſi reddo, reddo meo tempore. Ad hæc inter longo ſemotos intervallo mendaciis meis ſero ſimultatem. Ph. Quis iſtinc uſus? Ps. Geminus. Primum, ſi non præſtatur quod alterius nomine promiſi, & quo nomine munus etiam accepi; [3] nam fumos hujuſmodi magno vendo: fingo, per illum aut illum ſtetiſſe, quo minus perfectum ſit. Ph. Quid, ſi neget ille? Ps. Is procul abeſt, puta Baſileæ; ego polliceor in Anglia. Deinde fit, ut orta ſimultate neuter alteri credat, ſi quid incuſet. Habes ſpecimen artis. Ph. At iſtam artem nos craſſiores ſolemus vocare furtum, qui [4] ficum vocamus ficum, & ſcapham ſcapham. Ps. O hominem juris Cæſarei rudem! An licet intendere actionem furti ei, qui ſuppreſſit depoſitum, aut qui abjurat mutuum, aut ſimili techna impoſuit? Ph. Oportuit. Ps. Proinde vide prudentiam artifi-

3 Fumos vendere, eſt proprie, de re aliqua ſpem facere, quæ poſtea evaneſcit, & primo dicitur de iis qui ſimulato comendationis officio principum benevolentiam vendunt: ſic apud Mart. vanos fumos circum palatia vendere.

4 *Ficum ficum, ſcapham*]' Græca vox ambigua eſt, ſed opinor, melius verti per ligonem, à *σκάπτω*, quod eſt fodio

cum.

cum. Ex his plus eſt lucri, aut certe tantundem; & minus eſt periculi. PH. Male ſit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale. PS. Tu ringere cum tua pannoſa veritate; ego interim ſuaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro 1 Vlyſſe ac Mercurio.

Naufragium.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

AN. HOrrenda narras. Eſt iſthuc navigare? Prohibeat Deus, ne mihi quidquam unquam tale veniat in mentem. AD. Imo quod hactenus memoravi, luſus merus eſt præ his quæ nunc audies. AN. Plus ſatis malorum audivi: inhorreſco te memorante, quaſi ipſe periculo interſim. AD. Imo mihi jucundi ſunt acti labores. Ea nocte quiddam accidit, quod magna ex parte ſpem ſalutis ademit nauclero. AN. Quid, obſecro? AD. 2 Nox erat ſubluſtris, & in ſummo malo ſtabat quidam è nautis in galea (ſic enim vocant, opinor,) circumſpectans, ſi quam terram videret: huic cœpit adſiſtere ſphæra quædam ignea: id nautis triſtiſſimum oſtentum eſt, ſi quando ſolitarius ignis eſt; felix, cum gemini. Hos vetuſtas credidit 3 Caſtorem &

1 *Vlyſſe ac Mercurio*] Vlyſſes ab Homēro fingitur vafer, ac mendax. Mercurius adfert lucrum, vafer & ipſe, ac furax.

2 Subluſtris, lumine aliquo illuſtratus. Virg. Æn. 9. *Et galea Euryalum ſubluſtri noctu in umbra, prodidit immemorem:* Verba ſubluſtria, non prorſus obſcura: A. Gell. l 13. c. 23.

3 Caſtor & Pollux gemini fratres quos Iupiter ex Leda habuit. crediti ſunt bellis ſpecie juvenum ſe inferre atque auxilium ferre: Hinc Locrenſes, Spartanis Authoribus, auxilium ab ipſis petunt, quando ipſis cum Crotonienſibus res fuit: Iuſt. l. 20. c. 4. Ipſorum opem experti ſunt Romani in pugna adverſus Latinos.

Pollucem. AN. Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil? AD. Sic viſum eſt poëtis. Nauclerus qui clavo aſſidebat, Socie, inquit, (nam eo nomine ſe mutuo compellant nautæ;) videſne, quod ſodalitium tibi [3] claudat latus? Video, reſpondit ille; & precor ut ſit felix. Mox globus igneus delapſus per funes devolvit ſeſe uſque ad nauclerum. AN. Num ille exanimatus eſt metu? AD. Nautæ aſſuevere monſtris. Ibi paulliſper commoratus, volvit ſe per margines totius navis, inde per medios [4] foros dilapſus evanuit. Sub meridiem cœpit magis ac magis incrudeſcere tempeſtas. Vidiſtine unquam Alpes? AN. Vidi. AD. Illi montes verrucæ ſunt, ſi conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuiſſet lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur dehiſcente terra recta ire in [5] Tartara. AN. O inſanos, qui ſe credunt mari! AD. Nautis fruſtra luctantibus cum tempeſtate, tandem nauclerus totus pallens nos adiit. AN. Is pallor præſagit aliquod magnum malum. AD. Amici, inquit, deſii eſſe dominus navis meæ; vicere venti; reliquum eſt ut ſpem noſtram collocemus in Deo, & quiſque ſe paret ad extrema. AN. O vere [6] Scythicam concionem! AD. In primis autem, inquit, exoneranda eſt navis, ſic jubet [7] neceſſitas, du-

3 *Claudat latus*] Id eſt, aſtet lateri. Sic *Horatius*, Ut ne tegam ſpurco Damæ latus.

4 *Foros*] Fori ſunt tabulata navis, ac veluti tectum.

5 Tartara, Inferi ita dicti ἀπὸ τοῦ ταράττειν καὶ ταρβεῖν à tremore: hinc tartareus, terribilis: Apud Virg. tartaream intendit vocem. *Æn. 6.*

6 Scytica vox, dura. Scytæ enim ſunt populi agreſtes ſævi, hinc quidquid durum ac barbarum eſt Scyticum dicitur.

7 *Neceſſitas*] Alludit ad illud *Plinii*: Maximum telum neceſſitas. Ruſum ad illud Τῇ ἀνάγκῃ οὐδὲ οἱ θεοὶ μάχονται.

rum

rum telum : præſtat conſulere vitæ, diſpendio rerum, quam ſimul cum rebus interire. Perſuaſit veritas: projecta ſunt in mare plurima vaſa plena pretioſis mercibus. AN. Hoc erat vere 4 jacturam facere. AD. Aderat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Scotiæ : huic erat ſcrinium plenum vaſis argenteis, annulis, panno, ac veſtimentis ſericis. AN. Is nolebat 5 decidere cum mari? AD. Non; ſed cupiebat aut perire cum amicis opibus ſuis, aut ſimul cum illis ſervari. Itaque refragabatur. AN. Quid nauclerus? AD. Per nos, inquit, liceret tibi cum tuis perire ſolum: ſed æquum non eſt, ut nos omnes tui ſcrinii cauſſa periclitemur; alioqui te una cum ſcrinio dabimus in mare præcipitem. AN. Orationem 6 vere nauticam. AD. Sic Italus quoque jacturam fecit, multa mala precans & ſuperis & inferis, quod ſuam vitam elemento tam barbaro credidiſſet. AN. Agnoſco 7 vocem Italicam. AD. Paulo poſt venti nihilo mitiores facti noſtris muneribus, rupere funes, disjecere vela. AN. O calamitatem. AD. Ibi rurſus nos adit nauta. AN. Concionaturus? AD. Salutat : Amici, inquit, tempus hortatur ut unuſquiſque Deo ſe commendet ac morti ſe præparet. Rogatus à quibuſdam nauticæ rei non imperitis, ad quot horas ſe crederet poſſe tueri navem, negavit ſe poſſe polliceri quidquam, ſed ultra tres ho-

4 *Iacturam facere*] Iactura damnum eſt: & jacturam facere dicitur, quiſquis damno afficitur: hic erat vere jactura, à jaciendo dicta.

5 *Decidere*] Decidere, eſt paciſci portione rerum, ut reliqua maneant ſalva.

6 *Vere nauticam*] Semper nautæ finguntur immanes. Quale eſt elementum, tales ſunt & illi.

7 *Vocem Italicam*] Nam Itali magno ſtomacho barbarum vocant, quicquid eſt peregrinum.

ras non poſſe. AN. Hæc concio durior etiam erat priore. AD. Hæc ubi locutus eſt, jubet incidi funes omnes, ac malum uſque ad 1 thecam, cui inſeritur, incidi ſerra, ac ſimul cum antennis devolvi in mare. AN. Cur hoc? AD. Quoniam ſublato aut lacero velo erat oneri, non uſui: tota ſpes erat in clavo. AN. Quid interea vectores? AD. Ibi vidiſſes miſeram rerum faciem: nautæ canentes, Salve Regina, implorabant matrem Virginem, appellantes eam ſtellam maris, reginam cœli, dominam mundi, portum ſalutis, aliiſque multis titulis illi blandientes, quos nuſquam illi tribuunt ſacræ literæ. AN. Quid illi cum mari, quæ nunquam, opinor, navigavit? AD. Olim Venus agebat curam nautarum, quia nata credebatur ex mari: ea quoniam deſiit curare, ſuffecta eſt huic matri non virgini Virgo mater. AN. Ludis. AD. Nonnulli procumbentes in tabulas adorabant mare, 2 quidquid erat olei effundentes in undas, non aliter illi blandientes, quam ſolemus irato principi. AN. Quid aiebant? AD. O clementiſſimum mare, ô generoſiſſimum mare, ô ditiſſimum mare, ô formoſiſſimum mare; miteſce, ſerva. Hujuſmodi multa occinebant ſurdo mari. AN. Ridicula ſuperſtitio. Quid alii? AD. Quidam nihil aliud quam vomebant, plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam, qui

1 Theca vagina, eſt locus in quo aliquid reponitur: theca numaria, theca calamaria: apud Cæſarem thecæ oppidorum ſunt ſimulacra lignea oppidorum: hic pro modio in quem immittitur malus.

2 *Quicquid erat olei*] Ea natura eſt olei, ut lucem adferat, ac tranquillet omnia, etiam mare, quo non aliud elementum implacabilius.

pro-

promittebat montes aureos Virgini * Walſamgamicæ, ſi vivus attigiſſet terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod eſſet in tali loco; alii rurſum, quod eſſet in tali loco. Idem factum eſt de Maria virgine, quæ regnat in multis locis; & putant votum irritum, niſi locum exprimas. AN. Ridiculum: quaſi divi non habitent in cœlis. AD. Erant qui ſe promitterent fore Carthuſianos. Erat unus qui polliceretur, ſe aditurum divum Jacobum, qui habitat 1 Compoſtellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantum lorica ferrea tecto, ad hæc cibo emendicato. AN. Nemo meminit Chriſtophori? AD. Unum audivi non fine riſu, qui clara voce, ne non exaudiretur, polliceretur Chriſtophoro, qui eſt Lutetiæ in ſummo templo, mons verius quam ſtatua, cereum tantum quantus eſſet ipſe. Hæc cum vociferans quantum poterat, identidem inculcaret, qui forte proximus aſſiſtebat illi notus, cubito tetigit eum, ac ſubmonuit: Vide quid pollicearis: etiam ſi rerum omnium tuarum 2 auctionem facias, non fueris ſolvendo. Tum ille voce jam preſſiore, ne videlicet exaudiret Chriſtophorus: Tace, inquit, fatue; an credis, me ex animi ſententia loqui? Si ſemel contigero terram, non daturus ſum illi candelam ſebaceam. AN. O craſſum ingenium! ſuſpi-

* VValſamgamica. ab oppido Angliæ ubi ſacellum habet ſic dicta, quæ olim fictis miraculis innotuit.

1 Compoſtella, caput Galiciæ in Hiſpaniæ Regno: quæ Iacobum pro Patrono veneratur, & gloriatur ſe ipſius corpus habere.

2 *Auctionem facias*) Auctio, venditionis genus, in quo à licitantibus intenditur pretium.

cor,

cor, fuiſſe 3 Batavum. AD. Non; ſed erat Zelandus. AN. Miror, nulli in mentem veniſſe Paulum Apoſtolum, qui ipſe olim navigarit, & fracta navi deſilierit in terram. Is enim haud ignarus mali didicit miſeris ſuccurrere. AD. Pauli nulla erat mentio. AN. Precabantur interim? AD. Certatim. Alius canebat, Salve Regina; alius, Credo in Deum. Erant qui peculiares quaſdam preculas habebant, non diſſimiles magicis, adverſus pericula. AN. Ut afflictio facit religioſos? rebus ſecundis nec Deus, nec divus quiſquam nobis venit in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota? AD. Nequaquam. AN. Cur ita? AD. Quia non paciſcor cum divis. Quid eſt enim aliud quam contractus juxta formulam, 4 Do, ſi facias: aut, Faciam, ſi facias: Dabo cereum, ſi enatem: Ibo Romam, ſi ſerves. AN. At implorabas alicujus divi præſidium. AD. Ne id quidem. AN. Quam obrem autem? AD. Quia ſpatioſum eſt cœlum. Si cui divo commendaro meam ſalutem, puta ſancto Petro, qui fortaſſe primus audiet, quod adſtet oſtio; prius quam ille conveniat Deum, prius quam exponat cauſſam, ego jam periero. AN. Quid igitur faciebas? AD. Recta adibam ipſum patrem, dicens, Pater noſter qui es in cœlis. Nemo divorum illo citius audit, aut libentius donat quod petitur. AN. Sed interea non reclamabat tibi conſcientia? Non verebaris appellare patrem, quem tot ſceleribus

3 Batavi, olim ſtupiditatis notati: hinc auris batava de homine craſſo ac nullius iudicii. Spuma vero batava, lixivium vel ſmegma. quo olim crines rufabant & ad eorum exemplum Romanæ fœminæ Mart. l.8. Ep.33.

4 *Do, ſi facias*] Formulæ ſunt contractuum, quos jureconſulti vocant innominatos.

offen-

offenderas? Ad. Ut ingenue dicam, deterrebat nonnihil conſcientia; ſed mox recipiebam animum, ita mecum cogitans: Nullus eſt pater tam iratus filio, quin, ſi videat eum periclitantem in torrente aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam. Inter omneis nullus ſe tranquillius agebat, quam mulier quædam, cui erat infantulus in ſinu, quem lactabat. An. Quid illa? Ad. Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantum complexa puellum, precabatur tacite. Interea dum navis ſubinde illideretur [1] vado, nauclerus metuens ne tota ſolveretur, rudentibus eam cinxit à prora & à Puppi. An. O miſera præſidia! Ad. Interim exoritur quidam ſacrificus ſenex, annos natus ſexaginta; nomen erat Adamus: is abjectis veſtibus uſque ad induſium, abjectis etiam ocreis, & calceis, juſſit ut omnes itidem pararemus nos ad natandum. Atque ita ſtans in medio navis, concionatus eſt nobis ex Gerſone quinque veritates de utilitate confitendi; hortatus omneis ut ſe quiſque præpararet & vitæ & morti. Aderat & Dominicanus quidam. His confeſſi ſunt qui volebant. An. Quid tu? Ad. Ego videns omnia plena tumultus, tacite confeſſus ſum Deo, damnans apud illum meam injuſtitiam, & implorans illius miſericordiam. An. Quo migraturus, ſi ſic periſſes? Ad. Hoc committebam judici Deo. Neque enim volebam eſſe mei ipſius judex: tamen bona quædam ſpes interim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, redit ad nos nauta lacrymabundus. Paret, inquit, ſe quiſque; nam

1 Vadum proprie ſignificat, locum quo flumen aliquod poſſumus pedibus tranſire Gall. *le gué*. Emergere è vado eſt rei alicujus maximam difficultatem ſuperare: Res eſt in vado, id eſt in tuto.

navis

navis non erit nobis uſui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulſa hauriebat mare. Paulo poſt nauta renuntiat nobis, ſe videre procul turrim ſacram, adhortans, ut divi, quiſquis eſſet ejus templi præſes, auxilium imploraremus. Procumbunt omnes, & orant ignotum divum. AN. Si nomine compellaſſetis eum, fortaſſis audiſſet. AD. Erat ignotum. Interim nauclerus quantum poteſt, eo navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas; ac plane dilapſuram, ni rudentibus fuiſſet ſuccincta. AN. Dura rerum conditio. AD. Eo provecti ſumus, ut ejus loci incolæ proſpicerent nos periclitantes: ac procurrentes catervatim in extremum litus, ſublatis togis, & galeris in lanceas impoſitis, invitabant ad ſeſe: ac jactatis in cœlum brachiis, ſignificabant ſe deplorare noſtram fortunam. AN. Expecto quid evenerit. AD. Jam mare totam navim occuparat, ut nihilo tutiores eſſemus futuri in navi, quam in mari. AN. Heic ad ſacram ancoram confugiendum erat. AD. Imo ad miſeram. Nautæ ſcapham exonerant aqua, ac dimittunt in mare. In hanc omnes ſeſe conantur conjicere, nautis magno tumultu reclamantibus, ſcapham non eſſe capacem tantæ multitudinis; arriperet ſibi quiſque quod poſſet, ac nataret. Res non patiebantur lenta conſilia: alius arripit remum, alius 1 contum, alius alveum, alius ſitulam, alius tabulam; ac ſuo quiſque præſidio nitentes, committunt ſe fluctibus. AN. Quid interim accidit illi mulierculæ quæ ſola non ejulabat? AD. Illa omnium prima pervenit ad litus. AN. Quî potuit?

1 **Contus, haſta eſt nautica qua nautæ vadum tentant, hinc percunctari pro inquirere.**

AD.

AD. Impoſueramus eam 2 repandæ tabulæ, & ſic alligaveramus, ut non facile poſſet decidere: dedimus illi tabellam in manum, qua vice remi uteretur: ac bene precantes expoſuimus in fluctus, conto protrudentes, ut abeſſet à navi, unde erat periculum. illa læva tenens infantulum, dextra remigabat. AN. O viraginem! AD. Cùm jam nihil ſupereſſet, quidam avulſit ligneam ſtatuam Virginis matris, jam putrem atq; excavatam 3 à ſoricibus, eamq; complexus cœpit natare. AN. Scapha pervenit incolumis? AD. Nulli prius periere. Porro triginta ſeſe in eam conjecerant. AN. Quo malo fato id factum eſt? AD. Prius quam poſſet ſe liberare à magna navi, illius vacillatione ſubverſa eſt. AN. O factum male! Quid tum? AD. Ego, dum aliis conſulo, pene perieram. AN. Quo pacto? AD. Quia nihil ſupererat aptum natationi. AN. Illic ſubera fuiſſent uſui. AD. In eo rerum 4 articulo maluiſſem vile ſuber, quam candelabrum aureum. Circumſpicienti tandem venit in mentem de ima mali parte: eam quoniam ſolus eximere non poteram, adſciſco ſocium: huic ambo innixi, committimus nos mari, ſic ut ego dextrum cornu tenerem, ille lævum. Dum ſic jactamur, ſacrificus ille concionator nauticus medium injecit ſe in humeros noſtros. Erat autem ingenti corpore. Exclamamus, Quis ille tertius? Is

2 Repandæ, reflexæ, recurvæ.

3 *A ſoricibus*] Sorex animal, quod vulgo glirem vocant. Colum. Vites quæ ſecundum ædificia ſunt, à ſoricibus aut muribus infeſtantur. *Theodoretus* in hiſtoria eccleſiaſtica refert, Cum Chriſtiani Serapidis idolum, quod grande habebatur Alexandriæ, ſecuribus frangerent, & caput ejus abſtuliſſent, greges ſoricum inde procurriſſe.

4 In illo momento. Ter. in Adelph. a. 2. ſ. 2. Vide, ut in ipſo articulo oppreſſit.

perdet

perdet nos omneis. Ille contra placide, Sitis inquit, bono animo, ſat ſpatii eſt. Deus aderit nobis. AN. Cur ille tam ſero cœpit eſſe natator? AD. Imo futurus erat in ſcapha, una cum Dominicano: nam omnes hoc honoris illi deferebant. ſed quanquam erant invicem confeſſi in navi, tamen obliti neſcio quid circumſtantiarum, rurſus ibi in ora navis confitentur, & alter alteri manum imponit, interim ſcapha perit: nam hæc mihi narravit Adamus. AN. Quid actum eſt de Dominicano? AD. Is, ut idem narrabat, implorata divorum ope, abjectis veſtibus, nudum ſe commiſit natationi. AN. Quos divos invocabat? AD. Dominicum, Thomam, Vincentium, & neſcio quem Petrum; ſed inprimis fidebat Catharinæ Senenſi. AN. Chriſtus illi non veniebat in mentem? AD. Ita narrabat ſacrificus. AN. Melius enataſſet, ſi non abjeciſſet ſacram cucullam, ea depoſita, qui potuit illum agnoſcere Catharina Senenſis? Sed perge narrare de te. AD, Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum huc & illuc ſe volventem, clavus illiſus fregit femur ejus qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulſus eſt; ſacrificus precatus illi requiem æternam, ſucceſſit in locum illius, adhortans me, ut magno animo tuerer cornu meum, ac ſtrenue moverem pedes. Interim potamus multum aquæ ſalſæ. Adeo Neptunus nobis non balneum tantum ſalſum, ſed potionem etiam ſalſam temperarat, quanquam ſacrificus ei rei monſtraret remedium. AN. Quod, obſecro? AD. Quoties unda nobis occurreret, ille oppoſuit occipitium, ore clauſo. AN. Strenuum ſenem mihi narras. AD. Vbi jam aliquandiu ſic natantes nonnihil promoviſſemus, ſacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es animo; ſentio vadum.

dum. Ego non auſus tantum ſperare felicitatis, Longius, inquam, abſumus à litore, quam ut vadum ſperandum ſit. Imo, inquit, ſentio pedibus terram. Eſt, inquam, fortaſſis è ſcriniis aliquod, quod huc devolvit mare. Imo, inquit, ſcalptu digitorum plane ſentio terram. Cum adhuc aliquandiu nataſſemus, ac rurſus ſentiret vadum, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cedo malum totum, & vado me credo, ſimulque expectato fluctuum deceſſu, pedibus ſequutus eſt quanto potuit curſu. Rurſus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans ſeſe ſub undis, quemadmodum ſolent mergi & anates. rurſus abeunte fluctu 1 promicabat & currebat. Ego videns hoc illi ſuccedere, ſum imitatus. Stabant in arena, qui porrectis inter ſe prælongis haſtilibus fulciebant ſeſe adverſus impetum undarum: viri robuſti, & fluctibus aſſueti, ſic ut ultimus haſtam porrigeret adnatanti. Ea contacta, omnibus in litus ſe recipientibus, tuto pertrahebatur in ſiccum. Hac ope ſervati ſunt aliquot. AN. Quot? AD. Septem: verum ex his duo ſoluti ſunt tepore, admoti igni. AN. Quot eratis in navi? AD. Quinquaginta octo. AN. O ſævum mare! ſaltem decimis fuiſſet contentum, quæ ſufficiunt ſacerdotibus. Ex tanto numero tam paucos reddidit? AD. Ibi experti ſumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mira alacritate ſuppeditantis. hoſpitium, ignem, cibum, veſtes, viaticum. AN. Quæ gens erat? AD. Hollandica. AN. Iſta nihil humanius, cum tamen feris nationibus cincta

1 Promicabat, ſuper aquas eminebat. proprie, tamen ſignificat extendere v. longe jacere: Næv. multa longe promicanda eſt oratio.

ſit,

ſit. Non repetes, opinor, poſthac Neptunum. Ad. Non: niſi mihi Deus ademerit ſanam mentem. An. Et ego malim audire tales fabulas, quam experiri.

Diverſoria.

Bertulphus, Gulielmus.

Be. Cur ita viſum eſt pleriſque biduum aut triduum commorari Lugduni? Ego ſemel iter ingreſſus non conquieſco donec pervenero, quo conſtitui. Gu. Imo ego admiror, quenquam illinc avelli poſſe. Be. Quam ob rem tandem? Gu. Quia illic locus eſt, unde non poterant avelli ſocii Vlyſſis, illic Sirenes. Nemo domi ſuæ tractatur melius, quam illic in pandocheo. Be. Quid fit? Gu. Ad menſam ſemper adſtabat aliqua mulier, quæ convivium exhilararet facetiis, ac leporibus. Et eſt illic mira formarum felicitas. Primum adibat materfamilias, quæ ſalutabat, jubens nos hilares eſſe, & quod apponeretur, boni conſulere. Huic ſuccedebat filia, mulier elegans, moribus ac lingua adeo feſtivis, ut poſſit vel ipſum 2 Catonem exhilarare. Nec confabulantur ut cum hoſpitibus ignotis, ſed veluti cum olim notis ac familiaribus. Be. Agnoſco Gallicæ gentis humanitatem. Gu. Quoniam autem illæ non poterant adeſſe perpetuo, quod eſſent obeunda mu-

1 Pandocheum vox græca πανδοχεῖον publicum hoſpitium. πανδοχεὺς hoſpes, ex πᾶς omnis & δέχομαι excipio. quod promiſcue omnes excipiantur.

2 Vtriuſque Catonis tum Senioris & Cenſorii, tùm Vticenſis, aſperitas ac gravitas innotuit: hinc exhilarare Catonem id eſt hominem tetricum ac durum. Sed ipſorum quoque integritas non minus claruit Iuven. ſat. 2. *Habeat jam Roma pudorem Tertius è cœlo decidit Cato.*

nia

nia domeſtica, reliquique convivæ conſalutandi, continenter adſtabat puellula quædam ad omneis jocos inſtructa: una ſatis erat omnium jaculis excipiendis: hæc ſuſtinebat fabulam, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. Be. Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. Gu. Profecto lautus; ut ego mirer, illos tam vili poſſe accipere hoſpites. Rurſus peracto convivio, lepidis fabulis alunt hominem, ne quid obrepat tædii. Mihi videbar domi eſſe, non peregre. Be. Quid in cubiculis? Gu. Illic nuſquam non aderant aliquot puellæ, ridentes, laſcivientes, luſitantes: ultro rogabant, ſi quid haberemus veſtium ſordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis? Nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, niſi in ſtabulo: quanquam & huc frequenter irrumpebant puellæ. Abeuntes complectuntur, tantoque affectu dimittunt, ac ſi fratres eſſent omnes, aut propinquæ cognationis. Be. Fortaſſis iſti mores decent Gallos, mihi magis arrident Germaniæ mores, utpote maſculi. Gu. Mihi nunquam contigit videre Germaniam: quare te quæſo, ne gravere commemorare, quibus modis accipiant hoſpitem. Be. An ubique ſit eadem tractandi ratio, neſcio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo ſalutat, ne videantur ambire hoſpitem. Id enim ſordidum & abjectum exiſtimant, & indignum Germanica ſeveritate. Vbi diu inclamaveris, tandem aliquis per feneſtellam 1 æſtua-

1 Æſtuarium, & hypocauſtum. vaporarium, ſunt ſynonima: ſed Æſtuaria in plur. ſignificant illa loca, quæ maris æſtus operit aliquando. Strabo l. 3. & Cæſar de bel. gal.

rii (nam in his degunt fere uſque * ad ſolſtitium æſtivum) profert caput , non aliter quam è teſta proſpicit teſtudo. Is rogandus eſt,an liceat illic diverſari. Si non renuit , intelligis dari locum. Rogantibus ubi ſit ſtabulum, mota manu commonſtrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius eſt diverſorium , ibi famulus commonſtrat ſtabulum, atque etiam locum equo minime commodum. Nam commodiora ſervant venturis , præſertim nobilibus. Si quid cauſſeris , ſtatim audis;Si non placet , quære aliud diverſorium. Fœnum in urbibus ægre ac perparce præbent , nec multo minoris vendunt , quam ipſam avenam. Vbi conſultum eſt equo , totus commigras in hypocauſtum,cum ocreis,ſarcinis, luto. id eſt unum omnibus commune. Gu. Apud Gallos deſignant cubicula , ubi ſeſe exuant , extergant , calfaciant , aut quieſcant etiam , ſi libeat. Be. Heic nihil tale. In hypocauſto exuis ocreas ; induis calceos; mutas , ſi voles , induſium ; veſtes pluvia madidas ſuſpendis juxta hypocauſtum ; ipſe te admoves, ut ſicceris. Eſt & aqua parata , ſi libeat lavare manus, ſed ita munda plerumque,ut tibi poſt alia quærenda ſit aqua , qua lotionem eam abluas. Gu. Laudo viros nullis deliciis effœminatos. Be. Quod ſi tu appuleris ad horam à meridie quartam, non cœnabis tamen ante nonam , nonnunquam & decimam. Gu. Quam ob rem? Be. Nihil apparant,niſi videant om-

* Solſtitium ſolis ſtatio , quùm ſol non ulterius progreditur , ſed retrocedit. Ἡλίυ τροπὴ. duplex eſt Hyemale & Æſtivum, ſed apud Veteres ubi abſolutè ponitur de Æſtivo intelligitur Virg. Georg. 1. Sic Hor. l. 1. Epiſt. 11 *pœnula ſolſtitio.* Dies ſolſtitialis , id eſt longiſſimus : ſolſtitium pro anno uſurpatur, apud Iuven. ſat. 4.

nes,

nes ut eadem opera miniſtretur omnibus. Gu. Quærunt 1 compendium. Be. Tenes. Itaque frequenter in idem hypocauſtum conveniunt octoginta aut nonaginta, pedites, equites, negotiatores, nautæ, aurigæ, agricolæ, pueri, fœminæ, ſani, ægroti. Gu. Iſthuc vere 2 cœnobium eſt. Be. Alius ibi pectit caput, alius abſtergit ſudorem, alius repurgat perones aut ocreas, alius eructat allium. Quid multis? Ibi linguarum ac perſonarum non minor eſt confuſio, quam olim in turri Babel. Quod ſi quem conſpexerint peregrinæ gentis, qui cultu dignitatis nonnihil præ ſe ferat, in hunc intenti ſunt omnes defixis oculis, contemplantes, quaſi novum aliquod animantis genus adductum ſit 3 ex Africa; adeo ut poſtea quam accubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter adſpiciant, nec dimoveant oculos, cibi immemores. Gu. Romæ, Lutetiæ ac Venetiæ nemo quidquam miratur. Be. Nefas eſt interim tibi, quidquam petere. Vbi jam multa eſt veſpera, nec ſperantur plures adventuri, prodit famulus ſenex, barba cana, tonſo capite, vultu torvo, ſordido veſtitu. Gu. Tales oportebat Cardinalibus Romanis eſſe à poculis. Be. Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot ſint in hypocauſto. quo plures adeſſe videt, hoc vehementius accenditur hypocauſtum, etiamſi alioqui ſol æſtu ſit moleſtus. Hæc apud illos præcipua pars eſt bonæ tra-

1 Compendium, brevitas cum utilitate & lucro conjuncta. ſumitur quoque pro via brevi Plin. l. 5. c. 5. compendium viæ quatridui deprehenſum eſt.

2 Cœnobium locus ubi vita in communi ducitur Κοινὸς communis Βίος vita: A. Gel. c. 8. l. 1 pytagoricam ſectam Κοινόβιον dixit quod quiſque pecuniæ ipſi erat in medium dabat. cœnobitæ qui vivunt in commune.

3 *Ex Africa*] Vide Proverb. Africa ſemper aliquid adfert novi.

ctationis,

ctationis, ſi ſudore diffluant omnes. Si quis non aſſuetus vapori, aperiat rimam feneſtræ, ne præfocetur, protinus audit, Claude. Si reſpondeas, Non fero: audis, Quære igitur aliud diverſorium. Gu. Atqui mihi nihil videtur eſſe periculoſius, quam tam multos haurire eundem vaporem, maxime reſoluto corpore, atque heic capere cibum, & horas complures commorari. Jam enim omitto ructus alliatos, & ventris flatum, halitus putres: multi ſunt qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet ſuum contagium. Certe plerique ſcabiem habent Hiſpanicam, ſive, ut quidam vocant, Gallicam, cum ſit omnium nationum communis. Ab his, opinor, non multo minus eſſe periculi, quam à leproſis. Jam tu divina, quantum diſcriminis ſit in peſtilentia. Be. Sunt viri fortes; iſta rident ac negligunt. Gu. Sed interim multorum periculo fortes ſunt. Be. Quid facias? Sic aſſueverunt: & conſtantis eſt animi, non diſcedere ab inſtituto. Gu. Atqui ante annos viginti quinque nihil receptius erat apud Brabantos, quam 1 thermæ publicæ: eæ nunc frigent ubique. Scabies enim nova docuit nos abſtinere. Be. Sed audi cetera. Poſt redit ille 2 barbatus Ganymedes, ac linteis inſternit menſas, quot putat eſſe ſatis illi numero. Sed, ô Deum immortalem, quam non 3 Mileſiis!

1 *Thermæ*) Balnea proprie quæ ſua natura calida ſunt. Vocantur item thermæ, quæ artificialiter caleſcunt.

2 Ganymedes Trois filius fuit formoſiſſimus, quem cum Iupiter deperiret, in Ida monte venantem ab aquila rapi juſſit ac ipſum caliculis præfecit. Virg. Æn. *1*.

3 Mileſii populi à Mileto urbe ſic dicti, quorum & opes & luxus in proverbium abierunt: ſermo Mileſius, delicatus ac mollis: delicias, luxuram, vocat Ovid. Crimina Mileſia Triſt. l. 2. Ecl. 1. 412.

cannabea

cannabea diceres ex antennis detracta. Deſtinavit enim unicuique menſæ convivas, ut minimum, octo. Jam quibus eſt notus mos patrius, accumbunt, ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim diſcrimen inter pauperem & divitem, inter herum ac famulum. Gu. Hæc eſt illa vetus æqualitas, quam nunc è vita ſubmovit tyrannis. Sic opinor vixiſſe Chriſtum cum ſuis diſcipulis. Be. Poſtquam accubuerant omnes, rurſum prodit torvus ille Ganymedes, ac denuo dinumerat ſua ſodalitia: mox reverſus apponit ſingulis 4 pinacium ligneum, & cochleare ex eodem argento factum, deinde cyathum vitreum: aliquanto poſt, panem. eum ſibi quiſque per otium repurgat, dum coquuntur pultes. Ita nonnunquam ſedetur ferme horæ ſpatio. Gu. Nullus hoſpitum interim efflagitat cibum? Be. Nullus, cui notum ſit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone, quam non fumoſum! Non aliud oportebat habere Sophiſtas; tanta eſt ſubtilitas & acrimonia. Quod ſi quis hoſpes, etiam oblata privatim pecunia, roget ut aliunde paretur aliud vini genus, primum diſſimulant, ſed eo vultu, quaſi interfecturi: ſi urgeas, reſpondent; Heic diverſati ſunt tot Comites & Marchiones, neque quiſquam queſtus eſt de vino meo: ſi non placet, quære tibi aliud diverſorium. Solos enim nobiles ſuæ gentis habent pro hominibus, & horum inſignia nuſquam non oſtentant. Jam igitur habent offam, quam objiciant latranti ſtomacho: mox magna pompa veniunt diſci. Primus ferme habet offas panis made-

4 *Pinacium ligneum*] Πίναξ tabulam ſignificat proprie latam & tenuem: unde diminutivum pinacium, quod nunc pro tabella, nunc pro ſcutella ponitur.

factas jure carnium, aut, ſi dies eſt piſculentus, jure leguminum. Deinde aliud jus poſt aliquid carnium recoctarum, aut ſalſamentorum recalfactorum. Rurſus pultis aliquid, mox aliquid ſolidioris cibi, donec probe domito ſtomacho apponant carnes aſſas aut piſces elixos, quos non poſſis omnino contemnere: ſed heic parci ſunt, & ſubito tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum ſolent actores fabularum, qui ſcenis admiſcent 1 choros; ita iſti alternis miſcent offas ac pultes. Curant autem, ut 2 extremus actus ſit optimus. Gu. Et hoc eſt boni poëtæ. B E. Porro piaculum ſit, ſi quis interim dicat, Tolle hunc diſcum; nemo veſcitur. Deſidendum eſt uſque ad præſcriptum ſpatium, quod illi clepſydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatus, aut pandocheus ipſe, veſtitu minimum à famulis differens; rogat, ecquid animi nobis ſit. Mox adfertur vinum aliquod generoſius. Amant autem eos qui bibunt largius, cum nihilo plus ſolvat ille, qui plurimum hauſerit vini, quam qui minimum. Gu Mirum gentis ingenium. B E. Cum nonnunquam ſint qui duplo plus abſumant in vino, quam ſolvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc convivium, dictu mirum, quis ſit ibi ſtrepitus ac vocum tumultus, poſtquam omnes cœperunt incaleſcere potu. Quid multis? Surda omnia. Admi-

1 Chorus eſt pars inter actum & actum; v. potius poſt actum, introducta cum concentu: in Veteri comœdia fuit ab initio chorus Monoproſopus in fabulis. Deinde alter eſt additus, ut interrogationibus ac reſponſionibus explerent animos varietate:

2 *Extremus actus ſit optimus*] Sententia Ciceronis eſt: alluditur ad actus fabulæ: quorum ultimus eſt quintus. Vide proverb. Supremæ fabulæ actum.

ſcent

ſcent ſe frequenter ficti moriones; quo genere hominum cum nullum ſit magis deteſtandum, tamen vix credas, quantopere delectentur Germani: illi cantu, garritu, clamore, ſaltatione, pulſu, faciunt, ut hypocauſtum videatur corruiturum, neque quiſquam alterum audiat loquentem. At interea videntur ſibi ſuaviter vivere: atque illic deſidendum eſt volenti nolenti uſque ad multam noctem. Gu. Nunc tandem abſolve convivium, Nam me quoque tædet tam prolixi. Be. Faciam. Tandem ſublato caſeo, qui vix illis placet, niſi putris ac vermibus ſcatens, prodit ille barbatus, adferens ſecum pinacium eſcarium, in quo creta pinxit aliquot circulos ac ſemicirculos: id deponit in menſa, tacitus interim ac triſtis;1 Charontē quempiam diceres. Qui agnoſcunt picturam, deponunt pecuniam, deinde alius, atque alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis qui depoſuerunt, ſupputat tacitus: ſi nihil deſit, annuit capite. Gu. Quid, ſi quid ſuperſit? Be. Fortaſſe redderet & faciunt hoc nonnunquam. Gu. Nemo reclamat iniquæ rationi? Be. Nemo qui ſapit. Nam protinus audiret, Quid tu es hominis? Nihilo plus ſolves quam alii. Gu. Liberum hominum genus narras. Be. Quod ſi quis ex itinere laſſus, cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur exſpectare, donec ceteri quoque eant cubitum. Gu. Videor mihi videre civitatem 2 Platonicam. Be. Tum ſuus cuique nidus oſtenditur, & vere nihil aliud quam cubiculum: tantum enim ibi lecti ſunt, & præterea nihil quo utaris, aut quod fureris. Gu. Illic mundities eſt. Be. Eadem quæ in con-

1 De Charonte infra in Colloquio cui titulus eſt Charon.

2 *Platonicam*] Vbi æqualia ſunt omnium omnia.

vivio: lintea forte lota ante menſes ſex. Gu. Quid interim fit de equis? Be. Ad eandem diſciplinam tractantur, ad quam homines. Gu. Sed eſt eadem ubique tractatio? Be. Alicubi civilior eſt, alicubi durior, quam narravi: verum in genere talis eſt. Gu. Quid, ſi ego tibi nunc narrem, quibus modis hoſpites tractentur in ea parte Italiæ quam Longobardiam vocant: rurſus in Hiſpania, deinde in Anglia, & in Walia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Wali ſe prædicant * αὐτόχθονας Anglos, Be. Quæſo te, ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas adire. Gu. In præſentia non eſt otium. Nam nauta juſſit, adeſſem ad horam tertiam, niſi vellem relinqui; & habet ſarcinulam: alias dabitur opportunitas ad ſatietatem uſque garriendi.

Adoleſcentis, 1 & Scorti.

Lucretia, 2 Sophronius.

Lu. Euge mi lepidiſſime Sophroni, tandem nobis redditus es? Nam mihi videris abfuiſſe ſeculum. Prima fronte vix te agnoſcebam. So. Quam ob rem, mea Lucretia? Lu. Quia pro imberbi nobis rediſti barbatulus. Quid rei eſt, meum corculum. Nam videre ſolito torvior. So. Cupio tecum ſeorſim colloqui familiarius. Lu. Au, au, non ſolæ ſumus, mea mentula? So. Secedamus in locum ſecre-

* Αὐτόχθονας) Id eſt. indigenas: aiunt enim, Anglos ceteros ex Gallis & Saxonibus eſſe mixtos.

1 Scortum meretrix. ſed proprie ſignificat corium animalium præſertim eorum quæ craſſiorem habent pellem. Græc. τὸ σκύτος. hinc ſcortei nummi, id eſt ex ſcorto.

2 *Sophronius*] Continens, temperans.

tiorem.

tiorem. Lu. Age concedamus in cubiculum interius, ſi quid libet. So. Nondum hic locus mihi videtur ſatis ſecretus. Lu. Vnde iſte novus pudor? Eſt mihi 3 muſeion, ubi repono 4 mundum meum, locus adeo obſcurus, ut vix ego te viſura ſim, aut tu me. So. Circumſpice rimas omnes. Lu. Rima nulla eſt. So. Nullus eſt in propinquo, qui nos exaudiat? Lu. Ne muſca quidem, mea lux. Quid cunctaris? So. Fallemus heic oculos Dei? Lu. Nequaquam: ille perſpicit omnia. So. Et angelorum? Lu. illorum oculos non licet effugere. So. Quî fit igitur, ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei, ac teſtibus ſanctis angelis, quod pudet facere in conſpectu hominum? Lu. Quid hoc novæ rei eſt? veniſti huc concionaturus? Indue cucullam Franciſcanam, conſcende ſuggeſtum, & audiamus te, barbatule. So. Nec iſtud gravarer facere, ſi te queam ab iſto vitæ genere revocare, non ſolum turpiſſimo, verum etiam miſerrimo. Lu. Quam ob rem, ô bone? victus alicunde parandus eſt. ſua quemque alit ars, hoc eſt noſtrum opificium 5 hic fundus noſter. So. Optarim, mea Lucretia, ut excuſſa pauliſper iſta animi temulentia, rem ipſam mecum conſideres. Lu. Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc 6 vivamus, mi Sophroni. So. Tu quæſtus gratia facis quidquid facis. Lu. Non multum aberraſti à ſcopo. So. Nihil decedet tuo lu-

3 *Muſeion*] Muſeion pro ſecretiore cubiculo dictum eſt.

4 Mundus, ornatus muliebris, & omnia illa quibus mulieres fiunt mundiores, & ornantur.

5 *Hic fundus*] Id eſt, reditus. Nam fructus annuos reddit fundus.

6 Vivamus, gaudeamus, hilariter ac jucunde habeamus. Catull. ad Lesbiam, *Vivamus mea Lesbia, atque amemus.* Et Mart. lib. 1. ep. 16. *ſera nimis vita eſt craſtina, vive hodie.*

cro;dabo quadruplum, ut auſcultes tantum. Lu. Dic quæ voles. So. Primum illud mihi reſponde:Habeſne quæ tibi male volunt? Lu. Non unam. So. Et quas tu viciſſim odiſti? Lu. Vt merentur. So. Proinde ſi poſſis illis facere rem gratam, faceréſne? Lu. Citius miſcerem illis a toxicum. So. Atqui cogita nunc, an illis quidquam potueris facere gratius, quam quod vident, te vivere hanc vitam dedecoroſam, ac miſerrimam. Quid autem poteras facere moleſtius iis, qui tibi bene volunt? Lu. Sic erat fatum meum. So. Jam quod eſſe ſolet omnium difficillimum iis, qui deportantur in inſulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte ſponte ſumſiſti. Lu. Quidnam eſt iſtud? So. An non ſponte renunciaſti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, ſororibus, amitæ, materteræ, cæteriſque quoſcunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu ſuſtines in illorum venire conſpectum. Lu. Imo feliciter commutavi affectus meos: pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi fratris loco ſemper habitus. So. Mitte jocos, ac rem ipſam, ut habet, expende ſerio. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te commeant, non habent te pro amica, ſed pro matula potius. Vide quo te ipſam dejeceris, miſera. Chriſtus te tam caram habuit, ut te ſuo ſanguine redemerit, ut te cœleſtis hæreditatis conſortem eſſe voluerit; & tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quilibet ſordidi, impuri, ſcabioſi; ſuamque ſpurcitiam in te repurgant. Quod ſi nondum ejus lepræ contagium, quam

a Toxicum venenum, παρὰ τὰ τόξα. quod ejus ſucco tela tingebant barbari Dioſc. lib. 6, cap. 21.

vocant

vocant ſcabiem Hiſpanicam, attigit te, non diu poteris effugere. Quod ſi fiat, quid te infelicius, etiamſi cetera eſſent ſecunda, puta res & fama? quid aliud eris, quam vivum cadaver? Matri gravabaris eſſe morigera; nunc ſervis lenæ turpiſſimæ. Parentis audire monita tædebat; heic ſæpe tibi vapulandum eſt ab ebriis & inſanis ſcortatoribus. Pigebat aliquid operis facere domi, quo victum quæreres; heic quos tumultus, quæ pervigilia ſuſtines! Lu. Vnde nobis hic concionator novus? So. Jam mihi & illud fac cogites. Iſte formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluxerit. Quid tum facies, miſera? Quod ſterquilinium te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit iſta dignitas: & ſi contingat, quid ſceleratius, aut quid diabolicæ malitiæ vicinius? Lu. Vera ſunt, mi Sophroni, propemodum, quæ dicis omnia. Sed unde tibi iſta nova ſanctimonia, qui ſoleas eſſe nugator omnium nugaciſſimus? Nemo te uno frequentius aut intempeſtivius huc commeabat. Audio, te fuiſſe Romæ. So. Fui. Lu. Atqui inde ſolent redire deteriores. Quo pacto tibi diverſum accidit? So. Dicam: quia non eodem animo modoq; Romam adii. Ceteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi ſuppetunt affatim occaſiones. Ego cum probo viro profectus ſum, cujus hortatu pro lagena libellum mecum attuli, Novum Teſtamentum ab Eraſmo verſum. Lu. Ab Eraſmo? Aiunt, illum eſſe ſeſquihæreticum. So. Num & huc pervenit illius viri nomen? Lu. Nullum celebrius apud nos. So. Vidiſtin' hominem? Lu. Nunquam: ſed optarim vidiſſe, de quo tam multa audivi mala. So. Fortaſſis à malis. Lu. Imo à viris reverendis. So. A quibus? Lu. Non expedit dicere. So. Quam ob rem? Lu. Quia, ſi tu effutires, & res permanaret ad

illos ; meo quæſtui non minima portio decederet. So. Ne metue ; lapidi dixeris. Lu. * Admove aurem. So. Inepta, quid opus eſt admota aure, cum ſimus ſoli? an, ne Deus exaudiat ? Pro Deum immortalem, video te piam meretricem, quæ * mendicos ſubleves eleemoſyna. Lu. At ego ex iſtis mendicis plus capio lucri, quam ex vobis divitibus. So. Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. Lu. Sed perge de libro. So. Faciam; & præſtat. Ibi me docuit Paulus, qui neſcit mentiri, quod nec ſcorta, nec ſcortatores regni cœleſtis hereditatem conſequentur. Hoc ubi legiſſem, ſic cœpi cogitare apud me: modica res eſt, quam exſpecto ex hereditate paterna, & tamen malim renuntiare ſcortis omnibus, quam à patre exheredari : quanto magis cavendum eſt, ne me exheredet pater cœleſtis? Et adverſus exheredantem aut abdicantem patrem aliquod præſidium porrigunt humanæ leges : adverſus exheredantem Deum nihil eſt ſuffragii. Itaque mihi protinus interdixi omnem ſcortorum uſum. Lu. Si quidem poſſis continere. So. Bona continentiæ pars eſt, ex animo continentem eſſe velle. Poſtremo ſupereſt extremum mali remedium, uxor. Romæ in pœnitentiarii ſinum totum * Augiæ ſtabulum effudi: is multis prudenter hortatus ad puritatem animi & corporis, ad ſacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ ſobrietatem, pro pœna nihil aliud indixit, quam ut flexis genibus ad ſummum altare dicerem pſalmum, Miſerere mei

* *Admove aurem*] Eſt hoc uſu receptum, ut res ſilendas, etiamſi duo ſoli ſint in agro, tamen qui loquitur, dicat voce ſubmiſſiore, quum nihil ſit opus.

* *Mendicos ſubleves*] Videtur ſignificaſſe, neſcio quid, de monachis mendicitatem profeſſis.

* *Augiæ ſtabulum*] Vide prov. de diu collectis ſordibus.

Deus:

Deus: & , ſi mihi ſuppeteret pecunia, darem egenti cuipiam Carolinum unum. Admiranti mihi quod pro tot ſcortationibus tantillum pœnæ infligeret, ſatis facete reſpondit; Fili, inquit, ſi vere pœnitet, ſi vitam commutas, nihil moror pœnam: ſin perges, ipſa libido tandem abs te plus ſatis pœnarum exiget, etiamſi ſacerdos non indicat. Me vide lippum, tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hactenus fuiſſe prædicas. Sic ego reſipui. Lu. Ergo, ut video, perdidi meum Sophronium. So. Imo lucrifeciſti. Nam ante perierat, nec ſibi amicus, nec tibi. Is nunc te vere amat, ac tuam ſitit ſalutem. Lu. Quid igitur ſuades, mi Sophroni? So. Vt quam-primum te ſubducas ab iſta vita. Adhuc puella es; quod contractum eſt labis, poteſt elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus: aut confer te in collegium aliquod ſacrum, quod lapſas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honeſtæ matronæ. Ad horum quodlibet offero tibi operam meam. Lu. Amabo te, mi Sophroni, circumſpicito; ſequar tuum conſilium. So. Sed interim hinc te ſubmoveto. Lu. Hui tam cito? So. Cur non potius hodie, quam cras, ſi dilatio damnum habet, mora periculum? Lu. Quo me vertam? So. Colliges omnem mundum tuum; eum trades mihi veſperi: famulus clam deferet ad fidelem matronam: aliquanto poſt ego te producam, velut deambulandi gratia: apud eam matronam latitabis meo ſumptu, donec tibi proſpexero. id fiet brevi. Lu. Age, mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. So. Gaudebis olim facto.

Convivium Poëticum.

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVÆ, MARGARETA, CARINUS, EUBULUS, SBRULIUS, PARTHENIUS, Mus ſervus Hilarii.

HI. 1 LEvis apparatus, animus eſt lautiſſimus. LE. *Cœnam ſiniſtro es auſpicatus omine.* HI. *Imo abſit omen triſte. Sed cur hoc putas?* LE. 2 *Cruenti jambi haud congruunt convivio.* CR. Euge, certum eſt adeſſe Muſas, effluunt carmina imprudentibus.

HI. *Si rotatiles trochæos mavelis, en accipe. Vilis apparatus heic eſt, animus eſt lautiſſimus.* Quanquam & jambi olim ad rixas ac pugnas nati, poſt didicerunt omni ſervire materiæ. O pepones! habetis pepones in horto noſtro natos. En 3 lactucas ſeſſiles, ſucco tenerrimo, ſuo nomini reſpondentes. Has delicias quis ſanus non præferat apris, murænis, & attagenis. CR. Si licet in convivio poëtico vera loqui, quas tu lactucas vocas, betæ ſunt. HI. Hoc omen avertant ſuperi. CR. Sic res habet. vide figuram. Tum ubi ſuccus lacteus? ubi molles aculei? HI. Facis ut addubitem. Heus accerſe huc famulam.

1 *Levis apparatus*] Jambici trimetri ſunt, uſque ad Euge. *Si rotatiles:* Trochaïci ſunt tetrametri, uſque ad Quanquam, &c.

2 Jambi erant verſus mordaces ac velut Satyrici: hinc λαμβίζειν idem eſt ac mordere & inſectari, & qui hoc ſcribendi genere delectabantur, λαμβιςαὶ dicti ſed interim tamen tales verſus etiam in lætis adhibiti poſtea fuerunt.

3 *Seſſiles lactucas*] Quod non erigant ſeſe, ſed late per terram diffundantur.

Margareta.

Margareta, Tiſiphone, quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis nobis apponeres betas? MA. Data opera feci. HI. Quid ais, venefica? MA. Volebam experiri, an inter tot poëtas eſſet, qui lactucam dignoſceret à beta: nam ſcio, te non poſſe dignoſcere. Dicite mihi bona fide, quis animadvertit eſſe betas? Co. Crato. MA. Facile divinabam, non fuiſſe poëtam. HI. Si quid tale poſthac deſignaris ego te pro Margareta vocabo 1 Bliteam. Co. Ha ha he. MA. Iſtæ nomenclaturæ nec obeſiorem me reddunt, nec macilentiorem, ſæpe vicies in die mihi commutat nomen. Ubi quid cupit eblandiri, vocat me 2 Galateam, Euterpen, Calliopen, Callirrhoën, Meliſſam, Venerem, Minervam. Quid non? Ubi quid ſtomachatur, repente fio Tiſiphone, Megæra, Alecto, Meduſa, Baucis, aut aliud, quidquid illi ſuggeſſerit 3 ſplendida bilis. HI. Abi hinc cum tuis betis, Blitea. MA. Quorſum attinebat huc evocare? HI. Ut redires unde veneras. MA. Vetus dictum eſt, Proclivius eſt evocare cacodæmonem, quam abigere. Co. Ha ha he, appoſite. Ut tibi res habet, Hilari, opus eſt aliquo carmine magico, quo illam hinc abigas. HI. Habeo in promptu.

1 *Bliteam*] Alludit ad gemmam laudatiſſimam: & Græci betam adpellant βλίτον. unde bliteos appellant ſtultos ac nihili; eo quod beta vilis & inſipida herba eſt

2 *Galateam*] Galatea, à colore lacteo. Euterpe, à delectando, Muſæ nomen eſt. Calliope, à pulcritudine vocis. Callirrhoë, Nympha; quod pulcre fluat. Meliſſa, apis. opinor fuiſſe ancillam Chryſippi. Baucis, anus, & paupercula; apud *Ovidium*.

3 Splendida bilis apud Hor. ſat. 2, 5. 3: æque ac flava bilis ac rubeſcens quæ iram concitat: Eam vocat Perſius ſat. 3, vitream, *turgeſcit vitrea bilis*.

4 Φεύγετε, κανθαρίδες. λύκος, ἄγριος, ὔμμε διώκει.

Ma. Quid ais, Æſope? Cr. Cave tibi, Hilari: impinget colaphum; ſic abegiſti tuo Græco carmine. O magum egregium! Hi. Quid tu credis, Crato, eſſe hanc? Ego tali carmine abegiſſem decem magnos cacodæmones. Ma. Pili non facio tuos verſus Græcanicos. Hi. Adhibendus eſt igitur, ut video, bombus magicus, aut; ſi nec hic ſufficiet; 5 Mercurii caduceum. Cr. Mea Margareta, ſcis poëtarum genus eſſe afflatum, non auſim dicere furioſum: rogo te, ut iſtam rixam in aliud tempus proroges, noſque hac cœna vel mea cauſſa ſuaviter tractes. Ma. Quid mihi cum iſtius verſiculis? Sæpenumero cum eſt eundum ad macellum, non habet quod numeret, & interim cantillat verſiculos. Cr. Sic ſunt poëtæ. Sed age fac ſodes, quod dico. Ma. Equidem faciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum, qui nunquam contriveris cerebrum tuum in ejuſmodi deliramentis: ac demiror, quo fato in hunc incideris chorum. Cr. Unde id conjectas? Ma. Quia naſus obeſior, & oculi nitentes, & corpus ſucculentum. Nunc mihi hujus naſum contemplare, & riſum 6 Sardonium. Cr. Sed obſecro, meum ſuavium, ut iſtam iram mihi condones. Ma. Abeo:

4 Φεύγετε] Hoc carmen Plin. indicat uſurpari ſolere in magicis remediis: id eſt: Fugite cantharides, lupus crudelis vos perſequitur. Cantharis, inſecti genus, venenum habens letale.

5 Caduceum Mercurii Virga fuiſſe fertur, quâ ille utebatur ad munia ſua exequenda, ſed præcipuè ad diſſidia & diſcordias tollendas: nam ſicut per feciales bella indicebantur, ita per caduceatores finiebantur. Virg. Æn. 4.

6 Riſus Sardonius, fictus vel coactus riſus ita dictus ab Inſula Sardonia in mediter. mari ſita, ubi ſponte creſcit, herba quæ riſum movet ac riſu homines exanimat.

nec

nec poſtulo, ut quiſquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat. Ha. Abiitne jam? Ma. Non tam procul, quin audiat te. Mu. Jam eſt in culina, ſecum neſcioquid murmurans. Cr. Famulam habes minime mutam. Hi. Aiunt, bonam famulam oportere tribus dotibus eſſe præditam, ut ſit fidelis, ut ſit deformis, ut ſit ferox, quam vulgo malam vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non ambiunt proci, ferox facile tuetur jus heri ſui. Nam aliquoties opus eſt non ſolum lingua, verum etiam manibus. Hæc mea è tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac mala; de fide dubito. Cr. Linguam audivimus, ſed ego metuebam tibi à manibus. Hi. Admovete manus peponibus. de lactucis actum eſt. Etenim ſi nunc juberem apponi lactucas, ſat ſcio carduos apponeret. Sunt & melones, ſi quis hoc genere magis capitur. En fici recentes: modo decerptos à matre, teſtatur lac in pedunculo. A ficis ſolet aqua ſumi, ne quid obliment ſtomachum. en habetis è limpidiſſimo fonticulo vivam ac frigidiſſimam, utilem & vino diluendo. Cr. At ego neſcio, utrum utro diluam, vinum aqua, an aquam vino, adeo mihi hoc vinum videtur hauſtum ex eodem fonticulo Muſarum. Ha. Tale vinum conducit acuendis ingeniis poëtarum. vos craſſi craſſis delectamini. Cr. Utinam Craſſus eſſem ille beatus! Hi. Ego malim eſſe 2 Codrus, aut 3 Ennius. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, tamque inſigniter eruditos, non

2 Codri egeſtas adeò nota fuit, ut abierit in Proverbium Codro pauperior: Hinc Iuv. ſat. 3. *Nil habuit Codrus* &c.

3 Ennius Poëta antiquiſſimus Calaber à Catone Quæſtore Romam adductus. Vinoſum fuiſſe teſtatur Hor. Epiſt. l. 2. 1. *Ennius ipſe Pater, nunquam niſi potus &c.*

com-

committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Eſt locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet. Nam plerique codices ſic habent:

Sic exiſtimet, ſciat,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene vertendo, & eas deſcribendo male, &c.

In his verbis deſidero ſenſum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo læſit prior, quia male vertit Græcas fabulas: ſed quia Terentianas carpſerat. Eu. Juxta vulgo jactatum proverbium, Qui peſſime canit, primus incipiet. Cum eſſem Londini apud [1] Thomam Linacrum, virum ſic in omni genere philoſophiæ doctiſſimum, ut nihilo ſecius has grammaticorum minutias ad unguem calleat, oſtendit mihi codicem mira vetuſtate, in quo ſic habebatur ſcriptum:

Sic exiſtimet, ſciat,
Reſponſum, non dictum eſſe, quale ſit, prius
Qui bene vertendo, & eas deſcribendo male,
Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri phaſma nunc nuper dedit.

Sic autem ordinandus eſt ſermo, ut, quale ſit, indicet ſubjiciendum exemplum prioris dicti. Minitabatur, ſe viciſſim reprehenſurum aliquid in fabulis ejus, à quo fuerat reprehenſus. Atque hic negat videri debere convicium, ſed reſponſum. Quid laceſſit, jacit dictum; qui regerit laceſſitus, reſpondet. Hujus rei promittit exemplum, quale ſit, quod Græcis dicitur, οἷον. Latinis, quod genus, aut veluti; ſive videlicet, aut puta. Deinde ſubjicit reprehenſionem, in qua, prius, adverbium, reſpondet ad alte-

[1] Thomas Linacer Henrici VIII. Angliæ Regis Medicus celeberrimus.

rum adverbium veluti diverſum, quod ſequitur, nuper: quemadmodum pronomen, qui, reſpondet ad dictionem, idem. Veteres enim Lavinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderat ex hominum memoria. In his quas nuper dediſſet, certas notat loca. Mihi videtur hæc germana lectio, veruſque Comici ſenſus, niſi quid diſſentit ſenatus populuſque poëticus. Co. Imo pedibus omnes in tuam diſcedimus ſententiam. Eu. At ego viciſſim à vobis quiddam leve ac facillimum diſcere cupiam; quo pacto metiendus ſit hic verſiculus:

Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

Micate digitis. Hi. Opinor, more veterum elidis, ut ſecundo loco ſit anapæſtus. Eu. Accederem, niſi caſus auferendi deſineret in is, natura longam. Itaque ſubmota conſonante, nihilo minus manet longa vocalis. Hi. Vera prædicas. Ca. Si quis illiteratus & ignotus ingrederetur, plane crederet nos inter nos micatione digitorum ruſticorum ludum renovare. Le. Nos, quantum video, fruſtra micamus digitis: tu, ſi potes, expedi. Eu. Videte quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos. præpoſitio, Ex, pertinet ad finem carminis præcedentis:

Qui bene vertendo, & eas deſcribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Ita nihil eſt ſcrupuli. Le. Sic eſt, per Muſas. Ca. Quandoquidem cœpimus micare digitis, velim ut aliquis mihi verſum hunc ex Andria digerat in ſuos pedes.

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Nam mihi ſæpe tentanti non ſucceſſit. Le. Sine in, jambus eſt: vidia, anapæſtus: laudem in, ſpondeus: venias, anapæſtus: & ami, rurſus anapæſtus.

Ca. Habes jam pedes quinque, & ſuperſunt tres ſyllabæ, quarum prima eſt longa: ut nec jambum facere poſſis, aut tribrachyn. Le. Profecto vera prædicas. 1 Hæremus in vado: quis nos expediet? Eu. Nemo melius, quam qui induxit in hoc vadum. Age, Carine, ne cela, ſi quid habes inter candidos amiculos. Ca. Niſi me fallit memoria videor mihi quiddam tale legiſſe apud Priſcianum, qui docet, apud Latinos Comicos, v, conſonantem, perinde elidi ut vocalem: quemadmodum frequenter in hac dictione, enim vero, ſic ut pars enie, faciat anapæſtum. Le. Itaque metire nobis. Ca. Faciam. Sine inidi, proceleuſmaticus eſt: niſi mavis elidi, i, per ſynæreſin: ut cum Virgilius aureo, ponit in fine carminis heroïci, pro, auro quod ſi placet, erit primo loco tribrachys. dia lau, ſpondeus eſt; d inveni, dactylus: as & a, dactylus: micos, ſpondeus: pares, jambus. Sb. Carinus nos explicuit ex hoc ſane vado Sed eſt in eadem ſcena locus quem haud ſcio an quiſquam animadverterit. Hi. Obſecro profer. Sb. Illic hunc in modum loquitur Simo:

Sine ut eveniat, quod volo.

In Pamphilo ut nihil ſit mora, reſtat Chremes.

Hi. Quid heic te offendit? Sb. Cum, Sine, ſit minitantis, nihil heic ſequitur, quod faciat ad minas. proinde ſuſpicor, à poëta, ſcriptum fuiſſe,

Sin eveniat quod volo;

Ut *Sin* reſpondeat ad *Si*, quod præceſſit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere.

Proponit enim ſenex duas partes inter ſe diverſas:

1 Metaph. naves enim vado illiſæ pergere nequeunt: hærere in vado dicuntur qui ſe expedire non poſſunt.

Si

Si Pamphilus ob amorem Glycerii recuſat nuptias, erit quod cum illo expoſtulem: ſin ille non recuſarit, tum mihi reſtat exorandus Chremes. Porro hyperbaton longius fecit interpellatio Soſiæ, & ſtomachus Simonis in Davum. H I. Mus, porrige mihi codicem, C R. Committis tu muri codicem? H I. Tutius, quam vinum. Diſpeream niſi verum dixit Sbrulius. P A. Trade mihi codicem, ut oſtendam alium ſcrupulum. In prologo Eunuchi verſus hic non conſtat:

Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur.

Quanquam enim Comici Latini præcipue ſumunt ſibi multam libertatem in hoc genere carminis, tamen nuſquam memini illos ſenarium claudere ſpondeo: niſi forte legendum eſt, Condonabitur 1 *ἀπροσώπως*, aut Condonabimus, mutato numero perſonæ. M A. O mores vere poëticos! In ipſo limine convivii 2 micant digitis, & librum adhibent. Luſus & literas præſtat ſervare in menſas ſecundas. C R. Non omnino peſſimum conſilium dat Margareta; obtemperabitur: placato ſtomacho revocabimus luſum: interim digitis micabimus in diſco. H I. Videte luxum poëticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, aſſa, frixa: omnia recentiſſima ſunt, intra biduum nata. P A. Ego butyri eſum non fero: ſi frixa ſunt oleo, perplacebunt. H I. Abi, puer, diſce ex Margareta, in utro frixa ſint. Mu. In neutro, inquit. H I. Nec in butyro, nec in oleo? In quo igitur? Mu. In lixivio, ut ait. C A. Qualis percunctatio, talis reſpon-

1 *Ἀπροσώπως*] Sine perſona.

2 *Micant digitis*] Ruſticorum luſus eſt, vulgaris etiamnum Italiæ. Vide proverbium, Dignus quicum in tenebris mices. Metiebantur verſus ſublatis ac repreſſis digitis: id mulier putat eſſe micare digitis. vide ſupra.

ſio

ſio. Quid negotii eſt dignoſcere butyrum ab oleo? C A. Præſertim his, qui tam facile diſcernunt lactucam à beta. H I. Habetis ovationem, ſequetur aliquando triumphus. Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides heic deeſſe? Mu. Permulta. H I. Hæc ova deſiderant condimentum, quo temperetur calor. Mu. Quod vis? H I. Dic ut ex contuſis 1 vitis claviculis mittat nobis ſuccum. Mu. dicam. H I. Quid huc redis inanis? Mu. Negat, 2 è clavis ſuccum exprimi ſolere. L E. O famulam! S E. Certe fabulis condiemus ova noſtra. In epodis Horatianis offendi locum quendam, non depravatum, quod ad ſcripturam attinet, ſed depravate interpretatum, nec à Mancinello ſolum, ceteriſque recentioribus, verum etiam ab ipſo Porphyrione. Locus eſt in carmine, quo canit 3 palinodiam Canidiæ veneficæ:

Tuuſque venter Pactumeius, & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

Exiſtimant enim omnes, heic, exilis, nomen eſſe, cum ſit verbum. Adſcribam verba Porphyrionis, ſi tamen illius eſſe credendum eſt; Exilem autem, inquit, ſub illa ſpecie, quaſi puerperio facta ſit deformis. per exilitatem corporis maciem naturalem dicit. Pudendus lapſus, ſi vir tantus non ſenſit metri legem reclamare huic ſenſui. Neque enim quartus

1 *Vitis claviculis*] Natura addidit vitium palmitibus laqueos quoſdam, quibus repit & alligat ſeſe. Has Plinius vocat claviculas; lib. 23. in prologo.

2 *E clavis*] Perverſe reſpondet, quaſi parvos clavos juſſerit contundi.

3 Palinodia Græca vox ἀπὸ τοῦ παλινῳδεῖν recantare, eſt igitur recantatio. Hor. l. 1. od. 16. *dum mihi fias recantatis amica opprobriis.* palinodiam cantare, eſt in contrarium vertere ſententiam.

Iocus

locus admittit ſpondeum. Verum poëta jocatur, illam vere peperiſſe, quanquam non diu languiſſet, ac decubuiſſet à partu, ſed ſtatim exiliiſſet è lecto, quemadmodum ſolent quædam fortes puerperæ. Hɪ. Habemus tibi gratiam, Sbruli, qui tam laute condieris ova noſtra. Lᴇ. Iſti non diſſimile eſt, quod legitur in primo Odarum libro. ode initium eſt: *Tu ne quæſieris.* Sic autem habet conſtans lectio: *Neu Babylonios Tentaris numeros, ut melius quidquid erit pati.* Hunc locum ita tranſiliunt veteres interpretes, quaſi nihil habeat ſcrupuli: ſolus Mancinellus, ſentiens orationem imperfectam, jubet addi, poſſis. Sʙ. Habes aliquid de hac re compertius? Lᴇ. Neſcio. ſed mihi videtur Horatius Græci ſermonis idioma reddidiſſe, quod nullus poëtarum facit libentius aut frequentius: nam Græcis eſt familiare, 1 aparemphaton adjungere huic dictioni ὡς & ὥστε. Sic Horatius, ut pati, pro, ut patiaris. Quanquam quod divinat Mancinellus, non eſt prorſus abſurdum. Hɪ. Mihi vehementer arridet quod dicis. Curre, Mus, & adfer ſi quid eſt reliquum. Cʙ. Quid iſthuc eſt novarum deliciarum? Hɪ. Hic eſt cucumis ſectus in laminulas: hoc eſt jus ex coctis inteſtinis cucurbitæ; conducit lubricandis inteſtinis. Sʙ. O cœnam uere medicam! Hɪ. Boni conſulite. Mox aderit gallina ex corte noſtra. Sʙ Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus Apicium. Hɪ. Age nunc, ridete quantum voletis; cras fortaſſe ſerio laudabitis hanc cœnam. Sʙ. Quî ſic? Hɪ. Cum ſenſeris tibi probe conditum eſſe prandium. Sʙ. 2 Fame?

1 *Aparemphaton*] Id eſt, infinitum. ut pati.
2 *Fame*) Alluſit ad dictum Socratis, qui dixit; famem eſſe condimentum omnium & jucundiſſimum, & minimo parabile.

me? HI. Scilicet. CR. Scis, Hilari, quid provinciæ te vellem ſuſcipere? HI. Sciam, ſi dixeris. CR. Chorus canit hymnos quoſdam non indoctos, ſed per indoctos multis locis depravatos: eos cuperem tua opera nobis reſtitui, ut autem exemplum proferam, ita canimus:

Hoſtis Herodes impie,
Chriſtum venire quid times?

Ordo dictionis unius inverſus, geminum vitium invexit carmini. Nam hoſtis, cum trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine iambico: & Hero, ſpondeus, non recipitur in ſede ſecunda. Nec dubium eſt quin verſus ita primum ſcriptus ſit. Herodes hoſtis impie. Jam epithetum, impie, mollius cohæret cum hoſtis, quam cum Herodes. Porro quoniam Herodes dictio Græca eſt, η vertitur in ε, in caſu vocandi, ut, Σωκράτης. ὦ Σώκρατες. quemadmodum & in Ἀγαμέμνων ω mega recti caſus vertitur in ο micron. Rurſum ita canimus hymnum:

Ieſu corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Quæ ſola virgo parturit.

Dubium non eſt, quin, concipit, ſit pronuntiandum. Nam temporis hypallage gratiam etiam addit ſermoni. Ridiculum autem eſt, nos offendi in concipit, cum ſequatur, parturit. HI. Iſtius generis & ipſe permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare. Nam mihi videtur Ambroſius in hoc carmine non parum habere gratiæ: adeo fere finit dimetrum dictione triſyllaba, & cæſuram fere collocat in fine dictionis. Id crebrius apud eum fit, quam ut caſus videri poſſit. Si quæritis exemplum: *Deus creator*, heic eſt penthemimeris: accinitur, *omnium: Polique rector*, accinitur, *veſtiens: diem decoro,*

ro, accinitur, *lumine*: *Noctem ſoporis*, accinitur, *gratia*. Sed adeſt gallina ſatis obeſa, quæ mihi totis decem annis peperit ova, & excluſit pullos. CR. Indigna erat quæ necaretur. CA. Si licet aliquid admiſcere de ſtudiis ſeverioribus, habeo, quod proponam. HI. Modo ne nimium ſit tetricum. CA. Non eſt. Cœpi nuper legere Senecæ epiſtolas, & in ipſo ſtatim 1 portu, quod aiunt, impegi. Locus eſt in prima epiſtola. Et ſi volueris, inquit, attendere, magna vitæ pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus. In hac ſententia affectat neſcio quid argutiæ, quod ego non ſatis aſſequor. LE. Divinabo, ſi voles. CA. Maxime. LE. Nemo perpetuo peccat. Et tamen luxu, libidine, ambitione, ceteriſque vitiis, magna vitæ pars perit; ſed multo major vitæ portio perit nihil agentibus. Porro nihil agere dicuntur, non qui vivunt in otio; ſed qui rebus frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur. Inde proverbium, Satius eſt 2 ceſſare, quam nihil agere. Sed tota vita perit aliud agentibus. Aliud agere dicitur, qui non eſt attentus ad id, quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam cum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum ſtudemus philoſophiæ, quoniam id facimus ſupine & oſcitanter, aliud agimus, parum attenti, velut ad rem minime ſeriam. Hæc interpretatio ſi parum arridet, numeretur hæc ſententia Senecæ inter eas quas in hoc ſcripto-

1 Id eſt ſtatim è limine: Metaph. petita à nautis, qui magno dedecore priuſquam portu exierint, navim illidunt.

2 Ceſſare eſt eſſe in otio, nihil agere vero eſt inanem operam ſumere. quod aliter ipſe Seneca dixit & alibi, operosè nihil agere.

re damnat A.[1] Gellius, ut frivole argutas. Hɪ. Mihi ſane ſatis arridet. (Sed interim ſtrenue ad gallinam. Nolim vos falli, nihil præterea parati eſt.) quadrat enim ad id quod præceſſit: Turpiſſima eſt jactura, quæ per negligentiam fit. Id autem declarat hac trimembri ſententia. At paulo poſt videor mihi videre mendum: Mortem non proſpicimus. Magna pars ejus jam præteriit. Nam legendum arbitror, Mortem [2] proſpicimus. Proſpicimus enim quæ procul abſunt, cum mors magna ex parte præterierit nobis. Lᴇ. Si ſibi permittunt philoſophi, ut aliquando divertant in prata Muſarum, fortaſſe non videbitur abſurdum, ſi nos aliquando vel animi gratia divertamus in illorum regionem. Hɪ. Quid ni? Lᴇ. Cum nuper relegerem librum Ariſtotelis, quem inſcripſit περὶ τῶν ἐλέγχων. quorum argumentum eſt rhetoribus cum philoſophis magna ex parte commune, comperi inſignes errores interpretum. Neque dubitandum eſt, quin heic qui Græce neſciunt, in multis locis egregie delirarint. Ariſtoteles enim proponit hujuſmodi genus ambigui, quod naſcitur ex voce, quæ eadem declarat diverſa: ὅτι μανθάνουσιν οἱ ἐπιστάμενοι. τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί. τὸ γὰρ μανθάνειν ὁμώνυμον, τό, τε ξυνιέναι χρώμενον τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ λαμβάνειν τὴν ἐπιστήμην. Id verterunt in hunc modum: Quoniam diſcunt ſcientes: Nam ſecundum os grammatici diſcunt. Diſcere enim æquivocum, ad intelligere eum, qui utitur diſciplina; & accipere diſciplinam. Hɪ. Viſus es mihi nunc Hebraïce loqui,

1 A. Gell. noct. Att. lib.12. cap.2.

2 Proſpicimus quæ à fronte, ſed procul Reſpicimus quæ à tergo. Sic Satyricus

Reſpicere extrema juſſit ſpatia ultima vitæ.

non

non Latine. Ls. Eſtne quiſque veſtrum qui audivit heic ullam vocem æquivocam? Hi. Nullam. Ls. Quid igitur ſtultius, quam, id velle vertere, quod verti non poterat? Neque enim quemadmodum Græcis μανθάνειν, ſonat, μαθεῖν, & μαθητεύειν. ita Latinis diſcere, doctrinam accipere, aut tradere: quanquam an hoc ſit verum, neſcio: magis arbitror ſic, μανθάνειν eſſe anceps apud Græcos; quemadmodum cognoſcere apud Latinos. Cognoſcit enim qui novit, & cognoſcit judex, qui diſcit cauſam: Sic, opinor, Græcis μανθάνειν dicitur præceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri quibus prælegitur. Quam vero venuſte reddidit, τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί? Nam ſecundum os grammatici diſcunt. cum vertere debuerit, Nam grammatici quæ dictant, docent. Hic interpretis erat aliud exemplum ſupponere, quod non eadem verba, ſed eandem rei ſpeciem exhiberet. Quanquam hoc loco ſuſpicor, etiam in Græca ſcriptura nonnihil eſſe mendæ; ſcribendum autem, ὁμώνυμον τῷ τε ξυνιέναι καὶ τῷ λαμβάνειν. Paulo poſt ſubjicit aliud exemplum ambigui, quod naſcitur non ex vario vocis ejuſdem ſignificatu, ſed ex diverſa connexione: τὸ βούλεσθαι λαβεῖν με τοὺς πολεμίους. Velle me accipere pugnantes. Sic enim vertit, pro eo quod erat, Velle me capere hoſtes. Et, ſi legas βούλεσθε, ſermo fit dilucidior: Vultis me capere hoſtes? Nam pronomen poteſt præcedere verbum, capere, & poteſt ſequi. Si præcedat, hic erit ſenſus: Vultis ut ego capiam hoſtes? Si ſequatur, erit hic: Vultis ut hoſtes me capiant? Subjicit ejuſdem generis aliud exemplum, ἆρ' ὅ τις γινώσκει, τοῦτο γινώσκει; id eſt, An quod quis novit, hoc novit? Ambiguitas eſt in τοῦτο. Id ſi ſumatur accuſandi caſu, ſenſus erit: Quidquid alicui cognitum

eſt,

eſt, id illi cognitum eſſe. Sin nominandi caſu, ſenſus hic erit: Quam rem quis intelligit, ea intelligit? quaſi cognoſci non poſſit, niſi quod viciſſim cognoſcat. Rurſus aliud ſubjicit, ἆρα ὃ τις ὁρᾷ, τοῦτο ὁρᾷ, ὁρᾷ δὲ τὸν κίονα. ὥστε ὁρᾷ ὁ κίων. an quod quis videt, id videt? ſed videt columnam; columna igitur videt. Rurſus in τοῦτο eſt ambiguitas, quam prius indicavimus. Verum hæc utcunque reddi poterant Latinis auribus: quod ſequitur, nullo modo reddi poterat: ἆρα ὃ σὺ φὴς εἶναι, τοῦτο σὺ φὴς εἶναι; φὴς δὲ λίθον εἶναι. σὺ ἄρα φὴς λίθος εἶναι. Quod illi ſic reddiderunt: Putas quod tu dicis eſſe, hoc tu dicis eſſe? dicis autem lapidem eſſe, tu ergo lapis dicis eſſe. Obſecro, quis omnino ſenſus humanus ex his verbis percipi poſſit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci ſermonis, quæ eſt in majore ac minore: quanquam in majore eſt & alia ambiguitas, in duabus dictionibus ὃ & τοῦτο, quæ ſi capiantur nominandi caſu, ſenſus erit: Quidquid te dicis eſſe, hoc tu es. Sin accuſandi, ſenſus erit: Quamcunque rem tu dicis eſſe, eam dicis eſſe. & ad hunc ſenſum ſubſumit, λίθον φὴς εἶναι. Sed ad priorem colligit, σὺ ἄρα φὴς λίθος, εἶναι. Græci ſermonis proprietatem ſemel auſus eſt imitari Catullus.

1 *Phaſelus iſte, quem videtis, hoſpites,*
Ait fuiſſe navium celerrimus.

Sic enim ferebatur hic verſus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, neceſſe eſt multis modis de-

1 Variæ ſunt de phaſelo ſententiæ. quidam eſſe navigium campanum: ut Nonius, alii navem largam, quali Ægyptii utuntur Nilo ſtagnante. unde Hor. *fragilem ſolvere phaſelum* Straboni autem & Appiano navigii genus, miſtam habens formam ex oneraria & longa triremi, qualem volunt eſſe eam de qua hic Catullus:

lirare

lirare eos, qui in hæc loca ſcribunt commentarios. Ne id quidem quod inibi continenter ſequitur, Latino poteſt eſſe perſpicuum. Καὶ ἆρα ἐστι σιγῶντα λέγειν; διττὸν γάρ ἐστι, τὸ σιγῶντα λέγειν. τό τε τὸν λέγοντα σιγᾷν καὶ τὸ τὰ λεγόμενα. Id reddiderunt hunc in modum: Ec putas, eſt tacentem dicere. Duplex enim eſt, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur. An non hæc 2 Sibyllæ foliis obſcuriora? HI. Mihi nec Græca ſatis liquent. LS. Exponam pro mea divinatione. An poſſibile eſt tacentem dicere? Hæc interrogatio duplicem habet ſenſum, quorum alter eſt falſus & abſurdus, alter eſſe poteſt verus. Nam fieri non poteſt, ut qui loquitur, non dicat ea quæ loquitur, hoc eſt, ut loquendo taceat: ſed fieri poteſt, ut is qui loquitur, taceat eum qui loquitur. Quanquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paullo poſt ſubjicit. Rurſum illud admiror, quod mox in genere ambiguitatis, quæ naſcitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutarint Græci vocem ſeculi in literas, ἐπίσταθαι τὰ γράμματα. cum Latini codices habeant, ſcire ſeculum. Heic enim duplex ſenſus naſcitur, vel ut ipſum ſeculum ſciat aliquid, vel ut aliquis ſciat ſeculum. Verum hoc mollius eſt in αἰῶνα, ſive in κόσμον, quam in γράμματα. Nam literæ dicuntur abſurde ſcire quippiam. Verum nihil abſurdi ſit, ſi quis dicat, aliquid noſtro ſeculo notum eſſe, aut aliquem noſſe ſuum ſeculum. Jam aliquanto poſt, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu, non veritus eſt interpres pro verbis Homeri ſupponere Virgiliana, cum eadem fuerit neceſſitas in illo exemplo, Quidquid dicis eſſe, hoc eſt. Ex Homero refert Ariſtoteles, οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ. Si οὐ adſpire-

2 Sybillæ folia vide ſupra p. 85.

tur ac circumflectatur, ſonat, Cujus computreſcit pluvia: ſin οὐ ſit exile & acutum, ſonat, Non computreſcit pluvia. Atque hoc quidem ſumptum eſt ex Iliad. Φ. Alterum eſt, Διδόμεν δέ οἱ εὖχος ἀρέσθαι: accentu collocato ſuper penultimam ſonat, concede illi: ſin ſuper primam, δίδομεν, ſonat, damus. At poëta non ſentit Jovem dicere, concedimus illi: ſed Jupiter mandat ipſi Somnio, ut illi, ad quem mittitur, concedat potiri voto. Dictum eſt enim διδόμεν pro διδόναι. Pro his duobus Homericis ſubjecerunt hæc ex noſtris poëtis, velut illud ex Odis Horatii:

1 *Me tuo longaſ pereunte noctes*
Lydia dormis.

Etenim ſi accentus ſit in, Me, correpto: & Tu, ſit grave, unica dictio eſt, Metuo, id eſt, timeo. Quanquam hæc ambiguitas pendet non ſolum ex accentu, verum etiam ex compoſitione. Alterum ſuppoſuerunt ex Virgilio:

Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi!

Quamquam hæc quoque ex compoſitione naſcitur ambiguitas. HI. Sunt iſta quidem arguta, dignaque cognitu, Leonarde: ſed interim vereor, ne cui convivium hoc ſophiſticum videatur magis, quam poëticum: alias, ſi videbitur, vel totum diem venabimur Elenchos in 2 Elenchis. LE. Hoc eſt 3 in luco ligna, in mari quæremus aquam. HI. Vbi eſt meus

1 Lib. 1. Car od. 25. ita debent intelligi ſalvis aliorum raſionibus: *me amatore tuo*. ſunt enim amatoris excluſi verba, ante fo:es tuas impatientia & frigore moriente. in utramque aurem dormis.

2 *Elenchis*] Id eſt, redargutionibus Ἐλέγχειν enim redarguere eſt.

3 Quæris ligna in ſylvis & aquam in Occeano, quaſi hoc rarum ac difficile foret: cum nihil aliud occurrat.

Mus?

Mus? Mu. Adeſt. Hi. Mone Margaretam, ut tradat bellaria. Mu. Adeo. Hi. Rurſum ades vacuus? Mu. Negat ſe de bellariis cogitaſſe, & ait ſatis diu ſeſſum eſſe. Hi. Vereor ne ſi diutius heic philoſophemur, illa nobis menſam ſubvertat, quemadmodum Xantippe Socrati: conſultius eſt igitur ut bellaria ſumamus in horto: ibi ſimul & ambulabimus & libere nugabimur. Interea ſibi quiſque decerpat ex arbore quod lubet. Co. Placet conſilium. Hi. Eſt illic fonticulus quovis vino ſuavior. Ca. Quî fit, ut hortus tuus magis niteat, quam aula? Hi. Quia heic verſor frequentius. Si quid arridet heic, ne parcite noſtris opibus hortenſibus. Jam ſi ſatis videtur deambulatum, quid ſi conſidamus huc ſub tilia, & Muſas cieamus? Pa. Age fiat, Hi. Thema ſuppeditet hortus ipſe. Pa. Si præceſſeris, ſequemur. Hi. Age faciam. Præpoſtere facit, cui variis deliciis niteat hortus, cum animum habeat nullis diſciplinis, nullis virtutibus excultum. L . Credemus, adeſſe Muſas, ſi reddideris eandem ſententiam carmine. Hi. Hoc mihi longe proclivius, proſam orationem vertere carmine, quam argentum commutare auro. Le. Dic igitur.

Hi. *Cui renidet hortus undiquaque floſculis,*
Animumque nullis expolitum dotibus.
Squalere patitur, is facit præpoſtere.

Habetis carmen Muſis 1 & Apolline nullo. Sed elegans fuerit, ſi ſinguli hanc ſententiam diverſo genere carminis reddatis. Le. Qui vicerit, quid præmii feret? Hi. Hunc calathum onuſtum malis, aut prunis, aut ceraſis, aut meſpilis, aut piris, aut ſi quid aliud

1 Muſis & Apolline nullo; nulla gratia nullo Apollinis aut muſarum inſtinctu: vide Mart. lib. 2. Ep. 89.

magis 2 adblanditur. Le. Quis erit arbiter certaminis? Hi. Quis niſi Crato? Et idcirco ſolus non certabit, quo magis auſcultet. Cr. Vereor ne talem ſitis habituri judicem, qualem olim habebant 3 coccyx & luſcinia, inter ſeſe canendi gloria decertantes. Hi. Sat eſt, ſi places omnibus. Co. Placet arbiter, incipe. Leonarde.

Le. *Cui tot deliciis renidet hortus,*
Herbis, floribus, arborumque fœtu
Et multo & vario, nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis,
Et virtutibus, is mihi videtur
Lævo iudicio, parumque recto. Dixi.

Hi. Carinus 4 arrodit unguem, exſpectamus aliquid elaboratum. Ca. Nulla adeſt Muſa.

Cura cui eſt, ut niteat hortus floſculis ac fœtibus,
Negligenti excolere pectus diſciplinis optimis:
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur præpoſtero.

Hi. Non fruſtra arroſus eſt unguis. Eu. Quoniam ordo me vocat, ne nihil adferam:

Qui ſtudet, ut variis niteat cultiſſimus hortus
Deliciis, patiens animum ſquallere, nec ullis
Artibus expoliens, huic eſt præpoſtera cura.

Hi. Non eſt, cur extimulemus Sbrulium. Nam ille ſic ſcatet verſibus, ut plerumque vel imprudens effundat carmina.

2 *Adblanditur*] Id eſt, placet. ſicut arridere dicitur quod placet.

3 *Coccyx*) Qui Latine dicitur cuculus, penultima producta. Notus eſt apologus de certamine canendi inter luſciniam & cuculum aſino judice.

4 *Arrodit unguem*] Arrodere unguem, geſtus eſt cogitantis. *Perſ.* Nec pluteum cædit; nec demorſos ſapit ungues. Idem, Charreſtratus unguem Arrodens ait hoc.

SB. *Cui vernat hortus cultus & elegans,*
nec pectus ullis artibus excolit,
Præpoſtera in cura laborat.
Sit ratio tibi prima mentis.

PA. *Quiſquis accurat, variis ut hortus*
Floribus vernet, neque pectus idem
Artibus ſanctis colit, hunc habet præpoſtera cura.

HI. Nunc experiamur, cui hortus ſuppeditet plures ſententias. LE. Quid ni faciat tam dives? Vel hoc roſetum mihi ſuggeret quod dicam. Ut brevis eſt roſæ nitor, ita fugax eſt juventus: properas carpere roſam prius, quam marceſcat; magis adnitendum eſt, ne ſine fructu tibi effluat juventus. HI. Thema ſatis aptum carmini. CA. Ut inter arbores ſuus cuique fœtus eſt, ita inter homines ſuæ cuique dotes ſunt. Eu. Ut terra ſi excolatur, varias opes gignit in uſus humanos; neglecta ſpinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium, ſi excolatur optimis ſtudiis, plurimas edit virtutes; ſin negligas, variis occupatur vitiis. SB. Hortus quotannis colendus eſt, ut niteat: animus ſemel excultus honeſtis ſtudiis, perpetuo floret ac vernat. PA. Ut amœnitas hortorum non avocat animum ab honeſtis ſtudiis, ſed ad hæc invitat potius, ita quærendi ſunt luſus ac joci, qui non abſunt à litteris. HI. Euge, video examen ſententiarum. Nunc ad verſus: ſed antequam id aggrediamur, mea ſententia, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infrugifera, ſi primam ſententiam toties reddamus Græcis verſiculis, quoties reddidimus Latinis. Heic auſpicabitur Leonardus, jam olim familiaris Muſis Græcanicis. LE. Ineptiam, ſi jubes. HI. Jubeo atque impero.

LE. Ω' κῆπός ἐςιν ἄνθεσιν γελῶν καλοῖς,

Ὁ δὲ νοῦς μάλ' αἰσχρῶν τοῖς καλοῖς μαθήμασιν,
Οὐκ ἔστι κομψὸς, οὗτος, οὐκ ὀρθῶς φρονεῖ,
Περὶ πλείονος ποιῶν τὰ φαῦλ' ἢ κρείττονα

1 Ego præſulem egi; ſuccedet qui volet. Hi. Carinus. Ca. Imo Hilarius. Le. Sed video Margaretam intervenire. adfert neſcio quid deliciarum. Hi. Si id fecerit, me fefellerit mea furia. Quid adfers? Ma. Sinapi, quo condiatis veſtra bellaria. An non pudet heic garrire in multam noctem, & poſtea vos poëtæ multa blateratis in loquacitatem fœminarum? Cr. Haud male monet Margareta: jam tempus eſt, ut ſuum quiſque nidum adeat. alias in hoc pulcherrimo certaminis genere vel ſolidum diem conſumemus. Hi. Sed cui addicis præmium? Cr. In præſentia quidem mihi ipſi addico: Nullus enim vicit præter unum me. Hi. Quî viciſti, qui non certaveris? Cr. Vos certaſtis, at non decertaſtis. Ego, quod nemó veſtrum potuit, vici Margaretam. Ca. Hilari, æquum poſtulat, auferat calathum.

Inquiſitio de fide.

Aulus, Barbatius.

Au.* PUerorum eſt cantilena, Saluta libenter: Verum haud ſcio, an mihi fas ſit tibi dicere ſalutem. Ba. Equidem malim qui det ſalutem, quam qui dicat. Sed quam ob rem iſthuc ais, Aule?

1 *Ego præſulem*] Alluſit ad Salios ſacerdotes Martis, ni fallor, qui ſaltabant in pompa; præſul autem, qui ſaltat primus. Eſt in quibuſdam choreis mos, ut unus ſolus auſpicetur ſaltationem. Vnde quiſquis aliis cunctantibus rem cœpit, dicitur incepiſſe choream.

* *Puerorum*] In libello cui titulus, Cato. Nam is pueris prælegitur.

Au.

Au. Quam ob rem? Quia, ſi ſcire vis, oles aut ſulphur, aut fulmen Jovis. Ba. Sunt & 1 Vejoves, ſunt 2 bruta fulmina, multum etiam origine diſſidentia à fatidicis. Nam, ut ſuſpicor, tu de anathemate ſentis. Au. Rem conjectas. Ba. Audivi quidem horrenda tonitrua; fulminis ictum non ſenſi. Au. Quî ſic? Ca. Quia nihilo pejus concoquo, neque irrequietius dormio. Au. Sed hoc periculoſius ſolet eſſe malum; quia non ſentitur. Verum hæc bruta fulmina, quæ tu vocas, feriunt montes & maria. Ba. Feriunt, ſed irritis ictibus. Eſt & 3 fulgur è vitro, ſeu vaſe æreo. Au. Certe territat & hoc. Ba. Verum, ſed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam. Eu. Quid, ſi Deus eſt in ſuo vicario? Ba. Utinam ſit! Au. Imo multi demirantur, te jam dudum non eſſe quovis 4 carbone atriorem. Ba. Finge me talem. Atqui tanto magis erat optanda ſalus perdito, ſi placet Evangelica doctrina. Au. Optanda quidem, at non dicenda. Ba. Cur ita? Au. Quo pudeſcat ictus fulmine, ac

1 Vejovis, inter noxia numina apud Romanos habebatur. Hujus ſimulacrum effingebatur ſpicula manu tenens, eaque minaciter intentans. Cic. 3. de nat. Deor. *Quid Vejovi facis? Quid Vulcano.*

2 Brutus, idem quod hebes, tardus: Hor. carm. 1. o. 34. *Bruta tellus, vagaque flumina.* i. e. ſine ſenſu ac tarda terra. Bruta fulmina vocantur quæ ſine ratione fiunt ac ſunt irrita: Reſponſio pro Henr. Nauarræ Regi ac pro Principe Condæo, adverſus Sixti fulmen excomunicat. dicitur brutum fulmen.

3 Fulgur è vitro idem eſt ac fulgur è pelui: hoc dicitur de minis quæ lædere non poſſunt, ſicut fulgores è vaſibus emicantes qui ſunt innoxii.

4 *Carbone atriorem*] Videtur innuere quempiam excommunicatum. Vide proverb. Carbone atrior.

reſipiſcat. BA. Si ſic nobiſcum egiſſet Deus, perieramus omnes. Au. Quam ob rem? BA. Quia cum eſſemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in caſtris Satanæ, hoc eſt, modis omnibus excommunicatiſſimi, tum ille maxime nobiſcum confabulatus eſt per Filium ſuum, ſuoque colloquio nos reſtituit in vitam, cum eſſemus mortui. Au. Iſta quidem vere narras. BA. Imo male ageretur cum omnibus ægrotis, ſi medicus fugeret alloquium quoties ingens morbus gravat miſerum: imo cum maxime conveniebat adeſſe medicum. Au. At ego metuo, ne tu mihi citius adfles aliquid tui mali, quam fiat ut tuo morbo medear. nonnunquam uſu venit, ut pro medico fiat * palæſtrites, qui viſit ægrotum. BA. Ita quidem uſu venit in corporum morbis; verum in animi malis eſt tibi parata antidotus adverſum omne contagium. Au. Quænam? BA. 1 Adamantinum propoſitum, non divelli à ſententia ſemel infixa. Deinde cur palæſtram metuis, ubi res verbis agitur? Au. Eſt aliquid quod dicis, ſi modo ſpes ſit profectus. BA. Proverbio dicitur; Donec ſpirat homo, ſperandum eſſe: Et juxta Paulum, Caritas neſcit deſperare, quia ſperat omnia. Au. Non peſſime mones, atque hac ſpe puto mihi fas eſſe tecum miſcere ſermonem aliquantiſper: ac, ſi pateris, medicum agam. BA. Licet. Au. Vulgo ſunt inviſi percunctatores. Et tamen in medicis probantur, qui percunctantur de ſingulis. BA. Per-

* *Palæſtrites*] Id eſt, luctator, nimirum quum inviſit phreneticum. Vide Lapithas *Luciani*.

1 Nota eſt adamantis duricies, hinc nata proverbia adamantei clavi, adamantinus pro inexpugnabili, & inexorabili. Hor. Car. 3. od. 24. *ſi figit adamantinos, ſummis verticibus, dira neceſſitas, clavos.*

cunctare

cunctare 2 à cœlo uſque ad terram, ſi libet. Au. Experiar, modo fidem des, te reſponſurum ex animo. Ba. Do, modo ſciam qua de re velis percunctari. Au. De ſymbolo Apoſtolorum. Ba. Audio 3 militare verbum, nec recuſo haberi pro hoſte Chriſti, ſi quid heic fefellero. Au. Credis in Deum patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum & terram? Ba. Et quidquid cœlo terraque continetur, atque etiam mentes angelicas. Au. Cum Deum dicis, quid ſentis? Ba. Sentio, mentem eſſe quandam æternam, quæ nec initium habuerit, nec finem ſit habitura, qua nihil eſſe poteſt nec majus, nec ſapientius, nec melius. Au. Iſta quidem ſatis pie. Ba. Quæ nutu ſuo omnipotenti condidit quidquid eſt rerum viſibilium aut inviſibilium: quæ ſapientia mirabili moderatur ac gubernat univerſa, ſua bonitate paſcit ac ſervat omnia, atque hominum genus collapſum gratuito reſtituit. Au. Sunt quidem iſta tria præcipua in Deo; ſed quid fructus capis ex iſtorum cognitione? Ba. Cum omnipotentem cogito, me totum illi ſubmitto, ad cujus majeſtatem nihil eſt hominum aut angelorum ſublimitas. Deinde plena fiducia credo, quod ab illo factum tradunt ſacræ literæ, ſimulque futurum quidquid ille promiſit, quando nutu, quidquid vult, poteſt, quantumvis homini videatur impoſſibile. Ita fit, ut meis viribus diffiſus, totus ab illo pendeam, qui poteſt omnia. Ubi ſapientiam illius intueor, ni-

2 *A cœlo uſque ad terram*] *Plautinum* proverbium, pro à capite ad pedes.

3 *Militare verbum*] Qui baptizantur, dant nomen Imperatori Chriſto, cujus ſacramentis auctorantur. Et Symbolum apud milites ſignum eſt, quod inter ipſos convenit, ſive id vocale eſt, ſive mutum.

hil tribuo meæ ſapientiæ, verum credo omnia rectiſſime juſtiſſimeque ab eo fieri, etiam ſi juxta ſenſum humanum videantur abſurda aut iniqua. Cum bonitatem conſidero, video nihil eſſe in me, quod illius gratuitæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror eſſe tantum crimen, quod ille nolit ignoſcere reſipiſcenti: neque quidquam eſſe, quod ille non ſit largiturus cum fiducia petenti. Au. Num ſatis eſſe putas, quod credis illum eſſe talem? Ba. Nequaquam, ſed ſincero affectu totam fiduciam ac ſpem in illum unum transfero, deteſtans Satanam omnemque idololatriam, & quidquid eſt artium magicarum. Illum ſolum adoro, nihil illi nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non voluptates: paratus & vitam illius cauſſa perdere, ſi juſſerit; certus eum non poſſe perire, qui ſe totum illi tradiderit. Au. Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, niſi unum Deum? Ba. Si quid veneror, ſi quid metuo, ſi quid amo præter eum, ejus cauſa amo, metuo, colo; omnia ad illius gloriam referens, ſemper illi gratias agens, ſive læta contingunt, ſive triſtia; ſive mori datur, ſive vivere. Au. Sana quidem eſt hactenus tua oratio. De ſecunda perſona quid ſentis? Ba. Sciſcitare. Au. Credis, Ieſum fuiſſe Deum & hominem? Ba. Maxime. Au. Quî fieri potuit, ut idem ſit Deus immortalis, & homo mortalis? Ba. Iſtud illi facile fuit efficere, qui quidquid vult, poteſt. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre, quidquid magnitudinis, ſapientiæ, & bonitatis attribuo Patri, idem tribuo & Filio: quidquid debeo patri, debeo & filio; niſi quod ita viſum eſt patri, ut per filium conderet ac dona-

ret nobis omnia. Au. Cur igitur ſacræ literæ Filium frequentius appellant Dominum quam Deum? BA. Quia, Deus, auctoritatis, hoc eſt, principatus eſt nomen, quæ Patri præcipue convenit: qui ſimpliciter principium eſt omnium, atque ipſius etiam Deitatis fons. Dominus, redemptoris 1 & aſſertoris vocabulum eſt. Quanquam & Pater redemit per Filium, & Filius Deus eſt; ſed ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo eſt, & in Perſonis divinis principem locum obtinet. Au. Ergo & in Jeſu collocas tuam fiduciam? BA. Quidni? Au. Sed Propheta maledictum dicit, qui fidit in homine. BA. Sed huic uni homini data eſt omnis poteſtas in cælo & in terra: ut in nomine ejus flectatur omne genu, cæleſtium, terreſtrium, & inferorum. Quanquam nec in hoc fiduciæ ſpeique meæ ſacram, ut aiunt, ancoram figerem, ni Deus eſſet: Au. Cur eum filium appellat? BA. 2 Ne quis ſomniet eſſe creaturam. Au. Cur unicum? BA. Vt diſcernat naturæ filium à filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impertit, vt neminem præter hunc alium expectemus. Au. Cur eum qui Deus erat, hominem fieri voluit? BA. Vt homines homo reconciliaret Deo. Au.

1 Aſſertor eſt, libertatis vindex, manu injecta aſſerere eos in libertatem, quod Græci dixerunt ἀφαιρεῖσθαι εἰς ἐλευθερίαν. cui contrarium eſt ἄγειν εἰς δουλείαν. Turn. l. 27. c. 15. Hinc Mart. Curios, Camillos vocat aſſertores. l. 1. Ep. 25.

2 *Ne quis ſomniet*] Arrius docuit, Filium Dei, etiam juxta perfectiſſimam naturam, fuiſſe creaturam: Atqui natura filius eſt, gignitur ex ſubſtantia patris. Dei ſubſtantia indiviſibilis eſt: eandem igitur oportet eſſe Patris & Filii: de divinis perſonis loquor.

Credis, conceptum citra virilem operam, opificio Spiritus Sancti, ac natum ex incorrupta virgine Maria, de illius ſubſtantia, ſumpto mortali corpore? BA. Maxime. AU. Cur ſic naſci voluit? BA. Quia ſic decebat naſci Deum; ſic decebat naſci, qui noſtræ conceptionis ac nativitatis ſordes purificaret. Hominis filius naſci voluit Deus, ut nos in illum renaſcentes efficeremur filii Dei. AU. Credis, illum verſatum in terris, ea geſſiſſe miracula, ea docuiſſe, quæ prodita ſunt literis Evangelicis? BA. Certius quam te credo eſſe hominem. AU. Non ſum inverſus 3 Apuleius, ut ſuſpiceris, aſinum latere ſub hominis ſpecie. Sed credis hunc eundem eſſe Meſſiam illum, quem delinearant figuræ legis, quem promiſerant oracula Prophetarum, quem tot ſeculis expectarant Judæi? BA. Nihil habeo perſuaſius. AU. Credis, hujus doctrinam ac vitam ſufficere ad perfectam pietatem? BA. Admodum. AU. Credis, eundem vere comprehenſum à Iudæis, vinctum, colaphis & alapis cæſum, conſputum, irriſum, flagellatum ſub Pontio Pilato, ac denique ſuffixum in crucem, atque inibi mortuum? BA. Maxime. AU. Credis, illum ab omni lege peccati cujuſcunque fuiſſe immunem? BA. Quid ni? Agnum abſque macula. AU. Credis, illum ſua ſponte hæc omnia perpeſſum? BA. Imo libenter, atque etiam ſitienter, ſed ex voluntate patris. AU. Cur pater filium ſuum unicum innocentem, ſibique cariſſimum, hæc tam atrocia pati voluit? BA. Vt hac victima nos nocentes ſibi reconciliaret, in illius nomen

3 *Apuleius*] Nam is mentem hominis tegebat ſub aſinina ſpecie; cum multi ſint, qui ſub humana ſpecie tegant aſinum.

collo-

collocantes fiduciam ac ſpem noſtram. Au. Cur Deus paſſus eſt ſic collabi totum humanum genus ? Et, ſi paſſus eſt, non patuit alia via ſarciendi ruinam noſtram? BA. Hoc mihi perſuaſit, non humana ratio, ſed fides, nulla ratione potuiſſe fieri melius, neque ad ſalutem noſtram utilius. Au. Cur hoc mortis genus illi potiſſimum placuit ? BA. Quia juxta mundum erat probroſiſſimum : quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omneis orbis nationes invitaret ad ſalutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad cæleſtia. Denique ut referret nobis ſerpentem æneum, quem Moſes ſuſpenderat in ſtipite, ut quicunque defigerent in illum oculos, ſanarentur à vulnere ſerpentum : fidemque prophetæ liberaret, qui prædixerat; Dicite in nationibus, regnavit à ligno Deus. Au. Cur & ſepeliri voluit, idque tam accurate, oblitus myrrha & unguentis, incluſus novo monumento è ſolido * vivoque ſaxo exciſo, obſignato oſtio, adhibitis etiam cuſtodibus publicis? BA. Quo magis conſtaret, eſſe vere mortuum. Au. Cur non ſtatim revixit ? BA. Hac ipſa de cauſſa. Etenim ſi mors fuiſſet ambigua, fuiſſet & ambigua reſurrectio: ſed hanc voluit eſſe certiſſimam. Au. Credis, hujus animam deſcendiſſe ad inferos? BA. Hanc particulam non fuiſſe quondam additam nec in ſymbolo Romano, nec in ſymbolo Orientalium eccleſiarum, teſtis eſt Cyprianus, nec recenſetur apud Tertullianum vetuſtiſſimum ſcriptorem : Ego tamen & hoc firmiter credo : Vel quia congruit cum prophetia

* *Vivo ſaxo*] An ſaxa naſcantur & augeſcant, incertum. Viva tamen ſaxa dicuntur, quæ nondum ſuo loco ſunt amota.

Pſalmi;

Pſalmi,[1] Non derelinques animam meam in inferno: & rurſus; Domine, eduxiſti ab inferno animam meam: Vel quia Petrus Apoſtolus in epiſtolæ prioris (de cujus auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio ſcripſit hunc in modum; Mortificatus quidem carne: vivificatus autem ſpiritu: in quo & his, qui in carcere erant, ſpiritu veniens prædicavit. Verum, ut credo deſcendiſſe ad inferos, ita non credo illic aliquid eſſe paſſum: deſcendit enim, non ut illic cruciaretur, ſed ut nobis frangeret regnum ſatanæ. Au. Nihil adhuc impium audio: ſed mortuus eſt, ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam. Ceterum cur revixit? BA. Tribus potiſſimum de cauſſis. Au. Quibus? BA. Primum, ut nobis certam ſpem faceret reſurrectionis. Deinde, ut ſciremus, eum immortalem eſſe, nec unquam moriturum, in quo præſidia ſalutis noſtræ collocavimus. Poſtremo, ut nos quoque per pœnitentiam mortui peccatis, per baptiſmum una cum illo ſepulti, per gratiam ejus revocemur ad vitæ novitatem. Au. Crediſne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in ſepulcro, quod viſum & contrectatum eſt diſcipulis, ſubvexerit in cœlum? BA. Maximè. Au. Cur voluit relinquere terras. BA. Vt illum omnes ſpiritualiter amaremus, neque quiſquam in terris ſibi Chriſtum proprie vindicaret, ſed omnes ex æquo tolleremus animos in cælum, ſcientes, illic eſſe caput noſtrum. [2] Etenim, ſi nunc homines tantopere ſibi placent ob-

1 Minus appoſitè hæc dicuntur: nam in loco illo Pſalm. 16. agitur de ſepultura Chriſti, & ipſius triduana reſurrectione, ne putrefieret corpus ſalvatoris. præſtat igitur hunc de deſcenſu Chriſti ad inferos, interpretari de animæ ſalvatoris cruciatibus: alias duo eſſent articuli de ſepultura: quod eſt abſurdum in tam brevi fidei noſtræ ſumma.

2 *Etenim*] Ex comparatis à majori ad minus.

veſtis-

veſtis colorem ac figuram, cumque ſic quidam oſtentent ſanguinem, aut præputium Chriſti, & lac matris Virginis, quid credis futurum, ſi manſiſſet in terris veſtitus, comedens, loquens? Quæ diſſidia paraſſent iſta corporis peculiaria? Au. Credis, illic, immortalitate donatum, aſſidere dextrum patri? Ba. Quid ni? ut rerum omnium dominum, & totius regni paterni conſortem. Hoc ipſe diſcipulis promiſerat futurum, atque hoc ſpectaculum exhibuit Stephano martyri ſuo. Au. Cur hoc exhibuit? Ba. Ne nos ulla in re trepidaremus, gnari quam potentem patronum ac dominum habeamus in cælis. Au. Credis, illum eodem corpore rediturum, ut judicet vivos & mortuos? Ba. Quam habeo certum, eſſe hactenus peracta, quæ Prophetæ de Chriſto prædixerant; tam habeo certum, fore quidquid in poſterum voluit nos expectare. Prior adventus exhibitus eſt juxta vaticinia Prophetarum, quo venit humilis, ut nos inſtitueret ac ſervaret. Exhibebitur & ſecundus, quo veniet ſublimis in gloria Patris: ante cujus tribunal ſiſti cogentur omnes homines cujuſcunque nationis, cujuſcunque ſtatus, ſive reges, ſive plebeii, ſive Græci, ſive Scythæ: nec ſolum hi, quos adventus ille 1 deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab initio mundi uſque ad illud tempus mortui fuerint, ſubito reviviſcent, & ſuo quiſque corpore conſpiciet judicem. Aderunt & Angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & dæmones judicandi. Tum è ſublimi pronuntiabit illam inevitabilem ſententiam, quæ diabolum, cum his qui illi adhæſerunt, tradet æternis ſuppliciis, ut poſtea nulli poſſint nocere: pios transferet in conſortium regni cæleſtis, tutos

1 1. Theſſ. 4, 15. 1. Cor. 15, 51.

ab

ab omni moleſtia: quanquam hujus adventus diem nobis ignotum eſſe voluit. Au. Nihil adhuc audio * morbi. Veniamus igitur ad tertiam Perſonam. BA. Vt videtur. Au. Credis in Spiritum Sanctum? BA. Credo, hunc eſſe verum Deum, una cum Patre & Filio. Credo, hoc Spiritu afflatos fuiſſe, qui nobis veteris ac novi Teſtamenti libros tradiderunt, ſine cujus ope nemo pervenit ad ſalutem. Au. Cur appellatur Spiritus? BA. Quia quemadmodum corpora noſtra vivunt halitu, ita tacito Sancti Spiritus afflatu vivificantur animi noſtri. Au. An non licet Patrem vocare Spiritum? BA. Quid ni? Au. An non igitur confunduntur perſonæ? BA. Non. Nam Pater Spiritus dicitur, quod ſit incorporeus; id quod omnibus Perſonis eſt commune juxta naturam divinam. ſed tertia Perſona dicitur Spiritus, quod alicunde ſpiret, & per animos ſeſe transfundat inſenſibiliter, velut à terra ſeu fluviis ſpirant auræ. Au. Cur Perſonæ ſecundæ tribuitur nomen Filii? BA. Ob perfectam naturæ & voluntatis ſimilitudinem. Au. Eſt filius ſimilior Patri, quam Spiritus Sanctus? BA. Non, juxta naturam divinam; niſi quod hoc magis refert proprietatem Patris, quod ab ipſo quoque procedat Spiritus Sanctus. Au. Quid igitur prohibet Spiritum Sanctum appellari filium? BA. Quia cum divo Hilario nuſquam hunc legi genitum, nec hujus lego Patrem; Spiritum & procedentem lego. Au. 1 Cur in Symbolo ſolus Pater

* *Morbi*] i e. errorum. Metaphora à corpore ad animam.

1 *Cur ſolus Pater &c.*] Eſt pars illius quæſtionis quæ præceſſit: Cur in ſacris Filius frequentius appellatur Dominus, quam Deus? nunc; poſteaquam eſt & Spiritus mentio facta, rogat cur in ſymbolo ex tribus perſonis ſolus Pater dictus ſit Deus. De re nulla eſt dubitatio, tantum de conſuetudine ſcripturarum quæſtio.

dicitur

dicitur Deus? BA. Quod hic, ut dixi, ſimpliciter ſit auctor omnium quæ ſunt, ac totius Deitatis fons. Au. Dic clarius. BA. Quoniam nihil nominari poteſt, cujus origo non manat à Patre. Siquidem hoc ipſum quod Filius ac Spiritus Sanctus Deus eſt, Patri acceptum referunt. Præcipua igitur auctoritas, hoc eſt, originis ratio, eſt in Patre ſolo, quod unus ille à nullo eſt. In Symbolo tamen ſic accipi poteſt, ut Dei nomen non ſit Perſonæ proprium, ſed in genere poſitum, quod mox per Patris, Filii, & Spiritus Sancti vocabulum diſtinguatur in unum Deum: quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, hoc eſt, tres perſonas. Au. Credis in Sanctam Eccleſiam? BA. Non. 2 Au. Quid ais? non credis? BA. Credo Sanctam Eccleſiam, quæ eſt corpus Chriſti, hoc eſt, congregatio quædam omnium per univerſum orbem, qui conſentiunt in fide Evangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totam ſuam fiduciam collocant in ejus Filio, qui eodem hujus Spiritu aguntur; à cujus conſortio reſecatur, quiſquis admittit crimen letale. Au. Cur horres dicere? Credo in Sanctam Eccleſiam? BA. Quia ſic me docuit divus Cyprianus, in ſolum Deum eſſe credendum, in quo ſimpliciter omnem fiduciam reponimus. Eccleſia vero proprie dicta, quanquam non conſtat niſi ex bonis, tamen ex hominibus conſtat, qui ex bonis poſſunt fieri mali, qui falli poſſunt & fallere. Au. Quid ſentis de communione ſanctorum? BA. Hic articulus omnino non attingitur apud Cyprianum: cum ille nominatim indicet, quid in quibus eccleſiis plus

2 Credere enim in Eccleſiam eſt fiduciam noſtram reponere in eam. quod ſoli Deo debetur, in quem tota fides & fiducia refundi debent: credere Eccleſiam, eſt credere Eccleſiam eſſe quod profitemur.

habeatur

habeatur aut minus. Sic enim ille connectit: Sequitur namque poſt hunc ſermonem, Sanctam eccleſiam, remiſſionem peccatorum, hujus carnis reſurrectionem. Ac nonnullis videtur hæc pars non eſſe diverſa à ſuperiore, ſed explicare & infigere quod modo dictum erat, Sanctam eccleſiam: ut nihil aliud ſit eccleſia, quam unius Dei, unius Evangelii, unius fidei, unius ſpei profeſſio, ejuſdem ſpiritus, eorundem ſacramentorum participatio: breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi uſque ad finem, qualis eſt membrorum corporis inter ipſa ſocietas, ſic ut aliorum benefacta ſubveniant aliis, donec viva ſunt membra corporis. Ceterum extra ſocietatem hanc ne propria quidem benefacta conducunt cuiquam ad ſalutem, niſi reconcilietur ſanctæ congregationi: & ideo ſequitur: Remiſſionem peccatorum: quia extra eccleſiam non eſt ulla peccatorum remiſſio, quantumvis homo maceret ſe pœnitentia, aut exerceat opera miſericordiæ. In eccleſia, inquam, non hæreticorum, ſed ſancta, hoc eſt, ſpiritu Chriſti congregata, eſt remiſſio peccatorum per baptiſmum, &, poſt baptiſmum, per pœnitentiam & claves Eccleſiæ datas. Au. Iſta ſunt adhuc ſani hominis. Crediſne, futuram carnis reſurrectionem? BA. Fruſtra crederem cetera, ſi hoc, quod eſt omnium caput, non crederem. Au. Quid ſentis, cum dicis carnem? BA. Corpus humanum, humana anima animatum. Au. Num unaquæque anima recipiet ſuum corpus, quod exanime reliquerat? BA. Idem hoc, unde demigrarat. Et ideo in ſymbolo Cypriani additum eſt, Hujus carnis. Au. Qui fieri poteſt, ut corpus jam toties ex aliis in alia verſum, poſſit idem

revi-

reviviſcere? BA. Qui potuit quidquid vult ex nihilo creare, an huic difficile ſit, quod ex ſua forma mutatum eſt, in priſtinam naturam reſtituere? Non anxie diſputo, quibus modis id fiat: mihi ſatis eſt, quod qui promiſit hoc futurum, ſic verax eſt, ut mentiri non poſſit; ſic potens eſt, ut, quidquid velit, nutu valeat efficere. Au. Quid opus erit tum corpore? BA. Ut totus homo glorificetur cum Chriſto, qui heic totus afflictus erat pro Chriſto. Au. quid ſibi vult, quod addit; Et vitam æternam? BA. Ne quis ſuſpicetur nos ſic revicturos, quemadmodum ſub vernum tempus reviviſcunt ranæ, rurſus moriturae. Nam heic duplex mors eſt: corporis, bonis ac malis omnibus communis, & animi. Mors autem animi peccatum eſt. At poſt reſurrectionem piis erit æterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, ſenio, fami, ſiti, dolori, laſſitudini, morti, aut ulli incommodo; ſed ſpirituale factum, ſpiritus arbitrio movebitur; nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus ſolicitabitur, ſed ſine fine fruetur ſummo bono, qui eſt Deus. Contra, impios mors æterna poſſidebit, tum corporis, tum animi. Nam & corpus habebunt ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum ſtimulis ſemper afflictum abſque ſpe veniæ. Au. Credis hæc ex animo, ac ſerio? BA. Sic, inquam, ut mihi minus certum ſit, te mecum colloqui. Au. Ego cum eſſem Romæ, non omneis reperi æque ſincere credentes. BA. Imo ſi excutias, reperies & alibi multos, quibus hæc non æque perſuaſa ſunt. Au. Cum in tam multis & arduis conſentias nobiſcum, quid obſtat quo minus totus ſis noſter? BA. Iſtud ex te audire cupio.

Nam

Nam ipſe mihi videor 1 orthodoxus, etiamſi vitam meam nolim 2 præſtare. tametſi ſedulo conor, ut profeſſioni reſpondeat. Au. Unde igitur tantum bellum inter vos & orthodoxos? BA. Exquire. Sed heus, medice, ſi non pœnitet hujus procemii, ſumes nobiſcum prandiolum, & à prandio per otium percunctaberis de ſingulis, 3 præbebo brachium utrumque: inſpicies excrementa, tum craſſiora, tum liquidiora. Denique facies, ſi videbitur, totius hujus pectoris anatomiam, quo certius de me judices. Au. At religio eſt, tecum menſam habere communem. BA. Atqui id ſolent medici, quo melius obſervent, quid affectent aut peccent ægroti. Au. Sed vereor ne videar favere hæreticis. BA. Imo nihil eſt ſanctius, quam favere hæreticis. Au. Quî ſic? BA. Nonne Paulus optavit anathema fieri pro Judæis pluſquam hæreticis? An non favet ille, qui ſtudet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? Au. Maxime. BA. Sic igitur fave; nec erit quod metuas. Au. Nunquam audivi ægrotum commodius reſpondentem. Age, duc me ad prandium. BA. Medice accipieris, & ut decet apud ægrotum; & ſic curabimus corpuſcula cibo, ut nihilo ſecius animus idoneus ſit ad diſputandum. Au. Fiat 4 bonis avibus. BA. Imo malis piſcibus fiet: niſi forte nunc oblitus es eſſe diem Veneris.

1 *Orthodoxus*] Id eſt, rectæ opinionis. cui contrarium eſt hæretici vocabulum.

2 *Præſtare*] Præſtare dicitur, qui ſuo periculo vitium aut corripit, aut defendit.

3 A Medicis, petitæ Metaphoræ, qui pulſu arteriarum, excrementorum præſertim Vrinæ inſpectu, morborum naturam & eventum dignoſcere ſe jactitant.

4 *Bonis avibus*] Id eſt, feliciter: alter arripit jocum ex ambiguo.

neris. Au. Id quidem eſt 2 præter ſymbolum noſtrum.

3 Γεροντολογία, *ſive* Ὄχημα.

4 Euſebius, Pampirus, Polygamus, Glycion.

Eu. Quas 5 novas aves heic ego video? Niſi me fallit animus, aut parum proſpiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos confidentes; Pampirum. Polygamum, & Glycionem. Certe ipſi ſunt. Pa. Quid tibi vis cum tuis 6 vitreis oculis, 7 faſcinator? Congredere propius, Euſebi. Po. Salve, multum exoptate Euſebi. Gl. Bene ſit tibi, vir optime. Eu. Salvete vos omnes una ſalute, pariter mihi cariſſima capita. Quis Deus, aut caſus Deo felicior, nos conjunxit? Nam nemo noſtrum vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius caduceo ſuo non potuiſſet melius nos in unum contrahere. Quid heic agitis? Pa. Sedemus. Eu. Video; ſed qua de cauſſa? Po. Operimur currum, qui nos devehat Antverpiam. Eu.

2 *Præter ſymbolum*] Rurſum jocus eſt ex ambiguo. Nam in ſymbolo Apoſtolorum nulla mentio eſt de piſcibus: & dicuntur ſymbola conviviorum.

3 Γεροντολογία] Id eſt, ſenile colloquium. Ὄχημα, vehiculum.

4 *Euſebius*] Euſebius, *pius*, Pampirus, *omnia expertus.* Polygamus, *qui ſæpe duxit uxorem.* Glycion, *dulcis*, ſive *dulcior.*

5 *Novas aves*] Alludit ad peregrinas aves. Raras aves.

6 *Vitreis oculis*] Significat vitrea perſpicilla.

7 Faſcinum, quaſi Βάσκανον, & faſcinare Βασκαίνειν. Gel. l. 16. c. 12. faſcinare autem eſt oculorum conjectu noxiam qualitatem immittere: unde apud Virg. Ecl. 3. *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.* A. Gell. l. 9. c. 4.

Ad

Ad mercatum? Po. Scilicet? ſed ſpectatores magis, quam negotiatores: quanquam aliis aliud eſt negotii. Eu. Et nobis eodem eſt iter. Verum quid obſtat, quo minus eatis? Po. Nondum convenit cum 1 aurigis. Eu. Difficile genus hominum. Sed viſne, ut illis imponamus? Po. Liberet, ſi liceret. Eu. Simulemus, nos velle ſimul abire pedites. Po. Citius credant, cancros volaturos, quam nos tam grandes pedibus hoc iter conſecturos. Gl. Vultis rectum verumque conſilium? Po. Maxime. Gl. Illi potant: id quo faciunt diutius, hoc plus erit periculi, necubi nos dejiciant in lutum. Po. Admodum diluculo venias oportet, ſi ſobrium aurigam velis. Gl. Quo maturius perveniamus Antverpiam, nobis quatuor ſolis currum ſtipulemur. Contemnendum cenſeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus penſabitur: ſedebimus commodius, ac mutuis fabulis ſuaviſſime tranſigemus hoc iter. Po. Recte ſuadet Glycion; ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo ſit. Quin &, juxta Græcorum proverbium, liberius loquemur, non de plauſtro, ſed 2 in plauſtro. Gl. Tranſegi. conſcendamus. Vah, nunc mihi libet vivere, poſteaquam ex tanto intervallo videre contigit mihi cariſſimos olim ſodales. Eu. Ac mihi videor repubeſcere. Po. Quot annos ſupputatis, ex quo Lu-

1 Auriga, qui currum regit: ita dicti, ab aureis regendis: Aureæ autem ſunt lora, quæ circa equi jugalis aures religantur.

2 Plauſtrum vehiculi genus, de plauſtro loqui eſt palam ac libere conviciari: inde petitum, quod fabulæ quæ olim in plauſtris agebantur omnes indiſcriminatim taxabant. unde Hor. Epiſt. 1. l. 2. *Et per honeſtas ire domos, impunè minax.*

tetiæ conviximus? Eu. Arbitror, haud pauciores quadraginta duobus. Pa. Tum videbamur omnes æquales. Eu. Ita ferme eramus, aut ſi quid erat diſcriminis, perpuſillum erat. Pa. At nunc quanta inæqualitas! Nam Glycion nihil habet ſenii, & hujus avus videri queat Polygamus. Eu. Profectò ſic res habet. Quid rei in cauſſa? Pa. Quid? aut hic ceſſavit ac reſtitit in curſu, aut ille antevertit. Eu. Ohe, non ceſſant anni, quantumvis ceſſent homines. Po. Dic bona fide, Glycion, quot annos numeras? Gl. Plures quam ducatos. Po. Quot tandem? Gl. Sexaginta ſex. Eu. O vere * Τιθωνοῦ γῆρας, quod aiunt. Po. Sed quibus tandem artibus remoratus es ſenectutem? Nam 1 neque canities adeſt, neque rugoſa cutis: vigent oculi, nitet utrinque dentium ſeries; color vividus eſt, corpus ſucculentum. Gl. Dicam artes meas; modo tu viciſſim narres nobis artes tuas, quibus ſenectutem acceleraſti. Po. Recipio, me facturum. Dic igitur, quo te contuliſti relicta Lutetia? Gl. Recta in patriam. Illic commoratus fere annum, diſpicere cœpi de deligendo vitæ genere; quam ego rem non leve momentum habere credo ad felicitatem: circumſpiciebam quid cuique ſuccederet, quid ſecus. Po. Miror, tibi tantum fuiſſe mentis, cum Lutetiæ nihil fuerit te nugacius. Gl. Tum 2 ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non heic meo Marte

* Tithonus Laomedontis filius, ab aurora dilectus & raptus, atque illius ſucco perfuſus, ad tantam perveniſſe ſenectutem fertur. ut ipſe optaverit in cicadam verti: hinc adagium. Τιθωνοῦ γῆρας pro longa ac vegeta.

1 Senectutis incommoda ac deſcriptionem *pete à Iuv. Saty.* 10. Et Claud. in feſcen. *vox tenuis tardique gradus, oculique jacentes. interius fugere genæ.*

2 *Ferebat*] Id eſt, poſtulabat.

rem

rem omnem geſſi. Po. Mirabar. Gl. Prius quam quidquam aggrederer, adii quendam è civibus natu grandem, longo rerum uſu prudentiſſimum, totiuſque civitatis teſtimonio probatiſſimum, ac meo quidem judicio etiam feliciſſimum. Eu. Sapiebas. Gl. Hujus uſus conſilio, duxi uxorem. Po. Pulcre dotatam? Gl. Dote mediocri, ac plane, juxta proverbium, * τὴν κατ' ἐμαυτόν. Num & mihi res erat mediocris. Ea res mihi plane ceſſit ex animi ſententia. Po. Quot annos tum eras natus? Gl. Viginti ferme duos. Po. O te felicem! Gl. Non totum hoc fortunæ debeo, ne quid erres. Po. Quî ſic? Gl. Dicam. Alii prius diligunt quam deligant, ego judicio delegi quam diligerem: & tamen hanc magis duxi ad poſteritatem, quam ad voluptatem. Cum ea vixi ſuaviſſime annos non plures octo. Po. Reliquit orbum? Gl. Imo ſupereſt quadriga liberorum; filii duo, filiæ totidem. Po. Privatuſne vivis, an magiſtratu fungeris? Gl. Eſt mihi munus publicum. Poterant contingere majora. verum hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis, ut me vindicaret à contemtu; ceterum minime moleſtis negotiis obnoxium. Ita nec eſt, quod quiſquam objiciat, me mihi vivere; & eſt unde nonnunquam & amicis dem operam. Hoc contentus, nihil unquam magis ambii. Verum ſic geſſi magiſtratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulcrius duco, quam ex muneris ſplendore dignitatem mutuo ſumere. Eu. Nihil verius. Gl. Sic inter cives meos conſenui, carus omnibus. Eu. Iſthuc

* Τὴν κατ' ἐμαυτόν. Id eſt, pro meâ ſorte. à prov. τὴν κατὰ σεαυτὴν ἔλα. i.e. æqualem tibi ducito: Iuv. ſaty. 3. *malo venuſinam quam te Cornelia mater &c.*

vero

vero difficillimum eſt, cum non abs re dictum ſit; Qui neminem habet inimicum, eum nec amicum habere quenquam: & 1 felicitatis ſemper invidiam eſſe comitem. Gl. 2 Inſignem felicitatem comitari ſolet invidia: mediocritas tuta eſt. Et hoc mihi perpetuum ſtudium fuit, ne quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam, quam Græci vocant 3 ἀπραγξίαν, quantum licuit, amplexus ſum. Nullis negotiis ingeſſi memet, ſed præcipue continui me ab his, quæ ſine offenſa multorum ſuſcipi non poterant. Itaque ſi juvandus erit amicus, ſic illi benefacio, ut hac de cauſſa nullum mihi parem inimicum. Et ſi quid ortum fuerit ſimultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis extinguo, aut diſſimulatione patior intermori: à contentione ſemper abſtineo: quæ ſi inciderit, malo rei, quam amicitiæ facere jacturam. In ceteris 4 Mitionem quendam ago: nulli lædo os, arrideo omnibus, ſaluto ac reſaluto benigniter: nullius animo repugno, nullius inſtitutum aut factum damno, nemini me præfero: patior ſuum cuique pulcrum eſſe. Quod taceri velim nemini credo. Aliorum arcana non ſcrutor; & ſi quid forte novi, nunquam effutio. De his qui præſentes non ſunt, aut taceo, aut amice loquor, ac ci-

1 Senecæ dictum, raro fœlicitas invidiam fugit Conſ. ad Polyb.

2 *Summa petit livor, perflant altiſſima venti* Ovid. l.1. de rem. Ad hoc Horat. l. 2.10. *auream quisquis mediocritatem diligit, tutus caret obſoleti, ſordibus tecti, caret invidenda ſobrius aula.*

3 Α᾽πραγξίαν) Α᾽πραγξία eſt otium ſive abſtinentia à negotiis. Hic verſus proverbialis: Α᾽νάπαυσις ἐστὶ τῶν κακῶν ἀπραγξία.

4 *Mitionem*) Ex Adelphis Terentii, mitem, quietis amantem.

viliter. Magna pars ſimultatum inter homines naſcitur ex linguæ intemperantia. Alienas ſimultates nec excito, nec alo; ſed ubicunque datur opportunitas, aut extinguo, aut mitigo. His rationibus hactenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. Po. Non ſenſiſti gravem cœlibatum? Gl. Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam uxoris morte; ac vehementer optaſſem, illam una mecum conſeneſcere, liberiſque communibus frui: ſed quando aliter viſum eſt ſuperis, judicavi ſic magis expedire utrique: neque cauſſam putavi, cur me inani luctu diſcruciarem, præſertim cum is nihil prodeſſet defunctæ. Po. Nunquamne inceſſit libido repetendi matrimonii, præſertim cum iſtud tibi feliciter ceſſiſſet? Gl. Inceſſit: ſed liberorum cauſa duxeram uxorem, liberorum cauſa rurſus non duxi. Po. At miſerum eſt cubare ſolum totas noctes. Gl. Nihil eſt difficile volenti. Tum cogita, quantas etiam habeat commoditates cælibatus. Quidam omni ex re decerpunt ſi quid eſt incommodi, qualis fuiſſe videtur Crates, ille, cujus titulo fertur epigramma, vitæ mala colligens. Nimirum his placet illud, Optimum non naſci. Mihi magis arridet Metrodorus, undequaque decerpens ſi quid ineſt boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego ſic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim 1 vel expetam. Ita fit, ut ſi quid obtingat boni; non efferar, aut inſoleſcam: ſi quid decedat, non admodum crucier. Pa. Næ tu philoſophus es, vel ipſo 2 Thalete ſapientior, ſi quidem iſtud

1 Vide egregiam ac non ſatis laudatam Epiſtolam Hor. L 1. ad Numicium, *Nihil admirari res eſt una &c.*

2 Thales cognomine Mileſius, unus fuit ex ſeptem Græciæ ſapientibus: ab ipſo fluxit diſciplina Ionica.

potes.

potes. Gl. Si quid ægritudinis obortum eſt animo, ut multa fert hujuſmodi vita mortalium, protinus ejicio ex animo, ſive ſit ira ex offenſa, ſive quid aliud indigne factum. Po. At ſunt quædam injuriæ, quæ vel placidiſſimo moveant ſtomachum: tales ſunt frequenter & famulorum offenſæ. Gl. Nihil ego patior reſidere in animo meo. Si mederi queam, medeor: ſin minus, ſic cogito, Quid proderit me ringi re nihilo melius habitura? Quid multis? Patior, ut hoc mox impetret à me ratio, quod paulo poſt tempus eſſet impetraturum. Certe nullus eſt tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. Eu. Nihil mirum, ſi tu non ſeneſcis, qui tali ſis animo. Gl. Atque adeo ne quid reticeam apud amicos, cum primis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi, vel liberis meis probro eſſe poſſet. Nihil enim irrequietius animo ſibi male conſcio. Quod ſi quid culpæ admiſſum eſt, non eo cubitum prius, quam me Deo reconciliaro. Veræ tranquillitatis, ſeu, ut Græce dicam, [1] εὐθυμίας fons eſt, bene convenire cum Deo. Nam qui ſic vivunt, his nec homines magnopere nocere poſſunt. Eu. Numquando te cruciat metus mortis? Gl. Nihilo magis quam macerat dies nativitatis. Scio, moriendum: iſta ſolicitudo fortaſſis adimat mihi aliquot vitæ dies, certe nihil poſſit adjicere. Itaque totam hanc curam ſuperis committo: ipſe nihil aliud curo, quam ut bene ſuaviterque vivam. Non poteſt autem ſuaviter, niſi qui bene. Pa. At ego ſeneſcerem tædio, ſi tot annos degerem in eadem urbe, etiamſi Romæ contingat vivere. Gl. Habet quidem loci mutatio voluptatis nonnihil: longinquæ vero peregrinatio-

[1] Εὐθυμίας] Εὐθυμία eſt animi tranquillitas.

nes ut prudentiam addunt fortaſſis ; ita plurimum habent periculorum. Mihi videor tutius totum orbem obire in tabula geographica, neque paulo plus videre in hiſtoriis, quam ſi viginti totos annos 2 ad Vlyſſis exemplum, per omneis terras mariaque volitarem. Habeo prædiolum, quod abeſt ab urbe non pluſquam duobus millibus paſſuum: ibi nonnunquam ex urbano fio ruſticus; atque ibi recreatus, redeo novus hoſpes in urbem: nec aliter ſaluto ac ſalutor, quam ſi renavigaſſem ex inſulis nuper inventis. Eu. Non adjuvas valetudinem pharmacis? Gl. Nihil mihi rei cum medicis. Nec incidi venam unquam, nec 3 devoravi catapotia, nec hauſi potiones. Si quid oboritur 4 laſſitudinis, moderatione victus, aut ruſticatione, propello malum. Eu. Nihilne tibi cum ſtudiis? Gl. Eſt. Nam in his eſt præcipua vitæ oblectatio: verum his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem ſtudeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad oſtentationem. A cibo ſumto aut paſcor literatis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam. tum ſurgo, &, arrepta teſtudine, pauliſper obambulans in cubiculo, vel cantillo, vel repeto mecum quid legerim: &, ſi in promptu eſt congerro, refero. mox ad librum redeo. Eu. Dic mihi bona fide, nullane ſentis incommoda ſenectutis, quæ feruntur eſſe plurima? Gl.

2 Longos Vlyſſis errores deſcripſit Hom. in Odyſſ. ſic de ipſo Hor. Epiſt. 2. l. 1.

Qui domitor Trojæ, multorum providus
Urbes: Et mores hominum inſpexit.

3 *Devoravi catapotia*] Catapotia Græce, trochiſci ſive pilulæ, quas deglutimus.

4 *Laſſitudinis*] Laſſitudo, nulla de cauſa oborta, ſignificat, morbum inſtare juxta medicos.

Somnus

Somnus aliquanto deterior eſt , nec perinde tenax memoria , niſi ſi quid infixero. 1 Liberavi fidem meam. Expoſui vobis magicas artes meas , quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus,unde tantum collegerit ſenii. Po. Equidem nihil celabo tam fidos ſodales. Eu. Narrabis etiam tacituris. Po. Cum agerem Lutetiæ , quam non abhorruerim ab 2 Epicuro, noſtis ipſi. Eu. Sane meminimus ; ſed arbitrabamur , te mores eos una cum adoleſcentia Lutetiæ relicturum.Po.Ex multis quas illic adamaram , unam mecum abduxi domum, eamque gravidam. Eu. In ædes paternas? Po. Recta; ſed mentitus , eam eſſe conjugem cujuſdam amici mei , qui mox eſſet venturus. Gi. Id credidit pater? Po. Imo rem olfecit intra quatriduum. Mox ſæva jurgia. Nec tamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæteriſque malis artibus. Quid multis? Cum pater non faceret objurgandi finem , negans , ſe tales 3 gallinas alere velle domi ; ac ſubinde minitans abdicationem, 4 verti ſolum, & cum gallina mea gallus alio demigravi : ea mihi genuit aliquot pullos. Pa. Vnde res ſuppetebat ? Po. Nonnihil furtim dabat mater , ac præterea conflatum eſt æris alieni plus ſatis. Eu. Reperiebantur tam fatui , ut tibi crederent? Po. Sunt qui nullis credant libentius. Pa. Quid tandem ? Po. Tandem ubi pater ſerio pararet abdi-

1 *Liberavi fidem*] Id eſt, perſolvi quod debui. Etenim qui promittit, obſtringit fidem ſuam.

2 Ab Epicuro , i.e. à voluptatibus ac libidine : fertur enim Epicurus docuiſſe quod ſummum hominis bonum ſitum ſit in voluptate.

3 *Gallinam*] Nam ponunt ova. & obſtrepunt feminæ.

4 Vertere ſolum,eſt urbe cedere, locum mutare γῆν πρὸ γῆς.

cationem, interceſſerunt àmici, ac bellum hoc his legibus compoſuerunt, ut noſtratem uxorem ducerem, cum Galla divortium facerem. Eu. Erat uxor? Po. Interceſſerant verba * futuri temporis, ſed acceſſerat congreſſus præſentis temporis. Eu. Quî licuit igitur ab illa divertere? Po. Poſt reſcitum eſt, meæ Gallæ Gallum eſſe maritum, unde pridem ſe ſubduxerat. Eu. Ergo nunc habes uxorem? Po. Non, niſi præter hanc octavam. Eu. Octavam? Non ſine augurio dictus es Polygamus. Fortaſſis ſteriles omnes deceſſere. Po. Imo nulla non reliquit aliquot catulos domi meæ. Eu. Ego malim totidem gallinas, quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet polygamiæ? Po. Adeo tædet, ut ſi hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imo hoc me male habet, quod non liceat habere binas, aut ternas, cum unus gallus gallinaceus tot gallinas poſſideat. Eu. Equidem haud miror, gallinacee, ſi parum pinguiſti, quodque tantum ſenii tibi collegeris. Nihil enim æque accelerat ſenectutem, 1 quam immodicæ atque intempeſtivæ compotationes, impotentes amores mulierum, & ſalacitas immoderata. Sed quis alit familiam? Po. Ex obitu parentum acceſſit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. Eu. Deſciviſti igitur à litteris? Po. Plane, 2 ab equis,

* *Futuri temporis*] Alludit ad ſententiam juriſconſultorum, quam ſequuntur & Theologi. Si quis dicat puellæ, ducam te. & mox habeat rem cum illa, ratum eſt matrimonium, perinde, quaſi dixiſſet, duco te. Hoc reti multi adoleſcentes capiuntur, magno ſuo malo diſcentes hoc ſophiſma.

1 Notum eſt tritum illud.

Balnea, Vina, Venus, corrumpunt corpora noſtra:
Reſtituunt eadem, balnea, Vina, Venus.

2 *Ab equis ad aſinos*] Id eſt, à melioribus ad deteriora. Vide proverbium.

quod

quod aiunt, ad aſinos;ex [3] heptatechno factus [4] monotechnus faber. Eu. Miſer, toties tibi ferendus erat luctus, toties cælibatus? Po. Nunquam vixi cælebs ultra dies decem, ſemperque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bona fide vitæ meæ ſummam. Atque utinam Pampirus narret nobis ſuæ quoque vitæ fabulam, qui ſatis belle portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis eſt grandior. Pa. Dicam equidem, ſi vobis audire vacat tale ſomnium. Eu. Imo volupe fuerit audire. Pa. Ubi domum rediſſem, ſtatim pater ſenex urgere cœpit, ut aliquod vitæ genus amplecterer, unde nonnihil quæſtus accederet rei familiari: ac poſt longam conſultationem placuit negotiatio. Po. Miror, hoc vitæ genus arriſiſſe potiſſimum. Pa. Eram natura ſitiens cognoſcendi res novas, varias regiones, urbes, linguas, ac mores hominum. Ad id maxime videbatur appoſita negotiatio. Quibus ex rebus naſcitur & prudentia. Po. Sed miſera, videlicet quæ plerunque magnis malis ſit illis emenda. Pa. Sic eſt. Itaque pater numeravit ſortem ſatis amplam, ut [5] dextro Hercule, ac bene fortunante Mercurio, negotiationem auſpicarer. Simulque ambiebatur uxor cum ampliſſima dote, ſed ea forma, quæ vel indotatam commendare poterat. Eu. Succeſſit? Pa. Imo priuſquam redirem domum, periit & ſors & uſura. Eu. Naufragio fortaſſis. Pa. Plane naufragio. Nam impegimus in ſco-

3 *Heptatechno*] Id eſt, ſeptem artium perito.

4 *Monotechnus*] Vnius tantum artis peritus.

5 Hercule dextro. Extat locus Perſ. ſaty. 2 O ſi ſub raſtro crepet, argenti mihi ſeria dextro Hercule! id eſt favente Hercule: Is enim cenſebatur opertorum theſaurorum præſes vel πλυτοδότης, cui eo nomine decimæ pendebantur.

pulum quavis 2 Malea periculoſiorem. Eu. In quo mari occurrit iſte ſcopulus, aut quod habet nomen? Pa. Mare non poſſum dicere, ſed ſcopulus plurimorum infamis exitiis, Latine dicitur alea; quo modo vos Græci nominetis, neſcio. Eu. O te ſtultum! Pa. Imo ſtultior pater, qui tantam ſummam crederet adoleſcenti. Gl. Quid deinde factum eſt? Pa. Nihil actum: ſed cœpi cogitare de ſuſpendio. Gl. Adeon' erat pater implacabilis? Nam res ſarciri poteſt, & venia datur ubique 3 protopiro; multo magis Pampiro debebatur. Pa. Verum fortaſſe narras. ſed interim miſer excidi ab uxore. Nam parentes puellæ, ſimul atque cognoverunt hæc auſpicia, renuntiarunt affinitatem. Et amabam, ut qui perditiſſime. Gl. Miſeret me tui. Sed quid interim conſilii tentatum eſt? Pa. Id quod ſolet in rebus deſperatis. Pater abdicabat, perierat res, perierat uxor; undique audiebam gurges, nepos, helluo. Quid plura? Serio mecum deliberabam, an ſuſpenderem me, an aliquo conjicerem memet in monaſterium. Eu. Crudele conſilium. Scio utrum elegeris mitius mortis genus. Pa. Imo quod mihi tunc viſum eſt crudelius; adeo mihi diſplicebam totus. Gl. Atqui complures eo ſe dejiciunt, ut ſuavius vivant. Pa. Corraſo viaticulo, furtim me ſubduxi procul à patria. Gl. Quo tandem? Pa. In Hiberniam. illic factus ſum Canonicus ex horum genere, qui extime linei ſunt, intime lanei. Gl. Apud Hibernos igitur hibernaſti? Pa. Non, ſed duos menſes apud hos verſatus navigavi in

2 Malea eſt promontorium Laconiæ, circa quod navigationem periculoſam fuiſſe dicunt. Hinc proverb. Quùm ad Maleam deflexeris quæ ſunt domi obliviſcere.

3 *Protopiro*] Vide proverb. συγγνώμη πρωτοπείρῳ, id eſt, primum experienti ignoſcendum.

Scotiam.

Scotiam. GL. Quid te offendit apud illos? PA. Nihil, niſi quod inſtitutum illud mihi videbatur mitius quam pro meritis ejus, qui non uno ſuſpendio dignus erat. Eu. Quid in Scotia deſignatum eſt? PA. Illic ex lineo factus ſum pelliceus apud Carthuſios. Eu. Homines plane mundo mortuos. PA. Ita mihi viſum eſt, cum audirem illos canentes. GL. Quid? canunt etiam mortui? Quot menſes apud illos egiſti Scotos? PA. Propemodum ſex. GL. O conſtantiam! Eu. Quid illic offendit? PA. Quia mihi viſa eſt vita ſegnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum ſani cerebri, ob ſolitudinem, ut arbitror. Mihi parum erat cerebri; verebar ne totum periret. PO. Quo deinde devolaſti? PA. In Galliam. Illic reperi quoſdam totos pullatos, ex inſtituto divi Benedicti, qui colore veſtis teſtantur ſe lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro ſumma veſte cilicium ferrent reti ſimile. GL. O gravem corporis macerationem! PA. Heic egi menſes undecim. Eu. Quid obſtitit, quo minus illic maneres perpetuo? PA. Quia plus illic reperi cærimoniarum, quam veræ pietatis. Præterea audieram eſſe quoſdam his multo ſanctiores, quos Bernardus ad ſeveriorem diſciplinam revocaſſet, pulla veſte mutata in candidam: apud hos vixi menſes decem. Eu. Heic quid offendebat? PA. Nihil admodum. Nam hos reperi ſat commodos ſodales. Sed me movebat Græcorum proverbium; [1] Δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν: Itaque decretum erat, aut non eſſe monachum, aut inſigniter eſſe monachum. Accepe-

[1] Δεῖ τὰς χελώνας: Teſtudinis carnes ſi modice comedas tormina pariunt, ſi copioſe leniunt: Hoc poteſt applicari, iis qui negligenter res ſuas agunt.

ram, eſſe quoſdam Brigidenſes, homines plane cœleſtes; ad hos me contuli. Eu. Quot menſes illic egiſti? Pa. Biduum, ne id ſane totum. Gl. Vſque adeo placuit hoc vitæ genus? Pa. Non recipiunt, niſi qui mox obſtringat ſe profeſſioni. At ego nondum adeo inſaniebam, ut facile me præberem capiſtro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. Gl. Quid deinde? Pa. 1 Ardebat animus amore ſanctimoniæ, nec uſquam ſatisfiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quoſdam præferentes crucem. Hoc ſignum mihi protinus arriſit; ſed remorabatur electionem varietas: alii geſtabant albam, alii rubram, alii viridem, alii verſicolorem, alii ſimplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii alia atque alia figura variatam. Ego ne quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas geſſi. Verum ipſa re comperi, longe aliud eſſe circumferre crucem in pallio ſeu tunica, quam in corde. Tandem feſſus inquirendo, ſic mecum cogitabam: ut ſemel omnem ſanctimoniam aſſequar, petam terram ſanctam, ac redibo domum ſanctimonia onuſtus. Po. Num eo profectus es? Pa. Maxime. Po. Vnde ſuppetebat viaticum? Pa. Demiror, iſtud nunc denique tibi venire in mentem ut rogares, ac non multo ante percunctatum fuiſſe. Sed noſti proverbium, 2 Τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει. Gl. Quam artem circumferebas? Pa. Chiromanticam. Gl. Vbi eam didiceras?

1 Ardere, ſummopere expetibat: ardere enim ſignificat per Metaph. deperire *Corydon ardebat Alexim.* Virg. Ecl. 3.

2 Τὸ τέχνιον πᾶσα &c. artem quævis terra alit. nullum viaticum certius arte: unde proverbium aliud apud Græcos. λιμὴν ἀτυχίας ἐστὶν ἀνθρώποις τέχνη. i. e. Ars ipſa inopiæ portus eſt mortalibus.

jas?

ras? PA. Quid refert? GE. Quo præceptore? PA. Eo, qui nihil non docet, ventre. Prædicebam præterita, futura, præſentia. GL. Et ſciebas? PA. Nihil minus: ſed divinabam audacter, idque tuto, videlicet prius accepto pretio. PO. An ars tam ridicula poterat alere te? PA. Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum eſt ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cum Hieroſolymam adirem, addideram me in comitatum cujuſdam magnatis prædivitis, qui natus annos ſeptuaginta, negabat, ſe æquo animo moriturum, niſi prius adiſſet Hieroſolymam. EU. Ac domi reliquerat uxorem? PA. Atque etiam liberos ſex. EU. O ſenem impie pium! Atque illinc rediſti ſanctus? PA. Vis verum fatear? Aliquanto deterior, quam iveram. EU. Sic, ut audio, excuſſus eſt religionis amor. PA. Imo magis incanduit. Itaque reverſus in Italiam, addixi me militiæ. EU. Itane religionem venabaris in bello? quo quid eſſe poteſt ſceleratius? PA. Erat ſancta militia. EU. Fortaſſis in Turcas. PA. 1 Imo ſanctius quiddam, ut tum quidem prædicabant. EU. Quidnam? PA. Julius ſecundus belligerabatur adverſus Gallos. Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. EU. Multarum, ſed malarum. PA. Ita poſt comperi. Et tamen heic durius vixi, quam in monaſteriis. EU. Quid tum poſtea? PA. Jam mihi vacillare cœpit animus, utrum ad negotiationem intermiſſam redirem, an religionem fugientem perſequerer. Interim venit in mentem, utrumque alteri poſſe conjungi. EU. Quid? ut ſimul eſſes & negotiator & monachus? PA. Quid ni? Nihil religioſius ordinibus mendicantium: & tamen nihil ſimilius

1 *Imo ſanctius*] Hoc tum jactabant, qui Iulio aderant.

negotiationi. Volitant per omnes terras ac maria; multa vident, multa audiunt: penetrant omneis domos, plebeiorum, nobilium, atque regum. Eu. At non cauponantur. Pa. Sæpe nobis felicius. Eu. Quod genus ex his delegiſti? Pa. Omnes formas expertus ſum. Eu. Nulla placuit? Pa. Imo perplacuerant omnes, ſi licuiſſet ſtatim negotiari. Verum perpendebam, mihi dĩu ſudandũ in choro, priuſquã crederetur mihi negotiatio. Iamque cogitare cœpi de venanda Abbatia: ſed primum, non omnibus heic favet 2 Delia, & ſæpe longa eſt venatio. Itaque conſumtis hunc in modum annis octo, cum eſſet nuntiata mors patris, domum reverſus, ex conſilio matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem redii. Gl. Dic mihi cum tam ſubinde novam veſtem ſumeres, ac velut in aliud animal transformareris, quî potuiſti ſervare decorum? Pa. Qui minus quam hi qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam ſumunt perſonam? Eu. Dic nobis bona fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maxime probas? Pa. non omnibus omnia congruunt: mihi nullum magis arridet, quam hoc quod ſecutus ſum. Eu. Multa tamen incommoda habet negotiatio. Pa. Sic eſt. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis, hanc 3 Spartam, quæ contigit, orno. Verum nunc ſupereſt Euſebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ ſuæ 4 ſcenam aliquam explicare. Eu. Imo totam fabulam, ſi videtur. nam habet actus non multos. Gl. Erit ma-

2 Delia vide ſupra p. 15.

3 Admonet proverb. ut quam provinciam nacti ſumus eam ſedulo curemus:

4 *Scenam*] Fabula dividitur in ſcenas. ad id alluſit. Et ſcenam aperit, qui operta patefacit.

gnopere

gnopere gratum. Eu. Vbi rediiſſem in patriam, annum apud me deliberavi, quodnam vitæ genus amplecti vellem; ſimulque me ipſum exploravi, ad quod genus eſſem propenſus aut idoneus. Interim oblata eſt 2 præbenda, quam vocant, ſatis opimi proventus: accepi. Gl. Vulgo male audit hoc vitæ genus. Eu. Mihi, ut ſunt res humanæ, ſatis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem eſſe putatis, ſubito velut è cælo dari tot commoda, dignitatem, ædes honeſtas, beneque inſtructas, annuos reditus ſatis amplos, ſodalitium honorificum, deinde templum, ubi, ſi libeat, vaces religioni? Pa. Illic me luxus offendebat, & concubinarum infamia; tum quod plerique iſtius generis odere literas. Eu. Ego non ſpecto quid agant alii, ſed quid mihi ſit agendum: & melioribus me adjungo, ſi non poſſum alios meliores reddere. Po. In iſto genere vixiſti perpetuo? Eu. Perpetuo, niſi quod interim quatuor annos primum egi Patavii. Po. Quam ob rem? Eu. Hos annos ita partitus ſum, ut ſeſquiannum darem ſtudio Medicinæ, reliquum tempus Theologiæ. Po. Cur id? Eu. Quo melius & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis conſulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea ſapientia. Sic hactenus ſatis tranquille vixi, contentus unico ſacerdotio, nec præterea quidquam ambiens, recuſaturus etiam, ſi offeratur. Pa. Vtinam liceret diſcere, quid agant ceteri noſtri ſodales, quibuſcum tum familiariter viximus! Eu. De nonnullis poſſum commemorare quædam; ſed video, nos non procul abeſſe

2 Præbenda in plur. numero dicuntur ligna & ſal quæ parochi, legatis publice miſſis exhibebant: hinc in ſing. numero pro reditu Eccleſiaſtico ſumitur.

à civi-

à civitate: quare, ſi videtur, conveniemus in idem diverſorium: ibi per otium de ceteris conferemus affatim. *Huguitio auriga.* Vnde tam miſeram ſarcinam nactus es, luſce? *Henricus auriga.* Imo quo tu defers iſtud lupanar, ganeo? *Hug.* Debueras iſtos frigidos ſenes alicubi effundere in urticetum, ut caleſcerent. *Hen.* Imo tu iſtum gregem cura ut præcipites alicubi in profundam 1 lamam, ut refrigerentur; nam calent plus ſatis. *Hug.* Non ſoleo præcipitare ſarcinam meam. *Hen.* Non? Atqui nuper vidi te ſex Carthuſienſes dejeciſſe in cœnum ſic, ut pro candidis emergerent nigri: tu interim, quaſi re bene geſta, ridebas. *Hug.* Nec injuria; dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant currui meo. *Hen.* At mei ſenes egregie ſublevarunt currum meum, per totum iter perpetuo garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hug.* Non ſoles tamen talibus delectari. *Hen.* Sed hi ſeniculi boni ſunt. *Hug.* Qui ſcis? *Hen.* Quia per eos ter bibi per viam cereviſiam inſigniter bonam. *Hug.* Ha ha he. Sic tibi boni ſunt.

2 ΠΤΩΧΟΠΛΟΥ'ΣΙΟΙ.

CONRADUS, BERNARDINUS, PASTOR, PANDOCHEUS, UXOR.

Co. Atqui paſtorem decet 3 hoſpitalitas. PAS. Paſtor ſum ovium; non amo lupos. Co.

1 Lama, aquarum collectio, quæ aliter lacuna dicitur.

2 Πτωχοπλούσιοι, mendici divites.

3 *Hoſpitalitas*] Nam à paſcendo dicitur paſtor, & à præbendo Græcis parochus. Hoſpitalitas eſt facilitas in excipiendis hoſpitibus: Iupiter dictus fuit hoſpitalis quod hoſpites ſub ejus tutela eſſe crederentur.

At

At non perinde fortaſſis odiſti 4 lupas. Sed quo tandem merito ſic abhorres à nobis, ut ne tecto quidem digneris? Neque enim te gravabimus cœna. PAS. Dicam, quia, ſi conſpiceretis in ædibus meis 5 gallinam aliquam, aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum. Hanc ſoletis referre gratiam communicati hoſpitii. CO. Non omnes ſumus iſtiuſmodi. PAS. Sitis cujuſmodi voletis; ego vix ſancto Petro fiderem, ſi tali cultu veniret ad me. CO. Si ita ſtat ſententia, ſaltem indica diverſorium aliud. PAS. Eſt in hoc vico diverſorium publicum. CO. Quod habet ſignum? PAS. In tabula penſili videbitis canem os inſerentem in ollam: hoc agitur in culina. Ad abacum rationalem ſedet lupus. CO. Signum inauſpicatum. PAS. Fruamini. BE. Quod genus paſtoris hoc eſt? per illum liceret perire fame. CO. Si non melius paſcit oves, quam nos, oportet eſſe parum obeſas. BE. In malis rebus opus eſt bono conſilio. Quid fiet? CO. 6 Perfricanda frons eſt. BE. Nimirum inutilis eſt pudor, cum urget neceſſitas. CO. Admodum: ſanctus Franciſcus aderit nobis BE. Pro fortuna. CO. Non expectabimus Pandochei reſponſum pro foribus, ſed recta irrumpemus in ipſum vaporarium, nec facile patiemur non ejici. BE. O facinus impudens! CO. Hoc ſatius, quam noctem agere ſub 7 dio, ac perire frigore. Interim

4 *Lupas*] Iocus eſt ex ambiguo: lupa uxor lupi, & lupa ſcortum.

5 *Gallinam*] Gallinam appellat concubinam; pullos liberos.

6 Perfricanda frons eſt, deponendus eſt excutiendus pudor, vide ſuprà in notis.

7 Sub dio, ſub jove ſub cœlo: Hor. lib 1. car. o.3. *infima de gente ſub dio moreris.* Dium autem eſt ſubſtant. formatum à gen. διὸς nominativi Ζεὺς.

depone

depone pudorem in ſacculo, cras reſumturus, ubi videbitur. BE. Scilicet, ſic res ipſa ſuadet. PAN. Quod animantium genus hic video? Co. Servos Dei, filios ſancti Franciſci, vir optime. PAN. An Deus talibus ſervis delectetur, neſcio: ego mihi nolim multos eſſe domi. Co. Quam ob rem? PAN. Quia ad edendum & bibendum pluſquam viri eſtis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes. Ohe vos eſtis filii ſancti Franciſci? Soletis prædicare, eum eſſe virginem, & ille habet tot filios? Co. Spiritus filii ſumus, non carnis. PAN. Infelix genitor ille. Nam quod in vobis peſſimum eſt, animus eſt. corpore nimium valetis, planeque melius habetis iſta parte, quam expediat nobis, qui alimus uxorem, & filias. Co. Tu forte ſuſpicaris, nos eſſe ex eorum genere, qui degenerant à progenitoris inſtituto; nos ſumus Obſervantes. PAN. Ego igitur obſervabo, ne quid adferatis detrimenti: Nam iſtud genus ego odi peſſime. Co. Quam ob rem, te quæſo? PAN. Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hoſpitum mihi eſt ingratiſſimum. Co. At laboramus vobis. PAN. Vultis oſtendam vobis quo modo laboretis? Co. Oſtende. PAN. Inſpicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videtis vulpem concionantem, ſed à tergo anſer collum profert è cuculla. Rurſum videtis lupum abſolventem confeſſum, ſed prominet pars ovis occultatæ ſub veſte. Videtis ſimiam aſſidentem ægroto in veſte Franciſcana; altera manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægrotantis. Co. Non inficiamur, hac veſte nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac ſimias; ſed fatemur, etiam ſæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos: quin eadem veſtis tegit multos bonos viros. Veſtis ut neminem reddit meliorem, ita nullum reddit deteriorem.

deteriorem.Proinde iniquum eſt,quenquam ex veſte æſtimare:alioqui tua veſtis,qua nonnunquam uteris, eſſet execranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos & adulteros. Pan. De veſte cedam, ſi numeretis. Co. Rogabimus Deum pro te. Pan. Ego viciſſim pro vobis, operam opera penſans. Co. Atqui non ab omnibus accipiendum. Pan. Cur vobis religio eſt contingere pecuniam? Co. Quia pugnat cum profeſſione noſtra. Pan. Itidem cum mea profeſſione pugnat admittere gratuitum hoſpitem. Co. At nos cogit regula, non contingere pecuniam. Pan. At mea regula diverſum præcipit. Co. Ubi eſt tua regula? Pan. Lege verſus iſtos:

Hoſpes in hac menſa, fuerint cum viſcera tenſa,
Surgere ne properes, ni prius annumeres.

Co. Nos non erimus tibi ſumtui. Pan. Atqui mihi non ſunt ſumtui, ne quæſtui quidem ſunt. Co. Deus abunde penſabit, ſi quid officii nobis præſtiteris. Pan. Iſtis verbis non alo familiam. Co. Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus moleſti. Pan. Non fert tales homines hoc vaporarium. Co. Itane nos ejicis, fortaſſis hac nocte devorandos à lupis? Pan. 1 Lupus lupinam non eſt, ut nec canis caninam. Co. Crudelis eſſes, ſi hoc faceres Turcis: quales quales ſumus, homines ſumus. Pan. 2 Surdo canitis. Co. Tu molliter foves corpus tuum, nudus recubans poſt vaporarium: & nos extrudis, frigore nocturno perituros, etiam ſi par-

1 Lupus lupinam non eſt, idem ac canis caninam non eſt, morum enim ſimilitudo amicitiam parit non odium.

2 Surdo canitis: adagium in eos dictum, qui fruſtra orant ac ſuadent: Virgil. *non canimus ſurdis, reſpondent omnia ſylvæ.*

cant

cant lupi. PAN. Sic vixit Adam in paradiſo. CO. Vixit, ſed innocens. PAN. Et ego innocens. CO. Fortaſſis detracta ſyllaba prima. At vide, ſi tu nos nunc extrudis è paradiſo tuo, ne Deus te non recipiat in ſuum. PAN. Bona verba. UX. Mi vir, tot tua malefacta ſaltem hoc beneficio penſa: patere hos hac nocte tecto noſtro uti: ſunt viri boni, ſenties, quæſtum hinc fieri uberiorem poſthac. PAN. Ecce deprecatricem; ſuſpicor convenire inter vos: nec admodum lubens audio hoc elogium à muliere, 1 viri boni. UX. Hau: non ita eſt, ſed cogita quoties peccaris alea, temulentia, rixis, pugnis: ſaltem hac eleemoſyna redime tua peccata; ne ejicias hos, quos optaris tibi adeſſe morienti. 2 Scurras & 3 ſanniones recipis ſæpenumero; & hos extrudis? PAN. Unde iſta concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. UX. Id quidem fiet. BE. Miteſcit, & ſumit induſium lineum. ſpero fore recte. CO. Et menſam insternunt pueri. Bene habet, quod nulli veniunt hoſpites; alioqui nobis erat exulandum. BE. Feliciter cecidit, quod è proximo oppidulo retulimus nobiſcum lagunculam vini, & agni coxam aſſam: alioqui hic, ut video, ne fœnum quidem impartiſſet nobis. CO. Jam accubuere pueri: adjungamus nos in menſæ partem, ſic tamen, ne cui incommodemus.

1 *Viri boni*] Vulgus Gallorum virum bonum appellat, cujus uxor parum eſt, pudica.

2 Scurra paraſitatus, vel qui turpiter facetus eſt. *Tu Vrbanus vero ſcurra, deliciæ populi:* Plaut. Moſt. A. 1. ſc. 1.

3 Sanniones, qui non rectum Vultum habent: ſed per Metaph. irriſores qui contortis naribus, ore ſoluto riſu alios ridet. à ſanna, ſanna autem eſt os diſtortum cum vultu per irriſionem. Perſ. ſ. 1. *Occipiti cæco, poſticæ occurrite ſannæ.*

PAN.

PAN. Vobis imputandum arbitror, quod hodie nullum habeo convivam, præter domeſticos, & vos inutiles. Co. Niſi frequenter hoc accidit, imputa nobis. PAN. Frequentius quam vellem. Co. Noli laborare; vivit adhuc Chriſtus, qui non deſeret ſuos. PAN. Audivi vos dici Evangelicos: & Evangelium prohibet per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut video: nec panes modo circumfertis, verum etiam vinum, & delicias carnium. Co. Fruere nobiſcum, ſi libet PAN. Meum vinum, ad iſtud collatum, vappa eſt. Co. Guſta & de carnibus, nobis enim ſupereſt. PAN. O felices mendicos! uxor mea nihil hodie coxit, præter caules & laridum rancidum Co. Communicemus, ſi videtur, noſtros apparatus. Nam noſtra nihil refert, quibus veſcamur. PAN. Cur igitur non circumfertis caules & vappam? Co. Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pranſi ſumus. PAN. Gratis pranſi? Co. Maximè. Imo gratias etiam egerunt, & abeuntes his 4 apophoretis onerarunt. PAN. Unde venitis? Co. E Baſilea. PAN. Hui! è tam longinquo? Co. Sic eſt. PAN. Quod tandem genus hominum eſtis vos, qui ſic oberratis ſine jumento, ſine crumena, ſine famulitio, ſine armis, ſine commeatu? Co. Vides qualecunque veſtigium Evangelicæ vitæ. PAN. Mihi videtur erronum vita, qui vagantur cum 5 reticulo.

4 *Apophoretis*] Apophoreta, quæ dantur in fine convivii, ſic ut liceat cuique, ſi velit, domum auferre.

5 Reticulum. ſacculus in modum retis quo viatores pecuniam & panem geſtabant. Macrobio dicitur funda in Saturn. Hor. l. 1. ſaty. 1. *Vt ſi reticulum panis venaleis inter onuſto forte vehas humero.* Panarium dici poteſt. vocat Varro. ἀρτοφόρον.

Co.

Co. Tales errones erant Apoſtoli.: talis erat & Dominus Jeſus. PAN. Noſtis artem chiromanticam? Co. Nihil minus. PAN. Unde igitur ſuppetit victus? Co. Ab eo, qui promiſit. PAN. Quis ille? Co. Qui dixit, Nolite eſſe ſoliciti; hæc omnia adjicientur vobis. PAN. Promiſit, ſed quærentibus regnum Dei. Co. Id facimus pro virili. PAN. Apoſtoli clarebant miraculis, ſanabant ægrotos: proinde non mirum illis ubique ſuppetiſſe victum: vos nihil tale poteſtis. Co. Poſſemus, ſi ſimiles eſſemus Apoſtolis, & ſi res poſceret miraculum. At miracula data ſunt ad tempus incredulis, nunc nihil opus, niſi pia vita. Et ſæpe felicius eſt ægrotare, quam valere; ſæpe felicius mori, quam vivere. PAN. Quid igitur vos facitis? Co. Quod poſſumus, pro ſua quiſque dote divinitus donata conſolamur, exhortamur, admonemus corripimus: ubi ſe dederit occaſio, nonnunquam & concionamur, ſicubi comperimus paſtores mutos: ſi non datur prodeſſe, damus operam ne quem lædamus moribus & lingua. PAN. Utinam cras velis nobis concionari! Nam dies eſt apud nos feſtus. Co. Cui divo? PAN. Antonio. Co. Fuit is quidem vir bonus; ſed unde dies feſtus? PAN. Dicam: Abundat hic vicus ſubulcis propter vicinum nemus glandiferum. Et perſuaſum eſt, Antonio delegatam curam ejus pecoris: & ideo colunt illum ne ſæviat neglectus. Co. Utinam vere colerent illum! PAN. Quo pacto? Co. Sanctiſſime coluit divos, quiſquis imitatus eſt. PAN. Totus hic vicus cras perſtrepet compotationibus, ſaltationibus, luſibus, rixis & pugnis. Co. Sic Ethnici quondam colebant Bacchum ſuum. Miror autem, ſi ſic cultus Antonius, non ſævit in homines ipſo pecore ſtultiores, Qualem habetis paſtorem? mutum, ac malum?

PAN.

PAN. Qualis ſit aliis, neſcio, mihi optimus eſt nam hic potat totos dies: neque quiſquam plures adducit, aut meliores combibones magno meo bono. Atque adeo demiror, illum nunc abeſſe. Co. Nos experti ſumus parum commodum. PAN. Quid audio? ſalutaſtis hominem? Co. Ambivimus apud illum hoſpitium;ille non aliter quam lupos abegit à limine, & huc juſſit abire. PAN. Ha,ha,nunc intelligo. Hinc eſt, quod noluit adeſſe, quod ſciret vos heic futuros. Co. Eſtne mutus? PAN. Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac ſtrenue boat in templo: concionantem nunquam audivi. Sed quid pluribus opus? vos ipſi ſenſiſtis, ut intelligo, non eſſe mutum. Co. Eſtne peritus ſacrarum literarum? PAN. Ait, ſe peritiſſimum: ſed quidquid talium rerum didicit, didicit in 1 ſecreta confeſſione, ſic ut fas non ſit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in ſumma; Qualis eſt populus, talis eſt ſacerdos, & plane nacta eſt ſuum 2 patella operculum. Co. Fortaſſe non dabit locum concionaturo. PAN. Dabit, ad me recipio; ſed hac lege, ne quid in illum jaculere, quemadmodum plerique ſoletis. Co. Rei malæ aſſueverunt, qui hoc ſolent: ego clam admoneo paſtorem, ſi quid offendit: quod ſupereſt, epiſcoporum eſt munus. PAN. At tales aves huc raro devolant. Equidem video, vos eſſe viros bonos. Sed quid ſibi vult iſta veſtium varietas? Nam plerique hoc ipſo judicant, vos eſſe malos, quod ſic veſtiamini. Co. Vnde id? PAN. Neſcio, niſi quod ta-

1 *Secreta confeſſione*] Vulgaris jocus eſt in ignarum.

2 Dignum patella operculum: proverb. eodem redit ac quod ſuprà diximus, ſimiles habent labra lactucas: quando ſimilia ſimilibus contingunt.

les mihi comperiantur. Co. Multi hoc ipſo judicant, nos eſſe ſanctos, quod ſic veſtiamur: peccant utrique; ſed tamen humanius peccant, qui ex veſte bene de nobis ſuſpicantur, quam qui male. PAN. Eſto ſane. Sed quæ tandem utilitas tot diſcriminum? Co. Quid tu cenſes? PAN. Mihi quidem nulla videtur, niſi in * pompis, aut in bellis: in pompis enim circumferuntur variæ perſonæ, ſanctorum, Judæorum, Ethnicorum: has ex diverſo cultu dignoſcimus. In bellis autem hoc præſtaret cultuum varietas, ut ſuum quæque vexillum copiæ ſequerentur, neque fieret ordinum confuſio. Co. Pulcre dicis. & hæc veſtis eſt militaris: alius alium ducem ſequimur; ſed omnes militamus ſub uno Cæſare Chriſto. Verum in veſte tria ſpectanda ſunt. PAN. Quæ? Co. Neceſſitas, uſus, & decorum. Cur ſumimus cibum? PAN. Ne pereamus fame. Co. Sic aliquando ſumenda veſtis, ne pereamus frigore. PAN. Fateor. Co. Hoc melius præſtat hæc veſtis, quam tua: tegit enim & caput, & collum & ſcapulas, unde plurimum eſt periculi. Vſus poſtulat varia veſtium genera. Equitaturo convenit brevis, quieſcenti longa: in æſtate tenuis, in hieme denſa. Sunt Romæ, qui ſingulis diebus ter commutant veſtem: mane ſumunt duplicatam pellibus, ſub meridiem accipiunt ſimplicem, rurſus ſub noctem aliquanto craſſiorem. Verum non omnibus ſuppetunt mutatoria: proinde hæc veſtis reperta eſt, una ad plurimos uſus accommoda. PAN. Quî ſic? Co. Si flat Boreas, aut ſi fervet Sol, adducimus cucullam: ſi ca-

* *In pompis*] Pompæ ſunt ſpectacula, quæ populo exhibentur vulgo nunc vocantur proceſſiones; à verbo *πέμπω*. mitto. veho.

lor offendit, demittimus in tergum: ſi quieſcendum eſt, demittimus veſtem: ſi ambulandum, ſubducimus, aut ſuccingimus etiam. PAN. Non peſſime ſapuit, quiſquis hoc invenit. CO. Eſt autem hoc ad bene vivendum præcipuum, ut homo conſueſcat eſſe paucis contentus: alioqui ſi deliciis aut affectibus indulgere cœperimus, nullus erit finis. At nulla veſtis inveniri potuit, quæ una tot commoditatibus ſubſerviret. PAN. Aſſentior. CO. Nunc decorum inſpiciamus. Dic mihi bona fide, ſi tu ſumeres uxoris tuæ veſtem, nonne dicerent omnes, te facere præter decorum? PAN. Dicerent, me inſanire. CO. Quid tu diceres, ſi illa ſumeret veſtem tuam? PAN. Fortaſſe nihil mali dicerem, ſed contunderem eam 1 bonis fuſtibus. CO. Atqui nihil refert, qua veſte utaris. PAN. Heic plurimum refert. CO. Nec mirum. Nam & Ethnicorum leges puniunt virum ac feminam, ſi diverſi ſexus cultum ſumſerint. PAN. Nec injuria. CO. Age, quid, ſi ſenex octogenarius ſumeret ſibi veſtitum adoleſcentis quindecim annos nati, aut contra, ſi juvenis ſumeret veſtem ſenis? nonne dicant omnes, rem eſſe 2 fuſtuario dignam? Aut ſi anus coleretur ad modum adoleſcentulæ, & contra? PAN. Admodum. CO. Itidem, ſi laïcus ſumat cultum ſacerdotis, contra ſacerdos laïci. PAN. Vterque faceret indecore. CO. Quid ſi privatus ſumeret ornamentum principis, aut ſacerdos privatus Epiſcopi, num faceret indecore? PAN. Scilicet. CO. Quid, ſi civis ſumeret cultum militis, plumas, ceteraque

1 *Bonis fuſtibus*] Iocus eſt in contrariis, mali & boni.

2 Fuſtuarium pœna quæ fuſte infligitur ξυλοκοπία: hæc pœna fuit militum qui ob leviora delicta fuſte vel vite à centurionibus percutiebantur: quâ de re Iuv. ſ. 8. *nodoſam frangebat vertice vitem.* flagellatio longe durior fuit.

ſtulti-

ſtultitiæ 1 Thraſonicæ inſignia ? Pan. Rideretur. Co. Quid, ſi inter milites Anglus geſtaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram? Pan. Faceret impudenter. Co. Quid itaque miraris noſtrum hunc cultum ? Pan. Quid interſit inter privatum & principem, inter virum ac feminam, ſcio: quid interſit inter monachum ac non monachum, neſcio. Co. Quid intereſt inter pauperem & divitem? Pan. Fortuna. Co. Et tamen indecorum eſſet, ſi pauper imitaretur cultum divitis. Pan. Verum, ut nunc ferme coluntur divites. Co. Quid inter fatuum & ſapientem ? Pan. Aliquanto plus quam inter divitem & tenuem. Co. Nonne moriones aliter veſtiuntur, quam qui ſapiunt? Pan. Neſcio quid vos deceat, attamen veſter cultus non multum abeſt ab illorum cultu, ſi quis addat auriculas & tintinnabula. Co. Hoc plane deeſt: & ſumus hujus mundi moriones, ſi modo vere ſumus quod profitemur. Pan. Quid vos ſitis, neſcio : illud ſcio, multos eſſe 2 moriones, geſtantes auriculas & tintinnabula, qui plus ſapiant iis, qui geſtant pilea 3 ſuffulta pellibus, 4 epomides, reliquaque ſapientum inſignia. Itaque mihi ſtultiſſimum videtur, ſapientiam profiteri veſte potius quam ipſa re. Vidi quendam pluſquam

1 Thraſonicæ, militaris.

2 Stulti, principum deliciæ, Mart. l 8. *Morio dictus erat viginti millibus emi.*

3 *Suffulta pellibus*] Hoc apud Germanos aliquot doctores juris, in Hiſpania Theologi inſigniuntur flocco albo in ſummo pileo. Lovanii pileo violaceo, & epomide, quæ imponitur humeris, nulli uſui futura, niſi ut ſignificet Magiſtrum noſtrum.

4 *Epomides*] Epomis cucullæ genus, quæ ſuffulta ſimiliter pellibus aut ſerico, Magiſtris noſtris ab humeris dependet.

morionem, qui geſtabat veſtem uſque ad talos demiſſam, epomidem Magiſtri noſtri: aderat & vultus, qui videri poſſet gravis Theologi: diſputabat apud omneis non ſine ſpecie gravitatis: magnatibus autem non minus erat jucundus, quam quivis alius morio, cum ſtultitiæ genere ſuperaret omneis. Co. Quid igitur tu poſtulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum illo veſtem? Pa n. Fortaſſis hoc poſtularet aliquando decorum, quod tu proponis, ſi libeat repræſentare veſte, quidquid eſt in animo. Co. Vrges tu quidem, ſed tamen arbitror, non ſine cauſſa veſtem ſuam additam morionibus. Pa n. Ob quam? Co. Ne lædantur à quoquam, ſi quid imprudenter dixerint, aut fecerint. Pa n. Non dicam interim, quod iſta res quoſvis irritat potius ad lædendum, adeo ut frequenter è ſtultis fiant inſani. Nec video cur, cum bos cornupeta, qui occiderit hominem, aut canis, aut ſus, qui occiderit infantem, afficiantur ſupplicio; morio qui ſceleratiora commiſerit, præſidio ſtultitiæ ſinatur vivere: illud expeto, cur vos diſtinguamini cultu à ceteris, Nam ſi quævis cauſa ſufficit ad diverſum cultum, oporteret piſtorem aliter veſtiri quam piſcatorem, calceariuim aliter quam veſtiarium; aliter pharmacopolam quam 1 œnopolam; aliter aurigam quam nautam. Vos, ſi ſacerdotes eſtis, cur ſecus veſtimini quam reliqui ſacerdotes? Si 2 laïci, cur à nobis differtis? Co. Olim monachi nihil aliud eramus, quam purior pars laïcorum: & hoc intererat inter monachum & alium laïcum, quod nunc intereſt inter frugalem &

1 *Oenopolam*] Oenopola, qui vendit vinum.
2 Laicus proprie, quod commune eſt & non ſanctum: Nunc hæc vox ſignificat eos qui ſacris non ſunt initiati.

probum virum, ſuis manibus alentem familiam, & inter 3 ſnap-hanum ex prædationum reditu jactantem ſeſe: poſt Romanus Pontifex addidit nobis ſuos honores: veſtis ex nobis nacta eſt dignitatem, quæ nunc nec laïcorum eſt, nec ſacerdotum; ſed tamen hujus, qualisqualis eſt, non puduit aliquando Cardinales & ſummos Pontifices. PAN. At tandem decorum illud unde ſumitur? CO. Nonnunquam ex ipſa rerum natura, nonnunquam ex conſuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes abſurdum, ſi quis tergore bubulo ſic veſtiretur, ut cornua prominerent in capite, & cauda traheretur humi? PAN. Ridiculum ſane. CO. Rurſum ſi quis veſtem haberet, quæ faciem ac manus tegeret, pudenda oſtenderet? PAN. Multo abſurdius. CO. Ob id notati ſunt ab Ethnicis quoque ſcriptoribus, qui 4 multitia ſumerent feminis etiam indecora. Verecundius enim eſt, nudum eſſe, qualem te offendimus in vaporario, quam uti veſte pellucente. PAN. Ego puto, totum hoc de cultu pendere à conſuetudine ac perſuaſione mortalium. CO. Quî ſic? PAN. Non multi ſunt dies, quod heic diverſati ſunt, qui ſe prædicarent peragraſſe varias regiones nuper inventas, & quas in priſcorum coſmographorum picturis deſideramus. Hi ſe narrabant perveniſſe ad inſulam quandam cæli temperatiſſimi, ubi ſummi dedecoris loco habebatur tegere corpus. CO. Iſti fortaſſis belluarum ritu vivebant. PAN. Imo, ut

3 *Snap-hanum*] Sic Germani vocant prædonum genus ſubito ex arcibus adorientium viatorem, mitigato vocabulo.

4 Multitia veſtis pellucida molli ac tenui ſubſtamine intexta, in quibus, juxta Senec. 7. de benef. nihil eſt quo defendi corpus aut denique pudor poſſit.

aiebant,

aiebant, humaniſſimam agebant vitam. Degebant ſub rege; cum comitabantur ad opus mane: non amplius quam horam, etiam ſingulis diebus. Co. Quid operis faciebant? Pan. Evellebant radicum genus, quod illic tritici loco eſt, & tritico tum gratius tum ſalubrius: quo peracto redeunt ad ſuum quiſque negotium, & quod cujuſque libitum eſt animo, faciunt. Sancte educant liberos, vitant & puniunt flagitia, ſed nullum acerbius quam adulterium. Co. Quo ſupplicio? Pan. Feminis ignoſcitur; datur hoc ſexui: ceterum viris adulterii convictis hæc pœna eſt, ut per omnem vitam in publicum prodeant membro pudendo velo obtecto. Co. O grave ſupplicium! Pan. Atqui conſuetudo perſuaſit illis, hoc eſſe quovis ſupplicio gravius. Co. Vbi contemplor quid poſſit perſuaſio, propemodum aſſentior tibi. Etenim ſi quis vellet furem, aut homicidam afficere extrema ignominia, nonne ſatis eſſet, ſi prædiceret illi interulam ſupra nates? ſi partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus conveſtiret, caligas diverſis coloribus variegaret; veſtem, quæ thoracem tegit ac brachia, totam conſcinderet, veluti rete faciens è veſte; ſcapulas & pectus nudaret; barbam partim demeteret novacula, partim demitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique ſectum, cum ingenti faſciculo plumarum; ac ſic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quam ſi morionis cucullam adderet cum auriculis prælongis ac tintinnabulis? Et tamen ſic ultro ſeſe ornant milites, ac ſibi placent: & reperiunt quibus hoc pulcrum videatur, cum nihil poſſit eſſe inſanius. Pan. Imo non deſunt honeſti cives, qui hoc pro viribus æmulentur. Co. Atqui, ſi quis nunc conetur Indo-

rum æmulari cultum, qui plumis avium veſtiuntur, nonne pueris omnibus videretur inſanire ? Pan. Prorſus. Co. Atqui quod nos miramur, etiam longe inſanius eſt illo. Proinde ut verum eſt, nihil eſſe tam abſurdum quod non commendet aſſuetudo : ita negari non poteſt, in veſtibus eſſe quiddam decorum, quod apud ſanos & cordatos ſemper decorum eſt: ac rurſus indecorum, quod apud omneis, qui ſapiunt, indecorum videri debet. Quis enim non ridet, quoties videt feminas onuſtas longa veſtis 1 coronide, quæ nobilitatem generis caudæ longitudine metiuntur ? Quanquam hoc non pudet imitari quoſdam Cardinales, duntaxat in palliis. Et tamen res eſt adeo violenta, conſuetudo, ut non ſit huic aut illi liberum mutare quod receptum eſt. Pan. Satis de conſuetudine. Sed dic tu mihi quid ſentias, utrum exiſtimes ſatius, monachos non differre à ceteris cultu, an differre? Co. Equidem arbitror ſimplicius & Chriſtianius, non æſtimari quenquam ex cultu, modo ſit honeſtus ac decorus. Pan. Cur igitur vos non abjicitis cucullas ? Co. Cur Apoſtoli non ſtatim veſcebantur cibis quibuſlibet ? Pan. Neſcio: dic tu. Co. quoniam obſtabat invicta conſuetudo. Quod enim penitus infixum eſt animis hominum, multoque uſu confirmatum inveteravit, ac velut in naturam abiit, ſubito tolli ſine magna pernicie tranquillitatis humanæ non poteſt: ſed ita paullatim ſubmovendum eſt, quemadmodum ille revulſit pilos 2 cau-

1 *Coronide*] Quam nunc caudam vocant.

2 Caudæ equinæ vide Plutarch. in vita Sertorii : proverbium hoc ſibi vult, ut videlicet paulatim & aſſiduitate plura poſſe fieri quam uno impetu : hinc Hor. Ep. 2. l. 4. Utor permiſſo, caudæque pilos ut equinæ Paulatim vello, demo unum, demo etiam unum.

dæ

dæ equinæ. PAN. Tolerarem, ſi monachorum omnium eſſet unus cultus: tot diſcrimina quis ferat? Co. Hoc malum uſus invexit, qui nihil non invehit. Benedictus non commentus eſt novum cultum, ſed is quo tum utebatur cum ſuis, erat cultus laïci ſimplicis ac probi. Nec Franciſcus, invenit novam formam, ſed hæc erat veſtis pauperum ac ruſticorum. Poſteriores additis quibuſdam verterunt rem in ſuperſtitionem. Nonne videmus & hodie quaſdam anus tenentes ſui ſeculi cultum, qui magis eſt diverſus à cultu horum temporum, quam meus cultus abeſt à tuo? PAN. Videmus. Co. Itaque cum hunc cultum vides, vides reliquias priſci ſeculi. PAN. Ergo nihil habet aliud ſanctimoniæ cultus veſter? Co. Nihil prorſus. PAN. Quidam jactant, iſtos cultus præmonſtratos divinitus à diva Virgine matre. Co. Iſta ſunt hominum ſomnia. PAN. Sunt qui deſperent ſe poſſe à morbo revaleſcere, ni veſtiantur cultu Dominicano: imo, qui ne ſepeliri quidem velint, niſi in veſte Franciſcana. Co. Iſta qui ſuadent, aut r captatores ſunt, aut fatui: qui credunt, ſuperſtitioſi. Deus non minus dignoſcit nebulonem in veſte Franciſcana, quam in militari. PAN. At minor eſt plumarum varietas in avibus, quam in vobis cultus. Co. An non itaque pulcrum eſt imitari naturam; ſed pulcrius vincere. PAN. Vtinam vinceretis & roſtrorum varietate! Co. Sed age, varietati quoque patrocinabor, ſi pateris. Nonne aliter veſtitur Hiſpanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter

r Captator, venator, qui blanditiis donis illecebris, obſequio aliquid aucupatur: frequenter pro hæredipeta & ineſcatore orborum ſumitur. Iuven. ſ. 10. *ut captatori moveat faſtidia Coſſo.*

Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus? PAN. Scilicet. Co. Et in eadem regione quanta varietas veſtium, etiam in ejuſdem ſexus, ætatis, & ordinis hominibus? Quanto alius cultus Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam. PAN. Credo. Co. Hinc nata eſt & noſtra varietas. Dominicus ſumſit cultum à probis agricolis ejus Hiſpaniæ partis, in qua vixit: Benedictus à ruſticis ejus Italiæ partis, in qua vixit: Franciſcus ab agricolis diverſæ partis: atque item de ceteris. PAN. Proinde quantum video, vos nihilo eſtis ſanctiores nobis, niſi ſanctius vixeritis. Co. Imo pejores vobis, qui parum pie viventes, gravius offendamus animos ſimplicium. PAN. Eſt igitur aliqua ſpes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec profeſſionem? Co. Habes, ô bone. vide ut ſerves: quære 1 à ſuſceptoribus tuis, quid profeſſus ſis in baptiſmo, quam veſtem illic acceperis. Et humanam regulam deſideras, qui regulam Evangelicam profeſſus ſis? Deſideras hominem patronum, qui patronum habeas Jeſum Chriſtum? Cum duceres uxorem, nihil profeſſus es? Cogita quid debeas conjugi, quid liberis, quid familiæ; & ſenties te plus habere ſarcinæ, quam ſi Franciſci regulam profeſſus eſſes. PAN. Credisne, ullum Pandocheum ingredi cœlum? Co. Quid ni? PAN. Multa fiunt, ac dicuntur in hac domo, quæ parum reſpondent Evangelio. Co. Quæ? PAN. Alius bibit plus ſatis, alius obſcœne loquitur, quidam rixantur, quidam obtrectant: denique an cetera ſint caſta, neſcio. Co. His occurrendum eſt,

1 *A ſuſceptoribus*] Quos nunc patrinos ac matrinos vocant, qui ſpondent pro pueris baptizatis.

quantum

quantum potes: ſi non potes, certe ne alas quæſtus cauſa hæc mala, neve accerſas. PAN. Nonnunquam parum bonæ fidei ſum in vino. Co. Quî ſic? PAN. Vbi ſenſero illos plus ſatis incaleſcere, largiter aquam admiſceo. Co. Iſtud quidem levius eſt, quam ſi quibuſlibet vendas vinum periculoſis medicamentis infectum. PAN. Dic mihi ſerio, quot dies fuiſti in hoc itinere? Co. Menſem ferme. PAN. Quis interim vos curat? Co. Nonne bene curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, & cognatos? PAN. Sæpenumero. Co. Tu non habes niſi unam uxorem, nos centum; tu non niſi unicum patrem, nos centum: tu non niſi unicam domum, nos centum: tu non niſi paucos liberos, nos innumeros: tu non niſi paucos cognatos, nos infinitos. PAN. Quî ſic? Co. Quia latius ſe porrigit cognatio ſpiritus, quam carnis. Et ita nobis pollicitus eſt Chriſtus, & experimur verum quod pollicitus eſt. PAN. Næ tu mihi præbuiſti ſat lepidum convivam: emoriar, niſi malim hanc confabulationem, quam paſtoris mei compotationem. Cras dignaberis aliquid dicere populo. Et, ſi poſthac continget te hac facere iter, ſcito tibi heic paratum locum. Co. Quid, ſi alii veniant? PAN. Non erunt ingrati, modo tui ſimiles. Co. Meliores, uti ſpero. PAN. Verum inter tam multos malos quomodo dignoſcam bonos? Co.* Dicam paucis, ſed in aurem. PAN. Dic. Co. PAN. Meminero; & faciam.

* *Dicam paucis*] Simili joco Reuchlinus claudit opus de verbo mirifico.

Abbatis & Erudita.

1 ANTRONIUS, MAGDALIA.

AN. QVam heic ego ſupellectilem video? MA. An non elegantem? An. Neſcio quam elegantem, certe parum decoram & puellæ, & matronæ. MA. Quam ob rem? AN. Quia librorum plena ſunt omnia. MA. Tu tantus natu, tum abbas, & aulicus, nunquam vidiſti libros in ædibus heroïnarũm? AN. Vidi, ſed Gallice ſcriptos: heic video Græcos, & Latinos. MA. An ſoli Gallice ſcripti libri docent ſapientiam? AN. Sed decet hoc heroïnas, ut habeant quo delectent otium. MA. An ſolis 2 heroïnis licet ſapere, & ſuaviter vivere? AN. Male connectis, ſapere & ſuaviter vivere: non eſt muliebre ſapere: heroïnarum eſt ſuaviter vivere. MA. Nonne omnium eſt bene vivere? AN. Opinor. MA. Qui poteſt autem ſuaviter vivere, qui non vivat bene? AN. Imo qui poteſt ſuaviter vivere, qui vivat bene? MA. Ergo tu probas eos, qui vivunt male, modo ſuaviter? AN. Arbitror, illos bene vivere, qui vivunt ſuaviter. MA. Sed iſta ſuavitas unde proficiſcitur? è rebus extrariis, an ex animo? AN. E rebus extrariis. MA. O ſubtilem abbatem, ſed craſſum philoſophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris ſuavitatem? AN. Somno, conviviis, libertate faciendi quæ velis, pecunia, honoribus. MA.

1 Alludit ad proverbium, Antronius Aſinus, de iis qui erant grandi ac corpore vaſto, ſed craſſo ac tardo ingenio, petitum à Civitate Antron in Theſſalia quæ inſigni magnitudine aſinos alebat.

2 *Heroïnis*] Heroïnas appellat potentes aulicas, quaſi ſemideas.

Verum,

Verum, ſi iſtis rebus Deus addiderit ſapientiam, num vives ſuaviter? AN. Quid appellas ſapientiam? MA. Hoc eſt, ſi intelligeres, hominem non eſſe felicem, niſi bonis animi; opes, honores, genus, neque feliciorem reddere, neque meliorem. AN. Valeat iſta quidem ſapientia. MA. Quid ſi mihi ſuavius ſit legere bonum auctorem, quam tibi venari, potare, aut ludere aleam? non videbor tibi ſuaviter vivere? AN. Ego non viverem. MA. Non quæro, quid tibi ſit ſuaviſſimum, ſed quid deberet eſſe ſuave. AN. Ego nolim meos monachos frequentes eſſe in libris. MA. At meus maritus hoc maxime probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? AN. Quoniam experior illos minus morigeros: reſponſant 1 ex Decretis, ex Decretalibus, ex Petro, ex Paulo. MA. Imperas igitur quæ pugnant cum Petro & Paulo? AN. Quid illi doceant, neſcio: ſed tamen non amo monachum reſponſatorem: neque velim quenquam meorum plus ſapere, quam ego ſapiam. MA. Iſtud ita vitari poſſit, ſi tu des operam, ut quam plurimum ſapias. AN. Non eſt otium. MA. Qui ſic? AN. Quia non vacat. MA. Non vacat ſapere? AN. Non. MA. Quid obſtat? AN. Prolixæ preces, cura rei domeſticæ, venatus, equi, cultus aulæ. MA. Itane iſta tibi ſunt potiora ſapientia? AN. Nobis ſic uſu venit. MA. Jam illud mihi dicito, ſi quis Jupiter hanc poteſtatem tibi daret, ut poſſis & monachos tuos, & te ipſum vertere in quodcunque animal velles, an illos in porcos verteres, te ipſum in equum? AN. Nequaquam. MA. Atqui ſic vitares

1 Decreta & decretalia; hic loci ſunt Pontificum Romanorum conſtitutiones.

ne quis plus te uno ſaperet. AN. Mea non magni referret, quod genus animantis eſſent monachi, modo ipſe eſſem homo. MA. An hominem eſſe cenſes, qui nec ſapiat, nec velit ſapere? AN. Mihi ſapio. MA. Et ſibi ſapiunt ſues. AN. Videre mihi ſophiſtria quæpiam, ita argutaris. MA. Non dicam quid tu mihi videaris. Sed cur hæc diſplicet ſupellex? AN. 2 Quia fuſus & colus ſunt arma muliebria. MA. Nonne matronæ eſt, adminiſtrare rem domeſticam, erudire liberos? AN. Eſt. MA. An rem tantam exiſtimas adminiſtrari poſſe ſine ſapientia? AN. Non arbitror. MA. At hanc ſapientiam docent me libri. AN. Ego domi habeo ſexaginta duos monachos, tamen nullum librum reperies in meo cubiculo. MA. Bene itaque proſpectum eſt monachis illis. AN. Feram libros, non fero Latinos. MA. Quapropter? AN. Quia non convenit ea lingua feminis. MA. Exſpecto cauſam. AN. Quam parum facit ad tuendam illarum pudicitiam. MA. Ergo nugaciſſimis fabulis pleni libri Gallice ſcripti faciunt ad pudicitiam? AN. Aliud eſt. MA. Dic iſtud, quicquid eſt, aperte. AN. Tutiores ſunt à ſacerdotibus, ſi neſciant Latine. MA. Imo iſthinc minimum eſt periculi veſtra opera. Quandoquidem hoc agitis ſedulo, ne ſciatis Latine. AN. Vulgus ita ſentit, quia rarum & inſolitum eſt, feminam ſcire Latine. MA. Quid mihi citas vulgum, peſſimum bene gerendæ rei auctorem? Quid mihi conſuetudinem, omnium malarum rerum magiſtram? Optimis aſſueſcendum: ita fiet ſolitum, quod erat

2 Ita Ovid. Metam. 4. *Et colus & fuſus digitis cecidere remiſſis*: Cic. 2. de Orat. Qui tu Æglia mea, quando ad me venis cum tua colus.

inſolitum:

inſolitum: & ſuave fiet, quod erat inſuave: fiet decorum, quod videbatur indecorum. AN. Audio. MA. Nonne decorum eſt, feminam in Germania natam diſcere Gallice? AN. Maxime. MA. Quam ob rem? AN. Ut loquatur cum his, qui ſciunt Gallice. MA. Et mihi putas indecorum, ſi diſcam Latine, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus, tam facundis, tam eruditis, tam ſapientibus, tam fidis conſultoribus? AN. Libri adimunt multum cerebri feminis cum alioqui parum illis ſuperſit. MA. Quantum vobis ſuperſit neſcio, certe mihi quantulumcunq; eſt, malim in bonis ſtudiis conſumere, quam in precibus ſine mente dictis, in pernoctibus conviviis, in exhauriendis capacibus pateris. AN. Librorum familiaritas parit inſaniam. MA. An colloquia combibonum, ſcurrarum & ſannionum tibi non pariunt inſaniam? AN. Imo depellunt tædium. MA. Qui fiat igitur, ut tam amœni confabulones mihi pariant inſaniam? AN. Sic aiunt. MA. At aliud ipſa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio & intempeſtiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus, pepererunt inſaniam? AN. Ego ſane nollem uxorem doctam. MA. Et ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui diſſimilis. Nam & illum mihi, & me illi cariorem reddit eruditio. AN. Immenſis laboribus comparatur eruditio, ac poſt moriendum eſt. MA. Dic mihi, vir egregie, ſi cras tibi moriendum eſſet, utrum malles mori ſtultior an ſapientior? AN. Si citra laborem contingeret ſapientia. MA. Sed nihil homini citra laborem contingit in hac vita: & tamen quidquid paratum eſt, quantiſvis laboribus comparatum eſt, heic relinquendum eſt. cur pigeat nos in re omnium pretioſiſſima ſumere laboris aliquid, cujus

ſint, quam vos mutos paſtores ferant. Videtis jam inverti mundi * ſcenam: aut deponenda eſt perſona, aut agendæ ſunt ſuæ cuique partes. A N. Vnde incidi in hanc feminam? Si quando viſes nos, ego te ſuavius accipiam. M A. Quibus modis? A N. Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus. M A. Mihi quidem jam nunc ridere libet.

Epithalamium Petri Ægidii.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSÆ.

A L. DEum immortalem! quod ego novum ſpectaculum heic video? B A. Aut tu vides quod nuſquam eſt, aut mei parum proſpiciunt oculi. A L. Atqui mirum ſpectaculum eſt & amabile. B A. Eneas: dic, ubi vides? A L. Ad lævam in hoc colle nemoroſo. BA. Collem video. A L. Non vides puellarum chorum? B A. Quid tibi venit in mentem, ut nos ad iſtum modum ludos facias? Ego ne muſcam quidem puellam uſquam conſpicor. AL. Tace: prodeunt è nemore. Papæ, qui nitor, quæ gratia! non humanum eſt hoc ſpectaculum. BA. Quæ hunc agitant 1 intemperiæ? A L. Agnoſco; novem ſunt Muſæ, cum tribus Gratiis: demiror quid agant, nunquam vidi cultiores aut magis alacres: omnes ſunt redimitæ lauro; & ſuum quæque gerit organum.

* Inverti mundi ſcenam: videtur alludere ad verſatiles ſcenas, quæ ſubitò totæ machinis quibuſdam vertebantur, & aliam picturæ faciem oſtendebant: Scena vero ductilis ea fuit, quæ contractis tabulatis, hac v. illac interiorem picturæ ſpeciem denudabat.

1 Intemperiæ. Deæ erant vim nocendi habentes & per intemperantiam ſæviendi: furiæ. Plaut. Milit. a. 2. ſc 5. quæ te intemperiæ tenent.

Porro

Periculum enim eſſet, ne te vertant in hiſtricem, aut aprum ſylveſtrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen ut audias, modo ne obſtrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus 6 Χαίρετε τριπόθητοι θεαί. Mu. 7 Καὶ σὺ μάλα χαῖρε, φιλόμουσε. A L. Quid vellicas? B A. Non præſtas quod promiſeras. A L. An non audis? B A. Audio, ſed 1 velut aſinus lyram. A L. Loquar igitur Latine. Quonam eſt iter tam cultis, tamque alacribus? Num inviſitis Lovanienſium Academiam? Mu. Bona verba. A L. Quam ob rem? Mu. Quis nunc illic nobis locus, ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt aſini, 2 obblactiunt cameli, obſtrepunt graculi, obgarriunt picæ? A L. Atqui ſunt & illic quibus veſtrum numen eſt venerandum. Mu. Scimus; eoque poſt annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta ſeculorum 3 periodus diem illum fatalem advexit. Erit enim qui illic nobis amœnum exſtruet domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac ſanctius. A L. Non eſt fas ſcire quiſnam tantum decus invecturus ſit noſtræ ditioni? Mu. Tibi fas eſt, noſtrorum ſacrorum 4 myſtæ. Non dubium eſt, quin tibi notum ſit toto orbe celebre Buſlidianorum nomen. A L. Heroïcum genus nominaſti, & ornandis ſummorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum il-

6 *Χαίρετε*] Id eſt, avete, optatiſſimæ Deæ.

7 *Καὶ σὺ*) Id eſt, Et tu multum ſalve, Muſarum amator.

1 Aſinus ad Lyram. proverbium quo ſignificant hominem minime idoneum ad rem gerendam.

2 *Obblactiunt*] Blactire proprie camelorum eſt.

3 *Periodus*] Circuitus.

4 *Myſtæ*] Qui ſacris initiati ſunt; à verbo *μυέω*, quod ipſum à ſilentio dictum.

lum

lium Franciſcum Buſlidium Beſontinæ eccleſiæ præſulem, qui unus non unum 5 Neſtorem præſtitit Philippo maximi Maximiliani filio, Caroli, qui major futurus eſt, patri? Mu. O felices nos, niſi fata virum illum terris invidiſſent? Quantus erat ille Mæcenas honeſtorum ſtudiorum, quam candidus fautor ingeniorum! Sed reliquit fratres duos, Ægidium, admirabili judicio prudentiaque virum, & Hieronymum. A r. Hieronymum novimus, omni literarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. Mu. Nec eum fata longævum eſſe patientur, tametſi nemo dignior eſt immortalitate. A r. Unde iſta noſtis? Mu. Apollo nobis denarravit. A r. Quænam eſt iſta fatorum invidia, ut optima quæque protinus ſubducant? Mu. Id quidem non eſt hujus temporis philoſophari. ſed Hieronymus heic ſumma cum laude moriens, univerſas opes ſuas deſtinabit inſtituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicitus tres linguas eruditiſſimi viri profitebuntur. Ea res magnum ornamentum adjungeret & ſtudiis, & Caroli gloriæ. Tum non illibenter verſabimur Lovanii. A r. Quo nunc igitur eſt iter? Mu. Antverpiam. A r. Muſæ & Gratiæ ad mercatum? Mu. Nequaquam; imo ad nuptias. A r. Quid virginibus cum nuptiis? Mu. Ad tales nuptias non eſt indecorum ire virgines. A r. Quas igitur nuptias narras? Mu. Sanctas, puras, caſtas, ad quas non puderet ipſam adire Palladem; & arbitror adfuturam. A r. Non eſt fas ſcire ſponſi nomen & ſponſæ? Mu.

5 Filius fuit Neſtor Nelei & Cloridis qui tanta fuit & prudentia & facundia præditus, ut Neſtoris nomine, viri & facundi & prudentes deſignentur: & quia tertiam hominis ætatem vixit; hinc proverb. Neſtorea ſenectus. pro vegeta & longa.

Arbitror

Arbitror tibi non ignotum eſſe candidiſſimum illum juvenem & omnibus politioris literaturæ deliciis expolitiſſimum, Petrum Ægidium. A L. Gemmam nominaſti, non hominem. Mu. Ei nubet Cornelia, virguncula vel ipſo digna Apolline. A L. Ille quidem veſtri cultor eximius à teneris annis fuit. Mu. Huic igitur canemus [1] epithalamium. A L. Et ſaltabunt Gratiæ? Mu. Non modo ſaltabunt, verum etiam duo candidiſſima pectora indiſſolubilibus mutuæ benevolentiæ modis copulabunt, ut nihil unquam inter illos poſſit incidere vel iræ, vel tædii. Illa perpetuum nihil audiet, niſi, Mea lux: ille viciſſim nihil, niſi, Anime mi. Atque huic jucunditati ne ſenectus quidem quidquam detrahet, imo potius adjunget aliquid. A L. Demirarer, ſi, qui ſic vivunt, poſſunt ſeneſcere. Mu. Recte mones: nam maturitas erit potius, quam ſenectus. A L. Atqui novi permultos, quibus intra menſes tres, iſtæ verborum blanditiæ longe in diverſum verſæ ſunt, & in convivio pro lepidis jocis volitabant diſci & quadrulæ: Maritus pro, Anime mi, audiebat, Fungus, Lagena, Spongia: uxor, Scropha, [2] Acco, [3] Vomica. Mu. Vera prædicas: ſed iſtiuſmodi nuptiæ Gratiis iratis coïerant; heic perpetuo morum jucunditas alet mutuam benevolentiam. A L. Narras tu quidem raram matrimonii felicitatem. Mu. Tam raras virtutes rara decet felicitas. A L. Quid? coibunt nuptiæ abſque Ju-

1. Epithalamium, hymnus, qui in nuptiis canitur.

2. *Acco*]. Mulier ob ſtultitiam nobilis.

3. Vomica. Vlcus, abceſſus internus: Et per Metaph. ſic importunos fœdoſque homines vocamus. Sueton in Aug. refert illum ſic vocitaſſe Agrippinam & Iulias ſuas, filiam & neptem, tres, vomicas aut tria carcinomata.

none-

none & Venere ? Mu. 1 Juno quidem non aderit, rixoſa Dea, & cui raro bene convenit cum ſuo Iove. Ne Venus quidem 2 illa terreſtris & ebrioſa, verum altera illa cæleſtis, quæ conciliat formas animorum. Al. Proinde ſterile matrimonium mihi narras. Mu. Nequaquam; imo feliciſſime fecundum. Al. Quid illa cæleſtis gignit, niſi animos ? Mu. Imo addit & corpora, ſed ipſis animis morigera, perinde quaſi gemmeo 3 myrothecio indas opobalſamum. Al. Vbinam eſt ea ? Mu. En tibi procul adventat. Al. Video: Deum immortalem, qui fulgor, quæ formæ majeſtas! ad hanc quidem altera Venus invenuſta eſt. Mu. Vides quam modeſti Cupidines, nequaquam cæci, quemadmodum illi, quibus altera dementat animos mortalium; ſed oculatiſſimi: nec habent inſanas faces, ſed ignes placidiſſimos; nec habent plumbeas cuſpides, quibus immittunt odium amantis, ac miſeros animos amore non mutuo diſcruciant. Al. Plane matrem referunt. O felicem illam domum, & ſuperis egregie caram! Ceterum licetne audire epithalamium carmen, quod illi deſtinaſtis? Mu. Imo rogamus, ut libeat audire.

Clio.

Candida laurigero nubit Cornelia Petro.
Auſpiciis adſint numina dextra bonis.

Melpomene.

Contingat illis 4 turturum concordia,

1 Iuno credebatur præeſſe nubentis hinc pronuba juno dicta eſt.

2 *Illa terreſtris*] Alluſit ad hoc quod Socrates apud *Platonem* facit duas Veneres & duos Cupidines.

3 *Myrothecion*] Vaſculum unguentarium.

4 Turturum in hac ave notarunt ſingulare ſtudium mutui amoris, uni enim nubit turtur, & conjuge amiſſa, aliam non ducit: A puerperis in ſacrificium offerebatur *Levit.* 12.

Corni-

Corniculæ vivacitas.

Thalia.

Ille caritate Gracchum Tiberium præceſſerit,
Qui ſuæ vitam antepoſuit conjugis Corneliæ.

Euterpe.

Illa caritate ſuperet * conjugem Admeti ducis,
Quæ volens mortem mariti morte mutavit ſua.

Terpſichore.

Ille non flagret leviore flamma,
Attamen fato meliore, quam olim
Plancius raptæ ſociæ gravatus.
Eſſe ſuperſtes.

Erato.

Illa non flagret leviore flamma,
Attamen longe meliore fato,
Caſta quam ſanctum deamavit olim
1 Porcia Brutum.

Calliope.

Sponſum moribus undiquaque ſanctis
Nec Naſica probatus antecellat.

Vrania.

Vxor moribus undiquaque caſtis
Vincat 2 Sulpitiam Paterculanam.

Polyhymnia.

Laudetur ſimili prole puerpera,

* *Conjugem Admeti*] Alceſten. De hac extat tragœdia Euripidis. Meminit & *Valerius Max.* lib. 3. cap. 6. Atque ibidem de Plancio & Horeſtilla. Rurſus ibidem de Porcia Catonis filia Bruti uxore.

1 Porcia, Catonis filia quæ cum Brutum maritum victum à Cæſarianis apud Phillippicos, intellexiſſet ardentes carbones hauſit ac ſe ipſam ſuffocavit.

2 *Sulpitia*] Sulpitia, Paterculi filia, uxor Fulvii Flacci, quæ ob pudicitiam è centum matronis lecta fuit ad dedicandum Romæ Veneris ſimulacrum. Meminit T. Livius.

Accreſcat

Accreſcat domui res ſimul & decus,
Sed livore vacet, ſi fieri poteſt,
Factis egregiis debita gloria.

AL. Prorſus inviderem illi Petro Ægidio, niſi tantus eſſet hominis candor, ut ipſe nemini poſſit invidere. Mu. Sed jam tempus eſt, ut cœptum carpamus iter. AL. Nunquid eſt, quod interim velitis renuntiari Lovanium? Mu. Vt noſtro nomine ſalutes amicos omnes candidos, ac noſtri ſtudioſos, ſed præ ceteris vetuſtiſſimum noſtri chori cultorem Ioannem Paludanum, Iodocum Gaverium, Martinum Dorpium, & Ioannem Borſalum. AL. Id quidem fiet diligenter: Quid ceteris? Mu. Dicam in aurem. AL. 3 Res non eſt magni ſumptus: itaque fiet quam primum.

4 *Exorciſmus, ſive ſpectrum.*

THOMAS, ANSELMUS.

TH. QVid eſt bonæ rei, quod tecum rides tam ſuaviter, quaſi theſaurum nactus ſis? AN. Non procul aberat à ſcopo tua divinatio. TH. At non imparties ſodali quidquid iſtuc eſt boni? AN. Imo jam dudum optabam mihi dari quempiam, in cujus ſinum effunderem hoc meum gaudium. TH. Age igitur, imparti. AN. Audivi modo fabulam lepidiſſimam, quam jures eſſe comicum figmentum, niſi mihi locus, perſonæ, totaque res eſſet tam nota, quam tu notus es mihi. TH. Audire geſtio, AN. Noſtin' Polum Fauni generum? TH. Maxime. AN. Is

3 *Res non eſt magni ſumptus*) Videtur hoc dictum in aurem, ut ſuſpendant ſeſe.

4 Exorciſmus vox græca adjurationem vel conjurationem ſignificans: qua Dæmones ejiciuntur addita per Dei nomen obteſtatione.

eſt & auctor, & actor hujus fabulæ. TH. Facile crediderim. Nam ille vel abſque perſona poſſit quamvis agere fabulam. AN. Sic eſt. Noſti, opinor, & prædium quod habet non ita procul à Londino? TH. Phy! non ſemel illic compotavimus. AN. Agnoſcis igitur viam utrinque arboribus pari digeſtis intervallo ſeptam. TH. Ad lævam ædium partem, altero fere 1 baliſtæ jactu. AN. Tenes. Alterum viæ latus habet alveum ſiccum, dumis ac vepribus obſitum: è ponticulo iter eſt in apertam planiciem. TH. Memini. AN. Iam pridem vagabatur rumor, ac fabula per ejus loci ruſticos, juxta ponticulum hunc obverſari ſpectrum quoddam, cujus ſubinde exaudirentur miſerandi ejulatus: ſuſpicabantur, animam eſſe cujuſpiam, quæ diris cruciatibus torqueretur. TH. Quis auctor erat iſtius rumoris? AN. Quis, niſi Polus? Hoc 2 procemium 3 præſtruxerat ſuæ fabulæ. TH. Quid iſti venit in mentem, ut iſta confingeret? AN. Neſcio, niſi quia ſic eſt hominis ingenium; gaudet hujuſmodi commentis ludere ſtultitiam populi. Dicam, quid nuper deſignarit hujus generis. Simul equitabamus aliquam multi Richemondam, inter quos erant, quos tu diceres cordatos homines. Cælum erat mire ſerenum, nec ulla uſquam nubecula ſuffuſcatum. Ibi Polus, intentis in cælum oculis, ſignavit totam faciem ac ſcapulas imagine crucis; & vultu ad ſtuporem compoſito, ita

1 Baliſta vide ſup. p. 243.

2 Procemium, præfatio ex πρὸ & οἴμη. proprie autem quod præcinebatur à citharœdis certamen inituris. Latinè præludium. præcentio.

3 Præſtruere, prius ædificare, Metaph. præparare; fraus fidem in parvis ſibi præſtruit Liv. l. 28. Et apud Claud. ad 4. Hon. Conſul. *Et ſævo præſtrue Marti.*

ſecum:

ſecum: Deum immortalem! quid ego video? Rogantibus qui proxime equitabant, quid videret, rurſus obſignans ſe majore cruce: Avertat, inquit, clementiſſimus Deus hoc oſtentum. Cum inſtarent aviditate cognoſcendi, ille defixis in cælum oculis, ac digito commonſtrans cæli locum. Nonne, inquit, videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, cauda in circulum retorta? Cum negarent, ſe videre, atque ille juſſiſſet, oculos intenderent, ac locum ſubinde commonſtraret, tandem unus quiſpiam, ne videretur parum oculatus, affirmavit, ſe quoque videre. Hunc imitatus eſt unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam eſſet perſpicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaſerat, tale portentum apparuiſſe. Mirum autem, quantum fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant qui, quid ſibi vellet oſtentum, interpretarentur ſerio. Horum ſtultitia ille, qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur. TH. Agnoſco hominis ingenium. Sed redi ad ſpectrum. AN. interea commodum divertit ad Polum Faunus quidam ſacerdos, ex eorum genere, quibus non ſatis eſt appellari Latine regulares, 1 niſi Græce cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is ſibi non vulgariter videbatur ſapere, præſertim in rebus ſacris. TH. Intelligo; repertus eſt actor fabulæ. AN. Super cœnam ortus eſt ſermo de rumore ſpectri. Cum Polus ſentiret, Fauno rumorem hunc non ſolum auditum eſſe, verum etiam creditum, cœpit homi-

1 *Niſi Græce*] Ludit: alioqui Canonici non dicuntur à regula, ſed è præbenda, quam nunc vocant. Nam canon aliquando eſt certus cibi potuſve modus, qui dabatur militibus.

nem

nem obteſtari, vir doctus ac pius ſuccurreret animulæ tam dira patienti: & ſi quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miſerum ejulatum: adjunge tibi quem voles comitem; ita & tutior audies, & certius. TH. Quid deinde? AN. Cœna peracta Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans, cum jam tenebræ ſuſtuliſſent certum de rebus judicium, tandem audit miſerandos gemitus: hos Polus artifex mire effingebat, abditus illic in vepreto, adhibita ad id olla fictili: quo vox è cavo reddita lugubrius quiddam ſonaret. TH. Hæc fabula, ut video, vincit 2 phaſma 3 Menandri. AN. Magis iſthuc dices, ſi totam audieris. Faunus domum ſe recepit, narrare cupiens quid audiſſet. Polus alia via compendiaria jam anteverterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit, quo res eſſet admirabilior. TH. Poterat interim Polus tenere riſum? AN. Illene? Vultum habet in manu. Dixiſſes, rem ſerio agi. Tandem Faunus, vehementer obteſtante Polo, ſuſcepit negotium exorciſmi, ac totam eam noctem agit inſomnem, dum diſpicit quibus modis rem aggrederetur tuto: nam ſibi quoque miſere metuebat. Primum itaque congeſti ſunt exorciſmi efficaciſſimi, & additi novi nonnulli per viſcera beatæ Mariæ, per oſſa beatæ Werenfridæ. Deinde delectus eſt locus in planicie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus

2 *Phaſma*] Id eſt, apparitio. Nomen eſt fabulæ, in qua puella potiebatur amatore ficta apparitione Deæ, cui fiebant ſacra. Vide Donatum in prologum Eunuchi.

3 Menander Poëta Comicus. Theophraſti diſcipulus fuit: à quo Terentius ſuas comœdias tranſtulit ut patet ex prol. Andr.

eſt circulus ſatis amplus, qui crebras haberet cruces, variaſque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis ι conceptis. Adhibitum eſt vas ingens, plenum aquæ conſecratæ. Addita eſt in collum ſacra ſtola, quam vocant, unde pendebat initium Evangelii ſecundum Ioannem. In loculis habebat cerulam, à Romano Pontifice quotannis conſecrari ſolitam, quæ vulgo dicitur Agnus Dei. His armis olim ſe muniebant adverſus noxios dæmones, prius quam illis Franciſci cuculla cœpit eſſe formidabilis. Hæc omnia procurata ſunt, ne, ſi ſpiritus malus eſſet, impetum faceret in exorciſtam. Nec tamen auſus eſt ſe ſolum huic circulo committere: ſed decretum eſt, adhibendum eſſe ſacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, ne, ſi naſutior adjunctus fuiſſet, proderetur fabulæ myſterium, adjungit parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit: ſic enim poſtulabat actio fabulæ; & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Poſtridie rebus omnibus rite præparatis, ſub horam decimam Faunus cum parocho circulum ingreditur. Polus, qui præceſſerat, è vepreto gemit miſerabiliter. Faunus auſpicatur exorciſmum. Interim Polus clam per tenebras ſubducit ſe in villam proximam. Illinc adducit aliam perſonam fabulæ: nec enim poterat niſi per multos agi. TH. Quid faciunt? AN. Conſcendunt equos nigros, ignem occultum ſecum ferunt. Vbi non procul abeſſent à circulo, ignem oſtentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. TH. Quantum operæ ſumſit Polus ille, ut falleret! AN. Sic eſt homo. Verum ea res propemo-

ι Concepta verba, ea ſunt quæ certa formula contenta ſunt. ſic apud Plaut. in Pſeud. a.1. ſc.3. *conceptis verbis jurare* ſecundum Turneb. eſt alio præeunte, & jusjurandum verbis certa formula comprehenſis dictante jurare.

dum

dum peſſime ceſſerat illis. Th. Qui ſic? An. Nam equi ſubito prolato igne conſternati, parum abfuit quin & ſe præcipitarent, & ſeſſores. Habes primum actum fabulæ. Vbi reditum eſt in colloquium, Polus velut ignarus omnium, rogat quid eſſet actum. Ibi Faunus narrat, ſibi conſpectos duos teterrimos cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus ſpirantes ignem; qui tentaſſent ingredi circulum, verum efficacibus verbis abactos in malam rem. His rebus cum accreviſſet animus Fauno, poſtero die ſummo cum apparatu rediit in circulum: cumque diu multis obteſtationibus provocaſſet ſpectrum, Polus rurſum cum collega ſuo procul oſtendit ſeſe ex equis atris horrendo fremitu, quaſi cuperent irrumpere in circulum. Th. Nihil habebant ignis? An. Nihil, nam id male ceſſerat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque ſe proripit, velut abacti exorciſmis Fauni, ſacerdotem utrumque, una cum vaſe quod habebant aquæ ſacræ plenum, provolvunt in terram. Th. Hoc præmii tulit pro ſua actione parochus? An. Tulit, & tamen maluit hoc perpeti, quam deſerere cœptam fabulam. His ita geſtis, ubi reditum eſt ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus, quanto fuiſſet in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem ſuis verbis profligaſſet: jamque certam conceperat fiduciam, nullum eſſe tam noxium aut impudentem dæmonem, qui poſſet in circulum irrumpere. Th. Faunus ille non multum abeſt à fatuo. An. Nihil adhuc audiſti. Hucuſque progreſſa fabula, commodum ſupervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam; juvenis, ut ſcis, ingenio mire feſtivo. Th. Scio: nec abhorrens ab hujuſmodi jocis. An. Abhorrens?

Nullum ille 1 vadimonium non deſereret, ſi talis vel ſpectanda, vel agenda eſſet fabula. Huic ſocer rem omnem denarrat; atque illi delegat partes, ut animam agat. Sumit ornatum, ac lubens, convolvit ſe linteo, quemadmodum apud nos ſolent funera: habet prunam vivam in teſta, quæ per linteum reddebat ſpeciem incendii. Sub noctem itum eſt ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit exorciſmos omnes. Tandem procul inter vepretum oſtendit ſeſe anima, ſubinde oſtentans ignem, ac miſere ſuſpirans. Hanc cum Faunus obteſtaretur, ut eloqueretur quiſnam eſſet, ſubito proſiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis: fictoque fremitu, Nihil, inquit, tibi iuris eſt in hanc animam; mea eſt: ac ſubinde procurrit uſque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorciſtam: moxque velut ſubmotus verbis exorciſmi, & vi aquæ ſacræ, quam illi multam aſperſit, retroceſſit. Tandem abacto 2 pædagogo dæmone, naſcitur dialogiſmus Fauni cum anima. Percunctanti, & obteſtanti, reſpondit ſe eſſe animam hominis Chriſtiani. Rogata, quo nomine vocaretur, reſpondit; Faunus. Faunus? inquit: idem mihi nomen eſt. Jamque ex communi nomine res cœpit illi magis eſſe cordi, ut Faunus Faunum liberaret Cum Faunus multa percunctaretur; ne diutina confabulatio proderet fucum, ſubducebat ſeſe

1 Vadimonium deſereret, i. e. rem magni momenti, ſecundum Adagium. Dignum ob quod vadimonium deſeratur. de re maxime ſeria ac momentoſa: Turpe enim fuit olim & damnoſum. vadimonium deſerere, nec vadimonii promiſſor, niſi ob graves cauſas excuſabatur.

2 *Pædagogo*] Qui ſervabat animam, nec ab ea diſcedebat; Sic *Terentius* Phædriam vocat puellæ pædagogum.

anima,

anima, negans ſibi fas eſſe diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni; pollicita tamen eſt, ſeſe poſtridie redituram hora qua fas eſſet. Rurſus convenitur in ædibus Poli, qui * choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorciſta quid eſſet geſtum, nonnulla etiam admentiens, quæ ſibi tamen perſuadebat eſſe vera. Adeo favebat negotio quod agebatur. Jam hoc compertum erat, ſcilicet animam eſſe Chriſtianam, quæ ſub inclementiſſimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorciſmo proximo ridiculum quiddam accidit. Th. Obſecro, quidnam? AN. Cum Faunus evocaſſet animam, Polus qui dæmonem agebat, prorſus ſic aſſiliit, quaſi intra circulum irrupturus: cumque contra Faunus pugnaret exorciſmis, multamque vim aquæ aſpergeret, tandem exclamat dæmon, ſe ne pili quidem facere iſta omnia: Rem, inquit, habuiſti cum puella: mei juris es. Id cum Polus joco diceret tamen forte fortuna verum dixiſſe viſus eſt: nam exorciſta hoc dicto tactus, ilico recepit ſe in centrum circuli, & neſcio quid immuſſavit in aurem parocho. Id Polus ſentiens, recepit ſeſe; ne quid audiret, quod audire 1 fas non eſſet. Th. Sane Polus religioſum ac verecundum agebat dæmonem. AN. Sic eſt. reprehendi poterat actio, quod parum meminiſſet decori. Exaudivit tamen paro-

* *Choragus*] Qui producit ac reducit perſonas in fabulis, quaſi præfectus fabulæ.

1 Videlicet confeſſionem, quæ à nullo abſque capitis periculo debet effutiri; ideoque uni ſacrificulo ſemotis teſtibus peragi debet. hinc auricularis dicitur.

chi vocem 2 indicentis ſatisfactionem. TH. Quam? AN. Ut ter diceret precationem Dominicam. ex hoc conjiciebat, illum ter habuiſſe rem eadem nocte. TH. Hoc ſane regularis ille præter regulam! AN. Homines ſunt, & lapſus erat humanus. TH. Perge. quid deinde factum? AN. Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultro provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat. Fefelliſti me, inquiens, ſi ſapuiſſem, non monuiſſem te. Perſuaſum eſt hoc multis, quæ ſemel ſacerdoti confeſſus ſis, prorſus abolita eſſe è memoria dæmonis, ne poſſit opprobrare. TH. Jocum plane ridiculum narras. AN. Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum colloquium habitum eſt cum anima. Summa huc evaſit. Roganti exorciſtæ, num qua via poſſet à cruciatu liberari; reſpondit illa, poſſe, ſi pecunia, quam reliquiſſet fraude partam, reſtitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, ſi per bonos viros diſpenſaretur in pios uſus? Reſpondit, & hoc profuturum. Heic exhilaratus exorciſta, ſumma diligentia percunctatus eſt, quanta eſſet ſumma. Illa dixit, ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, ſed procul diſſitum, ubi theſaurus heic defoſſus eſſet. Præſcripſit in quos uſus vellet impendi. TH. In quos? AN. Ut tres ſuſciperent peregrinationem, quorum unus adiret limina Petri, alter iret ſalutatum Jacobum Compoſtellanum, tertius oſcularetur pectinem Jeſu, qui eſt Treveris. Deinde per aliquot mona-

2 Indicentis, imponentis, vel imperantis ſatisfactionem: Indicere enim ſignificat frequenter imperare, decernere, ſignificare: ſic indicere juſtitium eſt ceſſationem juris dicendi imperare Livius l.10. ab urbe cond.

ſteria

ſteria magna vis pſalteriorum ac miſſarum perageretur. Quod ſupereſſet, ipſe pro ſuo arbitratu diſpenſaret. Jam totus erat in theſauro Fauni animus; illum toto pectore devorarat. TH. Vulgaris morbus eſt, quanquam hoc nomine peculiariter male audiunt ſacerdotes. AN. Ubi nihil eſſet omiſſum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorciſta ſubmonitus à Polo, cœpit animam de curioſis artibus percunctari, de 1 alcumiſtica, deque 2 magia. Et ad hæc anima quædam reſpondit pro tempore, ceterum pollicita, ſe plura indicaturam, ſimul atque illius opera liberata fuiſſet à pædagogo dæmone. Sit hic, ſi videtur, tertius fabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique ſerio prædicare rem prodigioſam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis; polliceri monaſteriis magnifica quædam: & omnino nihil jam humile loquebatur. Adit locum, reperit ſigna, non auſus tamen eſt effodere theſaurum, quod anima injeciſſet ſcrupulum, ingenti periculo facturum, ſi prius, quam eſſent peractæ miſſæ, theſaurus attingeretur. Jam multis naſutioribus ſubolebat fucus. Cum tamen ille nuſquam non deprædicaret ſuam ſtultitiam, clam admonitus eſt ab amicis, præſertim ab Abbate ſuo, ne qui hactenus habitus eſſet vir prudens, nunc diverſum de ſe ſpecimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet, rem eſſe ſeriam: adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter ſpectra & malos genios

1 Alcumiſtica quid ſit vide ſubſequens Colloquium.

2 Magia, perfecta ac abdita rerum naturalium ſcientia: ſignificat quoque nefandam Dæmonum invocationem, quam Plinius artem inteſtabilem vocat. hanc γοητείαν vocat: magia autem vox Perſica.

nihil ſomniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipſam faciem, quæ ſic pallebat, ſic erat extenuata, ſic dejecta, ut larvam eſſe diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio ſuccurſum fuiſſet. TH. Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. AN. Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujuſmodi technam commenti ſunt. Effinxerunt epiſtolam raris literis deſcriptam; idque non in chartis vulgaribus, ſed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, ſubrubentibus, ut ſcis, luto. Epiſtolæ ſententia hæc erat: Faunus, dudum captivus, nunc liber, Fauno liberatori ſuo optimo ſalutem æternam. Non eſt, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio maceres; reſpexit Deus animi tui piam voluntatem, & illius merito me liberavit à ſuppliciis: ego nunc feliciter ago inter angelos. Te manet locus apud divum Auguſtinum, qui proximus eſt Apoſtolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coram. Interim cura ut vivas ſuaviter. Datum è cœlo 1 empyreo, Idibus Septembribus, anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo octavo, ſub ſigillo annuli mei. Hæc epiſtola clam poſita eſt in altari, ubi facturus erat rem divinam Faunus. Ea peracta ſubornatus eſt, qui eum ſubmoneret de re, quaſi caſu deprehenſa. Nunc eam circumfert epiſtolam, & oſtentat ceu rem ſacram: nihilque credit certius, quam eam è cœlo perlatam ab angelo. TH. Iſtud non eſt liberaſſe hominem inſania, ſed

1 Empyreo, ſupremo ac ut ſcriptura loquitur tertio cœlo, Dei & Beatorum Sede ἐμπύρειος οὐρανὸς, ignitum cœlum, non quod revera ſit tale: ſed propter puritatem quâ alios longè ſuperat.

mutaſſe

mutaſſe inſaniæ genus. AN. Sic eſt profecto, niſi quod nunc inſanit ſuavius. TH. Antehac non ſoleo multum tribuere fabulis, quæ vulgo feruntur de ſpectris, ſed poſthac multo minus tribuam: ſuſpicor enim, ab hominibus credulis, & Fauni ſimilibus, multa pro veris prodita literis, quæ ſimili artificio ſunt adſimulata. AN. Ego pleraque hujus generis eſſe credo.

2 *Alcumiſtica.*

3 PHILECOUS, LALUS.

PH. QUid eſt novæ rei, quod ſic Lalus apud ſeſe ridet, ac pene in cachinnos ſolvitur, ſubinde ſignans ſe cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multum, amiciſſime Lale. Videre mihi admodum felix. LA. Atqui felicior ero, ſi te impartiam hoc gaudio. PH. Fac igitur quamprimum me bees. LA. Noſti Balbinum? PH. Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? LA. Sic eſt, ut dicis; ſed nullus eſt mortalium, qui ſapit omnibus horis, aut qui ſit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi; jam olim inſanit in artem, quam vocant alcumiſticam. PH. Haud tu quidem nævum narras, ſed inſignem morbum. LA. Vtcunque eſt, ille toties deluſus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirifice paſſus eſt ſibi dari verba. PH. Quo pacto? LA. Adiit illum ſacerdos quidam: ſalutavit honorifice: mox ſic exorſus eſt: Doctiſſime Balbine, mirabere for-

2 Alcumiſtica, ars docens vel metallorum tranſmutationem, vel ſeparationem: aliter Alchimia. vox compoſita ex præfixo Arabum articulo *Al* & χύω v. χέω *fundo.*

3 *Lalus*] Loquax. Philecous, avidus audiendi.

taſſis, quod ignotus ſic interpellem te, quem ſcio nunquam non ſanctiſſimis ſtudiis occupatiſſimum. Annuit Balbinus; qui mos eſt illi; nam verborum eſt mire parcus. PH. Prudentiæ narras argumentum. LA. Verum alter prudentior ſic pergit. Ignoſces tamen huic meæ importunitati, ſi cognoris cauſſam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus; ſed paucis, ſi potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctiſſime, eſſe varia mortalium fata: ego neſcio, utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim ſi meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulcre felix: ſi ex altera, nihil me infelicius. Vrgente Balbino ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctiſſime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium ſic notum eſt, ut nulli notius. PH. Rhetorem mihi depingis, non alcumiſtam. LA. Mox audies alcumiſtam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maxime expetendam diſcerem: illam, inquam, totius philoſophiæ 1 medullam alcumiſticam. Ad nomen alcumiſtices nonnihil experrectus eſt Balbinus, geſtu duntaxat: ceterum gemitu juſſit ut pergeret. Tum ille: Sed ô me miſerum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogaſſet, quaſnam vias diceret: Scis, inquit, optime, (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctiſſimum?) duplicem eſſe hujus artis viam: alteram, quæ dicitur longatio: alteram, quæ dicitur curtatio. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere.

1 Medulla philoſophiæ: i. e. pars melior & quaſi flos philoſophiæ: nam quod optimum eſt id natura videtur intimè recondidiſſe.

Balbino ſciſcitante , quod eſſet diſcrimen viarum: Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar, cui ſciam hæc omnia ſic eſſe nota , ut nulli notiora. Itaque ſupplex huc ad te accurri, ut miſertus noſtri, digneris impartire nobis viam illam feliciſſimam curtationis. Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ita te Jeſus Chriſtus ſemper majoribus locupletet dotibus. Cum hic non faceret obteſtandi finem, Balbinus fateri coactus eſt, ſe prorſus ignorare, quid eſſet longatio aut curtatio : jubet exponat ipſe vim harum vocum. Tum ille: Quanquam, inquit, ſcio, me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt , duabus rationibus vertunt rerum ſpecies : altera, quæ brevior eſt, ſed pluſculum habet periculi: altera , quæ longior eſt, ſed eadem tutior. Ego mihi videor infelix: qui hactenus ſudarim in ea via, quæ meo animo non arridet ; neque quenquam nanciſci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immiſit in mentem, ut te adirem, virum non minus pium quam doctum. Doctrina tibi præſtat, ut facile poſſis dare quod peto : pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus ſalus tibi in manu eſt. Ne longum faciam, cum hujuſmodi ſermonibus veterator ille amoviſſet à ſe ſuſpicionem fuci ; fidemque feciſſet , ſibi viam alteram eſſe perſpectiſſimam; jam pridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans ſibi, Valeat, inquit, illa curtatio , cujus ego ne nomen quidem unquam audivi, tantum abeſt ut teneam : dic mihi bona fide, longationem tenes exacte? Phy, inquit ille; ad unguem; ſed diſplicet longitudo. Cum Balbinus rogaſſet, quantum temporis

requireretur: Nimium, inquit; totus pene annus; ſed interim tutiſſima eſt. Ne labora, inquit Balbinus, etiamſi toto biennio ſit opus, modo fidas arti tuæ. Vt rem in pauca conferam, convenit inter eos, ut negotium aggrederentur clam in ædibus Balbini: hac lege, ut ille ſuppeditaret operam, Balbinus ſumptum; lucrum ex æquo ac bono videretur: quanquam impoſtor modeſtus ultro totum lucrum, quod proveniſſet, Balbino deferebat. utrinque juratum eſt de ſilentio, quod faciunt qui myſteriis initiantur. Iam ilico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque quæ ad inſtruendam officinam pertinent. Ibi noſter alcumiſta ſuaviter in ſcorta, aleam & compotationes 1 decoquit eam pecuniam. Ph. Hoc nimirum eſt 2 vertere rerum ſpecies. La. Vrgente Balbino, ut rem aggrederetur; An non tenes, inquit, illud, Dimidium facti, qui bene cœpit, habet? Magnum eſt, bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Heic rurſus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut piſcis non capitur abſque eſca, ita aurum alcumiſtis non provenit, niſi pars auri admiſceatur. Interea Balbinus totus erat in ſupputationibus: ſubducebat enim, ſi uncia pareret quindecim, quantum eſſet lucri rediturum ex unciis bis mille: tantum enim decreverat inſumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxiſſet alcumiſta, jamque menſem unum atque alterum multum operæ ſimulaſſet circa folles & carbones, roganti Balbino,

1 *Decoquit*] decoquere eſt nequiter profundere. Inde decoctores.

2 *Vertere rerum ſpecies*] Nam id profitentur alcumiſtæ. Qui profundit, in id vertit, quo fruitur.

ecquid

ecquid procederet negotium; primum obmutuit, urgenti tandem reſpondit, Sicut ſolent res præclaræ, quæ ſemper difficiles habent aditus. Cauſſabatur erratum in emendis carbonibus: quernos enim emerat, cum abiegnis eſſet opus, aut colurnis. Ibi perierant aurei centum. nec eo ſegnius reditum eſt ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones. Jamque majore ſtudio res cœpta eſt, quam antea; quemadmodum in bello milites, ſi quid ſecus accidit, quam vellent, virtute ſarciunt. Cum menſes jam aliquot ferbuiſſet officina, & exſpectaretur fœtus aureus, ac ne mica quidem auri eſſet in vaſis, (jam enim & illud omne decoxerat alcumiſta) inventa eſt alia cauſſatio, nimirum vitra, quibus uſus fuerat, non fuiſſe temperata ſicut oportuit. Etenim 1 ut non ex quovis ligno Mercurius fingitur, ita non quibuſlibet vitreis conficitur aurum. Quo plus erat impenſum, hoc minus libebat deſiſtere. PH. 2 Sic ſolent aleatores; quaſi non multo ſatius ſit, hoc perdere, quam totum. LA. Sic eſt. Dejerabat alcumiſta; nunquam ſibi ſic impoſitum fuiſſe: nunc errore deprehenſo cetera fore tutiſſima, & hoc diſpendii magno cum fœnore ſarturum ſeſe. Mutatis vitreis tertia inſtaurata eſt officina. Admonebat alcumiſta, rem felicius ſucceſſuram, ſi Virgini matri, quæ, ut ſcis, Paraliis colitur, mitteret aliquot aureos dono: artem enim eſſe ſacram, nec abſque favore numinum

1 Non omnium ingenia omnibus ſunt idonea ac diſciplinis accomodata: magno enim ſtudio ſeligebant lignum unde numen exſculperent: præſertim qui eo ad magiam utebantur: hoc proverb. coincidit cum eo quod refert Athen. l. 5. Ex thymbra nemo lanceam conficere poteſt.

2 *Sic ſolent*] Iuxta illud poëtæ Sic ne perdiderit, non ceſſat perdere luſor: Et revoçat cupidas alea ſæpe manus.

rem proſpere geri. Id conſilium vehementer placuit Balbino homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suſcepit religioſam profectionem alcumiſta, nimirum in proximum oppidulum, atque illic 1 votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reverſus domum, nuntiat, ſibi ſummam eſſe ſpem, negotium ex animi ſententia ſucceſſurum; adeo divam virginem votis ſuis viſam annuere. Ubi multo jam tempore ſudatum eſſet, ac ne mica quidem auri naſceretur uſquam, expoſtulanti Balbino reſpondit, ſibi nihil unquam tale accidiſſe in vita, toties artem experto; nec ſatis poſſe conjectare quid eſſet in cauſa. Quum diu divinatum eſſet, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermiſiſſet audire ſacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil ſuccedere his omiſſis. Ibi impoſtor, rem, inquit, acu tetigiſti. Me miſerum, ſemel atque iterum id admiſſum eſt per oblivionem, & nuper à prolixo convivio ſurgens, oblitus ſum dicere ſalutationem Virginis. Tum Balbinus, Non mirum, inquit, ſi res tanta non ſuccedit. Recipit artifex, ſe pro prætermiſſis ſacris duobus duodecim auditurum, & pro unica ſalutatione decem repoſiturum. Cum alcumiſtam prodigum ſubinde defeciſſet pecunia, nec ſuppeterent petendi cauſſæ, tandem hanc technam commentus eſt: rediit domum admodum exanimatus: ac voce lamentabili, Perii, inquit, funditus, Balbine, perii; actum eſt de capite meo. Ob-

1 Votivum dicitur quod voti cauſa datur aut perſolvitur: ſic apud Hor. l.1. Ep. 3 *paſcitur in veſtrum reditum votiva juvenca.* Ita Ovid. Am. 1. votiva Thura vocat quæ voti cauſa perſolvebantur; aliàs Plaut. in Caſ. aures votivas vocat, quæ ſunt audiendi avidæ.

ſtupuit.

ſtupuit Balbinus : & tanti mali cauſſam avebat cognoſcere. Subodorati ſunt, inquit, aulici quod egimus : nec aliud exſpecto, quam ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam ſerio Balbinus. Nam ſcis, * apud nos capitale eſſe, ſi quis alcumiſticam exerceat abſque principis permiſſu. Pergit ille : Non, inquit, metuo mortem ; utinam illa contingat ! metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc eſſet : Rapiar, inquit, aliquo in turrim : illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors eſt, quæ non potior eſſe debeat, quam talis vita? Ibi res ventilata eſt conſultatione. Balbinus, quoniam callebat artem Rhetoricam, pulſavit omnes ſtatus, ſi qua periculum vitari poſſet. Non potes, inquit, inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regios ſatellites res ſparſa eſt : & habent argumenta, quæ dilui non poſſint. Ne defendi quidem factum poterat ob legem manifeſtam. Cum multis in medium adductis, nihil videretur firmi præſidii, tandem alcumiſta, cui jam opus erat præſenti pecunia : nos, inquit, Balbine, lentis conſiliis agimus ; atqui res poſcit præſens remedium. Jam arbitror adfuturos, qui me abripiant in malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino, tandem alcumiſta, Nec mihi quidquam occurrit, inquit, nec quidquam ſupereſſe video, niſi ut fortiter peream : niſi forte hoc placet, quod unum ſupereſt, utile magis quam honeſtum, niſi quod durum eſt telum neceſſitas. Scis, inquit, hoc hominum genus

* *Apud nos*] **Plin.** lib. 40, cap. 1. refert, Britannos mire inſaniſſe in magiam, uſque ad ipſius ætatem. Sunt adhuc qui in alcumiſtica parum ſobrii ſunt : quanquam lex capitalis appoſita eſt.

avidum

avidum eſſe pecuniæ; eoque facilius corrumpi poſſe, ut ſileant. Quamvis durum ſit illis 1 furciferis dare quod profundant, tamen, ut nunc res ſunt, nihil video melius. Idem viſum eſt Balbino; ac numeravit aureos triginta, quibus redimeret ſilentium. PH. Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. LA. Imo in re honeſta citius dentem extudiſſes ab eo, quam nummum. Sic proſpectum eſt alcumiſtæ, cui nihil erat periculi: niſi quod non haberet quod daret amicæ. PH. Demiror, Balbino in tantum nihil eſſe 2 naſi. LA. Heic dumtaxat naſo caret, in ceteris naſutiſſimus. Rurſum nova pecunia inſtruitur fornax, ſed præmiſſa ad Virginem matrem precatiuncula, ut cœptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc, nunc illud cauſſante, 3 luditur opera, & perit impenſa. Interim extitit caſus quidam ridiculus. PH. Quiſnam? LA. Alcumiſta furtivam conſuetudinem habebat cum uxore cujuſdam aulici: maritus concepta ſuſpicione cœpit hominem obſervare. Tandem cum illi nunciatum eſſet, ſacrificum eſſe in cubiculo, præter exſpectationem rediit domum, pulſat oſtium. PH. Quid facturus homini? LA. Quid? nihil ſuave: aut occiſurus erat, aut exſecturus. Vbi maritus inſtans minitaretur, ſe vi effracturum oſtium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum eſt, & circumſpicitur præſentaneum aliquod conſilium. Nec erat aliud, quam

1 Furcifer qui ob aliquod leve delictum cogebatur à Domino ignominiæ cauſa magis quam ſupplicii, furcam colligatis ad eam manibus ferre: Ter. in Andria Oh tibi ego ut credam furcifer: Trifurcifer. inſignis furcifer.

2 Naſi, i. e. ſagacitatis ac judicii vide ſuprà.

3 Luditur opera. fruſtrà laborare. Ter. in Phorm. in illis fructus eſt, in his opera luditur.

quod ipſa dabat res. Abjecit tunicam, ac per feneſtram anguſtam dejecit ſeſe, non abſque periculo, nec ſine vulnere; ac fugit. Scis, tales fabulas ilico ſpargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinarat artifex. PH. Heic itaque 1 medius tenetur. LA. Imo felicius elapſus eſt hinc, quam è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil expoſtulabat Balbinus, ſed nubilo vultu ſatis indicabat, ſe non ignorare quod vulgo ferebatur. Noverat ille, Balbinum eſſe virum pium, in nonnullis pene dixerim ſuperſtitioſum. Et qui tales ſunt, in quamvis magno peccato facile condonant ſupplici. Itaque data opera injicit mentionem de ſucceſſu negotii, queritans non perinde ſuccedere, ut ſolet, aut vellet: addebat, ſe vehementer mirari, quid eſſet in cauſſa. Ibi per occaſionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur deſtinaſſe ſilentium, & erat qui facile commoveretur: Non eſt, inquit, obſcurum quid obſtet; peccata obſtant, quo minus ſuccedat quod à puris pure tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, ſubinde tundens pectus, & vultu voceque lacrymabili: Veriſſimum, inquit, dixiſti, Balbine: Peccata, inquam, obſtant: ſed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud ſacerdotem ſanctiſſimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos ſuos. Et, ô me miſerum! è ſacrifico factus ſum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus, quod miſimus Virgini matri. Perieram certo exitio, ni illa ſuccurriſſet. Jam maritus ef-

1 Medius tenetur, de eo qui ſic captus eſt ut nullo negotio poſſit evadere. Eodem pertinet Terentianum illud: ſublimem medium arriperem.

fringebat

fringebat fores, feneſtra erat arctior quam ut poſſem elabi: in tam præſentaneo periculo venit in mentem ſanctiſſimæ Virginis; procidi in genua, obteſtatus ſum, ſi gratum fuiſſet munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto feneſtram, (ſic enim urgebat neceſſitas) & ſatis amplam reperi ad effugium. PH. Credidit iſta Balbinus? LA. Credidit? Imo etiam ignovit, & admonuit religioſe, ne ſe præberet ingratum beatiſſimæ Virgini. Numerata eſt rurſus pecunia danti fidem, ſe poſthac rem ſacram pure tractaturum. PH. Quis tandem finis? LA. Perlonga eſt fabula: ſed ego paucis abſolvam. Cum ejuſmodi commentis diu luſiſſet hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorſiſſet, tandem venit illò qui nebulonem à puero noverat. Is facile divinans, illum idem agere apud Balbinum, quod nuſquam non egerat, clam aggreditur illum: exponit qualem artificem domi ſuæ foveret; monet ut quamprimum ableget hominem, ni mallet ipſum aliquando 1 compilatis ſcriniis fugere. PH. Quid heic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? LA. In carcerem? Imo numeravit viaticum, obteſtans per omnia ſacra, ne, quod accidiſſet, effutiret. Et ſapuit, mea quidem ſententia, qui hoc maluerit, quam eſſe fabula conviviorum, & fori; deinde venire in periculum confiſcationis. Nam impoſtori nihil erat periculi: artis tantum tenebat, quantum aſinus quivis; & in hoc genere favorabilis eſt impoſtura. Quod ſi furti crimen intentaſſet, à ſuſpendio tutum reddebat unctio;

1 Compilatis ſcriniis, corraſis ac ſurreptis ſcriniis: compilare enim eſt ſurripere, unde compilare & expilare hæreditatem: hinc compilatores, qui multa in unum cogunt [illegible].

neque

neque quiſquam lubens gratis alat talem in carcere. Pн. Miſereſceret me Balbini, niſi ipſe gauderet deludi. La. Nunc mihi properandum eſt in aulam: alias referam his etiam multo ſtultiora. Pн. Cum vacabit, & audiam lubens, & fabulam fabula penſabo.

2 *Hippoplanus.*

Aulus, Phædrus.

Au. DEum immortalem, 3 Ὡς σεμνοπροσωπεῖ noſter Phædrus, & ſubinde in cœlum ſuſpicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei, Phædre? Pн. Quam ob rem iſtud interrogas, Aule? Au. Quoniam è Phædro mihi videris factus 4 Cato; tanta eſt in vultu ſeveritas. Pн. Non mirum, amice, modo confeſſus ſum peccata mea. Au. Phy, jam deſino mirari. Sed dic age, bona fide confeſſus es omnia? Pн. Omnia quæ quidem in mentem veniebant, unico dumtaxat excepto. Au. Cur unum hoc reticuiſti? Pн. Quia nondum potuit mihi diſplicere. Au. Oportet eſſe peccatum ſuave. Pн. An peccatum ſit, neſcio: ſed tamen, ſi vacat, audies. Au. Audiam equidem lubens. Pн. Scis quanta ſit impoſtura apud noſtros in his qui vendunt, aut locant equos? Au. Plus ſcio quàm vellem, non ſemel ab illis deluſus. Pн. Nuper incidit mihi iter, cum ſatis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo quemdam ex illis, quem dixiſſes ejus generis minime malum; & intercedebat mihi cum

2 *Hippoplanus*] Qui imponit in vendendis equis.

3 Ὡς σεμνοπροσωπεῖ] Id eſt, quomodo ſeveritatem vultu præfert.

4 Catonis ſeveritas ac gravitas omnibus nota, abiit in Proverb. ita ut omnes ita tetrici ac ſeveri Catones dicantur.

homine

homine nonnihil etiam amicitiæ. Narro, mihi rem eſſe ſeriam ; opus eſſe præſtrenuo equo : ſi unquam præbuiſſet ſe mihi bonum virum, nunc præſtaret. Ille pollicetur, ſeſe ſic mecum acturum, ut ageret cum fratre ſuo cariſſimo. Au. Fortaſſis & fratri impoſiturus. Ph. Inducit in ſtabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus ceteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans, eum equum frequenter à multis expetitum eſſe;ſe eum maluiſſe ſervare amico ſingulari, quam ignotis addicere. Conventum eſt de pretio : numeratur pecunia præſens : conſcendo. Mira alacritate geſtiebat equus in egreſſu ; dixiſſes feroculum eſſe:nam erat obeſulus & pulchellus. Vbi jam equitaſſem ſeſquihoram, ſenſi, plane laſſum, ne calcaribus quidem impelli poſſe. Audieram, tales ab illis ad impoſturam ali, quos è ſpecie judicares inſignes, ceterum laboris impatientiſſimos. Ego continuo mecum, Captus ſum. Age,[1] par pari referam, ubi rediero domum. Au. Quid heic conſilii capiebas eques abſque equo ? Ph. Id quod res dabat. deflexi in proximum vicum. Illic clam apud quendam mihi notum depoſui equum, & conduxi alterum:profectus tum quo deſtinaram : reverſus ſum, reddo conductitium equum, reperio [2] meum ſophiſtam, ut erat, obeſum & pulcre requietum ; eo vectus redeo ad impoſtorem ; rogo ut in ſtabulo ſuo alat dies aliquot, donec repetiero. Percunctatur quam commode me geſſerit : Ego vero dejero per

1 Par pari referre, talem ſe præſtare erga alios qualis fuere nobis : natum videtur proverb. ex eo quod Græci in ſuis conviviis æqualibus poculis bibebant, & inter pocula incaleſcebat hæc vox ἴσον ἴσῳ.

2 *Meum ſophiſtam*] Id eſt, fucatum equum.

omnia

omnia ſacra, me nunquam in vita conſcendiſſe tergum equi felicioris; volaſſe potius quam ambulaſſe, nec tam longo itinere unquam ſenſiſſe laſſitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cum illi perſuaſiſſem eſſe vera, tacitus, ſecum cogitabat, equum illum alium eſſe, quam hactenus ſuſpicatus eſſet. Itaque priuſquam abirem, rogabat num mihi venalis eſſet equus: primo negabam; quod ſi incideret iter denuo, non facile fore nanciſci ſimilem. attamen nihil eſſe mihi tam carum, quod non eſſet venale pretio largo, etiamſi quis me ipſum, inquam, cuperet emtum. Au. Næ tu pulcre 1 Cretenſem agebas cum Cretenſi. Ph. Quid multis? Non dimittit me, niſi pronuntiata equi 2 indicatura. Indicavi non paullo pluris quam emeram. Digreſſus ab homine, mox ſuborno, qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulcre inſtructum atque edoctum: is ingreſſus domum inclamat locatorem: ait, ſibi opus eſſe inſigni equo, & laboris egregie patienti. Alter oſtendit multos, & peſſimum quemque maxime prædicat; ſolum illum quem mihi vendiderat, quoniam exiſtimabat vere talem qualem prædicaveram, non laudat. At alter illico rogat, num & ille venalis eſſet: nam deſcripſeram illi formam equi, & locum indicaram. Locator primum obticeſcere, atque alios ambitioſe prædicare. Cum iſte ceteris utcunque probatis ſemper ageret de uno illo, tandem locator apud ſe; Plane fefellit

1 Cretenſis cum Cretenſi: Infames ſunt Cretenſes ob mendacia & fidem lubricam: idem eſt igitur ac ſi diceret impoſtor cum impoſtore: hinc Cretyzare. mentiri. Cretenſi cum Ægineta, de illis dicitur qui mutuis inter ſe fallaciis agunt.

2 Indicatura, Æſtimatio.

me judicium de illo equo: ſiquidem hic peregrinus ſtatim agnovit hunc inter omnes. Cum inſtaret ille, tandem hic, Venalis eſt, inquit: ſed pretio fortaſſe deterreberis. Non eſt, inquit ille, magnum pretium, ſi rei dignitas reſpondeat: indica. Indicavit aliquanto pluris, quam indicaram ipſi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio, datur arrha ſatis magna, nempe regalis aureus, ne qua ſuſpicio incideret ſimulatæ emtionis. Emtor jubet equo dari pabulum; ſe mox ait rediturum, & abducturum: dat etiam ſtabulario drachmam. Ego, ſimul atque cognovi pactionem eſſe firmam, ſic ut reſcindi non poſſet, rurſus ocreis & calcaribus armatus redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adeſt ille; rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus: Nam eveſtigio proficiſcendum eſt ob rem maxime ſeriam. Atqui modo, inquit, mandabas ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam, ſed præter exſpectationem objectum eſt negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Heic ille: Eliges ex omnibus quem voles; tuum habere non potes. Rogo quam ob rem? Quoniam venditus eſt, inquit. Ibi ego ſimulata magna perturbatione: Prohibeant, inquam, ſuperi quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiam ſi quis numeret quadruplum. Incipio rixam; clamo, me perditum. Tandem incaluit & ille; Quid opus, inquit, his jurgiis? Indicaſti equum, ego vendidi: ſi numero pretium, nihil habes quod mecum agas; ſunt in hac urbe leges: ad exhibendum equum me non potes compellere. Cum diu clamaſſem, aut equum exhiberet, aut emtorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æſtimaram viginti ſex. Ille æſtimarat

triginta

triginta duobus. Cogitabat apud ſe, præſtat hoc lucri facere, quam equum reddere. Abeo dolenti ſimilis, ac vix placatus etiam data pecunia. Ille rogat ut boni conſulam; ſe aliis in rebus penſaturum hoc incommodi. Sic impoſitum eſt impoſtori. Habet equum nullius pretii. Exſpectat ut, qui arrham dedit, veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec unquam venturus eſt. Au. Interim nunquam tecum expoſtulavit? Ph. Qua fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem ſemel atque iterum, conqueſtus eſt de fide emptoris. Verum ego ultro expoſtulavi cum homine, dicens, illum eo malo dignum, qui præpropera venditione tali equo me ſpoliarit. Hoc eſt crimen tam bene collocatum, mea ſententia, ut non poſſim inducere animum confiteri. Au. Ego mihi [1] ſtatuam poſcerem, ſi quid tale deſignaſſem; tantum abeſt, ut confeſſurus ſim. Ph. An ex animo loquaris, neſcio; mihi tamen addis animum, quo magis lubeat talibus [2] facere fucum.

1 *Statuam poſcerem*] Honoris gratia ſtatuæ ponebantur bene meritis de Republica.

2 Facere fucum, decipere: fucus autem eſt pigmentum & peregrinus ornatus, quem fœminæ ſolent adhibere, ut candidæ appareant. Plaut. in Capt. *Venit per impluvium, fucum factum mulieri:* Colores autem hujus lenocinii ſunt præcipui; Albor, quem ceruſſa format; Rubor quem purpuriſſum: Nigror, ad palpebras, & ſupercilia utilis, ſtibium.

1 Πτωχολογία.

2 Irides, 3 Misoponus.

Ir. Quam ego huc novam avem video advolare? Agnoſco faciem, ſed veſtis non convenit. Aut ego prorſus hallucinor, aut hic eſt Miſoponus. Audendum eſt: compellabo hominem, quamlibet pannoſus. Salve, Miſopone Mi. Iridem video. Ir. Salve, Miſopone. Mi. Tace, inquam. Ir. Quid? an ſalvere non vis? Mi. Non iſto quidem nomine. Ir. Quid accidit? an non es idem qui fueras? An cum veſte mutatur & nomen? Mi. Non; ſed vetus receptum eſt. Ir. Quis tum eras? Mi. 4 Apitius. Ir. Ne te pudeat veteris ſodalis, ſi quid melioris obtigit fortunæ: non diu eſt quod eras ordinis noſtri. Mi. Concede huc ſodes, & audies rem omnem. Non pudet ordinis veſtri, ſed pudet primi ordinis. Ir. Quem ordinem narras? Franciſcanorum? Mi. Nequaquam, ô bone, ſed decoctorum. Ir. Næ tu iſtius ordinis ſodales habes quàm plurimos. Mi. Eram re lauta; prodegi ſtrenue. ubi res defecit, nullus agnoſcebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad veſtrum collegium: hoc malui quam fodere. Ir. Sapuiſti. Sed unde ſubito novus nitor corporis? Nam de veſte mutata non perinde

1 Πτωχολογία] Id eſt. ſermo de mendicis.
2 *Irides*] Velut Iri filius, quem mendicum inducit Vlyſſes.
3 *Miſoponus*] Oſor laborum.
4 Apitius vide ſuprà in notis.

miror

miror. Mi. Quam ob rem? Ir. Quia Dea [5] Laverna multos ſubito ditat. Ma. An ſuſpicaris, me furto paraſſe rem? Ir. Hoc fortaſſis ignavius. Rapina igitur. Mi. Non per veſtram [6] Peniam, neque furto, neque rapina. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilius. Ir. Nam apud nos eras totus ulceroſus. Mi. Nimirum ſum uſus amiciſſimo medico. Ir. Quonam? Mi. Non alio quam me ipſo, niſi ſi quem arbitraris mihi me ipſo amiciorem. Ir. Atqui neſciebam, te callere rem medicam antehac. Mi. Totum illum ornatum ipſe pigmentis affixeram, thure, ſulphure, reſina, viſco, linteis, cruore. Vbi viſum eſt, quod affixeram, detraxi. Ir. O impoſtorem! nihil te videbatur miſerabilius. Poteras in [7] tragœdia ſuſtinere perſonam Job. Mi. Sic tum ferebat egeſtas; quanquam fortuna nonnunquam & cutem mutare ſolet. Ir. Dic igitur de fortuna. Repertus eſt theſaurus aliquis? Mi. Non; ſed repertus eſt quæſtus veſtro paulo commodior. Ir. Quî potuiſti facere quæſtum, cum non ſuppeteret ſors? Mi. Artem quævis terra alit. Ir. Intelligo. Dicis artem incidendi loculos. Mi. Bona verba. Dico artem alcumiſticam. Ir. Vix quindecim dies ſunt, quod nos reliquiſti, & artem aſ-

5 Laverna hanc Deam fures precabantur, ut conſilia ſua furandi fortunaret Hor. 1. epiſt. 16. *pulcra Laverna Da mihi fallere.* Sic Græci eodem modo orabant *τὴν περξιδίκην*, ut conſilia furandi ad effectum duceret. Erat autem ea Dea tantum caput ſine corpore: Laverniones fures.

6 *Tenia*] Paupertas. Dea apud Ariſtophanem.

7 Tragœdia poëma eſt graviſſimum qua magnatum infortunia depingebantur triſtem ferme habens exitum: ſic dicta quod præmium poëmatis illius fuerit Hircus græcè *τράγος*; hinc Hor. de arte *Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.*

ſequutus

ſequutus es, quam alii vix multis annis perdiſcunt? Mɪ. Nactus ſum viam compendiariam. Iʀ. Quam, obſecro? Mɪ. Ars veſtra conflaverat mihi quatuor ferme aureos. bona quadam fortuna incidi in veterem congerronem, qui nihilo felicius rem adminiſtraret quam ego. Compotabamus: cœpit, ut fit, narrare ſuas fortunas: paciſcor hac lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bona fide: ea nunc vectigal eſt mihi. Iʀ. Non licet diſcere? Mɪ. Tibi vel gratis impartiam, ob priſtinum ſodalitium. Scis, nuſquam non inveniri plurimos hujus artis avidiſſimos. Iʀ. Audivi, & credo. Mɪ. In horum familiaritatem quacunque occaſione memet inſinuo: jacto artem. Vbi ſenſero 2 larum hiantem, 3 eſcam paro. Iʀ. Quo pacto? Mɪ. Vltro eos moneo, ne temere credant ejus artis profeſſoribus. Nam pleroſque eſſe impoſtores, id agentes præſtigiis ſuis, ut exhauriant loculos incautorum. Iʀ. Iſthuc procemii parum accommodum tuo negotio. Mɪ. Imo illud etiam addo, ne quid mihi ipſi credant, ni rem certam oculis ac manibus deprehenderint. Iʀ. Miram artis fiduciam mihi narras. Mɪ. Jubeo illos adeſſe, dum peragitur metamorphoſis: jubeo attentos eſſe: quoque minus dubitent, jubeo ut ipſi manibus rem omnem peragant, me procul ſpectante, nec digitum admovente; liquefactam materiam jubeo ut purgent ipſi, aut aurifici purgandam deferant: prædico quantum argenti aurive ſit eliquandum: denique quod eliquatum eſt, jubeo ut pluribus aurificibus deferant

2 Larus hians, de rapacibus qui prædæ avidius inhiat. Larus autem avis eſt vorax.

3 *Eſcam*] Eſca, δέλεαρ, qua capiuntur piſces & aves.

ad

ad [1] Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatiſſimum aurum aut argentum: nihil enim refert, niſi quod minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. IR. Proinde nihil habet ars tua fuci? MI. Imo merus fucus eſt. IR. Nondum video præſtigium. MI. Faxo ut videas. Primum paciſcor de mercede. eam nolo mihi numerari, niſi prius edito artis experimento. Trado illis pulviſculum, quaſi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, niſi magna mercede redemerint. Exigo jusjurandum, ne proferant arcanum artis intra ſex menſes cuique mortalium aut immortalium. IR. Nondum audio fucum. MI. Fucus omnis eſt in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem; in eum inſero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum: poſt infuſum pulverem, ſic inſtruo vas, ut non ſolum inferne & à lateribus cingatur prunis, verum etiam ſuperne: perſuadeo, hoc eſſe artis. Inter carbones, qui ſuperne imponuntur, unum admiſceo, qui tegit argentum, aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liqueſcit, puta ſtannum, aut æs; repurgatione facta invenitur quod admixtum eſt. IR. Ars expedita: ſed quomodo fallis, ſi alter rem agat ſuis manibus? MI. Cum is me præſcribente perfecit omnia, priuſquam moveatur vas alcumiſticum, accedo tandem, & circumſpicio ne quid forte ſit omiſſum. Aio, mihi videri ſuperne deeſſe unum atque alterum carbonem. clam appono meum; fingo, me eum tolle-

1 Lapis Lydius, aliter Heraclius lapis cotticula; attritu cujus, aurum dignoſcitur: proverbialiter autem viri acri judicio lapides lydii vocantur.

re ex acervo reliquorum, at illic ante ſic poſitum, ut nulli poſſit agnoſci, & illum fallere. Tolio. I R. Ceterum cum illis abſque te periculum facientibus non ſuccedit, quid adfers? M I. Mihi nihil eſt periculi, jam numerata pecunia. Aliquid comminiſcor, aut ollam fuiſſe inſinceram, aut carbones vitioſos; aut ignem parum ſcite temperatum. Denique pars eſt artis, quam profiteor, non diu hærere in eodem loco. I R. An tantus eſt proventus iſtius artis, ut te poſſit alere? M I. Et quidem ſplendide: poſthac tu quoque, ſi ſapis, relinques iſtam miſeriam, & noſtro accedes ordini. I R. Imo citius illud agam, ut te revocem in noſtrum ordinem. M I. Vt volens repetam quod ſemel effugi, ac deſeram bonum quod inveni? I R. Habet hoc noſtra profeſſio, dulceſcit aſſuetudine. Proinde cum multi ſint, qui deficiant ab inſtituto divi Franciſci, aut Benedicti; quem unquam vidiſti, qui diutius verſatus in ordine noſtro defecerit? Nam tam paucis menſibus vix guſtare potueras, quid eſſet mendicitas. M I. Is guſtus me docuit, eſſe rem omnium miſerrimam. I R. Cur igitur nemo deficit? M I. Fortaſſe quia natura miſeri ſunt. I R. Ego hanc miſeriam ne cum regum quidem fortuna commutarim. Nihil enim regno ſimilius, quam mendicitas. M I. Quid ego audio? nihil nivi ſimilius quam carbo. I R. Dic mihi, qua re potiſſimum beati ſunt reges? M I. Quia faciunt quod animo collubitum eſt. I R. Iſta libertas, qua nihil ſuavius, nemini regum magis adeſt, quam nobis. Nec dubito, quin multi reges ſint, qui nobis invideant. Sive bellum eſt, ſive pax, nos tuto vivimus: non deſcribimur ad militiam, non vocamur ad munia publica, non 1 cenſemur:

1 *Cenſemur*) Vnde & cenſus dicitur, quum numeratis ſingulis, ac facultatibus æſtimatis, indicitur exactio.

ſemur : cum populus expilatur exactionibus, nullus inquirit in vitam noſtram : ſi quid admiſſum eſt etiam atrocius, quis dignetur in jus vocare mendicum ? Etiam ſi pulſamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace, nec in bello licet ſuaviter agere ; & quo majores ſunt, hoc plures metuunt. Nos, veluti Deo ſacro, etiam religione quadam metuit vulgus offendere. Mi. Sed interim ſordeſcitis in pannis & caſulis. Ir. Quid iſta faciunt ad veram felicitatem ? Extra hominem ſunt, quæ narras. His pannis debemus noſtram felicitatem. Mi. At vereor ne vobis brevi peritura ſit felicitatis iſtius bona pars. Ir. Quî ſic ? Mi. Quia jam hoc muſſant civitates, ne mendicis liberum ſit quo libet evagari, ſed unaquæque civitas ſuos alat mendicos, & in his qui valent, adigantur ad laborem. Ir. Cur hoc moliuntur ? Mi. Quia comperiunt, ingentia facinora ſub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex veſtro ordine naſci. Ir. Iſtiuſmodi fabulas frequenter audivi. Id fiet ad 1 Calendas Græcas. Mi. Fortaſſe citius, quam velles.

1 Ad Calendas græcas, i. e. nunquam vide ſuprà in notis.

Convivium fabuloſum.

2 POLYMYTHUS, GELASINUS, EUTRAPELUS, ASTÆUS, PHILYTHLUS, PHILOGELOS, EUGLOTTUS, LEROCHARES, ADOLESCHES.

PO. VT non decet civitatem bene inſtitutam eſſe ſine legibus ac principe, ita nec convivium oportet 3 ἄναρχον eſſe καὶ ἄνομον. GE. Iſthuc vero perplacet; ut unus totius populi nomine reſpondeam. PO. Heus puer, adfer huc talos; horum ſuffragiis decernetur regnum cuicunque faverit Jupiter. Euge, Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere ſortes cæcæ; non poterat magis idoneus eligi, etiamſi per ſingulas tribus viritim collecta fuiſſent puncta. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, Novus rex, novus lex. 4 Νομοθέτει γοῦν ὦ βασιλεῦ. Eut. 5 Quod felix fauſtumque ſit huic convivio: Primum edico, ne quis heic proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, drachma multator; ea pecunia in vinum inſumitor. Atque in legitimis fabulis etiam ex tempore conficta habentor, modo ſervetur 6 τὸ πιθανὸν, καὶ πρέπον. Si nulli defuerit fabula, duo, quorum alter lepidiſſimam, alter fri-

2 Polymythus] *Fabuloſus.* Gelaſinus, *ridiculus.* Eutrapelus, *facetus.* Aſtæus, *urbanus.* Philythlus, *amans nugarum.* Philogelos, amans *riſum.* Euglottus, *bene linguax.* Lerochares, *qui gaudet nugis.* Adoleſches, *nugator.*

3 Ἄναρχον καὶ ἄνομον ſine principe & ſine loge.

4 Νομοθέτει] Id eſt, ſtatue leges igitur, ô Rex.

5 *Quod felix*] Ab hac ſolenni precatione ſolebant olim auſpicari qui rem ſeriam agebant apud populum.

6 Τὸ πιθανὸν] Id eſt, veriſimile, & τὸ πρέπον, id eſt, decorum.

gidiſſi-

gidiſſimam fabulam dixerit, vini pretium penduntо. Convivator à vini ſumtu immunis eſto; ciborum ſumtum unus ſuppeditato: hujus rei ſi quid inciderit controverſiæ, Gelaſinus arbiter ac judex eſto. Hæc ſi vos ſciveritis, rata ſunto. Qui legi parere noluerit, abito: ſic tamen ut poſtridie ad compotationem redire jus faſque ſit. GE. Legem à rege latam noſtris ſuffragiis ratam eſſe volumus. Sed unde proficiſcetur fabularum circulus? EUT. Vnde, niſi à convivatore? AS. Licetne, rex, dicere 1 tria verba? EUT. An tu credis, nefaſtum eſſe convivium? AS. Jureconſulti negant, legem eſſe, quæ non ſit æqua. EUT. Aſſentior. AS. At tua lex æquat optimam fabulam peſſimæ. EUT. Vbi voluptas quæritur, ibi non minus laudis promeretur qui peſſime dixit, quam qui optime, eo quod non minus delectet. Velut inter cantores nemo voluptati eſt, niſi qui aut inſigniter bene cecinerit, aut egregie male. Nonne plures rident audito coccyge, quam audita luſcinia? Heic mediocritas laudem non habet. AS. At, cur plectuntur qui laudem auferunt. EUT. Ne nimia felicitas provocet illis Nemeſim aliquam, ſi ſimul & laudem auferrent & immunitatem. AS. 2 Per Bromium, 3 Minos ipſe nunquam tulit legem æquiorem.

1 *Tria Verba*] Dixit pro paucis. Quod alter ludens torquet ad dies nefaſtos, in quibus juſtitium erat, nec licebat prætori dicere tria verba, do, dico, addico. Sic Ovidius: *Ille nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur.*

2 Per Bromium, i. e. Bacchum, ἀπὸ τοῦ βρέμειν à fremendo, vel ἀπὸ τῆς βροντῆς à tonitru, eo quod natus ſit cum tonitru. Ovid. 4. Metam. *Thura dabant Bacchumque vocant, Bromiumque Lyæumque.*

3 Minos Iovis & Europpæ filius, Rex Cretenſium qui primus illis leges dedit apud Inferos propter juſtitiam judex animarum conſtitutus. Æn. 6. *Quæſitor Minos urnam movet.*

PHILY. Nullam feres legem de modo bibendi? EUT. Diſpecta re, ſequar exemplum Ageſilai Lacedæmoniorum regis. PHILY. Quid is fecit? EUT. Is, cum tempore quodam 4 ſympoſiarchus talorum arbitrio delectus eſſet, rogante 5 architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini copia parata eſt, dato cuique quantum popoſceſit, ſi malignior, omnibus ex æquo diſtributo. PHILY. Quid ſibi voluit Lacon ille cum hæc diceret? EUT. Hoc agebat, ut neque temulentum, neque rurſum querulum eſſet convivium. PHILY. Quî ſic? EUT. Quia ſunt qui gaudent largius bibere, ſunt qui gaudent parcius. reperiuntur & abſtemii, qualis dicitur fuiſſe Romulus. Itaque ſi nulli datur vinum niſi poſcenti, primum nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil deſiderant, quibus grata eſt largior potatio. Ita fit ut nemo triſtis ſit in convivio. Rurſus, ſi parcior copia vini diſtribuitur æquis portionibus in ſingulos, ſatis habent qui bibunt moderatius: neque quiſquam in æqualitate poteſt obmurmurare, quando qui largius erat hauſturus, æquo animo componit ſeſe ad temperantiam. Hoc exemplum ſi placet, utar. Volumus enim hoc convivium fabuloſum eſſe, non vinoſum. PHILY. Quid igitur bibebat Romulus? EUT. Idem 6 quod bibunt canes. PHILY. An non iſtud indignum rege? EUT. Nihilo magis quam quod reges ſpirant aëre cum canibus communi: niſi quod illud intereſt; Rex non bibit eandem aquam, quam biberet canis:

4 *Sympoſiarchus*] Princeps convivii.

5 *Architriclino*] Qui curat cibos apponendos ac potum. Olim convivium tres ſpondas habebat.

6 *Quod bibunt canes*] Quorum natura abhorret à vino.

ſed

ſed aërem quem efflavit rex, haurit canis;& viciſſim quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriæ tuliſſet Alexander ille magnus, ſi cum canibus bibiſſet. Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quam vinolentia. Cæterum Romulum abſtemium fuiſſe, declarat z apophthegma non infeſtiviter ab illo dictum. Etenim cum quidam, videns illum abſtinere à vino,dixiſſet, Vinum vile futurum, ſi omnes biberent quemadmodum ille; Imo, inquit, tum arbitror fore cariſſimum, ſi biberent omnes vinum quemadmodum ego. Bibo enim quantum libet. GE. Vtinam heic adeſſet noſter Joannes Botzemus, canonicus Conſtantienſis, qui nobis Romulum quendam referret! nam & is abſtemius non minus eſt, quam dicitur, alioqui comis ac feſtivus conviva. PO. Age, ſi ſimul poteſtis,non dicam ſorbere & flare, quod Plautus ait eſſe difficile, ſed edere & audire, quod eſt perfacile, bonis avibus auſpicabor fabulandi munus. Si parum erit lepida fabula, ſcitote, Batavam eſſe.. Opinor, aliquot veſtrûm auditum Macci nomen. GE. Non ita diu eſt quod periit. PO. Is cum veniſſet in civitatem quæ dicitur Leydis, ac vellet novus hoſpes innoteſcere joco quopiam, (nam is erat homini mos;) ingreſſus eſt officinam calcearii: ſalutat. Ille cupiens extrudere merces ſuas, rogat nunquid vellet. Macco conjiciente oculos in ocreas ibi penſiles, rogat ſutor num vellet ocreas. Annuente Macco, quærit aptas tibiis illius; inventas alacriter protulit, &, ut ſolent, inducit illi. Vbi jam Maccus eſſet eleganter ocreatus; Quam belle, inquit,

z Apophtegma, dictum grave ac breve ab ἀποφθέγγομαι loquor, ſententioſe dico.

congrueret his 1 ocreis par calceorum duplicatis ſoleis. Rogatus an & calceos vellet, annuit. Reperti ſunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacite gaudens, ſuccinebat illi laudanti, ſperans pretium æquius, poſteaquam emtori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Heic Maccus: Dic mihi, inquit, bona fide, nunquamne uſu venit tibi, ut, quem ſic ocreis & calceis ad curſum armaſſes, quemadmodum nunc armaſti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui ſi forte, inquit, veniat uſu, quid tu tum faceres? Conſequerer, inquit calcearius, fugientem. Tum Maccus, Serione iſta dicis, an joco? Plane ſerio, inquit alter, loquor; & ſerio facerem. Experiar, ait Maccus. En pro calceis præcurro, tu curſu ſequere. Simulque cum dicto conjecit ſe in pedes. Calcearius è veſtigio conſecutus eſt, quantum poterat; clamitans, Tenete furem, tenete furem. Ad hanc vocem cum cives undique proſiliſſent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Ne quis, inquit, remoretur curſum noſtrum; certamen eſt de cupa cereviſiæ. Itaque jam omnes præbere ſeſe certaminis ſpectatores. Suſpicabantur autem, calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occaſione anteverteret. Tandem calcearius curſu victus, ſudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit 2 brabeum. GE. Maccus iſte effugit quidem calcearium, at non effugit furem. PO. Quam ob rem? GE. Quia furem ferebat ſecum. PO.

1 Ocreæ. erant olim calceamenti genus, ex ære ad obtegendas tibias accomodatum, quo utebantur tantum duarum primarum claſſium milites.

2 Brabeum præmium Victoriæ: vide ſuprà.

Forte

Forte tum non erat ad manum pecunia, quam poſtea reſolvit. Ge. Verum erat actio furti. Po. Ea quidem poſt intentata eſt, ſed jam magiſtratibus aliquot innotuerat Maccus. Ge. Quid attulit Maccus? Po. Quid attulit? rogas? in cauſſa tam vincibili? Magis periclitatus eſt actor quam reus. Ge. Qui ſic? Po. Quia gravabat illum actione calumniæ, & intendebat * legem Rhemniam, quæ dictat, ut, qui crimen intenderit, quod probare non poſſit, pœnam ferat quam laturus erat reus, ſi convictus fuiſſet. Negabat, ſe contrectaſſe rem alienam invito domino, ſed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem interceſſiſſe. Se provocaſſe calcearium ad certamen curſus; illum accepiſſe conditionem; nec habere quod queratur, cum eſſet curſu ſuperatus. Ge. Hæc actio non multum abeſt 1 ab umbra aſini. Quid tandem? Po. Vbi ſatis riſum eſt, quidam è judicibus vocavit Maccum ad cœnam, & numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit Daventriæ me puero. Erat tempus illud, quo regnant piſcatores, 2 frigent lanii. Quidam adſtabat ad feneſtram 3 fructuariæ, ſive Græce mavultis, oporapolidis, feminæ vehementer obeſæ, oculis intentis in ea quæ propoſita venum erant. illa ex more invitavit, ſi quid vellet. & cum videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? ſunt perquam elegantes. Cum ille annuiſſet, rogat

* Hac lege calumniatori in fronte imprimebatur littera, qua calumniatum eſſe interpretabatur.

1 Originem proverbii referunt ad Demoſthenem qui defendens aliquem in re capitali, judicibus oſcitantibus ac minus attentis, de Vmbra Aſini conducti, à juvene quodam, fabulam intertexuit: hinc umbra Aſini pro leviſſima.

2 *Frigent lanii*] Circumitione notavit quadrageſimam.

3 *Fructuaria*] Quæ vendit fructus arborum.

congrueret his 1 ocreis par calceorum duplicatis ſoleis. Rogatus an & calceos vellet, annuit. Reperti ſunt,& additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacite gaudens, ſuccinebat illi laudanti, ſperans pretium æquius, poſteaquam emtori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Heic Maccus: Dic mihi, inquit, bona fide, nunquamne uſu venit tibi, ut, quem ſic ocreis & calceis ad curſum armaſſes, quemadmodum nunc armaſti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui ſi forte, inquit, veniat uſu, quid tu tum faceres? Conſequerer, inquit calcearius, fugientem. Tum Maccus, Serione iſta dicis,an joco? Plane ſerio, inquit alter, loquor;& ſerio facerem. Experiar, ait Maccus. En pro calceis præcurro, tu curſu ſequere. Simulque cum dicto conjecit ſe in pedes. Calcearius è veſtigio conſecutus eſt, quantum poterat; clamitans, Tenete furem, tenete furem. Ad hanc vocem cum cives undique proſiliſſent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Ne quis, inquit, remoretur curſum noſtrum; certamen eſt de cupa cereviſiæ. Itaque jam omnes præbere ſeſe certaminis ſpectatores. Suſpicabantur autem, calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occaſione anteverteret. Tandem calcearius curſu victus, ſudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit 2 brabeum. G E. Maccus iſte effugit quidem calcearium, at non effugit furem. P O. Quam ob rem? G E. Quia furem ferebat ſecum. P O.

1 Ocreæ. erant olim calceamenti genus, ex ære ad obtegendas tibias accomodatum, quo utebantur tantum duarum primarum claſſium milites.

2 Brabeum præmium Victoriæ: vide ſuprà.

Forte

Forte tum non erat ad manum pecunia, quam poſtea reſolvit. GE. Verum erat actio furti. PO. Ea quidem poſt intentata eſt, ſed jam magiſtratibus aliquot innotuerat Maccus. GE. Quid attulit Maccus? PO. Quid attulit? rogas? in cauſſa tam vincibili? Magis periclitatus eſt actor quam reus. GE. Quî ſic? PO. Quia gravabat illum actione calumniæ, & intendebat * legem Rhemniam, quæ dictat, ut, qui crimen intenderit, quod probare non poſſit, pœnam ferat quam laturus erat reus, ſi convictus fuiſſet. Negabat, ſe contrectaſſe rem alienam invito domino, ſed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem interceſſiſſe. Se provocaſſe calcearium ad certamen curſus; illum accepiſſe conditionem; nec habere quod queratur, cum eſſet curſu ſuperatus. GE. Hæc actio non multum abeſt 1 ab umbra aſini. Quid tandem? PO. Ubi ſatis riſum eſt, quidam è judicibus vocavit Maccum ad cœnam, & numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit Daventriæ me puero. Erat tempus illud, quo regnant piſcatores, 2 frigent lanii. Quidam adſtabat ad feneſtram 3 fructuariæ, ſive Græce mavultis, oporapolidis, feminæ vehementer obeſæ, oculis intentis in ea quæ propoſita venum erant. Illa ex more invitavit, ſi quid vellet. & cum videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? ſunt perquam elegantes. Cum ille annuiſſet, rogat

* Hac lege calumniatori in fronte imprimebatur littera, qua calumniatum eſſe interpretabatur.

1 Originem proverbii referunt ad Demoſthenem qui defendens aliquem in re capitali, judicibus oſcitantibus ac minus attentis, de Umbra Aſini conducti, à juvene quodam, fabulam intertexuit: hinc umbra Aſini pro leviſſima.

2 *Frigent lanii*] Circumitione notavit quadrageſimam.

3 *Fructuaria*] Quæ vendit fructus arborum.

quot libras vellet: Vis, inquit, quinque libras? Annuenti, tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa reponit lances, ille ſe ſubducit, non curſu, ſed placide. Vbi prodiſſet acceptura pecuniam, vidit emtorem abire, inſequitur majore voce quam curſu. Ille diſſimulans pergit quo cœpit ire: tandem multis ad feminæ vocem concurrentibus, reſtitit. Ibi in populi corona agitur cauſſa: riſus eboritur: emtor negabat ſe emiſſe, ſed quod ultro delatum fuiſſet accepiſſe: ſi vellet experiri apud judices, ſe compariturum. GE. Age, narrabo fabulam tuæ non admodum diſſimilem, fortaſſe nec inferiorem, niſi quod hæc non habet auctorem perinde celebrem atque eſt Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera: quorum alii prodiiſſent ut venderent, alii ut emerent: hoc utrumque genus aïebat ſolicitum eſſe, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum, quam ut ſpectent quid illic proferatur, aut quid agatur: hos ſolos eſſe felices, quod vacui curis, gratuita voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat, philoſophum verſari in hoc mundo, quemadmodum illi verſarentur in mercatu. Verum in noſtris emporiis quartum hominum genus obambulare ſolet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otioſi contemplantur, ſed obſervant ſolicite, ſi quid poſſint involare. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mire dextri; dicas eſſe 1 Mercurio favente natos. Convivator dedit fabulã cum 2 co-

1 Supra diximus, Mercurium furum patronum, ac furtorum authorem.

2 Coronis proprie apicem alicujus rei puta montis, ſignificat & Metaph. ſumitur pro quolibet fine, & ultima manu rei: Mart. lib. 10. *ſed nimius videor, ſeraque coronide longus eſſe libet.*

ronide ; ego dabo cum 3 prooemio. Nunc accipite quod nuper accidit Antverpiæ. Sacrificus quidam receperat illic mediocrem ſummam pecuniæ , ſed argenteæ. Id impoſtor quidam animadverterat. Adiit ſacrificum, qui geſtabat in zona crumenam nummis turgidam : ſalutat civiliter; narrat, ſibi datum negotium à ſuis , ut vici ſui parocho mercaretur novum pallium ſacrum, quæ ſumma veſtis eſt ſacerdoti rem divinam peragenti. Rogat , hac in re commodaret ſibi tantillum operæ , ut ſecum iret ad eos,qui vendunt hujuſmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipſius ſumeret majus aut minus;nam ſibi videri ſtaturam ipſius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium , cum leve videretur, facile pollicitus eſt ſacrificus. Adeunt ædes cujuſdam. Prolatum eſt pallium, ſacrificus induit, venditor affirmat mire congruere. Impoſtor cum nunc à fronte , nunc à tergo contemplatus eſſet ſacrificum, ſatis probavit pallium; ſed cauſſatus eſt, à fronte brevius quam par eſſet. Ibi venditor, ne non procederet contractus,negat id eſſe pallii vitium,ſed crumenam turgidam efficere , ut ea parte offenderet brevitas. Quid multa ? Sacrificus deponit crumenam ; denuo contemplantur. Ibi impoſtor averſo ſacrifico crumenam arripit, ac ſemet in pedes conjicit. Sacerdos curſu inſequitur ut erat palliatus, & ſacrificum venditor. Sacrificus clamat , Tenete furem : venditor clamat , Tenete ſacrificum : impoſtor clamat , Cohibete ſacrificum furentem. & creditum eſt , cum viderent illum ſic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora eſt , impoſtor effugit. EuT. Dignus , qui non ſimplici ſuſpendio pereat,

3 Procemium exordium, præludium vide ſuprà.

tantus artifex. Ge. Niſi jam pendet. Eut. Vtinam non ſolus, ſed una cum illo qui talibus portentis favent in perniciem Reipub. Ge. Non favent gratis. 1 Catena eſt, quæ demiſſa in terras pertingit ad Jovem. Eut. Ad fabulas redeundum. As. Ad te redit 2 ordo, ſi fas eſt regem in ordinem cogere. Eut. Non cogar; imo volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus eſſem, non rex, 3 ſi leges quas aliis præſcribo, recuſem. As. Verumtamen aiunt, principem eſſe ſupra leges. Eut. Iſthuc non omnino falſo dictum eſt, ſi principem accipias ſummum illum principem, quem tum vocabant Cæſarem. Deinde ſi ſic accipias ſuperiorem legibus, quod alii coacti utcunque ſervant, illum ſuapte ſponte multo cumulatius præſtare. Quod enim animus eſt corpori, hoc eſt bonus princeps Reipublicæ. Quid opus erat addere, bonus, quando malus princeps non eſt princeps: quemadmodum ſpiritus impurus, qui invaſit corpus hominis, non eſt animus. Sed ad fabulam; & arbitror convenire, ut rex regiam fabulam adferam. Ludovicus Galliarum Rex, ejus nominis undecimus, cum rebus domi turbatis peregrinaretur apud Burgundiones, occaſione venationis nactus eſt familiaritatem cum Conone quodam homine ruſtico, ſed animi ſimplicis & ſinceri. Nam

1 *Catena eſt*) Alludit ad catenam argenteam Homeri. Videtur ſubindicare, quod ex talibus impoſtoribus aliquid lucri veniat ad præfectos, & hinc ad principes.

2 *Ordo*] Id eſt, vices, cogere in ordinem, eſt facere cæteris æqualem.

3 Baldus dixit: Princeps eſt ſub lege poli, naturæ & rationis: ſi dicatur ſolutus legibus hoc Iuriſc. accipiunt de legibus pœnalibus: Scitè Pittacus. *Tareto legi quiſquis legem ſanxerit.*

hoc

hoc genus hominibus delectantur monarchæ Ad hujus ædes frequenter diverterat rex ex venatu; &, ut plebeiis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate veſcebatur rapis. Mox ubi Ludovicus reſtitutus, jam rerum potiretur apud Gallos, ſubmonuit Cononem uxor, ut regem veteris hoſpitii commonefaceret; adiret illum, & rapas aliquot inſignes illi dono adferret. Tergiverſatus eſt Conon, ſe luſurum operam: principes enim non meminiſſe talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot inſignes; accingitur itineri. Verum ipſe per viam captus illecebra cibi, paullatim devoravit omnes, una duntaxat excepta inſigniter magna. Vbi Conon prorepſiſſet in aulam, qua rex erat iturus, ſtatim agnitus eſt à rege, & accerſitus. Ille magna cum alacritate detulit munus; rex majore cum alacritate accepit; mandans cuidam è proximis, ut diligenter reponeretur inter ea, quæ haberet cariſſima. Cononem jubet ſecum prandere: à prandio egit Cononi gratias; & cupienti repetere rus ſuum, juſſit pro rapa numerari mille coronatos aureos. Hujus rei fama cum, ut fit, per omne regis famulitium eſſet pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex, intelligens, illum provocatum benignitate quam præſtiterat Cononi, captare prædam; vultu majorem in modum alacri accepit munus; & convocatis primoribus conſultare cœpit, quo munere penſaret equum tam bellum, tamque pretioſum. Interim, qui donarat equum, ſpes opimas animo concipiebat, ſic cogitans: Si ſic penſavit rapam donatam à ruſtico; quanto munificentius penſaturus eſt equum talem oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna conſultanti alius aliud reſponderet,

ponderet, diuque vana ſpe lactatus eſſet captator: tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: & accerſito ex proceribus quopiam, dixit in aurem, ut adferat id quod reperiret in cubiculo (ſimulque locum deſignat) ſerico diligenter obvolutum. Affertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex ſua manu donat aulico: addens, ſibi videri bene penſatum equum 1 cimelio, quod ſibi conſtitiſſet mille coronatis. Digreſſus aulicus dum tollit linteum, pro theſauro reperit, non carbones, quod aiunt, ſed rapam jam ſubaridam. Ita 2 captator ille captus, riſui fuit omnibus. AS. Jam ſi permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut anſa anſam, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cum vidiſſet pediculum repentem in veſte regia, flexis genibus, ac ſublata manu, ſignificat, ſe neſcio quid officii præſtare velle. Ludovico præbente ſe, ſuſtulit pediculum, & clam abjecit. Rogante rege quid eſſet, puduit fateri. Cum inſtaret rex; faſſus eſt fuiſſe pediculum. Lætum, inquit, omen eſt; declarat enim, me eſſe hominem; quod hoc genus vermiculorum peculiariter infeſtet hominem, præſertim in adoleſcentia. Iuſſitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Poſt dies aliquam multos alter quidam; qui viderat illi feliciter ceſſiſſe tam humile officium; nec animadvertens, plurimum intereſſe, ex animo facias quid an arte; ſimili geſtu aggreſſus eſt

1 *Cimelio*] Κειμήλιον Græcis eſt pretioſum aliquid, quod ſervandi cauſa ſeponitur. apud Homerum. Vulgo dicimus clenodia.

2 Captator captus, hoc dicitur de illis qui incidunt in pedicas quas ſtruxerant aliis, & ſic res ipſis præpoſtere cedit. αἱρῶν τις ᾕρηται.

regem,

regem, ac rurſus illo ſe præbente, ſimulabat, ſe tollere quiddam è veſte regia, quod mox abjiceret. Cum urgeret rex tergiverſantem, ut diceret, quid eſſet: mire ſimulato pudore, tandem reſpondit eſſe pulicem. Rex, intellecto fuco, Quid, inquit, an tu me facies 1 canem? Iuſſit 2 tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis infligi quadraginta plagas.
PHILY. Non tutum eſt, ut audio, cum regibus facetiis ludere. Quemadmodum enim leones ſe nonnunquam placide præbent fricanti, iidem, ubi lubitum eſt, leones ſunt, & jacet colluſor; itidem favent principes. Sed adferam tuæ fabulæ fabulam non diſſimilem, ne recedamus interim à Ludovico, cui pro delectamento erat, 3 corvos hiantes fallere. Dono acceperat alicunde decem millia coronatorum. (quoties autem principibus obtigit nova pecunia, venantur omnes officiarii, & captant aliquam prædæ partem, id non fugiebat Ludovicum.) Cum igitur ea pecunia exprompta eſſet in menſa, quo magis irritaret ſpem omnium, ſic loquutus eſt circumſtantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Vbi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donaticia eſt, donari viciſſim convenit. Vbi nunc ſunt amici, quibus pro ſuis in me officiis debeo? Adſint nunc, priuſquam effluat hic theſaurus. Ad hanc vocem accurrere permulti, nemo non ſibi ſperabat aliquid. Rex cum vidiſſet aliquem maxime inhiantem, & jam oculis devorantem pecuniam; ad eum converſus,

1. *Canem*] Nam hoc animal maxime infeſtatur à pulicibus.

2 *Tolli*] Sublimem in humeros, ut vapularet.

3 Corvos hiantes fallere, idem ac lupum hiantem, corvum hiantem decipere, cum captatores fruſtramus re ſummopere expetita.

Amice,

Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat, ſe diu aluiſſe falcones regios, ſumma fide, nec ſine gravibus impendiis: alius aliud adferebat; ſuumquiſque officium verbis quantum poterat exaggerabat, idque non ſine mendaciis. Rex omnes benigne audiebat: & ſingulorum orationem comprobabat. Hæc conſultatio dilata eſt in longum tempus, quo diutius ſpe metuque torqueret omnes. Adſtabat inter hos primus Cancellarius: nam & hunc juſſerat acciri. Is ceteris prudentior, non prædicabat officia ſua, ſed agebat ſpectatorem fabulæ. Ad hunc tandem converſus rex: Quid, inquit, narrat meus Cancellarius? Solus ille nihil petit; nec prædicat officia ſua. Ego, inquit Cancellarius, plus accepi à benignitate regia, quam promeruerim: nec ulla de re magis ſolicitus ſum, quam ut regiæ in me munificentiæ reſpondeam; tantum abeſt ut velim flagitare plura. Tum rex: Vnus igitur, inquit, omnium non eges pecunia? Ne egerem, inquit alter, jam tua præſtitit benignitas. Ibi rex verſus ad alios: Næ ego ſum, inquit, regum omnium magnificentiſſimus, qui tam opulentum habeam Cancellarium. Heic magis accenſa ſpes eſt omnibus, futurum ut pecunia ceteris diſtribueretur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum ubi ſatis diu luſiſſet rex, coëgit Cancellarium, ut totam eam ſummam domum auferret. Moxque verſus ad ceteros jam mœſtos, Vobis, inquit, erit alia exſpectanda occaſio. PH. Fortaſſe 1 frigidius videbitur quod narraturus ſum; proinde deprecor doli mali ſuſpicionem furti-ve; ne

1 *Frigidius*] De hoc vocabulo Budæus videndus in encomio linguæ Græcæ; qui interpretatur abſurdum, nec plauſu excipiendum; cui facetum & plauſibile opponitur.

videas

videar de induſtria ambiiſſe immunitatem. Adiit eundem Ludovicum quidam, petens ut munus, quod forte vacabat in eo pago, in quo habitabat, juberet in ipſum transferri. Rex audita petitione, expedite reſpondit. Nihil efficies videlicet amputans omnem ſpem impetrandi quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratiis, diſceſſit. Rex in ipſa fronte colligens, hominem eſſe non omnino ſiniſtri ingenii, ſuſpicanſque, illum non intellexiſſe, quid reſpondiſſet, jubet eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, inquit, quid tibi reſponderim? Intellexi. Quid igitur dixi? Me nihil effecturum. Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, eſt domi quod agam: proinde magno meo incommodo perſequuturus eram heic ſpem 1 ancipitem : nunc beneficium interpretor, cito negaſſe beneficium; meque lucratum quidquid eram perditurus, ſi vana ſpe lactatus fuiſſem. Ex eo reſponſo rex conjectans, hominem minime ſegnem, ubi pauca percunctatus eſſet, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; ſimulque verſus ad officiarios, Expediantur, inquit, huic ſine mora 2 diplomata, ne heic diu ſuo damno hæreat. Eug. Non deeſt quod referam de Ludovico, ſed malo de noſtro Maximiliano. Qui ut nequaquam ſolitus eſt defodere pecuniam, ita clementiſſimus erat in eos, qui decoxerant, modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cum cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, titulo neſcio quo,

1 Dubiam ac incertam. Vocabula vero ancipitia quæ in bonam & malam partem accipiuntur.

2 Diplomata ſunt litteræ regis ſigillo obſignatæ : fuiſſe autem diplomata litteras complicatas & lino trajecto obſignatas dignoſcitur ab origine vocis græca; διπλοῦν.

peteret:

peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut, ſi quid impetratum eſſet dexteritate legati, pro lucro duci poſſit. Legatus extorſit millia quinquaginta; Cæſari reddidit triginta. Cæſar lætus inſperata præda, dimiſit hominem præterea nihil inquirens. Interea quæſtores & rationales olfecerant, plus acceptum fuiſſe quam exhibitum. Interpellant Cæſarem, ut accerſeret hominem. Accitus eſt: venit illico. Tum Maximilianus? Audio, inquit, te accepiſſe millia quinquaginta. Faſſus eſt. Non exhibuiſti niſi triginta millia. Faſſus eſt & hoc. Reddenda eſt, inquit, ratio. Promiſit, ſe facturum; ac diſceſſit. Rurſum cum nihil eſſet actum, interpellantibus officiariis revocatus eſt. Tum Cæſar, Nuper, inquit, juſſus es reddere rationem. Memini, inquit ille; & in hoc ſum. Cæſar ſuſpicans, illi rationem nondum ſatis eſſe ſubductam, paſſus eſt illum ſic abire. Cum ſic eluderet, officiarii vehementer inſtabant: clamitantes, non eſſe ferendum, ut ille tam palam illuderet Cæſari. Perſuaſerunt, ut accerſitus juberetur inibi præſentibus ipſis exhibere rationem. Annuit Cæſar. Accitus venit illico, nihil tergiverſatus. Tum Cæſar, Nonne, inquit, pollicitus es rationem? Pollicitus, reſpondit ille. Iam, inquit, opus eſt: en adſunt qui excipient; nec eſt diutius tergiverſandi locus. Aſſidebant officiarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis ſat dextre: Non detrecto, inquit rationem, inviciſſime Cæſar, verum hujuſmodi rationum non ſum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: iſti qui aſſident, talium rationum ſunt periſſimi; ſi vel ſemel uidero quemadmodum illi tractent hujuſmodi rationes, ego facile imitabor. Rogo jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Cæſar ſenſit dictum hominis, quod non intelli-

telligebant hi, in quos dicebatur; ac ſubridens, Verum, inquit, narras; & æquum poſtulas. Ita juvenem dimiſit. Subindicabat enim, ſic illos Cæſari ſolere reddere rationem, quemadmodum ipſe reddiderat; nimirum, ut bona pecuniæ portio penes ipſos remaneret. LI. Nunc tempus eſt, ut ab equis, quod aiunt, ad aſinos deſcendat fabula, à regibus ad Antonium ſacrificum Lovanienſem; qui Philippo cognomento Bono fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucunde dicta, vel jocoſe facta, ſed pleraque ſordidiora. Nam pleroſque luſus ſuos condire ſolitus eſt unguento quodam, quod non admodum eleganter ſonat, ſed pejus olet. Deligam unum ex mundioribus. Invitarat unum atque alterum bellum homunculum forte obvios in via. Cum rediſſet domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in loculis; quod illi nequaquam erat inſolens. Heic opus erat celeri conſilio. Subduxit ſe tacitus: & ingreſſus culinam 1 fœneratoris, quicum illi erat familiaritas, quod frequenter ageret cum illo; digreſſa famula, ſubduxit unam ex ollis æneis una cum carnibus jam coctis, ac veſte tectam deferebat domum: dat coquæ: jubet protinus effundi carnes & jus in aliam ollam fictilem, ſimulque fœneratoris ollam defricari donec niteret. Eo facto mittit puerum ad fœneratorem, qui depoſito pignore drachmas duas à fœneratore ſumat mutuo, ſed accipiat chirographum. quod teſtaretur, talem ollam miſſam ad ipſum. Fœnerator non agnoſcens ollam, utpote

1 Fœnerator qui dat ad fœnus fœneralia vero, tempus quo fœnus ceſſat ac pecunia reddebatur. Liv. 35.

defrictam

defrictam ac nitentem, recipit pignus, dat 1 chirographum, & numerat pecuniam; ea pecunia puer emit vinum. Ita proſpectum eſt convivio. Tandem cum appararetur prandium fœneratori, deſiderata eſt olla. Heic jurgium adverſus coquam. Ea cum gravaretur, conſtanter affirmavit, neminem eo die fuiſſe in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc ſuſpicari de ſacrifico. Tandem itum eſt ad illum: exploratum an apud illum eſſet olla; ne muſca quidem ulla reperta. Quid multis? Serio flagitata eſt ab illo olla, quod ſolus ingreſſus eſſet culinam, quo tempore deſiderata eſt. Ille faſſus eſt ſumſiſſe commodato ollam quandam, ſed quam remiſiſſet illi, unde ſumſerat. Id cum illi pernegarent, & incaluiſſet contentio, Antonius adhibitis aliquot teſtibus, Videte, inquit, quam periculoſum eſt cum horum temporum hominibus agere ſine chirographo: intenderetur mihi propemodum 2 actio furti, ni manum haberem fœneratoris. Et protulit ſyngrapham. Intellectus eſt dolus: fabula magno cum riſu per totam regionem diſſipata eſt, ollam oppignoratam ipſi cujus erat. Hujuſmodi dolis libentius favent homines, ſi commiſſi ſunt in perſonas odioſas, præſertim eos, qui ſolent aliis imponere. AD. Næ tu nobis 3 mare fabularum aperuiſti, nominato Antonio. ſed unam dumtaxat, eamque brevem referam, quam audivi nuperrime. Agitabant ſimul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi, quibus nihil prius in vita, quam ridere. Inter hos erat Antonius, atque alter-

1 Chirographum propria manu ſcriptum ad fidei datæ confirmationem.

2 Accuſarer ac inſimularer furti coram judice.

3 Mare fabularum, magnam vim fabularum, ac quaſi fontem uberrimum.

item,

item, & ipſe celebris hoc genere laudis, ac velut æmulus Antonii. Porro quemadmodum inter philoſophos, ſi quando conveniunt, proponi ſolent quæſtiunculæ de rebus naturæ; ita heic ſtatim nata eſt quæſtio, quænam eſſet hominis pars honeſtiſſima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: & ſuæ quiſque divinationis rationem adferebat. Antonius, juſſus dicere ſententiam, dixit, os ſibi videri partem omnium honeſtiſſimam; & addidit cauſſam neſcio quam. Tum alter ille, ne quid ipſi conveniret cum Antonio, reſpondit, eam partem, qua ſedemus, ſibi videri honeſtiſſimam. Cum id videretur omnibus abſurdum, attulit hanc cauſſam, quod is diceretur vulgo honoratiſſimus, qui primus conſideret: hoc honoris competere parti quam dixiſſet. Applauſum eſt huic ſententiæ, & riſum eſt affatim. Placuit homo ſibi de hoc dicto; viſuſque eſt in eo certamine victus Antonius. Diſſimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honeſtatis laudem, niſi quod ſciret, illum velut æmulum ſuæ gloriæ diverſam partem nominaturum. Poſt dies aliquot cum rurſus uterque vocatus eſſet ad idem convivium, ingreſſus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna: & averſus emiſit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, ſcurra. ubinam didiciſti mores iſtos? Tum Antonius, Etiam indignaris? inquit. Si te ſalutaſſem ore, reſalutaſſes: nunc te ſaluto parte corporis, vel te judice, omnium honeſtiſſima, & ſcurra vocor. Sic recuperavit prius amiſſam gloriam Antonius. Diximus omnes: nunc ſupereſt ut pronuntiet judex. GE. Id faciam, ſed non prius, quam ſuum quiſque cyathum ebiberit. En auſpicor: ſed

lupus

1 lupus in fabula. Po, Haud lævum omen adfert Levinus Panagathus. *Levi.* Quid actum eſt inter tam lepidos congerrones? Po. Quid aliud? Certatum eſt fabulis, donec lupus intervenires. *Levi.* Huc igitur adſum, ut perficiam fabulam: volo vos omnes cras apud me prandere prandium Theologicum. Ge. 2 Scythicum promittis convivium. *Levi.* 3 Αὐτὸ δείξει. Niſi fatebimini, hoc fuiſſe vobis fabuloſo convivio jucundius, non recuſo dare pœnas in cœna. Nihil jucundius, quam cum ſerio tractantur nugæ.

Puerpera.

EUTRAPELUS, FABULLA.

Eu. Salva ſit optima Fabulla. Fa. Salve multum, Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quod nunc ſalutator inſolens adveneris, quem hoc triennio toto nemo noſtrûm vidit? Eu. Dicam: forte præteriens has ædes, vidi 4 cornicem obvinctam candido linteo: demirabar quid eſſet cauſſæ. Fa. Adeone hoſpes es in hac regione, ut ignores, hoc eſſe 5 ſymbolum puerperii in ædibus? Eu. Eho, an non prodigium eſt videre cornicem albam?

1 Lupus in fabula, quoties is de quo fit mentio ex improviſo intervenit.

2 *Scythicum*) Id eſt, triſte.

3 Αὐτὸ δείξει] Id eſt, ipſa res indicabit. Vide proverbium.

4 *Cornicem*] Circulum ferreum aut aliquid hujus loco additum oſtiis, quo pulſetur. Græci *κορώνην* vocant, vel ob figuram, vel ob garrulitatem.

5 Fuit mos apud Romanos uſitatus, ut in ſignum puerperii coronas in valvis domus ſuſpenderent: quo pertinet illud Iuv. ſat. 9. *foribus ſuſpende coronas, jam pater es:*

albam? Sed extra jocum; ſciebam maxime: verum ſuſpicari non potui, te puellam vixdum ingreſſam decimum ſextum annum, tam mature didiciſſe difficillimam artem gignendi liberos, quam ægre diſcunt quædam ante annos triginta. FA. Ut tu ſemper es quod diceris [3] Eutrapele? Eu. Ut nunquam deeſt Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodum occurrit Polygamus. FA. Is qui nuper extulit uxorem decimam? Eu. Is ipſe. ſed quod te fugit, opinor, rurſum tam ambitioſe procum agit, quaſi hactenus vixerit cælebs. Hic percunctanti quid accidiſſet novæ rei, Muliebre corpus, inquit, is his ædibus per medium ſectum eſt in duo. Ob quod, inquam, facinus? Si verum eſt, inquit, quod rumore populari jactatur, heic materfamilias ſuſtinuit deglubere maritum ſuum : ſimulque cum riſu ſubduxit ſeſe. FA. Homo craſſe facetus. Eu. Ego me protinus intro conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. FA. Salutem mihi gratulare, ſi voles, Eutrapele; felicem partum tum gratulaberis, cum quod enixa ſum, videris de ſe præbere ſpecimen boni viri. Eu. Pie tu quidem & vere, mea Fabulla. FA. Nullius Fabulla ſum, niſi Petronii. Eu. Uni quidem Petronio paris; at non uni vivis, opinor, Ceterum hoc quoque gratulor, quod puerum enixa es. FA. Sed quas ob cauſſas felicius judicas peperiſſe maſculum quam feminam? Eu. Quin tu potius, Fabulla Petronii, (jam enim vereor, mea, dicere), illud mihi expedis, quas ob cauſſas vos magis gaudetis peperiſſe maſculos quam feminas? FA. Quid aliæ ſentiant, neſcio. ego nunc me gaudeo

[3] Eutrapelus lepidus, Vrbanus. εὐτράπελος ab εὖ & τρέπω verto.

peperiſſe

peperiſſe maſculum, quia ſic viſum eſt Deo: ſi maluiſſet ille puellam, maluiſſem & ipſa. Eu. An putas, Deo tantum eſſe otii, ut etiam parturientibus obſtetricetur? Fa. Quid agat ille potius, Eutrapele, quã ut propagatione ſervet quod condidit? Eu. Quid agat, ô bona? Imo, ni Deus eſſet, non arbitror ſuffecturum tot negotiis. Exſulat 1 Chriſtiernus Danorum rex, pius Evangelii fautor: Franciſcus 2 Galliarum rex hoſpes eſt Hiſpaniarum, neſcio quam ex ipſius animi ſententia, vir certe dignus meliore fortuna: Carolus molitur monarchiæ proferre pomœria: Ferdinandus rerum ſuarum ſatagit in Germania: 3 Bulimia pecuniarum urget aulas omnes: periculoſos 4 motus concitant agricolæ, nec tot ſtragibus ab inſtituto deterrentur: populus meditatur 5 anarchiam: periculoſis factionibus collabitur eccleſiæ domus: hinc atque hinc diſtrahitur illa Jeſu tunica inconſutilis. Vinea Domini non ab uno jam apro vaſtatur; ſimulque periclitatur ſacerdotum cum decimis auctoritas, Theologorum dignitas, monachorum majeſtas: nutat confeſſio, vacillant vota, labaſcunt leges Pontificiæ: vocatur in diſcrimen euchariſtia, exſpectatur Antichriſtus: totus orbis parturit neſcio quid magni mali. Interim ſuperant & imminent Turcæ, nihil non populaturi, ſi ſucceſſerit

1 Chriſtianus ſecundus: qui anno 1521. rebus ſuis cor-ralis relicto regno in Hollandiam cum familia ſe contulit.

2 Franciſcus I. Rex Gall. in pugna Pavienſi captus ab Hiſp. fuit.

3 *Bulimia*] Summa fames, ut alias dictum.

4 Loquitur de motibus excitatis ab Anabaptiſticæ ſectæ auctoribus. Thoma Muntzero: Nicol. Storkio. Balt. Hubmeiero & aliis circa annum 1522.

5 *Anarchiam*] Anarchia, quum nullo principe tumultuatur populus.

quod

quod agunt: & tu rogas quid agat potius ? Imo tempus arbitror, ut ſuo quoque regno proſpiciat in tempore. FA. Quod hominibus videtur maximum, id fortaſſe videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula Dei perſonam, ſi vis, ſecludamus. Dic quæ te cauſſæ moveant, ut felicius exiſtimes peperiſſe catulum, quam catellam. Eu. Piæ mentis eſt, hoc judicare optimum, quod dedit Deus citra controverſiam optimus. Verum ſi Deus tibi daret poculum cryſtallinum, nonne maximas ageres gratias? FA. Agerem. Eu. Quid, ſi idem daret vitreum? num pares ageres? Sed vereor ne tibi moleſtiam adferam pro ſolatio, hæc apud te philoſophans. FA. Imo Fabullæ nihil eſt jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo, ſatiſque valeo vel ad luctam. Eu. Quin igitur è nido provolas? FA. Vetuit rex. Eu. Qui rex? FA. Imo tyrannus. Eu. Qui quæſo? FA. Syllaba dicam, mos. Eu. Heu quam iſte rex multa præter æquum exigit! Pergamus igitur philoſophari de cryſtallo, & vitro. FA. Marem, uti conjicio, natura præſtantiorem, ac firmiorem judicas, quam feminam. Eu. Sic arbitror. FA. Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores ſunt, quam feminæ? Num à morbis immunes? Eu. Nequaquam: ſed in genere viribus antecellunt. FA. Sed ipſi rurſus ſuperantur à camelis. Eu. Imo prior creatus eſt maſculus. FA. Prior conditus eſt Adam, quam Chriſtus. Et ſolent artifices in poſterioribus ſe ipſos vincere. Eu. At Deus mulierem viro ſubjecit. FA. Non ſtatim melior eſt qui imperat: & nuptam ſubjicit, non feminam. ac rurſus nuptam ita ſubjicit, ut cum utrique ſit poteſtas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut præſtantiori, ſed ut fe-

rociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? Eu. Tibi quidem heic cedam, ſi mihi declararis, quid ſenſerit Paulus, ſcribens Corinthiis,1 cum viri caput dicit eſſe Chriſtum, mulieris caput virum. rurſus, cum virum dicit imaginem & gloriam Dei; mulierem gloriam viri. Fa. Iſtud expediam, ſi mihi declararis, an ſolis viris datum ſit eſſe membra Chriſti. Eu. Abſit: id quidem datum eſt omnibus hominibus per fidem. Fa. Quî ſit igitur, ut caput unum cum ſit, non habeatur omnibus membris commune? Deinde, cum Deus hominem fingeret ad imaginem ſui, utrum hanc imaginem expreſſerit in corporis figura, an in animi dotibus? Eu. In animi dotibus. Fa. At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro ſexu plures ſunt temulentiæ, rixæ, pugnæ, cædes, bella, rapinæ & adulteria? Eu. At ſoli viri bellum gerimus pro patria. Fa. Sed iidem ſæpius deſerto loco turpiter fugitis: nec ſemper pro patria, ſed frequentius pro ſordido ſalariolo deſeritis uxorem, & liberos, &, pejores gladiatoribus, ultro corpora veſtra traditis in ſervilem neceſſitatem vel moriendi, vel occidendi. Iam ut maxime jactes mihi virtutem bellicam, nemo veſtrum, ſi ſemel eſſet expertus quid ſit parere, non mallet decies in acie ſtare, quam ſubire ſemel, quod nobis toties eſt experiendum. In bello non ſemper venitur ad manus: &, ſi venitur, non in quavis exercitus parte diſcrimen eſt. 2 Tui ſimiles diſponuntur in acie media,

1 1.Cor.11. v. 3, 7.

2 *Tui ſimiles*] Id eſt. ignaviores. ut numerum augeant. Nam alæ & cornua ſuſtinent belli molem.

alius

alius eſt in ſubſidiis, alius tuto ſedet 2 poſt principia, denique plurimos ſervat deditio & fuga; nobis cominus cum morte conflictandum eſt. Eu. Iſta non nunc primum audio. Verum ſuntne hæc vera quæ dicuntur? Fa. Nimium vera. Eu. Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo perſuadeam, ne poſthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab iſto diſcrimine. Fa. Equidem nihil malim, ſi poſſis. Eu. Quid præmii feret orator hic, ſi perſuaſerit? Fa. Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. Eu. Iſtas malim, quam decem linguas luſciniarum. Non rejicio conditionem: verum contractum hunc ratum eſſe nolim prius, quam interceſſerit ſtipulatio. Fa. Addatur, ſi libet, & ſi qua alia cautio. Eu. Id fiet ex animi tui ſententia poſt menſem exactum. Fa. Quin potius nunc fit ex animi mei ſententia? Eu. Dicam: quia vereor ne poſt menſem non ſit eadem animi tui ſententia. Itaque & tibi ſolvendum eſſet duplex præmium, & mihi duplex eſſet ſumenda opera, perſuadendi, ac diſſuadendi. Fa. Age, fiat ut voles. Sed interim perge demonſtrare, quare viri ſexus ſit præſtantior femineo. Eu. Video, te meditatam monomachiam: quam ob rem in præſentia quidem conſultius arbitror tibi concedere. Congrediar alias, ſed armatus, nec abſque ſubſidiario milite. Nam ubi lingua res geritur, ne ſeptem quidem viri pares ſunt uni feminæ. Fa. Nimirum hoc telo armavit nos natura: quan-

2 Poſt principia, in tuto, extra telorum jactum: quid forent principia ſuprà diximus ex Iuſtino. Sed quoque hic alia poteſt tradi ratio Metaphoræ: tutiſſimus locus fuit poſt principia: in prima acie enim ſtabant haſtati; in ſecunda principes; hos ſequebantur ſcutati: hos triarii, i. e, veterani: principia ergo dicuntur acies & frons prima.

quam ne vos quidem elingues eſtis. Eu. Fortaſſis: ſed ubi puellus? FA. In conclavi proximo. Eu. Quid illic? coquit olus? FA. Nugator; apud nutricem eſt. Eu. Quam mihi nutricem narras? an eſt alia nutrix, quam ea, quæ mater eſt? FA. Quid ni? vulgo fit. Eu. Peſſimum mihi nominas auctorem rei bene gerendæ, vulgus, Fabulla. Vulgo peccant, vulgo luditur alea, vulgo commeatur ad fornices, vulgo fraudatur, potatur, inſanitur. FA. Sic amicis viſum eſt: cenſuerunt enim, parcendum huic ætati tam teneræ. Eu. Atqui ſi natura dedit vires ad concipiendum, haud dubie dedit & ad lactandum. FA. Probabile quidem eſt. Eu. Dic mihi, nonne ſentis, eſſe dulciſſimum matris vocabulum? FA. Sentio. Eu. Itaque, ſi fieri poſſet, patereris aliam mulierem eſſe matrem tui partus. FA. Minime gentium. Eu. Cur igitur volens [1] pluſquam dimidiatum matris nomen transfers in feminam alienam? FA. Bona verba, Eutrapele; non divido filium; ſola, totaque ſum mater. Eu. Imo heic tibi, Fabulla, reclamat in os ipſa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quod gignat tantum? imo multo magis quod nutriat ea quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus naſcitur, quod eadem terra ſucco ſuo non alat: Nec eſt ullum animantis genus, quod non alat ſuos fœtus. Vlulæ, leones, & viperæ educant partus ſuos; & homines ſuos fœtus abjiciunt? Obſecro te, quid crudelius iis, qui prolem

1 Eſt enim contra naturam dimidiatum matris genus; peperiſſe, ac ſtatim ab ſe ſe abjeciſſe: aluiſſe in utero ſanguine ſuo neſcio quid, quod non videret, non alere nunc ſuo lacte quod videat: vide plura apud A. Gell. libr. 12, c. 1.

educationis

educationis tædio dicuntur 2 exponere? FA. Abominanda dicis. Eu. Atqui non perinde factum abominantur homines. An non expoſitionis genus eſt, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem ſpirantem, matris opem ea voce implorantem, quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri, fortaſſis nec corpore ſalubri, nec moribus integris, denique cui pluris ſit pecuniæ pauxillum, quàm totus infans tuus? FA. Delecta eſt mulier ſalubri corporis temperatura. Eu. Hoc medici certius judicent, quam tu. Sed finge heic illam tibi vel parem, vel aliquanto, ſi vis, ſuperiorem: an nihil intereſſe cenſes, utrum infans tenellus cognatum illum & familiarem hauriat ſuccum; & calore jam aſſueto foveatur, an alienis cogatur aſſueſcere? Triticum in aliud ſolum jactum; degenerat in avenam, aut ſiliginem: vitis, in alium collem tranſlata mutat ingenium: plantula, revulſa à parente terra, flacceſcit, ac velut emoritur; eoque, quantum fieri poteſt, cum terra nativa transferunt. FA. Imo narrant, plantas translatas & inſitas exuere ſilveſtre ingenium, & fructus edere generoſiores. Eu. At non protinus ut natæ ſunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, ſi Deus voluerit, ut adoleſcentem tuum ableges ab ædibus, literis jam ac ſeverioribus diſciplinis imbuendum. quæ functio patris eſt potius, quam matris. Nunc ætas tenera fovenda eſt. Porro cum ad ſalubritatem firmitatemque corporis plurimum refert qualis ſit alimonia, tum vero præcipue quo ſucco tenerum illud ac molle corpuſculum imbuatur. Nam heic quo-

2 Exponere pueros eſt eos morti vel fortunæ tradere & objicere: inde infantes abjecti ut pereant, expoſiti dicuntur. Ter. in Heautontim. a. 3. ſc. 5. *qui cum expoſita eſt gnata.*

que locum habet illud Flacci dictum. 1 *Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem Teſta diu.* FA. De corpore non ita multum laboro, modo ſit animus qualem optamus. Eu. Pie tu quidem, ſed parum philoſophice. FA. Quam ob rem? Eu. Cur tu igitur quoties concidis holus, quereris aciem cultri retuſam eſſe, & jubes exacui? Cur acum rejicis obtuſa cuſpide; cum ea res non adimat artem? FA. Non deeſt ars, ſed obſtat inſtrumentum parum idoneum. Eu. Cur, quibus eſt opus oculorum acie, vitant lolium & cepas? FA. Quia vitiant oculos. Eu. Nonne animus eſt qui cernit? FA. Eſt, nam nihil vident exanimes. Sed quid agat faber vitiata ſecuri? Eu. Agnoſcis igitur, corpus eſſe mentis organum? FA. Apparet. Eu. Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incommodius agere? FA. Non diſſimile veri dicis. Eu. Age videor mihi nactus ingenium philoſophicum. Finge igitur, animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem quam nunc edimus? FA. Nequaquam. Eu. Quid obſtaret? FA. Quia deſunt labra, dentes, & lingua ſimilis: nec 2 epiglottis, nec tres adſunt cartilagines à tribus motæ muſculis, ad quos pertinent nervi à cerebro demiſſi, nec fauces, nec os ſimile. Eu. Quid, ſi in corpus ſuis? FA. Grunniret ſuillo more. Eu. Quid, ſi in corpus cameli? FA. Caneret ut canit camelus. Eu. Quid, ſi in corpus aſini, quod evenit Apuleio? FA. Ruderet, opi-

1 Hor. Epiſt. 2. l. 1. Eo recidit D. Hyeron. dictum ad Lætam de inſtitutione filiæ: Difficulter eraditur quod rudes animi perbiberunt: conchylia quis in priſtinum candorem revocet, recens teſta diu ſaporem retinet & odorem quo primum imbuta eſt.

2 *Epiglottis*] Epiglottis eſt caruncula volubilis, nunc gulam claudens, nunc arteriam aſperam.

nor;

nor, ut aſinus. Eu. Nimirum fatetur hoc ille, cum cuperet inclamare Cæſarem, contractis quantum potuit labris, 1 vix O ſonuit: Cæſarem nullo pacto potuit exprimere. Idem cum fabulam auditam, ne excideret, deſcribere cuperet, damnavit cogitationem tam aſininam, cum ungulas intueretur ſolidas. FA. Et merito. Eu. Ergo lippientibus oculis, minus videt animus: oppletis ſordibus auribus, minus audit: ubi cerebrum occupat pituita, minus olfacit: ubi ſtupet membrum, minus ſentit: ubi malis humoribus vitiata eſt lingua, minus guſtat. FA. Negari non poteſt. Eu. Non ob aliud, niſi quia vitiatum eſt organum. FA. Arbitror. Eu. Nec 2 inficiaris, plerumque vitiari cibo potuque. FA. Fateor, ſed quid iſthuc ad bonam mentem? Eu. Proinde quid lolium ad perſpicaces oculos? FA. Quia vitiat organum animi. Eu. Probe reſpondes. Verum illud expedi: unde fit quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? alius alio citius iraſcitur, aut moderatius odit? FA. Sic conditus eſt animus. Eu. Non ſic elaberis. Unde fit, ut qui prius fuit ingenio celeri, felici memoria, poſtea fiat obliviosſus ac tardus, ſive plaga, ſive caſu, ſive morbo, ſive ſenio? FA. Tu nunc mihi videre ſophiſtam agere. Eu. Proin tu contra fac agas ſophiſtriam. FA. Opinor hoc te velle dicere, quod animus quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, iraſcitur & placatur. Eu. Recte conjectas. FA.

1 *Vix O ſonuit*] Hoc Apuleius, Lucianum ſequutus.

2 Inficior verbum depon. i. e. nego, à quo fit nomen inficias, ſolùm habens accuſativum in plur. num. & ſolùm cum verbo eo jungitur, inficias eo i. e. nego, & quaſi infectum. i. e. non factum teſtor. Ter. in Adelp. *ille inficias ibit, ſat ſcio.*

Quæ tandem ſunt iſta organa? & ubi ſunt? Eu. Oculos ubi ſunt vides. FA. Et aures, & nares, & palatum ubi ſit, ſcio. Et toto corpore contactum eſſe video, niſi cum ſtupor occupat membrum. Eu. Amputato pede, tamen intelligit animus. FA. Intelligit; itidem & manu. Eu. At qui vehementem plagam accipit in tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo ſimilis, omnique ſenſu ſuo vacat. FA. Iſthuc aliquoties vidi. Eu. Ex hoc colligis, intra cranium eſſe intellectus, voluntatis ac memoriæ organa, minus quidem craſſa, quam ſunt aures, & oculi, ſed tamen materialia. Quandoquidem & ſpiritus, quos habemus in corpore ſubtiliſſimos, corporales ſunt. FA. An iſta quoque vitiantur cibo potuque? Eu. Maxime. FA. Cerebrum procul abeſt à ſtomacho. Eu. Ita ſumma fumarii pars abeſt à foco; tamen illi ſi inſideas, ſenties vaporem. FA. Non experiar. Eu. At ſi mihi non credas, ſciſcitare è ciconiis. Itaque refert, qui ſpiritus, qui vapores à ſtomacho ſubvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi ſi crudi ſint ac frigidi, recidunt in ſtomachum. FA. Næ tu mihi 1 metam diſtillatoriam deſcribis, qua ex floribus herbiſque ſuccum exhalantem excipimus. Eu. Haud ita male conjectas. Nam hepar, cui fel adhæret, ignis loco eſt, ſtomachus patella; cranium ſummæ metæ colophon; atque adeo, ſi vis, naſus fiſtulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humorum naſcitur fere quidquid eſt morborum, ut varie delabitur varius humor

1 Meta propriè eſt ſtrues in acutum tendens: Hinc etiam agrorum termini quod pyramidali figura fieri ſolerent metæ dicuntur: hic diſtillatoria iſta vaſa ita vocantur à figura ſua lata in parte inferiori, ſuperne vero in anguſtum deſinunt.

nunc

nunc in oculos,nunc in ſtomachum, aliàs in ſcapulas, interim in cervicem, aliove. Quoque magis intelligas: Cur qui vino immodico ſeſe ingurgitant, ſunt male memores? Qui cibis aluntur ſubtiliorum ſpirituum, minus torpent ingenio? Cur coriandrum memoriam emendat? 2 Elleborus mentem purgat? Cur expletio vehemens epilepſim adducit, quæ ſtuporem adfert ſimul omnibus ſenſibus, quemadmodum & ſomnus profundus? Denique ut immodica ſitis, aut inedia, ingenii memoriæque vim elidit in pueris; ita cibus immodicus in pueris gignit ingenii ſtuporem, ſi credimus Ariſtoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingeſta materia. FA. Eſtne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficiatur? Eu. Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipſa, ſed organis vitiatis impeditur illius vis & actio: velut artifex fruſtra valet arte, ſi deſtituatur idoneis inſtrumentis. FA. Quanta, quave ſpecie eſt animus? Eu. Ridicule percunctaris de magnitudine aut figura, cum fatearis incorporeum. FA. Ego corpus intelligo, quod ſentitur. Eu. Imo quæ non ſentiuntur, perfectiſſima ſunt, veluti Deus & angeli. FA. Audio, Deum & angelos ſpiritus appellari; at ſpiritum ſentimus. Eu. Hac voce literæ ſacræ ob rudes homines balbutiunt, mentem ſignificantes puram ab omni commercio rerum ſenſibilium. FA. Quid igitur intereſt inter angelum & animum? Eu. Hoc ipſum quod inter limacem &

2 Elleborus naſcitur optimum in Anticyra inſula: unde factum ut quos cerebro minus ſano eſſe credimus non ſolum jubeantur bibere Elleborum ut apud Plaut. Men. ſc. 5. a. 5. ſed etiam navigare Anticyram. Ovid. l. 4. de Ponto. *I bibe dixiſſem, purgantes pectora ſuccos,* quidquid & in *tota naſcitur Anticyra.*

cochleam, aut, ſi mavis, teſtudinem. FA. Corpus igitur domicilium eſt animi magis, quam inſtrumentum. Eu. Nihil vetat inſtrumentum adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant philoſophorum ſententiæ. Sunt qui dicant, corpus eſſe veſtem animæ, ſunt qui domicilium, ſunt qui inſtrumentum, ſunt qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris, conſequitur, actiones animi, corporis affectionibus impediri. Primum, ſi quod veſtis eſt corpori, idem corpus eſt animo; quantum ad corporis valetudinem faciat veſtis declaravit 1 Hercules: ne quid de coloribus, aut pilorum pelliumque generibus referam. Ceterum an eadem anima ſufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit veſtes, viderit Pythagoras. FA. Non incommodum foret, ſi juxta Pythagoram liceret, ut veſtibus, ita corporibus mutatoriis uti: ſic ut menſibus hibernis ſumeretur corpus obeſum, craſſæque texturæ, æſtivis rarius & gracilius. Eu. Atqui parum, opinor, eſſet commodum, ſi, quemadmodum multis veſtibus detritis, tandem & corpus deterimus; ita multis corporibus detritis, tandem & anima ſeneſceret, deficeretque. FA. Non ſane. Eu. Jam quemadmodum ad corporis ſalubritatem agilitatemque refert, qua veſte ſit amictum, ita refert, quod corpus circumferat anima. FA. Profecto ſi corpus veſtis eſt animæ, video multos homines admodum varie cultos. Eu. Sic eſt. Et tamen nonnulla pars hujus rei ſita eſt in nobis, quam commode veſtiatur

1 Dejanira Herculi ſuo veſtem Neſſi ſanguine imbutam miſit, credens ei veſti vim amatoriam ineſſe: cum autem Hercules eam induiſſet in rabiem verſus ſe in pyram ardentem conjecit: vide Ovid. Metam. 9. ſacra parabat vota Iovi, cum fama loquax &c.

anima. FA. Valeat igitur veſtis:dic aliquid de domicilio. Eu. Atqui ne, quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipſe dominus Ieſus ſuum corpus [2] templum appellat: Et [3] Petrus Apoſtolus ſuum corpus tabernaculum appellat. Nec defuerunt, qui corpus dixerunt animæ ſepulcrum, dictum σῶμα arbitrantes quaſi σῆμα: alii carcerem mentis appellarunt, nonnulli præſidium, velut arcem munitam. Quorum animus eſt undiquaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporalium, horum animus agit in tabernaculo, libenter exſiliturus, ſi vocet Imperator. Qui prorſus excæcati ſunt vitiis ſpurciſſimis, ut nunquam adſpirent ad auram libertatis Evangelicæ, horum animus jacet in ſepulcro. Ceterum, qui moleſte luctantur cum vitiis, nec adhuc poſſunt quod volunt, horum animus habitat in carcere, ſubinde clamans ad liberatorem omnium: Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine. Qui graviter pugnant cum ſatana, vigilantes & excubantes adverſus inſidias illius, qui circumit ut leo, quærens quem devoret, horum animus verſatur in præſidio: unde injuſſu imperatoris non licet diſcedere. FA. Si corpus eſt animi domicilium, plurimos video quorum animus male habitet. Eu. Sic eſt, videlicet in ædibus perſtillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiis, fumoſis, pituitoſis, laceris, ac ruinoſis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat, bene habitare. FA. Tolerabilis res, ſi liceret in aliud immigrare domicilium. Eu. Emigrare non licet, niſi cum evocat [4] locator. Verum-

2 Ioh.2,v.19.

3 2.Petr.1,v.13.

4 *Locator*] Significat, eſſe conductitium.

tamen ſi non licet emigrare, licet arte curaque noſtra domicilium animi commodius reddere, quemadmodum in ædibus mutantur feneſtræ, attollitur ſolum, incruſtantur aut conveſtiuntur tabulatu parietes, 2 ſitus igni ſuffituque purgatur. Id in ſenili corpore jamque ruinam minitante difficillimum eſt. Plurimum autem conducit, ſi puerile corpus ab ipſo protinus ortu, ſicut oportet, curetur. FA. Tu quidem matrem ac nutricem medicam eſſe jubes. Eu. Plane jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi potuſque, motus, ſomni, balneorum, unctionum, frictionum, veſtitus. Quam multos eſſe cenſes, qui graviſſimis morbis ac vitiis obnoxii ſunt, epilepſiæ, gracilitati, imbecillitati, ſurditati, fractis lumbis, diſtortis membris, infirmo cerebro, ſtupori mentis, non ob aliud, niſi quod à nutricibus indiligenter curati ſunt? FA. Demiror te non pro pictore factum fuiſſe Franciſcanum, qui tam belle concioneris. Eu. Ubi te 3 Claranam videro, tum ego tibi Franciſcanus concionabor. FA. Ego ſane libens ſcire cupiam, quid ſit anima, de qua tam multa audimus, dicimuſque cum nemo viderit. Eu. Imo nemo non videt, cui ſunt oculi. FA. Video pictas animas infantuli ſpecie. Verum cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis? Eu. Quoniam delabentibus è cælo fractæ ſunt alæ, ſi qua Socraticis fabulis habenda fides. FA. Quo modo igitur ſubvolare dicuntur in cælum? Eu. Quoniam fides & cari-

2 Situs eſt ſordes illa quæ naſcitur inter opaca domus, quæ diu non repurgatur: Virg. Æn. 6. *per loca ſenta ſitu cogunt* Metaphorice ſumitur pro inertia & torpore ex diutino otio. Sic apud Virg. Æn. 7. *ſed te victa ſitu verique, effœta ſenectus.*

3 Claranam, ordini Monialium Claræ aſcriptam.

tas faciunt, ut illis renaſcantur alæ. Has alas petebat ille pertæſus domicilium ſui corporis, dum clamat: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam? Nec enim alias alas habet anima, cum ſit incorporea; nec ullam habet ſpeciem, quæ corporis oculis ſit conſpicua; ſed certius cernuntur ea, quæ videmus animo. Crediſne, Deum eſſe? FA. Maxime. Eu. At nihil minus videri poteſt, quam Deus. FA. Videtur in rebus conditis. Eu. Itidem videtur animus ex actione. Si quæris quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cum vides hominem ſentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminiſſe, ratiocinari; certius vides animam adeſſe, quam nunc vides hunc cantharum: poteſt enim falli ſenſus unus; tot argumenta ſenſuum non fallunt. FA. Proinde, ſi non potes oſtendere animam, ſic illam notis quibuſdam pinge, quaſi mihi velis deſcribere Cæſarem, quem nondum vidi. Eu. Ariſtotelis definitio in promptu eſt. FA. Quæ? Nam aiunt, iſtum eſſe probum rerum omnium depictorem. Eu. Anima eſt actus corporis organici, phyſici, vitam habentis in potentia. FA. 1 Cur actum vocat potius quam iter aut viam? Eu. Non heic cavetur aurigis aut equitibus, ſed animæ ratio definitur. Et actum vocat formam, cujus naturæ eſt agere, cum materiæ ratio ſit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiſcitur. Eſt autem varius corporis motus. FA. Intelligo. Sed cur addit, organici? Eu. Quoniam anima nihil agit, niſi per organa, hoc eſt, inſtrumenta corporis. FA. Cur addit phyſici? Eu.

1 *Cur actum*] Actus Græcis eſt hoc loco ἐντελέχεια. vocabulum Philoſophis peculiare. Sed Fabulla detorquet ad Iureconſultos, qui diſtinguunt inter iter, actum, & viam. actus enim illis eſt ſpatium in agris.

Quia

Quia 2 Dædalus fruſtra fingeret tale corpus. Ideoque addit, vitam habentis in potentia. Forma non agit in quidvis, ſed in materiam capacem. FA. Quid ſi angelus immigraret in corpus hominis? Eu. Ageret quidem, ſed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, ſi abeſſet anima. FA. Habeone jam totam animæ rationem? Eu. Habes Ariſtotelicam. FA. Equidem accepi, celebrem eſſe philoſophum: & vereor ne ſapientum centuriæ mihi ſcribant hæreſeos dicam, ſi quid refrager. Alioqui quidquid adhuc dixit de anima hominis, competit in aſinum & bovem. Eu. Imo in ſcarabeum quoque & limacem. FA. Quid igitur intereſt inter animam bovis & hominis? Eu. Qui dicunt, animam nihil aliud eſſe, 3 quam harmoniam qualitatum corporis, faterentur, non ita multum intereſſe, videlicet harmonia ſoluta perire animas utriuſque. Ne ratione quidem diſtinguitur bovis ab hominis anima, ſed quod boum minus ſapit, quam hominum; quemadmodum videre eſt & homines, qui minus ſapiunt, quam bos. FA. Næ iſti bubulam habent mentem. Eu. Attamen illud ad te pertinet, quod pro teſtudinis qualitate modulatior eſt harmonia. FA. Fateor. Eu. Nec parvi refert, ex quo ligno quave figura ſit facta teſtudo. FA. Veriſimile dicis. Eu. Nec ex quorumlibet animantium inteſtinis fiunt canoræ fides. FA. Audivi.

2 Dædalus faber Athenienſis ingenioſiſſimus qui primus inveniſſe dicitur varia fabrorum inſtrumenta, glutinum præſertim, is incluſus in labyrintho quam ipſe conſtruxiſſet, ſibi alas & Icaro filio confecit quarum ope ex Creta in Sardiniam evolavit. Ovid: Metam. 8. l.

3 Harmonia vox græca, convenientiam compoſitionem ſignificans ἀπὸ τοῦ ἁρμόζειν congruere; à Poëtis Veneris filia vocata fuit.

Eu.

Eu. Atque hæ quidem ex aëris circumfuſi madore aut ſiccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. Fa. Iſthuc vidi non ſemel. Eu. Heic igitur potes opem præſtare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius teſtudinem habeat bene temperatam, minimeque vitiatam, ne laxa ſit ſegnitie, ne ſtridula ſit iracundia, ne rauca ſit temulentia. Nam hos affectus inſerit in nobis nonnunquam educatio, victuſque ratio. Fa. Admonitionem accipio; ſed exſpecto quo pacto tuearis Ariſtotelem. Eu. Ille quidem deſcripſit in genere animam animantem, vegetantem ac ſentientem. Anima dat vitam. Sed non protinus animal eſt, quod vivit. Vivunt enim & ſeneſcunt, & emoriuntur arbores, at non ſentiunt: quanquam his quoque nonnulli ſenſum tribuunt 2 ſtupidum. In adhæſis vix deprehenditur ſenſus, in ſpongia deprehenditur ab avulſoribus, in arboribus materiarum cæſores ſenſum comperiunt, ſi quid illis credimus. Aiunt enim; ſi palma ferias truncum arboris, quam velis cædere, quemadmodum fere ſolent materiarii, difficilius arbor inciditur, ut ſemet contraxit metu. Quod autem vivit, ac ſentit, animal eſt. Nihil autem prohibet eſſe vegetabile, quod non ſentit, veluti fungi, betæ, caules. Fa. Iſta ſi vivunt utcunque, ſi ſentiunt utcunque, ſi moventur cum adoleſcunt, quid prohibet, eadem dignari animalis cognomine? Eu. Non ita viſum eſt majoribus, neque nobis fas eſt ab illorum 3 placitis diſcedere, ac ne refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. Fa. Atqui non feram, eandem eſſe animam

2 *Stupidum*] Hoc ſenſit Pythagoras, nec omnino diſſimile veri eſt.

3 Placita i.e. decreta, quæ enim decreta ſunt ea ſic Senatui vel majoribus placuiſſe videntur.

ſcarabei

ſcarabei & hominis. Eu. Non eſt eadem, ô bona, ſed ratio quadantenus communis eſt. Animat, vegetat, ſenſibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit ſcarabei anima in ſuo corpore. Nam quod quædam aliter, aut aliud agit anima hominis, quam ſcarabei, partim in cauſſa eſt materia. Non canit, non loquitur ſcarabeus, quia caret organis ad hæc idoneis. Fa. Illud igitur dicis, ſi anima ſcarabei demigraret in corpus hominis, idem ageret quod agit anima humana. Eu. Imo, ne ſi mens quidem angelica, quemadmodum dixi. Nihil autem intereſt inter angelum & animam humanam, niſi quod hominis anima in hoc condita eſt, ut agat corpus humanum naturalibus organis inſtructum, quemadmodum anima ſcarabei non movet niſi corpus ſcarabei: Angelus non in hoc conditus eſt, ut animet corpus, ſed ut abſque corporalibus organis intelligat. Fa. Num idem poteſt anima? Eu. Poteſt quidem à corpore ſemota. Fa. Non eſt igitur 1 ſui juris, dum eſt in corpore. Eu. Non profecto: niſi ſi quid accidat præter communem naturæ curſum. Fa. Verum tu mihi pro una anima plures animas effudiſti, animantem, vegetantem, ſenſibilem, intelligentem, memorem, volentem, iraſcentem, concupiſcentem. Mihi ſatis erat una. Eu. Ejuſdem animæ diverſæ ſunt actiones: ex his varia ſortitur cognomina. Fa. Non ſatis aſſequor quod dicis. Eu. At faciam ut aſſequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix aulæorum, in taberna es aulæorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter liberos es mater: & ta-

1 Sui juris & arbitrii animus, αὐτεξούσιος, qui quod libet facit independens ab aliis: ſic Vell. dixit ſui juris facere legiones, i. e. in ſuam poteſtatem redigere.

men

men hæc omnia es eadem in domo. FA. Satis tu quidem 1 pingui Minerva philoſopharis. Sic igitur eſt animus in corpore, quemadmodum ego in domo? Eu. Sic. FA. Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina. Eu. Neque enim tu es anima tantum, ſed anima corpus circumferens: corpus autem non poteſt ſimul pluribus ineſſe locis: anima quoniam eſt forma ſimplex, ſic eſt in toto corpore, ut in ſingulis corporis partibus ſit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectas. Nam ſapit ac meminit in cerebro, iraſcitur in corde, concupiſcit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, guſtat in palato & lingua, ſentit in omnibus partibus corporis, quæ nervaceum, aliquid habent adjunctum. Neque enim ſentit in pilis, nec ſummis unguibus: ac ne pulmo quidem per ſe ſentit, nec hepar, fortaſſe nec lien. FA. Proinde in quibuſdam partibus animat tantum ac uegetat. Eu. Ita videtur. FA. Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, conſequitur, ut fœtus in utero materno ſtatim ut augeſcit, quod eſt vitæ ſignum, ſimul & ſentiat, & intelligat; niſi forte unius hominis initio plures ſunt animæ, deinde ceteris cedentibus, una peragit omnia. Ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, poſtremo homo. Eu. Quod dicis, fortaſſe non abſurdum videatur Ariſtoteli. Nobis probabilius eſt, ſimul cum vita infundi rationalem animam, ſed quæ, velut igniculus, immerſa materiæ ſupra modum humidæ, nondum

1 Pingui Minerva: hoc proverbio ſignificamus nos planius & apertius loqui: ſunt enim quidam qui res per ſe claras ſic explicant argute ut intelligi non poſſint: Quemadmodum Plato, ſuis numeris philoſophiæ tenebras offundit.

queat

queat exſerere vires ſuas. FA. Animus igitur illigatus eſt corpori, quod agit movetque? Eu. Non aliter quam teſtudo domui, quam circumfert. FA. Eam movet quidem, ſed ſic, ut ſimul moveatur, quemadmodum gubernator flectit navem quo vult, ſed ipſe interim cum navi movetur. Eu. Imo quemadmodum ſciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interim & ipſe. FA. Sic & afficit anima corpus, ac viciſſim afficitur? Eu. Sane, quod ad operationes attinet. FA. Ergo quod ad naturam pertinet, par eſt anima morionis, animæ Salomonis. Eu. Nihil abſurdum. FA. Itaque pares ſunt & angeli, quandoquidem carent materia, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. Eu. Jam ſatis philoſophiæ. Quin potius hæc Theologos torqueant; nos hoc agamus, quod cœpimus. Si tota mater eſſe vis, cura corpuſculum infantuli tui, quo poſteaquam ſeſe explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis puerum tuum vagientem, crede, illum hoc abs te flagitare. Cum vides in pectore duos iſtos veluti fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel ſuapte ſponte manantes, crede, naturam admonere te tui officii. Alioqui cum infans jam fari meditabitur, ac blanda balbutie te mammam vocabit, qua fronte hoc audies ab eo, cui mammam negaris, & ad conductitiam mammam relegaris, perinde quaſi capræ aut ovi ſubjeciſſes? Ubi jam erit fandi potens, quid, ſi te pro matre vocet ſemimatrem? Virgam expedies, opinor. Atqui vix [1] ſemimater eſt,

[1] Semimater, notum eſt illud Scipionis Cornelii, qui dicere ſolitus fuit, plus ſe nutrici quam matri debere: ut pote quæ cum pepererat illum reliquiſſet & alteri tradidiſſet.

quæ

quæ recuſat alere, quod peperit. Potior genituræ pars eſt nutricatio teneri puelli. Alitur enim non ſolum lacte, ſed & fragrantia materni corporis requirit eundem liquorem jam notum & familiarem, quem hauſit in corpore, & unde coaluit. Atqui ego quidem ſum in hac ſententia, ut exiſtimem, in pueris 2 ex lactis natura & indolem vitiari, non aliter quam in frugibus & plantis terræ ſuccus mutat ingenium ejus quod alit. An putas, temere vulgo dici, Iſte malitiam cum lacte nutricis imbibit? Ne illud quidem opinor, quod à Græcis dici ſolet, Vt nutrices: cum ſignificant, aliquem male paſci: paululùm enim præmanſi in os inſerunt infantis, maximam partem deglutiunt ipſæ. Proinde ne peperit quidem, quæ quod nixa eſt, mox abjicit. Iſthuc enim abortire eſt, non parere. Et in tales feminas mihi competere Græcorum videtur etymologia, qui μήτηρ dici putant à μὴ τηρεῖν, hoc eſt, à non ſervando. Nam prorſus conductitiam nutricem infantulo adhuc à matre tepenti adſciſcere, genus eſt expoſitionis. FA. Accederem, ni delecta eſſet mulier in qua nihil deſideres. Eu. Vt nihil referat, quod lac bibat mollis infantia, quam ſalivam cum præmanſo cibo degluciat; ut talis contigerit nutrix, qualem haud ſcio an ulla reperiatur; an putas, ullam eſſe, quæ nutricationis omne tædium devorare poſſit, quemadmodum mater? ſordes, aſſeſſiones, vagitus, morbos, ſervandi nunquam ſatis diligentem curam? Si eſt quæ pariter amet ut mater, erit quæ pariter curet. Quin & illud fiet, ut ſegnius amet te

2 In moribus enim inoleſcendis magnam fere partem ingenium altricis & natura lactis tenet. Hoc ſenſit Dido cum his verbis Æneæ crudelitatem exprobrat. *Non tibi Diva parens &c. Hyrcanaque admorunt ubera tigres.*

filius,

filius, nativa illa caritate velut in duas matres diſtracta: nec tu ſimili pietate duceris erga filium, ut jam grandior minus libenter ſit obtemperaturus juſſis tuis; & tu frigidius illius curam habitura, in cujus moribus fortaſſe videbis nutricem. Præcipuus autem diſcendi gradus eſt mutuus inter docentem ac diſcentem amor. Ergo ſi nihil deceſſerit illi nativæ pietatis fragrantiæ, facilius illi inſtillabis præcepta recte vivendi. Neque enim heic parum valet mater, vel ob hoc, quod materiam tractet molliſſimam, & in omnia ſequacem. FA. Vt video, non tam facilis eſt res peperiſſe, quam vulgus exiſtimat. EU. Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus aperte de muliere loquens: 1 Salva, inquit, fiet per liberorum generationem. FA. Salva eſt igitur quæ peperit? EU. Nequaquam; ſed addit, ſi liberi permanſerint in fide. Nondum abſolviſti genitricis munus, niſi primum tenerum corpuſculum filii, mox animum æque mollem, recta educatione finxeris. FA. Atqui iſthuc matribus in manu non eſt, ut filii perſeverent in pietate. EU. Fortaſſis; ſed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus exiſtimet matribus imputandum, ſi liberi degenerent à piis moribus. Denique, ſi præſtiteris quod in te ſitum eſt, Deus opem ſuam conjunget cum tua diligentia. FA. Mihi quidem, Eutrapele, tua perſuaſit oratio, ſi queas idem perſuadere parentibus & marito, EU. Iſtuc ad me recipio, modo tu me tuo juves ſuffragio. FA. Polliceor. EU. Sed licetne videre puellum? FA. Licet maxime. Heus Syriſca, voca nutricem una cum infante. EU. Scitus admodum puer. Vulgo dicitur veniam deberi primum

1. Locus exſtat 1. Tim. 2, v. 5.

experienti.

experienti. At tu prima ſtatim experientia ſummam artis expreſſiſti. Fa. Non eſt ſculptilis imago, ut arte ſit opus. Eu. Verum; ſed fuſile ſigillum eſt. Vtcunque res habet, feliciſſime cecidit. utinam pari felicitate cadant imagines, quas intexis 2 aulæis! Fa. At tu contra felicius pingis; quam gignis. Eu. Sic viſum eſt naturæ cum omnibus paria facere. Quam ſolicita eſt natura: ne quid pereat! Duos homines in uno repræſentavit: naſus & oculi patrem referunt, frons ac mentum matrem exprimunt. An tu poſſes hoc tam carum pignus alienæ fidei concredere? Mihi bis crudeles videntur eſſe, quæ id facere ſuſtinent. Quandoquidem non ſolum faciunt id infantis, quem ablegant, periculo, verum etiam ſuo, propterea quod in his lac averſione corruptum ſæpenumero periculoſos morbos pariat. Itaque fit, ut dum unius formæ corporis conſulunt, parum conſulant duorum corporum vitæ: dumque cavent, ne contingat præproperum ſenium, conjiciunt ſeſe in mortem præproperam. Quod eſt inditum puero nomen? Fa. Cornelius. Eu. Hoc erat nomen avi paterni. Vtinam virum integerrimum & moribus nobis referat! Fa. Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus Eutrapele, unum quiddam obnixe te rogarim. Eu. Imo puta, me tuum eſſe mancipium; imperabis & impetrabis quæ voles. Fa. Proinde non prius te 3 manumittam, quam hoc mihi beneficium cœptum abſolvas. Eu. Quodnam?

2 Aulæis. Aulæum vel Aulæa in plurali ſunt vela picturata & verſicolis texturæ: ita dicta ab aula Attali Aſiæ Regis in qua primum inventa ſunt: Plauto vero dicuntur belluata tapetia, à textura belluarum quæ in aulæis intexuntur.

3 *Manumittam*] Quia dixerat ſe mancipium.

Fa.

FA. Vt præſcribas mihi primum, quibus rationibus queam infantis valetudini conſulere: deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus ſit rudis animus. Eu. Id faciam lubens, pro mea quidem ſapientia; ſed proximo colloquio; nunc orator adeo maritum ac parentes. FA. Precor exorator ut ſies.

2 *Peregrinatio Religionis ergo.*

MENEDEMUS, OGYGIUS.

ME. QVid hoc novæ rei? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totos ſex menſes non viſum cuiquam? Interiſſe rumor erat. Ipſus eſt, niſi prorſus hallucinor. Adibo ac ſalvere jubebo. Salvus ſis, Ogygi, OG. Salve & tu, Menedeme. ME. Quæ regio te nobis reddidit incolumem? Nam triſtis rumor heic ſparſerat, te navigaſſe 3 Stygiam paludem. OG. Imo, gratia ſuperis, ſic interim valui, ut vix unquam antehac melius. ME. Ita ſemper vanitatis coarguas ejuſmodi rumores. Sed quid iſthuc ornatus eſt? obſitus es conchis 4 imbricatis, ſtan-

2 Audiatur in hanc rem Ger. Lyſtrius: non video quid in his ſit magnæ pietatis, niſi forte ſit aliquid vidiſſe veſtigia Chriſti & Sanctorum, ut iis accendamus ad æmulationem. Et magna pars hominum, hodie maximo ſuo malo peregrinantur. Verùm hæc non libenter audiunt, qui ex hominum vel ſuperſtitione vel malitia lucrum ſentiunt. in notis ad Mor. Encom.

3 Stygiam. i.e. fato functum eſſe. Styx palus eſt apud Inferos: iuramentum per Stygiam paludem habitum adeo Sanctum putabant, ut qui violaſſet ſecundum Poëtas per totum ſæculum à nectare arcebatur. Virg. Æn. 6.

4 *Imbricatis*] Id eſt, imbricum ſpecie variegatis. Vide Plinium, lib. 9. cap. 33. de mira varietate concharum.

neis ac plumbeis imaginibus oppletus undique,1 culmeis ornatus torquibus; brachium habet 2 ova ſerpentum. Og. Viſi divum Jacobum Compoſtellanum, & hinc reverſus, Virginem Parathalaſſiam apud Anglos percelebrem. quin potius hanc reviſi: nam ante annos tres inviſeram. Me. Animi gratia, ut arbitror. Og. Imo religionis cauſſa. Me. Iſtam, opinor, religionem docuerunt te Græcæ literæ. Og. Mater uxoris voto ſeſe obſtrinxerat, ut ſi filia peperiſſet maſculum vitalem, ego divo Jacobo præſens præſenti ſalutem dicerem, & gratias agerem. Me. Salutaſti divum tuo dumtaxat & ſocrus nomine? Og. Imo totius familiæ verbis. Me. Equidem arbitror, nihilo minus ſalutis futurum fuiſſe familiæ, etiamſi Jacobum inſalutatum reliquiſſes. Sed obſecro, quid reſpondit agenti gratias? Og. Nihil, ſed offerenti munus viſus eſt arridere, & capite leviter annuere; ſimulque porrexit hoc imbricatum putamen. Me. Cur iſta potius donat, quam alia? Og. Quoniam his abundat, ſuggerente vicino mari. Me. O benignum divum, qui & obſtetricatur parturientibus, & operam dat hoſpitibus! Verum quodnam iſthuc novum vovendi genus, ut otioſus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adſtringeres, ut, ſi quod ageres, feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis me factutum quod voviſſes? Og. Non credo, etiam ſi tu ipſe tuo nomine voviſſes. Nam tibi divis 3 os oblinere ludus eſt. At ſocrus

1 *Culmeis*] E ſtramine factis.

2 *Ova ſerpentum*] Significat globulos, quibus utuntur ad numerandas preces. Sic enim ova ſerpentum, quum prodeunt, cohærent.

3 Os oblinire, fallere, decipere arte: putant tractum adagium à ridiculo luſus genere, quo dormientibus ora pinguntur. Plaut. in Aul. *Ea ſublevit mihi os peſſimè*.

eſt;

gini ab epiſtolis? Og. Quid ni? Me. Quo tandem argumento? Og. Legi Epitaphium 1 Bedæ, quod ab Angelo inſculptum eſt: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & ſyngrapham divo 2 Ægidio miſſam: congruunt. An non hæc ſatis arguunt rem? Me. Faſne eſt inſpicere? Og. Fas, ſi dejeres te taciturum. Me. Oh lapidi dixeris. Og. Jam ſunt & 3 lapides hoc nomine infames, quod nihil celent. Me. Muto igitur dicito: ſi lapidi parum fidis. Og. Hac lege recitabo: tu fac utramque arrigas aurem. Me. Arrexi. Og. Maria mater Jeſu Glaucopluto S. D. Quod Lutherum ſequutus ſtrenue ſuades, ſupervacaneum eſſe invocare divos, à me quidem iſto nomine bonam magnamque iniſti gratiam, ſcito. Nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab una poſtulabantur omnia, quaſi filius meus ſemper infans eſſet, quia talis fingitur, pingiturque in ſinu meo, ut ex nutu matris adhuc pendeat, neque quidquam auſit negare petenti, videlicet metuens, ne ſi quid neget roganti, ego viciſſim ipſi negem mammam ſitienti. Et nonnunquam ea petunt à virgine, quæ verecundus juvenis vix auderêt petere à lena, quæque me pudet literis committere. Interim negotiator lucri cauſa navigaturus in Hiſpaniam, committit mihi pudicitiam

1 Is eſt qui cognominatus eſt Venerabilis. floruit ſub Iohan. VI. Pontif. ſub Iuſtiniano II. Imperat. natus in Anglia in pago *Girvic* opera ejus octo volum. continentur.

2 *Ægidio miſſa*] Nota eſt fabula de Carolo Magno; qui quum deſperaret veniam admiſſorum, S. Ægidius impetravit ſyngrapham ab angelo, continentem hunc verſiculum: Ægidii merito Caroli peccata remitto.

3 *Lapides hoc nomine infames*] Sentit de Lydio lapide qui dicitur index: is prodit aurum ſubæratum aut imitatitium. Lege apud Ovidium fabulam de Batto in lapidem verſo.

ſuæ concubinæ. Et virgo deo ſacra, abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis ſuæ, quam ipſa tendit proſtituere. Occlamat mihi miles impius, & ad lanienam conductus, Beata Virgo da prædam opimam. Occlamat aleator, Fave, diva; pars lucri tibi decidetur. Et, ſi parum faveat alea, me 1 conviciis lacerant, maleque precantur, quæ non adfuerim ſceleri. Occlamat quæ quæſtui turpi ſemet exponit, Da proventum uberem. Si quid negem, illico reclamant, Ergo ne ſis mater miſericordiæ. Aliorum vota non tam impia ſunt, quam inepta. Clamat innupta: Maria, da mihi formoſum ac divitem ſponſum. Clamat nupta: Da mihi bellos catulos. Clamat gravida. Da mihi facilem partum. Clamat anus: Da diu vivere ſine tuſſi ſitique. Clamat ſenex delirus: Da repubeſcere. Clamat philoſophus: Da nodos inſolubiles nectere. Clamat ſacerdos: Da ſacerdotium opimum. Clamat epiſcopus: Serva meam eccleſiam. Clamat nauta: Da proſperos curſus. Clamat præfectus: Oſtende mihi filium tuum, antequam moriar. Clamat aulicus: Da vere confiteri in mortis articulo. Clamat ruſticus: Da tempeſtivam pluviam. Clamat ruſtica: Serva gregem & armentum incolume. Si quid renuo, illico ſum crudelis. Si relego ad filium, audio: Vult ille quidquid tu vis. Itane ego ſola & mulier, & virgo, dabo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus, ſatrapis, regibus & agricolis? Atqui quod dixi, minimum eſt præ his quæ patior. Sed his nego-

1 Convitiis lacerant: olim ipſi Ethnici ita in numina ſua oppedebant ubi parum proſpere res ipſis cedebant: Hodie quoque apud Indos virgis cædunt Idola ſi votis non annuerint.

tiis nunc multo minus gravor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas, niſi commodum hoc incommodum majus ſecum traheret :- plus eſt otii, ſed minus eſt honorum, minus eſt opum. Ante ſalutabar Regina cælorum, Domina mundi: nunc vix à paucis audio, Ave Maria. Ante veſtiebar gemmis & auro, abundabam mutatoriis, deferebantur aurea gemmeaque donaria: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eoque corroſo à muribus. Proventus autem annui vix tantum eſt, ut alam miſerum 1 æditūum, qui accendat lucernulam aut candelam ſebaceam. Atque hæc tamen poterant ferri, ni majora etiam moliri diceretis. Huc tendis, ut aiunt, ut quidquid uſquam eſt divorum, exigas ex ædibus ſacris. Etiam atque etiam vide quid agas. Non deeſt aliis divis quo ſuam ulciſcantur injuriam. Ejectus è templo Petrus, poteſt tibi viciſſim occludere regni cæleſtis oſtium. Paulus habet gladium; Bartholomæus cultro armatus eſt; Gulielmus ſub pallio monachi totus armatus eſt, non ſine gravi lancea. Quid autem agas cum Georgio, & equite & 2 cataphracto, haſta ſimul & gladio formidabili? Nec inermis eſt Antonius, 3 habet ſacrum ignem. Sunt item & ceteris ſua vel

1 *Æditūum*] Quem veteres, ut indicat Varro, Æditimum vocabant. Cuſtos erat tuendæ ſacræ ædis.

2 Cataphractus, undique armatus, *armé de toutes pieces*. à Græc. *κατωφράττω*, munio obſepio: Naves cataphractæ, quæ conſtratæ aut tectæ ſunt. Cataphracti equites, qui undique ferro muniti & equos ſuos ita munitos habebant. Serv. in Virg. Æn. 11.

3 *Habet ſacrum ignem*] Hoc enim nomine ſanctum illum amabilem reddidere formidabilem; quemadmodum Iohannem Baptiſtam præter alios, morbo comitiali, Hubertum Hydrophobo, item alios aliis malis. Et hæc vertimus in quæſtum noſtrum, cujus ſtudioſiores ſumus, quam ſervandarum animarum.

arma, vel mala, quæ, quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, niſi ſimul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non me patiar divelli: aut hunc una mecum extrudes, aut utrumque relinques, niſi mavis habere templum ſine Chriſto. Hæc te ſcire volui: tu cogita, quid mihi reſpondendum cenſeas. Nam mihi plane res cordi eſt. Ex æde noſtra lapidea, Calendis Auguſti, anno filii mei paſſi 1524, Virgo lapidea mea manu ſubſcripſi. Mɪ. Minax profecto ac formidabilis epiſtola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. Oɢ. Si ſapit. Mᴇ. Quam ob rem non eadem de re ſcripſit huic optimus ille Jacobus? Oɢ. Neſcio, niſi quod longius abeſt, & his temporibus intercipiuntur omnes epiſtolæ. Mᴇ. Sed quis Deus te redegit in Angliam? Oɢ. Ventus illuc invitabat mire ſecundus, atque id propemodum eram pollicitus divæ 1 Parathalaſſiæ, me poſt biennium ipſam reviſurum. Mᴇ. Quid petiturus ab illa? Oɢ. Nihil novi, niſi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberiorem, longævam lætamque vitam in hoc ſeculo, & perennem felicitatem in futuro. Mᴇ. Non poterat eadem præſtare Virgo mater apud nos? Habet Antverpiæ templum longe auguſtius, quam in Parathalaſſo. Oɢ. Haud nego poſſe, verum aliis in locis alia largitur, ſive ſic viſum eſt animo illius, ſive, ut eſt benigna, ſemet in hoc noſtris affectibus accommodat. Mᴇ. De Jacobo frequenter audivi: ſed obſecro te, deſcribe mihi regnum iſtius Parathalaſſiæ. Oɢ. Equidem expediam quam potero pauciſſimis. Celeberrimum nomen eſt

1 Parathalaſſiæ: ideo dicta ſic quod ſacellum ad littus maris ſibi dicatum haberet: à παρὰ ad & θάλασσα mare: quaſi diceres ad mare habitans.

per univerſam Angliam; nec temere reperias in ea inſula qui ſperet res ſuas fore ſalvas, quin illam quotannis aliquo munuſculo pro facultatum modulo ſalutarit. ME. Vbi habet? OG. Ad extremum Angliæ finem, inter Occidentem & Septentrionem, haud procul à mari, paſſuum fere tribus millibus. Vicus eſt vix alia re victitans, quam commeantium frequentia. Collegium eſt Canonicorum, ſed quibus à Latinis regulæ cognomen additur; medium genus inter monachos, & Canonicos, quos ſeculares appellant. ME. 2 Amphibios mihi narras; quod genus eſt fiber. OG. Imo & crocodilus. Sed omiſſis cavillis, tribus verbis expediam quod vis. In odioſis canonici ſunt, in favorabilibus monachi. ME. Adhuc mihi quidem ænigma refers. OG. Quin addam 3 Apodixin mathematicam. Si Romanus Pontifex fulmine feriat omnes monachos, tum canonici fuerint, non monachi: Sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere, tum fuerint monachi. ME. O novos favores: utinam abducant & meam! OG. Sed ut ad rem: Collegium hoc 4 vix alios habet proventus, quam ex liberalitate Virginis. Nam majora quidem donaria ſervantur. Ceterum, ſi quid eſt nummorum, aut levioris pretii, cedit in alimoniam gregis & præfecti, quem illi Priorem vocant. ME. Probæ vitæ? OG. Non illaudatæ; pietate ditiores, quam annuo cenſu. Templum eſt nitidum & elegans; verum in eo non habitat Virgo, ſed illud honoris gra-

2 Amphibios, animalia quæ in utroque Elemento vivunt ex ἀμφὶ & Βίος.

3 *Apodixin*] Apodixis, demonſtratio eſt, quæ proprie fit Mathematicis per literas depictas.

4 Deſignat proculdubio collegium illud, in Vico Anglis *Sant Maries* dicto in Cornubia.

tia ceſſit filio. Illa ſuum habet templum, ut dextra ſit filio. ME. Dextra? Quo igitur ſpectat filius? OG. Bene mones. Cum Occidentem ſpectat, dextram habet matrem: ubi ſe vertit ad Solis exortum, ſiniſtra eſt. Nec heic tamen habitat; nondum enim ædificium eſt abſolutum, & locus eſt undique perflabilis, patentibus oſtiis, patentibus feneſtris; & in propinquo eſt Oceanus ventorum pater. ME. Durum. ubi igitur habet illa? OG. In eo templo, quod inabſolutum dixi, eſt ſacellum anguſtum, ligneo tabulatu conſtructum, ad utrumque latus per anguſtum oſtiolum admittens ſalutatores. Lumen eſt exiguum, nec fere niſi ex cereis; fragrat odor naribus gratiſſimus. ME. Hæc omnia congruunt religioni. OG. Imo ſi introſpicias, Menedeme, dicas divorum eſſe ſedem, adeo gemmis, auro, argentoque nitent omnia. ME. Accendis animum, ut eo me conferam. OG. Haud pœnituerit itineris. ME. Nihil eſt illic olei ſacri? OG. Inepte. Oleum iſtud non reſudat niſi è ſepulcris divorum, velut Andreæ & Catharinæ. Maria ſepulta non eſt. ME. Erravi, fateor. Sed abſolve fabulam. OG. Quo latius ſe ſpargat religio, alia aliis locis oſtenduntur. ME. Et fortaſſis ut uberior ſit largitio, juxta illud, *Fit cito per multas præda petita manus*. OG. Et nuſquam non præſto ſunt 2 myſtagogi. MI. Ex canonicis? OG. Nequaquam: illi non adhibentur, ne per occaſionem religionis alienentur à religione, ac dum obſervant Virginem, parum ipſi conſulant ſuæ virginitati. Tantum in intimo ſacello, quod dixi conclave divæ Virginis, adſtat al-

2 Myſtagogus, qui myſteria docet vel qui ad myſteria videnda ducit: ex ἄγω duco, & Μύστης ſacris initiatus: vel μυστήριον res arcana.

tari.

tari canonicus quidam. ME. In quem uſum? OG. Ut recipiat ſervetque quod datur. ME. An dant qui nolint? OG. Minime; ſed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent adſtante quopiam, non daturi ſi teſtis abeſſet: aut largius dant aliquanto, quam erant daturi. ME. Affectum humanum dicis, & mihi non inexpertum. OG. Imo vero ſunt quidam adeo dediti ſanctiſſimæ Virgini, ut dum ſimulant, ſeſe munus imponere altari, mira dexteritate ſuffurentur quod alius poſuerat. ME. Fac, nullum adſtare; an non in tales illico fulminaret Virgo? OG. Quî magis id faceret Virgo, quam ipſe 1 Pater æthereus, quem non verentur nudare ſuis ornamentis, vel perfoſſo templi pariete? ME. Non ſatis mihi conſtat, utrum magis debeam admirari, illorumne impiam confidentiam, an Dei lenitatem. OG. Ad latus itaque Septentrionale porta quædam eſt, non templi, ne quid erres, ſed ſepti, quo tota clauditur area templo adjacens. Ea oſtiolum habet perpuſillum, quale videmus in valvis nobilium, ut qui velit ingredi, primum tibiam periculo exponere cogatur, deinde caput etiam ſubmittat. ME. Profecto tutum non fuerit ad hoſtem ingredi per tale oſtiolum. OG. Recte conjectas. Narrabat myſtagogus, olim virum equeſtris ordinis, equo inſidentem, per hoc oſtium elapſum è manibus inimici, qui jam fugienti imminebat. Ibi miſer deſperans ſui, ſubita cogitatione ſalutem ſuam commendavit divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, ſi valva patuiſſet. Et ecce rem inauditam. Subito totus eques

1 Æthereus ita Ethnici ſuum Iovem appellarunt: & Lucretius ſimpliciter Æthera poſuit pro Iove. Æther autem dicitur ἀπὸ τοῦ αἴθειν ab urendo.

erat intra ſepta templi, altero fruſtra foris inſaniente. ME. Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? OG. Maxime. ME. Id quidem non admodum facile apud te hominem philoſophum. OG. Oſtendebat in oſtio laminam cupream clavis affixam, quæ habebat imaginem equitis ſervati, eoque cultu quo tum Anglica gens utebatur, quem & in vetuſtioribus picturis videmus: quæ ſi non mentiuntur, frigebant id ætatis tonſores, & qui pannos tingunt ac texunt. ME. Qui ſic? OG. Quia barbatus erat non aliter
2 quam capræ; & univerſa veſtis nullam habebat rugam, adeoque non erat major corpore, ut ſtrictu corpus ipſum redderet anguſtius. Erat & altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. ME. Jam dubitare fas non erat. OG. Subter oſtiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantum tranſmitteret. Non conveniebat ut equus poſt eum calcaret locum quem prior eques Virgini conſecraſſet. ME. Et merito. OG. Hinc ad Orientem eſt ſacellum prodigiis plenum: eo me confero. Excipit alius myſtagogus. Illic oravimus paulliſper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximi: exoſculor: deinde rogo cujus ſint reliquiæ. Ait, Sancti Petri. Num Apoſtoli, inquam? Aiebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuiſſe virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus quidam in cachinnum ſolutus eſt: id certe moleſte tuli. Nam ſi is ſiluiſſet, ædituus nos nihil celaſſet reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis. Ante ædiculam erat tectum, quod aiebat

2 Talem fuiſſe Anglorum cultum Cæſar ipſe teſtatur lib. 4.

hiberno

hiberno tempore, cum nix obtexiſſet omnia, eo ſubito fuiſſe delatum è longinquo. Sub eo tecto putei duo ad ſummum pleni: fontis venam aiunt eſſe, ſacram divæ Virgini; liquor eſt mire frigidus, efficax medicando capitis ſtomachique doloribus. Me. Si frigida medetur doloribus capitis & ſtomachi, poſthac & oleum extinguet incendium. Og. Miraculum audis, ô bone: alioqui quid eſſet miraculi, ſi frigida ſedaret ſitim? Me. Et iſta ſane eſt una pars fabulæ. Og. Affirmabant, eum fontem derepente proſiliiſſe è terra juſſu ſanctiſſimæ Virginis. Ego cuncta diligenter circumſpiciens, rogabam, quot eſſent anni, quod ea domuncula fuiſſet eo deportata: dixit, aliquot ſecula. Alioqui parietes, inquam, non præ ſe ferunt aliquid vetuſtatis. Non repugnabat. Ne columnæ quidem hæ ligneæ: Non negabat eſſe nuper poſitas, & res ipſa loquebatur. Deinde hæc, inquam, tecti culmea arundineaque materia videtur eſſe recentior. Aſſentiebatur. Ac ne trabes quidem hæ, inquam, tranſverſæ, nec ipſa tigna quæ culmos ſuſtinent, videntur ante multos annos poſita. Annuebat. Atqui cum jam nulla caſæ pars ſupereſſet; Vnde igitur conſtat, inquam, hanc eſſe caſulam illàm è longinquo delatam? Me. Obſecro quomodo ſeſe ab hoc nodo expediebat ædituus? Og. Scilicet incunctanter ille oſtendit nobis pervetuſtam urſi pellem tignis affixam; ac propemodum irriſit noſtram tarditatem, qui ad tam manifeſtum argumentum non haberemus oculos. Itaque perſuaſi, & tarditatis culpam deprecati, vertimus nos ad cæleſte lac beatæ Virginis. Me. O matrem filii ſimillimam! ille nobis tantum ſanguinis ſui reliquit in terris; hæc tantum lactis, quantum vix credibile eſt eſſe poſſe uni mulieri uniparæ; etiamſi nihil bibiſſet infans. Og. Idem cauſſantur de

cruce Domini, quæ privatim ac publice tot locis oſtenditur, ut ſi fragmenta conferantur in unum, navis onerariæ juſtum onus videri poſſint; & tamen totam crucem ſuam bajulavit Dominus. ME. An non tibi quoque mirum videtur? OG. Novum fortaſſe dici poſſit, mirum nequaquam, cum Dominus, qui hæc auget pro ſuo arbitrio, ſit omnipotens. ME. Pie tu quidem interpretaris: at ego vereor ne multa talia fingantur ad quæſtum. OG. Non arbitror, Deum paſſurum, ſi quis ipſum ad iſtum irrideat modum. ME. Imo cum à ſacrilegis ſpoliatur & mater & filius & pater & ſpiritus, ne tantulum quidem ſeſe commovent interdum, ut vel nutu, vel crepitu deterreant ſceleſtos. Tanta eſt Numinis lenitas. OG. Sic eſt. ſed audi reliqua. Id lac ſervatur in altari ſummo; in cujus medio Chriſtus, ad dextram mater, honoris gratia. Lac enim matrem repræſentat. ME. Conſpicuum eſt igitur. OG. Videlicet incluſum cryſtallo. ME. Liquidum igitur. OG. Quid liquidum mihi narras, cum fuſum ſit ante annos mille quingentos? Concretum eſt; dicas cretam tritam, alboque ovi temperatam. ME. Quin igitur nudum oſtentant? OG. Ne contaminetur virorum oſculis lac virgineum. ME. Probe dicis. Nam ſunt, opinor, qui os admoveant nec purum, nec virgineum. OG. Vbi nos videt myſtagogus, accurrit, lineam veſtem induit 1 ſacram ſtolam addidit cervici, procubuit religioſe, & adoravit: mox nobis lac ſacroſanctum

1 Stola vox græca στολὴ à στέλλεσθαι ab induendo, veſtis communis tum viris tum fœminis: apud Romanos tamen ad honeſtas tantum matronas tranſlatum, hinc ſtola nonnunquam pro ipſa Matrona accipitur: ſed tandem uſus invaluit ut inmeretur pro Sacerdotali veſte: ſic apud Ovid. Metam, lib. ult.

oſculandum

oſculandum porrexit. Heic in extremo altaris gradu religioſe procubuimus & ipſi; Chriſtoque primum ſalutato, Virginem oratiuncula tali, quam in hoc ipſum pararam, appellavimus: Virgo parens, quæ tuis virgineis uberibus lactare meruiſti cæli terræque Dominum Filium tuum Jeſum, optamus, ut illius ſanguine purificati proficiamus & nos ad felicem illam infantiam columbinæ ſimplicitatis, quæ neſcia malitiæ, fraudis ac doli, 1 lac Evangelicæ doctrinæ concupiſcit aſſidue, donec proficiat in virum perfectum, in menſuram plenitudinis Chriſti, cujus felici conſortio frueris in æternum, cum Patre & Spiritu Sancto. Amen. Me. Pia ſane precatio. Quid illa? Og. Viſus eſt uterque annuere, niſi me fallebant oculi. Nam ſubſilire videbatur ſacrum lac, & candidior aliquanto affulgebat eucharistia. Interim myſtagogus ad nos acceſſit, tacitus quidem, ſed tabellam porrigens, qualem apud Germanos offerunt qui in pontibus 2 telos exigunt. Me. Equidem ſæpenumero male precatus ſum illis petacibus tabellis, cum per Germaniam iter facerem. Og. Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit Virgini. Mox per interpretem ejus linguæ pulcre peritum, & juvenem blandæ cujuſdam eloquentiæ (nomen erat, ni fallor, Robertus Aldriſius) percunctatus ſum, quam potui civiliſſime, quibus argumentis cognitum haberet, hoc eſſe lac Virginis. Id ego ſane pio ſtudio ſcire cupiebam; quo poſſem impiis quibuſdam hæc omnia ridere ſolitis os obturare. Primum myſtagogus obducta fronte

1 Prima Elementa religionis Chriſtianæ vide Hebr. 5. v.13. 1. Petr.2, v.2.

2 *Telos*] Τέλος. Id eſt, tributum, ſive vectigal.

T 6 obticuit:

obticuit : juſſi ut interpres inſtaret, ſed blandius etiam. Ille vero blandiſſime, adeo ut ſi matrem ipſam nuper puerperam talibus verbis appellaſſet, non fuerit ægre latura. At myſtagogus tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis ſtupentibus, ac velut horrore vocem blaſphemam execrantibus, Quid opus, inquit, iſta percunctari, cum habeatis tabulam 3 authenticam? Et omnino videbatur nos ut hæreticos ejecturus, niſi drachmæ deliniſſent hominis ferociam. Me. quid vos interim? Og. Nos? quid cenſes? Non aliter quam fuſte icti, 4 aut fulmine tacti, noſmet illinc ſubduximus, ſuppliciter audaciæ veniam comprecati: ſic enim convenit in rebus ſacris. Inde proficiſcimur ad ædiculam, hoſpitium divæ Virginis. Huc euntibus aperit ſeſe quidam 5 hierophanta ex illis Minoribus; noſque veluti noſcitans intuetur: aliquantulum progreſſis occurrit alius, itidem contemplans nos: poſt etiam tertius. Me. Fortaſſe cupiebant te pingere. Og. At ego longe diverſum ſuſpicabar. Me. Quid iſthuc? Og. Sacrilegum quempiam ſuppilaſſe non nihil 6 ex mundo ſacræ Virginis, & in me ſuſpicionem intentam eſſe. Itaque ſacellum ingreſſus, tali precatiuncula ſaluto matrem Virginem: O ſola feminarum omnium mater & virgo, mater feliciſſima, virgo puriſſima; nunc te puram impuri

3 Authentica tabula, multorum authoritate probata: talis erat proculdubio tabella quædam appenſa, in qua conſpiciebantur picta miracula quæ hic prædicat.

4. Ovid. de triſtib. l. i. El 3. non aliter ſtupui quam qui Iovis ignibus ictus: Vivit & eſt vitæ neſcius ipſe ſuæ.

5 Hyero-phanta ſacra oſtendens: ἱερὸν ſacrum φαίνω oſtendo.

6 *Ex mundo*] Ex ornamentis. Dicitur autem mundus muliebris.

viſimus,

viſimus, ſalutamus, donariolis noſtris utcunque colimus: utinam donet nobis Filius tuus, ut ſanctiſſimos tuos mores imitantes, mereamur & nos per Spiritus Sancti gratiam ſpiritualiter Dominum Jeſum intimis animi viſceribus concipere, ſemelque conceptum nunquam amittere. Amen. Simulque exoſculatus aram, depoſui drachmas aliquot, & abii. Me. Quid heic Virgo? Nullone nutu dedit ſignum auditæ precatiunculæ? Og. Lumen, ut dixi, erat ambiguum, & illa ſtabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Poſtremo me ſic dejecerat oratio prioris myſtagogi, ut non auderem oculos attollere. Me. Iſtius igitur profectionis non erat admodum lætus exitus. Og. Imo multo lætiſſimus. Me. Reddidiſti animum: nam mihi quoque 2 cor in genua deciderat, ut tuus loquitur Homerus. Og. A prandio repetimus templum. Me. Audebas, ſuſpectus ſacrilegii? Og. Fortaſſis. ſed ipſe mihi ſuſpectus non eram. Neſcit pavorem mens ſibi bene conſcia. Trahebat me tabulæ viſendæ cupiditas, ad quam myſtagogus nos relegarat. Eam diu quæſitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non quibuſlibet oculis legi poſſet. Mihi tales ſunt oculi, ut nec 3 lynceus dici poſſim, nec omnino luſcioſus. Itaque legentem Aldriſium oculis obiter aſſectatus ſum, nec illi ſatis fidens in re tanta. Me. Excuſſa eſt omnis dubitatio?

2 *Cor in genua*) Ex Iliad. *o*. Τάρβησαν πᾶσιν δὲ παραὶ ποσὶ κάππεσε θυμός] Id eſt, Expaverunt: omnibus autem in pedes decidit animus.

3 Lynceus qui acutiſſimo pollet viſu Lynx enim lupi genus, acie oculorum omnia animalia dicitur ſuperare: Horat. *ne corporis optima lynceis contemplere oculis* homo lynceus perſpicax.

Og.

Og. Puduit me mei, qui ſubdubitaſſem; adèo res tota illic ponebatur ob oculos; nomen, locus, res ut erat ordine geſta; breviter, nihil omiſſum. Dictus eſt Gulielmus, Lutetiæ natus, vir pius cum alias, tum præcipue religioſus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monaſteriis ac templis undique luſtratis, tandem pervenit [1] Conſtantinopolim. Nam hujus Gulielmi frater illic agebat Epiſcopum. Is jam adornantem reditum admonuit, eſſe virginem quandam Deo dicatam, quæ lac haberet Virginis matris: abunde felicem futurum ſi vel precario, vel pretio, vel arte, portionem aliquam poſſet nanciſci. Nam ceteras reliquias omnes, quas hactenus collegerat, nihil eſſe ad tam ſacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo theſauro plus quam [2] Crœſus ſibi videbatur. Me. Quid ni? & quidem præter ſpem. Og. Recta domum properat: in itinere morbus occupat. Me. Ut nihil eſt in rebus humanis nec diu, nec undiquaque felix! Og. Ubi videt periculum, accerſit clam Gallum, fidiſſimum ejus peregrinationis comitem. Et religioſe ſtipulatur ſilentium, committit illi lac, ea lege, ut ſi incolumis domum redeat, deponat eum theſaurum in ara divæ Virginis, quæ colitur Lutetiæ in auguſto templo, utrinque Sequanam præterlabentem intuens; & amnis ipſe videtur honoris gratia decedere numini Virginis. Ut rem in pauca conferam, ſepultus eſt

1 Turcici Imperii caput, in Romania ſita urbs, prius Byſantium dicta.

2 Celebratæ ſunt Crœſi Lydiorum regis opes: hinc abiit in Proverbium Crœſi opulentia: Hinc Ovid. de Pont. 4. *Divitis audita eſt cui non opulentia Crœſi.*

Gulielmus.

Gulielmus alter properat, & hunc morbus corripit. Is deſperans ſui, tradit Anglo comiti lac, ſed multis obteſtationibus adſtricto, ut faceret quod fuerat ipſe facturus. Moritur hic; recipit ille, & in aram deponit lac canonicis ejus loci præſentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur regulares, quales adhuc ſunt. Apud Divam Genoveſam. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam, tandem in Parathalaſſum detulit, huc vocante mentem illius afflatu ſpiritus. Me. Pulcre certe ſibi conſtat hæc narratio. Og. Imo ne qua reſidere poſſet dubitatio, adſcripta erant nomina epiſcoporum à ſuffragiis, qui lac illud inviſentibus non abſque munuſculo, tantum impartierunt relaxationis, quantum ex ſuo * dimenſo largiri poſſunt. Me. Quantum id eſt? Og. Dierum quadraginta. Me. Etiam 1 apud inferos dies eſt? Og. Certe tempus eſt. Me. Vbi totum hoc dimenſum ſemel fuerint elargiti, non ſupereſt quod largiantur? Og. Minime. Subſcatet enim ſubinde quod dent; ac plane diverſum quiddam accidit heic atque in dolio 2 Danaïdum. Illud enim cum continenter impleatur, ſemper tamen inane eſt: hinc ſi ſemper haurias, nihilo tamen minus eſt in dolio. Me. Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, ſinguli tantundem habent? Og. Tantun-

* Demenſum eſt proprie, frumenti menſura quæ ſervis tradebatur: à demetiendo.

1 *Apud inferos dies*) Nam ad purgatorium nunc prorogant relaxationes ubi nullus eſt dies, & tamen dies vocant.

2 Danaïdum dolium, pertuſum dolium fuit hinc apud Plaut. in pſeud. in pertuſum ingerimus dicta dolium, operam ludimus: ſumptum proverbium: à pœna inflicta Danaïdis puellis, quæ aſſidue aquam in dolium pertuſum vaſibus impertuſis inferre coguntur.

dem.

dem. Me. Et ſi qui ante prandium acceperunt quadraginta, rurſus ſub cœnam poſcerent quadraginta, præſtone eſſet quod daretur? Og. Imo ſi hora eadem decies. Me. Vtinam mihi tale ſcriniolum eſſet domi, non optarim niſi tres drachmas, modo ſic ſcateant. Og. Quin optas ut totus ſias aureus, tantundem accepturus ex voto. Verum ad fabulam redeo. Addebatur & illud pii cujuſdam candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis oſtendebatur, ſatis quidem eſſe venerandum; hoc tamen cæteris eſſe venerabilius quod illa abraderentur à ſaxis, hoc ex ipſis Virginis uberibus effluxiſſet. Me. Vnde id conſtabat? Og. Oh! narrarat hoc virgo Conſtantinopolitana, quæ lac dederat. Me. Et illi fortaſſe communicarat divus Bernardus. Og. Sic arbitror. Me. Cui natu grandi, contigit guſtare lac ex eadem mamma, quam ſuxit puer Jeſus. Vnde miror, illum mellifluum dici potius quam lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? Og. Fluxit & illud, ſed ſaxo, cui forte lactans inſidebat, exceptum concrevit; deinde volente Deo ſic multiplicatum eſt. Me. Recte. Perge. Og. His itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, &, ſi quid offerretur ſpectatu dignum circumſpectantes, rurſum adſunt myſtagogi; limis intuentur, digito ſubnotant, accurrunt, abeunt, recurrunt, nutant; videbantur compellaturi ſi fuiſſet audaciæ ſatis. Me. Nihil ibi metuebas? Og. Imo faciem illis obverti, ſic arridens & intuens, quaſi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggreſſus,

3 *Limis*] Id eſt, oculis obliquis ac ſemiclauſis, quomodo ſe adſpici leones indignantur.

rogat

rogat quod mihi nomen eſſet: edo. Num is eſſem qui ante biennium affixiſſet votivam tabellam literis Hebraïcis? Fatebar eſſe me. ME. Scribis Hebraïce? OG. Minime; ſed iſti quidquid non intelligunt, Hebraïcum vocant. Mox accerſitus, ut conjicio, venit illius collegii 1 Πρῶτος ὕστερος. ME. Quod iſthuc dignitatis nomen eſt? Non habent Abbatem? OG. Non. ME. Cur ita? OG. Quia neſciunt Hebraïce. ME. Non epiſcopum? OG. Nequaquam. ME. Quam ob rem? OG. Quia Virgo pauperior etiamnum eſt, quam ut emat 2 pedum ac mitram nimio venalem. ME. Non ſaltem Præpoſitum? OG. Ne id quidem. ME. Quid obſtat? OG. Quia Præpoſitus dignitatis eſt nomen, non ſanctimoniæ. Et ideo canonicorum collegia nomen abbatis rejiciunt, Præpoſiti libenter amplectuntur. ME. Atqui Πρῶτον ὕστερον antehac audivi nunquam. OG. Næ tu magnopere rudis es grammatices. ME. Ὑστερόπρωτον novi in tropis. OG. Tenes. Hic qui priori proximus eſt; Prior eſt poſterior. ME. Subpriorem dicis. OG. Is me ſalutavit ſatis humaniter. Narrat quantopere ſudatum ſit à multis, ut verſus eos legerent: quot fruſtra exterſa perſpicilla. Quoties adveniſſet aliquis vetuſtus Theologiæ aut Juris doctor, adductus eſt ad tabellam. alius dicebat eſſe literas Arabicas, alius fictitias: tandem repertus eſt qui legeret titu-

1 Πρῶτος ὕστερος primus ultimus. ὕστερον vero πρῶτον, eſt cum aliquid præpoſtere fit.

2 Pedum gall. houlette. incurva virga: qua pecudum pedes detinentur. Mitra vero pilei genus eſt: aliquando ſignificat capitis muliebris ornatum: fuit quoque Zonæ genus quam ſolvebant primum parturientes & Dianæ conſecrabant, quam ob cauſam eam vocarunt λυσιζώνην. Nunc vero iſta ſunt inſignia præſulum in Eccleſia Romana.

lum:

lum. Is deſcriptus erat verbis ac literis Romanis, ſed majuſculis. Græci verſus erant deſcripti Græcis majuſculis, quæ prima ſpecie videntur referre majuſculas Latinas. Rogatus deſcripſi ſententiam carminum Latine, verbum verbo reddens. Hujus opellæ cum præmiolum oblatum conſtanter recuſarem, affirmans nihil eſſe tam arduum, quod in Virginis ſanctiſſimæ gratiam non eſſem cupidiſſime facturus etiamſi literas juberet illinc perferre Hieroſolymam. ME. Quid opus te 1 grammatophoro, cum illi tot angeli adſint à manibus atque à pedibus? OG. Ille protulit è crumena ligni fragmentum deſectum è trabe, in qua Virgo mater viſa eſt conſiſtere. Odor mirus protinus arguebat, eſſe rem oppido ſacram. Ego vero tam inſigne munus pronus & nudato capite, ſumma cum veneratione terque quaterque exoſculatus, repoſui in crumenam. ME. Licetne videre? OG. Per me quidem licebit. Ceterum ſi jejunus non es, aut ſi nocte proxima fuit tibi res cum uxore, non ſuaſerim ut videas. ME. Oſtende: nihil periculi. OG. En tibi. ME. O te beatum iſto munere! OG. Ego, ne ſis inſciens, non permutarim hoc tantillum fragmentulum cum univerſo 2 auro Tagi: includam auro, ſed ſic ut per cryſtallum pelluceat. Tum Hyſteroprotus, ubi me videt tam religioſe geſtientem eo munuſculo, judicans non indignum, cui majora quoque committerentur, rogat, num quando vidiſſem ſecreta Virginis. Ea vox me nonnihil commovit; non tamen auſus ſum percunctari, quæ diceret ſecreta Virginis. Siquidem in re-

1 Grammatophorus, tabellarius, qui fert litteras.
2 Auro tagi. Tagus Luſitaniæ fluvius aureas volvens arenas: Iuv. ſat. 5. *Quod Tagus & rutila Pactolus volvit arena.*

bus.

bus tam ſacris etiam, linguæ lapſus non vacat periculo. Nego, me vidiſſe, ſed videndi cupidiſſimum eſſe dico. Inducor jam velut afflatus numine. Accenditur una atque altera tæda cerata: oſtenditur imaguncula, nec magnitudine, nec materia, nec opere præcellens, ſed virtute pollens. ME. Moles non multum habet momenti ad edenda miracula. Vidi Chriſtophorum Lutetiæ, non 2 hamaxiæum aut 3 coloſſæum, ſed monti juſto parem; nullis tamen illis miraculis nobilem, quod quidem audierim. OG. Ad pedes Virginis eſt gemma, cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à bufone dederunt nomen, eo quod bufonis effigiem ſic exprimat, ut nulla ars idem poſſit efficere. Quoque majus eſt miraculum, puſillus eſt lapillus; non prominet bufonis imago, ſed in ipſa gemma velut incluſa pellucet. ME. Fortaſſis imaginantur bufonis ſimilitudinem quemadmodum inſecta 4 filicis ſtirpe imaginamur aquilam. Et quemadmodum pueri quid non vident in nubibus? dracones ignem ſpirantes, montes igni candentes, armatos concurrentes. OG. Imo, ne ſis neſciens, nullus bufo vivus evidentius exprimit ſe ipſum, quam illic erat expreſſus. ME. Hactenus pertuli fabulas tuas, poſthac alium quære, cui perſuadeas de bufone. OG. Nihil mirum eſt, Menedeme, te ſic affectum eſſe. Nec mihi quiſquam

2 *Hamaxiæum*] Hamaxiæa Græcis dicuntur prægrandia, quaſi quæ plauſtri juſtum onus ſunt.

3 Coloſſus dicebatur ſtatua immodicæ proceritatis, qualis Rhodi facta fuit à Charete ex ære altitudine 70 cubitorum: hinc Coloſſi dicuntur homines prægrandi corpore.

4 Filix gall. fougere: Herba Agricolis inviſa ægerrime exſtirpatur: Hinc proverbio dicitur, filicem nullo manſueſcere aratro, de re quæ emendari non poteſt. Perſ. ſat. 4.

perſua-

gram ſi aperias, fabam in medio reperies: dryites truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque: ciſſites & narciſſites hederam pingit: aſtrapias fulminis radios è medio candido ſeu cyaneo jaculatur: phlegontites incendium intus oſtendit, quod non exeat: in anthracitide videas ſcintillas quaſdam diſcurrere: crocias croci colorem reddit; rhodites roſæ; chalcites æris: 1 aëtites aquilam exprimit, cauda candicante: taos pavonis picturam habet; chelidonia aſpidis: myrmecites innatam habet formicæ repentis imaginem: cantharias ſcarabeum totum exprimit: ſcorpites ſcorpium mire depingit. Sed quid ego hæc perſequor, quæ ſunt innumera, cum nulla ſit naturæ pars vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quam illa veluti laſciviens non expreſſerit in gemmis? Miraris in hac gemma bufonem expreſſum? Me. Miror, naturæ tantum eſſe otii, ut ſic ludat omnium rerum imitatione. OG. Voluit exercere curioſitatem humani ingenii, noſque vel ſic ab otio propellere. Et tamen, quaſi nihil ſit, quo fallamus tædium temporis, inſanimus in moriones, in aleas, in præſtigiarum ludibria. Me. Veriſſima prædicas. OG. Addunt quidam non leves, hoc gemmarum genus ſi admoveas aceto, innatare motis etiam membris. Me. Cur bufonem addunt Virgini? OG. Quia hæc ſpurcitiem omnem, virulentiam, faſtum, avaritiam, & quidquid eſt terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, extinxit. Me. Væ nobis, qui tantum bufonum geramus in pectore! OG. Puri erimus, ſi ſedulo colamus Virginem. Me. Quomodo gaudet coli? OG. Gratiſſimum illi cultum præſtiteris, ſi

1 Aëtites pierre d'Aigle vide ſuprà in notis.

fueris

narrabat, ſibi in ſomnis apparuiſſe mulierem admiranda ſpecie, quæ poculum ipſi porrexerit. Me. 3 Elleborum opinor. OG. Iſthuc incertum eſt; illud certiſſimum, hominem mentis eſſe compotem. Me. Præteriſti Thomam Cantuarienſem archiepiſcopum? OG. Minime gentiūm. Nulla peregrinatio religioſior. Me. Audire geſtio, niſi moleſtum eſt. OG. Imo te quæſo, ut audias. Cantium dicitur ea pars Angliæ, quæ Galliam & Flandriam ſpectat. Hujus metropolis eſt Cantuaria. In ea ſunt duo monaſteria pene contigua; utrumque Benedictinos habet. Id quod habet divi Auguſtini titulum, videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur divi Thomæ, ſedes archiepiſcopi fuiſſe videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum & hodie præſules habent ædes eccleſiæ contiguas, ſed ab ædibus reliquorum canonicorum ſemotas. Olim enim fere tum epiſcopi, tum canonici, monachi erant. Id arguunt manifeſta rerum veſtigia. Templum autem divo Thomæ ſacrum tanta majeſtate ſeſe erigit in cælum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat. Itaque nunc ſuo ſplendore vicini luminibus officit, & locum antiquitus religioſiſſimum velut obſcurat. Turres ſunt ingentes duæ, procul veluti ſalutantes advenas, miroque nolarum æ nearum boatu longe lateque regionem vicinam perſonantes. In veſtibulo templi, quod eſt ad Auſtrum, ſtant ſaxo ſculpti tres armati, qui manibus impiis virum ſanctiſſimum trucidarunt: addita ſunt gentis cognomina, Tuſci, Fuſci, Berri. Me. Cur tantum honoris habetur impiis? Og. Videlicet idem honoris habetur

3 Elleborum vide ſupra in notis.

iis,

iis, quod habetur Judæ, Pilato, Caiphæ, cohorti militum ſceleratorum, quos operoſe ſculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, ne quis poſthac uſurpet gloriæ cauſſa. Ingeruntur oculis, ne quis aulicus poſthac injiciat manus vel in epiſcopos, vel in poſſeſſiones Eccleſiæ. Nam tres illi ſatellites à peracto facinore verſi ſunt in rabiem, nec reddita mens eſt, niſi implorato Thomæ ſanctiſſimi favore. Me. O perpetuam martyrum clementiam! Og. Ingreſſis aperit ſeſe ſpatioſa quædam ædificii i majeſtas. Ea pars quoſlibet recipit. Me. Nihilne illic viſendum? Og. Nihil præter ſtructuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus eſt Evangelium Nicodemi, & ſepulcrum neſcio cujus. Me. Quid deinde? Og. Cancelli ferrei ſic arcent ingreſſum, ut conſpectum admittant ejus ſpatii quod eſt inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conſcenditur multis gradibus, ſub quibus teſtudo quædam aperit ingreſſum ad latus Septentrionale. Iſthic oſtenditur altare ligneum divæ Virgini ſacrum, puſillum, nec ulla re viſendum, niſi monumento vetuſtatis, luxum hiſce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum vale dixiſſe Virgini, cum mors immineret. In ara eſt cuſpis gladii, quo præſectus eſt vertex optimi præſulis, ac cerebrum confuſum, videlicet quo mors eſſet præſentior. Hujus ferri ſacram rubiginem amore martyris religioſe ſumus exoſculati. Hinc digreſſi ſubimus

i Majeſtas ſecundum Livium lib. 1. cum de aliquo loco dicitur ſignificat, loci præſtantiam vel excellentiam: Alias titulus eſt honoris qui deferri ſolet Imperatoribus, regibuſque: credita eſt Poëtis, filia honoris & reverentiæ.

crypto-

2 cryptoporticum. ea habet ſuos myſtagogos. Illic primum exhibetur calvaria martyris perforata; reliqua tecta ſunt argento, ſumma cranii pars nuda patet oſculo. Simul oſtenditur plumbea lamina, Thomæ Acrenſis titulum habens inſculptum. Pendent ibidem in tenebris induſia cilicina, cingula, ſubligariaque, quibus antiſtes ille ſubigebat carnem ſuam, ipſo adſpectu horrorem incutientia, nobiſque molliticm ac delitias noſtras exprobrantia. ME. Fortaſſis & monachis ipſis. OG. Iſthac de re nec affirmare poſſum, nec negare; nec refert quidem mea. ME. Vera narras. OG. Hinc redimus in chori locum. Ad latus Septentrionale reſerantur arcana: dictu mirum, quantum oſſium illinc prolatum ſit, calvaria, menta, dentes, manus, digiti, integra brachia, quibus omnibus adoratis fiximus oſcula; nec erat futurus finis, niſi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellaſſet oſtentandi ſtudium. ME. Quis iſte? OG. Anglus erat nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, ſed minus affectus erga partem hanc religionis, quam ego volebam. ME. 3 Viclevita quiſpiam, opinor. OG. Non arbitror; etiamſi libros illius legerat, incertum unde nactus. ME. Is offendit myſtagogum? OG. Prolatum eſt brachium adhuc carnem habens ſanguinolentam; hujus oſculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ ſe ferebat. Mox ſua recondidit myſtagogus. Hinc ſpectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ ſub altari fuerant recondita,

2 *Cryptoporticum*] Id eſt, ſubterranea porticus, quæ paratur adverſus æſtum ſolis.

3 Viclevita qui Iohan. Viclefi reformatoris dogmata & zelum ſequebantur.

opulenta omnia: diceres, 2 Midam & Crœſum fuiſſe mendicos, ſi ſpectares vim auri atque argenti. Me. Heic nihil oſculorum? Og. Non, ſed aliud votorum genus tetigit animum meum. Me. Quodnam? Og. Suſpirabam, domi meæ nihil eſſe talium reliquiarum. Me. Sacrilegum votum. Og. Fateor; & ſupplex veniam precatus ſum à divo priuſquam pedem efferrem templo. Poſt hæc ducimur in ſacrarium. Deus bone, quæ illic pompa veſtium holoſericarum, quæ vis candelabrorum aureorum? Ibidem vidimus pedum divi Thomæ. Videbatur arundo lamina argentea obveſtita. minimum erat ponderis, nihil operis, nec altius quam uſque ad cingulum. Me. Nulla crux? Og. Nullam vidi. Oſtenſum eſt pallium, holoſericum quidem, ſed craſſo filo; nullo auro gemmiſve inſigne. Aderat & ſudarium, ſudoris ex collo contracti, manifeſtaſque ſanguinis notas retinens. Hæc vetuſtæ frugalitatis monumenta libenter ſumus exoſculati. Me. Iſta non oſtenduntur quibuſlibet? Og. Nequaquam, ô bone. Me. Vnde tibi tantum eſt habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? Og. Erat mihi nonnihil notitiæ cum R. P. Gulielmo Waramo Archiepiſcopo; is me tribus verbis commendavit. Me. Ex multis audio, virum ſingulari præditum humanitate. Og. Quin potius dicas, ipſam eſſe humanitatem, ſi noris. Jam ea doctrina, ea morum ſinceritas, ea vitæ pietas, ut nullam abſoluti præſulis dotem in eo deſideres. Ab his igitur

2 *Midas.* Phrygiæ Rex cum à Baccho hoſpite ſuo, obtinuiſſet ut quidquid attigiſſet protinus verteret in aurum. Vbi autem ipſe cibus in aurum mutaretur & fame periret; Iuſſit Bacchus ut in Pactolo fluvio ſe ablueret. ubi priſtinum ſtatum recuperavit, unde Pactolus aureas arenas cœpit volvere.

deducimur

deducimur ad ſuperiora. Nam poſt altare ſummum rurſus velut in novum templum aſcenditur. Illic in ſacello quodam oſtenditur tota facies optimi viri inaurata, multiſque gemmis inſignita. Heic caſus quidam inopinatus pene totam illam felicitatem interturbavit. Me. Exſpecto quid mali dicas. Og. Heic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit myſtagogum aſſeſſorem: Heus, inquit, bone pater, verumne eſt quod audio, Thomam, dum viveret, fuiſſe benigniſſimum erga pauperes? Veriſſimum, inquit ille. Cœpitque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus: Non arbitror, eum affectum in illo mutatum eſſe, niſi forte in melius. Aſſenſus eſt myſtagogus. Rurſum ille: Cum igitur vir ſanctiſſimus tam liberalis fuerit in egenos, cum adhuc pauper eſſet, & ipſe præſidiis pecuniarum egeret ob corpuſculi neceſſitatem; an non putas æquo animo laturum nunc, cum tam opulentus ſit, nec ullius egeat, ſi qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibuſque præſidiis deſtitutum, precata veniam, detrahat ex his tantis opibus aliquam particulam ſublevandæ familiæ, velut à volente ſumens vel dono vel mutuo? Ad hæc cum nihil reſponderet aſſeſſor capitis aurei; Gratianus, ut eſt vehemens, Ego, inquit, plane confido, ſanctiſſimum virum etiam gaviſurum, quod mortuus quoque ſuis opibus ſublevaret inopiam pauperum. Ibi myſtagogus 1 corrugare

1 Corrugare frontem eſt iraſci, cum tingimus frontem contrahimus: Apud Plaut. caperata frons ſeveritudine legitur.

frontem, porrigere labra, 2 Gorgoneis oculis nos obtueri: nec dubito, quin ſputo, conviciiſque nos ejecturus fuerit è templo, niſi cognoviſſet, nos ab archiepiſcopo commendatos. Equidem utcumque placavi blandis verbis iram hominis, negans, Gratianum quidquam horum ex animo loqui, ſed ſuo more ludere; ſimulque drachmas aliquot depoſui. ME. Ego ſane tuam pietatem vehementer adprobo. Verum mihi nonnunquam ſerio venit in mentem, quo colore poſſint excuſari à crimine, qui tantum opum inſumunt templis extruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino ſit modus. Fateor, in ſacris veſtibus, in vaſis templi, deberi cultui ſolenni ſuam dignitatem: volo & ſtructuram habere majeſtatem ſuam. Sed quorſum attinent tot baptiſteria, tot candelabra, tot ſtatuæ aureæ? quorſum organorum, quæ vocant, immenſi ſumtus? nec unicis interim contenti ſumus: quorſum ille muſicus hinnitus, magno cenſu conducendus, cum interim fratres & ſorores noſtræ, vivaque Chriſti templa, ſiti fameque contabeſcant? OG. In his quidem nemo vir pius ac prudens modum non deſiderat: verum quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate naſcitur, favorem promeretur, præſertim quo s in mentem venit diverſus morbus iſtorum, q templa ſuis opibus ſpoliant. Iſta fere donantur à potentibus ac monarchis, deterius peritura in aleam ac bellum. Et ſi quid hinc alienes, primum habetur pro ſacrilegio: deinde contrahunt manus ſuas qui dare ſolent, inſu-

2 Gorgoneis oculis truculentis ac torvis. Gorgones fuerunt filiæ Phorci quas debellavit Perſeus: ſolo obtutu homines in ſaxa obriguiſſe dicitur. ita dictæ à græc. γοργόν όνος, nomen animalis noxii in Africa. vel à nom. γοργότη τος truculentia, celeritas.

per & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi cuſtodes ſunt, quam domini. Denique malim videre templum ſacra ſupellectile luxurians, quam, ut ſunt quædam, nuda, ſordida, ſtabulis equorum ſimiliora quam templis. ME. At legimus olim laudatos epiſcopos, qui vaſa ſacra divendiderunt, eaque pecunia ſubvenerunt egenis. OG. Laudantur & hodie, ſed laudantur tantum; imitari nec licet, nec libet, opinor. ME. Remoror tuam narrationem. Nunc exſpecto fabulæ 1 cataſtrophen. OG. Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodiit ſummus ille myſtagogus. ME. Quiſnam? Abbas loci? OG. 2 Mitram habet, cenſus habet abbaticos; ſolo nomine caret, & Prior dicitur, ob id, quod archiepiſcopus abbatis loco eſt. Nam antiquitus quiſquis erat ejus ditionis archiepiſcopus, idem erat & monachus. ME. Equidem vel camelus appellari ſuſtineam, ſi cenſus eſſet abbate dignus. OG. Mihi quidem viſus eſt vir pius juxta & prudens, neque Scoticæ Theologiæ rudis. Is nobis aperuit thecam, in qua reliquum ſancti viri corpus quieſcere dicitur. ME. Vidiſti oſſa? OG. Id quidem fas non eſt: nec liceret, niſi admotis ſcalis: ſed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus ſublata opes nudat inæſtimabiles. ME. Quid audio? OG. Viliſſima pars erat aurum: gemmis raris ac prægrandibus collucebant, nitebant ac fulgurabant omnia. quædam ſuperabant ovi anſerini magnitudinem. Ibi multa cum veneratione circumſtabant aliquot monachi: ſublato tegumento adoravi-

1 Cataſtrophe, rei exitus, pars fabulæ extrema καταστροφὴ ſubverſio. ſumitur quoque pro morte. fabula vero in tres partes fuit diſtributa. in πρότασιν, ἐπίτασιν & καταστροφήν.

2 Mitram vide ſuprà in notis.

mus omnes. Prior candida virga demonſtrabat contactu ſingulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium, & auctorem doni. Nam præcipuas monarchæ dono miſerant. M E. Oportuit illum eſſe præditum inſigni memoria. O G. Recte conjectas; quanquam juvat & exercitatio; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, ſed ſubobſcurum, ſemel atque iterum ferreis cancellis circumſepta. M E. Quid metuit? O G. Nihil, opinor, niſi fures. Nec enim unquam vidi quidquam divitiis onuſtius. M E. Cæcas mihi divitias narras. O G. Admotis lucernis vidimus pluſquam regale ſpectaculum. M E. Vincit opibus Parathalaſſiam? O G. Specie longe ſuperat, abſtruſa novit ipſa. Hæc non oſtenditur niſi magnatibus aut præcipuis amicis. Poſtremo reducimur in ſacrarium: illic detractum eſt ſcrinium nigro contectum corio; depoſitum eſt in menſam; apertum eſt; mox omnes flexis genibus adorarunt. M E. Quid inerat? O G. Fragmenta quædam linteorum lacera, pleraque mucci veſtigium ſervantia. His, ut aiebant, vir pius extergebat ſudorem à facie ſive collo, pituitam à naribus, aut ſi quid eſſet ſimilium ſordium, quibus non vacant humana corpuſcula. Ibi meus Gratianus rurſum non optimam iniit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocris auctoritatis viro, Prior benignus unum è linteolis obtulit dono, credens, ſeſe munus longe gratiſſimum offerre. Sed Gratianus heic parum gratus, non ſine faſtidii ſignificatione digitis contrectavit unum, & contemtum repoſuit, porrectis labiis, veluti [1] poppyſ-

[1] Poppyſmus v. poppyſma; vocis blandimentum quod equis ſolet fieri. Iuv. ſaty. 6. *prabebit vati crebrum poppyſma roganti.* à Græco ποππύζω ſibilo vel adulor.

mum

mum imitans. Nam hic illi mos erat, ſi quid oſtenderet, quod tamen contemnendum eſſe judicaret. Meum animum ſimul & pudor & timor diſcruciabant. Prior tamen, ut eſt homo ſtupidus, diſſimulabat hoc factum; noſque poſt oblatum vini poculum humaniter dimiſit. Cum rediremus Londinum. ME. Quid oportuit, cum jam non procul abeſſes à litore tuo? OG. Sic eſt: ſed ego litus illud perquam lubens fugi, magis infame fraudibus ac rapinis, quam ullæ ſunt 1 Maleæ naufragiis. Dicam quod proxima vidi trajectione. Complures à litore Caletienſi 2 ſcalmo devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis, pauper ac pannoſus. Ab hoc exigunt dimidium drachmæ. Tantum enim extorquent à ſingulis ob breviſſimam vectationem. Ille excuſabat paupertatem: iſti per jocum explorant ſcilicet, ac detractis calceis inter ſuppactas ſoleas reperiunt decem aut duodecim drachmas: eas eripiunt palam, ridentes, & conviciis ludentes in ſceleratum Gallum. ME. Quid juvenis? OG. Quid aliud? Flebat. ME. Num ex auctoritate faciebant iſta? OG. Prorſus eadem, qua furantur ſarcinas hoſpitum, qua tollunt crumenas, ſi quando datur oportunitas. ME. Mirum eſt, iſtos tantum audere facinus, tot teſtibus conſciis. OG. Sic aſſueverunt, ut recte fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui fruſtra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur, deprehenſum ſceleratum Gallum. ME. Ego iſtos maritimos fures ludens ac jocans ſubigerem in

1 Malæa promontorium Laconiæ de quo ſuprà in notis.
2 Scalmus Cymba, ſed proprie eſt lignum in navis latere quo remus alligatur.

crucem. OG. Atqui talibus ſcatet utrumque litus. Heic mihi conjecta? Quid domini faciant, auſint cum talia fures? Proinde poſthac quaſlibet ambages malim quam illud compendium. Ad hæc, quemadmodum ad inferos facilis deſcenſus, ſed reditus difficillimus; ita per hoc litus ingreſſus non admodum facilis, exitus difficillimus eſt. Hærebant Londini nautæ aliquot Antverpienſes: cum illis decreveram me mari committere. ME. Habet ea regio nautas adeo ſanctos? OG. Ut ʒ ſimia ſemper eſt ſimia, fateor, ita nauta ſemper eſt nauta: verum ſi ad hos conferas, qui rapto vivere didicerunt, angeli ſunt. ME. Meminero, ſi quando me quoque libido ceperit eam inſulam inviſendi. Sed in viam redi, unde te deduxi. OG. Ergo Londinum petentibus, haud procul à relicta Cantuaria, occurrit via vehementer cava ſimul & anguſta, præterea declivis, ſic utrinque abrupto aggere, ut non poſſis effugere: nec vitari poteſt, quin hac facias iter. Ad ejus viæ lævum latus eſt mendicabulum aliquot ſeniculorum: ab iis procurrit aliquis, ſimul atque ſentiunt advenientem equitem: conſpergit aqua ſacra, mox offert calcei ſummam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum eſt gemmæ ſpecie. Exoſculati dant nummulum. ME. In ejuſmodi via malim mendicabulum ſeniculorum, quam gregem valentium latronum. OG. Gratianus equitabat mihi ſiniſter: propior mendicabulo: conſperſus eſt aqua, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat quid ſibi vellet. Ait, calceum eſſe S. Thomæ. Incanduit homo; & ad me verſus, Quid, inquit, ſibi volunt hæ

ʒ Simia ſemper ſimia: hoc adagio indicatur fortunam ac ornamenta non mutare ingenium.

pecudes,

pecudes, ut oſculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin eadem opera porrigunt oſculandum ſputum, aliaque corporis excrementa? Miſerebat me ſeniculi, datoque nummulo conſolatus ſum triſtem. ME. Mea ſententia, non omnino præter cauſſam incanduit Gratianus. Si calcei ſoleæque ſervarentur, ut argumentum frugalis vitæ, non improbarem; ceterùm impudens mihi videtur, ſoleas, calceos, & ſubligaria cuiquam oſculanda obtrudere. Nam, ſi quis id ſua ſponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, venia dignum arbitror. OG. Præſtabat, iſta non fieri, ne quid diſſimulem: verum ex his rebus quæ ſubito corrigi non poſſunt, ſoleo ſi quid ineſt boni, decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum eſſe ſimilem ovi; malum, noxiæ beſtiæ. Vipera poſteaquam periit, mordere quidem non poteſt, odore tamen ſanieque inficit: ovis cum vivit, lacte nutrit, lana veſtit, fœtura ditat: mortua porrigit utile corium; totaque eſculenta eſt. Itidem viri feroces, & huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi ſunt, mortui ſtrepitu nolarum, ambitioſa ſepultura moleſti ſunt vivis, nonnunquam & ſucceſſorum inaugurationibus, hoc eſt, novis exactionibus: probi vero nulla non ex parte magnam omnibus de ſe præbent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis eſſet, exemplo, doctrina, monitis, ad pietatem invitabat, conſolabatur deſtitutos, ſublevabat egenos, ac mortui pene major utilitas. Exſtruxit hoc locupletiſſimum templum, ſacerdotum, ordini per univerſam Angliam plurimum auctoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum. ME. Eſt quidem iſta pia contemplatio. ſed demiror, te, cum iſto ſis animo, nunquam inviſiſſe antrum ſancti

Patricii, de quo prodigioſa quædam vulgo jactant, nec mihi ſatis veriſimilia. OG. Imo nulla heic tam prodigioſa poteſt eſſe narratio, quin res ipſa ſuperet. ME. Ergo illuc quoque penetraſti? OG. 1 Enavigavi paludem vere Stygiam, deſcendi in fauces 2 Averni: vidi quidquid apud inferos geritur. ME. Bearis me ſi non gravaberis referre. OG. Sit hoc colloquii noſtri procemium, ſatis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam adornari cœnam; nam adhuc impranſus ſum. ME. Cur impranſus? num religionis gratia? OG. Minime: ſed invidiæ cauſa. ME. Num invides ventri tuo? OG. Imo rapacibus cauponibus: qui cum nolint quod æquum eſt apponere; tamen non verentur ab hoſpitibus quod iniquum eſt exigere. eos ſic ulciſci ſoleo. Si ſpes datur cœnæ lautioris vel apud notum, vel apud pandocheum paulo minus ſordidum, in prandio laborat mihi ſtomachus. Sin prandium obtulit fortuna quale volo, ſub cœnam incipit dolere ſtomachus. ME. Non pudet videri parcum ac ſordidum? OG. Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, male collocant ſumtum. Ego meum pudorem aliis uſibus ſervare didici. ME. Jam ſitio reliquum fabulæ: quare me in cœna expecta convivam; ibi narrabis commodius. OG. Equidem habeo gratiam, quod ultro temet offers convivam, cum multi vehementer rogati pernegent: ſed hæc tibi conduplicabitur gratia, ſi hodie domi cœnes. Nam mihi

1 Stygia palus inferorum vide ſupra.

2 Avernus. Lacus Campaniæ propè Bajas Plutoni dicatus, & ad inferos introitus. dictus Avernus quaſi ἄορνος ſine avibus, aquæ enim ſulphureæ odor ita gravis eſt ut aves ſupervolantes enecet. *Virg. Æn. 6. facilis deſcenſus Averni &c.*

tempus

tempus hoc ſumetur ſalutandæ familiæ. Ceterum habeo conſilium utrique noſtrum commodius. Cras mihi, uxorique meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel uſque ad cœnam proferentur fabulæ, donec te fatearis jam eſſe ſaturum: & ſi voles, ne in cœna quidem te deſtituemus. Quid ſcabis caput? Tu para; nos bona fide veniemus. M E. Malim inemtas fabulas. Verum age prandiolum dabitur, ſed inſipidum, niſi tu bonis fabulis condias. O G. Sed heus tu, nonne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? M E. Fortaſſe titillabit, ubi tu peroraveris: nunc ut affectus ſum, ſat habeo 1 ſtationes obire Romanas. qui Romam nunquam videris? M E. Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclave, curoque ut ſalva ſit filiarum pudicitia. Rurſus hinc in officinam; contemplor quid agant famuli famulæque: inde in culinam, circumſpiciens ſi quid opus ſit admonitu; hinc alio atque alio, obſervans quid agant liberi, quid uxor, ſolicitus ut omnia ſint in officio. Hæ mihi ſunt ſtationes Romanæ. O G. At iſta pro te curaret divus Jacobus. M E. Vt ipſe curem iſta, præcipiunt ſacræ literæ, ut divis committam, nuſquam legi præceptum.

1 Statio, locus ubi ſtatur, ut atria & porticus ædium: ſed tamen ſtrictius ſtationes ſignificant loca in quibus milites conſederunt, quæ & ſtativa & præſidia dicuntur; ſtatio eſt quoque vigilibus aſſignatus locus ad excubias.

2 ΙΧΘΥΟΦΑΓΙ'Α.

LANIO, SALSAMENTARIUS.

LA. Dic mihi, inſulſiſſime Salſamentarie; nondum emiſti 3 reſtim? SA. Reſtim, Lanio? LA. Ita, reſtim. SA. Cui tandem rei? LA. Cui, niſi ſuſpendio? SA. Emant alii; me nondum uſque adeo tædet hujus vitæ. LA. At brevi tædebit. SA. In vatem ipſum iſta vertat Deus aliquis potius. Sed quid eſt mali? LA. Si neſcis, dicam. Inſtat tibi tuiſque plane 4 Saguntina, quod aiunt, fames, ut res prorſus ſit vobis ad laqueum reditura. SA. Bona verba, Lanio. Iſta ſint hoſtibus noſtris. Vnde nobis ex Lanio repente prodiſti 5 Pythius quiſpiam, ut divines tantam calamitatem? LA. Non eſt divinatio; ne tibi blandiaris, 6 res ipſa adeſt in foribus. SA. Enecas: ede rem, ſi quid habes. LA. Edam tuo magno malo. A Romano Senatu venit edictum, ut poſthac liberum ſit cuique veſci quibus velit. Quid igitur tibi tuoque ordini reſtat, niſi 7 bulimia cum putribus ſalſa-

2 Ἰχθυοφαγία] Id eſt, piſcium eſus.

3 Ad reſtim ad laqueum res rediit: dicitur ubi conclamatum eſt, & ubi res in eum ſtatum eſt adducta, ut de ſuſpendio ſit cogitandum. Ter. in Phorm. *Opera tua ad reſtim mihi quidem res rediit.* a 4. ſ. 4.

4 Saguntina fames i. e. Extrema à Saguntis qui longa obſidione Pœnorum ad extremam famem adactis ſemet ipſos interfecerunt.

5 Pythius hic pro vate. Pythius autem eſt Apollinis cognomen à ſerpente Pythone occiſo Ovid. Metam. 1. Pythia, orum ludi Apollinares.

6 Res adeſt in foribus: i. e. inſtat jamque eſt in proximo

7 Boulimia, fames extrema & inſatiabilis: Ex particula βȣ magnum quid indicans & λιμὸς famis. Theodorus vertit famem Caninam: Ariſtoteli verò probl. 4. ſect. 8. boulimia eſt animi deliquium præſertim ob inediam.

mentis?

mentis? S A. Per me quidem vel limacibus, vel urticis veſcatur, qui volet. At num interdictum eſt cuiquam ne veſcatur piſcibus? L A. Non, ſed data poteſtas veſcendi carnibus, quibus fuerit collibitum. S A. Sive vana prædicas, tu potius dignus es ſuſpendio: ſive vera, tibi potius parandus funis. Nam mihi poſthac ſpero quæſtum uberiorem. L A. Imo proventum uberrimum, ſed eſuritionis uſque ad ſaturitatem: aut, ſi mavis audire lætiora, poſthac longe mundius vives, neque, quod ſoles, 1 cubito naſum emunges pituitoſum, & ſcabie fruticantem. S A. Ohe, 2 venimus ad ſummum; cæcus convicia jacit in luſcum: quaſi vero quidquam apud lanſones purius ſit ea parte corporis quæ dicitur ſemper 3 lotione ſuperior. Vtinam verum eſſet quod annuntias; at vereor, ne me conjicias in falſum gaudium. L A. Tibi quidem nimium vera nuntio. Sed unde tibi quæſtum promittis uberiorem? S A. Quoniam eo video recidiſſe mores hominum, ut quod vetitum ſit, impotentius appetant. L A. Quid tum poſtea? S A. Quia plures abſtinebunt ab eſu carnium, ubi permiſſa eſt veſcendi poteſtas, nec ullum erit lautum convivium abſque piſcibus, quemadmodum apud priſcos fieri conſuevit. Itaque carnium eſum permiſſum gaudeo. utinam & piſcium eſus eſſet interdictus! avidius his veſcerentur homines. L A. Pium mehercule votum. S A. Hoc optarem, ſi, quod tu facis, nihil aliud ſpectarem quam pecuniæ lucrum, cujus amore tu craſ-

1 Cubito naſum. Ironia proverbialis, in hominem ſordidi quæſtus & abjectæ ſortis. Extat apud Author. Rhetor. ad Herenn. jocus M. Tullii in filium ſalſamentarii.

2 *Venimus ad ſummum*] De re extremæ impudentiæ.

3 *Lotione ſuperior*] Quia ſubinde inquinatur. de quo dictum eſt alias.

ſam iſtam & carnivoram animam 4 diis manibus devoviſti. L A. Salſus es totus, cum inſulſa ſit oratio. S A. Quæ ratio commovit Romanos, ut tot ſeculis obſervatam legem carnariam relaxarint? L A. nimirum hoc ipſa res jam dudum illis perſuaſit. Reputant id quod eſt, per ſalſamentarios inquinari civitatem, inſici terram, flumina, aërem, & ignem, & ſi quod aliud eſt elementum: corrumpi corpora mortalium: ex piſcium enim eſu corpus impleri putribus humoribus: hinc febres, 5 tabes, podagræ, 6 epilepſes, lepræ; & quid non malorum? S A. Dic igitur mihi, Hippocrates, cur in civitatibus bene inſtitutis vetitum eſt intra mœnia mactare tauros ac ſues? Rectius etiam conſuleretur ſaluti civium, ſi nec pecudes jugularentur. Cur laniis deſcribitur certus locus; ne ſi paſſim vivant, totam urbem reddant peſtilentem? An eſt ullum fœtoris genus corrupto animantium cruore ſanieque peſtilentius? L A. Aromata mera ſunt, ſi ad piſcium putorem conferas. S A. Tibi quidem, opinor, aromata mera ſunt: at non idem viſum magiſtratibus, qui vos ab urbe ſubmovent. Porro quam ſuaviter oleant veſtræ iſtæ lanienæ, declarant ii qui naribus obturatis prætereunt: declarant vulgo, qui malunt habere vicinos decem lenones, quam unum lanionem. L A. At vobis ad abluenda putria ſalſamenta nec lacus nec amnes toti ſufficiunt: vereque, quod dici ſolet, 7 inani-

4 *Diis manibus*] Id eſt, inferis: ſic Decius & Q. Curtius ſe diis manibus devoverunt.

5 *Tabes*] Quam φθίσιν Græci dicunt.

6 *Epilepſes*] Epilepſis, morbus comitialis.

7 Inaniter aquam conſumitis. i. e. fruſtra laboratis & agitis inaniter. petitum adagium à priſco more iudiciorum ubi ad modum clepſydræ dicebatur.

per aquam conſumitis. Semper enim piſcis piſcem olet, etiamſi unguentis oblinas. Quid autem mirum, mortuos ſic olere; cum plerique vivi mox, ut capti ſunt, oleant? Carnes 2 muria conditæ ſervantur multos in annos, adeo non putentes, ut aromaticum quiddam redoleant. Rurſus vulgari ſale conditæ, durant abſque fœtore. Duratæ fumo ventove nihil moleſti odoris contrahunt. Hæc omnia ſi pariter adhibeas piſci, nihil aliud quam piſcem olebit. Vel hinc conjice, nullum eſſe putorem cum piſcium fœtore conferendum, quod ab his putrefit etiam ipſe ſal, in hoc à natura datus, ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuina vi claudit conſtringitque, ſimul & excludens quod extrinſecus noxam afferre poſſit, & humores intus, unde putrefactio poterat oriri, deſiccans: in ſolis piſcibus ſal non eſt ſal. Noſtras ædes fortaſſis aliquis delicatior præteriens obturat nares; at nemo ſuſtinet in cymba ſedere in qua veſtra ſunt ſalſamenta. Viatori ſi quando occurrunt plauſtra onuſta ſalſamentis, quæ ibi fuga? quæ narium obturatio? quæ ſputa? quæ excreatio? Et ſi qua fieri poſſit, ut ſalſamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus lex non dormiret: nunc quid facias iis, quæ putria ſunt etiam cum comeduntur? Et tamen quoties videmus, ab 3 Agoranomis damnatas merces veſtras conjici

2 Muria liquaminis genus viliſſimum, quod ex thynnorum tabe conficiebatur; ut garum ex ſcombrorum: Eſt etiam ut hoc loco aqua ſalſa in qua aliquid maceratum fuit aut ſervatum. Perſ. ſ. 6. *Tingat olus ſiccum muria vafer in calice empta.*

3 Agoranomi apud Romanos ædiles dicti qui & foro & rebus publicis præerant quique curabant ut omnia munda eſſent: dictus ab *ἀγορὰ* forum & *νόμος* lex.

in

in flumen, vobis indicta mulcta? Id vero ſæpius etiam fieret, niſi illi corrupti per vos, magis ſpectarent privatum commodum, quam publicam ſalutem. Nec hac tantum parte nocetis reipublicæ; ſed impia conſpiratione vetatis, ne aliunde piſces recentiores advehantur in civitatem. SA. Quaſi vero nullus unquam viderit mulcta percuſſum lanionem, quod porcum inſincerum, & linguæ maculis lepræ vitium profitentem, vendiderit, aut quod ovem aquis cœnove ſuffocatam, aut alioqui verminantes armos, lotione & circumlito recenti cruore vitium diſſimularit. LA. Atqui nullum ex nobis tale extat exemplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla, cruſto panis incocta, periere novem convivæ. Talibus opſoniis vos inſtruitis menſas civium. SA. Caſum narras, qui nemini vitari poſſit, ſi fortuna velit. At vobis pene quotidianum eſt, pro cuniculis 2 altiles feles vendere, pro leporibus canes, ſi per auriculas & pedes hirſutos liceret. Quid autem commemorem artocrea ex humanis carnibus confecta? LA. Tu, quod in me damnabas, caſus & hominum vitia mihi opprobras: tueantur iſta qui committunt: ego quæſtum cum quæſtu confero. Alioqui damnentur & olitores, quod interdum imprudentes pro caule vendant cicutam, aut aconitum: damnentur & pharmacopolæ, quod interdum pro remediis porrigunt venena. Nulla eſt ars tam inculpata, quin iſthæc incidant mala. Vos cum omnes officii numeros impleveritis, venenũ eſt quod venditis. Si 3 torpedinẽ, ſi 4 hy-

2 Altiles, qui domi ſaginantur.
3 *Torpedinem*] Torpedo, piſcis letalis contactu.
4 *Hydrum*] Hydrus, ſerpens aquatilis.

drum,ſi * leporem marinum retibus admixtum cum ceteris venderetis, caſus eſſet, non crimen: nec magis imputari poterat vobis quàm medico, qui nonnunquam occidit ægrum quem curat. Ferri poterat hoc malum, ſi menſibus duntaxat hibernis extruderetis veſtra purulenta, rigor temporis mitigaret peſtilentiam. Nunc æſtatis incendio putrem additis materiam; autumnum, per ſe nocentem, redditis nocentiorem. Cumque jam ſe renovat annus & humores conditi ſeſe rurſus proferunt, non abſque corporum periculo; ibi vos totos menſes duos tyrannidem occupatis, & anni renaſcentis infantiam accerſito ſenio vitiatis. Cumque hoc meditetur natura, ut corpora ſuccis inſalubribus repurgata, novis ſuccis repubeſcant, vos ingeritis meros putores, meraſque ſanies; & , ſi quid eſt in corporibus vitii, augetis, malum malo adjicientes, & bonos inſuper corporis ſuccos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, ſi tantum corpora vitiaretis: nunc quoniam ex ciborum differentiis vitiantur animorum organa, fit, ut ipſi vitientur animi. Tales fere videas homines iſtos piſculentos, quales ſunt ipſi piſces; pallent, olent, ſtupent, muti ſunt. S A. 1 O novum Thaletem! Quid igitur ſapiunt qui betis victitant? nimirum quantum ipſæ betæ? Quid ſapiunt qui boves, & oves, & capras devorant; nimirum quod boves, oves, & capræ? Vos hœdos pro deliciis venditis, & tamen

* *Leporem marinum*] Lepus marinus. piſcis homini præſentiſſimum & immedicabile venenum, & homo piſci, adeo ut hominis contactu ſolo moriatur.

1 Thales unus fuit ex ſeptem Græciæ ſapientibus qui ſiti ac æſtu periit, cùm certamen ſpectaret.

hoc

hoc animal, ut eſt morbo 2 comitiali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his qui gaudent eſu carnium. An non præſtabat ſalſamentis placare latrantem ſtomachum? L A. Quaſi ſolum hoc mentiti ſint rerum naturalium ſcriptores. Et ſi maxime verum ſit, quod narrant, corporibus morbo obnoxiis ſæpe quæ per ſe optima ſunt, peſſima ſunt: 3 Hecticis ac 4 phthiſicis vendimus hœdos, 5 non vertiginoſis. S A. Si piſcium eſûs tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis præſulum ac principum ſententia licet toto anno noſtras merces divendere, vobis bonam anni partem indictæ ſunt feriæ? L A. Iſtuc quid mea refert? Fortaſſis hoc procuratum eſt à malis medicis, quo quæſtus ipſis eſſet uberior. S A. Quos malos medicos mihi commemoras, cum nulli ſint piſcibus hoſtes æque capitales? LA. Ne quid erres, ô bene non faciunt hoc ſtudio veſtri, nec amore piſcium, cum ab his nulli religioſius abſtineant: ſuum agunt negotium. Quo plures tuſſiunt, languent, ægrotant, hoc illis annona benignior eſt. S A. Medicis heic non patrocinabor; ipſi ſuam vicem ulciſcentur, ſi quando in caſſes illo-

2 Comitialis morbus *mal cadac.* ita dictus quod comitia vitiet. aliter vocatur Sacer & Major morbus, Item Herculeus, quod hoc morbo Hercules laboraret.

3 *Hecticis*] Qui perpetua laborant febri, jam in habitum acta.

4 *Phthiſicis*] Phthiſici, qui tabeſcunt & exareſcunt.

5 Vertigo Græc. *σκότωμα* capitis morbus quo qui tenentur omnia ipſis videntur rotatilia & in gyrum agi Iuv. ſat. 6. *Cùm bibitur concha, quùm jam vertigine tectum ambulat.* Vertigo alias fuit manumiſſionis ritus Græc. *περιδίνησις* & *περιστροφή*, cum manumittendus dextra prehenſus à domino in orbem rotabatur, inde circumagi pro liberari: Hinc Perſ. ſat. 5. *Vna Quiritem vertigo facit.*

rum

rum incideris. Mihi pro mea cauſa ſufficit veterum ſanctimonia vitæ, probatiſſimcrum auctoritas, epiſcoporum majeſtas, publica Chriſtianarum gentium conſuetudo; quos omnes ſi damnabis inſaniæ, malo cum illis inſanire, quam cum laniis eſſe ſobrius. L A. Tu recuſas patronus eſſe medicis; ego nolim eſſe 1 criminator aut cenſor veterum, publicæve conſuetudinis. Iſta venerari ſoleo, non inceſſere. S A. Iſto quidem nomine cautus es verius, quam pius lanio; niſi te prorſus non novi. L A. Meo judicio ſapiunt, qui cavent, ne quid habeant rei cum his qui fulmen habent in manibus. Attamen quid ex meis Bibliis, quæ populari lingua verſa nonnunquam lego, ſentiam, non tacebo. S A. Vt nunc fies ex lanione Theologus! L A. Arbitror, primos illos homines ſimul atque ex uda argilla prodierunt, fuiſſe corpore ſalubri ac ſucculento. Id declarat illorum vivacitas. Deinde Paradiſum fuiſſe locum multo commodiſſimum ſitu, cæloque ſaluberrimo. Tali loco talia corpora, vel aëris hauſtu, herbarum, arborum ac florum undique aſpirantium fragrantia, 2 citra cibum ullum potuiſſe vivere, præſertim cum ultro, citra ſudorem hominis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus eſſet ullus, nec ſenium. Cultus enim talis horti voluptas erat verius, quam labor. S A. Adhuc veriſimilia prædicas.

1 Criminator, reprehenſor, accuſator. Terentius in Eun. Act. 5. ſ 2 hanc metui ne me criminaretur tibi, i. e. ne me deferret apud te.

2 Dantur equidem exempla quorumdam, qui aliquandiu vixerunt ſine cibo ac potu: Vidi ego Herbornæ Naſſov. Zythopetæ filium tunc annos duodecim natum, qui nihil unquam biberat nec cibis humidis nec juſculis veſcebatur, ſed ſiccis, puta carnibus ſalſis ac fumo induratis.

L A.

La. Ex tam vario horti feraciſſimi proventu nihil interdictum eſt præter unicam arborem. Sa. Veriſſimum eſt. La. Idque non ob aliud, niſi ut per obedientiam agnoſcerent dominum & conditorem ſuum. Sa. Recte. La. Quin & illud arbitror, recentem terram omnia progenuiſſe feliciora meliorisque ſucci, quam nunc gignit ſeneſcens ac propemodum effœta. Sa. Eſto. La. Idque præcipue in Paradiſo. Sa. Haud diſſimile veri. La. Illic igitur veſci, voluptatis erat, non neceſſitatis. Sa. Audivi. La. Et abſtinere à laniandis animantibus, humanitas erat, non ſanctitas. Sa. Neſcio. Animantium eſum à diluvio permiſſum lego, prius interdictum non lego. Quorſum autem attinebat permittere, ſi jam permiſſus erat? La. Quare non veſcimur ranis? Non quia vetitæ, 1 ſed quoniam abhorremus. Qui ſcis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permitteret? Sa. Non ſum ariolus. La. Atqui in ipſo ſtatim conditi hominis initio legimus; Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & univerſis animalibus quæ moventur ſuper terram. Quis uſus dominii, ſi veſci non licet? Sa. O crudelem herum! Itane devoras ſervos & ancillas, tuos liberos & uxorem? Quin eadem opera veſceris matula tua, cujus dominus es? La. Sed audi viciſſim, inſulſe ſalſamentarie: E ceteris uſus eſt, nec eſt inane dominii nomen. Equus vehit me tergo, camelus geſtat ſarcinas: è piſcibus vero quis uſus, niſi veſcaris? Sa. Quaſi vero non ſint innumera ex piſcibus remedia! Deinde multa ſunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contem-

1 Hodie quoque & ranarum eſus non inſolens eſt.

plantem,

piantem, & in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes, 1 delphinos hominem tergo vehere. Denique ſunt piſces, qui nobis prædicant imminere tempeſtatem, 3 velut echinus. An non talem ſervum optares domi tuæ? L A. Verum ut hoc largiamur, ante diluvium non fuiſſe fas veſci cibis, præterquam terræ frugibus; nihil magni erat abſtinere ab iis, quæ non requirebat corporis neceſſitas, & habebant laniandi crudelitatem: illud fateris, animantium eſum initio permiſſum ob humanorum corporum imbecillitatem. Frigus induxerat diluvium: & hodie videmus, in regionibus frigidis naſci homines ceteris edaciores: ac terræ proventum vel extinxerat, vel corruperat inundatio. S A. Eſto. L A. Et tamen à diluvio præteribant annum ducenteſimum. S A. Credo. L A. Cur igitur Deus, quod illis robuſtis citra exceptionem permiſit, poſt imbecillioribus ævique contractioris adſtrinxit ad certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moſes? S A. Quaſi meum ſit, eorum quæ Deus gerit, rationem reddere! Arbitror tamen, hoc tum feciſſe Deum, quod ſolent heri, qui contrahunt indulgentiam in ſervos, ubi vident illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus ſatis ferocienti ſubducimus fabas & avenam, pareoque fœno paſcimus, frenoque & calcaribus aſperioribus ſubigimus. Excuſſerat hominum genus omnem reverentiam, in tantamque licentiam ſeſe effuderat, quaſi nullus omnino Deus eſſet. Hic inventi ſunt legis cancelli, cærimoniarum repagula, minarum ac præceptorum fre-

1 Alludit ad fabulam Arionis dorſo Delphini ſubvecti.
3 *Velut echinus*] piſcis eſt ſpinas habens pro pedibus: hic imminente tempeſtate affigit ſe, aut ſaburrat arenam.

na,

na,quo vel ſic reſipiſcerent. LA. Quin igitur manent hodie legis illius repagula? SA. Quia ſublata eſt carnalis ſervitutis aſperitas; poſteaquam per Evangelium adoptati ſumus in filios Dei. detractum eſt præceptis,ubi contigit uberior gratia. LA. Cum Deus appellet ſuum teſtamentum ſempiternum, cumque Chriſtus negarit, 1 ſe ſolvere legem, ſed conſummare; qua fiducia poſteriores auſi ſunt bonam legis partem abrogare? SA. Gentibus ea lex data non erat; & ideo viſum eſt Apoſtolis, eas nec onerare circumciſionis moleſtia, ne, quod Judæi faciunt & hodie,in corporalibus obſervationibus conſtituerent ſalutis ſpem potius, quam in fiducia & caritate erga Deum. LA. Omitto gentes. Quæ ſcriptura manifeſte docet,Judæos,ſi profeſſionem Evangelicam fuerint amplexi, manumiſſos eſſe à Moſaïcæ legis ſervitute? SA. Quoniam id fore prædictum erat prophetis, qui promittunt teſtamentum novum, & cor novum, inducuntque Deum abominantem 2 feſtos Judæorum dies, averſantem illorum victimas,deteſtantem jejunia,rejicientem donaria, deſiderantem populum circumciſo corde. Confirmavit illorum promiſſa Dominus ipſe, qui porrigens diſcipulis corpus & ſanguinem ſuum, appellat teſtamentum novum. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur novum? Ciborum Judaïcum delectum non exemplo quidem, ſed ſententia ſua abrogavit Dominus, cum negat, 3 hominem inquinari cibis, qui mittuntur in ſtomachum, & per ſeceſſum

1 Matth 5. v. 17.
2 Quia videlicet Deus puritatem cordis reſpicit ſine qua quidquid fit peccatum eſt.
3 Math. 15. v. 11, 16, 17.

repur-

repurgantur. 4 Docet idem Petrum conſpecta viſione;imo Petrus ipſe, cum Paulo ceteriſque veſcens cibis communibus, à quibus lex præceperat temperari. Agit hoc ubique Paulus in ſuis epiſtolis; nec dubitatur, quin quod hodie ſequitur populus Chriſtianus, ab Apoſtolis veluti per manus traditum ad nos denique pervenerit. Itaque non tam manumiſſi ſunt Iudæi, quam à legis ſuperſtitione, velut à lacte conſueto quidem & familiari, ſed jam intempeſtivo, depulſi. Neque lex abrogata eſt, ſed ea pars juſſa eſt cedere, quæ jam erat otioſa. Frondes & flores pollicentur fructum exoriturum: is ubi gravat arborem, nemo flores deſiderat. Neque quiſquam deplorat periſſe filii ſui pueritiam, ubi jam ad ætatem maturam pervenit. Neque quiſquam requirit lucernas & funalia,ubi ſe terris deprompſit Sol. Nec habet quod queratur pædagogus, ſi filius jam puber ſuam libertatem ſibi vendicat, ac pædagogum in ſua viciſſim habet poteſtate. Pignus deſinit eſſe pignus, ubi promiſſa ſunt exhibita. Sponſa priuſquam deducatur ad ſponſum, epiſtoliis ab illo miſſis ſeſe conſolatur; exoſculatur munuſcula ab illo venientia: picturas illum referentes amplectitur:ceterum ubi jam ipſius ſponſi data eſt copia, præ hujus amore negligit illa prius adamata. At Iudæi primum ægre divellebantur à conſuetis, velut ſi puer, aſſuetus lacti,jam grandis mammam inclamet, cibum ſolidum faſtidiens. Itaque propemodum vi depulſi ſunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis ſolatiis, quo ſe jam totos convertant in eum, quem lex illa promiſerat & adumbrarat. LA. Quis expectarat tantum Theo-

4 Deſcriptam vide hanc viſionem Act. 10.

logiæ

logiæ à ſalſamentario? S A. Soleo piſculentum 1 commeatum ſuppeditare noſtræ civitatis Dominicano collegio: itaque fit, ut illi frequenter prandeant apud me, ego nonnunquam apud illos. Ex eorum conflictationibus hæc decerpſi. L A. Næ tu dignus es, qui ex ſalſamentario fias piſcium recentium venditor. Verum illud expedi: Si Iudæus eſſes, (neque mihi ſatis liquet an ſis) & immineret ex fame certum vitæ periculum, veſcereris carne ſuilla, an mortem præoptares? S A. Quid facturus eſſem, ſcio: quid mihi faciendum eſſet, nondum intelligo. L A. Deus utrumque vetuit, Non occides, & Non veſceris carne ſuilla. In tali caſu utrum præceptum utri par eſt cedere? S A. Primum non conſtat, an hoc animo Deus vetuerit veſci ſuilla, ut mortem vellet oppeti potius quam eſu vitæ conſuli. Nam ipſe Dominus excuſat David, qui contra Legis præceptum comederit ſacros panes. Et in exilio Babylonico multa non obſervata ſunt à Iudæis, quæ Lex præſcripſerat. Proinde cenſerem, eam legem, quam ipſa quoque natura tulit, eoque perpetua eſt & inviolabilis, debere potiorem haberi ea, quæ neque ſemper fuit, & poſt erat abroganda. L A. Cur igitur laudati ſunt fratres Machabæi, qui maluerunt duris cruciatibus exanimari, quam carnem guſtare ſuis? S A. Opinor, quoniam hic eſus à rege præſcriptus complectebatur totius patriæ legis abnegationem, quemadmodum circumciſio, quam Iudæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis profeſſionem, non aliter

1 Commeatus proprie ſignificat abeundi facultatem quæ vocatur ſalvus conductus. *ſauf conduit.* hic ſumitur pro cibariis ad alendam ſocietatem; Plautus vocat, ventris commeatum. unde trium dierum commeatus dicitur quùm inſtare extrema paupertas ſignificat.

quam

quam arrha data ad univerſum contractum præſtandum obligat. L A. Itaque ſi craſſior illa Legis pars poſt exortam Evangelii lucem recte ſublata eſt, quo conſilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora revocari, præſertim cum Dominus jugum ſuum appellet ſuave: & Petrus, in Actis Apoſtolorum, Iudæorum Legem appellet duram, quam nec ipſi ferre potuerint, nec patres ipſorum? Sublata eſt circumciſio, ſed ſucceſſit baptiſmus, duriore prope dixerim conditione. Illa differebatur in octavum diem; & ſi quis interim caſus intercepiſſet puerum, votum circumciſionis pro circumciſione imputabatur: nos pueros, vixdum à latebris uteri materni egreſſos, in frigidam aquam, quæque diu in alveo ſaxeo conſtitit, non enim dicam, computruit, totos immergimus; & ſi vel primo die, atque adeo in ipſo partus oſtio perierit, nulla parentum aut amicorum culpa, 2 deditur miſer æternæ damnationi. S A. Sic aiunt. L A. Sublatum eſt Sabbatum; imo non ſublatum eſt, ſed tranſlatum in diem dominicum. Quid refert? Paucorum dierum jejunia indixit Lex Moſaïca, nos illis quantum addidimus numerum? In delectu ciborum quanto liberiores Iudæi nobis; quibus licebat vel totum annum veſci ovibus, capis, perdicibus & hædis? Illis nullum veſtis genus erat interdictum, præter eam quæ eſſet lana linoque contexta. Nunc præter tot

2 Quam crudelis & impia ſit Pontificior. hæc ſententia norunt quibus vera Lux Evangelii affulſit: Sancti ſunt fidelium infantes, juxta Paulum, quomodo igitur in infernum dantur præcipites qui ante baptiſmum extinguntur: quaſi Deus gratiam ſuam alligaverit baptiſmo, ut citra eum non poſſit aut velit ſalvare: cum non privatio Sacramenti damnet ſed contemptus: Auguſtinus quoque in hac ſententia fuit.

veſtium præſcriptas & interdictas formas & colores, acceſſit capitis raſura, eaque varia: ne commemorem interim confeſſionis onus, & conſtitutionum humanarum ſarcinas, decimationes non ſimplices, adſtrictum arctioribus vinculis matrimonium, novas affinitatis leges, aliaque permulta, quæ faciunt, ut hac parte non paulo commodior videatur fuiſſe Iudæorum, quam noſtra conditio. SA. Erras 1 tota via, Lanio: Chriſti jugum non æſtimatur ad iſtam regulam, quam imaginaris. Pluribus adſtringitur Chriſtianus, & adſtringitur ad difficiliora, denique ad pœnam graviorem: ſed his adjuncta copioſior vis fidei & caritatis, facit ea ſuàvia, quæ natura ſunt graviſſima. LA. Atqui cum olim Spiritus, ſpecie linguarum ignearum è cælo delapſus, copioſiſſimo dono fidei & caritatis locupletarit credentium pectora, cur detractum eſt legis onus, velut imbecillibus ac ſub iniqua ſarcina periclitantibus? Cur Petrus jam afflatus Spiritu vocat onus intolerabile? SA. Detractum eſt ex parte, ne Iudaïſmus, ut cœperat, obrueret Evangelii gloriam, & ne Legis odio gentes alienarentur à Chriſto. inter quas erant infirmi plurimi, quibus inſtabat duplex periculum: alterum, ne crederent, ſine legis obſervatione neminem poſſe ſalutem conſequi: alterum, ne potius haberent in paganiſmo manere, quam Moſaïcæ legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut eſca quadam libertatis allicere. Rurſus quo mederentur illis, qui negabant, ex Evangelii profeſſione ſalutis eſſe ſpem citra legis obſervationem; circumciſionem, ſabbatiſmos, dele-

1 Tota via vel toto cœlo errare prorſus te fallis & nihil intelligis hac de te.

ctus ciborum, aliaque id genus aut prorſus ſuſtulerunt, aut in aliud verterunt. Porro quod Petrus negat, ſe Legis onus portare potuiſſe, non eſt referendum ad eam perſonam, quam tum gerebat, cum illi jam nihil eſſet intolerabile, ſed ad craſſos & infirmos Iudæos, qui non ſine tædio arrodebant 2 hordei tunicam, nondum guſtata Spiritus medulla. LA. Satis tu quidem craſſe diſſeris. Atqui mihi videtur, & hodie non minus eſſe cauſarum, cur obſervationes iſtæ carnales hactenus tolli debeant, ut arbitrariæ ſint, non obligatoriæ. SA. Qui ſic? LA. Nuper in linteo quodam ampliſſimo vidi totum orbem depictum. Illic didici 3 quantula eſſet mundi portio, Chriſti religionem pure ſincereque profitens: nimirum Europæ particula vergens ad Occidentem: rurſus altera vergens ad Septentrionem, tertia tendens, ſed procul, ad Meridiem: ad Orientem vergentis quartæ poſtrema videbatur Polonia. Reliquus orbis aut Barbaros habet, non ita multum à brutis animantibus differentes, aut 4 ſchiſmaticos, aut hæreticos, aut utrumque. SA. At non vidiſti totum illud litus Auſtrinum, & ſparſas inſulas Chriſtianis inſignibus notatas? LA. Vidi; didicique, illinc avectas prædas; Chriſtianiſmum inductum non audivi. Cum igitur tam ampla ſit

2 *Hordei tunicam*] Alludit ad allegoriam parabolæ de quinque panibus hordeaceis.

3 Et ſub V. T. minimus numerus veritatem profitebatur; fruſtra ſunt igitur Pontificii dum conantur evincere amplitudinem notam eſſe vere Eccleſiæ. Bene Seneca de vita beat. c. 1. *non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant, argumentum peſſimi turba eſt.*

4 Schiſmatici i. e. ſeparati, qui levi de cauſa à fraterna Eccleſiæ communione ſeparantur à σχίζω findo in duas partes; hinc ſchiſma.

meſſis, videtur hoc eſſe conſultiſſimum ad religionem Chriſtianam propagandam; quemadmodum Apoſtoli ſuſtulerunt onus legis Moſaïcæ, ne gentes reſilirent, ita nunc, ad illiciendos etiam imbecilles, tolli quarundam rerum obligationes, ſine quibus initio ſervatus eſt orbis, & nunc ſervari poſſet, modo adſit fides & caritas Evangelica. Rurſus audio videoque, plurimos eſſe, qui in locis, veſtibus, cibis, jejuniis, geſticulationibus, cantibus, ſummam pietatis conſtituunt; & ex his proximum judicant, contra præceptum Evangelicum. Vnde fit ut cum omnia referantur ad fidem & caritatem, harum rerum ſuperſtitione extinguatur utrumque. Procul enim abeſt à fide Evangelica, qui fidit hujuſmodi factis: & procul abeſt à caritate Chriſtiana, qui ob potum aut cibum, quo recte quis uti poteſt, exaſperat fratrem, pro cujus libertate mortuus eſt Chriſtus. Quam amarulentas contentiones videmus inter Chriſtianos? quam inimicas calumnias ex veſte alitur cincta tinctave, ex cibo quem porrigunt aquæ, & quem porrigunt paſcua? Hoc malum ſi ad paucos ſerpſiſſet, contemni poterat. Nunc videmus univerſum orbem ob hæc diſſidiis exitialibus concuti. Hæc & hujuſmodi ſi tollerentur, & nos majori concordia viveremus, neglectis cærimoniis, ad ea tantum contendentes; quæ docuit Chriſtus; & reliquæ nationes citius amplecterentur religionem cum libertate conjunctam.
SA. Extra Eccleſiæ domum non eſt ſalus.
LA. Fateor. SA. Extra Eccleſiam eſt, quiſquis non agnoſcit pontificem Romanum. LA. Non reclamo.
SA. Sed hunc non agnoſcit, qui illius præſcripta negligit. LA. Atque ideo ſpero, futurum, ut hic pontifex nomine Clemens, animo pietateque clementiſſimus,

tiſſimus, quo magis omnes nationes ad Eccleſiæ ſodalitatem alliciat, omnia mitiget, quæ hactenus viſa ſunt aliquot populos à Romanæ ſedis fœdere alienare, potiuſque habeat Evangelii lucrum, quam ſuum in omnibus jus perſequi. Audio quotidie veteres querimonias de [1] annatis, de condonationibus, de diſpenſationibus, deque reliquis exactionibus, de gravatis Eccleſiis: ſed arbitror, hunc ita moderaturum omnia, ut poſthac impudens ſit, qui pergat queri. SA. Vtinam idem facerent omnes monarchæ! Nihil addubito quin res Chriſtiana, nunc in arctum coacta, feliciſſime ſit proferenda, ſi gentes barbaræ ſenſerint, ſe vocari non ad ſervitutem humanam, ſed ad libertatem Evangelicam? nec ad rapinam experi, ſed ad felicitatis & ſanctimoniæ conſortium. Vbi coaluerint, & in nobis mores vere Chriſtianos compererint, ultro plus offerent, quam ab eis ulla vis queat extorquere. LA. Id brevi futurum auguror, ſi peſtilens [2] Ate, quæ duos potentiſſimos orbis monarchas funeſto bello commiſit, abierit [3] εἰς κόρακας. SA. Atque ego demiror, jam dudum non eſſe factum, cum Franciſco nihil fingi poſſit humanius; & Carolo Cæſari arbitror à præceptoribus inſtillatum,

1 Annatæ vox barbara, quæ deſignat Sacerdotii vacantis unius anni cenſum, quantas autem olim moverint quærimonias veteres ut hæc Pontificum dura ac tyrannica exactio abrogaretur, ſatis conſtat.

2 Ate [ἄτη] Dea fingitur ab Homero graviſſimis calamitatibus implicans mortales, diſſidiorum auctrix: cui opponuntur Litæ Iovis filiæ, quæ tantò ſunt tardiores quanto gravior noxa eſt. Litæ tardæ: Ate velox.

3 Εἰς κόρακας i. e. in malam rem, ad corvos; Demetrius Phaler. referente Laërtio dicebat præſtare incidere εἰς κόρακας quàm εἰς κόλακας adulatores.

ut quo per fortunam plus acceſſerit imperii finibus, hoc ipſe plus addat clementiæ benignitatiſque. Adhæc, habere ſolet & ætas ea peculiarem facilitatis ac manſuetudinis dotem. L A. Nihil eſt quod in utroq; deſideres. S A. Quid igitur remoratur publicum orbis votum? L A. Adhuc jureconſulti de finibus ambigunt: & ſcis, comœdiarum tumultus ſemper deſinere in nuptias: itidem principes ſuas finiunt tragœdias. ſed in comœdiis ſubito coëunt nuptiæ; hic inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et præſtat, aliquanto ſerius obduci cicatricem, quam mox interim hulcus erumpere. S A. An credis, iſtas nuptias eſſe firma concordiæ vincula? L A. Vellem quidem: ſed ex his video fere naſci maximam bellorum partem; & ſi quod bellum ortum fuerit, dum affinis adeſt affini, latius ſe ſpargit incendium, & difficilius componitur. S A. Fateor, & agnoſco, veriſſimum eſſe quod dicis. L A. Sed æquumne tibi videtur, ut ob jureconſultorum rixas & contractuum moras totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil uſquam tutum eſt, & peſſimis licet plurimum, dum neque bellum eſt, neque pax. S A. De principum conſiliis non eſt meum dicere. Verum ſi quis me faciat Cæſarem, ſcio quid ſim facturus. L A. Eia, facimus te Cæſarem, ſimulque Romanum pontificem, ſi libet. Quid facis? S A. Fac me potius Cæſarem & regem Galliæ. L A. Age, eſto utrumque. S A. Protinus concepto pacis voto edicerem per univerſam ditionem meam 1 inducias, dimiſſis copiis, denuntians pœnam capitis, ſi quis vel gallinam alte-

1 Inducias induciæ ſunt, cùm in breve & in præſens tempus convenit ne invicem ſe laceſſant: Varro vocat pacem caſtrenſem paucorum dierum, & belli ferias.

rius

rius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam, publico, tranſigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. LA. Habeſne firmiora fœderis vincula, quam matrimonium? SA. Arbitror. LA. Imparti, SA. Si Cæſar eſſem, ſic abſque mora tranſegiſſem cum Rege Gallorum. Frater, malus quiſpiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos certamen fuit de capite, ſed de ditione. Tu quod in te fuit, fortem ac ſtrenuum bellatorem præſtitiſti. Fortuna mihi favit, teque ex rege fecit captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; & tua calamitas omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti ſumus, quam hoc certaminis genus utrique ſit incommodum. Age, diverſo genere inter nos confligemur. Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hoſte recipio te in amicum. Sit omnium præteritorum malorum oblivio, redi ad tuos gratis ac liber; habe tibi tua, eſto bonus vicinus; & poſthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis ac benevolentia vincat; neque certemus uter altero latius regnet, ſed uter ſanctius adminiſtret ſuam ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli: heic qui vicerit, longe ſplendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quam ſi univerſam Galliam meæ ditioni adjunxiſſem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quam ſi me tota Italia depuliſſes. Noli invidere mihi laudem quam affecto; ego viciſſim tuæ ſic favebo, ut huic amico libenter ſis debiturus. LA. Profecto ſic poſſit adſtringi Gallia, imo totus orbis. Etenim ſi conditionibus iniquis hulcus hoc obducatur verius, quam ſanetur, vereor ne mox per occaſionem rupta cicatrice pus vetus erumpat majore cum malo. SA.

Quam magnificam, quamque plauſibilem gloriam hæc humanitas per univerſum orbem pararet Carolo? Quæ natio ſe non lubens tam humano, tamque clementi principi ſubmitteret? LA. Egiſti Cæſarem ſat feliciter; nunc age pontificem. SA. Perlongum ſit ſingula perſequi: dicam compendio. Sic agerem, ut univerſus orbis intelligeret, eſſe principem eccleſiæ, qui nihil aliud ſitiret quam Chriſti gloriam, & ſalutem omnium mortalium. Ea res vere mederetur invidiæ pontificii nominis, & ſolidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim 1 ab aſino, quod aiunt, delapſi, multum aberravimus ab inſtituto. LA. Ego te mox reducam in viam. Ais igitur, obligare pontificum leges omnes, qui ſunt in eccleſia? SA. Aio. LA. Ad pœnam 2 gehennæ? SA. Aiunt. LA. Etiam epiſcoporum? SA. Sic arbitror; in ſua cujuſque ditione. LA. Etiam abbatum? SA. Hæreo: nam hi certis conditionibus accipiunt adminiſtrationem; nec poſſunt ſuos gravare conſtitutionibus, niſi ex auctoritate totius ordinis. LA. Quid, ſi epiſcopus iiſdem conditionibus accipiat ſuam functionem? SA. Addubito. LA. Quod epiſcopus conſtituit, pontifex poteſt reſcindere? SA. Opinor. LA. Quod pontifex decrevit, nemo poteſt abrogare? SA. Nemo. LA. Unde igitur audimus, reſciſſas pontificum ſententias, hoc titulo, quod parum recte fuerint edocti; &

1 Ab aſino delapſi illi dicuntur qui commodis præſentibus excidunt, vel quoque dicitur in eos qui orationis ſeriem deſerunt ut hic loci videre eſt.

2 Gehenna. eſt vox Hebr. compoſita ex גיא valle & nomine proprio הנום per mutationem litterarum quarumdam: Hinnon erat poſſeſſor illius vallis prope Hieroſolymam ſitæ. in qua parentes filios candentibus Moloch brachiis objiciebant: Hinc pro loco damnatorum in N. T. ſumitur.

priorum

priorum conſtitutiones à poſterioribus 1 antiquatas, quod à pietate delirarent? SA. Iſta ſubrepticia ſunt ac temporaria. Nam & in pontificem, ut hominem, cadit ignorantia perſonæ factive. Ceterum quod ex auctoritate concilii univerſalis proficiſcitur, cœleſte oraculum eſt, & pondus habet par Evangeliis, aut certe proximum. LA. Licetne de 2 Evangeliis dubitare? SA. Bona verba: ne de conciliis quidem rite in Spiritu ſancto congregatis, peractis, editis & receptis. LA. Quid, ſi quis dubitet, an hæc competant in concilium? quod objicitur, quemadmodum audio, Baſilienſe concilium à nonnullis rejici, nec omnibus probari Conſtantienſe? loquor de his, qui nunc habentur orthodoxi; ne quid dicam de proximo concilio Lateranenſi. SA. Dubitent qui velint, ſuo periculo; ego nolo dubitare. LA. Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? SA. Habuit. LA. Habuit & Paulus cum ceteris Apoſtolis? SA. Habuerunt in ſuis quiſque eccleſiis, à Petro, ſeu Chriſto commiſſis. LA. Et Petri ſucceſſoribus par eſt poteſtas cum ipſo Petro? SA. Quid ni? LA. Tantundem igitur honoris debetur reſcripto Romani pontificis, quantùm epiſtolis Petri; & tantundem conſtitutionibus epiſcoporum, quantum epiſtolis Pauli? SA. Equidem arbitror, etiam amplius deberi, ſi præcipiant, & legem ferant cum auctoritate. LA. Sed faſne eſt dubitare, an Petrus & Paulus ſcripſerint afflatu divini Spiritus? SA. Imo hæreticus ſit qui dubi-

1 *Antiquatas*] Id eſt, abrogatas.
2 De Evangeliis: Vtrum Leo X Pontifex Roman. dubitarit de Evangeliis, notum eſt iis omnibus, quibus innotuit reſponſum ab ipſo datum Cardinali Bembo: *Neminem, à longo tempore, latet quantum hac Ieſu Chriſti fabula nobis fuerit lucro.*

tet. LA. Idem cenſes de reſcriptis & conſtitutionibus pontificum & epiſcoporum? SA. De pontifice cenſeo; de epiſcopis ambigo; niſi quod pium eſt, de nullo perperam ſuſpicari, ni res ipſa palam clamitet. LA. Cur Spiritus citius patitur errare epiſcopum, quam pontificem? SA. Quia gravius eſt à capite periculum. LA. Si tantum valent præſulum conſtitutiones, quid ſibi vult, quod Dominus in Deuteronomio tam rigide comminatur, ne quis quid addat aut adimat legi? SA. Non addit legi, qui latius explicat quod latebat, qui ea ſuggerit quæ ſpectant ad legis obſervationem: neque detrahit qui pro viribus audientium legem diſpenſat, alia promens, alia celans, pro ratione temporis. LA. Num obligabant Phariſæorum ac Scribarum conſtitutiones? SA. Non arbitror. LA. Cur ita? SA. Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. LA. Vtra poteſtas videtur amplior? condendi leges humanas, an interpretandi divinas? SA. Condendi humanas. LA. Mihi ſecus videtur. Etenim cui jus eſt interpretandi, hujus ſententia pondus habet legis divinæ. SA. Non ſatis aſſequor quod dicis. LA. Dicam explanatius. Lex divina jubet ſubvenire parenti; Phariſæus interpretatur, hoc eſſe datum patri, quod miſſum eſt in 1 corbonam, eo quod Deus ſit pater omnium. Nonne huic interpretationi cedit lex divina? SA. Iſta quidem falſa interpretatio eſt. LA. Sed poſteaquam illis ſemel tradita eſt interpretandi auctoritas, unde mihi conſtabit, cujus ſit vera interpretatio, maxime ſi ipſi inter ſe diſſentiant? SA. Si minus ſatisfecit ti-

1 Corban vox Hebræa ſignificans, donum Deo oblatum, oblationem à rad. קרב obtulit appropinquare fecit in Hyph. Ioſephus interpretatur δῶρον θεοῦ donum Dei, nam dicitur de muneribus Deo oblatis.

bi ſenſus communis, ſequere præſulum auctoritatem; id tutiſſimum eſt. LA. Ergo Phariſæorum & Scribarum auctoritas devoluta eſt ad Theologos & concionatores? SA. Eſt. LA. Sed nullos audio frequentius inculcantes, Audite, ego dico vobis, quam eos qui nunquam verſati ſunt in palæſtris Theologicis. SA. Audies omnes candide, ſed cum judicio, modo ne ſimpliciter inſaniant. Tum enim oportet populum cum ſibilo ſurgere, quo ſuam agnoſcant dementiam. Ceterum quibus contigit titulus doctoris, his oportet fidere. LA. Verum in his quoque comperio nonnullos multo rudiores ac ſtultiores illis, qui prorſus ſunt illiterati: & inter doctiſſimos miram video controverſiam. SA. Elige quæ ſunt optima; inexplicata aliis relinquito, ea ſemper amplectens, quæ procerum & multitudinis conſenſus approbavit. LA. Scio, iſthuc eſſe tutius. Sunt igitur & conſtitutiones iniquæ, quemadmodum ſunt interpretationes falſæ? SA. An ſint, alii viderint, arbitror, eſſe poſſe. LA. Annas & Caïphas habebant poteſtatem condendi leges? SA. Habebant. LA. Num horum quavis de re conſtitutiones obligabant ad pœnam gehennæ? SA. Neſcio. LA. Puta Annam conſtituiſſe, ne quis reverſus à foro ſumeret cibum, niſi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehenna dignum admitteret? SA. Non arbitror, niſi contemtus publicæ poteſtatis crimen exacerbaret. LA. An omnia præcepta Dei obligant ad pœnam gehennæ? SA. Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, quamlibet veniale, ſi Theologis habenda fides. LA. Fortaſſis & veniale pertraheret in gehennam, niſi Deus ſua miſericordia ſublevaret imbecillitatem noſtram. SA. Non eſt abſurdum dictu; affirmare non auſim. LA. Cum Iſraëlitæ exularent

in Babylone, præter alia plurima quæ lex præſcripſit, in multis fuit omiſſa circumciſio. An 1 omnes hi perierunt? S A. Si Iudæus clam fame periclitans veſceretur carne ſuilla, committeretne crimen. S A. Mea quidem ſententia, neceſſitas excuſaret factum: quandoquidem ore Domini defenſus eſt David, quod contra legis præceptum comederit panes ſacros, quos appellant propoſitionis: nec ſolum comedit ipſe, ſed & fugæ comites profanos iiſdem pavit. L A. Si quem ea neceſſitas conſtringeret, ut aut pereundum ſit fame, aut furtum committendum, utrum eligeret? mortem, an furtum? S A. Forſitan in eo caſu furtum furtum non eſſet. L A. Hem quid audio? ovum non eſt ovum? S A. Præſertim ſi caperet animo reddendi, placandique dominum, cum primum liceret. L A. Quid, ſi pereundum eſſet homini, niſi falſum teſtimonium ferat adverſus proximum? utrum eligendum? S A. Mors. L A. Quid, ſi commiſſo adulterio poſſit ſervare vitam? S A. Potior erit mors. L A. Quid, ſi ſimplici ſtupro poſſis effugere mortem? S A. Moriendum potius, ut aiunt. L A. Cur heic ovum non deſinit eſſe ovum; præſertim ſi nulla fiat vis aut injuria? S A. Fit injuria corpori puellæ. L A. Quid, ſi perjurio? S A. Moriendum. L A. Quid, ſi ſimplici nullique noxio mendacio? S A Docent præoptandam mortem. At ego crediderim, gravi neceſſitate, aut ingenti propoſita utilitate mendacium hujuſmodi aut nullum eſſe crimen, aut leviſſimum, niſi quod aperta feneſtra periculum eſt, ne diſcamus & pernicioſis mendaciis aſſueſcere. Finge incidiſſe caſum, ut innoxio mendacio poſſit ſervare & corpora & ani-

1 An omnes perierunt? ſi perierunt illud non ob privationem circumciſionis ſed ob cordis duritiem & ut fœdifragi; ſicut illi quorum cadavera ceciderunt in deſerto.

mas.

mas totius patriæ ſuæ ; utrum eliget vir pius ? fugiet mendacium ? L A. Quid alii ſint facturi, neſcio: ego vel quindecim Homerica mendacia non verear dicere, moxque labeculam illam abſtergerem 2 aqua ſacra. S A. Idem ego facerem. L A. Igitur non quidquid Deus præcipit aut interdicit, obligat ad pœnam gehennæ. S A. Non videtur. L A. Modus igitur obligationis non eſt ab auctore legis tantum, ſed ex materia. Quædam enim cedunt neceſſitati, quædam non cedunt. S A. Sic videtur. L A. Quid, ſi ſacerdos periclitetur de vita, ſervandus, ſi ducat uxorem? utrum eliget? S A. Mortem. L A. Cum divina lex cedat neceſſitati, cur hæc lex humana 3 Terminum agit, nulli dignans concedere ? S A. Non lex obſtat, ſed votum. L A. Quid, ſi quis voviſſet viſere Hieroſolymam, nec id poſſet, niſi certo vitæ diſpendio ? non ibit? an morietur? S A. Morietur, ni voti relaxationem impetrarit à pontifice Romano. L A. Cur alterum votum relaxatur, alterum minime ? S A. Quia alterum ſolenne, alterum privatum. L A. Quid eſt ſolenne? S A. Quod ſolet fieri. L A. An non igitur ſolenne & alterum quod quotidie fit ? S A. Fit, ſed privatim. L A. Proinde monachus ſi privatim apud abbatem profiteretur, non eſſet votum ſolenne? S A. Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia mino-

2 Aqua ſacra, i. e. luſtralis, cui vim expiatricem aſſignant.

3 Terminus apud Priſcos Deus putabatur in cujus tutela, agrorum fines credebantur, unde etiam ſub aperto colebatur. Hinc Terminalia, feſta quæ in ipſius honorem menſe februario celebrabantur : Is noluit Iovi cedere quod agricolarum lites diremiſſet ſolus : Ovid. l. 2. faſt. *nempe Deorum Cuncta Iovi ceſſit turba locumque dedit: Terminus, ut Veteres memorant, conventus in æde reſtitit:* Terminum agit, i. e. nemini locum cedit.

re offendiculo ſolvitur; & is qui facit, hoc animo facit, ut, ſi commodum ſit, mutet ſententiam. L A. Hoc igitur animo vovent qui privatim profitentur perpetuam caſtimoniam? S A. Deberent. L A. Perpetuum igitur, & non perpetuum? Quid, ſi Carthuſianum monachum hic conſtringat caſus, ut aut veſcendum ſit carnibus, aut moriendum, utrum eliget? S A. Docent medici, nullas eſſe carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile & gemmæ. L A. Vtrum igitur conducibilius, gemmis & auro ſuccurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes ſervare, & ægroto dare pullum gallinaceum? S A. Hæreo. L A. Atqui piſcium aut carnium eſus non eſt ex eorum numero quæ vocant ſubſtantialia. S A. Carthuſianos ſuo judici relinquamus. L A. Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multiſque verbis inculcatur in lege Moſis ſabbatiſmus. S A. Verum. L A. Vtrum igitur ſuccurram urbi periclitanti violato ſabbato, an non? S A. At interim me vis eſſe Judæum? L A. Volo, & quidem * recutitum. S A. Iſtum nodum ſecuit ipſe Dominus. Sabbatum enim hominis cauſſa eſt inſtitutum, non contra. L A. Iſta lex igitur valebit in omnibus humanis conſtitutionibus? S A. Valebit, niſi quid obſtet. L A. Quid, ſi conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quenquam obliget ad pœnam gehennæ, imo ne ad reatum quidem ullum, ſed conſtitutionem nihilo plus velit habere ponderis quam exhortationem? S A. O bone, non eſt in manu conditoris, quantum obliget lex? Vſus eſt ſua poteſtate ferendo legem; ceterum ad quid obliget, aut non obliget, id Deo in

* Recutitus, cute nudatus λιπόδερμος hinc apud Hor. *credat Iudæus Apella* Salmaſius tamen cenſet hanc vocem Apella, eſſe nomen proprium cujuſdam Iudæi ſaty.5 l.1.

manu

manu eſt. L A. Cur igitur audimus quotidie parochos noſtros è ſuggeſto clamantes, Cras jejunandum ſub pœna damnationis æternæ; ſi nobis non conſtat, quomodo lex obliget humana? S A. Id faciunt quo magis terreant contumaces: nam ad hos arbitror ea verba pertinere. L A. Sed interim an contumaces talibus dictis territent, neſcio: certe infirmos vel in ſcrupum vel in periculum conjiciunt. S A. Difficile eſt utriſque conſulere. L A. Eadem autem eſt vis conſuetudinis & legis? S A. Aliquando major eſt conſuetudinis. L A. Proinde tametſi non adeſt animus conſuetudinem inducentibus injiciendi laqueum, cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? S A. Arbitror. L A. Onus imponere poteſt. tollere non poteſt? S A. Admodum. L A. Jam itaque vides, opinor, quantum ſit periculi, novas leges ab hominibus ferri, ſi nulla neceſſitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. S A. Fateor. F A. Dominus cum ait, Nolite omnino jurare; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? S A. Non arbitror. Conſilium eſt enim, non præceptum. L A. At iſtud unde mihi liquet, cum vix aliud accuratius aut ſeverius interdixerit, quam ne juremus? S A. Diſces à doctoribus. L A. Et Paulus cum dat conſilium, non obligat ad gehennam? S A. Nequaquam. L A. Cur ita? S A. Quia non vult 1 injicere laqueum infirmis. L A. Eſt igitur in manu condentis legem, obſtringere ad gehennam, aut non obſtringere. Et ſanctum eſt cavere, ne quibuſlibet conſtitutionibus illaqueemus imbecilles. S A. Eſt. L A. Et, ſi Paulus

1 Laqueum injicere, illaqueare, irretire conſcientias & eas conſtringere, ut vix poſſint effugere: mandare vero laqueum, aliud ſignificat, videl. nos tam parùm de illis eſſe ſollicitos, ut vel ſi ſuſpendant ſeſe nihil ad nos attinere.

heic

heic cautionem adhibuit, multo magis ſacerdotibus adhibenda; de quibus incertum quo ſpiritu agantur. S A. Fateor. L A. Atqui paulo ante negabas, eſſe in manu conditoris, quatenus obſtringeret lex. S A. Jam conſilium eſt, non lex. L A. Nihil eſt facilius, quam commutare vocabulum. Noli furari, præceptum eſt? S A. Eſt. L A. Noli omnino reſiſtere malo? S A. Conſilium eſt. L A. At hoc poſterius magis habet ſpeciem præcepti, quam illud prius. Saltem hoc eſt epiſcopis in manu, utrum velint eſſe præceptum, quod inſtituunt, an conſilium? S A. Eſt. L A. At iſtud paulo ante fortiter negabas. Etenim qui non vult, ſuam conſtitutionem quenquam ad ullum crimen adſtringere, nimirum vult eam eſſe conſilium non præceptum. S A. Verum; ſed non expedit hoc ſcire vulgus, ne protinus clamitent, eſſe conſilium, quod ſervare non libet. L A. At quid interim facies tot infirmis conſcientiis, tam miſere confuſis tuo ſilentio? Verum age, dic mihi, nulliſne notis docti deprehendere poſſunt, utrum conſilii vim habeat conſtitutio, an præcepti? S A. Poſſunt, ſicut audivi. L A. Non licet ſcire myſterium? S A. Licet, niſi velis effutire. L A. Ah, 1 piſci dixeris. S A. Cum nihil audis, niſi, hortamur, ordinamus, mandamus, conſilium eſt: cum audis, jubemus, diſtricte præcipimus, præſertim ſi accedant minæ excommunicationis, præceptum eſt. L A. Quid, ſi debeam piſtori meo, cumque ſolvendo non ſim, fugere malim quam conjici in carcerem, num pecco criminaliter?

1 Piſces mutos eſſe non ſolum declarat proverbium: Hor. in od. O mutis quoque piſcibus donatura, cygni, ſi libeat, ſonum: dicunt tamen canem marinum aliquam edere vocem: Piſci dicere idem eſt ac tacituro ut lapidi dixeris.

ter? S A. Non arbitror: niſi deſit ſolvendi voluntas. L A. Cur igitur excommunicor? S A. Iſtud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim & apud priſcos Romanos fuiſſe leges diras ac minaces, ſed in hoc ipſum tantummodo latas, qualis illa fertur è duodecim tabulis, * de diſſecando corpore debitoris: cujus ideo nullum exſtat exemplum, quod non in uſum, ſed ad terrorem eſſet prodita. Jam ut fulmen non agit in ceram aut linum, ſed in æs: ita tales excommunicationes non agunt in miſeros, ſed in contumaces. Et tamen, ut ingenue dicam, in hujuſmodi frivolis adhibere fulmen à Chriſto traditum, propemodum eſſe videtur, quod veteres dicebant, 1 In lente unguentum. L A. Num idem jus patrifamilias in ſua domo quod epiſcopo in ſua 2 diœceſi? S A. Arbitror, proportione. L A. Et hujus præſcripta ſimiliter obligant? S A. Quid ni? L A. Edico, ne quis veſcatur cepis; quomodo periclitatur apud Deum qui non paruerit? S A. Ipſe viderit. L A. Poſthac non dicam meis, præcipio, ſed admoneo. S A. Sapies. L A. Verum perſpicio, vicinum meum proximum eſſe periculo, & arreptum clam admoneo, ut ſeſe ſubducat ab ebrioſorum & aleatorum commercio: ille monitorem aſpernatus, perditius incipit vivere, quam antea: num heic illum obſtringit admonitio? S A. Videtur. L A. Igitur neque

* Vide A. Gellium lib 20. c. 1. lex ſic habebat: Tertiis. Nundinis. Partis. Secanto. ſi. plus. minuſve. ſecuerunt. ſe. fraude. eſto.

1 In lente unguentum dicitur de diſſimilibus inter ſe mixtis, vel ubi minimis ac vilioribus, res majoris momenti ac pretii admiſcerentur.

2 Diœceſis vox græca ſignificans adminiſtrationem. nunc vero ſumitur pro tractu in quem Epiſcopus jus exercet.

con-

conſulendo, neque exhortando fugimus laqueum. S A. Imo non adfert laqueum admonitio, ſed admonitionis argumentum. Etenim ſi frater admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret, nullo crimine teneretur. L A. Non heic percunctabor, quantum obligent præſcripta medicorum. Votum obſtringit ad pœnam gehennæ? S A. Maxime. L A. Omne? S A. Omniſſimum; modo ſit licitum, legitimum ac liberum. L A. Quid appellas liberum? S A. Quod nulla extorſit neceſſitas. L A. Quid eſt neceſſitas? S A. Eſt metus cadens in conſtantem virum. L A. Etiam in Stoïcum? quem 3 ſi fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ. S A. Iſtum 4 Stoïcum mihi oſtende, & reſpondebo. L A. Sed extra jocum; num famis aut infamiæ metus cadit in conſtantem virum? S A. Quid ni? L A. Si filia nondum emancipata clam nubat inſciis parentibus, nec paſſuris ſi ſciant; legitimum erit votum? S A. Erit. L A. An ſit, neſcio: certe ſi qua ſunt, hoc eſt unum ex illorum numero, quæ licet vera ſint, tamen ob ſcandalum imbecillium ſilenda ſunt. Quid, ſi virgo quæ ex auctoritate parentum contraxit matrimonium cum ſponſo, clam & invitis parentibus, voto ſemet addicat collegio ſanctæ Claræ; eritne licitum & legitimum? S A. Si fuerit ſolenne. L A. Num ſolenne eſt, quod in agro fit, in obſcuro monaſteriolo? S A. Sic habetur. L A. Si eadem domi paucis teſtibus voto profiteatur perpetuam corporis integritatem non erit legitimum? S A. Non. L A. Quam ob rem? S A. Quia ſanctius votum obſtat. L A. Ea-

3 Hor. lib. 3. od. 3. *ſi fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.*

4 Stoïci fuerunt Zenonis diſcipuli ſic dicti ab Athenarum Stoa.

dem

dem puella ſi vendat agellum, valebit contractus? SA. Non opinor. LA. Et valebit, ſi ſe ipſam dederit in poteſtatem alienam? SA. Si ſe Deo dicaverit. LA. An non & votum privatum dicat hominem Deo? Et qui ſuſcipit ſanctum conjugii ſacramentum, nonne ſe dicat Deo? Et quos Deus jungit, dicant ſe diabolo? De ſolis conjugibus dixit Dominus, Quos Deus junxit, homo ne ſeparet. Adhæc, cum adoleſcens vixdum pubeſcens, aut puella ſimplex, minis parentum, ſævitia tutorum, improbis inſtinctibus monachorum, blanditiis & odiis protruditur in monaſterium; num liberum eſt votum? SA. Si ſint 1 doli capaces. LA. Ea ætas maxime capax eſt doli, ut cui facillime poſſis imponere. Quid, ſi proponam in animo, diebus Veneris abſtinere à vino, perinde obſtringit propoſitum ut votum? SA. Non arbitror. LA. Quid igitur intereſt inter certum propoſitum, & votum tacita cogitatione conceptum? SA. Animus obligandi. LA. Negabas ante, heic valere animum. Propono ſi queam; & voveo, ſive queam, ſive non queam? SA. Habes. LA. Habeo nebulas in pariete depictas, hoc eſt, nihil. Eſt igitur & in propoſito deſpicienda materiæ ratio? SA. Opinor LA. Et ut illic à legis, ita heic à voti nomine cavendum? SA. Recte. LA. Si Romanus pontifex ſtatueret, ne quis jungat matrimonium intra ſeptimum propinquitatis gradum, admitteret crimen, qui duceret cognatam gradu ſexto? SA. Opinor; certe periclitaretur. LA. Quid, ſi epiſcopus ſuis ediceret, ne quis haberet rem cum uxore, niſi die Lunæ, Jovis & Sabbati; committe-

1 *Doli capaces*] Ita loquuntur Iureconſulti. Alter ex ambiguo jocatur, quaſi doli capax, qui dolo eſt idoneus

ret-

ret crimen, qui clam aliis diebus uteretur uxore? SA. Arbitror. LA. Quid, ſi ediceret, ne quis* bulbis veſceretur? SA. Quid iſthuc ad pietatem? LA. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de erucis. SA. Hæreo. LA. Quid hæres? Vnde eſt humanis legibus obligandi vis? SA. Ex dictis Pauli, Obedite præpoſitis veſtris. LA. Hinc igitur obligat omneis epiſcoporum ac magiſtratuum conſtitutio? SA. Modo ſit æqua, juſta, & legitime lata. LA. Sed iſtius rei quis erit judex? SA. Ipſe qui condidit. Nam ejus eſt interpretari, cujus eſt condere legem. LA. Ergo citra delectum eſt obediendum quibuſlibet conſtitutionibus? SA. Opinor. LA. Quid, ſi præpoſitus ſtultus & impius ferat legem impiam & iniquam? ipſius judicio ſtandum erit; & populus, cui nullum eſt judicandi jus, obtemperabit? SA. Quorſum attinet ea ſomniare, quæ non fiunt? LA. Qui ſubvenit parenti, non ſubventurus niſi lex cogeret, num implevit legem? SA. Non arbitror. LA. Qui ſic? SA. Primum non ſatisfacit animo ejus qui condidit legem: deinde voluntati impiæ addit hypocriſin. LA. Qui jejunat, non jejunaturus niſi præciperet eccleſia, num ſatisfacit legi? SA. Mutas & auctorem legis, & materiam. LA. Confer igitur Iudæum ſic jejunantem diebus præſcriptis, ut ni lex huc adigat, non ſit jejunaturus, cum Chriſtiano ſervante jejunium ab hominibus indictum, haudquaquam ſervaturo ſi legem tollas: aut ſi mavis, Iudæum abſtinentem à carne ſuilla; & Chriſtianum abſtinentem à carnibus & lactariis die Veneris. SA. Infirmi-

* *Bulbis*] Bulbus genus eſt cepis. Et bulbus, & eruca, provocat Venerem: Vnde Ovidius ſalaces vocat erucas. excitat ad Venerem tardos eruca maritos.

tati

tati nonnihil reluctanti legi puto paratam eſſe veniam ; certo propoſito legem averſanti & obmurmuranti , non item. L A. Atqui fateris, 1 leges divinas non ſemper obligare ad pœnam gehennæ ? S A. Quid ni fatear? L A. Nec audes fateri, eſſe legem humanam , quæ non obligat ad eandem pœnam , ſed hominem relinquis in ancipiti ? Videris igitur aliquanto plus tribuere legibus hominum , quam Dei. Mendacium & obtrectatio ſuapte natura ſunt mala, & à Deo prohibita ; & tamen fateris , eſſe 2 aliquod mendacii & obtrectationis genus , quod non obliget ad pœnam gehennæ; nec audes eum, qui quomodocunque veſcitur carnibus in die Veneris , liberare à pœna gehennæ? S A. Non eſt meum , quenquam abſolvere aut damnare. L A. Si divinæ leges & humanæ pariter obſtringunt , quid igitur intereſt inter has & illas? S A. Nimirum quod qui violat legem humanam, immediate peccat adverſus hominem (ſi mihi concedis ſcholaſticorum floſculis uti ;) mediate adverſus Deum : qui violat legem divinam , contra. L A. Quid refert , utrum prius miſcueris acetum , an abſinthium , cum mihi utrumque ſit ebibendum ? Aut quid refert , utrum lapis à me vulnerato repercuſſus feriat amicum, an ordine verſo? S A. Hoc didici. L A. Et ſi ex materia circumſtantiiſque ſumitur obligandi modus in utriſque legibus , quid intereſt inter auctoritatem Dei , & hominum? S A. Impia percunctatio. L A. Attamen multi credunt, plurimum intereſſe. Deus tulit legem per Moſen , nec licet violare: idem

1 Quàm manifeſte impetunt in hanc legis Clauſulam Deut. 27. *Maledictus qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis ut faciant ea.*

2 Officioſa mendacia ex peccatorum ordine expungunt Pontificii eodem jure quo reſervationes mentales tuentur.

fert

fert leges per pontifices, aut certe concilium. quid intereſt inter has & illas? Lex Moſis per hominem, leges noſtræ per homines. Et videntur minus ponderis habere quæ Deus tulit per unum Moſen, quam quæ Spiritus Sanctus edit per frequens epiſcoporum & eruditorum concilium. S A. De ſpiritu Moſis dubitare non licet. L A. Paulus in epiſcoporum vicem venit; Quid igitur intereſt inter Pauli præcepta, & cujuſlibet epiſcopi? S A. Quia ſine controverſia Paulus ſcripſit afflatus Spiritu. L A. Hæc ſcriptorum auctoritas quouſque ſe porrigit? S A. Arbitror, non ultra Apoſtolos, niſi quod conciliorum eſt inviolata auctoritas. L A. Quare de Pauli Spiritu dubitare non licet? S A. Quia obſtat eccleſiæ conſenſus. L A. De epiſcopis dubitare licet? S A. De his nihil temere ſuſpicandum, niſi res ipſa palam clamitet quæſtum, aut impietatem. L A. Quid de conciliis? S A. Non licet, ſi fuerint rite & per Spiritum Sanctum congregata, peractaque. L A. Eſt igitur aliquod concilium, in quod iſta non competunt? S A. Eſſe poteſt. Quod ni eſſet, Theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. L A. Videtur igitur, & de conciliis dubitari poſſe. S A. Non arbitror, poſteaquam fuerint Chriſtianarum gentium judicio conſenſuque recepta comprobataque. L A. Poſteaquam exceſſimus 1 pomœria, quibus Deus voluit circumſcribi ſacroſanctam illam & inviolabilem Scripturæ auctoritatem, videtur mihi & aliud eſſe diſcrimen legum divinarum & humanarum. S A. Quod? L A. Leges divinæ ſunt immutabiles, niſi ſi quæ ſunt ejus

1 Pomœria olim poſtmœria, nam Veteres mœrum dixerunt quod nos murum vocamus. proprie erant loca tam intra quam extra muros urbis quæ inauguratione conſecrata erant, neque in iis ædificari fas erat.

generis,

generis, ut ſignificandi coërcendive gratia videantur ad tempus datæ, quas & prophetæ deſituras juxta carnalem ſenſum prædixerunt, & Apoſtoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas exiſtunt nonnunquam iniquæ ſtultæque & peſtilentes; unde & abrogantur vel auctoritate ſuperiorum, vel conſentiente neglectu populi. Tale nihil eſt in legibus divinis. Rurſus, humana lex ſuapte ſponte ceſſat, ubi ceſſarit cauſa propter quam lata eſt: veluti ſi conſtitutio juberet ſingulos quotannis aliquid conferre in ſtructuram templi; templo abſoluto ceſſat rigor legis. Adhæc, lex ab hominibus lata, non eſt lex, niſi fuerit utentium conſenſu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec poteſt abrogari. Quanquam & Moſes legem laturus, ſuffragia populi collegit, non quod hoc eſſet neceſſe, ſed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim eſt, legem contemnere, quam tuo ſuffragio comprobaris. Poſtremo cum leges hominum, quæ fere corporalia præſcribunt, pædagogi ſint ad pietatem, ceſſare videntur, ubi quis profecit ad ſpiritus robur; ut jam talibus cancellis non egeas, modo pro virili vitetur ſcandalum infirmorum, non malitioſe ſuperſtitioſorum. Velut ſi pater præſcribat filiæ impuberi, ne bibat vinum, quo tutior ſit illius virginitas uſque ad nuptias; cum adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habent inſtar 1 pharmacorum; ea vero mutantur & cedunt pro re nata, ipſis etiam medicis approbantibus; qui ſi ſemper iiſdem uterentur remediis à veteribus proditis, plu-

1 Pharmacum vox græca quæ in utramque partem ſumitur, tum pro veneno tum pro medicamento.

res

res occiderent, quam ſanarent. Sa. Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua diſplicent, quædam non intelligo. La. Si lex epiſcopi quæſtum evidenter oleat, hoc eſt, ſtatuat ut ſinguli parochi bis in anno emant aureo ducato jus abſolvendi à caſibus, quos vocant epiſcopales, quo plus extorqueat à ſuis; obtemperandum cenſes? Sa. Cenſeo; ſed interim clamandum adverſus legem iniquam, excluſa ſemper ſeditione. Sed unde hic mihi percunctator lanio? * Tractent fabrilia fabri. La. Hujuſmodi quæſtionibus ſæpe torquentur in conviviis; interdũ 1 diatriba ferveſcit ad pugnam & ſanguinem. Sa. Pugnent qui volent: ego cenſeo, leges majorum eſſe reverenter ſuſcipiendas, & obſervandas religioſe, velut à Deo profectas; nec eſſe tutum, nec eſſe pium, de poteſtate publica ſiniſtram concipere aut ſerere ſuſpicionem. Et ſi quid eſt tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, ſatius eſt ferre, quam ſeditioſe reluctari. La. Iſta quidem ratione fateor, bene conſultum rebus eorum, qui dignitate pollent; & tecum ſentio, nec illis invideo. Ceterum lubens audiam rationem, qua conſulatur & populi vel libertati vel commodis. Sa. Deus non deſtituet populum ſuum. La. Verum ubi interim illa libertas ſpiritus, quam Apoſtoli promittunt ex Evangelio, quam Paulus toties inculcat, clamans, Regnum Dei non eſt eſca & potus; & quod filii non ſimus ſub pædagogo, nec amplius ſerviamus elementis hujus mundi; aliaque innumera: ſi tanto pluribus conſtitutionibus onerantur

* Hor. lib. Epiſt. 2. *Quod medicorum eſt promittunt medici: Tractant fabrilia fabri.*

1 Diatriba διατριβὴ diſputationem & diſputationis locum ſignificat.

Chriſtiani

Chriſtiani quam Judæi, & ſi arctius obligant hominum leges quam pleraque à Deo tradita præcepta? SA. Dicam, Lanio. Non in hoc eſt Chriſtianorum libertas, ut liceat illis facere quæ velint, liberis à conſtitutionibus humanis: ſed quod ex fervore ſpiritus ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciunt quæ præſcribuntur, nimirum filii potius quam ſervi. LA. Expedite: ſed erant & ſub lege Moſaïca filii, & ſunt ſub Evangelio ſervi: atque adeo vereor ne maxima pars hominum; ſiquidem ſervi ſunt, qui lege coacti ſuum officium faciunt. Quid igitur diſcriminis inter novam & veterem? SA. Meo judicio, multum intereſt. Quod vetus ſub involucris docuit, nova ſub oculos poſuit: quod illa ſub* ænigmatibus prædixit, hæc dilucidius oſtendit: quod illa ſubobſcure promiſit, hæc exhibuit maxima quidem ex parte. Illa tradita erat uni genti; hæc ex æquo docet omnes ſalutem: illa paucis prophetis & eximiis viris impartiit inſignem illam & ſpiritualem gratiam; hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatum, ſexuum & nationum homines, linguas, ſanationes, prophetias, miracula. LA. Vbi nunc igitur iſta? SA. Ceſſarunt, non interierunt; vel quia non eſt opus jam evulgata Chriſti doctrina; vel quia plerique titulo tantum Chriſtiani, fide, quæ eſt miraculorum architectrix, caremus. LA. Si propter incredulos ac diffidentes opus eſt miraculis, talium nunc plena ſunt omnia. SA. Eſt incredulitas ſimpliciter errans, qualis erat Iudæorum obmurmuran-

* Ænigmata Græca vox ſignificans ſententiam obſcuram, quæ difficile poteſt intelligi niſi aperiatur. à verbo αἰνίττω obſcurè loquor. innuo. Latini ſecundum Gell. l.12, c.6. ea vocant ſcrupos.

Y tium

tium Petro, quod Cornelii familiam recepiſſet ad Evangelii gratiam: qualis erat gentium, quæ religionem, quam à majoribus acceperant, putabant eſſe ſalutiferam, & Apoſtolorum doctrinam eſſe ſuperſtitionem peregrinam: hi conſpectis miraculis converſi ſunt. Nunc qui diffidunt Evangelio, tanta luce per univerſum orbem coruſcante, non ſimpliciter errant; ſed excæcati malis affectibus nolunt intelligere, ut bene agant: hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem. Et ſanandi tempus nunc eſt; puniendi poſt futurum eſt. LA. Quanquam multa dixiſti ſatis probabiliter; tamen mihi propoſitum eſt, non fidere ſalſamentario; ſed adibo Theologum quendam eximie doctum: quidquid is de ſingulis pronunciaverit, cæleſtis oraculi vice fuerit. SA. Quis iſte? Pharetrius? LA. Ille ſimpliciter delirat; & ante annos, dignus qui concionetur deliris aniculis. SA. Bliteus? LA. An ego tam loquaci ſophiſtæ credam? SA. Amphicholus? LA. Nunquam ei credam in ſolvendis quæſtionibus, cui meo malo credidi carnes meas. An ille bona fide ſolvat 1 problemata, qui peſſima fide nondum ſolvit pecuniam? SA. Lemantius? LA. Non utor cæcis ad indicandam viam. SA. Quis igitur? LA. Si ſcire vis, Cephalus eſt, vir trium linguarum, & omnis politioris literaturæ perpulcre gnarus, tum in ſacris voluminibus & vetuſtis Theologis diu ſtudioſeque verſatus. SA. Dabo rectius conſilium. Eas ad inferos; illic invenies 2 Rabinum

1 Problema eſt quæſtio quæ examinanda proponitur à προβάλλω objicio.

2 Rabinum vide ſupra in notis.

Druinum,

Druinum, qui 1 Tenedia bipenni diſſecabit omnes tuas quæſtiunculas. L A. Tu præi, quo mihi viam apares. S A. Sed extra jocum. Eſtne verum, quod narras, datam poteſtatem veſcendi carnibus? L A. Ludebam, te ut urerem. Et; ſi Romanus pontifex id vellet maxime, ordo ſalſamentariorum moveret ſeditionem. Deinde mundus eſt plenus Phariſaïcis hominibus, qui non alia re ſibi poſſunt vendicare ſanctimoniam, niſi talibus obſervatiunculis: hi nec paterentur ſibi detrahi jam partam gloriam, nec ſinerent minoribus plus eſſe libertatis quam ipſis fuit. Ne in lanionum quidem rem eſſet permitti liberum quarumlibet rerum eſum. Tum enim varius eſſet eventus noſtræ negotiationis; nunc certius eſt lucrum, & 2 minus aleæ, minuſque laborum. S A. Veriſſima prædicas; ſed eadem incommoditas ad nos rediret. L A. Gaudeo, tandem inventum aliquid, in quo ſalſamentario cum lanione conveniat. Iam ut incipiam & ipſe ſerio loqui, quemadmodum fortaſſis expediret populum Chriſtianum paucioribus conſtitutiunculis obſtringi, præſertim ſi quæ non multum aut nihil conducunt ad pietatem, ne dicam officiunt: ita non libet ab iſtis ſtare, qui omnes omnium hominum conſtitutiones rejiciunt, neque flocci faciunt. Imo ob hoc ipſum multa faciunt, quia præceptum eſt ne faciant. Attamen demirari non poſſum in pleriſque rebus præpoſtera mortalium ju-

1 Tenedia bipennis, dicitur de illis qui nodos & ſcrupulos eximunt ut Alexander Magnus qui inſolubilem nodum enſe ſecuit: poteſt quoque applicari iudicibus ſeveris ac rigidis. à Tenedo Rege tranſlatum qui ſecurim geſtans lites audiebat & jus dicebat, quique re judicata, ſecuri protinus percuteret qui injuriam feciſſet.

2 *Minus aleæ*] Id eſt, minus periculi. vide ſuprà in notis.

dicia. SA. Idem nec ego ſatis admirari poſſum. LA. 2 Cælum terræ miſcemus, ſi quid periculi ſuſpicamur, ne quid decedat ponderis ſacerdotum conſtitutionibus auctoritatique: & dormitamus, cum imminet evidens periculum, ne tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinæ minus tribuatur quam oportet. 3 Sic à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdin, malum exitiabilius. Debetur epiſcopis ſuus honos; quis negat? præſertim ſi agunt quod dicuntur. Sed impium eſt, honores ſoli Deo debitos transferre in homines, & dum impenſe reveremur hominem, parum revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; ſed interim, adhibenda cautio, ne Deus per hanc occaſionem ſuo fraudetur honore. SA. Itidem videmus, multos in tantum fidere corporalibus cærimoniis, ut his freti negligant ea quæ ſunt veræ pietatis, ſuis meritis arrogantes quod eſt divinæ largitatis, & ibi conſiſtentes, unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes quæ per ſe nec bonæ ſunt, nec malæ. LA. Quin in eadem re cum duo ſunt, quorum alterum altero præſtantius, ſemper deterioris eſt nobis potior ratio. Corpus, & quæ corporis ſunt, ubique pluris fiunt quam ea quæ ſunt animi. Et hominem occidiſſe, pro gravi crimine ducitur, ut eſt: at peſtifera doctrina, vipereis inſtinctibus corrupiſſe mentem hominis, ludus eſt. Si ſacerdos alat capillitium, aut veſtem ſumat ho-

2 Cœlum terræ miſcere, eſt omnia tentare. vel quoque perturbare. Iuv. ſaty. 2. *Quis cœlum terris non miſceat, & mare cœlo* Et Lucretius *Non ſi terra mari miſcebitur, & mare cœlo.*

3 A Scylla declinamus &c. ne evitando periculum in gravius incidamus: Scylla autem & charybdis quid fuerint ſatis notum. vide Iuv. ſaty. 5. & ſaty. 15.

minis

minis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: ſi bibat in lupanari, ſi ſcortetur, ſi ludat aleam, ſi vitiet alienas uxores, ſi nihil attingat ſacræ lectionis, tamen columna eſt Eccleſiæ. Non excuſo mutatam veſtem, ſed accuſo præpoſterum judicium. S A. Imo, ſi non perſolvat penſum precum horariarum, paratum eſt 1 anathema: ſi fœneretur, ſi 2 ſimoniam admittat, impune eſt. L A. Si quis videat Carthuſianum aliter veſtitum, aut veſcentem carnibus; quam execratur, quam horret, quam timet, ne terra dehiſcens & ſpectatorem & ſpectatum abſorbeat! idem ſi videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifeſtis dolis imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. S A. Veluti ſi quis videat Franciſcanum enodi cingulo cinctum, aut Auguſtinienſem non corio, ſed lana cinctum, aut diſcinctum Carmelitam, aut cinctum Rhodienſem: rurſus ſi percalceatum Franciſcanum, aut ſemicalceatum Cruciferum: nonne concitaret 3 Tyria (quod dici ſolet) maria? L A. Imo nuper apud nos ex duabus feminis, quarum utramque dixiſſes prudentem, altera abortiit, altera concidit ſyncope, quod conſpicerent Canonicum quendam ſacris virginibus præfectum in propinqua vicinia,

1 Anathema proprie donum eſt ex ἀνά pro ἄνω ſurſum quia è parietibus vel columnis ſuſpendebatur, hinc apud Demoſthen. ἀναθήματα ἀνατιθέναι: donaria conſecrare: dicitur quoque Ἀνάθημα: ſignificat quoque hominem diris devotum, & indignum communione fidelium.

2 Simonia nomen à Simone Mago de quo Act. 8. qui cum vellet pecunia comparare poteſtatem Spiritum S. cui manus impoſuiſſet impartiendi, locum dedit huic voci Simoniæ qua nundinatio rerum ſpiritualium deſignatur.

3 *Tyria maria*] Id eſt, ſummos tumultus. v. ſumma pericula: Tyrii enim maris navigatio periculoſa fuit.

ſed tamen in publico, obambulare, qui veſtem lineam non haberet tectam nigro pallio. Et eædem crebro viderant aves ejuſmodi comeſſantes, cantillantes, ſaltitantes, non addam cetera, nec ullam ſentiebant nauſeam. S A. Sexui fortaſſe debetur venia. Opinor, tibi notum Polythreſcum. Is ægrotabat periculoſe: phthiſis erat. Medici diu ſuaſerant, ut veſceretur ovis & lactariis: ſed fruſtra: eodem cohortabatur Epiſcopus. Ille cum eſſet vir non indoctus, & Theologiæ baccalaureus, videbatur citius emoriturus, quam utriuſque medici conſilio morem geſturus. Ita viſum eſt medicis & amicis, ut falleretur; parata eſt ſorbitio ex ovis & lacte caprino; dictum eſt lac amygdalinum. Ille lubens comedit; & idem aliquot diebus faciens, cœpit habere meliuſcule, donec puella quædam fucum prodidit. Ibi cœpit quod comederat revomere. At idem ſuperſtitioſus in lacte, nulla religione commotus eſt, quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam chirographum ſimpliciter exhibitum clam ungui ſciderat. Delatum eſt jusjurandum; ego illi ceſſi. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejuſmodi delationes. Quid hoc judicio perverſius? Peccabat adverſus mentem Eccleſiæ, qui heic non obtemperarit ſacerdoti & medicis: & in perjurio manifeſto firmam habebat conſcientiam, tam infirmus in lacte. LA. Heic mihi ſuccurrit fabula, quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentiſſima, quo ſermonis amaritudinem (nam in die 1 paraſceves exponebat mortem Domini) ju-

1 Paraſceve παρασκευὴ præparatio, quia illo die Iudæi ad ſabbathum ſe parabant: In genere paraſceve eſt præcedanea feſti dies, ἡ προεόρτιος.

candiore

cundiore narratione dilueret. Virginem ſacram oppreſſerat adoleſcens: uteri tumor arguit factum: convocatus eſt virginum chorus, præſedit abbatiſſa. Accuſata eſt. 2 Inficiali ſtatui non erat locus. Argumentum erat neceſſarium. Confugit ad ſtatum qualitatis, niſi mavis tranſlationis. Oppreſſa ſum à valentiore. At ſaltem exclamaſſes. Feciſſem, inquit, ſed in dormitorio nefas eſt ſolvere ſilentium. Sit hæc fabula; modo fateamur, hoc ſtultiora geri permulta. Nunc dicam quod his oculis vidi. Nomen hominis locique ſilebitur. Habebam affinem Priorem Abbati proximum, ordinis 3 Benedictini, ſed ex eorum numero qui non veſcuntur carnibus, niſi extra locum, quem appellant magnum refectorium. Habebatur doctus, & ipſe volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare poculis, & hilareſcere vino, erat illi quotidianum. Duodecimoquoque die adibat 4 thermas publicas: illic dabatur opera purgandis renibus. SA. Erat unde id fieret? LA. Poſſidebat annue ſexcentos florenos. SA. O paupertatem optabilem! LA. Ex vino & Venere incidit in phthiſin. Deſperantibus medicis Abbas imperabat eſum carnium, addens illud terribile verbum, ſub pœna inobedientiæ. Ille vix adigi potuit, ut moriens guſtaret carnes, à quibus tot annis non abhorruerat. SA. Prior tali Abbate dignus! Divino tamen, quos dicas: nam eandem fabulam & ab aliis audire memi-

2 *Inficialis ſtatus*] Quum factum negatur. Qualitatis, quum defenditur ut jure factum. Tranſlationis, quum culpa facti transfertur in alium.

3 Benedicti Authorem agnoſcunt Benedictum quemdam Neurſienſem qui teſte Trithemio obiit anno 542.

4 Thermæ, Gr. balnea, vel aquæ ſive natura, ſive arte calentes. Θέρω calefacio.

ni. L A. Divina. S A. Nonne abbas eſt prægrandi obeſoque corpore, lingua ſubblæſa? Prior humiliore ſtatura, ſed erecta, gracili vultu? L A. Divinaſti. S A. Accipe par pari relatum. Audies quod nuper ipſe vidi, cuique non interfui ſolum, verum etiam propemodum præfui. Erant duæ monachæ, quæ viſebant cognatos ſuos. Vbi veniſſent quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum juxta conſuetudinem ordinis & loci in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant cœnare, niſi dictis precibus veſpertinis, nec ſuſtinebant ex alio codice dicere quam ex ſuo. Interim tota domus cœnâturiebat. Quid multis? ɪ Cantherio recurrit famulus: ſub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam cœnavimus. L A. Hactenus nihil audio quod ſit magnopere reprehendendum. S A. Nimirum dimidium duntaxat audiſti fabulæ. Inter cœnandum cœperunt illæ virgines hilareſcere vino: tandem riſu ſoluto, jocis parum pudicis perſtrepuit convivium: ſed nemo licentius egit, quam illæ, quæ niſi dictis ex ordinis forma precibus cœnare noluerunt. A convivio luſus, choreæ, cantilenæ, reliqua non audeo commemorare. Sed plane vereor, ne quid ea nocte patratum ſit parum virgineum, niſi me fallebant procœmia, laſcivi luſus, nutus & ſuavia. L A. Iſtam perverſitatem non tam imputo virginibus, quam ſacerdotibus earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabula penſabo, quin potius audies oculatam hiſtoriam. Hiſce diebus aliquot conjecti ſunt

ɪ Cantherius, equus caſtratus, Seneca Epiſt. 87. *Cato cantherio vehebatur* quod explicat addens mox, *caballo uno eſſe contentum Catonem.*

in

in carcerem, quod auſi ſint die Dominico panem coquere, cum forte deeſſet. Equidem non damno factum, ſed excutio judicium. Aliquanto poſt die Dominico, qui vulgo 1 Palmarum dicitur, forte erat cur vicus propinquus mihi eſſet adeundus. Ibi tum, ad horam diei ferme quartam à prandio, obvium habeo, ridiculum-ne dicam, an miſerandum ſpectaculum; arbitror, 2 nulla Bacchanalia plus habuiſſe turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter quam navis deſtituta rectore jactatur ventis & fluctibus. Erant qui complexi brachium alterius ſuſtinebant lapſantem, ſed ipſi parum firmi: alii ſubinde cadebant, ægreque ſurgebant: nonnulli quernis frondibus erant coronati. SA. Magis conveniebat 3 pampineis; tum addendi 4 thyrſi. LA. Senior quidam 5 Silenum agens, ſarcinæ in morem ſublimis geſtabatur humeris, eo geſtu quo ſolent olim efferri cadavera, pedibus eo porrectis quo ibant, niſi quod pronus bajulabatur, ne vomitu præfocaretur ſupinus. Is miſere convomebat ſuras & calcaneos extremorum bajulorum. Nec inter bajulos quiſquam erat ſobrius; plerique ridebant, ſed ſic, ut facile diceres, mentem abeſſe. Bacchi furor habebat omnes. Atque hac pompa civitatem ingreſſi ſunt; idque clara lu-

1 Palmarum vulgò *les Rameaux* Dies dominica quæ proxime Paſcha præcedit.

2 Bacchanalia. feſta Bacchi quæ noctu celebrabantur clam in urbibus à fœminis & viris, in quibus inter pocula & epulas promiſcua ſtupra. Iuv. *Curios ſimulant & Bacchanalia vivunt.* ſat.2.

3 *Pampineis*] Quia Baccho operabantur.

4 *Thyrſi*] Haſtæ viteæ, quas geſtabant agentes Bacchanalia.

5 *Silenum agens*] Silenus apud Virgil. inducitur ſenex Epicureus: eſt & Deus comes Bacchi.

ce. Sa. Vnde collegerant eam inſaniam? La. In vico propinquo vinum paulo vilius venditur, quam in urbe: eo ſe contulerant aliquot combibones, quo vilius inſanirent, ſed largius. Non enim minus impenſum eſt pecuniæ, ſed plus contractum eſt dementiæ. Hi ſi guſtaſſent ovum, velut admiſſo parricidio pertracti fuiſſent in carcerem: cum præter omiſſam ſacram concionem, præter neglectas preces veſpertinas, in die tam ſacrato tantum intemperantiæ publicitus eſſet admiſſum, nemo puniit, nemo deteſtatus eſt. Sa. Atqui ne iſthuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet feſtis, potatur, cantatur, ſaltatur, pugnatur tanto ſtrepitu, tantoque tumultu, ut nec ſacrum peragi, nec ſacra concio poſſit exaudiri. Idem ſi eodem tempore conſuiſſent calceum, aut ſi in die Veneris guſtaſſent ſuillam, capitis accerſerentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potiſſimum eſt inſtitutus, quo vacaret audire doctrinam Evangelicam: & ideo vetitum conſuere calceos, ut ſit otium concinnandis animis. An non hæc mira judiciorum perverſitas? La. Prodigioſa. Iam in ipſo jejunii præſcripto cum duo ſint, alterum abſtinentia cibi, alterum delectus cibi; nemo neſcit, prius illud præcepti divini, aut certe juxta præceptum divinum eſſe; alterum vero non ſolum humanum, verumetiam propemodum pugnans cum apoſtolica doctrina, utcunque hoc excuſamus: tamen heic quoque præpoſtero judicio, cœnare vulgo impune eſt, guſtaſſe cibum ab homine vetitum, à Deo permiſſum, & item ab Apoſtolis, capitale eſt. Iejunium tametſi non conſtat eſſe certo præceptum ab Apoſtolis, tamen illorum exemplis ac literis commendatum eſt: at interdictum ciborum eſum, quos Deus creavit ad veſcendum cum

gra-

gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quod 1 lemmatis eſt opus? Et tamen toto paſſim orbe cœnatur affatim, nullus offenditur: ſi valetudinarius guſtet pullum gallinaceum, periclitatur Chriſtiana religio. In Anglia vulgus Quadrageſimæ tempore 2 juſtam cœnam apparat alternis diebus, nemo miratur: ſi febri periclitans tentet attingere jus pulli, plus quam ſacrilegium admiſſum videtur. Apud eoſdem in Quadrageſima, quo jejunio ut nihil antiquius, ita nihil ſanctius habitum eſt apud Chriſtianos, impune cœnatur, ut dixi: ſi tentes idem extra Quadrageſimam die Veneris, nemo feret. Si quæras, quam ob rem? allegant patriæ conſuetudinem. Execrantur eum qui regionis negligit conſuetudinem: & ipſi ſibi ignoſcunt, qui negligant vetuſtiſſimam totjus eccleſiæ conſuetudinem. SA. Nec probandus eſt, qui ſine cauſa negligit conſuetudinem patriæ, in qua vivit. LA. Nec ego criminor eos, qui Quadrageſimam cum Deo ventreque partiuntur, ſed indico præpoſterum de rebus judicium. SA. Cum dies Dominicus præcipue legatur inſtitutus, quo populus ſimul conveniret ad audiendum ſermonem Evangelicum: qui non audit Miſſam, abominabilis eſt.: qui negligit concionem, malens pila ludere, purus eſt. LA. Quantum flagitium admiſſum exiſtimant, ſi quis ſumat Euchariſtiam illotis faucibus? quem nihil trepidant, cum idem faciunt illoto animo, perverſiſque cupiditatibus ſordidato? SA. Quam multi ſunt ſacerdotes, qui citius mortem oppetant, quam ſacrificent calice & patina

1 *Lemmatis*] Id eſt, argumentis, ſed proprie argumentum futile lemma dicitur.

2 Iuſta Cœna: non mediocris neque frugalis, ſed ſatis lauta ac ampla.

nondum ab epiſcopo conſecrata., aut quam ſacrificent veſte quotidiana? At inter hos qui ſic affecti ſunt, quam multos videmus qui non verentur ad ſacram menſam accedere noctis proximæ 1 crapula adhuc temulenti? Quanta trepidatio, ſi forte contigerint corpus Domini ea manus parte quæ ſacro oleo contacta non fuit? Quin eadem religione diſpicimus, ne profanus animus offendat Dominum? LA. Vaſa ſacra non attingimus, & piaculum admiſſum arbitramur, ſi id forte acciderit, & interim viva templa Sancti Spiritus quam ſecuri violamus? SA. Humana conſtitutio vetat, ne nothus, claudus, aut luſcus, recipiatur ad ſacra miniſteria. Heic quam ſumus difficiles! & tamen interim paſſim recipimus indoctos, aleatores, temulentos, milites & homicidas. Dicunt, Latent nos animorum morbi. De 2 occultis non loquor, de his loquor quæ magis in propatulo ſunt, quam vitia corporis. LA. Sunt & epiſcopi, qui ex functionibus nihil ſibi vendicant, præter rationes, aliaque ſordida; concionandi munus, quæ prima dignitas eſt epiſcopi, cedunt quamlibet ſordidis; haudquaquam facturi, niſi præpoſtero judicio tenerentur. SA. Qui feſtum diem violat ab epiſcopo quopiam inſtitutum, rapitur ad pœnam; & ſatrapæ quidam, qui tot conſtitutionibus pontificum & conciliorum, tot fulminibus fortiter contemtis, impediunt canonicas electiones, opprimunt immunitates eccleſiaſticorum, ne his quidem parcentes domibus, quæ fovendis ſenibus, ægrotis &

1 Diſtinguit Crapulam ab Ebrietate: Ebrietas vel temulentia una cum mente ſenſum doloris adimit; Crapula vero conſtante mente caput affligit: hinc remedia quæ crapulæ reſiſtunt dicuntur Acræpala.

2 De occultis enim non iudicat Eccleſia.

egenis,

egenis, ex piorum hominum eleemoſynis inſtitutæ ſunt, abunde Chriſtiani ſibi videntur, ſi ſæviant in leviſſimarum rerum prævaricatores. LA. Præſtat ſatrapas miſſos facere, loquique de ſalſamentis & carnibus. SA. Aſſentior; redeamus igitur ad jejunium & piſces. Audivi, pontificum leges nominatim excipere pueros, ſenes, ægrotos, invalidos, gravem laborem ſuſtinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tenues. LA. Idem & ipſe frequenter audivi. SA. Rurſus audivi, præcellentem quendam Theologum, opinor Gerſoni nomen eſſe, hoc addere, ſi quid exciterit cauſſæ paris momenti cum his, quę pontificum leges nominatim excipiunt, ſimiliter ceſſare vigorem præcepti. Sunt enim corporum peculiares habitus, qui reddunt capitaliorem inediam quam morbus evidens; & ſunt vitia, morbive, qui non apparent, cum revera plus habeant diſcriminis. Proinde qui ſibi notus eſt, nihil opus habet conſulere ſacerdotem, quemadmodum infantes non conſulunt ſacerdotem, quia cauſa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer ſenes, aut alioquin invalidos, adigunt ad jejunium, aut eſum piſcium, bis peccant; primum adverſus fraternam caritatem; deinde adverſus mentem pontificum, qui nolunt, eos involvi lege, quibus obſervata perniciem adferret. Chriſtus quidquid inſtituit, ad ſanitatem animi & corporis inſtituit. Nec ullus Pontifex ſibi vendicat tantam poteſtatem, ut ſua conſtitutione quenquam adigat ad vitæ diſcrimen. Veluti, ſi quis ex inedia veſpertina contrahat 1 inſomniam, & ob inſomniam

1. Inſomnia duo ſignificat, vel enim ſignificat quæ videmus in ſomnis, ſic Tibul. *Dii meliora ferant nec ſint inſomnia vera* græc. ἐνύπνια. vel vigilia ἀυπνία.

pericli-

periclitetur 2 paraphroneſi, ſimul & adverſus eccleſiæ mentem, & adverſus Dei voluntatem homicida eſt ſui. Principes, quoties commodum eſt, édita lege minantur ſupplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, ſi non infligerent mortem corporis, niſi ob cauſſas in divinis litteris expreſſas. In odioſis Dominus longius avocat ab extrema linea, velut à perjurio, vetans omnino jurare, in homicidio, prohibens iraſci: nos ob humanam conſtitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus neceſſitatem. Imo quoties apparet cauſa probabilis, caritatis eſt, ultro hortari proximum ad ea, quæ poſtulat corpuſculi imbecillitas. Et, ſi nulla apparet cauſa, tamen Chriſtianæ caritatis eſt benignè interpretari, quod recto animo fieri poteſt, niſi qui comedit, præ ſe ferat manifeſtum eccleſiæ contemtum. Contumaciter ac ſeditioſe veſcentes, recte punit magiſtratus profanus; at quid quiſque domi ſuæ pro corpuſculi ſanitate comedat, medicorum eſt curare, non magiſtratuum. Quod ſi quorum improbitas, hinc quoque concitet tumultum, ipſi ſeditionis accerſantur, non is qui ſervivit valetudini, nec divina, nec humana lege violata. Heic certe non in loco prætexímus auctoritatem pontificum, quorum tanta eſt humanitas, ut ubi cognorint cauſam haud abſurdam, ultro invitent ad ea quæ poſtulat valetudo, diplomatis arment adverſus malorum obtrectationes. Denique per univerſam Italiam patiuntur in certis macellis vendi carnes, nimirum illorum ſaluti conſulentes, quos illa lex non adſtringit. Quin & in concionibus ſacris audivi Theologos paulo minus Phariſaïcos dicere, Ni-

2 *paraphreneſis*] Delicatio. Id eſt, levior inſania.

hil

hil eſt quod vereamini cœnæ tempore ſumere panem unum, & 1 heminam vini cereviſiæve propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum ſibi ſumunt auctoritatis, ut pro cœna cœnulam indulgeant validis, idque contra præceptum eccleſiæ, quæ jejunium indixit, non cœnulam; cur non audent juſtam cœnam permittere iis quorum imbecillitas hoc requirit; & pontifices expreſſis cauſſis declararunt, ſibi placere? Dicatur zelus, ſi quis durius tractet corpus ſuum: nam ſibi quiſque notus eſt: at ubi pietas, ubi caritas iſtorum, qui contra legem naturæ, contra legem Dei, contra ſenſum legis pontificiæ, fratrem imbecillem, ſpiritu promtum, corpuſculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriorem? LA. Suggerit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante biennium vidi. Erotem noſti, virum jam natu grandem, videlicet ſexagenarium: valetudine plus quam vitrea, tum quotidianis morbis, iiſque atrociſſimis, graviſſimiſque ſtudiorum laboribus ſic afflicta, ut vel 2 Milonem poſſint dejicere: ad hæc occulta quadam naturæ proprietate, vel à puero ſic & abhorrens à piſcium eſu, & impatiens inediæ, ut nunquam id tentarit abſque capitis diſcrimine: poſtremo diplomatis pontificum abunde communitus adverſus Phariſaïcas linguas. Is nuper eo vocantibus amicis, inviſerat civitatem 3 Eleutheropolim, non omnino ſuo nomini reſpondentem. Erat autem Quadrageſimæ tempus: datus eſt unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim veſcebatur

1 *Heminam*] Menſuræ genus, ſextarii dimidium.

2 Milo Crotoniates Athleta. qui taurum in Olympico certamine fertur occidiſſe nudæ dextræ ictu & per ſtadiū ſpatium humeris bajulaſſe, totumque eo die comediſſe.

3 *Eleutheropolis*] Id eſt, libera civitas.

piſcibus,

piſcibus, ne quem offenderet; cum haberet præter neceſſitatem à pontifice diploma, per quod licebat veſci quibuslibet. Jam præſentiebat morbum imminentem, quem habebat familiarem, ſed morte crudeliorem: parat abitum, & res urgebat, niſi maluiſſet ibi decumbere. Ibi quidam ſuſpicantes, illum hoc maturius abire quod non ferret eſum piſcium, effecerunt, ut Glaucoplutus, vir apprime doctus, & primæ in ea Republica auctoritatis, Erotem invitaret ſuum ad jentaculum. Eros jam turbæ ſatur, quam in publico diverſorio vitare non poterat, aſſenſus eſt; ſed hac lege, ne quid eſſet apparatus præter ova duo: quæ ſtans ubi comediſſet, equum conſcenderet. Promiſſum eſt ita fore. Vbi eo venit, paratus erat pullus gallinaceus. Eros indigne ferens, præter ova nihil attigit; & abrumpens convivium, conſcendit equos, deducentibus eruditis aliquot. Ejus pulli nidor neſcio quo modo pervenerit ad 1 ſycophantas. Ab his rumor ſparſus eſt tam atrox, ac ſi decem homines fuiſſent veneno necati. Nec ea civitas modo perſtrepuit hac fabula; ſed eodem ferme die rumor ad alias civitates transvolarat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliquid 2 veris addiderat, Erotem, ni propere fugiſſet, accerſendum fuiſſe ad magiſtratum. Hoc ut erat falſiſſimum, ita verum erat, Glaucoplutum magiſtratui expoſtulanti ſatisfeciſſe. Jam Eros ſic affectus, ut dixi, ſi in publico carnibus veſceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civita-

1 Sycophantæ delatores, calumniatores, ſic dicti ab Athenienſium more, qui ne ficus efferrentur delatores crearunt qui deferebant reos, quique dicebantur ſycophantæ.

2 *Tam ficti prav'que tenax quam nuntia veri*, ut famam deſcribit Virg. Æn, 4.

te totam Quadrageſimam , ſed præcipue diebus feſtis, bibitur uſque ad inſaniam , clamatur, ſaltatur, pugnatur, luditur alea proxime templum, ut ſacra concio non poſſit audiri : & nullum eſt offendiculum. SA. Mira judiciorum, perverſitas. LA. Accipe fabulam huic non diſſimilem. Jam ferme biennium eſt, quod idem Eros valetudinis ergò viſeret Ferventiam; ego officii gratia comitatus ſum. Divertit in ædes veteris amici; cujùs crebris litteris fuerat evocatus. Is eſt vir prapotens, & illius eccleſiæ procerum unus. Ventum eſt ad piſces; rurſus Eros cœpit periclitari : agmen morborum erat, febris, cephalalgia, vomitus, calculus: hoſpes tametſi videret graviter periclitantem amicum, non auſus eſt tamen carnium micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot cauſas cur liceret, viderat diploma, ſed metuebat linguas hominum. Et jam eo profecerat morbus, ut fruſtra daturus fuerit. SA. Quid Eros? Novi hominis ingenium: emoriatur citius, quam amicum ulla gravet invidia. LA. Incluſit ſe cubiculo, triduum victitavit ſuo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua ſaccharo decocta. Simul atque ſe remiſerat febris, conſcendit equum, ſecum deferens commeatum. SA. Quem? LA. Lac amygdalinum in laguncula, & uvas paſſas in crumena. Vbi domum rediit, tum aperuit ſeſe calculus, totumque menſem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum ſævus, ſed vanus carnium rumor ſequutus eſt, & Lutetiam uſq; perlatus, non ſine frequenti ſplendidorum mendaciorum comitatu. Quod tu remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? SA. Vt in illorum capita cuncti ſuas matulas effundant, & ſi forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel ſic agnoſcant ſuam veſaniam. LA. Certe hanc Phariſaïcam

cam impietatem oportebat acrius Theologorũ conviciis flagellari. De hoſpite vero illo quid cenſes? SA. Mihi vir prudens videtur, qui norit quam frivolis de cauſſis quantas tragœdias interdum excitet populus. LA. Sit hoc ſane prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: at quam multi ſunt, qui cum in ſimili caſu fratrem mori patiantur, eccleſiæ conſuetudinem & populi ſcandalum prætexunt: cæterum in vita palam dedecoroſa, quam agunt in comeſſationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in ſummo contemtu ſacrorum ſtudiorum, in rapinis, ſimoniis & fraudibus, nihil formidant populi ſcandalum! SA. Omnino tales ſunt quidam. Quod iſti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas eſt. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occaſione relinquunt hominem in periculo, ſed inventis periculis; veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifeſtum diſcrimen, præſertim nulla publica auctoritate pollentes. LA. Exſpecto quid dicas. SA. Ante annos triginta vixi Lutetiæ in collegio, cui cognomen ab 1 aceto. LA. 2 Sapientiæ vocabulum audio. Quid vero narras? Vixit ſalſamentarius in eo collegio tam acido? Non mirum igitur, ſi tantum tenet quæſtionum Theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipſi mentem habent theologicam. SA. Sic eſt, ut dicis; ego tamen præter corpus peſſimis infectum humoribus, & pediculorum largiſſimam copiam, nihil illinc extuli. Verum ut pergam, quod cœpi; In eo collegio tum regnabat Johannes Standoneus, vir in quo non damnaſſes af-

1 Aceto, deſignat collegium montis acu vulgò *de Montaign.*

2 *Sapientia*) Alludit ad locum *Plautinum*, Habetne acetum in pectore? De acri ingenio dicimus.

fectum,

fectum, ſed judicium omnino deſideraſſes. Etenim, quod ipſe memor adoleſcentiæ, quam cum extrema paupertate tranſegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et, ſi juvenum inopiam hactenus ſublevaſſet, ut honeſtis ſtudiis ſuppeteret rerum uſus, non ad laſciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterum quod rem aggreſſus eſt cubitu tam duro, victu tam aſpero parcoque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum prima experientia multos juvenes, felici indole præditos, ac ſpem ampliſſimam præ ſe ferentes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos & lepræ, quorum aliquot ipſe novi, certe nullus omnium non periclitatus eſt; quis non intelligat eſſe crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addidit pallium & cucullam, ademit in totum eſum carnium. Et hujus generis plantaria tranſtulit in longinquas regiones. Quod ſi quiſque tantum permittat ſuis affectibus, quantum ille permiſit, futurum eſt ut iſtorum ſimiles totum occupent mundum. Siquidem à talibus initiis primum orta ſunt monaſteria, quæ nunc minitantur pontificibus & monarchis. In proximi ad pietatem reſipiſcentis lucro gloriari pium eſt, in veſte aut cibo gloriam quærere, Phariſaïcum eſt: proximorum inopiam ſublevare, pietas eſt, proſpicere ne liberalitate bonorum abutantur ad luxum, diſciplina eſt. Cæterum in morbos, in delirationem, in mortem, his rebus impellere fratrem, crudelitas eſt, parricidium eſt. Abeſt fortaſſe voluntas occidendi, at non abeſt homicidium. Quæ igitur iſtis debetur venia? Nimirum quæ medico, qui per inſignem imperitiam occidit ægrotum. Dicet aliquis; Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus:
ſponte

ſponte veniunt, rogant admitti, & liberum eſt abire pertæſis. O 1 Scythicam reſponſionem! Itane poſtulant, ut adoleſcentes rectius perſpiciant quid ipſis conveniat, quam vir doctus, rerum uſu tritus, & ætate provectus? Sic ſeſe excuſet lupo, qui famelicum oſtenſa eſca pellexit in retia. An qui vehementer eſurienti apponat cibum inſalubrem aut lethiferum etiam, ita ſemet excuſabit pereunti? Nemo te coëgit edere, volens ac lubens devoraſti quod erat appoſitum. Nonne is jure reſpondeat? Tu non cibum dediſti, ſed venenum. Telum ingens neceſſitas, grave tormentum fames. Auferant igitur illa magnifica verba, Libera erat electio. Imo magnam vim admovet, quiſquis talibus utitur tormentis. Nec ea ſævitia tantum perdidit tenues; ſuſtulit non paucos divitum filios, & generoſam indolem depravavit. Ætatem laſcivientem moderatis rationibus cohibere paternum eſt. Ceterum in medio hiemis rigore datur poſtulantibus paululum panis, potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet peſtilentem, peſtiferam alioqui, etiam ſi nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam nec hodie poſſunt excutere. Erant aliquot cubicula humili ſolo, putri gypſo, vicinia latrinarum peſtifera. In his nullus unquam habitavit, niſi aut mors, aut morbus capitalis fuerit conſequutus. Omitto nunc miram flagrorum carnificinam, etiam in innoxios. Sic aiunt dediſci ferociam; ferociam appellant indolem generoſiorem, quam ſtudio frangunt, ut eos reddant ha-

1 Scythica dura barbara: Scytæ enim agreſtes ac feroces habebantur, unde fit ut quidquid agreſte ac ſævum eſt Scythicum dicatur.

biles

biles monaſteriis. Quantum ibi devorabatur ovorum putrium! quantum vini putris hauriebatur! Sunt fortaſſis hæc jam correcta, ſed ſero, videlicet iis qui perierunt, aut corpus circumferunt infectum. Neque vero hæc commemoro, quod male velim illi collegio, ſed operæpretium eſſe judicavi monere, ne ſub umbra religionis humana ſævitia corrumpat ætatem imperitam ac teneram. Jam quantum ibi diſcatur civilitatis aut veræ pietatis, in præſentia non excutio. Quod ſi viderem malitiam exuere quicunque cucullam induunt, hortarer omnes ad cucullam. Nunc alia res eſt; proinde non ſunt ad hoc vitæ genus frangendi ſpiritus ſuppullulantis ætatis, ſed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monaſterium Carthuſianorum, quin illic offenderim unum atque alterum aut ſimpliciter mente captum, aut delirantem. Verum jam dudum tempus eſt, ut à tam longa digreſſione redeamus ad inſtitutum. LA. Imo nullum eſt digreſſionis diſpendium; rem ipſam egimus: niſi ſi quid tibi forte ſuccurrit, quod adjiciendum putes iis quæ diſſerta ſunt de conſtitutionibus humanis. SA. Mihi quidem nec humanum præceptum implere videtur, qui negligit hoc præſtare quod ſpectavit is qui præcepit. Etenim qui feſtis diebus tantum abſtinet ab operibus manuariis, nec interim vacat ſacris, aut audiendis concionibus, violat feſtum diem, negligens id, cujus gratia feſtus dies inſtitutus eſt. Ideo enim interdictum eſt opus bonum, ut fieret melius. Iam vero qui pro ſolitis operis vacant popinis, ſcortis, temulentiæ, pugnis & aleæ, bis violant diem feſtum. LA. Opinor & precum ſacrarum penſum in hoc præſcriptum ſacerdotibus & monachis, ut hac exercitatione conſueſcerent ſuſtollere men-

tem

tem in Deum : & tamen qui penſum hoc non abſolvit, periclitatur. Qui tantum ore [1] demurmurat voces, nec curat animum ad ea quæ ſonat colligere, imo ne litteras quidem ſtudet diſcere, ſine quibus quæ ſonat, intelligi non poſſunt, vir bonus habetur, ac ſibi quoque videtur. S A. Ego multos novi ſacerdotes, qui piaculum inexpiabile putant, aliquam partem precum omiſiſſe, aut per errorem dixiſſe de diva Virgine, cum dicendum eſſet de ſancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant aleam, ſcortum ac temulentiam, quæ divinis pariter & humanis legibus vetita ſunt. L A. Nec paucos ego comperi, qui citius mortem oppetiſſent, quam vel caſu guſtato cibo, aut, dum os proluunt, delapſis in ſtomachum aliquot aquæ guttis, ſacrificaſſent: at iidem fatebantur, eſſe ſibi cum quibuſdam ſimultatem, quos, ſi daretur opportunitas, occiderent; nec verebantur cum hoc animo ad ſacram Chriſti menſam accedere. S A. Atqui ut jejuni ſacrificent, hominis præceptum eſt: ut deponant iras priuſquam accedant ad ſacram menſam, Dei præceptum. L A. Iam vero de perjurio quam præpoſtere judicamus! Infamis habetur, qui jurejurando confirmavit, ſe diſſolviſſe æs alienum, ſi convincatur non diſſolviſſe : nec perjurium objicitur ſacerdoti, qui palam impudice vivit, cum jurejurando publice profeſſus ſit caſtitatem. S A. Quin iſtam cantionem canis epiſcoporum vicariis, qui coram altari dejerant, ſe comperiſſe omnes, quos offerant initiandos, idoneos ætate, ſcientia & moribus, cum aliquoties inter hos vix duo treſve ſint tolerabiles, plurimi vix [2] ad ſtivam idonei? L A. Vocatur ad pœ-

[1] Ipſis poteſt applicari tritum illud *Dant ſemper inania Verba; Dant ſine mente ſonos.*

[2] *Ad ſtivam*] Id eſt, ad aratrum nam ſtiva pars aratri.

nam,

nam, qui commotus aliqua cauſſa pejerat; & non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiſcent perjurium. SA. Iſti non jurant ex animo. LA. 2 Eodem colore patrocineris licebit ei, qui hominem occidit non ex animo. Pejerare nec joco, nec ſerio, fas eſt. Et atrocius crimen foret, ſi quis joco necaret hominem, quam ſi commotus ira. SA. Quid, ſi quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo inaugurantur? LA. Et iſta cum ſint maxime ſeria, tamen quoniam velut ex more fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem eſt querimonia de votis. Matrimonii votum eſt juris ſine controverſia divini; & tamen dirimitur per monaſticæ vitæ profeſſionem ab hominibus repertam. SA. Cum nullum votum religioſius ſit, quam baptiſmi; tamen qui veſtem mutat, aut locum, perinde quaſi patrem veneno necarit, perquiritur, rapitur, ſtringitur, nonnunquam & occiditur propter honorem ordinis. At quorum tota vita pugnat ex 3 diametro cum profeſſione baptiſmi, quippe qui toti ſerviunt mammonæ, ventri, & hujus mundi pompis, habentur in pretio, nec his objicitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur 4 apoſtatæ, ſed habentur pro Chriſtianis. LA. Simile vulgi judicium eſt de benefactis ac malefactis, deque præſidiis beatitudinis. Quanta infamia ſequitur puellam lapſam! at longe gravius crimen eſt lingua mendax & obtrectatrix, & animus

2 *Eodem colore*] Color in rhetoricis eſt ratio defenſionis. *Iuvenal.* Dic, Quintiliane, colorem. Et Seneca, in controverſiis, ſæpe meminit coloris.

3 Ex Diametro i. e. directe. Diameter eſt recta linea, figuram qua longiſſimè patet ex æquo ſecans.

4 Apoſtatæ qui deſerunt religionis inſtitutum ab *ἀφίσαμαι* abſcedo.

odio

odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, quam adulterium? Nemo lubens cum eo conſuetudinem habet, qui ſemel furti aſperſus eſt infamia: cum eo qui coopertus eſt adulteriis, pulcrum eſt habere familiaritatem. 1 Spiculatori publico qui ſtipendio conductus ſervit legibus, quemadmodum & judex ipſe, nemo dignetur locare filiam: & non deteſtamur affinitatem militis, qui toties, invitis parentibus, & vetante nonnunquam magiſtratu, ſubduxit ſeſe ad bellum mercenarium, tot raptibus, tot ſacrilegiis, tot homicidiis, aliiſq; facinoribus impurati, quæ vel in ipſa militia, vel in profectione ad bellum, & reditu à bello, committi ſolent: hunc generum adſciſcimus, hunc quovis carnifice pejorem adamat virgo, & interpretamur etiã, nobilitatẽ quæſitã ſcelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudata moneta publica, qui 2 monopoliis, qui uſuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos ſpoliant, inter præcipuos habentur. SA. Qui uni cuipiam venenum porrigunt, ut venefici dant pœnas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiato, populum inficiunt, impune faciunt. LA. Novi quoſdam monachos adeo ſuperſtitioſos, ut exiſtiment, ſeſe eſſe in manu diaboli, ſi vel caſu ſacra veſtis abſit, nec metuunt ab unguibus diaboli, ſi mentiantur, ſi calumnientur, ſi inebrientur, ſi invideant. SA. Iſtiuſmodi licet inter nos idiotas complures videre: non credunt, domum tutam à violentia cacodæmonis, niſi paratam habeant aquam conſecratam, frondes ſa-

1 Spiculator, δορυφόροι; dicti ſunt principum ſatellites Spiculatores, à Spiculis quæ geſtant: Spiculum autem eſt telum militie, cujus ferrum eſt triangulum.

2 Monopolium eſt cum ſolus aliquod mercis genus emit. ἀπὸ τοῦ μόνου & πωλοῦμαι. vendo.

cras ac cereum; & non metuunt ſuis ædibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. LA. Quam multi ſunt, qui magis fidunt præſidio Virginis matris, aut Chriſtophori, quam ipſius Chriſti? Matrem colunt imaginibus, candelis, & cantiunculis; Chriſtum impia vita fortiter offendunt. Nauta cum periclitatur, Chriſti matrem, aut Chriſtophorum, aut quemvis divorum citius invocat, quam ipſum Chriſtum. Et Virginem ſe credunt habere propitiam, quod illi ſub noctem cantiunculam non intellectam canunt, Salve regina; ac non potius metuunt, ne illa ſe putet irrideri talibus cantiunculis, cum totus dies, magnaque noctis pars illis tranſigatur obſcœnis ſermonibus, temulentiis, & factis non referendis. SA. Ita militi periclitanti citius in mentem venit Georgius aut Barbara, quam Chriſtus. Porro cum nullus ſit cultus divis gratior, quam imitatio factorum, quibus ipſi Chriſto placuerunt, hanc partem fortiter contemnimus. Et Antonium nobis egregie faventem fore credimus, ſi illi porcos aliquot ſacros alamus, ſique ipſum cum 1 ſuo porco igni & tintinnabulo pictum habeamus in foribus ac lateribus ædium: nec metuimus, quod magis erat metuendum, ne ille male velit ædibus, in quibus regnant ea vitia, quæ vir ſanctus ſemper fuit deteſtatus. Virgini annumeramus roſariola, & ſalutatiunculas; quin potius annumeramus in illius gratiam coërcitum animi tumorem, repreſſam libidinem, condonatam injuriam? hujuſmodi cantiunculis delectatur Chriſti mater, his officiis demerueris utrumque. LA. Itidem morbo peri-

1 Cum ſuo porco: Audiatur Buchananus. Diceris Antoni porcos paviſſe ſubulcus, vivus adhuc Monachos lumine caſſus alis.

clitanti citius in mentem venit ſanctus Rochus aut Dionyſius, quam Chriſtus unica ſalus hominum. Quin & hi qui ſacras litteras interpretantur è ſuggeſto, quas nemo ſine ſpiritus afflatu vel intelligere recte, vel docere poteſt utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium, quam ipſum Chriſtum, aut Chriſti ſpiritum. Et in hæreſeos ſuſpicionem vocatur, qui mutire audet adverſus hanc conſuetudinem, quam vocant laudabilem. Atqui laudabilior erat veterum conſuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Baſilius, Chryſoſtomus, Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, qui ſpiritum Chriſti identidem invocant, Virginis auxilium nuſquam implorant. Nec in eos ſtomachantur, qui tam ſanctam conſuetudinem, & ex Chriſti & Apoſtolorum doctrina, & ſanctorum patrum exemplis deſumtam, auſi ſunt immutare SA. Similis error habet complures monachos, qui ſibi perſuadent, Benedictum eſſe propitium, donec geſtent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror, eum virum unquam geſtaſſe tam [2] laciniōſam magnoque emtam veſtem; nec verentur illius iram, quod in vita nihil habeant cum illo commune. LA. Franciſci germanus eſt, cui veſtem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: vitam confer; nihil pugnantius. De pleriſque loquor, non de omnibus. Atque hic ſermo per omnes ordinum & profeſſionum formas circumferri poteſt. Ex corruptis judiciis naſcitur præpoſtera fiducia: & ex iiſdem naſcuntur præpoſtera ſcandala. Prodeat Franciſcanus coriacea zona cinctus, qui caſu funem ſuum perdiderit: aut Auguſtinienſis laneum geſtans cin-

2 *Laciniofam*] Id eſt, ſinuoſam, multique panni: quod tamen primum videtur inventum, quo minus apparerent veſtigia corporis.

gulum:

gulum: aut diſcinctus, qui cingi ſoleat: quæ futura eſt abominatio! quantum periculum, ne mulieres ad hoc ſpectaculum abortiant! Et ex hujuſmodi nugis quanta fraternæ caritatis ruptura? quam acerba odia? quam virulentæ obtrectationes? Adverſus hæc clamat Dominus in Evangelio, nec minus gnaviter Paulus Apoſtolus; adverſus eadem clamandum eſſet Theologis & concionatoribus. S a. Eſſet ſane; ſed in his multi ſunt, quibus expedit talem eſſe populum, imo tales eſſe principes, tales epiſcopos. Et ſunt rurſus, qui nihilo plus ſapiunt in his, quam populus; aut, ſi quid ſapiunt, diſſimulant, ſuo ventri conſulentes potius, quam Jeſu Chriſto. Itaque fit, ut populus undique corruptus præpoſteris judiciis, ibi fidat, ubi præſens eſt periculum; ibi trepidet ubi nihil eſt periculi, ibi conquieſcat unde progrediendum erat; eo proficiat, unde erat recedendum. Ab his male ſtructis ſi quid tentes convellere, clamant, excitari ſeditionem: quaſi ſeditio ſit, ſi quis vitioſum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus. Verum abrumpenda eſt querimonia, quæ finem non habet. Et periculum ſit, ſi ſenſerit populus hoc noſtrum colloquium, ne novum ſuſcitent proverbium, quod hæc curæ [1] ſint ſalſamentario & lanioni. L a. Iſtis ego regeram vetus proverbium; Sæpe etiam eſt holitor valde opportuna loquutus. Nuper cum iſta diſſererem ſuper cœnam, malis auſpiciis aderat quidam pannoſus, pedi-

1 Proculdubio non obſervavit hic Eraſmus Horatii præceptum: ſi dicentis erunt fortunis abſona dicta in arte Poët. non enim hic noſter Author τὸ πρέπον ſervavit: Iſti enim interlocutores de rebus momentoſis differunt, quæ ſuperant captum ſalſamentarii & lanionis.

culoſus, luridus, * vietus, exuccus, facie cadaveroſa; cranium vix habebat tres pilos: quoties loquebatur, claudebat oculos: aiebant, Theologum eſſe. Is me vocabat diſcipulum Antichriſti, aliaque permulta balbutiebat. SA. Quid ibi tu? mutus? LA. Ego illi precabar micam ſobriæ mentis in tam putido cerebro, ſi tamen ullum habebat cerebrum. SA. Juvaret & iſtam audire fabulam ordine. LA. Audies, ſi die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam cruſto incoctam, contuſam, adeoque teneram, ut poſſis vel exſugere. SA. Polliceor, hac lege, ſi die Veneris apud nos prandeas: efficiam ut intelligas, ſalſamentarios non ſemper veſci putribus ſalſamentis.

Funus.

MARCOLPHUS. PHÆDRUS.

MA. VNde nobis Phædrus? num 1 ex antro Trophonii? PH. Cur iſthuc rogas? MA. Quia præter morem triſtis, horridus, ſqualidus, torvus; in ſumma, 2 nihil minus quam quod diceris. PH. Si, qui diutius verſantur in officinis fabrorum ærariorum, aliquid nigroris ſibi contrahunt; quid miraris, ſi ego, tot dies verſatus apud duos ægrotantes, morientes, & ſepultos, ſolito ſum mœſtior, præſertim cum uterque mihi fuerit egregie carus?

* Vietus languidus, ſine vi.

1 Ex antro Trophonii. Proverbium eſt de vehementer mœſtis ac ſollicitis: Nam olim in Lebadia, ut Suidas ait, χρηστήριον ἦν ὃ καταβάσιον ἐκάλουν. i. e. oraculum erat, quod catabaſion, i. e. deſcenſum vocabant: ſpecus autem erat Trophonii dictus, in quo putabant oracula reddi per dæmonem quempiam, unde macie confecti ſqualidique redire conſueverunt, ſi qui fuiſſent ingreſſi.

2 Phædrus hilarem ſignificat.

Ma. Quos mihi narras ſepultos? Ph. Noſti Georgium Balearicum? Ma. Nomine dumtaxat; de facie non novi. Ph. Alterum ſcio tibi prorſus ignotum eſſe. Is erat Cornelius Montius; quicum mihi plurimis jam annis intercellit arctiſſima neceſſitudo. M.. Mihi nunquam contigit adeſſe morienti. Ph. Mihi ſæpius quam vellem. Ma. Sed eſtne mors res tam horrenda, quam vulgo prædicant? Ph. Iter ad mortem durius, quam ipſa mors. Quod ſi quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem ſibi detraxerit. Breviter, quidquid eſt cruciabile, vel in ægrotatione, vel in morte, longe tolerabilius redditur, ſi quis ſe totum tradat voluntati divinæ. Nam quod attinet ad ſenſum mortis, cum jam animus diſtrahitur à corpore, arbitror, aut nullum eſſe, aut perquam ſtupidum eſſe ſenſum, quod natura, priuſquam huc veniatur, conſopiat, ac ſtupefaciat omnes partes ſenſibiles. Ma. Naſcimur abſque ſenſu noſtri. Ph. Sed non abſque ſenſu matris. Ma. Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit eſſe tam cruciabilem? Ph. Nativitatem voluit eſſe gravem ac periculoſam matri, quo carius haberet quod peperiſſet: mortem autem unicuique voluit eſſe formidabilem; ne paſſim homines ſibi mortem conſciſcerent. Etenim cum videamus, & hodie tam multos ſibi manus adferre; quid cenſes futurum, ſi mors nihil haberet horribile? Quoties vapulaſſet ſervus, aut etiam filius adoleſcens, quoties uxor indignaretur marito, quoties periſſet res, aut aliud accidiſſet quod ægre eſſet animo, protinus ad laqueum, ad gladium, ad flumen, ad præcipitium, ad venenum currerent homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit cariorem; præſertim cum

medici non queant mederi ſemel vita defuncto. Quanquam ut non omnibus eadem eſt naſcendi ſors, 1 ita non eſt eadem omnibus mortis ratio. Quoſdam cita mors protinus liberat; alii lenta morte contabeſcunt, 2 Lethargici, quemadmodum & ab aſpide 3 percuſſi, ſomno conſopiti citra ſenſum ſui moriuntur. Illud obſervavi, nullum eſſe mortis genus tam acerbum, quin perferatur, ſi quis obfirmato animo decrevit exire. MA. Vtrius mors viſa eſt Chriſtianior? PH. Mihi quidem Georgii viſa eſt honorificentior. MA. Etiam-ne mors habet ambitionem ſuam? PH. Ego nunquam vidi duos tam diſpari morte morientes. Si vacat audire, depingam exceſſum utriuſque: tum erit judicare, utra mors ſit optabilior homini Chriſtiano. MA. Imo te rogo, ne graveris narrare. Nam ipſe nihil audiero cupidius. PH. Ergo de Georgio prius audi. Vbi mors jam certa ſui ſigna dederat, medicorum chorus, qui diu curarant ægrotum, diſſimulata vitæ deſperatione cœperunt mercedem poſcere. MA. Quot erant medici? PH. Aliquando decem, interim duodecim; cum pauciſſimi, ſex. MA. Satis erat ad occidendum vel valentem. PH. Numerata pecunia clam ſubmonuerunt proximos, non procul abeſſe mor-

1 Hos bella, hos æquora poſcunt His amor exitio, eſt furoris & ſæva cupido: ut ſileam morbos &c. Et notus eſt verſiculus, mille modis morimur. mortales naſcimur uno: ſunt hominum morbi mille, ſed una ſalus.

2 Lethargia torpor eſt ac inexpugnabilis dormiendi neceſſitas, cum mentis alienatione: quidam Latine Veternum dici putant.

3 Ab Aſpide ita Cleopatra mortem ſibi aſcivit morſu aſpidis. Vulnus enim ab aſpide inflictum lethiferum ſoporem inducit. *Aſpida ſomniferam tumida cervice levavit* Luc. lib. 9.

tem:

tem : curarent ea, quæ pertinerent ad animæ ſalutem; nam de corporis incolumitate nihil eſſe ſpei. Per amicos intimos blande ſubmonitus eſt & ægrotus, ut corporis curam Deo committeret; ea tantum curaret, quæ pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mira torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indigne ferens, quod ab illis deſtitueretur. Illi reſponderunt, ſe medicos eſſe, non deos; quod artis erat, præſtitiſſe: ceterum adverſus fatalem neceſſitatem nullam valere medicinam. His actis abeunt in proximum cubiculum. MA. Quid? morantur etiam accepta mercede? PH. Inter illos 1 nihil convenerat de morbi genere: alius aiebat 2 hydropem, alius tympanitem, alius apoſtema in inteſtinis, alius aliud atque aliud malum: totoque hoc tempore, quo tractabant ægrotum, acerrime diſceptarunt de morbi genere. MA. O felicem interim ægrotum! PH. Eam litem ut tandem finirent, per uxorem poſtularunt, ut ſinerent exanimati corporis 3 anatomiam fieri: id eſſe honorificum, & ſolere vel honoris gratia fieri in magnatibus: deinde rem eam fore ſaluti multis, idque ad meritorum ipſius cumulum acceſſurum: poſtremo pollicentur, ſuo ſumtu ſe commercaturos triginta miſſas, ceſſuras in commodum mortui. Id ægre quidem, ſed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum eſt. His actis ſubduxit ſeſe 4 ſtatio medicorum. Negant enim, fas eſſe, ut qui vitæ ſolent opitulari, mortis ſint ſpectatores,

1 Nota eſt vox Adriani, turba Medicorum me perdidit.

2 Aqua intercus. Tympanites, Ventris inflatio cum crebro ſono ex agitatione ſpirituum & flatuum.

3 Anatomia ab ἀνατέμνω. i. e. diſſectio.

4 *Statio medicorum*] Id eſt, conventus ſtati.

aut exſequiis interſint. Mox accitus eſt Bernardinus, vir, ut ſcis, reverendus, Franciſcanorum cuſtos, qui confeſſionem exciperet. Vix peracta eſt confeſſio, jam aderat in ædibus turbo quatuor ordinum, quos vulgus appellat mendicantium. MA. Tot * vultures ad unum cadaver? PH. Deinde vocatus eſt parochus, qui hominem inungeret, ſacrumque ſymbolum corporis Dominici porrigeret. MA. Religioſe. PH. Verum ibi minimum abfuit, quin inter parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. MA. Apud lectum ægroti? PH. Et quidem ſpectante Chriſto. MA. Quid excitavit tantos tumultus ſubito? PH. Parochus ubi cognovit, ægrotum fuiſſe confeſſum Franciſcano, negavit, ſe vel unctionis ſacramentum, vel euchariſtiam, vel ſepulturam imparciturum, niſi ſuis auribus audiſſet ægroti confeſſionem: ſe parochum eſſe, ſibi pro ſua ovicula reddendam Domino rationem: id non poſſe, ſi ſolus ignoraret arcana conſcientiæ. MA. Nonne viſus eſt æquum dicere? PH. Non illis quidem. Nam ſtrenue reclamabant omnes, præſertim Bernardinus & Vincentius Dominicanus. MA. Quid adferebant? PH. Magnis conviciis inceſſebant parochum, ſubinde vocantes eum aſinum, dignumque qui paſtorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, ſum ſacræ Theologiæ 1 baccalaureus formatus, mox licentiandus, atque etiam doctoris titulo inſigniendus; tu vix legis Evangelium; tantum abeſt, ut poſſis excutere ſecreta conſcientiæ. Quod ſi libet eſſe curioſum, ex-

* *Vultures*] Præſentiunt cadavera. Unde captatores teſtamentorum, vultures dicuntur.

1 Baccalaureus, eſt qui primum gradum & publicæ doctrinæ teſtimonium retulit.

quire,

quire, quid agat uxor & 2 manzares tui domi. aliaque permulta, quæ me pudet referre. MA. Quid ille? mutus ad hæc? PH. Mutus? Imo diceres 3 cicadam ala correptam. Ego, inquit, baccalaureos multo te meliores nectam 4 è ſtipulis fabarum. Auctores & principes ordinum veſtrorum, Dominicus & Franciſcus, ubi didicerunt philoſophiam Ariſtotelicam, aut argumenta Thomæ, aut ſpeculationes Scoti? aut ubi donati ſunt titulo baccalaureorum? Irrepſiſtis in mundum adhuc credulum, ſed pauci humiles, quidam etiã docti ac pii: nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentiſſimas quaſque civitates, & in florentiſſimam civitatis partem demigraſtis. Tot ſunt agri qui paſtorem alere non poſſunt; ibi locus erat veſtræ operæ: nunc nuſquam adeſtis, niſi in ædibus divitum. Iactatis nomen pontificum; at veſtra privilegia nihil valent, niſi cum ceſſat epiſcopus, paſtor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus veſtrum concionabitur me paſtore incolumi. Non ſum baccalaureus: nec ſanctus Martinus erat, & tamen agebat epiſcopum. Si quid mihi deeſt doctrinæ, à vobis non petam. An creditis, etiamnum mundum eſſe tam ſtupidum, ut ubicunque viderit veſtem Domi-

2 *Manzares*] Iureconſulti manzares vocant ex inceſto natos.

3 Cicadam ala corripuiſti: i. e hominem verboſum ac clamoſum tuo damno vel incommodo irritaſti. cicadæ enim alas ſi premas vehementius perſtrepit. cicadis, vero, plenus, dicitur de glorioſo, Attici enim ſolebant capillorum cincinnis cicadas aureas addere.

4. *E ſtipulis fabarum*] E culmis tritici nectuntur galeri, nonnunquam & pallia adverſus pluviam. fabæ caules habet grandes, intortos & fragiles, ad nihil minus utiles quam ad texendum. Eſt vulgo jactatum proverbium apud Batavos.

nici aut Franciſci, putet adeſſe illorum ſanctimoniam? Num veſtra refert, quid agam domi meæ? Quid vos agatis in latebris veſtris, quomodo tractetis ſacras virgines, etiam populus novit. Jam quam nihilo ſint vel feliciores vel puriores divitum domus, quas frequentatis, omnibus & 1 lippis & tonſoribus notiſſimum eſt. Cetera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minime reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu mota ſignum dediſſet, ſe velle quidpiam dicere. Ægre impetratum eſt, ut rixa tantiſper conſileſceret. Tum ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parocho denuo confitebor. Deinde pro ſtrepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro 2 cenotaphio, pro ſepultura numerabitur tibi pecunia, priuſquam exeas hanc domum; neque committam, ut ulla in parte de me queri poſſis. MA. Num parochus recuſavit tam æquam conditionem? PH. Non; tantum obmurmuravit nonnihil de confeſſione, quam ægroto remiſit. Quid opus eſt, inquit, iiſdem repetendis fatigare tum ægrotum, tum ſacerdotem? Si in tempore mihi confeſſus fuiſſet, fortaſſis ſanctius condidiſſet ſuum teſtamentum: nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti peſſime habebat monachos, indigne ferentes eam prædæ partem decidi parocho. Et tamen interceſſi, fecique ut lis ſopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit corpus Domini, & numerata ſumma diſceſſit. MA. Sequuta eſt igitur

1 Lippis & tonſoribus, hoc proverbio ſignificant rem evulgatam ac omnibus notam. Sic Hor. in Serm.

Opinor, omnibus & lippis notum & tonſoribus eſſe.

2 Cenotaphium: monumentum in quod corpus illatum non fuit: inane buſtum, ex κενὸς inanis & τάφος ſepulchrum.

eam:

eam tempeſtatem tranquillitas? PH. Imo tempeſtatem hanc ſævior tempeſtas protinus excepit. MA. Obſecro quid cauſſæ? PH. Audies: Confluxerant in ædes quatuor ordines mendicantium; his adjunxit ſeſe quintus Cruciferorum. Adverſus hunc ceu nothum quatuor illi magno tumultu coorti ſunt, rogabant, ubi vidiſſent unquam plauſtrum quinque rotarum? aut qua fronte vellent eſſe plures mendicantium ordines, quam ſint Evangeliſtæ? Eadem, inquiunt, opera adducite huc mendicos omnes è pontibus ac triviis. MA. Quid ad hæc Cruciferi? PH. Viciſſim rogabant, quomodo tum inceſſiſſet plauſtrum eccleſiæ, cum nullus eſſet ordo mendicantium; deinde cum unus eſſet, poſtea tres. Nam Evangeliſtarum, inquiunt, numerus nihilo plus habet affinitatis cum noſtris ordinibus, quam cum alea, quæ undique quatuor oſtendit angulos. Auguſtinenſes quis allegit in ordinem mendicantium, aut quis carmelitas? Quando mendicavit Auguſtinus, aut quando Helias? Nam hos faciunt ſuorum ordinum auctores. Hæc, aliaque multa, fortiter quidem illi detonabant; ſed ſoli, quatuor exercituum 1 impreſſionem non ferentes, ceſſerunt, dira tantum minitantes. MA. Heic ſaltem effulſit tranquillitas. PH. Imo 2 ſyncretiſmus ille in quintum ordinem, verſus eſt in pugnam gladiatoriam. Franciſcanus ac Dominicanus contendebant, nec Auguſtinenſes, nec Carmelitas eſſe germane mendicos, ſed nothos ac ſuppoſitios.

1 Impreſſio, invaſio, vehemens impetus, qualem acies inſtructæ facere ſolent.

2 Syncretiſmus hoſtium acerrimorum reconciliatio: Ex Cretenſium more ſic dictus, qui perpetuis factionibus ac bellis inteſtinis inter ſe pugnabant, ſed invadentibus aliunde hoſtibus omiſſis diſſidiis, conjungebantur.

Næ tu mihi magnificam narras arithmeticam. PH. Deinde bellum 1 arte ducebat, ſolitus ſimul & ab hoſtium & amicorum vicis & oppidis pecuniam ſtipulari menſtruam: ab hoſtibus, ne paterentur hoſtilia: ab amicis, ut illis liceret cum hoſte paciſci. MA. Agnoſco morem vulgatum militum. Sed abſolve narrationem. PH. Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot ſui ordinis ſodalibus remanſerunt apud ægrotum, ad reliquos miſſus eſt 2 commeatus. MA. Satin' inter eos conveniebat, qui remanſerunt in præſidio? PH. Non uſquequaque. Grunniebant neſcio quid de prærogativis diplomatum: ſed ne non perageretur fabula, diſſimulatum eſt. Heic jam proferuntur cautiones teſtamentariæ, fiuntque ſtipulationes accitis teſtibus, de iis, quæ inter ipſos ante tranſegerant. MA. Iſthæc audire geſtio. PH. Dicam ſummatim: nam perlonga eſt fabula. Supereſt uxor annos nata duodequadraginta, mulier ſane proba cordataque: filii duo, alter annum natus undevigeſimum, alter decimumquintum: filiæ totidem, ſed impubes utraque. Teſtamento ſic cautum erat, ut uxor, quoniam perpelli non poterat ut fieret monacha, ſumeret pallium Beghinæ. id eſt medium genus inter monachas & laïcas, filius natu major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus. MA. 3 Vulpes anus non capitur laqueo. PH. Mox ab exſequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione Pontificis factus ante legitimam

1 *Arte ducebat*] Ducunt bellum, qui de induſtria proferunt: ſed gerunt qui vere bellant.

2 *Commeatus*] id eſt, cibus. militare verbum & ideo præſidium vocat domum, unde alios depulerant.

3 Qui longo uſu aſtutiores facti ſunt ægrè decipiuntur: cui congruit: ſeni verba dare eſt difficile.

ætatem

ætatem ſacerdos, totum annum ſingulis diebus ſacrificaret in templo 1 Vaticano pro anima patris, & ſacros gradus in 2 Laterano, ſingulo quoque Veneris die, genibus perreptaret. MA. Suſcepit hæc libenter? PH. Ne dicam dolo, 3 ut aſini ſolent ſarcinas impoſitas. Filius minor dicaretur S. Franciſco, filia major S. Claræ, minor Catharinæ Senenſi. Hoc tantum potuit obtineri. Nam Georgii mens erat, quo magis ſibi Deum haberet obnoxium, quinque ſuperſtites partiri in quinque mendicantium ordines: & acriter quidem adlaboratum eſt; ſed ætas uxoris, filiique majoris, nec minis nec blanditiis ceſſit. MA. Exhæredandi genus. PH. Univerſa hæreditas ſic erat diviſa, ut detractis 4 de ſolido impendiis funeralibus, uncia cederet uxori, cujus dimidia victitaret ipſa, dimidium cederet loco, cui ſe foret addictura, unde ſi mutato conſilio recederet, tota pecunia reſideret penes eum gregem. altera uncia decideretur filio, cui tamen ſtatim numeraretur viaticum, & quod ſatis eſſet emendo 5 diplomati, parandoque victui annuo Romæ. Qui ſi mutata ſententia recuſaret initiari ſacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciſca-

1 Vaticano] Intelligit D. Petri baſilicam in Vaticano exſtructam: Vaticanus autem eſt collis non procul à Tiberi, ſuprà molem Adriani. Varro dicit ita dictum à Vaticano Deo qui in eo monte erat, qui infantibus primam vocem dabat; quæ eſt. va.

2 Laterano: Prima Eccleſia & caput aliarum eſt Iohannis in Laterano: omnium magnificentiſſima.

3 *Vt aſini*] Alluſit ad illud *Flacci*: Demitto auriculas, ut iniquæ mentis aſellus, Qui gravius dorſo ſubit onus.

4 *De ſolido*) Id eſt, de integrâ hæreditate, quæ aſſis dicitur, nondum diviſa. Vncia duodecima pars aſſis.

5 *Diplomati*] Quo liceret conſecrari ſacerdotem ante tempus legitimum.

nos, & Dominicanos. Et id ne fiat, vereor; adeo videbatur adoleſcens à ſacris abhorrere. Duæ unciæ cederent monaſterio, quod excepiſſet filium natu minorem; binæ item monaſteriis, quæ excepiſſent puellas; ſed hac lege, ut ſi illi detrectaret eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rurſus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio: dimidium unciæ Carthuſianis, pro communione bonorum operum omnium, quæ toto fierent ordine. Vncia & ſemis quæ ſupererat, diſtribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicaſſent Bernardinus & Vincentius. MA. Debebas Jureconſultorum more dicere, quos vel quas. PH. His igitur verbis ſtipulati ſunt, recitato teſtamento: Georgi Balearice, vivus & ſanæ mentis approbas hoc teſtamentum, quod dudum ex animi tui ſententia condidiſti? Approbo. Et hæc eſt tua ſuprema & immutabilis voluntas? Eſt. Meque, & hunc Vincentium baccalaureum inſtituis ultimæ tuæ voluntatis executores? Inſtituo. Juſſus eſt denuo ſubſcribere. MA. Quî potuit moriens? PH. Bernardinus rexit ægroti manum. MA. Quid ſubſcripſit? PH. Sanctum Franciſcum, & Sanctum Dominicum, iratos habeat, qui tentarit hinc aliquid immutare. MA. At non metuebant actionem 1 teſtamenti inofficioſi? PH. Iſta actio non habet locum in his quæ Deo dicantur; neque quiſque libenter cum Deo litem ſuſcipit. His peractis uxor & liberi datis dextris ægroto, jurant, ſervaturos quod recepiſſent. Poſt hæc cœptum eſt agi de pompa funerali, non ſine conten-

1 Teſtamentum inofficioſum, quod quidem recte factum ſed non ex officio pietatis.

tione.

tione. Tandem hæc vincit ſententia, ut ex quinque ordinum ſingulis adeſſent novem, in honorem quinque voluminum Moſis, & Angelorum in novem choros digeſtorum. Suam quiſque ordo crucem præferret, canerentque funebres 2 nænias. Adhæc præter cognatos conducerentur triginta (tot nummis erat venditus Dominus) 3 daduchi pullati, & honoris gratia 4 ploratores duodecim (hic eſt numerus ordini Apoſtolico ſacer) comitarentur: à feretro ſequeretur equus Georgii pullatus, ſic ad genua alligata cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula hinc atque hinc oſtenderent inſignia. Similiter & unaquæque tæda & pulla veſtis haberet inſignia. Reponeretur autem corpus quidem ipſum ad dextram altaris ſummi in tymbo marmoreo, qui promineret à ſolo pedes quatuor; ipſe in ſummo recumberet, Pario ſculptus marmore, totus armatus à vertice uſque ad calcaneum: nec deeſſet galeæ ſua criſta: criſta erat onocrotali collum: nec clypeus lævo brachio, in quo inſignia hæc erant, tria capita apri ſilveſtris aurea, 5 in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo nec baltheus inauratus ac gemmeis diſtinctus bullis, nec pedibus aurea calcaria: erat enim eques auratus: ſub pedi-

2 *Nænias*] Proprie cantilenæ funebres. Nonnunquam tamen nugas quaſlibet appellamus nænias.

3 *Daduchi*] Tædiferi.

4 Ploratores: olim Romani præficas mulieres pretio conductas habebant, quæ tibias funebres ac carmen lamentabile canebant.

5 *In planitie*) Data opera fingit inſignia vitioſa. nam caduceatorum leges habent, adulterina eſſe inſignia quæ habent metallum ſuper metallum.

bus haberet leopardum. Oræ ſepulcri 1 titulum haberent tali viro dignum. Cor autem ſeparatim recondi volebat in ſacello divi Franciſci. Inteſtina mandavit parocho, honorifice ſepelienda in ſacello quod eſt Virgini matri ſacrum. MA. Funus nimirum honorificum, ſed nimio conſtans. Venetiæ vel cerdoni cuipiam plus haberetur honoris minimo impendio. Feretrum elegans dat ſodalitas, & unum comitantur aliquando ſexcenti monachorum tunicis palliisve veſtiti. PH. Vidimus & nos, riſimuſque iſtas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullones & coriarii ſuperne, inferneque cerdones, in medio monachi; 2 chimæras eſſe diceres: nec heic alia res erat, ſi vidiſſes. Cautum eſt & illud Georgio, ut Franciſcanus, & Dominicanus, inter ſeſe ſorte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: poſt hos ceteri quoque ſortirentur, ne quid hinc oriretur tumultus. Parochus & hujus clerici locum tenerent infimum, hoc eſt, primum. Nec enim aliud erant paſſuri Monachi. MA. Non acies tantum, ſed & pompas, ille callebat ordinare. PH. Cautum eſt & illud, ut funebre ſacrum, quod apud parochum fieret, modulato muſicorum concentu peragеretur honoris gratia. Dum hæc aliaque tractantur, inhorruit ægrotus, deditque ſigna certiſſima, ſupremum tempus adeſſe. Adornatur igitur extremus fabulæ

1 Inſcriptionem: ſolebant enim Romani ornare ſepulchra ejuſmodi inſcriptionibus. Ovid. *ſcriptáque ſunt titulo noſtra ſepulchra brevi.*

2 Chimæra, monſtrum fuiſſe fertur flammas evomens, caput & pectus leonis habens, ventrem capræ, & caudam draconis. Sed proprie fuit mons Lyciæ ignivomus, cujus acumen occupant Leones: medium capræ, in radicibus vero ſunt ſerpentes: unde procuļdubio commentum originem ducit.

actus.

actus. MA. Nondum finis? PH. Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totuſque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc juſtificabantur omnia illius bona. MA. Rapto parta? PH. Certe jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus Jureconſultus uxoris frater: is in diplomate notavit locum ſecus poſitum quam oportuit, & injecit ſuſpicionem falſi. MA. Haudquaquam in tempore: diſſimulandum erat, etiamſi quid ineſſet erroris, & nihilo pejus habuiſſet ægrotus. PH. Aſſentior. Et ægrotus ſic hac re perturbatus eſt, ut minimum abeſſet à deſperatione. Ibi Vincentius fortem virum præbuit; juſſit Georgium quieto eſſe animo, ſibi eſſe poteſtatem corrigendi ſupplendique, ſi quid in diplomatibus vel erratum eſſet, vel omiſſum. Quod ſi te, inquit, fefellerit diploma, ego jam nunc hanc animam pro tua ſuppono anima, ut tua petat cœlos, mea dedatur orco. MA. Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et, ſi accipit, num ſatis cautum videbatur Georgio tali pignore? Quid, ſi Vincentii anima vel abſque permutatione debebatur inferis? PH. Quod geſtum eſt, narro. Hoc certe perfecit Vincentius: ægrotus viſus eſt animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur ſocietas omnium operum, quæ fierent per quatuor ordines, & quintum Carthuſienſium. MA. Ego metuerem, ne deprimerer ad inferos, ſi tantum ſarcinæ bajulandum eſſet. PH. De bonis operibus loquor. ea non aliter gravant animam ſubvolaturam, quam plumæ avem. MA. Mala igitur opera ſua quibus legant? PH. Militibus Germaniæ conductitiis. MA. Quo jure? PH. Jure Evangelico: Habenti dabitur. Simulque recitatus eſt numerus miſſarum & pſalteriorum, quæ defuncti

functi animam eſſent comitatura. Erat autem immenſus. Poſt hæc iterata eſt confeſſio, dataque benedictio. MA. Ita efflavit animam? PH. Nondum. Strata eſt humi 1 ſtorea juncis contexta, ſic ut ab initio convoluta cervicalis ſpeciem ex ſeſe faceret. MA. Quid nunc futurum eſt? PH. Eam conſperſerunt cinere, ſed raro; ibi depoſuere corpus ægroti. Inſtrata eſt tunica Franciſcana, ſed prius conſecrata preculis & aqua luſtrali. Cuculla ſuppoſita eſt capiti: nam tum indui non poterat. una cum illa ſuppoſitum eſt diploma cum cautionibus. MA. Nova mortis ſpecies. PH. Atqui confirmant, dæmoni nullum eſſe jus in eos qui ſic moriuntur. Sic aiunt præter alios mortuum. S. Martinum & Franciſcum. MA. Sed huic morti illorum vita reſponderat. Obſecro quid tum poſtea? PH. Porrecta eſt ægroto crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus; Soleo in bellis tutus eſſe meo clypeo; nunc hunc clypeum opponam hoſti meo, & exoſculatus admovit humero lævo. Ad ceream vero ſacram, Olim, inquit, haſta valui in bellis; nunc hanc haſtam vibrabo adverſus hoſtem animarum. MA. Satis militariter. PH. Has poſtremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, ſimulque cœpit animam agere. Bernardinus à dextris imminebat morienti, Vincentius à ſiniſtris, uterque pulcre vocalis. Alter oſtendebat imaginem ſancti Franciſci, alter Dominici. Ceteri ſparſi per cubiculum demurmurabant pſalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellebat aurem dextram, Vincentius ſiniſtram. MA. Quid occlamabant? PH. Hujuſmodi ferme Bernardinus: Georgi Balearice, ſi nunc quo-

1 Storea vel ſtoria, eſt teges vilior ex juncis aut ſtramentis quæ ſternitur humi.

que probas ea quæ ſunt acta inter nos, flecte caput in dextrum. flexit. Vincentius contra; Ne quid trepides, Georgi; habes Franciſcum & Dominicum propugnatores. Eſto ſecurus. Cogita quantum habeas meritorum, quod diploma; denique memineris, meam animam pro tua oppignoratam, ſi quid eſſet periculi. Hæc ſi ſentis & probas, flecte caput in lævum. flexit. Rurſus ſimili clamore, Si hæc ſentis, inquiunt, preme manum meam. tum manum preſſit. Ita huc & illuc flectendo capite & premendis manibus tranſactæ ſunt horæ ferme tres. Cum jam inciperet oſcitare Georgius, ibi Bernardinus erectus pronuntiavit abſolutionem: quam perficere non potuit, quin Georgius efflaſſet animam. Hæc ſub noctis medium: mane peracta anatomia. MA. Quid mali repertum eſt in corpore? PH. Recte mones; nam exciderat. Fragmentum plumbi inhærebat 1 diaphragmati. MA. Vnde id? PH. Vxor narrabat, illum quondam ictum ſphærula bombardica. Hinc conjectabant medici, plumbi liquefacti particulam reſediſſe in corpore. Mox corpus lacerum utcunque conveſtitum eſt amictu Franciſcano. A prandio ſepultura peracta eſt, ea pompa qua decretum erat. MA. Nunquam audivi mortem operoſiorem, nec funus ambitioſius. Verum iſtam opinor fabulam nolis evulgari. PH. Quam ob rem? MA. Ne quid 2 irritentur crabrones. PH. Nihil eſt periculi. Etenim

1 *Diaphragmati*] Diaphragma, eſt ſeptum tranſverſum quod ſeparat præcordia, in quibus cor eſt & pulmo, ab inferiore corporis parte, in qua ſplen. & hepar, & renes.

2 Crabrones inſecti genus, veſpi ſimile ſed majus, irritare crabrones à Plauto in Amph. dictum in mulierum ingenium quibus ſi iratis repugnes, magis provoces, neque ſine tuo malo recedas.

ſi pia

ſi pia ſunt quæ narro, etiam ipſorum intereſt, hæc ſcire populum: ſin minus, quotquot inter illos boni ſunt, mihi gratias agent, qui hæc prodiderim; quo pudore correcti quidam deſinant ſimilia facere, deinde ſimplices caveant, ne in ſimilem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud iſtos cordati vereque pii, qui frequenter apud me queſti ſunt, paucorum vel ſuperſtitione, vel improbitate, totum ordinem reddi apud bonos invidioſum. MA. Recte tu quidem, & fortiter. Sed nunc aveo ſcire, quomodo deceſſerit Cornelius. PH. Vt vixit nulli moleſtus, ita mortuus eſt. Habebat febrem 1 anniverſariam, quæ ſtatis temporibus ſingulis annis recurreret. Ea tum, ſive quia gravabat ætas (nam annum exceſſerat ſexageſimum,) ſive aliis de cauſſis, ſolito magis urgebat hominem, & viſus eſt ipſe præſentire, diem fatalem imminere. Itaque quatriduo prius, quam moreretur, erat dominicus dies; templum adiit, confeſſus eſt ſuo parocho, audivit publicam concionem & ſacrum: à ſacro, reverenter accepto pignore corporis Dominici, domum ſe recepit. MA. Non uſus eſt medicis? PH. Vnicum dumtaxat conſuluit, ſed non minus bonum virum, quam bonum medicum: ei Iacobo Caſtrutio nomen eſt. MA. Novi. Nihil illo ſincerius. PH. Is reſpondit, ſuam quidem operam amico non defuturam, ſed ſibi videri plus eſſe præſidii in Deo, quam in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit, quam ſi certiſſimam vitæ ſpem oſtendiſſet. Itaque tametſi ſemper pro ſuis facultatibus fuiſſet perbenignus in pauperes, tum quidquid decidi poterat uxoris & liberorum neceſſitati, impartiebatur in egenos, non iſtos ambitioſe

1 *Anniverſariam*) Id eſt, ſingulis annis recurrentem.

mendicos,

mendicos, & nuſquam non obvios, ſed in probos, qui pro viribus induſtria laborandi cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem ut a decumberet, & ſacerdotem ad ſeſe accerſeret potius, quàm tenue corpuſculum defatigaret. Reſpondit, hoc ſibi ſemper ſtudio fuiſſe, ut amicos ſuos ſublevaret potius, ſi poſſet, quam gravaret officiis; nec ſe ſui diſſimilem eſſe velle in morte. Ne decubuit quidem niſi poſtremum diem, & noctis partem, qua reliquit terras. Interim ob corpuſculi laſſitudinem baculo nitebatur, aut ſedebat in cathedra: raro componebat ſe lectulo, ſed veſtitus & erecto capite. Hoc tempore aut mandabat aliquid de curandis egenis, maxime notis aut vicinis, aut legebat è libris ſacris, quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos caritatem declarant. Si per laſſitudinem ipſe minus poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuum amorem & concordiam, atque ſtudium veræ pietatis; ſolicitoſque de morte ipſius amantiſſime conſolabatur. Identidem admonebat ſuos, ne quid æris alieni præteriretur indiſſolutum. MA. Non condiderat teſtamentum? PH. Iam pridem ſanus ac valens id curarat. Negabat enim, eſſe teſtamenta, quæ fierent ab agentibus animam, ſed deliramenta potius. MA. Nihil legarat monaſteriis aut egenis? PH. Ne teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione diſpenſavi facultatulas meas; nunc ut earum poſſeſſionem aliis trado, ita trado & diſpenſationem. Et confido, meos ſanctius diſpenſaturos, quam ipſe feci. MA.

a Decumbere præter quod ſignificat jacere recubare, idem quoque eſt ac mori: ſic Cicero phill. 1. quod gladiatores faciunt, ut honeſte decumbant, id nos principes terrarum faciamus.

Non accerſebat ad ſeſe pios homines, quemadmodum fecit Georgius? PH. Ne unum quidem: præter familiam & duos intime amicos nullus aderat. MA. Demiror quid ſenſerit. PH. Negabat; ſe morientem pluribus moleſtum eſſe velle, quam fuiſſet naſcens. MA. Exſpecto finem iſtius fabulæ. PH. Mox audies. Venit dies Jovis. Ille ſtratum non reliquit, ſentiens extremam corpuſculi laſſitudinem. Accitus parochus impartiit extremam unctionem; ac rurſus porrexit corpus Domini, ſed citra confeſſionem. Negabat enim, quidquam ſcrupuli reſediſſe in animo. Ibi parochus agere cœpit de ſepultura, qua pompa, quove loco ſepeliri vellet.1 Sepeli, inquit, me quomodo ſepelires infimæ ſortis Chriſtianum: nec mea refert, ubi ſeponas hoc corpuſculum, æque inveniendum in extremo die ubicunque condideris. Pompam funeris nihil moror. Mox injecta mentio de ſonitu campanarum, de tricenariis, & anniverſariis, de diplomate, de communione meritorum emenda. Tum ille; Mi paſtor, nihilo pejus habebo, etiamſi nulla ſonet campana. Si me vel uno funebri ſacro dignaberis, plus ſatis erit. Aut ſi quid aliud eſt, quod ob publicam eccleſiæ conſuetudinem citra ſcandalum infirmorum omitti vix poteſt, id tuo permitto arbitratui. Nec eſt animus cujuſquam vel preces commercari, vel meritis quenquam ſuis ſpoliare. Satis meritorum 2 exuberat Chriſto: & confido, totius eccleſiæ preces ac merita mihi, ſi modo vivum

1 Minabatur Theodoro Tyrannus mortem inſepultam: O te ineptum reſpondit, ſi putas intereſſe ſupra terram an infra putreſcam. Senec. de tranq. animi c.14.

2 Omnis enim plenitudo in ipſo habitat Col. 1. Et ex ipſius plenitudine omnes accepimus & gratiam pro gratia. Ioh. 1.

ſum

ſum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi tota ſpes eſt. Alterum eſt peccatorum meorum, quod princeps paſtorum Dominus Jeſus abolevit, affigens illud cruci; alterum quod ipſe ſuo ſacroſancto ſanguine ſcripſit & obſignavit, quo nos certos reddidit de ſalute æterna, ſi totam fiduciam noſtram in ipſum transferamus. Abſit enim ut inſtructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in judicium veniat cum ſervo; certus, 2 quod in conſpectu ejus non juſtificabitur omnis vivens. Ego ab illius juſtitia appello ad ejuſdem miſericordiam, quoniam immenſa eſt & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magna ſpe ſalutis concepta, gaudens & alacer, jubet ſibi quædam recitari è ſacris voluminibus, quæ confirmant ſpem reſurrectionis & præmia immortalitatis: velut illud ex Eſaia 3 de morte Ezechiæ dilata, una cum cantico: deinde cap. 15. epiſtolæ Paul. ad Corinth. prioris: de morte Lazari ex Johanne: ſed præcipue hiſtoriam Chriſti paſſi ex Evangeliis. Quam hic animo devorabat ſingula, ad quædam ſuſpirans, ad alia compoſitis manibus gratias agens, ad quædam hilareſcens ac geſtiens, ad nonnulla preculas quaſdam breves ejaculans. A prandio cum paululum temporis obdormiſſet, jubet recitari caput ex Evangelio Joannis duodecimum, uſque ad hiſtoriæ finem. Heic dixiſſes, hominem plane transfigurari, afflarique novo ſpiritu. Iam dies vergebat ad veſperam; accerſit uxorem ac liberos: ibi erecto quantum licuit corpuſculo ſic affatus eſt ſuos: Cariſſima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem

2 Quod in conſpectu. Pſal.142. v.2.
3 Extat Hiſtoria Eſai. 38, & 2 Reg.20,

nunc

nunc ſeparat, ſed corporibus dumtaxat, idque ad breve tempus: curam, caritatem, pietatem, quam antehac partiri ſoles in me & dulciſſima pignora, totam in iſtos transfer. Ne putaris, te ullis modis poſſe magis demereri vel Deum, vel me, quam ſi iſtos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, ſic educes, foveas & inſtituas, ut Chriſto digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, & meam portionem in te tranſlatam exiſtima. Id ſi feceris, ut facturam confido, non erit cur videantur 1 orphani. Quod ſi repetas matrimonium. Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, cœpitque dejerare, ſe nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam. Heic Cornelius: Soror in Chriſto mihi cariſſima, ſi Dominus Jeſus largiri dignabitur tibi propoſitum iſtud ac robur ſpiritus, ne deſis dono cœleſti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin alio vocabit carnis infirmitas, ſcito, quod mors mea te liberat à jure conjugii, ſed non liberat à fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate quam tibi permiſit Dominus. Tantum hoc te rogo moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem præbeas, ut poſſit, vel ſuapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave, ne cui voto te obſtringas. Serva te liberam Deo & liberis noſtris; quos ſic inſtitues ad omnem pietatem, ut caveas, ne ſe cuipiam addicant inſtituto, donec per ætatem & rerum uſum conſtiterit, ad quod vitæ genus ſint

1 Orphani, ii dicuntur qui carent & patre & præſidio: pupillus qui caret tantum patre, ſed non præſidio paterno, cùm tutore juvetur. Orphanotrophium locus alendis pueris deſtinatus.

idonei. Deinde verſus ad liberos, exhortatus eſt ad ſtudium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipſos caritatem & concordiam. His peroratis, dedit oſculum uxori; liberis, facto ſigno crucis, precatus eſt bonam mentem, & Chriſti miſericordiam. Poſt hæc intuens omnes qui aderant, Sub craſtinam, inquit, auroram Dominus, qui diluculo revixit, pro ſua miſericordia dignabitur hanc animulam ex hujus corpuſculi ſepulcro, éque hujus mortalitatis tenebris evocare in lucem ſuam cœleſtem. Nolo, teneram ætatem excubiis inanibus fatigari. Ceteri quoque viciſſim dormiant. mihi ſatis eſt unum adeſſe vigilem, qui recitet ſacram lectionem. Tranſacta nocte ſub horam quartam, cunctis præſentibus, juſſit recitari pſalmum totum', quem Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito, juſſit exhiberi cereum, & crucem. Et cereum accipiens, dixit: Dominus illuminatio mea & ſalus mea; quem timebo? Crucem exoſculatus dixit: Dominus protector vitæ meæ; à quo trepidabo? Mox manus ſuper pectus in ſupplicantis geſtum compoſuit, &, oculis in cœlum erectis, dixit: Domine Jeſu, accipe ſpiritum meum. Et protinus clauſit oculos veluti dormiturus; ſimulque levi flatu emiſit ſpiritum: dixiſſes, illum obdormiſſe, non exſpiraſſe. MA. Nunquam audivi mortem minus operoſam. PH. Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortaſſe non æque dijudico, uter deceſſerit Chriſtianius: tu qui integer es, rectius diſpicies. MA. Ita faciam, ſed per otium.

Echo.

1 *Echo.*

JUVENIS, ECHO.

Ju. CUpio paucis te conſulere, ſi vacat. Ec. Vacat. Ju. Et, ſi venio tibi gratus juvenis. Ec. Venis. Ju. Sed poteſne mihi & de futuris dicere verum, Echo? Ec. 2 Ἔχω. Ju. Et Græce noſti? quid iſthuc novi? Ec. Noui. Ju. Qualia tibi videntur Muſarum ſtudia? Ec. 3 Δῖα. Ju. Cenſes igitur terendos auctores, qui conducunt ad bonas literas? Ec. Teras. Ju. Quam igitur mentem habent iſti, qui hæc ſtudia linguis traducunt ſuis? Ec. Suis. Ju. Sed utinam harum cultores ſimiliter eſſent & pietatis ſtudioſi! Ec. O ſi! Ju. Nunc quorundam improbitas omnes reddit inviſos. Ec. 4 Ἴσως. Ju. Et multis hominum, peccatum confertur in nomen eruditionis. Ec. 5 Ὄνοις. Iu. Atqui vulgo videntur non infimi. Ec. Fimi. Iu. Quid facere cenſes eos qui terunt ætatem in ſophiſtico doctrinæ genere? Ec. Nere. Iu. Fortaſſis telas aranearum. Ec. Harum. Iu. At 6 Penelopes telas texunt ac retexunt. Ec. Texunt.

1 Echo. Ovid. Metam. lib. 3. *tamen hac in fine loquendi, retinet poteſtas ingeminat voces.* eſt propriè vocis repercuſſio, quæ fit præcipue in locis concameratis & in convallibus: unde Græci rupes concavas vocant ἠχοῦς. Extat Auſonii Epigram. *Aëris & linguæ ſum filia* &c. *Extremos pereunte modos à fine reducens; ludificata ſequor verba aliena meis.*

2 Ἔχω] Id eſt. poſſum.

3 Δῖα] Id eſt. ſacra.

4 Ἴσως] Id eſt. ſcilicet.

5 Ὄνοις] Id eſt. Aſinis

6 Vt aranearum telas texere ſignif. tempus terere in rebus inanibus: ita Peneloppes telam texere, eſt actum agere, & deſtruere quæ mox reſarcire volumus à Peneloppe uxore Vlyſſis, quæ ut procos deluderet, quot interdiu texuiſſet, id noctu retexere cœpit.

Iu. Gui ſuades ut me dem vitæ inſtituto ? Ec. Tuto. Iu. Erit auſpicatum, ſi uxorem duxero? Ec. Sero. Iu. Quid, ſi mihi veniat uſu, quod his qui incidunt in uxores parum pudicas, parumque frugiferas? Ec. Feras. Iu. Atqui cum talibus morte durior eſt vita. Ec. Vita. Iu. Siccine in rebus humanis dominari fortunam? Ec. Vnam. Iu. Magis fortaſſe expedit, ut aliquis præ conjugio monachi inſtitutum eligat. Ec. Ligat. Iu. Quid ſupereſt remedii, ubi quem adſtrinxerit jam nodus inſolubilis? Ec. Bilis. Iu. Attamen miſerum eſt, homines vivere ſolos. Ec. * Ὅλως. Iu. Cujuſmodi cenſes horum temporum pleroſque monachos? Ec. 1 Ἄχος. Iu. Quid igitur iſtos movet, qui ſuſpiciunt illos ut ſemideos? Ec. 2 Δέος. Iu. Quid captant plerique, qui ambiunt ſacerdotium? Ec. Otium. Iu. Præterea nihil habet ſacerdos? Ec. 3 Κέρδος. Iu. Quid bonæ rei contigit illis qui fiunt epiſcopi? Ec. 4 Κόποι. Iu. At nulli magis vivunt in otio. Ec. Scio. Iu. Quæ res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum ſuſtineant onus? Ec. 5 Ὀνοῦς. Iu. Ergo res præclara eſt ſacerdotium, ſi quis ſe in eo gerendo qualem oportet præbeat? Ec. Beat. Iu. Quid fructus erit, ſi me conferam in aulam eorum, qui præcellunt monarchica dignitate? Ec. 6 Ate. Iu. At non paucos video qui ſolent

* Ὅλως] Id eſt, omnino.
1 Ἄχος] Id eſt dolorem.
2 Δέος] Id eſt, timor.
3 Κέρδος] Id eſt, lucrum.
4 Κόποι] Id eſt, labores.
5 Ὀνοῦς] Id eſt, mens.
6 Ate, Dea eſt Homero, mala immittens, ſimultates excitans, actis oculis prævelocibus pedibus pingitur vide ſupra.

illinc

illinc ſibi præclaram felicitatem ariolari. Ec. 7 Κέπφοι. At interim dum incedunt holoſericati, vulgo videntur homines magnifici. Ec. Fici. Iu. Foris igitur aureos, intus ficulnos homines dicis, ſi quis inſpiciat cominus? Ec. Minus. Iu. Nihil igitur præclari ſunt, quos pro diis veneramur byſſinos. Ec. 8 Σῖνος. Iu. Nec militare genus magno æſtimabis fortaſſe. Ec. Aſſe. Iu. Magnum quiddam pollicentur qui è ſideribus & futura prædicunt Aſtrologi. Ec. 9 Λόγοι. Iu. At ſtrenue laborant Grammatici. Ec. 10 Εἰκῆ. Iu. Non placent, opinor, leguleii homines ſemper famelici. Ec. 11 Λύκοι. Iu. Qualis ero, ſi fiam opifex? Ec. Fæx. Iu. Itane nihil præterea adferunt artes boni aut mali? Ec. Ali. Iu. Fuerone beatus, ſi perſeveravero in bonis literis? Ec. Eris. Iu. Sed quæ res dabit, ut adſit pietas? Ec. Ætas. Iu. Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. Ec. 12 Ὄνε. Iu. Vnde tibi ſubit me aſinum dicere? Ec. E re. Iu. Fortaſſis hoc dicis, non ſic huic incumbendum ut alios relinquam. Ec. Inquam. Iu. Non placet igitur is, qui ſe per omnem vitam tantum in hoc torqueat, ut fiat Ciceronianus? Ec. 13 Ἄνους. Iu. Quid ſupereſt natu grandibus, quorum ætas ad hæc diſcenda non eſt tempeſtiva? Ec. Stiva. Iu. Facundior eſſes, opinor, ſi longius abeſſem. Ec. Eſſem. Iu. Non me de-

7 Κέπφοι] Id eſt, ſtupidi: adagium ab avis illius ingenio ſpuma marina gaudentis: alii vocant fulicam Gall. foulque. Larus hians, proverbium in fures, admodum enim eſt rapax avis illa.

8 Σῖνος] Id eſt, noxa.

9 Λόγοι] Id eſt, fabulæ.

10 Εἰκῆ] Id eſt, fruſtra.

11 Λύκοι] Id eſt, lupi.

12 Ὄνε] Id eſt, aſine.

13 Ἄνους] Id eſt, amens.

lectant ſermones diſſyllabi. E c. Abi. Iu. Cœpi prior, video non poſſe vitari, quin poſterior deſinas. E c. Sinas. Iu. Iam igitur tibi videor ſatis inſtructus ad ea probe gerenda quæ ſunt in vita? E c. Ita. Iu. Proinde ſi me voles abire, dicito. E c. Ito.

2 ΠΟΛΥΔΑΙΤΙ'Α,

DISPAR CONVIVIUM.

SPUDUS, APITIUS.

S P. HEus heus, 3 Apiti. A P. Non audio. S P. Heus, inquam, Apiti. AG. Quis hic eſt tam moleſtus interpellator? S P. Eſt ſeriæ rei quiddam, quod te volo. A P. At ego ad rem ſeriam propero. S P. Quonam? A P. Ad cœnam. S P. Hac ipſa de re tecum volebam 4 agere. A P. Non vacat nunc actoribus operam dare, ne actum agam. S P. Nihil feceris diſpendii; comitabor te quo properas. A P. Age dic, modo tribus verbis. S P. Magno ſtudio molior convivium, in quo nulli diſpliceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. A P. Reſponſum accipe, & quidem juxta veterum morem, 5 ἔμμετρον. Nulli ut diſpliceas, nullum invitare memento. S P. Atqui ſolenne eſt epulum; multos excipiam oportet. A P. Quo plures invitaris, hoc pluribus diſpliceas oportet. Quæ fuit unquam tam bene vel conſcripta, vel acta fabula, ut toti pla-

2 Πολυδαιτία à πολὺς multus & δαίτη. epulum.

3 Apitius homo gulæ deditus de quo vide ſuprà in notis,

4 *Agere*] Agere eſt iudicio perſequi: inde actores, cauſarum patroni, relativum eſt ad reum.

5 Ἔμματρον] Id eſt, metricum, numeris conſtans.

cuerit

everit theatro? S P. Sed age, * Comi delicium Apiti, ſubleva me tuo conſilio, habebo te poſthac numinis loco. A P. Sit igitur hoc primum conſilium; Ne conare quod fieri non poteſt. S P. Quidnam? A P. Vt convivator omnibus placeas. Tanta eſt palatorum varietas. S O. At ſaltem ut paucioribus diſpliceam. A P. Voca paucos. S P. Non licet. A P. Voca pares, & ingeniis congruentes. S P. Ne id quidem mihi liberum eſt. Vitari non poteſt, quin & multos vocem, & diſſimiles, denique nec ejuſdem linguæ neque nationis homines. A P. Næ tu mihi vere convivium narras, non convivium; in quo facile poſſit talis exoriri luſus, qualem Hebræi narrant accidiſſe in ſtructura Babel, ut petenti frigidum aliquis porrigat calidum. S P. Opitulare, te quæſo; gratum experieris ac memorem. A P. Age, quando electio non eſt tui arbitrii, in re mala dabo bonum conſilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii quo quiſque loco ſedeat. S P. Veriſſimum. A P. Ea res ut tibi cedat proſpere, fac ut ſortibus diſtribuantur accubitus. S P. Pulcre mones. A P. Deinde ne ſic paulatim à ſummo ad imum procedant patinæ, ut 1 ſigma litteræ vel ſerpentis potius imaginem pingant, aut ultro citroque reciprocent, quemadmodum olim in conviviis 2 myrtus tradi ſolet. S P. Quid igitur? A P.

* Comus Deus fuit conviviorum ſed non modeſtorum, verùm ubi laſcivia ac protervia conjuncta erat: Κῶμοι inde κωμάζειν comeſſari; Eruditi putant eſſe Chamos Moabitarum. Comi delicium idem eſt à Como perdilectus.

1 *Sigma littera*] Σ Græcum.

2 Mos fuit in convivis ad majorem hilaritatem fides ac tibias cibis admiſcere: Plutarchus refert in convivis, primum voce communi numen celebrare, παιανίζοντας, ut ait: Dehinc myrteum ramum unicuiq; tradi ſolere, ut qui acceptiſſet caneret, & is iterũ proxime accidenti in manus dabat.

Sed ad ſingulas convivarum a tetradas appone patinas ternas, ſic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam: in ſingulis ſit aliud atque aliud cibi genus, quo quiſque quod libet eligat. S P. Placet. Sed quoties mutabo patinas? A P. Quot partibus conſtat oratio rhetorica? S P. Quinque, ni fallor. A P. Quot actibus conſtat fabula? S P. Apud Horatium legi, Ne ſit quinto productior actu. A P. Toties mutabis patinas, ut procemium ſit juſculentum, concluſio vel epilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. S P. Quem probas in patinis ordinem? A P. Eundem quem Pyrrhus in acie. S P. Quid ais? A P. Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet procemium eſſe elaboratum. Rurſus epilogus varietate commendetur potius quam apparatu. In tribus itaque mediis ſervanda Pyrrhi diſciplina, ut in utroque cornu ſit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec ſordidus videare, nec faſtidioſa copia ſis moleſtus. S P. Satis expedite de cibis; ſupereſt, ut quomodo bibendum, doceas. A P. Nulli omnium cyathum appones, ſed pueris dato negotium, ut ubi percunctati didicerint quo quiſque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique quod volet porrigant. Ea ex re duplex erit commodum. Nam & parcius bibetur, & jucundius; non ſolum ob id, quia ſubinde recens dabitur potus, verum etiam quod nemo bibet niſi ſitiens. S P. Optimum profecto conſilium. Sed quî fieri poterit, ut hilareſcant omnes? A P. Id ut fiat, partim in te ſitum eſt. S P. Quînam? A P. Tenes illud? Ante omnia vultus acceſſere boni. S P. Quorſum iſtud?

a *Tetradas*]. Quaterniones.

A P.

A P. Vt convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, ſermonem ad cujuſque ætatem, affectum, ac mores attemperans. S P. Accedam, ut dicas melius. A P. Noſti linguas. S P. Propemodum omnium. A P. Vt ſua quemque lingua ſubinde appelles, utque convivium fabulis amœnioribus hilareſcat, varias miſce materias de rebus, quarum quiſque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. S P. Quas dicis hujuſmodi materias? A P. Sunt peculiares ingeniorum differentiæ, quas ipſe melius perſpicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare quæ multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum in quibus ipſi floruerunt. Matronis dulce eſt refricari memoriam ejus temporis, cum à procis ambirentur. 1 Nautæ, quique diverſas ac longinquas mundi regiones inviſerunt, libenter ea narrant, quæ, quia nemo videt, mirantur omnes. Eſt & 2 anteactorum malorum, juxta proverbium, jucunda recordatio, ſi modo ejus ſint generis, ut cum probo conjuncta non ſint: veluti militiæ, profectionum, naufragiorumque diſcrimina. Poſtremo de ſua cuique arte grata eſt confabulatio, deque hiſce rebus, quarum uſu callet. Hæc ſunt ferme generalia. Peculiares affectus ſingulatim deſcribi non queant: ſed exempli cauſſa: Eſt aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives: eſt hic loquacior, ille pauciloquus, nonnullos reperies tetricos: alios contra blandiores. Sunt qui nolint videri ſenes, cum ſint: ſunt rurſus qui volunt haberi grandiores quam

1 Vulgare eſt Diſtichon. *Navita de ventis, de tauris narrat arator: Enumerat miles vulnera, Paſtor oves.*

2 Iucunde ac appoſitè Seneca: Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt.

ſint: affectantes, hoc eſſe mirandi, quod belle portant ætatem: ſunt feminæ quæ ſibi de forma placent, ſunt aliæ putidulæ. His cognitis affectibus, haud difficile eſt miſcere ſermones unicuique gratos, vitatis his quæ mœrorem afferunt. S P. Næ tu perpulcre tenes artem convivatoriam! A P. 1 Phy! ſi tantundem temporis & operæ mihi conſumtum eſſet in utroque Jure, Medicina ac Theologia, quantum impenſum eſt huic arti, jam dudum & inter jureconſultos, medicos ac theologos doctoris & titulum & lauream tuliſſem. S P. Credo. A P. Sed heus tu, ne quid erres, heic cavendum eſt, ne fabulæ ſint nimium prolixæ, aut ne exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, ſi modice ſumſeris; contra nihil moleſtius, ſi ſupra quam ſat eſt, hauſeris: ita uſu venit in fabulis. S P. Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnam oſtendis remedium? A P. Vbi ſenſeris ſuboriri 2 τὴν ἄοινον μέθην, per occaſionem interſeca ſermonem, & argumentum diverſum interſere. Fruſtra, opinor, te monerem, ne cui ſuus dolor in convivio refricetur, utcunque Plato judicat, in conviviis, quibuſdam vitiis eſſe medendum, vino diſcutiente triſtitiam, & offenſæ memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, ne nimium crebro ſalutes convivas; tametſi probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum motoriam agere fabulam. Nihil autem incivilius, quam ibi commemorare, quod cibi genus ſit, qua coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modice quod apponitur. Alio-

1 *Phy*] Interjectio deſpicientis.
2 Τὴν ἄοινον μέθην] Id eſt, ſine vino ebrietatem. ex α priv. & οἶνος vinum.

qui

qui nimis diligens extenuatio apparatus, idem agit quod oſtentatio. Satis eſt bis aut ad ſummum ter dixiſſe, Boni conſulite. Si parum lautus eſt apparatus, animus certe lautiſſimus eſt. Interdum ſales aſpergendi ſunt, ſed qui * nihil habeant dentis. Profuerit & illud, ſubinde ſua quemque compellare lingua, ſed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem: S P. Quidnam? A P. Si non placet ſortito dare locos, cura ut tres ex omnibus eligas natura feſtivos, minimeque mutos: quorum unum collocabis in capite menſæ, alterum è regione, tertium in medio, qui ſilentium ac triſtitiam ceterorum diſcutiant. Quod ſi perſpexeris convivium, vel ſilentio triſtius eſſe, vel clamoribus tumultuoſum, aut etiam ad rixas tendere. S P. Hoc crebro fit apud nos: quid tum faciendum? A P. Accipe rem mihi multo uſu compertam. S P. Exſpecto. A P. Inducito duos mimos, ſive 1 γελωτοποιὺς, qui ſine voce ridiculum aliquod argumentum geſticulatione repræſentent. S P. Cur ſine voce? A P. Ut par ſit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut lingua loquantur omnibus æque ignota; geſtibus loquentes, omnes pariter intelligent. S P. Quod argumentum mihi narras, non ſatis intelligo. A P. Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut ſimile quippiam è media vita. Quo magis erit ridicula ſaltatio, hoc plus erit omnibus vo-

* Id eſt, non ſint mordacia nigroque ſale aſperſa: Notum eſt proverb. Dente Theonino rodi: & apud Ciceron. dentata charta vocatur quæ mordacibus dicteriis referta eſt. ex Seneca hoc habet Eraſmus, qui ſales non vult eſſe dentatos.

1 Γελωτοποιὺς]. Id eſt, riſus excitatores, fictos moriones.

ſuptatis. Hos oportet eſſe ſemifatuos; alioqui qui plane fatui ſunt, quædam interdum effutiunt imprudentes, quæ lædunt. S p. Ita tibi precor ſemper propitium Comum, ut mihi dediſti fidele conſilium. A p. Addam coronidem; quin potius repetam, quod initio dixeram; Ne nimium ſis anxius, ut placeas omnibus, non heic tantum, ſed in omni vita; atque ita fiet, ut citius placeas in omnibus: optimum enim in vita, 2 Ne quid nimis.

De Rebus ac Vocabulis.

BEATUS, BONIFACIUS.

B e. SAlvus ſit Bonifacius. B o. Etiam atque etiam ſalvus ſit Beatus. Sed utinam eſſemus uterque quod dicimur, tu dives, ego formoſus. B e. Itane parum tibi videtur, habere nomen magnificum? B o. Mihi quidem minimi momenti, niſi res adſit. B e. At plerique mortales aliter affecti ſunt. B o. Fieri poteſt ut mortales ſint iſti; homines eſſe non credo. B e. Et homines ſunt, ô bone, niſi putas, etiam nunc ſub humana ſpecie camelos & aſinos obambulare. B o. Hoc citius crediderim quam homines eſſe, qui pluris nomen faciant, quam rem. B e. In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem quam nomen; in multis contra. B o. Hoc quid ſit, non ſatis aſſequor. B e. Atqui penes nos ipſos exemplum eſt. Tu Bonifacius diceris, & habes quod diceris: ſed ſi eſſes alterutro ſpoliandus, utrum malles habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius? B o.

2 Ne quid nimis, Ex Andria Terentii: qua monemur, mediocritatem eſſe ſervandam: Quod Græc. μηδὲν ἄγαν æquivalet: Hor. ſaty. lib. 1. *Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines: quos ultra citraque nequit ſubſiſtere rectum.*

Equidem malim vel [1] Therſites dici, quam habere prodigioſam faciem: an bonam habeam, neſcio. Be. Item ego ſi dives eſſem, & aut res, aut nomen eſſet deponendum, malim [2] Irus dici, quam reſpoliari. Bo. Aſſentior vera loquenti. Be. Idem uſu veniet, opinor, in his qui ſunt proſpera valetudine, aut aliis corporis præditi commodis. Bo. Probabile eſt. Be. At quam multos videmus, qui mallent nomen eruditi piique viri, quam eſſe docti bonique! Bo. Plurimos iſtiuſmodi novi. Be. An non apud nos plus habet momenti nomen, quam res? Bo. Videtur. Be. Jam ſi quis nobis adeſſet [3] Dialecticus, qui ſcire definiret, quid ſit Rex, quid Epiſcopus, quid Magiſtratus, quid Philoſophus; fortaſſis & heic inveniremus qui mallent nomen, quam rem. Bo. Ita profecto, ſi Rex eſt, qui legibus & æquitate populi commodum ſpectat non ſuum: ſi Epiſcopus, qui totus invigilat gregi Dominico: & ſi Magiſtratus eſt, qui ex animo conſulit Reipublicæ: & ſi Philoſophus eſt, qui neglectis fortunæ commodis, tantum ſtudet bonæ menti parandæ. Be. Heic vides, quantum hujus generis exemplorum poſſim aggerere. Bo. Sane plurimum. Be. An hos omnes negabis eſſe homines? Bo. Vereor ne nos ipſi citius nomen hominis amittamus. Be. At ſi homo eſt animal rationale., quantum abeſt hoc à

1 Therſites viliſſimus Græcorum, quem & procacitas & deformitas notum fecerunt. hinc Proverbium, Therſitæ faciem habet. de homine vehementer deformi Iuv. ſat. 8. Malo Pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis, Æacidæ ſimilis &c.

2 Irus Ithacenſis mendicus aliter Arnæus dictus: cujus paupertas celebratur & in proverbium abiit. Hinc Ovid. Irus erit ſubitò, qui modo Crœſus erat.

3 Dialecticus, Logicus: ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι. ratiocinari, differere.

ratione,

ratione, ut in corporis commodis verius quam bonis, & in externis, quæ fortuna dat ſimul & eripit cum libet, rem malimus, quam nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quam rem? BO. Præpoſterum mehercule judicium, ſi quis attendat. BE. Eadem autem eſt ratio in contrariis. BO. Exſpecto quid dicas. BE. Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum eſt de vocabulis expetendarum. BO. Apparet. BE. Magis enim horrendum eſt eſſe 1 tyrannum, quam tyranni nomen: &, ſi malus Epiſcopus, juxta ſententiam Evangelicam, fur eſt & latro, non tam hæc nomina ſunt nobis deteſtanda, quam ipſa res. BO. Convenit ſane. BE. Tu de ceteris ſimiliter colligito. BO. Prorſus intelligo. BE. Nonne fatui nomen averſantur omnes? BO. Et quidem maxime. BE. Nonne fatuus eſſet qui 2 aureo piſcaretur hamo, qui vitrum anteponeret gemmis, qui cariores haberet equos quam uxorem ac liberos? BO. Is eſſet quovis 3 Corœbo ſtultior. BE. An non tales ſunt qui procurrunt in militiam, ſpe lucri non admodum magni corpus & animum exponentes periculo: qui ſtudent congerendis opibus, cum animum habeant omnium bonarum rerum egenum: qui veſtes & ædes exornant, cum animus neglectus ac ſquallidus jaceat: qui corporis valetudinem anxie tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem

1 Tyrannus, olim in bonam partem ſumptum fuit: & principes ita vocati fuerunt: ſed ubi ſua authoritate abuſi ſunt, vox in malam partem cœpit ſumi.

2 Aureo piſcari hamo, dicuntur, qui ſpe incerta mediocris lucri, rem magni momenti vel pretii exponunt: vide ſuprà in notis.

3 Corœbus, filius Mygdones & Anaximenæ fuit, quem ſtultum fuiſſe & Euphorion & Virgilius teſtantur: hinc proverb. Chorœbo ſtultior.

negli-

negligunt: denique qui fugaciſſimis hujus vitæ voluptatibus cruciatus merentur æternos? Bo. Ipſa ratio fateri cogit, pluſquam fatuos eſſe. Be. Atqui his fatuis cum plena ſint omnia, vix invenias qui ferre poſſit fatui vocabulum, cum adeo non abhorreant à re. Bo. Sic eſt profectò. Be. Age, ſcis quam ſint apud omnes inviſa vocabula mendacis ac furis. Bo. Sunt inviſiſſima, nec ſine cauſſa. Be. Fateor. Sed cum ſtuprare conjuges alienas ſit furto ſceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convicium illico ſtricturi gladium. Bo. Ita res habet apud complures. Be. Ita cum multi ſcortis vinoque perditiſſimi ſint, & ſint libenter ac palam, tamen ad ganeonis nomen offenduntur. Bo. Hi nimirum rem ſibi gloriæ ducunt, cum vocem rei debitam horreant. Be. Sed vix aliud nomén auribus noſtris videtur intolerabilius, quam mendacis. Bo. Novi qui hoc convicium cæde ſint ulti. Be. Sed utinam pariter abominentur rem! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiſerat, ſe mutuum ad certum diem redditurum, falleret? Bo. Frequenter; etiam cum id dejeraſſet: neque id ſemel, ſed iterum atque iterum. Be. fortaſſe non erant ſolvendo. Bo. Imo erant, ſed commodius eſſe ducebant, non reddere creditum. Be. An hoc non eſt mentiri? Bo. Planiſſime. Be. Auderes iſtiuſmodi creditorem ſic compellare; Cur mihi toties mentiris? Bo. Non; niſi paratus eſſem ad pugnam. Be. An non ſimili modo quotidie verba dant 1 latomi, fabri, aurifices & veſtiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præſtantes, etiamſi magni referat tua? Bo. Mira impudentia!

1 *Latomi*) Lapicidæ.

ſed

ſed adde his advocatos pollicentes operam. Be. Potes addere ſexcenta nomina : nemo tamen horum laturus ſit mendacis vocabulum. Bo. Hoc genere mendaciorum plena ſunt omnia. Be. Itidem furis nomen nemo tolerat, cum à re non perinde omnes abhorreant. Bo. Expecto ut dicas clarius. Be. Quid intereſt inter eum qui rem tuam tollit è ſcrinio, & inter eum qui depoſitum abjurat? Bo. Nihil, niſi quod ſceleratior eſt, qui ſpoliat etiam fidentem. Be. At quam pauci ſunt, qui depoſitum reddunt; aut ſi reddunt, non dant integrum? Bo. Opinor eſſe perpaucos. Be. Nemo tamen iſtorum ferat furis vocabulum, cum rem non horreant. Bo. Admodum. Be. Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in teſtamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium? Bo. Frequenter totum. Be. Furtum amant, vocabulum deteſtantur. Bo. Maxime. Be. Quid agant, qui 2 res fiſci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc aucta, nunc diminuta nummorum æſtimatione, privatorum rem accidunt, fortaſſe nobis non admodum liquet: de his, quæ quotidie experimur, loqui fas eſt. Qui ſumit mutuum, aut qui conflat æs alienum hoc animo, ut reddat, ſi liceat, nunquam; quantulum abeſt à fure? Bo. Cautior fortaſſe dici poteſt, melior nequaquam. Be. At horum cum ingens ubique ſit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen. Bo. Ani-

2 Inter fiſcum & ærarium hoc eſſe diſcriminis, dixit Liſtrius: quod fiſcus ſit principis, ærarium vero Reipublicæ. fiſcus autem ita dictus, quod in fiſcellis i. e. ſportulis pecunias colligebant: hinc calumniæ fiſcales i. e. falſæ delationes adverſus cives pro fiſco intentæ: Sueton. in Domit.

mum.

mum ſolus Deus novit: proinde apud homines obærati vocantur, non fures. Be. Quantuli refert, quo nomine dicantur apud homines, modo ſint fures apud Deum? certe ſuus cuique notus eſt animus. Adhæc, qui, cum debeat multum, quod obtigit pecuniæ, nequiter prodigit; qui, poſteaquam decoxit in una civitate, deluſis creditoribus, fugit in aliam, hoſpites quærens quibus imponat, idque facit crebrius; nonne ſatis declarat quo ſit animo? Bo. Satis ſuperque. Sed tamen iſti ſolent fucare colore quod faciunt. Be, Quonam? Bo. Multum multiſque debere, prædicant, ſibi cum magnatibus, atque adeo regibus, eſſe commune; eoque qui ſunt hoc ingenio præditi, fere nobilitatis opinionem affectant. Be. In quem uſum? Bo. Dictum mirum, quantum equiti licere velint. Be. Quo jure? quibus legibus? Bo. Haud aliis quam quibus 1 præfecti muris vendicant ſibi quidquid ejectum eſt naufragio, etiamſi extet dominus: quibus alii ſuum eſſe volunt, quidquid apud furem aut prædonem deprehenderint. Be. Iſtiuſmodi leges poſſent ipſi fures condere. Bo. Et facerent, ſi queant tueri; & haberent quod excuſarent, ſi bellum indicant prius, quam furentur. Be. Quis hoc juris dedit equiti potius, quam pediti? Bo. Militiæ favor. Sic enim exercentur ad bellum, quo promptiores ſint ad ſpoliandum hoſtem. Be. Sic, opinor, Pyrrhus exercebat ſuos ad bellum.

1 Præfecti maris. hæc lex quæ tamen viget apud plures, maxime iniqua ac crudelis: Quod enim habet jus fiſcus, (verba ſunt Conſtantini l. 1. C. de naufr. l. 12.) in aliena calamitate, ut in re tam luctuoſa compendium ſectetur: Dion Pruſæn. or. 7. Abſit o Iupiter, ut lucrum tale captemus ex hominum infortunio.

Bo.

Bo. Non, ſed 2 Lacedæmonii. Be. Abeant in malam crucem cum ſuo exercitio. Sed unde nomen hoc tantæ prærogativæ? Bo. Quibuſdam obvenit à majoribus, alii mercantur ære, quidam adſciſcunt. Be. An licet adſciſcere cuilibet? Bo. Licet, ſi mores reſpondeant. Be. Qui? Bo. Si nihil bonæ rei gerat, ſi ſplendide veſtiatur, ſi incedat annulatus, ſi gnaviter ſcortetur, ſi aleam ludat aſſidue, ſi certet chartis; ſi compotationibus ac voluptatibus ætatem abſumat, ſi nihil loquatur plebeium, ſed arces, pugnas, ac bella mera crepet, Thraſonica omnia. Iſti ſibi permittunt bellum, cui velint, indicere; etiamſi, pedem ubi ponant, non habeant. Be. Equites mihi narras 3 equuleo dignos. Atqui tales habet non paucos Sicambria.

Charon.

4 Charon, Genius, 5 Alastor.

Ch. QVid ita properas geſtiens, Alaſtor? Al. Opportune tu quidem, ô Charon. Ad te properabam. Ch. Quid novæ rei? Al. Nuntium fero, tibi Proſerpinæque lætiſſimum futurum. Ch. Effer igitur quod fers, teque exonera. Al. Furiæ non minus gnaviter quam feliciter geſſerunt ſuum negotium;

2 *Lacedemonii*] Autor Xenophon. in Rep. Lacedæm.

3 *Equuleo*] locus eſt in dictione equuleo, quod & parvum equum & tormenti genus ſignificat.

4 Charon Erebi & noctis filius, inferorum portitor, quem Poëtæ fabulantur defunctorum animas ſua cymba per ſtygiam paludem tranſvehere: Æn. 6. *Ipſe ratem conto ſubigit, veliſque miniſtrat; Et ferruginea ſubvectat corpora cymba.*

5 Alaſtor infeſtus Dæmon, ab ἀλαςέω crucior: apud Claudian. de raptu Proſ. l. 2. Alaſtor unus eſt ex equis Plutonis.

gotium; nullam orbis partem non infecerunt malis tartareis; diſſidiis, bellis, latrociniis, peſtilentiis, adeo ut plane 3 jam calvæ emiſſis colubris ſint, & exhauſtæ venenis obambulent, quærentes quidquid uſquam eſt viperarum & aſpidum, quando tam glabræ ſunt quam ovum, & pilum non habent in capite, neque quidquam in pectore ſucci efficacis. Proinde tu fac, cymbam ac remos appares. Mox enim ventura eſt tanta umbrarum multitudo, ut verear, ne non ſufficias omnibus tranſmittendis. CH. Iſta nos non fugerant. AL. Vnde reſcieras? CH. 4 Oſſa pertulerat ante biduum. AL. Vt illa Dea nihil eſt velocius: Sed quid tu igitur heic ceſſas relicta cymba? CH. Ita nimirum res ferebat. Huc profectus ſum, ut mihi compararem validam aliquam triremem. Nam mea cymba jam vetuſtate putris ac ſutilis non ſuffecerit huic operi, ſi vera ſunt quæ narravit Oſſa. Quanquam quid opus erat Oſſa? Res ipſa compellit. Nam naufragium feci. AL. Nimirum totus diſtillas; ſuſpicabar, te redire è balneo. CH. Imo enatavi 5 è Stygia palude. AL. Vmbras ubi reliquiſti? CH. Natant cum ranis. AL. Sed quid narravit Oſſa? CH. Tres orbis monarchas capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec ullam orbis Chriſtiani partem immunem eſſe à belli furiis. nam tres illi reliquos omnes pertrahunt in belli conſortium. Omnes eſſe talibus animis, ut nemo velit alteri cedere: Nec Danum, nec Polonum, nec Scotum, nec vero Turcam, interim

3 *Iam calva*] Alludit ad fabulam Eumenidum, quæ pro coma angues nutrire dicuntur.

4 *Oſſa*] Fama dea eſt, apud Homerum.

5 E *Stygia palude*] Ariſtophanes fingit, in Stygia palude multas eſſe ranas.

eſſe in otio; moliri dira: peſtilentiam ubique ſævire, apud Hiſpanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Adhæc novam eſſe luem ex opinionum varietate natam, quæ ſic vitiavit omnium animos, ut nulla uſquam ſit ſincera amicitia, ſed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes eſt, hinc quoque naſcituram olim magnificam hominum perniciem, ſi res à linguis & calamis ad manus pervenerit. A l. Hæc omnia veriſſime narravit Oſſa. Nam ipſe plura vidi his oculis, aſſiduus comes & adjutor furiarum, quæ nullo tempore magis declararunt ſe ſuo dignas nomine. Ch. Atqui periculum eſt, ne quis dæmon exoriatur, qui ſubito adhortetur ad pacem; & ſunt mortalium animi mutabiles. Nam audio, apud ſuperos eſſe 1 Polygraphum quendam, qui calamo ſuo non deſinit inſectari bellum, & ad pacem cohortari. A l. Ille jam pridem 2 ſurdis canit. Olim ſcripſit pacis profligatæ querimoniam: nunc eidem extinctæ ſcripſit epitaphium. Sunt alii contra, qui non minus juvent rem noſtram, quam ipſæ furiæ. Ch. Quinam iſti? A l. Sunt animalia quædam 3 pullis & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis; hæc nunquam recedunt ab aulis principum: inſtillant in aurem amorem belli, hortantur eodem proceres ac plebem: in Evangelicis illis concionibus clamitant, bellum eſſe juſtum, ſanctum, ac pium. Quoque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos con-

1 *Polygraphus*] Qui multa ſcripſit. Sic autem ſe ipſum vocat hic & alibi.

2 Surdis canit; oleum & operam perdit fruſtra laborat.

3 Monachos intelligit qui hac veſtium varietate inter ſe diſtinguuntur.

cionan-

cionantur, Deum ſtare pro Gallis, nec vinci poſſe qui Deum habeat protectorem. Apud Anglos & Hiſpanos, hoc bellum non à Cæſare geri, ſed à Deo; tantum præbeant ſe viros fortes; victoriam eſſe certam. Quod ſi quis interciderit, eum non perire, ſed recta ſubvolare in cælum, ſicut erat, armatum. CH. Et habetur iſtis tanta fides? AL. Quid non poteſt ſimulata religio? Accedit huc juventus, rerum imperitia, gloriæ ſitis, ira, animus ad id, quo vocatur, natura propenſus. His facile imponitur, nec difficile perpellitur plauſtrum ſuapte ſponte propendens ad ruinam. CH. Ego iſtis animalibus lubens aliquid boni fecero. AL. Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. CH.[1] Ex malvis, lupinis, & porris. Nam apud nos non alia eſt, ut ſcis, annona. AL. Imo ex perdicibus, capis, & phaſianis, ſi vis eſſe gratus convivator. CH. Sed quæ res iſtos movet, ut tantopere promoveant bellum? aut quid hinc metunt commodi? AL. Quia plus emolumenti capiunt è morientibus, quam ex vivis. Sunt teſtamenta, parentalia, bullæ, multaque alia non aſpernanda lucra. Denique malunt in caſtris verſari, quam in ſuis alveatibus. Bellum multos gignit epiſcopos, qui in pace ne teruncii quidem fiebant. CH. Sapiunt. AL. Sed quid opus eſt triremi? CH. Nihil, ſi velim in media palude rurſus naufragium facere. AL. Ob multitudinem? CH. Scilicet. AL. Atqui umbras vehis, non corpora. Quantulum autem ponderis habent umbræ? CH. Sint [2] tipulæ, tamen ti-

1 *Ex malvis*] Malva & porrum inferorum victus eſt: &, lupinos ſi non maceres commode, mirum quā amareſcant.

2 Tipula vermis ſex pedes habens ſed tantæ levitatis ut ſuper aquam currens non decidat: Plaut. in Perſ. *neque tipula levius pondus eſt, quum fides lenonia.*

pularum

pularum tanta vis eſſe poteſt,ut onerent cymbam. Tum ſcis, & cymbam umbratilem eſſe. AL. At ego memini, videre me,cum eſſet ingens turba,nec cymba caperet omnes, à clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum ſentiebas. CH. Fateor, tales eſſe animas, quæ paulatim demigrarunt è corpore phthiſi aut 3 hectica tenuato: Ceterum quæ ſubito revelluntur è craſſo corpore, multum corporeæ molis ſecum ferunt. Tales autem mittit 4 apoplexia, 5 ſynanche, peſtilentia, ſed præcipue bellum. AL. Non opinor, Gallos aut Hiſpanos adferre multum ponderis. CH. Multo minus quam ceteri; quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumeæ. Ceterum è Britannis, è Germanis belle paſtis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus ſim decem duntaxat vehens, & niſi 6 jacturam feciſſem, perieram una cum cymba, vectoribus & naulo. AL. Ingens diſcrimen. CH. Quid interea cenſes fieri, cum accedunt craſſi ſatrapæ, 7 thraſones & 8 polymachæroplacidæ? AL. Ex his qui pereunt in juſto bello, nullos arbitror ad te venire. Nam aiunt, eos recta ſubvolare in cælum. CH. Quo ſubvolent, neſcio: unum illud ſcio, quoties bellum eſt, tot ad me veniunt ſaucii lacerique,

3 *Hectica*] Febris ſpecies paulatim conficiens corpus.

4 *Apoplexia*] Intemperantia. mater apoplexiæ.

5 *Synanche*] Latinis angina, itidem cauſam habet plenitudinem.

6 *Iacturam feciſſem*] Faciunt jacturam nautæ, quum ob periculum evitandum exonerant navem, ejectis etiam quæ pretioſiſſima ſunt.

7 Thraſones, glorioſus ac ſui plenus Thraſo dicitur per antonomaſiam.

8 Polymachæroplacidæ: gladio brevi gaudentes: ex πολὺ multum μάχαιρα brevis gladius, & placeo.

ut

ut demirer, ullum ſupereſſe apud ſuperos. Nec ſolum veniunt onuſtæ crapula & abdomine, verum etiam bullis, & ſacerdotiis, aliiſque rebus plurimis. AL. At iſta non deferunt ſecum, ſed nudæ veniunt ad te. CH. Verum;ſed quæ recentes veniunt,ſomnia talium rerum ſecum adferunt. AL. Itane gravant ſomnia? CH. Gravant cymbam meam. quid dixi, gravant? jam demerſerunt. Poſtremo tot obolos putas nihil habere ſarcinæ? AL. Equidem arbitror, ſi ferant æreos. CH. Proinde certum eſt mihi, proſpicere de navi quæ ſufficiat oneri. AL. O te felicem! CH. Quid ita? AL. Quia propediem diteſces. CH. Ob multitudinem umbrarum? AL. Næ. CH. Siquidem ſuas opes ſecum adferant. Nunc qui in cymba deplorant, ſe apud ſuperos reliquiſſe regna, præſulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum. Itaque quod jam annis ter mille mihi corraſum eſt, id totum eſt effundendum in unam triremem. AL. Sumtum faciat oportet, qui quærit lucrum. CH. Atqui mortales, ut audio, felicius negotiantur, qui 4 favente Mercurio diteſcunt intra triennium. AL. Sed iidem decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, ſed certius. CH. Neſcio quam certum: ſi quis Deus nunc exoriatur, qui res principum componat, ſors hæc tota mihi perierit. AL. Iſta quidem de re jubeo ut me ſponſore in utramque aurem dormias. Intra decennium totum nihil eſt quod pacem metuas. Vnus Romanus Pontifex ſedulo quidem hortatur ad concordiam; ſed 5 laterem lavat. Murmurant & civita-

4 *Favente Mercurio*] Mercurius Deus lucri & mercatorum præſes.

5 Laterem lavare is dicitur qui inanem operam ſumit, ut ſupra ſurdo canere; ſed intellige laterem udum non vero induratum.

tes tædio malorum : conferunt ſuſurros populi neſcio qui, dictitantes, iniquum, ut ob privatas iras aut ambitionem duorum triumve res humanæ ſurſum deorſum miſceantur: ſed vincent, mihi crede, quamlibet recta conſilia, Furiæ. Ceterum quid opus erat, hac gratia petere ſuperos ? An apud nos non ſunt fabri ? Certe Vulcanum habemus. CH. Pulchre, ſi quæram navim æream. AL. Minimo accerſetur aliquis. CH. Ita eſt, ſed deficit nos materia. AL. Quid audio? nihil illic ſilvarum ? CH. Etiam nemora, quæ fuerant in campis 1 Elyſiis, abſumta ſunt. AL. In quem tandem uſum ? CH. Exurendis hæreticorum umbris; adeo ut nuper coacti ſimus è terræ viſceribus carbones effodere. AL. Quid ? an iſtæ umbræ non poſſunt minore ſumptu puniri ? CH. Sic viſum eſt 2 Rhadamantho. AL. Vbi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur ? CH. Meæ partes ſunt, tenere clavum; remigent umbræ, ſi velint trajicere. AL. At ſunt quæ non didicerunt remum agere. CH. Apud me nullus eſt 3 eximius, remigant & Monarchæ, remigant & Cardinales, ſuam quiſque vicem, non minus quam plebeii tenues, ſive didicerint, ſive non didicerint. AL. Tu fac dextro Mercurio feliciter mercere triremem. ego non te remorabor amplius. Orco lætum adferam nuntium. Sed heus heus, Charon. CH. Quid eſt ? AL. Fac matures

1 Elyſii campi, deſtinati fuerunt à Poëtis habitationi beatorum: Virg. Æn. 5. *ſed amœna piorum concilia, Elyſiumque colo.*

2 Rhadamantus Iovis ex Europa filius Rex Lyciæ, ſeverus Legum cuſtos, ideo fingitur à Poëtis Iudex apud Inferos: *Gnoſſius hac Rhadamantus habet duriſſima regna.* Virg. Æn. 6.

3 *Eximius*] Qui ex aliis dignitatis gratia exceptus eſt.

reditum,

reditum, ne te mox obruat turba. CH. Imo jam pluſquam ducenta millia offendes in ripa, præter illas quæ natant in palude. Properabo tamen quantum licebit. Dic illic, me mox adfuturum.

Synodus Grammaticorum.

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS, DIPHYLUS, EUMENIUS, FABULLUS, GADITANUS.

AL. Eſtne quiſquam in hoc numero, qui didicit Arithmeticen? BE. Cui tandem rei? AL. Qui certum doceat quot convenerimus grammatici. BL. Iſthuc quidem citra * calculos vel digiti noſtri nobis dicere poterunt. Te pono in pollice, me in indice, Canthelum in medio, Diphylum in anulari, Eumenium in minimo. Nunc ad lævam tranſeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gaditanum. Itaque, ni fallor, ſeptem ſumus. Sed quorſum attinet iſthuc ſcire? AL. Quoniam audio ſeptenarium reddere legitimum concilium. BE. Quod concilium mihi narras? AL. Eſt res ſeria quæ me diu multumque torſit; neque me tantum, verum multos etiam viros neutiquam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus ſynodi auctoritate ſemel finiatur quæſtio. CA. Eximium quiddam ſit, oportet, quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perſpicaciſſimum diu multumque torſerit. Quare cupimus & ipſi noſſe quid iſthuc ſit rei. Nam unus omnium nomine reſpondeo. AL. Ergo heic eſtote omnes, aures ſimul adhibentes & animos. Plus vident oculi

* *Calculos*] Nam veteres olim calculis ſupputabant, ut nunc in quibuſdam regionibus nummis æneis.

Bb quam

quam oculus. Eſtne quiſquam veſtrum, qui nobis explanare poſſit, quid ſignificet hæc vox, Anticomarita? Be. Nihil facilius. Sonat enim betæ genus, quam priſci natatilem appellabant, caule contorto nodoſoque, mire fatua, tetri odoris ſi contingas; poſſet cum 1 Anagyri contendere. Ca. Natatilem narras betam; imo cacatilem beſtiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? Be. Imo hoc dilucide docet Mammetrectus vulgo corrupte dictus, cum vero nomine dicatur Mammothreptos, quaſi dicas aviæ alumnum. Al. Quid iſthuc eſt tituli? Be. Vt intelligas, in libro nihil inveniri præter meras delicias; quod mammæ, hoc eſt, aviæ, ſoleant indulgentius habere nepotes, quam matres liberos ſuos. Al. Plane delicioſum opus mihi narras. Nuper enim cum in hunc codicem incidiſſem, minimum abfuit, quin riſu diſſilierim. Ch. Vbi tu nactus es eum codicem, qui rariſſimus inventu eſt? Be. Abbas divi Bavonis, nomine Livinus, à prandio Brugis duxit me in Bibliothecam ſuam peculiarem, quam homo ſenex, cupiens aliquod ſui monumentum poſteris relinquere, non mediocri ſumtu parabat. Nullus erat liber, qui non eſſet manu deſcriptus, idque in membranis; nullus qui non variis picturis ornatus, ac foris byſſo auroque tectus. Quin & ipſa codicum ſpatioſa moles neſcio quid majeſtatis præ ſe ferebat. Al. Quinam erant? Be. Oh præclari omnes; Catholicon, Brachylogus, Ovidius per allegorias expoſitus, aliique innumeri; inter quos & lepidiſſimum Mammothreptum reperi. In-

1 Anagyris herba eſt graviſſimi odoris à ruſticis lignum putidum vocata: ſi quis hujus folia vel radicem tetigerit fœdiſſimo odore manus imbuit: Anagyrim movere dicitur, qui rem ſibi exitialem aut damnoſam molitur.

ter

ter eas delicias inveni Natatilem Betam. A L. Cur vocant natatilem? B E. Referam quod legi:penes auctorem fidei periculum eſto. Quoniam, inquit, provenit in locis humidis putribuſque, nec uſquam felicius provenit, quam in cœno aut ſterquilinio; honos ſit auribus. A L. Itane graviter olet? B E. Sic ut nec oletum ullum pejus oleat. A L. Eſtne iſtius oleris ullus uſus? B E. Imo in deliciis eſt. A L. Fortaſſe porcis,aut aſinis,aut 1 bubus Cypriis. B E. Imo hominibus, & quidem delicatis. Pelinorum gens eſt, apud quam convivia viciſſim in longam ducuntur periodum: extremam compotationem vocant ſua lingua Reſumtam, quaſi nos dicamus bellaria aut tragemata. A L. Quam bella bellaria! B E. Ejus compotationis hæc lex eſt, ut liberum ſit convivatori, quidquid volet apponere, nefas autem ſit convivis quidquam rejicere, ſed omnia boni conſulere. A L. Quid, ſi apponeret 2 cicutam aut cramben recoctam? B E. Quidquid apponitur, devorandum ibi eſt tacite. Domi tamen licet quod ederint revomere. Nam heic fere ponunt natatilem Betam, ſive Anticomaritam: nihil enim refert utro nomine dixeris: res eadem eſt. Admiſcent aliquid querni corticis, & allii plurimum. Ita 3 moretum abſolvunt. A L. Quis perſuaſit legem tam barbaram? B E. Conſuetu-

1 Bos cyprius, hominum excrementa appetit ac iis veſcitur: proverbialiter dicitur de ſtolido. Ariſtophanes Medicos, Cyprios boves appellat, quod excrementa ægrorum contemplentur: Cyprio bovi merendam, dicitur quoties ſordidus conviva ſordido convivio accipitur.

2 *Cicutam*] Cicuta venenum eſt. Crambe recocta mors.

3 Moretum cibi genus ex lacte caſeo & herbis confectum ut à Virgilio deſcribitur. Ovid. 4. faſt. *non pudet herbosum dixi poſuiſſe moretum.*

do, quovis tyranno potentior. Al. * Tragicam periodum mihi narras, quæ tam inamœnum habeat exitum. Be. Dixi meam vicem, nulli præjudicans, ſi quis quid habet rectius. Ca. At ego comperi, priſcis fuiſſe piſcem, quem vocant Anticomaritam. Be. Dic auctorem. Ca. Codicem exhibere poſſum; nomen auctoris non poſſum dicere. Scriptus eſt Gallice, ſed formulis Hebraïcis. Be. Quam ſpeciem habet piſcis anticomarita? Ca. Cetera nigris ſquamis eſt, ſolus venter albet. Be. Palliatum quempiam 1 Cynicum, opinor, nobis ex piſce facies. Quis ſapor? Ca. Nihil inſuavius. Quin peſtilens eſt. Naſcitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, iners, limoſus: ſolo guſtu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens eſt in regione quam Celtithracen appellant. Nam illic in deliciis eſt, quod guſtaſſe carnes deteſtabilius ſit homicidio. Al. Infelix regio cum ſuo anticomarita. Ca. Tantum habeo quod dicam: nemini præjudicatum velim mea ſententia. Di. Quid opus eſt hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebręis ſchedis petere, cum ipſa dictionis etymologia præ ſe ferat, anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis? Nec enim novum eſt quod ſcribæ *quo* verterunt in *co*, cum ſint litteræ cognatæ *c*, *q*, & *k*. Eu. Erat aliquid quod dixit Diphylus, ſi conſtaret, dictionem eſſe Latinam. Mihi videtur eſſe Græca, è tribus conflata, ex ἀντὶ quod eſt *contra*, & κώμην, quod ſonat *pagum*, &

* *Tragicam periodum*] Comœdia lætam habet, Tragœdia ſemper triſtem cataſtrophen.

1 Cynicus, Diogenes ob caninos & impudentes mores ita dictus.

ὀαρίζειν.

ἀκκίζειν. quod eſt *muliebriter garrire* : hinc per 2 ſynalœphen eliſo *o*, dictus eſt anticomarita , qui ruſticana garrulitate cunctis obſtrepit. F A. Sedulo quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet ſyllabas. Nam ἀν, ſonat ἄνους· τι, τίλλων· κω, κώδια. μα, μαλλῶν, ῥυπαρῶν. perperam enim ſcribitur per *r*) τὰ τίλας. Ex his conficitur, *amens ac miſer, vellens pilos putrium tergorum*. A L. Tali opificio cibus congruit beta natatilis, de qua modo dixit Bertulphus. B E. Nimirum anticomarita anticomaritæ. G A. Sedulo quidem dixiſtis omnes; at mihi videtur uxor viro male morigera dici anticomarita per ſyncopen, antidicomarita, quod ſemper adverſetur marito. A L. Si recipimus tales tropos, facile 3 ex foria fient fora, & cuniculus fiet cuculus. B E. Atqui Albinus, qui conſul eſt in hoc ſenatu, nondum dixit quid ipſe cenſeat. A L. Ex me quidem quod adferam non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre, quod ab hoſpite meo nuper didici homine linguaciſſimo. Sæpius variabat in loquendo ſermonem, quam luſcinia cantionem. Is aſſeverabat, vocem eſſe Chaldaïcam, è tribus compoſitam. Apud illos enim, ut aiebat, *anti* ſonat perverſum ac cerebroſum : *comar*, petram: *ita*, ſutoriam. B E. Quis unquam petræ tribuit cerebrum? A L. Nihil abſurdi, ſi modo mutes genus. C A. Prorſus in hac ſynodo evenit, quod vulgo dici ſolet : Quot homines, tot ſententiæ. Quid igitur actum eſt? Sententiæ numerari poſſunt, dividi non poſſunt, ut pars major vincat minorem. A L. Vincat igitur melior deteriorem. G A. Atqui ad hoc

2 Synalœphe colliſio.

3 Foria, liquidius excrementum : hinc foriolus qui ventrem ſolutum habet.

ipſum opus eſſet alia ſynodo. Nam ſua cuique ſponſa videtur pulcherrima. AL. Iſtuc ſi verum eſſet, minus haberemus adulteriorum. Sed habeo conſilium expeditum. Fabis ſortiamur, ex hoc numero cui jus ſit, ut ex omnibus ſuffragiis probet quod volet. CA. At iſtæc 1 in te cudetur faba. Num vera dixi? AL. Mihi prima & poſtrema magis arridet. CA. Aſſentimur omnes ut unus pro omnibus reſpondeam. AL. Age, ſit igitur hoc inter ea, de quibus dubitare fas non eſt. CA. Maxime. AL. Si quis diſſentiat, quid erit pœna? CA. Majuſculis ſcribetur hæreticus in grammatica. AL. Adjiciam bonis avibus, quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro acceptum amicis communicabo. BE. Quid iſtuc? AL. Si natatilem betam, gallam è quercu, & ſutorium atramentum in mortario contuderis, deinde aſperſis copri ſex unciis miſcueris in 2 malagma, præſentaneum eſſe remedium adverſus caninam ſcabiem, & porcorum pruriginem. BE. Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita negotium faceſſis; in quo tandem auctore legitur iſtuc vocabulum? AL. Dicam, ſed in aurem; & uni, BE. Accipiam, ſed hac lege, ut ego viciſſim unus uni in aurem dicam. AL. At repetita 3 henas, tandem fit chilias. Verum dicis; ubi ſemel ex henade reddideris dyadem, jam non eſt tibi in manu ſiſtere fluxum dyadis. AL. Quod pauci norunt, celari poteſt; quod multi,

1 *In te cudetur faba*] Id eſt, in te malum hoc recidet. Ter. in Eun.

2 Malagma Emplaſtri v. fomenti genus, duritiei emolliendæ comparatum. à μαλάσσω mollio.

3 *Henas*] Vnitas: chilias, millenarius numerus eſt, dyas dualis, trias ternarius.

nequa-

nequaquam. trias autem ad multitudinem pertinet. Be. Probe. qui tres ſimul haberet uxores, multas haberet diceretur, ſed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multoſne an paucos habere diceretur? Al. Sophiſta, admove aurem. Be. Quid ego audio? Iſtuc non minus abſurdum eſt, quam ſi Græci civitatem, cui expugnandæ tot claſſes ducebant, ſuo nomine non poſſent nominare, pro Troia dicentes Sutrium. Al. Atqui hic Rabinus eſt nuper è cælo delapſus, qui niſi præſens numen ſuccurriſſet rebus humanis, jam dudum quæreremus ubinam eſſent homines, ubi pietas, ubi philoſophia, ubi literæ. Be. Næ iſte inter Moriæ proceres primas meretur, dignus qui poſthac vocetur 1 Archimorita, cum ſuis Anticomaritis.

Ἄγαμος γάμος, ſive Conjugium impar.

Petronius, Gabriel.

Pe. Vnde nobis Gabriel tam tetrica fronte? 2 Num ex antro Trophonii? Ga. Imo à nuptiis. Pe. Nunquam vidi vultum minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos poſtea ſex dies ſolent hilariores amœnioreſque videri, ſenes etiam rejuveneſcere ad annos decem. Quas igitur tu mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte? Ga. Imo juvenis generoſi cum puella ſedecim annos nata, in qua nihil deſideres, ſive formam ſpectes, ſive mores, ſive genus, ſive fortunam. Quid multis? Iove marito digna videri poterat. Pe. Hui!

1 *Archimorita*] Stultus ſtultorum, hoc eſt, ſtultorum princeps.

2 *Num ex antro*] Qui ex antro Trophonii prodeunt, triſtiſſimi ſunt. Vide ſupra.

tam teneram puellam tam vetulo? GA. Reges non ſeneſcunt. PE. Vnde igitur iſthæc triſtitia? Fortaſſe ſponſo invides, qui tibi captatam prædam victor præripuit. GA. Phy! nihil minus. PE. Num tale quid accidit, quale memorant de convivio* Lapitharum? GA. Nequaquam. PE. Quid? an defuit Bacchi liquor? GA. Imo ſupererat. PE. Non aderant tibicines? GA. Et fidicines, & lyricines, & tubicines & 1 utricines. PE. Quid igitur? Non aderat 2 Hymenæus? GA. Fruſtra tot vocibus ciebatur. PE. Nec 3 Charites? GA. 4 Ne muſca quidem Charis. 5 Nec pronuba Juno, nec aurea Venus, nec Jupiter Gamelius. PE. Næ tu mihi nuptias loqueris prorſus inauſpicatas & 6 ἀθέους, ſeu potius 7 ἄγαμον γάμον. GA. Magis dicas, ſi vidiſſes. PE. Non igitur ſaltatum eſt? GA. Imo miſere claudicatum. PE. Nullum ergo numen proſperius iſtas hilarabat nuptias? GA. Nullum omnino illic aderat, præter unam Deam, quæ Græcis dicitur 8 Pſora. PE. Prurigino-

* Quid fuerint Lapithæ jam ſuprà diximus, cruentæ autem fuerunt ipſorum nuptiæ Ovid. lib. 12. Metam. *Trotinus verſa turbant convivia menſa: Raptaturque comis* &c.

1 Vtricines, vel utricularii *joüeurs de cornemuſe.*

2 Hymenæus nuptiarum præſes. ἀπὸ τοῦ ὑμένος, à membrana ut quibuſdam placet deductum nomen: frequenter pro ipſis nuptiis à Poëtis uſurpatur Æn. I.

Pergama cum peteret, inconceſſoſque hymenæos.

3 Charites Iovis filias tres eſſe ſuprà diximus.

4 Ne muſca quidem ex Domitiano petitum proverbium ut refert Plut. quo magnam ſolitudinem ſignificamus.

5 *Nec pronuba Iuno*] Dæmonia ſunt quæ nuptias auſpicatas & felices reddere credita ſunt.

6 Ἀθέους] Id eſt, impias.

7 Ἄγαμον γάμον] Id eſt, ſine nuptiis nuptias.

8 *Pſora*.] Scabies & pruritus.

ſas,

ſas, opinor, nuptias dicis. GA. Imo rubiginoſas & purulentas. BE Sed quid eſt, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lacrymas etiam excutit? GA. Hæc res, Petroni, vel ſilici poſſit extundere lacrymas. BE. Credo, ſi ſilex vidiſſet. Sed obſecro te, quidnam eſt hoc tantum mali? Ne cela, nec meum animum diutius ſuſpendito. GA. Noſti Lampridium Eubulum? PE. Quo non alius in hac urbe vir melior aut beatior. GA. Quid? ejus filiam Iphigeniam? PE. Florem hujus ætatis nominaſti. GA. Sic eſt. At ſcis cui nupſerit? PE. Sciam, ſi dixeris. GA. Nupſit Pompilio * Blenno. PE. Eine Thraſoni, qui neminem non ſolet occidere ſuis glorioſis fabulis? GA. Huic ipſi. PE. At is jam olim celebris eſt in hac urbe, duabus potiſſimum rebus, mendaciis ac ſcabie, quæ nondum ſuum habet nomen, quum ipſa tam multorum habeat nomina. GA. Superbiſſima ſcabies eſt quæ nec lepræ, nec elephantiaſi, nec lichenibus, nec podagræ, nec mentagræ cedat, ſi res veniat in certamen. PE. Ita prædicant medicorum filii. GA. Quid ego nunc, Petroni? depingam puellam tibi non incognitam, quanquam plurimum gratiæ addidit ornatus nativo decori. Mi Petroni, dixiſſes Deam quampiam eſſe. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille ſponſus, trunco naſo, alteram trahens tibiam, ſed minus feliciter quam ſolent 1 Suitſeri, manibus ſcabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; ſanies & è naribus, & ex auribus fluebat. Alii digitos habent anulatos, ille etiam in femore geſtat anulos. PE. Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali portento committerent?

* *Blenno*] Blennus, ignavus & fatuus: aliquando & mucoſus.

1 Helvetiorum inceſſum affectatum falsè notat.

terent ? GA. Neſcio, niſi quod hodie pleriſque videtur ademta mens. PE. Fortaſſe prædives eſt. GA. Eſt affatim, ſed ære alieno. PE. Si puella veneno ſuſtuliſſet ambos avos & avias, quod gravius ſupplicium de illa ſumi poterat: GA. Si 2 minxiſſet in patrios cineres, ſatis pœnarum datura fuerat, tali monſtro vel oſculum dare coacta. PE. Accedo. GA. Mihi ſane factum hoc crudelius eſſe videtur quam ſi illam nudam 3 objeciſſent urſis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut feræ peperciſſent tam inſigni formæ, aut ſubita mors finiiſſet cruciatum. PE. Vera prædicas. Mihi plane videtur hoc factum 4 Mezentio dignum: qui mortua, ut inquit Maro, jungebat corpora vivis, Componens manibuſque manus, atque oribus ora. Quanquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver eſt, cui non jungi malis, quam tam putido cadaveri. Siquidem hoc ipſum quod ſpirat, merum eſt venenum; quod loquitur, peſtis eſt; quod contingit, mors eſt. GA. Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluptatis habitura ſint illa ſuavia, illi complexus, illi nocturni luſus ac blanditiæ? PE. Theologos nonnunquam audivi loquentes de impari conjugio. Iſtuc demum optimo jure dici poteſt impar conjugium, quaſi gemmam inſeras plumbo. Sed

2 Antiquitus ſumma fuit ſepulchrorum præſertim paternorum religio: hinc ſummum ſcelus ea violare, cuique omnia male cedebant dicebant ipſos in patrios cineres minxiſſe: hic igitur ſignificat grande facinus committere.

3 *Objeciſſent urſis*] Apud veteres damnati objiciebantur aliquando feris.

4 Mezentius Tyrrhenorum Rex crudeliſſimus, una cum filio ab Ænea interemptus Æn. l. 10.

interim

interim demiror teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad lemuris aut larvæ conſpectum tantum non exanimari. an hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? GA. Habet puella quod excuſet auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis ſimplicitatem. Ego parentum veſaniam ſatis mirari non poſſum. Quis enim filiam habet tam infelici forma, quam collocare velit homini leproſo? PE. Nullus, opinor, ſi modo vel unciolam habeat ſanæ mentis. Mihi ſi luſca eſſet, eademque clauda, nec minus deformis, quam fuit Therſites Homericus, poſtremo indotata, recuſarem iſtiuſmodi generum. GA. At hæc lues eſt omni lepra tum terrior, tum nocentior. Nam citius ſerpit, & ſubinde recurrit, ac frequenter occidit: cum nonnunquam lepra ſinat hominem ad extremam uſque ſenectutem vivere. PE. Fortaſſe latebat parentes ſponſi morbus. GA. Imo pulcre noverant. PE. Si tam male volebant filiæ, quin potius inſutam 1 culeo projecerunt in 2 Scaldam? GA. Profecto levior fuiſſet inſania. PE. Quæ dos commendabat illis ſponſum? præcellit arte quapiam? GA. Permultis: ſtrenuus eſt aleator, potator invictus, ſcortator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, prædator non ſegnis, decoctor eximius, comeſſator perditus. Quid multis? cum ſcholæ non profiteantur niſi ſeptem artes liberales, hic habet plus quam decem illiberales. PE. Aliquid tamen fuerit oportet, quod illum commendarit parentibus. GA. Nihil aliud quam glorioſum equitis nomen. PE. Qualis eques, cui per ſcabiem vix in ſella ſedere licet? Sed

1 *Culeus*] Saccus quo obvoluti parricidii rei projiciebantur in profluentem.

2 Scalda vulgo *l'Eſcaut*.

fortaſſe habet luculentas poſſeſſiones. G A. Habuit mediocres; ſed ex protervia, quam fecit, nihil ſupereſt præter unam turriculam, unde excurrere ſolet ad prædam; eamque tam belle inſtructam, ut nolis illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & feuda, aliaque magnifica nomina; nuſquam non affigit ſua inſignia. P E. Clypeus quod habet ſymbolum? G A. Tres elephantos aureos, in ſpatio phœniceo. P E. Scilicet 3 elephas elephanti congruit. Oportet autem hominem eſſe ſanguinarium. G A. Imo vinarium. Nam rubro vino mirum in modum delectatur; ſic tibi ſanguinolentus eſt. P E. Ad hauriendum igitur utilis eſt illi proboſcis. G A. Maxime. P E. Itaque inſignia declarant magnum ac ſtolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color ſanguinis eſt, ſed meri: & aureus elephas indicat, quidquid auri nactus eſt, vino abſumi. G A. Sic eſt. P E. Quid igitur dotis hic Thraſo conferet ad ſponſam? G A. Quid? maximam. P E. Quî maximam decoctor? G A. Sine me loqui; maximam, inquam, peſſimamque ſcabiem. P E. Emoriar, ni malim filiam meam equo nuptam, quam tali equiti. G A. At ego vel monacho nuptam malim. Imo hoc non eſt homini nubere, ſed hominis cadaveri. Hoc ſpectaculum ſi vidiſſes, dic mihi, tenuiſſeſne lacrymas? P E. Quî potuiſſem, qui vix iſta ſine lacrymis audio? Adeon' parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obſurduiſſe, ut filiam unicam, puellam tali forma, tali indole, tam amabilibus moribus, tali monſtro in ſervitutem traderent, propter mendacem clypeum? G A. Atqui facinus hoc,

3 *Elephas*] Hoc dicit ob id, quod qui ſcabie Gallica laborant, ab elephantiacis non multum forma diſtant.

quo-

quo nihil invenias nec immanius, nec crudelius, nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus eſt; quum expediat, eos qui reipublicæ tractandæ naſcuntur, eſſe quam proſperrima valetudine. Corporis enim habitus animi vim afficit. Certe hic morbus quidquid eſt homini cerebri, ſolet exhaurire. Ita fit ut reipublicæ præſideant, qui nec animo bene valeant, nec corpore. Pe. Non ſolum integræ mentis ac proſpera valetudine convenit eſſe, qui reipublicæ gubernaculis aſſident; verum etiam forma dignitateque corporis præcellentes. Quanquam enim prima principum commendatio ſint ſapientia & integritas; tamen nonnihil refert, qua ſpecie corporis ſit, qui ceteris imperat. Nam ſi ſævus eſt, multum invidiæ addit corporis deformitas: Sin probus & pius, * gratior eſt pulcro veniens è corpore virtus. Ga. Recte. Pe. Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges poſt peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt comitialem? Ga. Merito ſane. Pe. Quæ igitur dementia eſt, ultro filiam pluſquam leproſo tradere? Ga. Pluſquam dementia eſt. Si ſatrapes paret tollere catulos, quæſo num ad generoſam feminam admittet ſcabioſum & ignavum canem? Pe. Imo magna cura diſpiceret, ut undiquaque generoſum adjungeret, ne naſcantur 1 hybridæ. Ga. Et ſi dux augere velit æquitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? Pe. Non in commune quidem ſtabulum reciperet morbidum, ne qua ſerpat malum ad alios. Ga. Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, &

* Ariſtoteles, referente Laërtio, dixit pulchritudinem plus quam Epiſtolas omnes valere ad comendationem.

1 *Hybridæ*] Catuli, qui ex parentibus diverſæ naturæ & ſtudii naſcuntur.

unde

unde naſcantur liberi, non tantum in hereditatem omnium facultatum ſucceſſuri, verum etiam rempublicam moderaturi? Pe. Ne ruſticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam, nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum ſcrophæ; cum taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. Ga. Vide quam perverſa ſint hominum judicia. Si quis plebeius patriciæ puellæ oſculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. Pe. Acerrimo. Ga. Et ipſi volentes, ſcientes, prudentes, id quo nihil habent carius, dedunt abominando portento, & privatim impii in ſuam gentem, & publice in civitatem. Pe. Si ſponſus ſubclaudicat, alioqui ſanus, quam abhorretur à conjugio? hoc tantum malum non imputatur in ſponſalibus. Ga. Si quis filiam elocavit Franciſcano, quanta abominatio, quanta deploratio male collocatæ virginis! at illa veſte detracta virum habet membris validis: iſta totam ætatem tranſigit cum ſemivivo cadavere. Si qua nubit ſacerdoti, ludunt in unctum; at hæc 2 pejus uncto nupſit. Pe. Vix hoc faciunt hoſtes puellis bello captis, vix piratæ faciunt ſcelere abductis; & hoc faciunt parentes unicæ filiæ, nec illis datur à magiſtratu curator. Ga. Quomodo medicus ſuccurret phrenetico, ſi ipſum habeat phreneſis? Pe. Atqui mirum eſt, à principibus, quorum munus eſt proſpicere reipublicæ, duntaxat in his quæ ad corpus pertinent, cum in hoc genere nihil prius ac potius ſit bona valetudine, heic nullum excogitari remedium. Tanta peſtis bonam orbis partem occupavit, & illi interim ſtertunt quaſi nihil ad rem pertineat. Ga. De

2 *Pejus uncto*] Alludit tacite ad unguenta & cataplaſmata illorum qui Gallica ſcabie ſunt infecti.

prin-

principibus, Petroni, religioſe loquendum eſt. Sed admove aurem, inſuſurrabo tria verba. P E. O miſeriam! utinam falſa prædicares! G A. Quot morborum genera naſci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis? P E. Innumera, ſi qua medicis fides. G A. Num heic vigilant [1] ædiles? P E. Plane vigilant in exigendis vectigalibus. G A. Quæ ſciens nubit morbido, fortaſſe digna eſt ſuo malo, quod adſcivit ipſa ſibi: quanquam ſi principatum gererem, utrumque ſemoverem ab urbano commercio. Ceterum ſi qua nupſiſſet huic obnoxio lui, qui ſe ſanum mentitus eſſet, ſi quis mihi ſummum pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamſi ſexcentis [2] tabulis ſponſalibus contractum eſſet. P E. Quo colore? Nam conjugium rite contractum ab homine non poteſt dirimi. G A. Quid? tibi videtur rite contractum, quod dolo malo contractum eſt? Non valet contractus, ſi puella decepta ſervo nupſit, quem putabat liberum. Hic cui nupſit, ſervus eſt miſerrimæ dominæ Pſoræ; atque hoc infelicior eſt ſervitus, quod illa neminem manumittit, ut ſervitutis miſeriam aliqua libertatis ſpes conſolari poſſit. P E. Sane colorem reperiſti. G A. Adhæc non eſt conjugium, niſi inter vivos. Heic mortuo nubitur. P E. Repertus eſt alter color. Sed ſineres, opinor, ſcabioſas, ſcabioſis nubere, juxta vetus illud adagium, [3] Ὅμοιον πρὸς ὅμοιον. G A.

1 Ædiles qui res publicas curabant quorum proprie officium erat circa ædificia publica ac urbis vicos: ſed ut docet Lipſius regimen matrimoniorum iis annexum & ſcortationum & meretricum coërcitio. Lipſ. de Magiſtr. pop. Rom.

2 *Tabulæ ſponſales*] Scripti codicilli initi matrimonii de pacto & legato, ut aiunt.

3 Ὅμοιον] Id eſt, Simile ſimili gaudet.

Si

Si hoc mihi liceret, quod expediret Reipublicæ, ſinerem quidem jungi, ſed junctos exurerem. Pe. Tum tu quidem Phalaridem ageres, non principem. Ga. An tibi Phalaris videtur medicus, qui ſecat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, ne totum pereat? Mihi non videtur iſta crudelitas, ſed miſericordia. Quod utinam initio naſcentis mali fuiſſet factum! Tum enim paucorum exitio, totius orbis ſaluti conſuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. Pe. At mitius erat, illos caſtrari, ac ſummoveri. Ga. Feminis porro quid faceres? Pe. Adderem fibulas. Ga. Ita quidem proſpectum eſſet, ne 4 ex malis corvis naſcantur mala ova: ſed fatebor, hoc eſſe mitius, ſi tu fatearis, illud eſſe tutius. Nam pruriunt & exſecti; nec uno modo tranſilit malum; ſed oſculo, ſed colloquio, ſed contactu, ſed compotatiuncula ſerpit ad alios. Et videmus huic malo fatalem quandam malitiam adjunctam, ut quiſquis eo tenetur, vel nullo ſuo commodo gaudeat quam plurimis ſuam affricare ſcabiem. Jam ſubmoti poſſunt fugere, poſſunt vel noctu, vel ignotis imponere: à mortuis vero nihil eſt periculi. Pe. Tutius, fateor; ſed haud ſcio, an conveniat Chriſtianæ manſuetudini. Ga. Dic age mihi; unde plus periculi, à ſimplicibus furibus, an ab iſtis? Pe. Fateor, pecuniam multo viliorem bona valetudine. Ga. Et tamen hos Chriſtiani ſuffigimus in crucem; nec appellatur crudelitas, ſed juſtitia, &, ſi Rempublicam ſpectes, pietas eſt. Pe. Verum ibi plectitur qui damnum dedit. Ga. Hi ſcilicet lucrum adferunt! Sed demus, hoc malum multis nulla ſua

4 *Ex malis corvis*] Vide proverbium, Mali corvi malum ovum.

culpa

culpa contractum, quum tamen paucos reperias, quibus eam luem non conciliarit nequitia. Iureconſulti docent, interdum innoxios recte occidi, ſi id magnopere interſit Reipublicæ. Quemadmodum Græci poſt everſam Troiam occiderunt 1 Aſtyanactem Hectoris filium, ne per illum bellum inſtauraretur. 2 Nec putant impium, poſt extinctam tyrannum, & liberos innoxios trucidari. Quid, quod nunquam non bellamus Chriſtiani, neque tamen neſcimus, in bellis maximam malorum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Idem uſuvenit in 3 repreſſalibus, quæ vocant. Qui læſit, in tuto eſt; & ſpoliatur negotiator; qui nec factum quidem audivit, tantum abeſt ut in culpa fuerit. Quod ſi talibus remediis utimur in rebus non ita magni momenti, quid cenſes faciendum in re omnium atrociſſima? PE. Vincor veris. GA. Tum illud mihi perpende. Apud Italos ut primum ſcintillare cœpit peſtilentia, occluduntur ædes: qui laboranti inſerviunt, ſubmoventur à publico. Hoc quidem appellant inhumanitatem, cum ſumma ſit humanitas. Siquidem hac vigilantia fit, ut paucis funeribus ſopiatur malum. At quanta eſt humanitas, tot millium vitæ conſuli? Sunt qui parum hoſpitale putant, quod Itali rumore peſtilentiæ, tempore veſpertino hoſpitem portis ſubmovent, coguntque ſub dio noctem agere: at pietas eſt, paucorum incommodo, maximo reipublicæ bono pro-

1 Aſtyanax aliter Scamander filius unicus Hectoris: hunc Vlyſſes è turri dedit præcipitem, ne Trojæ ruinam ulciſceretur. Virg. Æn. 2.

2 *Nec putant impium*] Vnde proverbium: Stultus, qui patre cæſo liberis pepercerit.

3 *Repreſſalia*] Eſt poteſtas qua creditori in ſua patria, contra debitorem in aliena jus ſuum perſequi licet.

ſpicere.

ſpicere. Quidam ſibi valde fortes videntur & officioſi, quod auſint ad quemvis peſtilentia laborantem accedere, etiamſi nihil illic habeant negotii. At dum reverſi domum inficiunt uxores, liberos ac totam familiam, quid ea fortitudine ſtultius, quid officio, inofficioſius, ut ſalutes alienum, tibi cariſſimos in præſens vitæ diſcrimen adducere? Heic tamen quantò minus eſt periculi à peſtilentia, quam ab hac ſcabie? Rarius afflat, propinquos, nec fere ſenes attingit, & quos attigit, aut cito liberat, aut reſtituit ſanitati, puriores etiam quam antea fuerant. Hæc quid aliud quam perpetua mors eſt, vel, ut verius dicam, ſepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum. PE. Veriſſima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur leproſis. Aut ſi hoc quoque nimium eſt, nemo barbæ ſilvam patiatur ſibi demeti, aut ſibi quiſque tonſorem præſtet. GA. Quid, ſi uterque claudat os? PE. Afflant naribus malum. GA. Eſt & iſti malo remedium. PE. Quodnam? GA. Vt, quod ſolent Alcumici, addant perſonam quæ per vitreas feneſtellas præbeat lumen oculis, ori naribuſque reſpirationem, cornu à perſona per axillas in tergum porrecto. PE. Belle, ſi nihil metuendum eſt à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forcipis. GA. Optimum igitur, barbam uſque ad genua demittere. PE. Ita videtur. Deinde fiat edictum: ne quis idem ſit tonſor & chirurgus. GA. Ad famem relegas tonſores. PE. Minuant ſumptus, & aliquanto pluris radant. GA. Eſto. PE. Tum feratur lex, ne quis cum alio poculum habeat commune. GA. Iſtam vix recipiat Anglia. PE. Neve duo miſceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. GA. Placet. PE. Adhæc in diverſoriis ne quis hoſpes indormiat linteis, in

quibus

quibus alius indormit. G A. Quid facies Germanis, qui vix lavant bis in anno? P E. Exſtimulent lotrices. Præterea tollatur mos quamvis vetuſtus ſalutandi oſculo. G A. Etiamne in templis? P E. Tabellæ ſuam quiſque opponat manum. G A. Quid de colloquio? P E. Vitetur illud Homericum: 1 Ἄγχι σχὼν κεφαλὴν & viciſſim qui auſcultat, comprimat labra. G A. Vix iſtis legibus ſucceſſerint duodecim tabulæ. P E. Sed quid conſulas interim infelici puellæ? G A. Quid? niſi ut libenter ſit miſera; & ſuavio conjugis opponat manum; tum armata cum illo dormiat. P E. Quonam hinc properas? G A. Recta in muſeum. P E. Quid facturus? G A. Pro 2 epithalamio, quod poſtulant, ſcripturus Epitaphium.

3 *Impoſtura.*

LIVINUS, PHILIPPUS.

P H. SAlve, Livine. L I. Salvebo, ſi vis ita: ſed à me tibi cave. Nam eſt animus imponere tibi, niſi caves. P H. Non eſt admodum metuendus hoſtis, qui periculum denuntiat. Sed age, falle, ſi potes. L I. Ecce jam fefelli, nec ſentis adhuc. Iterum cave. P H. Cum præſtigiarum, opinor, artifice mihi res eſt. Nihil enim ſentio impoſturæ. L I. Rurſus adverte mentem tuam, ni velis decipi, ſicuti falſus es non ſemel. P H. Heic ſum; incipe. L I. Iam dudum mihi quod jubes peractum eſt. P H. Quid actum, aut quid peractum? Nihil ſentio doli. L I. Iam toties admonitus ſaltem adhibe attentum animum. P H. Novum

1 *Ἄγχι σχὼν κεφαλὴν*] Id eſt, propius admovens caput. Ὀδυσσ. α.

2 *Epithalamium*] Carmen quod in nuptiis decantari conſuevit. Epitaphium inſcriptio ſepulcri.

3 Impoſtura, ars ceu fucus impoſtoris, impoſtor autem qui decipit ac imponit.

præſti-

* præſtigiarum genus. Ludor, ut ais, neque quidquam artis ſentio, cum obſervem & oculos, & manus, & linguam tuam. Sed age, rurſus incipe. L I. Iterum atque iterum incipio, atque adeo toties facio, neque tu aſſequeris laqueos. P H. Quare mihi laqueos tendis? L A. Hæc tibi, inquam, lingua dolos parat, nec auribus ſentis, nec oculis vides. Nunc ſaltem habe attentos oculos & aures. P H. Non poſſum magis, etiam ſi de capite ageretur. Sed falle rurſum. L I. Iterum ecce fefelli, neque deprehendis artem. P H. Eneeas. Quæſo dic quodnam eſt hoc præſtigiarum genus? L I. Hactenus ſum tibi locutus carmine, atque adhuc loquor. P H. Nihil minus ſenſi quam iſthuc. L I. Primum tibi reſpondi duobus trimetris jambicis: Deinde trochaïco tetrametro catalectico: Mox meris creticis ſum locutus. Poſt hæc Phalecio hendecaſyllabo. Deinde meris choriambis. Ad hæc meris anapæſtis: Rurſum tribus Sapphicis, mox 1 Sotadico. Poſtremo. Trochaïco tetrametro. P H. Deum immortalem! quidvis ſuſpicabar potius, quam iſtud. Si vixero, aliquando vicem reponam. L I. Huc ſi quid potes. P H. Ecce bis par pari retuli, nec dolum percipis. L I. Hui tam cito? P H. Minatus ſum tibi jambico tetrametro catalectico; mox addidi creticos quinque. L I. Prorſus accidit, ut video, quod dici ſolet, 2 Cretenſis incidit in Cretenſem. P H. Sic eſt. ſed illud precor utrique noſtrum, ne nobis unquam occurrat impoſtura nocentior.

* Præſtigium illuſiones, ita dictæ quod oculorum aciem præſtringuant.

1 Sotades, Cretenſis fuit Iamborum ſcriptor impurus vide Suidam.

2 *Cretenſis incidit*] Cretenſes nebulones & mendaces notati ſunt.

Cyclops,

3 *Cyclops, ſive* 4 *Evangeliophorus.*

5 Polyphemus, Cannius.

Ca. Quid hic venatur Polyphemus? Po. Quid vener, rogas, ſine canibus & venabulo? Ca. Forte nympham aliquam hamadryadem. Po. Pulcre divinaſti. En tibi rete venatorium. C .Quid ego video, Bacchum in exuvio leonis? Polyphemum cum codice? 6 γαλῆ κροκωτόν. Po. Non croco tantum pinxi libellum, ſed etiam minio laſurioque. C *a*. Non loquor de croco, ſed Græce dixi quiddam. Militaris videtur libellus? nam nodis, laminis & circulis æreis armatus eſt. Po. Introſpice. Ca. Video. Sane perquam bellus eſt: ſed nondum ornaſti ſatis. Po. Quid deeſt? Ca. Addere debebas tua inſignia. Po. Quæ? Ca. Sileni caput è dolio proſpiciens. Sed quid tractat? artem potaticam? Po. Vide ne quam imprudens effutias blaſphemiam. Ca. Quid igitur? eſtne ſacri quippiam? Po. Eſt, quo nihil ſacratius, Evangelium. Ca. 7 Ἡράκλεις! Quid Polyphemo cum Evangelio? Po. Quin ita rogas, quid Chriſtiano cum Chriſto?

3 Cyclops. fuerunt Cyclopes filii Neptuni, Vulcani Miniſtri, qui Iovi ſua fulmina fabricabant: ita dicti [κύκλωπες] quod unum orbicularem oculum in media fronte ſitum haberent. Virg. Æn. 8.

4 *Evangeliophorus*] Id eſt, Evangelium ferens.

5 Polyphemus Cyclops quoque fuit, ingenti corpore: cui oculum eruit Vlyſſes.

6 Γαλῆ κροκωτόν ſub. das feli crocotum: crocoton autem eſt veſtis genus qua Matronæ utebantur, & à Nonio, inter veſtes delicatas recenſetur: hoc ſolet dici, quoties aut munus aut honos indigno confertur.

7 Ἡράκλεις) Id eſt, Hercules, admirandi adverbium apud Græcos.

Ca. Neſcio, niſi quod te talem magis decet 2 halbardacha. Nam ſi quis mihi iſta ſpecie ignotus occurreret in mari, piratam eſſe crederem; ſi in nemore, ſicarium. Po. Atqui hoc ipſum nos docet Evangelium, ne quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim ſæpenumero ſub tunica cineracea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonſum caput, circumtorta barba, torva ſupercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, 3 ſagum militare, caligæ interſectæ, tegunt Evangelicum animum. Ca. Quidni? nonnunquam & ſub pelle lupina latet ovis; &, ſi qua fides apologis, ſub exuvio leonis latet aſinus. Po. Imo ego novi qui ovem geſtat in vertice, vulpem in pectore; cui libens optarim, ut quam habet nigros oculos, tam habeat candidos amicos, tamque probe inauretur, quam colorem habet inauraturæ congruum. Ca. Si ovem geſtat in vertice, qui pileum geſtat ovillum, quam tu incedis onuſtus, cum ovem ſimul & ſtruthiocamelum geſtes in capite? Tum an non abſurdius facit, qui avem portat in capite, aſinum in pectore? Po. Mordes. Ca. Sed belle res habuerit, ſi, quam tu decoraſti variis ornamentis Evangelium, tam te viciſſim exornet. Ornaſti coloribus; utinam exornet te bonis moribus! Po. Curabitur. Ca. Vt ſoles. Po. Sed omiſſis conviciis; itane damnas eos qui circumferunt codicem Evangelicum? Ca. Minime gentium. Po. Quid? an tibi videor minimus gentium, vel aſinino capite te procerior? Ca. Non arbitror tanto, ſi aſinus arrigat auriculas. Po. Certe

2 Halbardacha, confiſta vox, quâ Author pilum deſignat cui apud Gallos nomen eſt Hallebarde.

3 Sagum veſtis brevior qua omnes Romani utebantur tempore belli, Exceptis viris conſularibus.

bubalino.

bubalino. CA. Placet collatio; ſed, ego minimè, dixi, non, minime. Po. Quid intereſt inter ovum & ovum? CA. Quid intereſt inter medium digitum & infimum? Po. Medius eſt longior. CA. Scite. Quid intereſt inter aſininas auriculas, & lupinas? Po. Lupinæ ſunt breviores. CA. Rem tenes. Po. At ego longa breviaque palmo & ulna metiri ſoleo, non auribus. CA. Age, qui Chriſtum geſtavit, dictus eſt Chriſtophorus: tu qui Evangelium portas, pro Polyphemo dicendus es Evangeliophorus. Po. An ſanctum non putas, portare Evangelium? CA. Non, niſi tu fatearis, eſſe ſanctiſſimos aſinos. Po. Quî ſic? CA. Quia unus ſufficit geſtandis tribus iſtiuſmodi codicum millibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, ſi probe ſis 1 clitellatus. Po. Nihil abſurdi, ſic aſino tribuere ſanctimoniam, quia geſtavit Chriſtum. CA. Iſtam ſanctimoniam tibi non invideo. Et, ſi vis, donabo tibi reliquias illius aſini, cui Chriſtus inſedit, ut exoſculeris. Po. Dabis munus gratiſſimum. Nam aſinus ille contactu corporis Chriſti conſecratus eſt. CA. Sane Chriſtum contigerunt & qui illi impegerunt alapas. Po. Sed age, dic ſerio, nonne pium eſt circumferre codicem Evangelicum? CA. Pium, ſi abſit hypocriſis, ſi vere id fiat. Po. Abeat hypocriſis ad monachos: quid militi cum hypocriſi? CA. At primum expedi mihi quid ſit hypocriſis. Po. Cum aliud præ te fers, quam lateat in animo. CA. Sed quid præfert circumlatus Evangelii codex? Nonne vitam Evangelicam? Po. Opinor. CA. Ergo ubi vita non reſpondet codici, nonne hypocriſis eſt? Po. Videtur. Sed

1 Clitellæ ſellæ imponi ſolitæ jumentis, *un bas*: Clitellæ bovi ſunt impoſitæ i. e. homini inepto delegata eſt provincia.

quid

quid eſt, vere codicem Evangelicum circumferre? CA. Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciſcani Franciſci regulam: idem poſſunt & bajuli Lutetiani, & aſini, & 2 cantherii. Sunt qui circumferant ore, nihil crepantes niſi Chriſtum & Evangelium: hoc eſt Phariſaïcum. Quidam circumferunt animo. Proinde vere circumfert, qui & manibus, & ore, & corde portat Evangelium. Po. Ubi ſunt iſti? CA. In templis 3 diaconi, qui portant codicem, pronuntiant populo, & tenent corde. Po. Tametſi non omnes ſancti ſunt, qui animo geſtant Evangelium. CA. Ne mihi ſophiſtam agas. Non geſtat animo, niſi qui medullitus amat. Nemo penitus amat, niſi qui moribus exprimit Evangelium. Po. Iſtas ſubtilitates non aſſequor. CA. At dicam craſſiore Minerva. Si lagenam vini Belnenſis geſtes humeris, quid aliud eſt quam onus? Po. Nihil aliud. CA. Si teneas faucibus, ac mox exſpuas? Po. Haud profuerit; quamquam id quidem non ſoleo. CA. Sin, ut ſoles, affatim haurias? Po. Nihil divinius. CA. Concaleſcit omne corpus, rubeſcit facies, hilareſcit frons. Po. Prorſus. CA. Tale quiddam eſt Evangelium: in animi venas demiſſum innovat totum hominis habitum. Po. Videor igitur tibi parum Evangelice vivere? CA. Iſtam quæſtionem nemo te diſſolverit rectius. Po. Si bipenni res agatur. CA. Si quis in os te vocet mendacem aut ganeonem, quid facias? Po. Quid faciam? ſentiret pugnos meos. CA. Quid, ſi quis tibi impingat colaphum? Po. Amputarem illi collum pro colapho.

2 Cantherius quid ſit ſupra ex Seneca oſtendimus.

3 Diaconus proprie ſignificat Miniſtrum: olim Diaconi dicebantur qui ærario Eccleſiaſtico præerant, & curam gerebant pro pauperibus.

lapho. CA. At qui codex tuus docet, ut pro convicio referas benignum ſermonem, & ferienti maxillam dextram, porrigas & ſiniſtram. Po. Legi; ſed exciderat. CA. Oras, opinor, frequenter. Po. Iſtuc eſt Phariſaïcum. CA. Phariſaïcum eſt, prolixe precari, ſed fucate. At tuus codex docet ſemper orandum, ſed ex animo. Po. Attamen oro nonnunquam. CA. Quando? Po. Cum venit in mentem. ſemel aut bis in hebdomade. CA. Quid cum oras? Po. Precationem Dominicam. CA. Quoties? Po. Semel. Nam vetat Evangelium 1 battologiam eadem iterantem. CA. Potes attentus abſolvere precationem Dominicam? Po. Nunquam id tentatum eſt. An non ſatis quod voce pronuntio? CA. Neſcio, niſi quod Deus non audit niſi cordis vocem. Crebro jejunas? Po. Nunquam. CA. At tuus codex probat precationem & jejunium. Po. Probarem & ego, niſi aliud flagitaret venter. CA. At Paulus negat, eos ſervire Jeſu Chriſto, qui ventri ſerviunt. Veſceris carnibus quovis die? Po. Cum dantur. CA. Atqui iſta gladiatoria laterum firmitas vel fœno arborumque corticibus poterat ali. Po. Sed Chriſtus dixit, non coinquinari hominem his quæ intrant in os. CA. Ita, ſi modice, ſi præter offendiculum. At Paulus Chriſti diſcipulus mavult fame mori, quam fratrem infirmum offendere ſuo cibo; noſque ad ſuum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. Po. Paulus eſt Paulus; ego ſum ego. CA. At 2 Ægonis eſt capras paſcere. Po. Malim eſſe.

1 *Battologia*] Inanis & multorum verborum effuſio, à Batto quodam dicta, cui hoc ſolenne fuit. Battologiam damnat Chriſtus nominatim apud Matthæum, cap. 6. v. 7.

2 Ægo de quo loquitur Virgil. Ecl. 3. *nuper mihi tradidit Ægon.*

CA. Pulchre tibi precaris: caper citius fies, quam capra. Po. Eſſe dixi, pro edere. CA. Eleganter. Libenter ſuccurris pauperibus? Po. Non eſt quod dem. CA. At eſſet, ſi ſobrie viveres, ſi gnaviter laborares. Po. Dulce eſt otium. CA. Servas præcepta Dei? Po. Grave eſt. CA. Agis admiſſorum pœnitentiam? Po. Chriſtus pro nobis dependit. CA. Vnde igitur declaras, te amare Evangelium? Po. Dicam. Franciſcanus quidam apud nos non deſinebat è ſuggeſto deblaterare in Novum Teſtamentum Eraſmi: conveni hominem privatim, lævam injeci capillis, dextra pugilem egi, 1 ſuggillavi illum magnifice, totamque faciem 2 tuber reddidi. Quid ais? non eſt hoc favere Evangelio? Deinde abſolvi illum à commiſſis, hoc ipſo codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, 3 In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. CA. Satis quidem Evangelice. Iſthuc nimirum eſt Evangelium Evangelio defendere. Po. Occurrit alter ejuſdem ſodalitii, qui nullum neque modum, neque finem, faciebat debacchandi in Eraſmum. Accenſus Evangelico zelo, minis hominem adegi, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fatereturque, ſe, quæ dixerat, inſtigante diabolo dixiſſe: ni feciſſet, jam halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat qualis eſſe ſolet Martis irati. Hoc geſtum eſt coram aliquot teſtibus. CA. Miror, hominem non fuiſſe protinus

1 Suggillo, inquino livido colore, ut cum quis fuſtis ictu percuſſus fuit cutem nigreſcentem ſanie & ſanguine incruſtatam refert.

2 Tuber eſt tumor ceu callus eminens in aliqua corporis parte Terent. in adelp. *præterea colaphis tuber eſt totum caput.*

3 Prophanè nimis hæc dicuntur, non enim ſacra ad jocos ſunt adhibenda.

exani-

exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis caſte? Po. Id fortaſſe fiet, ubi ſenuero. Sed vis tibi verum fatear, Canni? CA. Non ſum ſacerdos: ſi confiteri libet, alium quære. Po. Deo ſoleo confiteri; ſed tibi fateor, me nondum eſſe perfectum Evangelicum, ſed unum è populo. Habemus quatuor Evangelia. nos Evangelici quatuor res potiſſimum venamur: ut ventri bene ſit; ne quid deſit iis, quæ ſub ventre ſunt; tum ut ſit unde vivamus; poſtremo ut liceat, quod lubet, agere. Hæc ſi ſuppetant, inter pocula clamamus, 4 io triumphe, io Pæan: vivit Evangelium, regnat Chriſtus. CA. Iſta quidem Epicurea vita eſt, non Evangelica. Po. Haud inficior. Sed ſcis, Chriſtum omnipotentem eſſe; poteſt repente vertere nos in alios homines. CA. Poteſt & in ſues; quod quidem proclivius arbitror, quam in bonos viros. Po. Vtinâm non eſſent pejores in mundo ſuibus, bubus, aſinis, & camelis! Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, paſſeribus ſalaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. CA. At jam tempus eſt, ut ex animante bruto in hominem incipias verti. Po. Recte mones. Nam horum temporum prophetæ dicunt, inſtare ſupremum mundi diem. CA. Tanto magis properandum. Po. Exſpecto Chriſti manum. CA. Vide ut tu manui 5 ceream præbeas materiam. Sed unde colligunt, in propinquo eſſe mundi finem? Po. Quoniam, inquiunt, idem nunc faciunt homines quod faciebant imminente diluvio: epulantur, potant, comeſſantur, ducunt, nubunt, ſcortantur, emunt, vendunt, fœnerant & fœnerantur, ædificant: reges belligerantur, ſacer-

4 Hæc fuit acclamationum formula in triumphis.

5 Ceream materiam, i. e. ductilem ſic Hor. in arte *Cereus in vitium flecti monitoribus aſper.*

dotes ſtudent augendis cenſibus, Theologi nectunt ſyllogiſmos, monachi per orbem curſitant, populus tumultuatur, Eraſmus ſcribit colloquia: denique nihil malorum abeſt, fames, ſitis, latrocinia, bellum, peſtilentia, ſeditio, rerum bonarum inopia. An non hæc arguunt, adeſſe finem rerum humanarum? CA. Ex hoc malorum acervo quod tibi eſt moleſtiſſimum? PO. Divina. CA. Quod crumenam tuam [2] obſident araneæ. PO. Diſpeream, niſi rem acu tetigiſti. Nunc venio recens à compotatione: alias ſobrius tecum diſputabo, ſi voles, de Evangelio. CA. Quando te videbo ſobrium? PO. Cum fuero. CA. Quando eris? PO. Cum videris. Interim, mi Canni, ſis felix. CA. Tibi viciſſim opto ut ſis quod diceris. PO. Ne me vincas officio, precor ne [3] Cannium unquam deſtituat unde cognomen ſortitus eſt.

Ἀπροσδιόνυσα, *ſive abſurda.*

ANNIUS, LEUCIUS.

AN. Audio, te interfuiſſe nuptiis Pancratii & Albinæ. LE. Nunquam antehac infelicius navigavi, quam hoc tempore. AN. Quid ais? tantam fuiſſe hominum frequentiam? LE. Nec unquam mihi vilior fuit vita, quam id temporis. AN. Vide quid faciant opes. Ad meas nuptias pauci convenerent, idque tenues. LE. Vix fueramus ingreſſi pelagus, ortus eſt ingens turbo. AN. Narras deorum cœtum. Totne aderant viri principes, tot matronæ nobiles? LE. Boreas diſſecuit velum, diſſectumque diſſi-

2 *Obſident araneæ*] Et apud Catullum hic jocus eſt de ſacculo araneis pleno.

3 *Cannium* &c.] Germani ſiquidem trullam vinariam, eine Kanne vocant.

pavit.

pavit. A N. Deſponſam novi. Nihil fingi poteſt venuſtius. L F. Mox fluctus revulſit clavum. A N. Idem videtur omnibus. Nec ſponſus admodum illi cedit, ut aiunt, formæ gratia. L E. Quid animi cenſes nobis illic fuiſſe? A N. Sane rarum nunc eſt virgines nubere. L E. Remigandum nobis erat. A N. Dotem vix credibilem narras. L E. Ecce mox aliud malum. A N. Cur puellam impuberem commiſerunt tam feroci? L E. Apparuit piratarum navis. A N. Profecto ſic eſt: in multis nequitia ſupplet ætatem. L E. Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum prædonibus. A N. Hui tantum donariorum? Interim pauperibus nemo dat feſtucam. L E. Quid? crederemus? Imo deſperatio vitæ addebat animos. A N. Vereor ne ſint ſteriles nuptiæ, ſi vera prædicas. L E. Imo injecimus 1 harpagones. A N. O rem novam! ante nuptias gravida? L E. Si ſpectaſſes eum conflictum, fatereris, me non eſſe feminam. A N. Vt audio, conjugium hoc non ſolum ratum eſt, ſed etiam conſummatum. L E. Inſiluimus in navim piraticam. A N. At demiror, te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propinquitatis gradu ſponſæ patrem contingo. L E. Ipſos in mare præcipites dedimus. A N. Vera prædicas; infelicium nulli ſunt affines. L E. Quidquid erat prædæ, inter nos partiti ſumus. A N. Expoſtulabo cum puella primo quoque tempore. L E. Mox exorta eſt ſubita tranquillitas: dixiſſes eſſe

1 Inter navalia genera telorum etiam harpagones recenſentur: Livius: aſſeres ferreo unco præfixi [harpagones milites vocant] ex punicibus navibus injici in Romanas cœpti: Poterant harpagones, ſi Dioni fides, celeriter emitti ac retrahi.

* Alcedonia. AN. Si illi res eſt, mihi eſt animus. Nihil moror illius benevolentiam. LE. Ita pro una duas naves in portum deduximus. AN. Indignetur qui alit. LE. Quo eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo Nicolao. AN. Hodie non eſt liberum mihi. nam ipſe domi convivas exſpecto; alias non excuſabo.

1 Ἱππεὺς ἄνιππος, *ſive ementita nobilitas.*

2 HARPALUS, NESTORIUS.

HA. Potes me tuo levare conſilio? Senties me hominem non immemorem, nec ingratum. NE. Dabo expeditum, ut ſis, quod eſſe velis. HA. At nobis in manu non eſt, ut naſcamur nobiles. NE. Si non es 3 enitere benefactis, ut à te initium capiat nobilitas. HA. Perlongum eſt. NE. Exigua ſumma tibi vendet Cæſar. HA. Vulgo ridetur emtitia nobilitas. NE. Cum nihil ſit magis ridiculum, quam ementita nobilitas, quid eſt ut tantopere affectes nomen equitis? HA. Sunt cauſſæ, nec leves; quas tibi non gravabor indicare, ſi mihi commonſtraris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus.

* *Alcedonia*] Dies ſereni, quibus mare tranquillum & pacatum eſt. ab Alcedine ita dicta. alcedo autem avis eſt quæ in mari ova excludit, & quandiu iis incubat, mare tranquillum ſtat.

1 Ἱππεὺς] Id eſt, eques ſine equo.

2 *Harpalus*) Rapacem ſonat. nomen ſervuli apud Plautum.

3 Ita Cicero, exprobrantibus obſcuram originem rejecit, ſe facinoribus ſuis adeo Nobilitaturum nomen ſuum, ut Scauros & Catullos ſuperaret. Ita S. Tullius, qui, *Ancilla natus trabeam, & Diadema Quirini, Et faſces meruit Regum ultimus ille bonorum.* Iuv. S. 8.

N E. Nomen abſque re ? H A. Atqui cum res abeſt, proximum eſt opinio. Sed age, conſule, Neſtori; ubi cauſſas audieris, fateberis operæ pretium. N E. Quando ita vis, dicam. Primum fac procul te abducas à patria. H A. Memini. N E. Ingere te in convictum juvenum vere nobilium. H A. Intelligo N E. Hinc primum orietur ſuſpicio, te talem eſſe cum qualibus victitas. H A. Sic eſt. N E. Vide ne quid habeas plebeium. H A. Quidnam ? N E. De cultu loquor. Ne veſtis ſit lanea, ſed aut ſerica, aut ſi deeſt quo emas, fuſtanea, denique vel cannabea potius, quam pannea. H A Recte. N E. Vide ne quid ſit integrum, ſed diſſeca pileum, thoracem, caligas, calceos, ungues, ſi potes; neve quidquam humile loquaris. Si quis ex Hiſpania veniat hoſpes, roga quomodo conveniat Cæſari cum Pontifice, quid agat affinis tuus Comes à Naſſauen, quid ceteri congerrones tui. H A. Fiet. N E. Sit anulus in digito cum gemma ſignatoria. H A. Si quidem loculi ferant. N E. At parvo conſtat anulus æreus inauratus, cum gemma factitia. Sed adde clypeum cum inſignibus. H A. Quænam mihi ſuades deligam? N E. Duo mulctra, ſi velis, & cantharum cerviſiarium. H A. Ludis: age dic ſerio. N E. Nunquam fuiſti in bello ? H A. Ne vidi quidem. N E. At interim opinor, decollaſti anſeres & capos ruſticorum. H A. Perſæpe, & quidem fortiter. N E. Pone machæram argenteam, tria anſerum capita aurea. H A. In quo ſolo? N E. Quo? niſi ſanguinolento? monumentum fortiter effuſi cruoris. H A. Quid ni ? rubet ſanguis anſerinus æque atque humanus. Sed perge, obſecro. N E. Hunc igitur clypeum pro foribus omnium diverſoriorum, in quibus forte verſatus es, affigendum curato. H A. Quid addetur galeæ? N E. Recte ſubmones. Eam facies ore diſſecto. H A. Quam

ob rem? NE. Vt ſpires; deinde ut congruat veſtitui. In vertice quid eminebit? HA. Exſpecto. NE. Caput canis demiſſis auribus. HA. Vulgatum eſt. NE. Adde duo cornua; rarum hoc eſt. HA. Placet. Sed quæ beſtiæ ſuſtinebunt clypeum? NE. Cervos, canes, dracones, gryphes occuparunt principes; tu ponito duas 1 harpyias. HA. Optime conſulis. NE. Reſtat cognomen. Heic illud in primis cavendum, ne plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comenſem, ſed Harpalum à Como: hoc enim nobilium eſt, illud ſordidorum Theologorum. HA. Sic memini. NE. Habeſne quidquam cujus te poſſes appellare dominum? HA. Ne haram quidem. NE. In urbe celebri natus es? HA. In obſcuro pago. non enim fas eſt ei mentiri, unde petis medicinam. NE. Recte eſt. Sed ei pago nullus eſt vicinus mons? HA. Eſt. NE. Et habet alicunde rupem? HA. Habet præruptam. NE. Ergo ſis Harpalus eques ab aurea rupe. HA. Atqui mos eſt magnatum, ut ſuum quiſque ſymbolum habeat vocale: quemadmodum Maximilianus habebat, Tene menſuram: Philippus, Qui volet: Carolus, Vlterius: item alius aliud. NE. Tu adſcribito, Omnis jacta ſit alea. HA. Næ tu percommode dicis. NE. Iam quo firmior ſit hominum opinio, fingito literas à magnatibus ad te miſſas, in quibus identidem appelleris Eques clariſſimus; magnarumque rerum fiat mentio, de 2 feudis, de arcibus, de multis florenorum

1 Harpyæ ab ἁρπάζειν rapiendo ſic dictæ, volucres monſtroſæ; facie Virgines, unguibus vultures referentes; quas deſcribit Virg. 3. Æn.

2 Feudum genus eſt clientelæ quo dignitas, v. aliquid aliud conceditur ea lege, ut ipſe & beneficii hæredes ſemper authorem agnoſcant: ac homagium, ſive clientelæ profeſſionem edant.

millibus,

millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujuſmodi literæ tibi velut elapſæ, aut per oblivionem relictæ veniant ad aliorum manus. HA. Iſtud quidem erit mihi commodum; nam & literas novi, & hanc facultatem multo uſu paravi, ut cujuſvis manum facile effingam. NE. Interdum inſue veſti, aut relinque in crumena, ut quibus ſarciendi negotium dederis, illic reperiant. Illi non ſilebunt; & tu, ſimul ac reſciveris, compones vultum ad iracundiam ac mœſtitiam, quaſi doleat caſus. HA. Et iſtuc jam pridem meditatus ſum, ut faciem tam facile mutem, quam perſonam. NE. Ita fiet, ut nec fucus ſuboleat, & res cum fide ſpargatur. HA. Curabitur ſedulo. NE. Deinde ſodales aliquot adſciſcendi ſunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco, & apud omnes te 1 Ioncherum appellent. Nec eſt, quod heic ſumptum metuas. ſunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod hæc regio ſcatet juvenibus eruditulis, qui mira tenentur ſcribendi libidine, 2 ne dicam ſcabie. Nec deſunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, ſi ſpes quæſtus affulſerit. Ex his aliquot ſuborna, qui in libellis ſuis te prædicent patriæ procerem, idque ſubinde repetatur literis majuſculis. Hàc via vel in Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citius enim & latius diſcurrunt libelli, quam voces, aut quamlibet loquaces famuli. HA. Nec iſta diſplicet ratio. At famuli ſunt alendi. NE. Sunt: at non ales famulos 2 ἀχείρους, & 3 ob id ἀχρείους. Mittantur huc &

1 Ioncherus, vox Germanica, qua Germani nobilium filios ſalutant.

2 *Ne dicam ſcabie*] Alludit ad hoc Iuvenalis: Tenet inſanabile multos Scribendi cacoëthes.

3 Α'χείρους] Id eſt, ſine manibus ἀχρείους, inutiles.

illuc,invenient aliquid. Scis, varias eſſe talium rerum occaſiones. HA. Deſine, teneo rem. NE. Superſunt artes. HA. Aveo ſcire. NE. Niſi ſis bonus aleator, probus chartarius, ſcortator improbus, potator ſtrenuus, profuſor audax, decoctor & conflator æris alieni, deinde ſcabie ornatus Gallica, vix quiſquam te credet equitem. HA. In iſtis quidem jam pridem exercitatus ſum. ſed unde ſumtus? NE. Mane; iſthuc ibam. Eſt tibi patrimonium? HA. Perpuſillum. NE. Poſtquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facile reperies fatuos qui tibi credant; quoſdam etiam pudebit negare; quidam metuent. Iam ut ludas creditores, mille ſunt artes. HA. Earum quidem rudis non ſum. Sed tandem urgebunt, ubi perſpexerint, nihil eſſe niſi verba. NE. Imo nulla eſt commodior ad regnum via, quam debere quamplurimis. HA. Quî ſic? NE. Primum creditor obſervat te non aliter quam obligatus magno beneficio, veretur que ne quam præbeat anſam amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios, quam debitor ſuos creditores; quibus ſi quid aliquando reddas, gratius eſt, quam ſi dono dones. HA. Animadverti. NE. Illud tamen caveto, ne cum tenuibus habeas commercium. Nam hi ob parvulam ſummulam ingentes excitant tragœdias. Placabiliores ſunt, quibus lautior eſt fortuna; cohibet illos pudor, lactat ſpes, deterret metus, norunt quid poſſint equites. Poſtremo, cum inundaverit æris alieni magnitudo, fictis cauſſis alio demigra, atque inde rurſus alio. Nec eſt, quod hujus rei te pudeat. Nulli magis [1] obærati ſunt, quam magni principes. Si quis ruſticus urgeat, finge

1. Obærati, ære accepto obligati, & quaſi oppreſſi.

offenſum

offenſum improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito, verum nec totum, nec omnibus. Illud ubique curandum, ne cui ſuboleat, tibi prorſus exhauſtos loculos. Semper oſtenta. HA. Quid oſtentet qui non habet? NE. Si quid amicus apud te depoſuit, oſtenta pro tuo; ſed artem diſſimula, cura ut caſus videatur. In hunc uſum interdum ſumito pecuniam commodato, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis diſtento profer aureos duos ibi ſepoſitos. Cetera ex te ipſo conjicito. HA. Intelligo. At tandem obruar oportet ære alieno. NE. Scis quantum apud nos liceat equitibus. HA. Nihil non, & quidem impune. NE. Ergo famulos ale non ſegnes, aut etiam ſanguine propinquos, qui alioqui forent alendi. Occurret negotiator quem obvium ſpolient. Reperient aliquid in diverſoriis, aut in ædibus, aut in navibus incuſtoditum. Tenes? Meminerint, non fruſtra datos homini digitos. HA. Si quidem tuto. NE. Cura ut habeas pulchre veſtitos, cum inſignibus. Committe literas fictitias ad ſummates. Si quid clam ſuſtulerint, nullus audebit illos inſimulare: etiamſi quid ſuſpicentur, timebunt equitem dominum: ſin vi prædam extorſerint, bellum vocabitur. His * progymnaſmatibus ad bellum præluditur. HA. O felix conſilium! NE. Iam illud equeſtre dogma ſemper erit tuendum, Ius faſque eſſe equiti plebeium viatorem exonerare pecunia. Quid enim indignius, quam ignobilem negotiatorem abundare nummis, cum interim eques non habeat, quod impendat ſcortis & aleæ? Fac ſemper te adjungas magnatibus,

* *Progymnaſmatibus*] Progymnaſma eſt præexercitamentum & quaſi rudimentum aliquod. Habent omnes artes peculiaria quædam rudimenta, quibus cognitis facilior nobis aditus ad ipſas artes datur.

vel ingeras potius : ne quid pudeat, 1 perfricanda frons eſt, ſed præſertim hoſpitibus; eoque præſtat in celebri quopiam loco vitam agere , puta in 2 thermis, frequentibus diverſoriis. H'A. Iſthuc ipſum erat in animo. NE. Heic ſæpenumero fortuna prædam objicit. HA. Quî ? rogo. NE. Puta, hic aut ille reliquit crumenam , aut oblitus reliquit clavim in ſera promptuarii. Cetera tenes. HA. At. NE. Quid metuis? de ſic culto, de tam magnifice loquente, de equite ab aurea rupe, quis audebit ſuſpicari ? Et, ſi quis forte tam improbus extiterit , quis erit tam audax, ut te appellet ? Interim ſuſpicio derivabitur in aliquem hoſpitum, qui pridie diſceſſerint. Turbabuntur famulitia cum pandocheo.. Tu tranquillus tuam perſonam agito. Hoc ſi acciderit homini modeſto, cordatoque , ſilebit, ne ſimul cum damno lucrifaciat pudorem , qui rem ſuam indiligenter ſervaverit. HA. Non abſurde dicis. nam noſti, opinor, Comitem à vulture albo. NE. Quidni? HA. Apud hunc diverſatus eſt, ut accepi, Hiſpanus quidam, ſpecie cultuque ſane quam liberali. Is abſtulit florenos ſexcentos; nec unquam Comes auſus eſt queri. Tanta erat hominis majeſtas. NE Habes exemplum. E famulis tuis interdum aliquem emandes , in bellum ſcilicet. Is ſpoliatis templis aut monaſteriis quibuſlibet , redibit onuſtus præda bello parta. HA. Hoc quidem eſt tutiſſimum. NE. Eſt & alia ratio conflandæ pecuniæ. HA. Narra, obſecro. NE. In bene nummatos

1 Frons, ut ſupra dictum eſt, ſedes pudoris fuit. igitur hic perfricare frontem idem eſt ac omnem exuere pudorem.

2 Thermæ ἀπὸ τῆς θέρμης dictæ. Loca; aquis calidis vel arte vel natura, referta, aliquando pro balneis uſurpantur Mart. l. 1. *Hic ubi miramur velocia munera thermas.*

finge

finge cauſas irarum, præſertim in monachos aut ſacerdotes, qui nunc apud omnes fere ſumma laborant invidia. Alius irriſerit aut conſpuerit clypeum tuum, alius parum honorifice de te ſit locutus, alius ſcripſerit aliquid, quod in calumniam detorqueri valeat. His per 1 feciales tuos 2 ἄσπονδον πόλεμον denuntia. Sparge minas atroces, excidia, exitia, 3 πανολεθρίας meras: territi venient ad componendam litem. Ibi fac magno æſtimes tuam dignitatem, hoc eſt, iniquum petas, ut æquum feras. Si poſtules tria millia, pudebit minus offerre, quam ducentos aureos. HA. Aliis minitabor leges. NE. Iſtud propius quidem accedit ad ſycophanticam; ſed tamen juvat & hoc in partem. Sed heus, Harpale, pene exciderat, quod dictum in primis oportuit; puella quæpiam bene dotata in matrimonii naſſam illaqueanda eſt. Habes apud te 4 philtrum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es, rides blandum. Sparge, te magnis promiſſis aſcitum in aulam Cæſaris. Amant puellæ Satrapis nubere. HA. Novi quibus hoc bene ceſſerit. Ceterum quid ſi fucus tandem erumpat, & inſiliant undique creditores? Irridebor perſonatus eques. Nam id apud iſtos turpius eſt, quam ſi templum ſacrilegio ſpolies. NE. Heic oportet meminiſſe perfrictæ frontis. Illud in primis, quod nullis unquam temporibus magis licuit audacia pro ſapientia uti, quam hodie.

1 *Feciales*] Sacerdotes legati, per quos olim Romani fœdera cum hoſtibus ſanciebant; & res repetebant, bellumque denunciabant.

2. Α'σπονδον πόλεμον] Id eſt, irreconciliabile bellum.

3 Πανολεθρίας] Id eſt, omnium rerum deſtructiones.

4 Philtrum hic ſumitur Metaphor. pro corporis venuſtate, quam noſtra lingua *bonne grace* appellamus: alias ſignificat pharmacum amorem concilians: horum uſum diſſuadet Ovid. lib. 2. de arte.

Com-

Comminiſcendum eſt aliquid quod excuſes. Deinde nunquam deerunt candidi, qui faveant tuæ fabulæ, nonnulli civiliores diſſimulabant intellectum fucum. Poſtremo, ſi nihil aliud, profugiendum eſt aliquo in bellum, in tumultum. Quemadmodum * κλύζει θάλασσα πάντα τἀν ἀνθρώπων κακά· ita bellum operit omnium ſcelerum ſentinam. Nec enim habetur hodie bonus belli dux, niſi tali tirocinio præparatus acceſſerit. Hoc erit extremum aſylum, ſi cuncta fefellerint. Verum omnis movendus erit tibi lapis, ne huc veniatur. Vide ne te ſecuritas opprimat; oppidula minuta fuge, in quibus ne pedere quidem licet, ni populus ſciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus eſt licentiæ, niſi ſi qua ſit ɪ Maſſiliæ ſimilis. Diſſimulanter expiſcare quid quiſque de te loquatur. Vbi ſenſeris hujuſmodi voces increbreſcere. Quid agit? cur heic tot annos moratur? cur non reviſit patriam? cur negligit arces ſuas? unde ducit imagines? unde tantæ profuſioni facultates? Hoc genus, inquam, voces, ubi cœperint magis ac magis gliſcere, tum mature tibi de migrando cogitandum eſt: ſed ſit fuga leonina, non leporina. Adſimula, te vocari in aulam Cæſaris ad res magnas, brevi te adfuturum cum exercitu. Non audebunt in abſentem hiſcere, quibus eſt quod nolint amittere. Sed in primis tibi cenſeo cavendum genus iſtud hominum poëticum, irritabile, nigrumque. Illinunt chartis, ſi quid illos habet male: ſubitoque per orbem ſpargitur quidquid illeverint. HA. Diſpeream, ni mihi vehe-

* Κλύζει &c.] Id eſt, Eluit mare omnium hominum mala.

ɪ Satis nota eſt Maſſilienſium ſeveritas in puniendis ſontibus; ideo diſſuadet Harpalonem ne talem urbem ſeligat ut ibi ſuam artem exercere intendat.

menter

menter placet tuum conſilium. Efficiam, ut intelligas, te nactum docile ingenium, & juvenem minime ingratum. Equum quem primum te dignum nactus in paſcuis fuero, tibi dono mittam. NE. Nunc ſupereſt, ut quod pollicitus es, viciſſim præſtes. Quid eſt, cur tantopere affectes falſam opinionem nobilitatis? HA. Nullam aliam ob cauſſam, niſi quod his omnia licent impune. An hoc tibi leve videtur momentum? NE. Vt peſſime cedat, mors una debetur naturæ, etiamſi vixiſſes in 2 Carthuſia. Et levius moriuntur in rota, quam qui moriuntur calculo, podagra aut paralyſi. Nam militare eſt, cedere, nihil hominis ſupereſſe poſt mortem, præter cadaver. HA. Sic opinor.

3 Ἀστραγαλισμὸς, *ſive talorum luſus.*

QUIRINUS, CAROLUS.

QU. DIſce, inquit Cato, ſed à doctis. Cupio itaque, mi Vtenhovi, te magiſtro diſcere, quam ob rem priſci illi religionis antiſtites edixerint, ut clerici 4 talaribus tunicis uterentur, hoc eſt, uſque ad talos demiſſis. CA. Duabus, opinor, de cauſis. Primum verecundiæ gratia, ne quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab ilibus uſque ad imos pedes corpus tegit, neque ſubligaribus aut femoralibus

2 Carthuſia, *la grande Chartreuſe*, nobile Carthuſianorum cœnobium, ac aliorum caput, in Delphinatu ſitum.

3 Ἀστράγαλος, talus, oſſiculum prope quadratum intra infimos tibiæ & ſuræ proceſſus.

4 Talares tunicæ explicat ipſe quid ſint: Talaria vero erant Mercurii alata calceamenta Virg. Æn. 4. pedibus talaria nectit aurea. Talaria induere, i. e. ad fugam ſe componere.

vulgo

vulgo utebantur. Eadem de cauſſa turpe eſt fœminis brevioribus uti veſtimentis, quo magis conſultum ſit ſexus pudori. Deinde ut non ſolum moribus, verum etiam habitu differrent à populo, in quo ut quiſque eſt profaniſſimus, ita breviſſimis tunicis uti gaudet. Qu. Non diſſimile veri eſt quod narras. Ceterum ex Ariſtotele Plinioque didici, nulli hominum eſſe talos, ſed tantum quadrupedibus, non tamen omnibus, ſed biſulcis pleriſque, nec rurſus his niſi in tibiis poſterioribus. Vnde igitur veſtis dici talaris poteſt, quam geſtat homo, niſi fuerunt homines olim quadrupedes, juxta fabulam Ariſtophanis? Ca. Imo ſi credimus OEdipo, & quadrupedes, & tripedes, & bipedes inveniuntur homines; nec raro nobis è bello redeunt unipedes, interdum 1 apodes: ſed quod ad tali vocabulum attinet, rectius mireris, ſi legas Horatium, qui fabulis quoque talos attribuit. Sic enim, opinor, ſcribit in Arte poëtica;

Securus, cadat, an recto ſtet fabula talo.

Qu. Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos 2 Tmolus habet aures, & 3 naves loquuntur, & ſaltant quercus. Ca. Quin & Ariſtoteles tuus hoc te docere poterat, eſſe talos dimidiatos, quos ille vocat ἡμιαστραγάλους, quales tradit eſſe lyncum generi. Addit, leonibus ineſſe quiddam vice tali, ſed anfractuoſum, quod ille vocat λαβυρινθῶδες, Plinius vertit tortuoſum. Denique ubicunque committuntur oſſa oſſibus ad flexus commoditatem, cava promi-

1 *Apodes*] Sine pedibus. Aviculæ item ſunt de genere hirundinum apodes dictæ.

2 Tmolus mons Lydiæ ex quo profluit Pactolus.

3 *Naves*] Argo fuiſſe vocalem, autores ſunt poëtæ, qui Argonauticam ſcripſerunt. Orpheus & Amphion ſaxa & arbores cithara moviſſe dicuntur.

nentibus

nentibus inter ſe reſpondent, utrinque lubrica cartilagine communitis, ac velut incruſtatis partibus, ne mutuo attritu ſeſe lædant, ut idem docet Ariſtoteles. In his fere eſt aliquid quod à tali ſimilitudine pariter & uſu non diſcrepat; velut in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis ſexus eſt, prominet quiddam talo ſimile, quod Græci σφυρὸν appellant. Rurſus in flexura genu, quod, ni fallor, ἰγνὺν appellant, quidam vertebram, Simile quiddam videmus in coxendicibus, in humeris; poſtremo in commiſſuris digitorum, pedis, ac manus. Quod ne tibi mirum videatur, Græci tradunt, ἀστραγάλων vocabulum apud probatos auctores tributum etiam oſſibus, quibus ſpina connectitur, præſertim in cervice. Citant etiam hoc carmen:

1 Ἐκ δέ μοι αὐχὴν ἀστραγάλων ἐάγη.

Quoniam autem Ariſtoteles tradit, priores tibias animanti datas ad celeritatem, & ob id carere talis; poſteriores ad ſtabilitatem, quod in eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quæ calcibus feriunt; Flaccus dum ſignificare vult, fabulam non ejectam, ſed ad finem uſque peractam, dicit, illam ſtetiſſe fixo talo: nec aliter tribuit fabulæ talum quam nos libro tribuimus calcem, & volumini umbilicum. Qu. Næ tu probe Grammaticum agis. C A. At quo magis id credas, Græci litteratores ἀστράγαλον dici volunt à στρέφω, & α particula privativa, quod minime flectatur, ſed immobilis ſit. Quanquam alii malunt, ἀστράγαλον, interjecta litera ρ, dictum pro ἀστάγαλον, quod lubrica volubilitate ſtare neſciat. Qu. Ad iſtum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Neſcio. C A. Non uſque adeo.

1 Ἐκ δέ μοι &c. Id eſt, Effracta mihi cervix eſt extra talos.

videbitur

videbitur abſurda divinatio, ſi cogites, quantam habeat caliginem vocum primitiva origo : tum in re nullam eſſe contrarietatem : quod apparebit, ſi propius inſpicias. Volubilis eſt talus, ſed ita volubilis, ut eam partem cui innectitur, reddat ad ſtandum firmiorem : deinde os oſſi connectit, ne facile 1 luxari queat. Qu. Tu vel ſophiſtam agere poſſis, quantum video, ſi libeat. Ca. Sed nihil eſt, Taleſi, quod nos torqueat etymologia vocis. Nam quod hodie Græci vocant ἀστράγαλον, priſci, quorum eſt Callimachus, dixerunt ἄστριον. cujus hoc refertur hemiſtichium; 2 Δίκα δ' ἄστρια ἔνυτο λύτρον· unde quemadmodum ἀστραγαλίζειν, ita & ἀστρίζειν dicebant, talis ludere. Qu. Quale eſt igitur illud quod proprie talum vocant? Ca. Eſt id quo nunc ludunt puellæ : olim puerorum erat luſus, quemadmodum 3 nuces. De quo eſt illud Græcorum, 4 Ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς. cum iram levi de cauſſa ſuſceptam indicant. Rurſus Horatius in Odis : Nec regna vini ſortiere talis. Item in Sermonibus : Te talos, Aule, nuceſque, &c. Poſtremo dictum illud Lacedæmonii, ni fallor, pueros eſſe fallendos talis, viros jurejurando. Hunc talum negant in ullo animante inveniri, quod ſit μώνυχον, hoc eſt, ungula ſolida, excepto aſino Indico unicorno : aut quod ſit πολυσχιδής. hoc eſt, pede in multos digitos ungulaſve fiſſo ; quod genus ſunt leo, panthera, canis, ſimius, homo & avis, aliaque permulta. Quæ vero

1 Luxari, i. e. ſuo loco moveri : videtur derivari à Græc. λύω ſolvo.

2 Δίκα δ' &c. Id eſt, Decem vero talos cepit præmium.

3 Nuces, hinc proverbiales locutiones nuces relinquere, nuces intermittere pro, relinquere pueriles nugas : *Et nucibus facimus quæcumque reliƈtis* Perſ. ſat. 1.

4 Ἀμφ' &c.] Id eſt, Ob talos iratus.

δίχηλα

δίχηλα ſunt, hoc eſt, ungula biſulca, pleraque talum habent, idque, ut rectè dicebas, in poſterioribus cruribus. Vni homini duplici de cauſſa tali non ſunt; primum quia bipes, deinde quia quinis digitis fiſſos habet pedes. Qu. Iſta frequenter audivi. Ceterum pervelim, mihi ſitum ac formam tali deſcribi. Nam iſtud luſus genus etiam puellis hodie faſtiditum eſt, ſed aleam, chartas alioſque maſculos luſus affectant. Ca. Non mirum, cum affectent & Theologiam. Verum etiamſi mathematicus ſim, aut pictor, aut etiam 1 plaſtes, non poſſim tibi melius tali formam exhibere, quam ipſo talo: niſi mavis, ut tibi deſcribam per literas, ut illi ſolent. Qu. Habeſne talum? Ca. En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cum in cubo, & alea, ſeu teſſera ſint ſex; in ambitu quatuor, in ſummo & imo duo. Qu. Sic eſt. Ca In talo, quoniam ſumma pars & ima curvatur: non ſunt niſi quatuor latera: quorum unum vides velut in dorſum intumeſcere? Qu. Video. Ca. Quod eſt è regione, cavum habere. Illud Ariſtoteles vocat πρανές, id eſt, pronum; hoc, ὕπτιον, id eſt, ſupinum. Velut in congreſſu uxoris & mariti, cum dant operam liberis, mulier ſupina eſt, vir pronus; & manus, ſi vola ſpectet terram, prona eſt; ſi invertas, ſupina. Quamquam oratores & poëtæ nonnunquam his verbis abutuntur; quod ad hanc rem nihil attinet. Qu. Iſthuc quidem eleganter oculis ſubjeciſti. Inter reliqua duo latera quid eſt diſcriminis? Ca. Alterum modice cavatum eſt, ut oſſi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minuſque armatum eſt cartilaginea tunica, ſed tantum nervo & pelle tegi-

1. Plaſtes à gr. πλάσσω fingo, formo. eſt igitur fictor.

tur.

tur. Qu. Video. CA. Pronum latus nihil habet nervorum, ſed ſupinæ partis concavò adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris ſummo, lævi imo. Qu. Pulcre narras : ſed unde dignoſcas dextrum à ſiniſtro? CA. Recte admones. Nam perperam docui, niſi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, ſimulque, quod volebas, ſitum indicabo. Talus eſt in ipſa 1 ſuffragine cruris infra coxam. Qu. Complures arbitrantur, juxta pedem eſſe. CA. Errant. Is qui proprie dicitur talus, eſt in ſuffraginibus, quas Græci καμπὰς vocant, ſed crurum, ut dixi, poſteriorum. Inter pedem tuum & genu tibia eſt. Qu. Sic opinor. CA. Poſt genu καμπή. Qu. Aſſentior. CA. Nam qui flexus eſt homini in brachiis, idem eſt quadrupedibus in cruribus poſterioribus; ſimiam excipio ſemihominem. Itaque quod genu eſt in cruribus, id cubitus eſt in brachiis. Qu. Animadverto. CA. Itaque flexus flexui reſpondet. Qu. Illud dicis, crurum poſteriorum & priorum. CA. Tenes. In ea igitur ſuffragine, quæ reſpondet ſuffragini, quæ eſt poſt genu, ſtat talus erectus, cum ſtat quadrupes, cujus ſumma & ima pars leniter incurvatur, quanquam non prorſus eodem modo. Nam ſuperior replicatur in cornua quædam, quas Ariſtoteles appellat κεραίας, Theodorus vertit antennas, juxta quas ſe ſubmittit pronum latus: ima tale nihil habet. Qu. Plane video. CA. Illud ergo latus quod ſpectat tibias priores, Ariſtoteles vocat ſupinum: quod illi adverſum eſt, pronum: Rurſum ſunt duo latera, quorum alterum intus ſpectat tibiam poſteriorem, puta lævam aut

1 Suffrago in poſterioribus quadrupedum pedibus; quod in prioribus genu dicitur: ſuffragines ſunt quoque vitis ſoboles radicibus adhærentes.

dextram,

dextram, alterum ſpectat foras. Quod introrſum ſpectat, Ariſtoteles appellat κῶλον. quod foras, ἰσχίον. Qu. Prorſus oculis rem video. Jam ſupereſt ut nobis indices quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam qui luſus noſtra memoria dicitur in uſu fuiſſe, nihil convenit cum iis quæ comperimus apud priſcos auctores de hoc ludendi genere. C A. Ac ſane fieri poteſt, ut quemadmodum hodie chartis ac teſſeris ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteres talis luſitandi ratio, Qu. Probabile eſt quod dicis. C A. Theodorus Gaza, ſive, ut alii malunt appellare, Theſſalonicenſis, vertens Ariſtotelis librum de Hiſtoria animalium ſecundum, ait, tali latus, quod foras transverſum ſpectat, Canem vocari; quod introrſum ad alterum crus, Venerem. Ceterum hoc quidem de ſuo addidit. Nam Ariſtoteles hæc tantum ponit: 1 Τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον εἴσω, καὶ τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ ἰσχία καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. Cæterum quando conſtat, ab aliis Veneris jactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus eſt qui ſummam faciem habet cum alio congruentem, demiror quid ſequutus Theodorus, unum latus appellet Venerem. Eraſmus noſter, quem communem habemus amicum, hujuſmodi obſervationum non admodum curioſus, in proverbiis aliquot ex auctoritate veterum indicat quædam de ludo talorum. velut in proverbio, Non Chius, ſed Cous, refert, Coum & Senionem eundem eſſe quem Græci ἐξίτην dicunt. Idem tradit in

1 Τὸ μὲν &c.] Hoc eſt, Atque illud quidem, quod pronum eſt, foras: quod vero ſupinum, intus. & cola quidem intus ex adverſo inter ſe, iſchia autem quæ vocat, foras; ſupra vero antennæ.

proverbio,

proverbio, 2 Chius ad Coum, (addens Chium eundem eſſe, cum Cane.) Coi jactum fuiſſe felicem, Canis infelicem, teſte Perſio: 3

----Quid dexter Senio ferret,
Scire erat in votis, damnoſa canicula quantum
Raderet.-----

Itidem Propertius;

Semper damnoſi ſubſiluêre canes.

Et Ovidius, libro de Triſtibus ſecundo, damnoſos Canes appellat. Addit ex Martiale, Senionem videri per ſe felicem: ceterum infelicem fieri, ſi accedat Canis. Sic enim loquitur:

Senio nec noſtrum cum Cane quaſſat ebur.

Jam Veneris jactum eſſe ut rarum, ita feliciſſimum, indicat Martialis in Apophoretis: 4

Cum ſteterit vultu nullus tibi talus eodem,
Munera me dices magna dediſſe tibi.

Tot autem talis ludebatur, quot quiſque habet latera. Nam teſſeris non plus tribus ludi ſolet. Sed propius ad ludi rationem facit, quod ſcribit Suetonius in Octavio Auguſto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epiſtola hæc: inter cœnam luſimus 5 γεροντικῶς: & heri & hodie. Talis enim jactatis ut quiſque canem aut ſenionem miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios in medium conferebat, quos tollebat univerſos qui 6 Venerem jecerat. Qu. Do-

2 Chius ad Coum de inæquali comparatione.

3 Perſ. ſaty. 1

4 Apophoreta Epigrammatum Martial. liber 14. ita dictus: Apophoreta autem, erant dona quæ in ſaturnalibus convivis domum ferenda tradebantur: Veſpaſianus dabat ſicut ſaturnalibus apophoreta viris; ita & per Calendas martias fœminis. Suet. in Veſp.

5 Seniliter: ut ſenes otio dediti.

6 Venus in talis primas habet: eſt autem Veneris jactus, cum omnes talorum numeri jacti erant.

cuiſti, feliciſſimum eſſe jactum, cum omnes tali quatuor oſtenderint diverſum latus, quemadmodum in teſſerarum ludo fortunatiſſimus eſt, qui dicitur Midas; at nondum declaraſti, hunc jactum dici Venerem. Cᴀ. Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in Cupidinibus: 3 Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοποῦ, μάλιστα δὲ εἴ ποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι, προσεκύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. Loquitur autem illic de Venere. Qu. Si falſus eſt Theodorus, duo tantum latera ſuis vocabulis deſignantur. Cᴀ. Fortaſſis alicujus auctoritatem ille ſecutus eſt, quæ nos fugit: quod apud auctores compertum eſt, afferimus in medium. Nam ſunt qui meminerunt de numero Steſichorio in talis, quem putant ogdoadem eſſe: item de Euripideo, qui continebat quadraginta. Qu. Reſtat ut luſus leges præſcribas. Cᴀ. Non arbitror, pueros iiſdem uſos legibus, quibus ſe uſum fuiſſe ſcribit Octavius. Nec probabile eſt, hoc ludendi genus quod commemorat, fuiſſe publicum. Id ſi fuiſſet, ſatis erat dixiſſe, Inter cœnam luſimus talis. Sed mihi ſubindicare videtur, novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam ſenibus, minimeque torquentem animos ſolicita cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures luſus, ut levius ſit intendere ſtudiis. Qu. Profer, obſecro te, reliquos talos, ut experiamur. Cᴀ. Sed deeſt nobis 4 turricula volvendis talis, deinde tabula. Qu. Suffecerit

3 *Καὶ βαλὼν &c.*] Id eſt. Et jactans quidem ad ſcopum, maxime vero, ſi quando ipſam deam feliciter jactaſſet nullo ſcilicet talorum æquali figura cadente, adorabat, arbitratus, ſe deſiderio ſuo fruiturum.

4 *Turricula*] Quam etiam pyrgum vocant. *Horat.* Mitteret in pyrgum talos. eſt autem vaſculum in quo tali agitantur.

hæc

hæc menſa ad qualecunque ſpecimen exhibendum. Pro turricula ſuffecerit cyathus aut pileum. CA. Imo complexus cavarum manuum. Jactus ſæpius oſtendit ſupinam partem, quam pronam, & pronam ſæpius, quam ſenionem, aut canem. Qu. Videtur. CA. Si inter quatuor talos extiterit unus canis, expones nummum; ſi duo, duos; ſi tres, tres; ſi quatuor, quatuor. Item quoties jeceris ſenionem, toties recipies unum è nummis. Qu. Quid, ſi ſenionem cum cane? CA. Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. Qu. Quid, ſi talus oſtendat partem ſupinam aut pronam? CA. Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. Qu. Placet devolutio. CA. Nunc appone ſortem. Qu. Experiamur abſque periculo. CA. Vis tu tantam artem diſcere gratis? Qu. Verum impar certamen eſt inter artificem & rudem. CA. Atqui ſpes lucri, & damni metus, reddet te attentiorem. Qu. Quanti certabimus? CA. Si vis cito diteſcere, centum ducatis. Qu. Vtinam ſint quos deponam! Tutius eſt paullatim diteſcere. En tibi ſolidum aſſem. CA. Age, addemus 1 puſillum puſillo, quemadmodum monet Heſiodus: ſic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte Felix auſpicium. canem habes, appone nummum, & poſthac agnoſce damnoſum latus. Da talos. Qu. Felicius auſpicium. treis habes canes; appone. CA. Inſidiatur tibi fortuna. mitte, ſed circum volutos, ô bone. Labor irritus; pronum habes, & ſupinum. Succedo; trade talos. Qu. O factum bene! rurſum

1 Iuxta verſiculum. *Adde parum parvo magnus cumulatur acervus.*

treis

treis video canes. CA. * Μὴ πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον. Illectat, inquam, te fortuna. Sed heus tu, ad hunc quidem modum edoctus ſum. At mea ſententia ſecus luſit Octavius. Qu. Quomodo? CA. Qui canem jecerat, apponebat denarium, ut diximus; qui ſenionem, nihil quidem auferebat, ſed alter ponebat. Qu. Quid, ſi plures ſeniones exiſtent? CA. Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatum acervum ſemel tollebat Venus. Et illud addas licebit: Cui nec ſenio obtigerit, nec canis, nihil aliud quam mittendi vicem perdet. Qu. Non recuſo. CA. Mihi videtur & hoc elegantius, ſi tertio quiſque jactu defungatur qui talos tenet, & mox alteri tradat vices. Qu. Placet: ſed quota 1 Venus finiet ludum. CA. Tertia, ſi videtur. Deinceps liberum erit de integro paciſci. Siquidem tum raro, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. Qu. Fiat, ſed præſtat occludere fores, ne noſtræ culinæ regina videat nos puerorum more ineptientes. CA. Imo ſeniliter potius. Adeone loquacem habes famulam? Qu. Tam futilem, ut ſi deſint homines quibus narret quidquid domi geritur, longo ſermone gallinis narret ac felibus. CA. Heus puer, claude oſtium, & obde peſſulum, ne quis ſubitus interveniat ſpectator, quo liceat ad ſatietatem uſque ludere.

* Μὴ πρὸ &c.] Id eſt, Ne ante victoriam encomion. Vide proverbium.

1 Vide de hac re differentem Polyd. Vergilium lib. 2. de Invent. cap. 13.

Senatulus, ſive

2 ΓΥΝΑΙΚΟΣΥΝΕΔΡΙΟΝ.

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA, JULIA, CATHARINA.

CO. QVod felix fauſtumque ſit huic ordini, totique Reipublicæ fœmineæ, & frequentes hodie conveniſtis & alacres; unde ſpem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius cuique ea ſuggerat in animum, quæ ad communem omnium & dignitatem & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis noſtris deceſſerit, quod, cum viri quotidianis conventibus ſuum agant negotium, nos colo telæque aſſidentes cauſam noſtram deſerimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos ſit ulla Reipublicæ diſciplina, & viri nos pene pro delectamentis habeant, vixque hominis vocabulo dignentur. Quod ſi, qua cœpimus, pergamus, divinate vos ipſæ, quo tandem res ſit evaſura: vereor enim verba ſiniſtri ominis eloqui. ut dignitatem noſtram negligamus, certe incolumitas debet eſſe curæ. At ſapientiſſimus ille rex ſcriptum reliquit, Ibi demum eſſe ſalutem, ubi multa conſilia. Habent epiſcopi ſuas ſynodos, habent monachorum greges ſua conciliabula; habent milites ſuas 3 ſtationes, habent fures ſua 4 conventicula: denique habet & formicarum genus ſuos congreſſus. Solæ omnium animantium mulieres nunquam coïmus. MA. Sæpius quam

2 Γυναικοσυνέδριον.] Id eſt, Conciliabulum mulierculaꝛum.

3 De militum ſtationibus, ſupra in notis dictum fuit.

4 Rectè conventicula. plerumque enim hæc vox in malam partem ſumitur.

decet.

decet. Co. Nondum interloquendi tempus eſt. ſinite me perorare; dabitur ſingulis dicendi locus. Neque novum eſt quod facimus; vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos mille trecentos, ni fallor, 1 Heliogabalus Cæſar laudatiſſimus. Ps. Quî laudatiſſimus, quem unco tractum in cloacam projectum eſſe conſtat? Co. Rurſus interpellor. Si quem hac ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Chriſtum, quod in crucem ſuffixus ſit: pium Domitium, quod domi ſit mortuus. Atqui nihil objicitur Heliogabalo atrocius, quàm quod ſacrum ignem, qui à Veſtalibus ſervabatur, in terram abjecerit; quodque domi in 2 larario Moſen habuerit & Chriſtum, quem illi contumeliæ cauſa 3 Chreſtum vocabant. Is igitur Heliogabalus inſtituit, ut quemadmodum Imperator cum ſuis habebat ſenatum, in quo de rebus communibus conſultaret: ita haberet & mater illius Auguſta ſenatum ſuum, in quo de fœmineæ gentis negotiis tractaretur; quem viri vel jocandi, vel diſcernendi gratia, Senatulum vocabant. Hoc exemplum tot jam ſeculis intermiſſum res ipſa jam dudum monet nos inſtaurare. Nec ullam moveat, quod Paulus Apoſtolus vetat mulierem loqui in cœtu, quam ille vocat Eccleſiam, de cœtu virorum loquitur; hic cœtus eſt muliebris. Alioqui ſi ſemper tacendum erat fœminis, in quem uſum na-

1 Heliogabalus, monſtrum hominis, cujus & libido & ſcelera omnibus innotuerunt: eum, inſidias ſtruere Alexandro conſobrino quem Imperii conſortem declaraverat, cum intellexiſſent milites, una cum matre interfecerunt, & utriuſque corpus in Tyberim projectum. Herod. l. 5.

2 *Lararium*] Sacrarium domeſticum, in quo Lares & Dii peculiares adorabantur. Quod autem hic Heliogabalo attribuitur, Lampridius Alexandro Severo adſcribit.

3 Chreſtum, pollutum, à χραίνω polluo item coloro.

tura dedit nobis & linguam non minus expeditas quam ſunt virorum, & vocem non minus ſonoram? quanquam illi ſonant raucius, ac propius referunt aſinos, quam nos. Verum illud oportet nobis omnibus eſſe curæ, ut ea gravitate tractemus hoc negotium, ne rurſus viri * Senatulum appellent; aut fortaſſe probroſius aliquod nomen excogitent, ut ſolent in nos libenter eſſe dicaces. Quanquam ſi liceat illorum comitia veris æſtimare, pluſquam muliebria videri poſſint. Videmus, monarchas tot jam annis nihil aliud quam belligerari: inter Theologos, ſacerdotes, epiſcopos, & populum nihil convenire: 1 quot homines; tot ſententiæ; & in his ipſis pluſquam muliebris eſt inconſtantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia eſt. Si nobis eſſent traditæ rerum habenæ, aliquanto, ni fallor, tolerabilius haberent res humanæ. Non eſt fortaſſe fœminei pudoris, tantis proceribus tribuere ſtultitiam: at fas eſt, opinor, recitare, quod ſcripſit Solomon, Proverbiorum capite decimo tertio: Inter ſuperbos ſemper jurgia ſunt. qui autem agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia. Sed ne vos longiore morer procemio, uti ſingula gerantur ordine, decenter & ſine tumultu, primo loco tractandum erit, quæ debeant intereſſe concilio, quæ ſubmovendæ ſint. Nam immodica turba, tumultus eſt verius, quam conci-

* *Senatulum*] Mulierum ſenatum inſtituit Heliogabalus in colle Quirinali. Vbi à matronis facta Senatuſconſulta ridicula, Semiramira appellata, de legibus matronalibus: quo veſtitu incederent, ad cujus oſculum venirent, &c. Vt autor eſt Lampridius

1 Quot homines, ex Ter. Phorm. ubi Hegio ſic loquitur: quot homines tot ſententiæ: cui congruit illud Perſii, ſat. 5. *Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus; velle ſuum cuique, nec voto vivitur uno.*

lium,

lium : & paucorum conſeſſus habet quiddam tyrannicum. Huc ego cenſeo nullam recipiendam virginem, eo quod incident permulta, quæ non decet illas audire. Iu. At quo ſigno dignoſcas virgines? An pro virginibus habebuntur, quæcunque coronam geſtant? Co. Non. At nuptas tantum recipiendas cenſeo. Iu. Et inter nuptas virgines ſunt, quæ maritos habent eunuchos. Co. Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptæ pro mulieribus habeantur. Iu. Alioqui ſi non excludimus niſi virgines, erit immenſa turba, nec multum decreſcet numero. Co. Excludentur & plus quam ter nuptæ. Iu. Quam ob rem? Co. Quoniam illis velut emeritis debetur miſſio. Idem cenſeo de ſeptuageſimum annum egreſſis. Statuendum ne qua nominatim de viro ſuo loquatur petulantius: in genere fas ſit; ſed ea moderatione, ne quid nimis. Ca. Qui minus hic libere de viris liceat dicere, cum ipſi de nobis nuſquam non loquantur? Meus Titius ſi quando ſtudet eſſe conviva feſtivior, narrat quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque raro multa ſolet affingere. Co. Si velimus fateri verum, noſtra dignitas pendet à viris: eos ſi 2 traducimus, quid aliud quam nos ipſas dehoneſtamus? Quanquam autem habemus non paucas juſtæ querimoniæ cauſſas, tamen expenſa rerum omnium ſumma, noſtra potior eſt, quam illorum conditio. Illi dum quærunt rem, per omnes terras ac maria volitant, non ſine capitis diſcrimine: illi, ſi bellum incidat, excitantur buccina, ferrei ſtant in acie, dum nos domi ſedemus tutæ. Si quid committunt adverſus leges, gravius in illos animadvertitur;

2 Traducere hoc in loco, ſiniſtram famam ſpargere. Martial. lib. 8. *multoque magis traduceris* Aphor. græc. *παραδειγματίζειν.*

noſtro ſexui parcitur. Denique magna ex parte in nobis ſitum eſt, ut commodos habeamus maritos. Reſtat ut de conſeſſus ordine ſtatuatur, ne nobis eveniat, quod frequenter uſu venit regum, principum ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menſes litigant, antequam poſſint conſidere. Itaque cenſeo, primum eſſe debere nobilium ordinem; & in his præcedent quæ quatuor habent nobilitatis partes: proximæ, quæ tres: deinde, quæ duas: poſtremæ, quæ unam: poſtremo, quæ dimidiatam. Et in ſingulis ordinibus locus ex antiquitate deſignabitur. Nothæ in ſuo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter conſeſſus erit plebeiarum. In hoc primas tenebunt quæ copioſiorem ſobolem enixæ ſunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum quæ nondum pepererunt. CA. Quo mittis viduas? CO. Commode mones. Iſtis locus dabitur in medio matrum, ſi modo liberos habent habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. IU. Quem locum deſignas ſacerdotum ac monachorum uxoribus? CO. De his proximo conſeſſu deliberabimus. IU. Quid de his, quæ corpore faciunt quæſtum? CO. Non patiemur, hunc ſenatum admixtu talium inquinari. IU. Quid de concubinis? CO. Iſtarum non ſimplex eſt genus; de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum eſt, quomodo fieri debeat. Senatuſconſultum, punctiſne, an calculis, an ſuffragiis vocalibus, an porrectis digitis, an 1 diſceſſione. CA. In calculis dolus eſt, quemadmodum & in punctis: 2 ſi pe-

1 Diſceſſione, in conſultando per diſceſſionem aliquando ſententiam approbabant, tunc enim cum unius exquiſito voto, cæteri qui in ſuffragium ituri erant, in illius ſententiam pedibus irent, vel ſi manum porrigerent.

2 Si pedibus eatur; vide ſuprà.

dibus

dibus eatur in ſententiam, quoniam veſtes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, uti voce pronunciet unaquæque quod ſentit. Co. At difficile eſt numerare voces. Deinde cavendum ne fiat pro concilio 1 convicium. CA. Nihil fiet abſque notariis, ne quid poſſit excidere. Co. Ita quidem conſultum eſt numero. Sed quibus modis excludes convicium? CA. Ne qua loquatur niſi rogata, & ſuo ordine. Quæ ſecus fecerit, è ſenatu movebitur. Tum ſi qua quid effutierit eorum, quæ heic aguntur, ſilentio plectetur triduano. Co. Hactenus de ratione tractandi. Nunc accipite, quibus de rebus conſultandum ſit. Primam oportet eſſe curam dignitatis: ea potiſſimum ſita eſt in cultu. Cujus rei tantus eſt neglectus, ut hodie vix agnoſcas diſcrimen inter nobilem & plebeiam, inter nuptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo ſublatus eſt pudor, ut quidvis uſurpent quælibet. Videre eſt pluſquam plebeias ac loci plane ſordidi, veſtiri holoſericis, undulatis, florulentis, virgatis, byſſinis, aureis, argenteis, pellibus 2 zebellinis, Madauricis, cum interim maritus domi conſuat calceos. Digitos habent ſmaragdis & adamantibus onuſtos. nam uniones nunc vulgo faſtidiuntur. Ne quid querar de ſuccinis & coralliis & crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem ſexus cingulis uti ſericis, ac fimbrias veſtium ſerico limbo decorare: nunc geminum eſt malum, & res familiaris exte-

1 *Convicium*] Convicium Iureconſulti dictum putant quaſi convocium.

2 Zebellinis, pelles quæ ex Ruſſia apportantur: Madauricis ex Affrica. Madaura autem patria Apulei qui ideo Madaurenſis dictus eſt: Madaura eſt urbs in Numidiæ confinio.

nuatur, & ordo, qui dignitatis eſt cuſtos, confunditur. Si 3 pilentis & lecticis eboratis ac byſſo tectis vehuntur plebeiæ, quid relictum eſt nobilibus ac potentibus? Et ſi vix equiti nupta caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet Ducis aut Comitis uxor? Atque hæc res hoc eſt intolerabilior, quod mira temeritate ſubinde mutamus cultum. Pridem è porrectis à vertice cornibus pendebant linteamina. Hoc ornatu fœminæ principes diſcernebantur à plebeiis. Illæ, ne quid conveniret, ſumſerunt pilea, foris oſtentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim vulgus arripuit. Rurſus mutato cultu ſumſerunt 4 flammea nigra byſſo. Id fœminarum vulgus non ſolum auſum eſt imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique, & gemmas. Olim nobilium erat, à fronte atque à temporibus revulſis pilis in verticem capillos cogere. Non diu licuit, mox quælibet æmulatæ ſunt. Tandem demiſerunt crines in frontem; protinus & hoc imitatæ ſunt plebeiæ. Solæ nobiles olim habebant 5 laterones & anteambulones; & ex his unum delicatum, qui ſurrecturæ manum porrigeret, qui lævam incedentis brachio dextro fulciret. nec hoc honoris concedebatur niſi bene nato. Nunc ut paſſim id faciunt matronæ, ita quoſlibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad geſtandam à tergo caudam. Item olim ſolæ nobiles ſalutabant oſculo, nec quemvis ad oſculum recipiebant, imo ne dextram quidem porrigebant quibuſlibet.

3 *Pilentum*], Vehiculi genus apud Livium, quo matronæ per urbem vehebantur.

4 *Flammea*] Ornamenta capitis, quæ, ut Varroni placet, lintea fuere, & cujuſlibet fœminæ.

5 Laterones *δορυφόροι* & laterani dicti qui principum & magnatum latera claudunt.

Nunc

Nunc qui corium olent, irruunt ad oſculum fœminæ, quæ ſcutum habet plenæ nobilitatis. Ne in conjugiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciæ nubunt plebeiis, plebeiæ patriciis: ita naſcuntur nobis hybridæ. Nec ulla tam obſcuro loco nata eſt, quæ metuit adhibere 2 fucos omnes nobilium: cum plebeiis ſufficere deberet, aut flos recentis cerviſiæ, aut ſuccus recens ab arbore detracti corticis, aut ſi quid aliud parvo parabile: purpuriſſam, ceruſſam 3 ſtybium, reliquoſque colores elegantiores oportebat claris fœminis relinquere. Iam in conviviis, in publico inceſſu, quam nullus ordo! Sæpe fit ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipſa jam dudum hortatur, ut hiſce de rebus aliquid certi ſtatuamus. Atque hæc inter nos facile poterunt tranſigi, quoniam non niſi ad fœmineum pertinent genus. Eſt autem & quod cum viris agamus, qui nos ſummovent ab omni dignitate, ac tantum non pro lotricibus & cocis habent, ipſi res omnes pro ſuo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magiſtratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo ſemper uxoris inſignia lævum habeant latus, etiamſi tribus partibus ſuperet viri nobilitatem? Deinde par eſt, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus ſuffragii. Et fortaſſis hoc quoque evincemus, ut viciſſim geramus officia publica, duntaxat, quæ intra mœnia, & ſine armis, geri poſſunt. Hæc eſt ſumma rerum, de quibus mihi videtur operæ pretium conſultare. Super his apud ſe quæque deliberet, ut de

2 *Fucos*] Color adſcititius, quo fœminæ faciem magis ſane dehoneſtant, quam honeſtant.

3 Stybium, vulgo Antimonium. de fucis iſtis vide ſuprà in notis.

ſingulis fiant ſenatuſconſulta: & ſic cui veſtrûm aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat. Conveniemus enim diebus ſingulis, donec ſynodum abſolverimus. Adhibeantur notariæ quatuor, 1 quæ notis excipiant quidquid dicatur. Præterea quæſtoriæ duæ, quæ loquendi poteſtatem vel faciant, vel adimant. Sit hic conſeſſus divinationis loco.

Diluculum.

2 NEPHALIUS, PHILYPNUS.

NE. HOdie te conventum volebam, Philypne, ſed negabaris eſſe domi. PH. Non omnino mentiti ſunt: tibi quidem non eram, ſed mihi tum eram maxime. NE. Quid iſthuc ænigmatis eſt? PH. Noſti illud vetus proverbium, 3 Non omnibus dormio. Nec te fugit ille Naſicæ jocus, cui cum, Ennium familiarem inviſere volenti, ancilla juſſu heri negaſſet eſſe domi, ſenſit Naſica, & diſceſſit. Cæterum ubi viciſſim Ennius Naſicæ domum ingreſſus rogaret puerum, num eſſet intus, Naſica de conclavi clamavit, Non, inquiens, ſum domi. Quumque Ennius agnita voce dixiſſet, Impudens, non te loquentem agnoſco? Imo tu, inquit Naſica, impudentior, qui mihi ipſi fidem non habeas, cum ego crediderim ancillæ tuæ. NE. Eras fortaſſis occupatior. PH. Imo ſuaviter otioſus. NE. Rurſum ænigmate torques.

1 *Quæ notis*] Olim expedita ſcribendi ratione in judiciis res vel ſingulis literarum notis excipiebantur, quales etiamnum aliquot extant in libello, qui Valerii Probi titulo circumfertur.

2 *Nephalius*] Sobrius & vigilans *Phylypnus*, ſomniculoſus, ſomni cupidus.

3 Non omnibus dormio vide ſup. p. 20.

PH.

Pʜ. Dicam igitur explanate, nec aliud dicam * ficum quam ficum. Nᴇ. Dic. Pʜ. Altum dormiebam. Nᴇ. Quid ais? Atqui jam præterierat octava, cum ſol hoc menſe ſurgat ante quartam. Pʜ. Per me quidem ſoli liberum eſt vel media nocte ſurgere, modo mihi liceat ad ſatietatem uſque dormire. Nᴇ. Verum iſthuc utrum caſu accidit, an conſuetudo eſt? Pʜ. Conſuetudo prorſus. Nᴇ. Atqui rei non bonæ conſuetudo peſſima eſt. Pʜ. Imo nullus eſt ſomnus ſuavior, quam poſt exortum ſolem. Nᴇ. Qua tandem hora ſoles lectum relinquere? Pʜ. Inter quartam & nonam. Nᴇ. ſatis amplum ſpatium. vix tot horis [1] comuntur reginæ. Sed unde veniſti in iſtam conſuetudinem? Pʜ. Quia ſolemus convivia, luſus & jocos in multam proferre noctem; id diſpendii matutino ſomno penſamus. Nᴇ. Vix unquam vidi hominem te perditius prodigum. Pʜ. Mihi parſimonia videtur magis, quam profuſio. Interim nec candelas abſumo, nec veſtes detero. Nᴇ. Præpoſtera ſane parſimonia, ſervare vitrum ut perdas gemmas. Aliter ſapuit [2] ille philoſophus, qui rogatus quid eſſet pretioſiſſimum, reſpondit, Tempus. Porro cum conſtet, diluculum eſſe totius diei partem optimam, tu quod in re pretioſiſſima pretioſiſſimum eſt, gaudes perdere. Pʜ. An hoc perit, quod datur corpuſculo? Nᴇ. Imo detrahitur corpuſculo, quod tum ſuaviſſime af-

* Ficum ficum, ligonem ligonem vocat. quadrat proverbium in eos qui rotundo loquuntur ore, ac ſine ambagibus ſine circuitione, rem nomine ſuo deſignant.

1 Clitipho apud Terent. in Heaut. ſic Cliniam alloquitur: *Dum moliuntur, dum comuntur annus eſt.*

2 Theophraſtus ſemper in ore hoc habuit πολυτελὲς ἀνάλωμα εἶναι τὸν χρόνον. nullum eſſe ſumptum pretioſiorem tempore.

ficitur, maximeque vegetatur, cum tempeſtivo moderatoque ſomno reficitur, & matutina vigilia corroboratur. PH. Sed dulce eſt dormire. NE. Quid eſſe poteſt dulce nihil ſentienti? PH. Hoc ipſum dulce eſt, nihil ſentire moleſtiæ. NE. Atque iſto nomine feliciores ſunt qui dormiunt in ſepulcris. Nam dormienti nonnunquam inſomnia moleſta ſunt. PH. Aiunt, eo ſomno maxime ſaginari corpus. NE. Iſta * glirium ſagina eſt, non hominum. Recte ſaginantur animalia quæ parantur epulis: homini quorſum attinet accerſere obeſitatem, niſi ut graviore ſarcina onuſtus incedat? Dic mihi, ſi famulum haberes, utrum obeſum malles, an vegetum, & ad omnia munia habilem? PH. Atqui non ſum famulus. NE. Mihi ſat eſt, quod miniſtrum officiis aptum malles, quam bene ſaginatum. PH. Plane mallem. NE. At Plato dixit, animum hominis hominem eſſe, corpus nihil aliud eſſe quam domicilium aut inſtrumentum. Tu certe fateberis, opinor, animum eſſe principalem hominis portionem, corpus animi miniſtrum. PH. Eſto, ſi vis. NE. Cum tibi nolles miniſtrum abdomine tardum, ſed agilem malles & alacrem, cur animo paras miniſtrum ignavum & obeſum? PH. Vincor veris. NE. Iam aliud diſpendium accipe: ut animus longe præſtat corpori, ita fateris, opes animi longe præcellere bona corporis. PH. Probabile dicis. NE. Sed inter animi bona, primas tenet ſapientia. PH. Fateor. NE. Ad hanc parandam nulla diei pars utilior, quam diluculum, cum Sol novus exoriens vigorem & alacritatem adfert rebus omnibus, diſcutitque nebulas è ventriculo exhalari conſuetas, quæ mentis domi-

* *Glirium ſagina*] Varro rationem tradit ſaginandi glires, in re ruſtica.

cilium

cilium ſolent obnubilare. PH. Non repugno. NE. Nunc mihi ſupputa quantum eruditionis tibi parare poſſis quatuor illis horis, quas ſomno intempeſtivo perdis. PH. Profecto multum. NE. Expertus ſum in ſtudiis plus effici una hora matutina, quam tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. PH. Audivi. NE. Deinde illud reputa, ſi ſingulorum dierum jacturam in ſummam conferas, quantus ſit futurus cumulus. PH. Ingens profecto. NE. Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit; hæc bona tanto pretioſiora qui perdit, nonne multo turpius prodigus eſt? PH. Sic apparet, ſi rem recta ratione perpendamus. NE. Iam illud expende quod ſcripſit 1 Plato, nihil eſſe pulcrius, nihil amabilius ſapientia: quæ ſi corporeis oculis cerni poſſet, incredibiles ſui amores excitaret. PH. Atqui illa cerni non poteſt. NE. Fateor, corporeis oculis. Verum cernitur oculis animi, quæ pars eſt hominis potior. Et ubi amor eſt incredibilis, ibi ſumma voluptas adſit oportet, quoties animus cum tali amica congreditur. PH. Veriſimile narras. NE. I nunc, & ſomnum, 2 mortis imaginem, cum hac voluptate commuta, ſi videtur. PH. Verum interim pereunt nocturni luſus. NE. Bene pereunt quæ pejora melioribus, inhoneſta præclaris, viliſſima pretioſiſſimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura ſomno tribuit: ſol exoriens cum omne animantium genus, tum præcipue

1 *Plato*] Imitatus eſt locum Ciceronis ex Platone lib. 2. Officior. in princip.

2 *Mortis imaginem*] Alludit ad carmen *Ovidii*:

Stulte, quid eſt ſomnus gelidæ niſi mortis imago? hinc Georgius Leontinus jam vicinus morti, ſenſim in ſomnum delapſus, dixit jam ſomnus incipit me fratri ſuo tradere.

hominem ad vitæ munia revocat. Qui dormiunt, inquit Paulus, nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt. Proinde quid turpius, quam cum omnia animantia cum ſole expergiſcantur, quædam etiam illum nondum apparentem, ſed adventantem, cantu ſalutent, cum elephantus ſolem orientem adoret; hominem diu poſt ſolis exortum ſtertere? Quoties aureus ille ſplendor illuſtrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobrare dormienti, Stulte, quid optimam vitæ tuæ partem gaudes perdere? Non in hoc luceo, ut abditi dormiatis, ſed ut rebus honeſtiſſimis invigiletis. Nemo lucernam accendit ut dormiat, ſed ut aliquid operis agat:& ad hanc lucernam omnium pulcherrimam nihil aliud quam ſtertis? PH. Belle declamas. NE. Non belle, ſed vere. Age, non dubito quin frequenter audiveris illud Heſiodeum; 1 Sera in fundo parſimonia. PH. Frequentiſſime. Nam in dolii medio vinum eſt optimum. NE. Atqui in vita prima pars, nimirum adoleſcentia, eſt optima. PH. Profecto ſic eſt. NE. At diluculum hoc eſt diei, quod adoleſcentia vitæ. An non igitur ſtulte faciunt, qui adoleſcentiam nugis, matutinas horas ſomno perdunt? PH. Sic apparet. NE. An eſt ulla poſſeſſio, quæ cum hominis vita ſit conferenda? PH. Ne univerſa quidem 2 Perſarum gaza. NE. An non vehementer odiſſes hominem, qui tibi vitam poſſet ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? PH. Illi mallem ipſe vitam eripere. NE. Verum pejores ac nocentiores arbitror, qui ſibi volentes reddunt

1 Sera in fundo parſimonia: hoc adagio admonemur rebus neceſſariis mature parcendum eſſe: vide quæ ſupra annotavimus.

2 *Perſarum Gaza*) Perſarum divitiæ & luxus multorum literis celebratus eſt.

vitam

vitam breviorem. PH. Fateor, ſi qui tales reperiantur. NE. Reperiantur? imo id faciunt omnes tui ſimiles. PH. Bona verba. NE. Optima. Sic tuo cum animo reputa: nonne videtur rectiſſime dixiſſe Plinius, Vitam eſſe vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit ſtudiis? Somnus enim mors quædam eſt. 3 Vnde & ab inferis venire fingitur, & ab 4 Homero mortis germanus dictus eſt. Itaque quos ſomnus occupat, nec inter vivos, nec inter mortuos cenſentur, ſed tamen potius inter mortuos. PH. Ita videtur omnino. NE. Nunc mihi rationem ſubducito, quantam vitæ portionem 5 ſibi reſecent, qui ſingulis diebus tres aut quatuor horas perdunt ſomno. PH. Video ſummam immenſam. NE. Nonne pro deo haberes Alcumiſtam, qui poſſet decem annos vitæ ſummæ adjicere, & provectiorem ætatem ad adoleſcentiæ vigorem revocare? PH. Quid ni habeam? NE. Sed hoc tam divinum beneficium ipſe tibi præſtare potes. PH. Qui ſic? NE. Quia mane diei eſt adoleſcentia; uſque ad meridiem fervet juventus: mox virilis ætas, cui ſuccedit pro ſenecta veſpera; veſperam excipit occaſus, velut diei mors. Magnum autem vectigal parſimonia eſt, ſed nuſquam majus quam heic. An non igitur ingens lucrum ſibi adjunxit, qui magnam vitæ partem, eamque optimam, perdere

3 *Vnde & ab inferis*] Certam poëtæ fingunt regiam Somni apud inferos eſſe. Ovidius, Transform. lib. 2.

4 *Ab Homero*] Verſus *Homeri* ſic habet. Ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο. Vbi Somno comparatus erat, fratri mortis.

5 Sibi reſecent: ſatis vita longa eſt ſi tota bene collocetur: non accipimus vitam brevem ſed fecimus: nec inopes eius ſed prodigi: Senec.

deſiit?

deſiit? PH. Vera prædicas, NE. Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturam accuſant, quod hominis vitam tam anguſtis ſpatiis finierit, cum ipſi ex eo, quod datum eſt, ſibi ſponte tantum amputent. Satis longa eſt cuique vita, ſi parce diſpenſetur. Nec mediocris profectus eſt, ſi quis ſuo quæque tempore gerat. A prandio vix ſemihomines ſumus, cum corpus cibis onuſtum aggravat mentem. nec tutum eſt, ſpiritus ab officina ſtomachi, concoctionis officium peragentes, ad ſuperiora evocare: à cœna multo minus. At matutinis horis homo totus eſt homo, dum habile eſt ad omne miniſterium corpus; dum alacer viget animus, dum omnia mentis organa tranquilla ſunt ac ſerena, dum auræ divinæ, ut ait ille, particula ſpirat, ac ſapit originem ſuam, & rapitur ad honeſta. PH. Eleganter tu quidem concionaris. NE. Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, 2 Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. Quanto turpius eſt tantam diei partem ſomno perdere? PH. Verum, ſed βουληφόρῳ. Ego non ſum dux exercitus. NE. Si quid aliud tibi carius eſt quam ipſe tibi, ne quid te moveat Homeri ſententia. Faber ærarius ob vile lucellum ſurgit ante lucem, & nos 3 amor ſapientiæ non poteſt expergefacere, ut ſaltem ſolem ad lucrum inæſtimabile evocantem audiamus? Medici non fere dant pharmacum niſi diluculo? illi norunt horas aureas, ut ſubveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac ſanemus animum? Quod ſi hæc leve pondus

2 Οὐ χρὴ &c.] Id eſt, Haud decet in totam conſultum ſtertere noctem.

3 Vt jugulent homines ſurgunt de nocte latrones: ut te ipſum ſerves non expergiſceris. vide Horat. 2. Epiſt. lib. 1.

habent

habent apud te, audi quid apud Solomonem loquatur illa cœleſtis ſapientia: Qui mane, inquit, vigilaverint ad me, invenient me. Jam in Myſticis Pſalmis, quanta matutini temporis commendatio! Mane Propheta extollit Domini miſericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio prævenit Dominum. Et apud Lucam Evangeliſtam, populus, ſanitatem ac doctrinam expetens à Domino, mane ad illum confluit. Quid ſuſpiras, Philypne? PH. Vix lacrymas teneo, cum ſubit quantam vitæ jacturam fecerim. NE. Supervacaneum eſt ob ea diſcruciari, quæ non revocari, ſed tamen poſterioribus curis ſarciri poſſunt. Huc igitur incumbe potius, quam ut præteritorum inani deploratione futuri quoque temporis jacturam facias. PH. Bene mones; ſed me jam ſui juris fecit diutina conſuetudo. NE. Phy! Clavus clavo pellitur, conſuetudo conſuetudine vincitur. PH. At durum eſt, ea relinquere, quibus diu aſſueveris. NE. Initio quidem; ſed eam moleſtiam diverſa conſuetudo primum lenit, mox vertit in ſummam voluptatem, ut te brevis moleſtiæ non oporteat pœnitere. PH. Vereor, ut ſuccedat. NE. Si ſeptuagenarius eſſes, non retraherem te à ſolitis; nunc vix decimum ſeptimum, opinor, annum egreſſus es. Quid autem eſt, quod iſta ætas non poſſit vincere, ſi modo adſit promptus animus? PH. Equidem aggrediar, conaborque, ut ex [2] Philypno fiam Philologus. NE. Id ſi feceris, mi Philypne, ſat ſcio, poſt paucos dies & tibi ſerio gratulaberis, & mihi gratias ages, qui monuerim.

2 Philypno. i. e. ut ex ſomni amico fiam rationis vel ſermonis amator.

1 ΝΗΦΑ'ΛΙΟΝ ΣΥΜΠΟ'ΣΙΟΝ.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS, DIONYSIUS, ÆMYLIUS, FRANCISCUS, GIRARDUS, HIERONYMUS, JACOBUS, LAURENTIUS.

AL. VIdiſtine unquam hoc horto quidquam amœnius? BA. Vix opinor in inſulis 2 Fortunatis eſſe quidquam jucundius. CA. Plane mihi videor videre paradiſum, cui cuſtodem cultoremque Deus præfecerat Adam. DI. Heic vel 3 Neſtor, vel Priamus poſſet repubeſcere. FR. Imo vel mortuus reviviſcere. GI. Adderem lubens, ſi quid poſſem, tuæ hyperbolæ. HI. Profecto miris modis arrident omnia. JA. Oportet hunc hortum aliqua compotatiuncula dedicare. LA. Recte monet noſter Jacobus. AL. Talibus myſteriis jam olim initiatus eſt hic locus. Verum ſcito, nihil heic eſſe unde vobis merendam exhibeam: niſi placet 4 ἄοινος compotatio, lactucas apponam abſque ſale, aceto, & oleo: vini guttula non eſt, niſi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adeſt, aut poculum; & ea eſt anni pars, quæ magis paſcit oculos, quam ventrem. BA. Sed habes tabulas luſorias, habes ſphæras; luſu dicabimus hortum, ſi minus licet convivio. AL. Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam quod vel luſum, vel convivium poſſis dicere,

1 Νηφάλιον συμπόσιον] Id eſt, Sobrium ſive abſtemium convivium.

2 Inſulæ fortunatæ ſecundum Cluverium & alios ex ſunt quæ nunc Canariæ dicuntur.

3 Quam diu & Neſtor & Priamus vixerint ſatis notum: hic pro quolibet ſene uſurpantur.

4 Α'οινος ſine vino.

mea

mea ſententia multo dignius ad hunc hortum initiandum. C A. Quodnam? A L. Suum quiſque [*] ſymbolum conferat; non deerit lautum, nec minus ſuave convivium. Æ M. Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? A L. Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? F R. Expectamus quid velis. A L. Proferat in medium quod quiſque per hanc hebdomadam legit elegantiſſimum. G I. Recte mones; nihil vel hujuſmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus conſilii ducem ſequemur omnes. A L. Nihil recuſo, ſi vobis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine non Chriſtiano tam Chriſtiana ſententia. Phocion enim, quo vix alius apud Athenienſes fuit vir ſanctior, publicæque utilitatis ſtudioſior, cum, per invidiam damnatus, eſſet [1] bibiturus cicutam, rogatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis ſuis, Ne hujus, inquit, injuriæ velint unquam meminiſſe. B A. Tam inſignis patientiæ exemplum vix hodie reperias inter Dominicanos & Franciſcanos. Itaque ſimile referam, quando par non poſſum. [2] Ariſtides Phocioni ſimillimus erat, moribus incorruptiſſimis, adeo ut vulgus illi Iuſti tribueret cognomen. Ob hujus cognominis invidiam, vir optime de Republi-

* Symbolum à græco *συμβάλλω* confero: proprie ſignificat pecuniam quam ſingùli erogant ad cœnam: ſic apud Ter. in Andria ſymbolam dedit cœnavit.

1 *Bibiturus cicutam*] Cicuta, publica Athenienſium pœna.

2 Ariſtides Lyſimachi filius, ſemper à Themiſtocle diſſenſit, ejus integritas celebratur ut & paupertas, ubi enim fato ceſſiſſet nihil inventum eſt in ipſius ædibus præter veru ferreum.

ca meritus, 3 oſtraciſmo populi juſſus eſt vertere ſolum. Poſteaquam intellexerat, populum non alia re offenſum, quam Iuſti cognomento, cum alioqui rem ſemper expertus eſſet ſibi ſalutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratiſſimæ civitati, Nihil aliud, inquit, niſi tantam rerum proſperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Ariſtides. CA. Mirum, ſi Chriſtianos non pudet ſui, ad quamvis levem injuriam excandeſcentes, ac vindictam per fas nefaſque molientes. Tota Socratis vita nihil aliud mihi videtur, quam temperantiæ ac tolerantiæ exemplum. Sed ne plane ſim 4 aſymbolos, unum referam, quod mihi præ cæteris arriſit. Eunti publica via improbus quiſpiam colaphum impegit. Cum id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati ſunt ad ultionem. At ille, Quid percuſſori faciam? inquit. Voca, inquiunt, in jus. Ridiculum, inquit: ſi me aſinus calcibus percuſſiſſet, num vobis auctoribus aſinum in jus traham? ſignificans, improbum ſcurram nihilo potiorem aſino; & infimi animi eſſe, non poſſe ferre contumeliam ab homine vecordi, quam ferret ab animali bruto. DI. Pauciora ſunt in Romanis Annalibus exempla moderationis, nec ea perinde inſignia. neq; enim opinor, magnam habere laudem tolerantiæ, ſi quis parcat devictis, & debellet ſuperbos. Non arbitror tamen indignum memoratu, quod Cato 5 ſenior, cum Len-

3 *Oſtraciſmus*] Suffragiorum quoddam genus, quod per calculos ac fabas ferebatur, in hoc repertum, ut per id cives, qui vel opibus immodicis, vel nobilitate, vel gloria, vel alia quavis inſigni virtute multitudinis invidiam in ſe provocaſſent, in exilium decenne relegarentur.

4 *Aſymbolos*] Ἀσύμβολος, qui nihil confert.

5 Senior dictus ad diſcrimen alterius qui Vticenſis vocatur; hujus pronepos.

tulus

tulus quidam in os illi ſputum & oris purulentiam injeciſſet, nihil aliud reſponderit, quam, Poſthac habeo quod illis reſpondeam, qui negant, tibi eſſe os. Os autem Latinis habere negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus eſt ex ambiguo. ÆM. Aliis arrident alia: mihi inter Diogenis dicta, præclara quidem omnia, nihil magis adblanditur, quam quod roganti cuidam, quo pacto maxime poſſet ulciſci inimicum, Si te ipſum, inquit, quam maxime probum & honeſtum virum præſtiteris. Demiror quis Deus illis tales cogitationes miſerit in mentem. Videtur autem & Ariſtotelis dictum valde conſentaneum Paulino dogmati; qui rogatus à quodam, quid fructus ſua illi Philoſophia attuliſſet, Vt mea, inquit, ſponte ea faciam, quæ plerique legum metu coacti faciunt. Docet enim Paulus, eos quos afflavit Chriſtiana caritas, non eſſe legi obnoxios, eo quod plus præſtant ſuapte ſponte, quàm lex metu pœnæ poſſit extorquere. FR. Chriſtus Iudæis obmurmurantibus, quod cum publicanis & peccatoribus haberet etiam menſæ familiaritatem, reſpondit, non eſſe opus medico iis qui recte valerent, ſed qui minus proſpera eſſent valetudine. Non abhorret hinc quod apud Plutarchum dixit Phocion; qui cum reprehenderetur, quod homini illaudato improboque patrocinatus eſſet in judicio, non minus feſtiviter, quam clementer, Quid ni, inquit, quando nemo probus indiget tali patrocinio? GY. Et iſtud Chriſtianæ bonitatis exemplum eſt, ad exemplum æterni patris, & probis, & improbis, quantum licet, benefacere; qui ſolem ſuum oriri jubet, non ſolum piis, ſed etiam impiis. Verum admirabilius forſitan erit in rege moderationis exemplum. Cum Demochares, Demoſthenis nepos, Athenienſium nomine legatione fungeretur apud Philippum

pum Macedonum regem,&,impetratis quæ volebat, à rege dimitteretur, humaniter interrogante,ſi quid præterea vellet;Vt te ipſum ſuſpendas,inquit Demochares. Vox impotens odium arguebat;& rex erat,& bene meritus, in quem jaciebatur convicium; nec tamen 1 incanduit; tantum ad collegas converſus, Vos,inquit, hæc renuntiate populo Athenienſi, quo re cognita judicet, utrum noſtrum exiſtimet præſtantiorem, me qui hæc patienter audierim,an iſtum qui hæc dixit. Vbi nunc ſunt orbis monarchæ qui ſe diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum atrocia bella concitant? H I. Magnos impetus habet gloriæ ſitis, multoſque tranſverſos agit hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, qua via poſſet ſibi compendio honeſtiſſimam comparare famam: Si talem, inquit, præſtiteris te ipſum, qualis haberi vis. I A. Profecto non video quid dici poſſit vel brevius, vel abſolutius. Fama non eſt affectanda, ſed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros; mihi puella Lacæna placuit, quæ cum auctione venderetur, licitator quidam adiit illam; Quid? inquiens; num proba futura es, ſi te mercatus fuero? Etiam, inquit illa, ſi tu non fueris mercatus. indicans, ſeſe non in cujuſquam gratiam probitatem ſervare, ſed ſuopte ingenio virtutem ipſius gratia ſectari,quod virtus ipſa ſui pretium eſt. L A. Maſculam ſane vocem edidit puella. Ceterum inſigne mihi videtur exemplum adverſus fortunam quamlibet blandientem conſtantiæ, quod cum Philippo

1 Nec tamen incanduit: Hoc refert Sen. lib. 3. de ira cap. 28. Nam ſi qua alia in Philippo virtus, fuit & contumeliarum patientia, ingens inſtrumentum ad tutelam regni &c.

Macedonum regi tres eximiæ felicitates eodem die nunciarentur, quod in 2 Olympiis viciſſet, quod dux exercitus Parmenion prælio ſuperaſſet Dardanos, quod uxor Olympias ipſi filium eſſet enixa, ſublâtis in cœlum manibus precatus eſt, ut Deus tantam proſperitatem pateretur levi quopiam infortunio expiari. AL. Hodie nulla eſt tanta proſperitas, cujus invidiam metuat quiſquam; ſed perinde jactant, ſi quid ſucceſſerit, quaſi vel mortua vel ſurda eſſet 3 Nemeſis. Hæc merenda ſi vobis placet, hic hortulus eam vobis quoties volueritis exhibebit, quem hoc colloquio non minus jucundo quam frugifero dicaſtis. BA. Profectò nec Apitius potuiſſet diſcum ſuaviorem apponere. Quare nos exſpectabis frequenter, modo boni conſulas, quod nunc attulimus, non quæ digna erant tuis auribus, ſed quæ non præmeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora proferemus. AL. Hoc eritis gratiores.

4 *Ars Notoria.*

DESIDERIUS, ERASMIUS.

DE. QVomodo ſuccedunt tua ſtudia, Eraſmi? ER. Muſis, ut apparet, parum faventibus: ſed felicius ſuccederent, ſi quiddam abs te queam impetrare. DE. Nihil non impetrabis, modo ſit in rem tuam. dic tantum quid rei ſit. ER. Non dubito, quin nihil ſit artium reconditarum quod te fugiat. DE. Vtinam vera prædices! ER. Audio, ar-

2 Ludi ab Hercule in honorem Iovis inſtituti.

3 Nemeſis putabatur olim facinoroſos & delinquentes punire: aliter Rhamnuſia dicta.

4 *Ars notoria*] Qua rem aliquam cognoſcimus, ſic, opinor, vocat artem memorativam.

tem eſſe quandam 2 notoriam, quæ hoc præſtet, ut homo minimo negotio perdiſcat omnes diſciplinas liberales. De. Quid audio! Vidiſti codicem? Er. Vidi, ſed vidi tantum, quod non eſſet doctoris copia. De. Quid continebat liber? Er. Varias animantium formas, draconum, leonum, leopardorum, varioſque circulos, & in his deſcriptas voces partim Græcas, partim Latinas, partim Hebraïcas, aliaſque Barbaricarum linguarum. De. Intra quot dies pollicebatur titulus diſciplinarum cognitionem? Intra quatuordecim. De. Magnifica ſane pollicitatio: ſed noſtine quemquam per iſtam artem notoriam evaſiſſe doctum? Er. Nequaquam. De. Neque quiſquam alius vidit unquam aut viſurus eſt, niſi poſteaquam viderimus, aliquem per alcumiſticam evaſiſſe divitem. Er. Equidem optarim, artem eſſe veram. De. Fortaſſe quod pigeat, literas tantis ſudoribus emere. Er. Scilicet. De. Atqui ſic viſum eſt ſuperis. Opes iſtas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum, nonnunquam largiuntur ignavis & immerentibus: ſed quæ veræ ſunt opes, ac proprie noſtræ ſunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri moleſtum laborem, quo res tanta paratur 3 cum cernamus, plurimos homines, per horrenda diſcrimina, per non æſtimandos ſudores eluctari ad res & temporarias, & plane viles, ſi ad eruditionem conferantur: nec tamen ſemper aſſequuntur quod ambiunt. Et habent ſtudiorum labores multum ad-

2 Intelligit proculdubio, artem illam qua per ſymbola quædam memoria juvatur, ut plura verba eaque difficillima ſemel audita, eodem ordine repetuntur.

3 Vide Horat. Epiſt. 1. lib. 1. Impiger extremos currit Mercator ad Indos, & quæ ſequuntur.

mixtum

mixtum mellis, ſi paullulum in ea proceſſeris. Jam in te bona ex parte ſitum eſt, ut magnam tædiorum partem ampures. Er. Quonam pacto? De. Primum ut animum inducas amare ſtudia. Deinde ut ea mireris. Er. Quibus rationibus hoc fiet, De. Contemplare quam multos ditarint, quam multos ad ſummam dignitatem auctoritatemque provexerint literæ: ſimulque tecum conſidera quantum interſit inter hominem & pecudem. Er. Probe mones. De. Deinde cicures ingenium tuum oportet, ut poſſit ſecum conſiſtere, atque his delectari, quæ utilitates adferunt potius quam voluptatem. Nam quæ per ſe ſunt honeſta, etiamſi initio nonnihil habent moleſtiæ, tamen aſſuetudine dulceſcunt: ita fiet, ut & minus fatiges præceptorem, & ipſe facilius percipias, juxta dictum Iſocraticum aureis literis in frontiſpicio codicis tui pingendum, 1 Ἐὰν ἦς φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυμαθής. Er. Satis adeſt celeritatis in percipiendo, ſed mox effluit quod perceptum eſt. De. Itaque 2 pertuſum mihi narras dolium. Er. Haud multum aberras à ſcopo. Sed quid remedii? De. Obturanda eſt rima, ne perfluat. Er. Quibus rebus? De. Non muſco, neque gypſo, ſed diligentia. Qui voces ediſcit non intellecta ſententia, mox obliviſcitur: nam verba, ut inquit Homerus, 3 πτερόεντα ſunt, facileque avolant, niſi ſententiarum pondere librentur. Prima igitur cura ſit, ut rem penitus intelligas, dein ſubin-

1 Ἐὰν] Id eſt, ſi fueris diſcendi cupidus, multa addiſces.

2 Alludit ad Danaidum dolium de quo ſupra.

3 Πτερόεντα] Id eſt, alata. Huc alludit noſter poëta: Et volat emiſſum ſemel irrevocabile verbum. Hor. epiſt 18. lib. 1.

de tecum verſes ac repetas : & in hoc cicurandus eſt, ut dictum eſt, animus, ut quoties opus erit, cogitationi poſſit inſiſtere. Nam, ſi cui mens eſt adeo ſilveſtris, ut in hoc cicurari non poſſit, haudquaquam eſt idonea literis. Er. Iſtuc quam ſit difficile, plus ſatis intelligo. De. Quiſquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi poſſit immorari, nec diu poteſt audire loquentem, nec infigere memoriæ quod didicit. Plumbo poteſt aliquid imprimi, quod maneat in loco: aquæ aut argento vivo, quoniam aſſidue fluitat, nihil poteſt imprimi. Quod ſi poſſis in hoc ingenium tuum manſuefacere, cum aſſidue verſeris inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore diſces quamplurima. Er. Profecto ſic eſt. De. Nam præter ſermones conviviorum, præter quotidiana colloquia, ſtatim à prandio audis octo lepidiſſima dicta, ex probatiſſimis auctoribus ſelecta; totidem à cœna. Jam mihi ſupputa quantam hæc ſummam conficiant in ſingulos menſes & annos. Er. Magnificam, ſi poſſim meminiſſe. De. Adhæc cum nihil audies niſi bene Latine loquentes, quid obſtat, quo minus intra paucos menſes ediſcas Latine, cum illiterati pueri Gallicam aut Hiſpanicam linguam diſcant exiguo temporis ſpatio? Er. Sequar tuum conſilium, experiarque, num poſſit hoc ingenium Muſarum jugo manſueſcere. D.. Ego aliam artem notoriam non novi, quam curam, amorem, & aſſiduitatem.

Concio,

Concio, ſive Merdardus.

HILARIUS, LEVINUS.

HI. DEum immortalem, cujuſmodi portenta gignit alitque terra! Vſque adeo nihil pudere viros 1 Seraphicos? Exiſtimant, opinor, ſeſe apud fungos, non apud homines loqui. LE. Quid ſecum murmurat Hilarius? componit, opinor, verſiculos. HI. Quam libens illi blateroni os impurum obturaſſem oleto! LE. Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? HI. Optime temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem evomam. LE. In pelvim evomas malim, quam in me. Sed quid eſt mali? & unde nobis prodis? HI. E concione ſacra. LE. Quid homini poëtæ cum ſacris concionibus? HI. A ſacris non abhorreo: ſed in hanc incidi ita ſacram, ut Virgilius auri famem appellavit ſacram. At tales rabulæ ſunt in cauſſa, ut rarius audiam eccleſiaſtas. LE. Vbi habita eſt concio? HI. In ſummo templo. LE. A prandio? id temporis fere dormitant homines. HI. Vtinam illi 2 locutuleio dormiſſent omnes, vix digno qui concionetur apud anſeres. LE. Obſtreperum eſt animal anſer: Ferunt tamen, patriarcham Franciſcum aliquando concionatum apud ſorores aviculas à quibus magno ſilentio ſit auditus. Sed age, etiamne ſabbato fit concio? HI. Fit in honorem divæ Virginis matris. Nam die Dominico Chriſtus prædicatur. Decet autem ut priores teneat mater. LE. Quod erat thema? HI. Enar-

1 Monachi non abſque ſacrilegio Seraphicos ſe vocitant: Seraphin i. e. igniti qui juxta Pontificios ſupremam Angelorum Hyerarchiam conſtituunt.

2 Locutuleius, garrulus, blatero.

rabat canticum Virginis. LE. Argumentum vulgatiſſimum. HI. Nimirum aptiſſimum eccleſiaſtæ. Nam ſuſpicor illum hoc unum thema didiciſſe; quemadmodum aiunt, inveniri ſacerdotes, qui nullam 1 liturgiam callent, niſi pro defunctis unicam. LE. Dicatur igitur ille, concionator de Magnificat; aut, ſi mavis, Magnificatitius. Sed cujuſmodi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? HI. Vulturi non diſſimilis. LE. Qua tandem ex 2 corte? HI. Franciſcana. LE. Quid audio? ex tam ſancto ſodalitio? fortaſſis ex illorum degenere genere, qui dicuntur Gaudentes, colore fuſco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent, contremiſco referens, nudis digitis contrectare pecuniam. HI. Imo è grege ſelectiſſimo iſtorum, qui gaudent Obſervantes nominari, colore cinericeo, cingulis cannabeis, calceis feneſtratis, quique citius occiderent hominem, quam nuda cute pecuniam attingerent. LE. Nihil mirum eſt, in roſariis naſci 3 cynorrhodum. Sed quis talem hiſtrionem induxit in hoc proſcenium? HI. Iſthuc magis etiam diceres, ſi vidiſſes perſonam tragicam. Corpore erat vaſto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatoriis: dixiſſes, athletam eſſe: & quantum ego divinare queo, biberat in prandio plus quam unum vini ſextarium. LE. Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? HI. Ex aula regis Ferdinandi ſingulo quoque die dabantur illi ſextarii quatuor. LE. O male collocatam benignitatem! Fortaſſis erat doctus. HI.

1 *Liturgiam*] Sic miſſæ ſacrum vocat. Eſt autem liturgia proprie non ſacrificium, ſed quodvis officium.

2 *Ex corte*, cors vel cohors avium ſeptum ſignificat Græc. ἔπαυλις.

3 *Cynorrhodum*] Roſa canina fœtide olens.

Præter

Præter effrontem improbitatem & linguam effrænem nihil habebat. LE. Quæ res igitur ſic impoſuit Ferdinando, ut * bovem adduceret ad ceroma? HI. 1 Vt numero dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum. LE. Sic Chriſtus pendet in cruce. Sed erat concio frequens? HI. Quî potuit eſſe infrequens 2 Auguſtæ, in templo celeberrimo, & in tot monarcharum conventu, quos Carolus Cæſar ex univerſa Germania, ex Italia, ex Hiſpaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipſa concione, præſertim ex aula regum. LE. Demiror ſi porcus ille quidquam adferre potuit dignum tali auditorio. HI. At multa ſe digna protulit. LE. Quæ tandem? obſecro. Sed prius te quæſo ut mihi nomen hominis edas. HI. Non expedit. LE. Quam ob rem, Hilari? HI. Non libet talibus gratum facere. LE. Au! gratificatur qui 3 traducit? HA. Illis pro ſummo beneficio eſt, quocunque modo innoteſcere. LE. Saltem mihi nomen edito tacituro. HI. Merdardum vocant. LE. Merdardum illum probe novi. Nimirum is ipſe eſt, qui nuper in convivio Eraſmum noſtrum appellavit diabolum. HI. Rem tenes. Sed quod in convivio dixit, tametſi non omnino dixit impune, qui civiliores erant, imputabant temulentiæ, & vino cenſebant inſcribendum. LE. Sed quid excuſationis attulit objurgatus? HI. Negavit, ſe dixiſſe ex animo. LE.

* *Bovem adduceret*] Hoc eſt, ad id ad quod inutilis eſt. Ceroma unguentum dicitur, quo olim ungebantur centauri. Bos autem ad certamina inutilis eſt.

1 Numero dicere, breviter & compendio.

2 Auguſta Vindelicorum vulgò Augsbourg.

3 Traducit vide ſuprà in notis.

Quî potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? Hi. Sed mihi ac doctis omnibus viſum eſt intolerabile, quod publicitus, quod eo in loco, quod apud tales auditores, denique quod in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus ſuas merdoſas purulentias effuderit. Le. Aveo ſcire quid dixerit. Hi. Multa ſtolidiſſime * debacchatus eſt in Eraſmum noſtrum; quorum hæc erat ſumma. His, inquit, temporibus exſtitit quidam novus doctor Eraſmus; lapſa eſt lingua, aſinus volebam dicere: ſimulque populo interpretatus eſt, quid Germanice ſonaret aſinus. Le. Rem mire facetam narras. Hi. Itane facetam? imo fatuam potius. Le. An non tibi facetum videtur, talem aſinum quenquam omnino vocare aſinum, nedum Eraſmum? Vnum illud ſcio, ſi Eraſmus ipſe præſens fuiſſet, non potuiſſet à riſu temperare. Hi. Profecto non minus refert aſinum animi ſtupore, quam colore veſtis. Le. Neque arbitror, in tota 1 Arcadia eſſe ullum aſinum uſque adeo aſinum, quin hic dignior ſit, qui fœno paſcatur, quam ille. Hi. Prorſus inverſus eſt 2 Apuleius: ille ſub aſinina ſpecie tegebat hominem; hic ſub hominis ſpecie tegit aſinum. Le. At tales aſinos hodie 3 mulſo & placentis ſaginamus; ut mirum non ſit, ſi mordeant quemlibet, & calcibus feriant. Hi. Is, inquit, doctor aſinus audet corrigere Magnificat, cum id canticum ſit à Spiritu Sancto proditum per os ſa-

* Debacchari eſt proprie præ ebrietate furere: inſanire: Ter. in Adel. *ſi ſatis jam debacchatus es, leno audi ſi vis.*

1 Arcadia: quia hæc regio proceriſſimos alit aſinos ideo in proverbium abiverunt. Et quia Arcades erant ingenio lento ideo quoque ſtolidi ac tardi Arcades dicti ſunt.

2 Qui de aureo aſino Metamorphoſim ſcripſit.

3 *Mulſo & placentis*] Qui delicatis paſcuntur, ut plurimum petulantiores ſunt & ferociunt.

cratiſſimæ

cratiſſimæ Virginis. Le. Agnoſco 4 παροιμίαν ἀδελφικήν. Hi. Atqui id verbis exaggerabat, quaſi ſumma eſſet admiſſa blaſphemia. Le. Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? Hi. Aiebat, Eraſmum pro eo quod eccleſia canit, Quia reſpexit Dominus humilitatem ancillæ ſuæ, vertiſſe, Quia reſpexit vilitatem ancillæ ſuæ. eaque vox odioſius ſonat Germanice quam Latine. Le. Quis autem non fateatur eſſe blaſphemiam execrabilem, ſi quis ſacratiſſimam Chriſti matrem, etiam angelica dignitate celſiorem, appellet vilem ancillam? Hi. Age; quid, ſi quis appellet Apoſtolos ſervos inutiles? Le. Pararem blaſphemo faſciculos. Hi. Quid, ſi quis eximium illum Paulum appellet indignum apoſtoli nomine? Le. Clamarem, ad ignem. Hi. Atqui ſic Apoſtolos ſuos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Chriſtus: Cum omnia feceritis, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Servi inutiles ſumus. Et hujus præcepti non immemor Paulus de ſe prædicat, Minimus ſum omnium Apoſtolorum, atque adeo indignus Apoſtoli titulo. Le. Verum ubi de ſe talia prædicant homines pii, 5 modeſtia virtus eſt, qua nulla Deo gratior: ſi quis alius idem prædicet de illis, præſertim in divorum conſortium relatis, gravis ſit blaſphemia. Hi. Pulchre nodum ſecuiſti. Proinde ſi Eraſmus adorandam illam Virginem dixiſſet vilem ancillam Domini, nemo non fateretur eſſe dictum impie. Ceterum quoniam ipſa ad iſtum modum de ſe loquitur, & in illius cedit gloriam, & nobis ſalutare modeſtiæ exemplum exhibetur: ut quoniam, quidquid ſumus, munificentia Dei ſumus, quo quiſque

4 *Παροιμίαν* &c.] Id eſt, Proverbium fraterculorum.
5 *Modeſtia virtus*] Modeſtia virtus eſt, qua quis nec arroganter nec ſuperbe de ſe ſentit, ſed medice.

major eſt, hoc ſe gerat ſubmiſſius. Le. Hactenus quidem inter nos convenit. Verum iſti cum corrigere dicunt, ſentiunt corrumpere, ſive falſare. Illud itaque videndum, an vilitatis verbum Græcæ voci, quam Lucas poſuit, reſpondeat. Hi. Iſtam ipſam ob cauſſam à concione mox ad codicem cucurrimus. Le. Exſpecto venatum. Hi. Verba quæ 1 Lucas afflatu Spiritus ſanctiſſimis digitis ſuis exaravit, ſic habent; ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Ea ſic reddidit noſter Eraſmus: *Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ.* Tantum addit præpoſitionem, quam Lucas non omiſit: nec eam reſpuit Romani ſermonis elegantia, nec ad ſenſum eſt otioſa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione: *Reſpice ad me.* In Annotationibus tamen admonet, Terentium potius dixiſſe, Adſpice ad me, quam Reſpice ad me. Le. Intereſt igitur aliquid inter reſpicere & adſpicere? Hi. Non ita multum, ſed tamen nonnihil. Reſpicit, qui flexo collo adſpicit quæ à tergo ſunt: Adſpicit, qui ſimpliciter intuetur: velut apud Terentium Phædria adſpicit Thaïdem domo prodeuntem; *Totus*, inquiens Parmeno, *tremo horreoque, poſtquam adſpexi hanc.* At hujus frater Chærea ſic loquitur; *Cum huc reſpicio ad virginem.* Nam ad ſenem ſeſe flexerat; eo abſoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen uſurpant Reſpicere, pro eo quod eſt rationem ſive curam habere, ſive rei cujuſpiam imminentis, ſive præſentis. Ita Satyricus;

Reſpicere extremæ juſſit ſpatia ultima vitæ.

Mors enim velut à tergo imminens ſequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius; *Reſpice ſenectutem tuam.*

1 Lucas cap. 1. v. 48.

Proinde

Proinde qui alibi intentus non habet curam liberorum, dicitur illos non reſpicere. Rurſus qui diſcuſſis aliis curis, cogitationem huc vertit, eleganter reſpicere dicitur. At Deus unico intuitu contuetur univerſa, præſentia, præterita & futura; & tamen in ſcriptura nobiſcum humano more loquitur. Averſari dicitur eos, quos reprobat; reſpicere, quos aliquandiu veluti neglectos dignatur ſuo favore. Verum hoc magis expreſſiſſet Lucas, ſi dixiſſet, ἀπέβλεψεν. nunc legimus, ἐπέβλεψεν. Sed utrum legas, minimum refert ad ſenſum. LE. At videtur otioſa præpoſitio repetita. HI. Certe ſic & Latini loquuntur. Acceſſit ad me. Appulit animum ad ſcribendum. Heic mihi præpoſitio non videtur otioſa. Nam reſpicere poteſt, qui in tergum flectit oculos caſu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum: at cum audis, Reſpexit ad me, exprimitur peculiaris favor volentis huic aut illi ſuccurrere. Item adſpicimus interdum caſu obvia, quorum nobis nulla cura eſt, imo quæ videre nolimus. At quiſquis ad aliquem adſpicit, peculiariter attentus eſt ad id quod intuetur. Ad hæc, multa ſimul adſpicimus, ſed non ad multa. Spiritus itaque ſanctus, volens nobis exprimere ſingularem erga ſanctiſſimam virgunculam favorem, ſic per illius os loquutus eſt: Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ. Avertit oculos ab elatis, ſuoque judicio magnis; & obtutum ſuum flexit ad eam, quæ in oculis ſuis erat infima. Nec enim dubium eſt, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui ſperabant, 1 Meſſiam ex ipſorum ſtirpe proditurum: ſed illos aſpernatus Deus, cle-

1 Meſſias Ieſus Chriſtus Salvator noſter Iudæis promiſſus: quæ vox Hebraica eſt & ſignificat unctum.

mentiſſimi favoris oculos flexit ad virginem, fama obſcuram, opibus tenuem, fabro nuptam, ne ſobole quidem ulla divitem. LE. Nondum audio quidquam de vilitate. HI. Ea vox ſycophantæ fuit, non Eraſmi. LE. At in Annotatione forſitan meminit vilitatis. HI. Nequaquam. In vocem ταπείνωσιν tantum hoc modeſtiſſime notat. Vt intelligas, inquit, parvitatem, non animi virtutem: ſitque ſenſus; Etſi ſim infima ancilla, tamen non eſt averſatus me Dominus. LE. Hæc ſi vera ſunt ac pietatis plena, quid eſt quod [2] obtrudant [3] onagri? HI. Latinæ vocis ignorantia parit hos tumultus. Humilitas apud veteres emendatius loquentes non declarat virtutem animi, quæ pugnat cum arrogantia, diciturque modeſtia, ſed conditionis abjectiorem ſortem: quo ſenſu ignobiles, tenues, idiotas, & contemtos, humiles dicimus, quaſi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, Rogo ut tua celſitudo nobis hac in re faveat: ita qui de ſe loquentes ſua volunt elevare, dicere ſolent, Quæſo ut humilitatem noſtram tua humanitate ſubleves. Nam pronominum primogeniorum emphaſis interdum habet neſcio quid arrogans. Quod genus eſt illud, Ego dico, ego perficiam. Bifariam itaque puella modeſtiſſima ſimul & ſuam ſortem extenuavit, & numinis in ſe munificentiam extulit, non contenta ſe ipſam ancillam dicere, ſed addidit, humilem ancillam, & infimæ ſortis. Quemadmodum, juxta proverbium, [4] ſervus præ ſervo eſt; ita &

2 Obtrudant, alii codices obrudant & certe melius, rudere enim eſt proprium aſinorum.
3 Onager, aſinus ſylveſtris.
4 Servus præ ſervo eſt: hoc proverbio admonemur, qui ſunt ejuſdem ſortis non illicò eſſe æquales.

inter ancillas alia eſt alia præſtantior, nimirum pro dignitate functionis. Honeſtior enim comtrix quam lotrix. Le. At miror, Merdardum non agnoviſſe ſermonis formam, cum ipſe frequenter audierim Franciſcanos ita loquentes, Mea parvitas agit tibi gratias pro lauta refectione. Hi. Quidam non multum aberrarent, ſi dicerent, mea pravitas. Ceterum quoniam Græca vox ταπεινοφροσύνη quiddam amplius exprimere videtur, quam Latina, modeſtia, Chriſtiani maluerunt humilitatem dicere quam modeſtiam: hoc eſt, maluerunt ſignificantius loqui quam elegantius. Modeſtus enim is dicitur, qui modice de ſe ſentit, nihil ſibi præter meritum arrogans. At ταπεινοφροσύνης laus non competit niſi in eum qui minus ſibi arrogat quam habet. Le. At periculum eſt, ne dum modeſtiam amplectimur, incidamus in vanitatem. Hi. Quî ſic? Le. Nam ſi verum dixit Paulus, Non ſum dignus vocari Apoſtolus; & ſi vere ſe dixit Maria ancillam humilem, hoc eſt, infimæ ſortis; periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. Hi. Nihil hic, ô bone, periculi. cum nos laudibus vehimus pios aut pias, prædicamus in illis Dei beneficentiam: cum ipſi ſemet abjiciunt, reſpiciunt vires ac merita ſua, ſi deſit favor numinis. Nec ſtatim mendacium eſt ſi quis ſibi non vindicat quæ habet, ſi loquitur ex animo, fortaſſis error dici poteſt, mendacium non dici poteſt. At hunc errorem in nobis amat Deus. Le. 2 At Paulus, qui ſe negat eſſe dignum Apoſtoli titulo, alibi magnifice de ſe prædicat, commemorans ſua facinora: Plus, inquit, omnibus laboravi; & qui vide-

2 1.Cor.15.v.9. magnificat 2.Cor.11. & quoque cap.12. v.11.

bantur eſſe aliquid, nihil mihi contulerunt: cum ſanctiſſima Virgo tale nihil dixiſſe legatur. HI. Sed iſta facinora Paulus appellat ſuas infirmitates, quibus illuſtrata eſt Dei potentia; eamque commemorationem vocat inſipientiam, ad quam ſit adactus pſeudapoſtolorum improbitate, ob quos fuit illi neceſſe ſibi vendicare auctoritatem apoſtolicam, non quod ipſe delectaretur humana gloria, ſed quod expediret Evangelio, cujus diſpenſatio fuerat illi credita. In virgine matre non fuit eadem ratio: non enim illi commiſſum erat munus prædicandi Evangelii. Tum & ſexum, & virginem, denique Jeſu matrem, decebat ſummus pudor, ſummaque modeſtia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latine neſciunt, putant, humilitatem nihil aliud declarare, quam inſignem modeſtiam; cum interdum referatur ad locum, aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum ſic referatur ad animum, ut vitium ſonet. LE. Etiamne in ſacris literis? HI. Maxime. En tibi locum apud Paulum, ad Coloſſ. cap. 2. Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione Angelorum. Nec heic eſt ἐν ταπεινώσει, quæ vox eſt in cantico Virginis, ſed ἐν ταπεινοφροσύνῃ. Locus habet nonnihil obſcuritatis, fateor: ſed mihi videtur germanus ſenſus, quem accuratius docti adferunt, Ne ſitis tam humili, tamque abjecto animo, ut, cum ſemel dedicaveritis vos ipſos Chriſto, ſalutis unico auctori, patiamini vobis perſuaderi, ab Angelis ſperandam eſſe ſalutem, quos quidam ſibi fingunt apparuiſſe. Sitis excelſo animo, ut, etiamſi vere Angelus quiſpiam è cœlo veniens prædicet vobis aliud Evangelium, quam quod Chriſtus tradidit, ſit vobis execrabilis, velut Angelus impius & Chriſti adverſarius. Multo minus convenit

vos

vos eſſe tam demiſſis animis, ut iſtorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci à Chriſto. Ab uno Chriſto ſperare ſalutem, religio eſt; ab Angelis aut divis idem exſpectare, ſuperſtitio eſt. Paulus igitur vult humilis abjectique animi eſſe, non ab illo ſublimi Chriſto ad commentitias Angelorum apparitiones deſciſcere: 1 demiſſi ingenii eſt, quorumlibet ſuaſu circumagi. Vides, heic ταπεινοφροσύνην in vitium uſurpatam eſſe? Le. Quid ni videam? Hi. Rurſus in eodem capite: Secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate. Heic iterum ταπεινοφροσύνη vitium ſonat. Le. Palam eſt. Hi. Atqui 1 Petr. 5. uſurpatur pro virtute quæ contraria eſt ſuperbiæ, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε· pro quo nos legimus, humilitatem inſinuate. Rurſum ad Phil. 2: τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ὑπερέχοντας ἑαυτῶν· id eſt, *Per animi modeſtiam unuſquiſque alium ſe præſtantiorem exiſtimet.* Le. Docuiſti, ταπεινοφροσύνην uſurpari in utramque partem, cum apud Latinos modeſtia non uſurpetur niſi in laudem. Verum poteſne docere, ταπείνωσιν accipi pro modeſtia? Hi. Nihil abſurdi, ſi quis ad iſtum modum uſurpet. Nam & animo tribuere ſubmiſſionem aut demiſſionem pro modeſtia, nihil vetat. Ceterum, an in divinis literis ita poſitum reperiatur, neſcio. Le. Vide num apud divum Jacobum ita ſit uſurpatum; Glorietur autem frater humilis in exaltatione ſua; dives autem in humilitate ſua. Hi. Iſto quidem loco eſt ἐν ταπεινώσει, non ταπεινοφροσύνη. Quod ſi contendas, heic humilitatem accipi pro modeſtia, conſequens eſt, ut exaltationem

1 Demiſſi eſt animi. audiatur Horatius Epiſt. 1. l. 1. *Nullius addictus jurare in verba magiſtri &c.*

accipias

accipiamus pro ſuperbia;ac protinus gemina exiſtet abſurditas. Nam ut modeſtus non eſt, qui de ſua modeſtia gloriatur ac jactitat ſeſe ; ita bis arrogans eſt, qui de ſua ſuperbia gloriatur. L I. Quid igitur ſibi vult Apoſtolus? H I. Commendat æqualitatem inter Chriſtianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem. Dives dicitur ſublimis, utique juxta mundum, ob fortunæ ſplendorem. Hic dives ſe demittit ad ſortem pauperum, & pauper erigitur ad æqualitatem divitum. Vterque habet quod glorietur : alter gaudet, ſuis opibus ſublevari pauperum inopiam : alter glorificat Chriſtum, qui eam mentem inſpirarit divitibus. L E. Sed interim dives ille modeſtiæ laudem habet. H I. Fortaſſe;ſed non ideo protinus ταπείνωσις ſignificat modeſtiam. ſunt enim qui venantes laudem ab hominibus, multa 1 pauperibus erogant. Quin potius uterque modeſtus eſt, ſi modo adſit ſincera pietas : dives, dum non gravatur ob Chriſtum æquari pauperi ; pauper, dum ob honorem ſibi habitum non inſoleſcit, ſed Chriſto gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controverſiam eſt, ταπείνωσιν in divinis libris frequentiſſime uſurpari pro demiſſione, ſive dejectione, quæ fit per afflictionem, aut conditionis infirmitatem. Ita Paulus, Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, ταπεινώσεως. Item Pſal. 9. Vide humilitatem de inimicis meis, ταπείνωσιν. Rurſum 118: Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, ἐν ταπεινώσει, nimirum in afflictione. Hujus generis loca ſunt complura, quæ longum ſit heic referre. Quemadmodum igitur μεταφορικῶς ταπεινὸς dici poſſet ὁ ταπεινόφρων, qui modeſto ſit ani-

1 Pauperibus. quales fuerunt Phariſæi, quorum faſtum ac hypocriſim damnat Chriſtus Marth. 6. v. 2.

mo;

mo, minimeque elato: ita nihil prodigii fuerit, ſi quis ταπεινότητα dicat ταπεινοφροσύνην. nos de ſcripturæ uſu loquimur. Ceterum qui contendunt, in cantico Mariæ ταπείνωσιν ſonare modeſtiam animi, quin eadem opera ſic interpretantur quod legimus Geneſ. 29? Vidit Dominus humilitatem meam, ταπείνωσιν. Lia non jactat ſuam modeſtiam, ſed; quod ob deformitatem minus eſſet cordi marito, humilitatem appellat. Eundem ad modum Deuter: 26: Et reſpexit humilitatem, & laborem, atque anguſtiam. An non heic ταπείνωσιν appellat afflictionem? L E. Vnde igitur iſtis in mentem incidit, ut humilitatem in Cantico interpretentur animi modeſtiam? H I. Nihil aliud video cauſæ, niſi quod multi Theologi neglexerint & linguarum peritiam, & Latini ſermonis ſtudium, una cum priſcis eccleſiæ doctoribus, qui ſine hiſce præſidiis ad plenum intelligi non queant: præterea quod difficillimum ſit revellere, ſi quid penitus inſederit animo. Porro videas, quoſdam tantum ſcholaſticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere ſcripturam, quam ad ſcripturæ regulam opiniones humanas corrigere. L E. At iſthuc abſurdius eſt, quam quod narrant de 1 regula Leſbia. H I. 2 Beda monachus, non admodum gravis auctor, quoties ab alienis recedit veſtigiis, ex occaſione dictæ humilitatis meminit de ſuperbia. At Theophylactus, ſcriptor Græcus, qui ſua fere ex probatiſſimis Græ-

1 Leſbia regula: hoc dicitur de rebus præpoſtere ordinatis: ubi quis non mores legi ſed legem moribus applicat: petitum proverbium ab Architectis Lesbiis, qui lapides regulæ non accomodabant, ſed regulam lapidibus.

2 Beda, Theophylactus quid fuerint ſupra dictum eſt in notis.

ciæ ſcriptoribus hauſit, negat, heic ταπείνωσιν accipi poſſe pro virtute. LE. Ad iſtud probandum quid opus eſt auctoritate, cum ipſe ſenſus communis reſpuat eam interpretationem? HI. Recte dixiſti. Nam cum modeſtia ſit quodammodo 1 colophon ac tutatrix omnium virtutum; immodeſtia eſt, ſi quis eam de ſe prædicet. Fatemur quidem, in ſanctiſſima Virgine virtutem hanc fuiſſe ſummam & incomparabilem; (Chriſtum ſemper excipio;) ſed hoc ipſa ob modeſtiam laudabilior eſt, quod eam ipſa non laudat, ſed agnoſcens ſuæ conditionis humilitatem, myſterii magnitudinem adſcribit miſericordiæ divinæ. Maria, inquiunt, per modeſtiam meruit fieri mater Dei. Donemus, hoc aliqua ex parte verum eſſe: verum quæ tandem modeſtiæ ſpecies eſt, puellam hoc de ſe prædicare? LE. Quin & ipſe cantici tenor declarat, illam de ſua indignitate loqui; eoque ſic orditur. Magnificat anima mea Dominum. At qui dicit, merui fieri mater Dei per modeſtiam, ſe magnificat, non Dominum. Mox ſubjicitur: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ecce, ſignificat rem ſubitam & inexſpectatam. Non exſpectat autem ſummum honorem, qui ſe nullo honore dignum judicat. Nec felicitas dicitur, ſi contingat quod meritis debebatur. Flaccus enim negat, ſe hoc nomine felicem appellandum, quod à Mecœnate in amicorum numerum adoptatus eſſet. HI. Quam ob rem? LE. Quia judicio fuit aſcitus, non gratuito favore. Mecœnas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicarat. HI. Eodem pertinet, quod ſequitur, Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus. Non dixit, fecit mi-

1 *Colophon*] Finis, perfectio, vide ſuprà.

hi magna, quia me dignam judicavit, ſed, quia potens eſt, & facit quæcunque vult, & ex indignis facit ſuo favore dignos; & ideo ſanctum nomen ejus: ſanctum dixit glorioſum. Quantum autem noſtris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ. Nam, juxta Paulum, illius potentia per noſtram imbecillitatem perficitur. Mox in eo verſu, Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles, non eſt ταπεινόφρονας, ſed ταπεινοὺς, hoc eſt, contemtos juxta mundum; ut opponatur potentibus. Hunc verſiculum juxta Propheticæ eloquutionis morem declarat ſequens, Eſurientes implevit bonis, & divites dimiſit inanes. Quos modo dixerat humiles, heic appellat eſurientes, hoc eſt, tenues; quos modo potentes, heic divites vocat. Proximo verſu fit mentio miſericordiæ ſeſe per omneis orbis nationes profundentis. In extremo verſu prædicat fidem Dei in promiſſis, Sicut locutus eſt, &c. Toto cantico prædicatur gloria, hoc eſt, potentia, bonitas, & veritas Dei: nulla eſt meritorum mentio. Le. Sed ut potentiam ac divitias comitatur ſuperbia, ita paupertas docet modeſtiam. Hi. Non equidem inficior, iſthuc interdum accidere; ſed videas plerunque pauperes arrogantiſſimos: ſi negas, objiciam Merdardos multos. Verum demus eſſe, quod non eſt perpetuum: non jam agitur qualis fuerit ſacratiſſima Ieſu mater, ſed qualia de ſe prædicarit in hoc cantico. Le. Demiror iſtorum pervicaciam, qui toties moniti, frequenter etiam irriſi, non reſipiſcant. Hi. Quoties moniti ſunt, [1] declamationem eſſe ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhi-

[1] Declamatio eſt proprie domeſtica exercitatio in orationibus habendis.

beri

beri ſolitam ? & tamen iſtis declamatio nihil aliud eſt, quam ſacra concio. Quoties inclamatum eſt illis, cœlibem eſſe quiſquis uxorem non habeat, z etia nſi ſexcentas alat concubinas ? & tamen cœlibatus iſtis nihil aliud eſt, quam continentia & caſtitas. Idem uſu venit de humilitate, aliiſque ſimilibus quamplurimis. Le. Vnde ſtupor tam pertinax? Hi. De Merdardis reſpondeo. Non dederunt à puero operam literis; nec eſt illis præceptorum aut librorum copia: & ſi quid iſtiuſmodi facultatis obtigit, malunt abdomini impendere. Sacroſanctam illam veſtem exiſtimant abunde ſufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Poſtremo putant, nonnullam eſſe religionis partem, ſi cum ſuo Franciſco ne Latine quidem loqui ſciant. Le. Profecto plurimos noui, qui iſta ex parte belle referant inſtituti ſui principem, qui caperonem dixit pro galero, opinor & veſtimentibus pro veſtibus. At Franciſcus conſtanter recuſavit presbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit Benedictus & Dominicus. Nunc iſti cum ſuis veſtimentis non abhorrent à galero Cardinalitio. Hi. Quid ais? imo ne à corona quidem triplici. & humiles illi pauperis Franciſci filii porrigunt calceos ſuos ſummis orbis monarchis oſculandos. Le. Jam ſi fuiſſet facta vilitatis mentio, quid erat piaculi? Hi. Nihil, ſi vilem intelligas, qui parvo æſtimatur apud homines, aut qui ſibi videtur contemtibilis. Sed quid opus excuſare quod dictum non eſt? Le. Non puduit Merdardum ad iſtum mentiri modum? idque

z Audacter affirmant ſatius eſſe Clerum ſcortari, quam matrimonii vinculis innecti: ipſis eſt mens eadem ac Mitioni apud Ter. in Adelp. ſi ſaltem ibi ſerio loquatur. *Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum ſcortari, neque potare &c.*

in

in fano tam celebri, in frequentiſſima monarcharum ſynodo, coram tot eruditis viris, quorum plerique Eraſmicas lucubrationes evolverant? Hi. Puduit, ais? Imo ſibi viſus eſt ſcurra rem 1 palmariam ac triumpho dignam facere. Hoc eſt quartum Merdardorum votum, longe tribus illis religioſius, Nihil omnino pudere? Le. Iſtius profecto plerique ſunt obſervantiſſimi. Hi. Nec erat ſimplex mendacium. Primum Mariæ canticum, ut eſt à Luca ſcriptum, manet intactum. Quî vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox humilitatis immutata non eſt, nec ulla uſquam vilitatis mentio. Poſtremo non corrigit canticum, qui bona fide reddit quod ſcripſit Lucas, ſed explicat. Le. Video triplex mendacium effronte ſcurra dignum. Hi. Mane: nondum audiſti, quod eſt omnium impudentiſſimum. Le. Etiamne amplius? Hi. Vociferabatur, doctorem illum aſinum fuiſſe principem, auctorem & anteſignanum univerſi tumultus, quo nunc concutitur orbis Chriſtianus. Le. Quid ait? Hi. Huic imputandum quod tot ſectis diſcinditur eccleſia, quod ſacerdotes ſpoliantur decimis, quod contemnuntur epiſcopi, quod ſacroſanctæ Pontificis majeſtati paſſim oppeditur, quod agricolæ vetus 2 gigantum exemplum inſtaurarunt. Le. Iſta publicitus? Hi. Magnis clamoribus. Le. Atqui longe ſecus exiſtimant, qui Eraſmi libros

1 Palmarium facinus, i. e. palma dignum ac triumpho, palmâ enim coronabantur victores: hinc palmata toga ſive palmaris, pro triumphali.

2 *Gigantum*] Gigantes olim Deos cœlo exigere conati ſunt. Ruſtici autem ſuos nobiles non aliter ac Deos ſuſpiciunt, quos tamen proximo tumultu in ordinem cogere & de loco dejicere tentarunt.

attentius

attentius introſpiciunt. Horum plurimi fatentur,
ſe ex illius lucubrationibus hauſiſſe veræ pietatis
ſemina. Totum hoc incendium per monachos or-
tum, per eoſdem huc uſque incanduit, quod non
aliter nunc quoque conantur extinguere, quam ſi
1 oleum, quod aiunt, addant camino. Hi. Vides,
2 ὡς κάκιστον θηρίον ἐστὶν ἡ γαστήρ. Le. Rem acu teti-
giſti. Illi nimirum expedit, in populo Chriſtia-
no ſuperſtitionis eſſe quamplurimum, pietatis quam-
minimum. Sed quid concio? ferebatne Cumanum
aſinum, tam inſolenter rudentem è ſuggeſto? Hi.
Quidam mirabantur quid accidiſſet homini. Qui
ſtomachi erant impatientioris, ſurgebant, atque è
templo abibant, ſubmurmurantes, Venimus huc
audituri laudes divæ Virginis, & hic temulentus
nobis evomit meras ſycophantias. In his erant etiam
non paucæ mulieres. Le. Atqui ſolet hoc genus
mire deditum eſſe iſti ſodalitio. Hi. Vera prædicas:
ſed cœperunt & feminæ ſapere. Eruditi, quotquot
aderant, plerique ringi, nonnulli etiam ſubſibilare.
Le. Non curat aſinus ſibila; oportuit talem rabu-
lam putribus ovis aut ruderibus è ſuggeſto deturba-
re. Hi. Non deerant qui hoc illo dignum exiſtima-
rent; ſed cohibebat illos loci reverentia. Le. Sed
loci religio non debet his opitulari, qui locum ſce-
lere profanarunt, veluti qui in templi ſeptis occi-
dunt hominem, non æquum eſt ut illic habeant aſy-
lum: itidem qui in ſacris concionibus & loci reli-
gione, & populi patientia, ſtolide abutitur, huic non
oportet eſſe præſidio quod ipſe ſua temeritate pro-

1 Oleum addere. eſt magis ac magis irritare. vide ſuprà.

2 Ὡς κάκιστον &c.] Id eſt, Vt peſſima beſtia eſt venter. Et illos qui alioquin omnia ventris gratia faciunt, lingua abutentes, Græci γλωσσογάστορας appellant.

faṇavit.

ſanavit. Laudatus eſt à priſcis ille, qui eum non habuit pro Conſule, cui ipſe non eſſet Senator: nec par eſt, ut populus eum habeat pro Eccleſiaſta, cui ipſe non eſt concio. Hɪ. Metuunt fulmen epiſcoporum. * Si quis inſtigante diabolo, &c. noſti legem. Lᴇ. Sed prius in tales rabulas epiſcopi debebant vibrare fulmen. Hɪ. Metuunt & illi. Lᴇ. Quos? Hɪ. Illos ipſos rabulas. Lᴇ. Quam ob rem? Hɪ. Ob hoc ipſum, quod 1 rabulæ ſunt. Lᴇ. Apoſtoli non metuebant regum & præſidum minas, & iſti metuunt unum mendicum? Hɪ. Sed ob iſtuc ipſum magis formidandi, quod mendici ſunt; quod eripiatur non habent, quo lædant habent. Abi tu ſodes ad veſparum aut crabronum nidum aliquem, & unamquamlibet ex illis digito continge; ea res ſi tibi bene ſucceſſerit, redito ad me, & epiſcopos ignavos appellato qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum pontificem nonne potentiſſimi Chriſtianæ ditionis monarchæ reverentur? fortaſſis & metuunt. Lᴇ. Nec mirum: eſt enim Chriſti 2 vicarius. Hɪ. At Alexander ſextus, vir nec ſtultus, nec indoctus, fertur ita loqui ſolitus, ſe malle è ſummis monarchis aliquot offendere, quam unum quemlibet fraterculum ex ordine mendicantium. Lᴇ. Omitte pontifices. Cum iſtius ſceleris rumor ad aures principum, qui tum Auguſtæ erant, dimanaſſet, non eſt ſumtum de homine ſupplicium? Hɪ. Indigne tulerunt omnes, ſed præcipue Rex Ferdi-

* *Si quis inſtigante &c.*) Canon eſt in Decretis, quo excommunicantur, qui in Monachos & ſacerdotes manus injecerint.

1 Rabulæ qui cauſas agunt clamando ac vociferando.

2 Vicarius: non eget Vicario Chriſtus, nec abſque ſacrilegio hoc ſibi nomen Pontifices tribuunt.

nandus,

nandus, & hujus ſoror Maria, feminarum hujus ſeculi decus; Bernardus Cardinalis Tridentinus, Balthaſar Epiſcopus Conſtantienſis. Objurgatus eſt graviter eccleſiaſtes, ſed à nullo acrius quam à Johanne Fabro Epiſcopo Viennenſi. L A. Quid objurgatio? aſinus non ſentit niſi fuſtem. H I. Præſertim ſi in ventrem ingeras. Sed quid illi ſtolido feciſſent Principes, longe gravioribus curis occupati? L E. Certe ſubmoviſſent à concionandi munere, & ſuam illi benignitatem ſubtraxiſſent. H I. At artifex ille pus ſuum in ipſam concilii diſſolutionem diſtulerat, cum jam alioqui foret abeundum. L E. Iſto quidem pacto dicuntur abire cacodæmones, ingenti fœtore relicto. H I. Itaque dimiſſus eſt à rege Ferdinando, ſed bene paſtus. Nam objurgatio ne tantillum quidem detraxit hominis obeſitati. L E. Franciſcus dicitur concionatus ſororibus avibus; iſte dignus videtur qui concionetur fratribus aſinis ac ſuibus. Sed quo ſe contulit? H I. Quo, niſi ad ſuos gregales? à quibus exceptus eſt ovatione ob rem ſtrenue feliciterque geſtam; & inter pocula, pro, Io triumphe, cantatum eſt, Te Deum laudamus. L E. Digniſſimus eſt iſte Merdardus qui funem in collo geſtet potius quam in lumbis. Sed quid imprecemur iſti ſtolido gregi, qui tales fovet pecudes? H I. Vix invenias quod illis imprecceris malum gravius quam ipſi accerſunt ſibi. Siquidem his rationibus maxime traducunt ſeſe, & in bonorum omnium conjiciunt odium, efficacius quam quiſquam poſſit hoſtis. Sed non eſt Chriſtianæ mentis, cuiquam imprecari male; illud potius optandum, ut clementiſſimus rerum formator & reformator (qui ex Nabuchodonoſor homine fecit bovem, & rurſus ex bove fecit hominem, quique aſinæ Balaami de-

dit

dit hominis linguam) omnes Merdardi ſimiles vertat in melius, detque illis & mentem, & linguam, viris Evangelicis dignam.

Philodoxus.

1 PHILODOXUS, SYMBULUS.

PH. FElix auſpicium interpretor occurſum tuum, Symbule. SY. Vtinam ſit aliquid, Philodoxe, in quo tibi queam eſſe felix! PH. Quid auſpicatius, quam ſi quis deus occurrat homini? SY. Equidem nihil iſtoc exiſtimarem auſpicatius, etiamſi ſexcentæ volitent 2 noctuæ. Sed quem mihi narras deum? PH. Te, inquam, Symbule. SY. Mene? PH. Te plane. SY. Ego deos cacantes nunquam feci pili. PH. Si non fallit 3 proverbium, deum eſſe quiſquis juvat mortalem, tu mihi deus eſſe potes. SY. De fide proverbii. viderint alii; ego certe perquam lubens amico profuero, ſi queam. PH. Non eſt quod metuas, Symbule; haud peto mutuum; ſacra res eſt conſilium; eo tantum me juva. SY. Atqui iſtuc ipſum eſt petere mutuum, quandoquidem hoc officii genus inter amicos ultro citroque commeare debet, quemadmodum & cetera omnia. Sed quid eſt rei, in quo

1 *Philodoxus*] Amator gloriæ, qui famam venatur. Symbulus, conſiliarius.

* *Noctua*] Noctuæ volatus apud Athenienſes felix & bene ominatus fuit.

3 Proverbium: hoc proverbium dici ſolet de eo qui ineſperatam attulit ſalutem aut qui beneficio aut conſilio juvit: cum enim juxta veteres Dii bonorum largitores ſint, hinc fit ut quidquid felicitatis aut commodi ipſis contingeret Deo cuipiam adſcriberent: ſic Virg. Ecl. 1. *Deus nobis hæc otia fecit.*

meum

meum deſideras conſilium? PH. Piget obſcuritatis; cuperem eſſe celebris; commonſtra viam. SY. En tibi compendiariam. Imitare Heroſtratum, qui incendit templum Dianæ; aut huic ſimillimum 1 Zoïlum, qui laceravit Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile deſigna, & 2 ἀοίδιμος eris cum 3 Cercopibus ac Neronibus. PH. Famam ex ſcelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honeſti. SY. Talem igitur te præſta, qualis optas prædicari. PH. At multis egregia virtute præditis non contigit nominis celebritas. SY. Iſthuc an verum ſit, neſcio: attamen ſi id eveniat, quod ais, ipſa virtus abunde magnum ſui præmium eſt. PH. Vera prædicas, planeque philoſophice. Veruntamen, ut ſunt res humanæ, mihi videtur gloria præcipuum quoddam ornamentum eſſe virtutis; quæ non aliter gaudet agnoſci, quam ſol amat lucere, vel ob hoc ipſum, ut & proſit quamplurimis, & quamplurimos ad ſui pelliciat æmulationem. Poſtremo non video quam poſſeſſionem ſpecioſiorem parentes liberis ſuis relinquere poſſint, quam honeſti nominis immortalem memoriam. SY. Vt video, gloriam expetis virtute partam. PH. Scilicet. SY. Proinde tibi propone lite-

1 Zoïlus ſophiſta fuit Amphipolites qui non alio nomine inclaruit, quod Homeri poëmata auſus ſit carpere: Hinc omnes invidi & maledici Zoïli dicti ſunt.

2 Ἀοίδιμος &c. Id eſt, celebratus, is proprie qui decantatur paſſim. *Cercopes* autem fratres fuere improbitate & malitia celeberrimi. Lege proverbium; Ne in Melampygum.

3 Cercopes, pitechuſæ inſulæ populi omnibus flagitiis dediti ideo à Iove in Simias mutati fuere: Ovid. 14. Metam. *Quippe Deum genitor fraudem & perjuria quondam Cercopum exoſus. &c.* Cecropum cœtus, i. e. aſtutorum ac improborum conventiculum.

ris omnium celebratos, Ariſtidem, Phocionem, Socratem, Epaminondam, Scipionem Africanum, Catones, ſeniorem & Vticenſem, M. Brutum, & horum ſimiles, qui belli domique de Republica quam optime mereri ſtuduerunt. Heic eſt enim feraciſſimus gloriæ campus. PH. Verum inter iſtos celebres, Ariſtides oſtraciſmo juſſus eſt ſolum vertere: Phocion, & Socrates, biberunt cicutam; Epaminondas capitis eſt poſtulatus, quemadmodum & Scipio: Cato ſenior quadragies reus cauſſam dixit; Vticenſis ſibi mortem conſcivit, itidem Brutus. Ego gloriam optarem nulla invidia contaminatam. SY. At iſthuc ne Herculi quidem filio conceſſit Iupiter. Nam poſt tot monſtra virtute domita, cum * excetra fuit extremum certamen, idque multo omnium pertinaciſſimum. PH. Ego Herculi ſuos glorioſos labores nunquam invidebo. Eos demum felices duco, quibus obtigit honeſtum nomen nulla invidia contaminatum. SY. Vis, ut video, ſuaviter vivere; eo metuis invidiam. nec id injuria; 1 κάκιστον γὰρ ἐστι θηρίον. PH. Sic eſt. SY. Ergo 2 λάθε βιώσας. PH. At iſthuc eſt mortuum eſſe, non vivere. SY. Intelligo quid affectes. In ſole clariſſimo verſari gaudes abſque umbra. PH. Iſthuc quidem fieri non poteſt. SY. At nihilo magis fieri poteſt, ut gloriam conſequaris nulla contaminatam invidia. Recte facta ultro ſequitur gloria, gloriam comitatur invidia. PH. Atqui poſſe gloriam abſque invidia contingere, docet nos ſenex ille Comicus; ita ut facillime ſine invidia laudem

* *Excetra*] Excetra hydra appellata eſt, quod uno capite abſciſſo plura excreſcerent.

1 Κάκιστον &c. Id eſt, peſſima enim fera eſt.

2 Λάθε βιώσας: ſic vive ut nemo te vixiſſe ſentiat. Sen. in Thyeſt. *Nullis nota Quiritibus Ætas per tacitum fluat &c.*

 invenias,

invenias, & amicos pares. SY. Si iſta laude contentus es, quam tulit Pamphilus adoleſcens obſequiis & morum commoditate, poteris eodem è loco petere rationes aſſequendi quod expetis, unde decerpſiſti ſententiam. In omni re memento; Ne quid nimis. ſed tamen mediocriter omnia. Eſto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens. Ne ſis præfractus, tuæque ſententiæ nimium tenax, ſed aliorum ſtudiis temet accommoda: nulli lædas os, ſed comem te præbeas omnibus. PH. Adoleſcentiæ favent plerique, nec magni negotii ſit tum iſtam parare laudem. Ego magnificum quoddam nominis decus optarim, quod per univerſum orbem reſonet, quodque cum ætate ſemper fiat illuſtrius, atque à funere tandem clarius eluceſcat. SY. Equidem laudo generoſam iſtam indolem tuam, Philodoxe. Ceterum ſi cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus eſt, negligere gloriam: & ſumma laus eſt, non ambire laudem; quæ magis ſequitur fugientem. Videndum eſt igitur, ne, quo impenſius iſta ambis, hoc fruſtrere magis. PH. Non ſum Stoïcus 3 ἀπαθής. tangor humanis affectibus. SY. Si te profiteris hominem, nec ea recuſas quæ ſunt humanæ ſortis, cur ea venaris, quæ nec Deo contingunt? Noſti enim 4 Theocriticum illud non minus vere quam ſcite dictum, Iovem nec pluvium, nec ſerenum placere omnibus. PH. Non eſt fortaſſis ignis abſque fumo; ſunt tamen 5 ἄκαπνα. Si non poteſt obtineri, quin

3 Ἀπαθὴς] Id eſt, expers affectuum. Stoïci negabant in virum ſapientem ullos affectus cadere.

4 Theocritus Syracuſanus Poëta qui ſcripſit Bucolica.

5 Ἄκαπνα] Ligna ſunt, quæ dum cremantur, fumum non faciunt. ab α privativa particula. & καπνὸς, quod fumum ſignificat.

aliqua

aliqua livoris nubecula obſcuretur hominis gloria, arbitror tamen eſſe rationes, quibus fiat, ut quam minimum invidiæ ſit admixtum. SY. Eas igitur tibi vis commonſtrari? PH. Percupio. SY. Modice virtutem exſere, & minus gravaberis invidia. PH. At gloria niſi ſit inſignis, non eſt gloria. SY. Ecce tibi certiſſimam viam. Deſigna præclarum aliquod facinus, & morere, & citra invidiam celebraberis cum 2 Codris, 3 Menœceis, Iphigeniis, Curtiis ac Deciis:

4 *Paſcitur in vivis livor, poſt fata quieſcit.*

PH. Equidem, ut ingenue quod res eſt fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honeſti nominis hæreditatem relinquere: verum hujus rei fructum vivus apud vivos aliquandiu decerpere cupiam. SY. Age, non te ſuſpendam amplius. Certiſſima ad illuſtre nomen eſt via, bene mereri, cum privatim de ſingulis, tum publicitus de univerſis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas ſic temperanda eſt, ne cogaris ab aliis rapere quod aliis ſuppedites. Nam ex hujuſmodi largitionibus plus odii naſcitur apud probos quam favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari, infamia verius eſt quam gloria. Ad hæc benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quæ conſtat officiis, fundum non habet: imo quo largius hinc hauritur, hoc ſcatet uberius. At heic multæ res ſunt, quæ & invidiam miti-

2 Codrus de quo Iuſtinus, qui ultro morti ſe tradidit ut victoriam Athenienſibus daret.

3 *Menœceis*] Menœceus, nobilis adoleſcens Thebanus, qui pro patriæ ſalute ſe ipſum morti objecit, apud Philoſtratum in imaginibus.

4 Paſcitur. idem apud Hor. lib. 2. Epiſt 1. de Hercule loquens: *Comperit invidiam ſupremo fine domari.*

gant, & famæ celebritatem illuſtrant, quas nemo ſibi præſtare valet, ſed contingunt gratuito favore numinis:

Gratior eſt pulcro veniens è corpore virtus.

At formam corporis ſibi nemo largitur. Adfert ſecum dignitatis plurimum generis claritudo. At hæc quoque formæ munus eſt. Idem ſentiendum de divitiis, quæ recte factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Ne hoc quidem quiſquam ſibi præſtat. Hujus generis ſunt & ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos & comitas non aſcita, ſed ingenita. Poſtremo decorum quoddam arcanum atque etiam felicitas; cujus effectum in multis videmus quotidie, cauſam reddere nemo poteſt. At non frequenter conſpicimus, eadem geri, dicive, à diverſis, & magnam inire gratiam qui pejus geſſit, dixitve, cum is qui melius rem egerit, pro gratia referat odium. Hoc priſci quidam ad 1 genios referebant. Dicebant enim, in ea re quemque fortunatum eſſe, ad quam natus eſſet; contra parum ſuccedere, quod quis invita 2 Minerva iratoque genio tentaret. PH. Heic igitur nullus eſt conſilio locus? SY. Vix ullus: attamen qui ſagaces ſunt, deprehendunt in pueris aut adoleſcentibus notas quaſdam, quibus conjecturam facere liceat, ad quæ ſtudia, quodve vitæ genus, quaſve actiones, ſint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi ſenſus, quo à quibuſdam abhorremus nulla evidente cauſa, ad quædam item miro impetu rapimur. Hinc eſt quod alius feliciter tractat rem militarem, alius dexter eſt in

1 Genios vocabant veteres Deos ſub cujus tutela quilibet homo erat: vide ſuprà in notis.

2 Invita Minerva, natura repugnante, reluctante ingenio. Hor. de arte. *Tu nihil invita dices faciesque Minerva.*

negotiis

negotiis politicis, alium dicas ad ſtudia naturã. Quanquam & in his mira varietas; nimirum tanta, quanta eſt functionum diverſitas. Alium natura genuit Imperio, alium voluit eſſe fortem militem: cui plurimum indulſit, ei conceſſit, ut, juxta Homerum, pariter & bonus ſit lancearius, & egregius dux. Itidem in rebus civilibus, alius valet in conſilio, alius in agendis cauſis excellit, alius obeundis legationibus & gaudet, & feliciter rem gerit. De ſtudiorum varietate quid attinet dicere? Sunt qui ſic rapiantur ad inſtitutum monaſticum, nec ad quodvis, ſed vel ad hoc, vel illud, ut vitam ſibi putent acerbam, niſi, quod optant, aſſequantur. Sunt è diverſo qui mirum in modum abhorrent, ut mori ducant potius, quam fieri monachum, nec id odio faciunt, aut certa ratione, ſed arcano quodam naturæ ſenſu. PH. Iſta quidem in compluribus ita, ut narras, & comperi nonnunquam, & frequenter admiratus ſum. SY. In his igitur bonis, quæ nobis gratuito largitur naturæ benignitas, multo minus orietur invidiæ, ſi faſtus abſit & oſtentatio. Amabilior enim eſt forma, aut nobilitas, aut opulentia, aut facundia, in his qui ſe his bonis præcellere quaſi neſciunt. Comitas autem & modeſtia nihil imminuunt hæc commoda, ſed ut gratiam addunt, ita depellunt invidiam. Hæc autem comitas & morum ſuavitas oportet in omnibus vitæ actionibus ſit perpetua, niſi prorſus repugnat Minerva. Nam fruſtra, ut opinor, tentaret 1 Xenocrates, quod ſucceſſit So-

1 *Xenocrates*] Chalcedonius philodoxus, durus ac tetricus, & qui ſe moribus hominum accommodare non poterat; ob id à Platone juſſus Gratiis ſacrificare,

crati ac Diogeni: fruſtra moliretur 2 Cato Cenſorius, quod Lælium fecit gratioſum. Attamen 3 Demea ille Terentianus ſubito mutatus, ſatis declaravit quantum ad conciliandum benevolentiam habeat momenti ſtudiis & affectibus omnium obſecundare. Verum quoties à recto receditur, jam & à vera gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Ceterum ea demum gloria perpetua eſt, quæ honeſti radicibus nititur, à judicio rationis profecta. Nam affectus temporarios habent impetus; qui ſimul atque relanguerint, odiſſe cœpimus quod ante vehementer arriſit; ac proinde plauſus vertitur in ſibilum, laus in vituperium. Ceterum ut ingenium prorſus inverti non poteſt, ita poteſt aliqua ex parte corrigi. PH. Exſpecto quid dicas. SY. Qui natura blandior eſt, is cavere poteſt, ne, dum apud omnes gratioſus eſſe ſtudet, deflectat ab honeſto, neve dum ſeſe quibuſlibet accommodat, 4 Polypum imitatus, ſibi parum conſtet. PH. Tales novi permultos lubricæ fidei & erubeſcendæ vanitatis. SY. Rurſus qui ſeveriore ſunt ingenio, dare operam oportet, ut ſic affectent comitatem, ne quod agunt, videatur ſimulatum; aut ſubinde ad naturam ſuam recurrant; pro laude geminum dedecus ſibi comparaturi, & quod interdum rigidius agant, & quod ſint inconſtantes. Tantam enim vim habet conſtantia, ut qui vitioſam nacti ſunt naturam, tamen ob hoc ipſum levius ferantur, quod nuſquam ſunt ſui diſſimiles. Fucus autem ſimul atque ſuboluit, etiam in benefactis gignit

2 Cato: homo ſeverus & rigidus: Virg. Æn. 6. ipſum inferorum Iudicem facit: *his dantem jura Catonem.*

3 Demea vide in notis p. 1.

4 Polypus, genus piſcis. ſubinde mutans colorem: hinc leves homines, polypi dicti.

odium:

odium: porro quod ſimulatum eſt, perpetuo latere non poteſt; aliquando erumpat oportet; quod ubi factum fuerit, ſemel evaneſcit omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertitur. PH. Illud igitur, ut video, mones, à natura minimum, ab honeſto minime recedendum eſſe. SY. Tenes Adhæc, ſcis, quidquid ſubito inclareſcit, obnoxium eſſe invidiæ. Inde vox odioſa 1 νεοπλούτων apud Græcos, apud Romanos novorum hominum cognomen, apud utroſque 2 terræ filiorum, & è cœlo delapſorum. Ceterum fama quæ paulatim naſcitur, & augeſcit, quemadmodum minimum habet invidiæ, ita maxime durabilis eſt; ut indicat hoc ille poëtarum acutiſſimus Horatius: Creſcit occulto, velut arbor, ævo Fama Marcelli. Proinde, ſi veram, ſi perpetuam, ſi livori quamminimum expoſitam, gloriam expetis, auſculta Socrati, qui dixit, quibuſdam uſu venire, ut dum nimium properant initio, ſerius perveniant ad finem. PH. Sed hominum vita brevis eſt. SY. Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ ſua ſponte conſequitur. Non enim id conſulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri poſſis. Nam iſthuc 3 Parcarum munus eſt, quæ fila ducunt & amputant, cum ipſis eſt viſum. PH. Vtinam iſthuc quoque poſſis! SY. Nunquam, ô Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis ſplendore penſant. Quibuſdam,

1 Νεοπλούτων] Νεόπλουτος eſt nuper dives factus, qui ſubito divitias nactus nuſquam non oſtentat illas prius lentes domi vorans.

2 Terræ filius, homo obſcurus ac incertæ originis Perſ. *Traſto eſt mihi Manius hæres, Progenies terræ* &c. *terra eſt jam filius*: Iuv. dixit eodem ſenſu: *fraterculus gigantum.*

3 Parcæ hominum vitam metiri dicuntur: tres cenſentur: Cloto Lacheſis, Atropos.

ſed pauciſſimis, tam indulgenter favent, ut vivi, ſibique quodammodo ſuperſtites, poſteritate ſua fruantur. Sed rari ſunt quos æquus amavit Jupiter. Hoc fortaſſis aliqui diis geniti potuêre; verum iſta felicitas non cadit in hanc conſultationem. PH. Sæpe mecum admirari ſoleo ſeu fortunæ ſeu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus quod non aliquo temperet incommodo. SY. Quid igitur ſupereſt, amice, niſi ut homines nati, ſortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, ſi penitus cures habere perſpecta nationum, ordinum, & ſingulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui beſtiis cicurandis alendiſque dant operam. Siquidem horum præcipuum eſt ſtudium animadvertere quibus rebus quodque animal vel efferetur vel deliniatur. Non jam loquor tantum de diſcrimine quod eſt inter avem & quadrupedem, inter ſerpentem & piſcem, aut quod eſt inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter delphinum & phocam, inter viperam & aſpidem, ſed de innumera varietate, quæ eſt in ſingulis animantium generibus. PH. Exſpecto quo ſis evaſurus. SY. Omnes canes ſub una ſpecie continentur: ſed hæc ſpecies quam in innumeras formas diſtrahitur? ut dicas illos genere diſtingui, non ſpecie. Jam prorſus in eadem ſpecie quam varii ſunt canum mores, & ingenia? PH. Immenſa varietas. SY. Quod de canibus dictum eſt, de ſingulis animantium generibus dictum puta: ſed in nullo magis elucet diſcrimen, quam in equis. PH. Vera prædicas. Sed quorſum hæc? SY. Quidquid in animantium generibus, vel in formis, vel in ſingulis animantibus varietatis eſt, hoc omne puta eſſe in homine. Illic reperies

lupos

lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, aſinos, leones, oves, viperas, ſimios, dracones, aquilas, vultures, hirundines, hirudines; & quid non? PH. Quid tum? SY. Nullum autem eſt animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de ſe præbeat utilitatem, aut certe non lædat. PH. Nondum perſpicio quid agas. SY. Eſt nonnihil diſcriminis inter Hiſpanum, Italum, Germanum, Gallum, & Anglum. PH. Eſt plane. SY. Adhæc, eſt ſingulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium. PH. Fateor. SY. Hanc varietatem ſi ſagaciter habueris animadverſam, & ſingulorum moribus te accommodes, perfacile conſequeris, ut aut omnes habeas amicos, aut certe nullos inimicos. PH. Si 1 polypum me fieri jubes, ubi rectum & honeſtum? SY. Eſt in rebus communibus aliquod obſequium, quod nullo pacto vitiat honeſtum. quod genus, apud Italos oſculo ſalutant viri viros: in Germania ſi facias idem, abſurdum videatur, ſed pro oſculo dextram porrigunt. rurſus in Anglia viri ſalutant mulieres etiam in templo obvias: idem ſi fiat in Italia, flagitium habeatur. item in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convivio, civilitatis eſt; in Gallia contumeliæ eſt. In his & aliis hujuſmodi, citra recti jacturam licet omnibus obſecundare. PH. At perdifficile ſit omnium gentium mores, ac ſingulorum hominum ingenia noſſe. SY. Verum, ô Philodoxe, ſi gloriam inſignem quæris, eamque virtute partam, neceſſe eſt ut virtutem quoque præſtes non vulgarem. Scis autem, virtutem circa difficilia verſari, quemadmodum ante Peripateticum illum do-

1 De Polypo, vide ſuprà in notis: hoc præſtitiſſe Alcibiadem teſtatur Plutarch. in ipſius vita: mores mutabat quoties ſedem mutabat.

cuit 1 Heſiodus. proinde 2 ſi mel cupis, apes feras oportet. Ph. Scio, & memini: ſed mitigandæ invidiæ rationem quærimus. Sy. Proin da operam, ut in bello dux eſſe malis quam miles: & in eo bello, quod gerendum cum inviſis hoſtibus potius, quam cum civibus, aut ſociis In Republica ea potiſſimum munia capeſſe, quæ popularia ſunt & gratioſa. Velut defendere popularius eſt, quam accuſare; honorare, quam punire. Quod ſi qua incidunt, ſicut incidere neceſſe eſt, natura moleſta, tamen ea quoque, ſi vitari non poſſunt, commoditate ſunt lenienda. Ph. Quo pacto? Sy. Sedes judex aut arbiter; altera pars nonnihil offendenda eſt: ſed ea rem æquitate geras, ut, ſi fieri poſſit, etiam victus gratias agat Ph. Quî ſic? Sy. Puta: Intenditur actio furti aut ſacrilegii: muta, ſi potes, actionis formulam, & fac ut ſit actio rei vindicandæ. Heic protinus ita reum ſublevas, ut nihil tamen decedat actori. Porro actionem omnem ſic moderare, ut citra actoris diſpendium reo videaris æquus. Poſtremo damnati pœnam nonnihil mitiga. Abſit interim aut vultus torvitas, aut verborum acerbitas, aut moroſitas; quæ res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quam alii pro negato. Interdum monendus eſt amicus: ſed ſi nulla ſpes emendationis, ſilere præſtat. Si res gravior eſt, & ſpes eſt profectus, magni refert qualis ſit admonitio. Nam ſæpenumero fit, ut qui ſiniſtre aut intempeſtive admonet, & morbum exaſperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc

1 Heſiod. Ad vitium pervenire facile eſt & admodum propè habitat, ſed virtutem poſuere Dii ſudore parandam.

2 Si mel cupis: *Non quiſquam fruitur veris odoribus, Hyblaeos latebris nec ſpoliat favos, ſi fronti caveat, ſi timeat rubos. Armat ſpina roſas; mella tegunt apes.* Claud. in feſc.

dexte-

dexteritas magis etiam habet locum, ſi agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit ut ſit reſiſtendum. Quod ſi fit comiter ac dextre, paulo poſt qui obſtitere, plus ferunt gratiæ, quam qui obſecundarunt. Quod enim cupiditati placet, temporarium eſt; quod recta ratione geritur, perpetuo probatur. Longe vero maxima pars invidiæ naſcitur ex intemperantia linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum, aut 1 jocus intempeſtivus fuit exitio! Laudabis igitur, ſed dignos; idque parce: ſed vituperabis parcius, ſi tamen omnino quiſpiam vituperandus eſt: proinde vitanda loquacitas. Difficillimum enim ſit, ſimul & multa & opportune dicere. Ph. Aſſentior iſtis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatem via, ſcribere libros. Sy. Vera prædicas, niſi quod obſtat ſcribentium turba. Ac, ſi iſta placet ratio, cura ut exacte ſcribas potius, quam multa. Cum primis autem argumentum delige neque protritum, neque cum multis commune: ad hæc minime invidioſum: in id, quidquid inſigne complurium annorum lectione contractum eſt, conferas: tractatione vero tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam. Ph. Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris ſatis, ſi unum illud adjeceris, quibus rebus effici poſſit, ut maturius etiam contingat gloria. Multos enim video, qui vix ſub obitum inclareſcunt: nonnullos à rogo, quod aiunt, demum innoteſcere. Sy. Heic quod conſulam, nihil habeo melius, quam

1 Ita tonſor qui Dionyſii tyranni cervici novaculam ſe adhibere gloriabatur cruci eſt affixus.

quod tibicen ſuaſit tibicini. Fac ut his te ipſum probes, qui gloria jam vicerunt invidiam. in horum amicitiam temet inſinua, quorum honorifica de te prædicatio facile populare ſtudium tibi conciliabit. PH. At ſi quando exoriatur invidia, quid oſtendis remedii? SY. Fac quod ſolent hi qui picem coquunt. Si flamma effulſerit, infundunt aquam; ac tum magis efferatur ac ſtridet incendium, ni id facias conſtanter ac ſæpius. PH. Quid iſthuc ænigmatis eſt? SY. Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quam vindicta. Nihil egit Hercules reſectis Hydræ * Lernææ capitibus; igni Græco devicit exitiabile monſtrum. PH. Sed quem vocas ignem Græcum? SY. Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui laceſſitus injuria malorum, non ceſſat tamen de omnibus bene mereri. PH. Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua eſt, nunc ignis? SY. Quid vetat? quando Chriſtus in 1 allegoriis nunc ſol eſt, nunc ignis, nunc lapis. Dixi ſedulo, ſi quid melius eris nactus, ſequitor, meumque repudiato conſilium.

Opulentia ſordida.

JACOBUS, GILBERTUS.

JA. VNde nobis tam exuccus, quaſi cum cicadis interea 2 rore ſis paſtus? mihi nihil aliud

* Hydræ, Poëtæ quinquaginta capita aſſignarunt. quorum reſecto uno, illicò duo repullulabant: tandem ab Hercule ſagittis confoſſa fuit. Virg. *Proxima Lernaeam ferro, & face contudit Hydram.*

1 Allegoriis: Allegoria eſt tropus continuatus in pluribus vocibus.

2 Virg. Dumque thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ in Ecl. vide ſupra.

quam 3 ſyphar hominis eſſe videris. G I. Apud inferos umbræ malva & porro ſaturantur: at ego decem vixi menſes, ubi ne id quidem contigit. J A. Vbinam? te quæſo. num abreptus in navem galeatam? G I. Nequaquam. ſed Synodii. J A. In urbe tam opulenta, bulimia periclitatus es? G I. Maxime. J A. Quid in cauſa? An deerat pecunia? G I. Nec pecunia, nec amici. J A. Quid igitur erat mali? G I. Mihi res erat cum hoſpite 4 Antronio. J A. Cum illo opulento? G I. Sed ſordidiſſimo. J A. Monſtri ſimile narras. G I. Minime; ſed ſic fiunt divites qui è ſumma emergunt inopia. J A. Quid ita libuit tot menſes apud talem hoſpitem commorari? G I. Erat quod alligaret: & ſic tunc erat animus. J A. Sed dic, obſecro, quo tandem vivit ille apparatu? G I. Dicam, quandoquidem actorum laborum ſolet eſſe jucunda commemoratio. J A. Mihi certe futura eſt. G I. Illud 5 οὐρανόθεν acceſſit incommodi, cum illic agerem; totos tres menſes ſpirabat Boreas, niſi quod illic neſcio quo pacto nunquam perſeverat ultra diem octavum. J A. Quomodo igitur ſpirabat totos tres menſes? G I. Sub eum diem velut ex conſtituto mutabat ſtationem, ſed poſt horas octo migrabat in locum priorem. J A. Ibi tenui corpuſculo opus erat foco luculento. G I. Satis erat ignis, ſi ſuppetiſſet lignorum copia. Verum ne quid heic faceret impendii noſter Antronius, ex ruſculis inſularibus evellebat arborum radices ab aliis negle-

3 Syphar ſerpentis exuvium: Metaphoricè ſenes ita vocat Lycoph. & Sophron in mimis.

4 Antronino; Antron civitas fuit quæ aſinos inſigni magnitudine aluit: vide ſuprà in notis Antronii dicti fuerunt ſtupidi ac ſtolidi.

5. Οὐρανόθεν] Id eſt, cœlitus.

ctas, idque fere noctu. Ex his nondum bene ſiccis ſtruebatur ignis non abſque fumo, ſed ſine flamma: non qui calefaceret; ſed qui præſtaret, ne vere dici poſſet ibi nullum eſſe ignem. Vnicus autem ignis durabat totum diem, adeo temperatum erat incendium. JA. Illic hibernare durum erat. GI. Imo multo durius æſtivare. JA. Quî ſic? GI. Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimicum; ut nec interdiu quietum eſſe, nec noctu ſomnum capere liceret. JA. Divitias miſeras! GI. Præſertim in hoc pecoris genere. JA. Oportet illic ignavas eſſe feminas. GI. Latitant, nec inter viros verſantur. Ita fit ut illic & feminæ nihil aliud ſint quam feminæ, & viris deſint ea miniſteria quæ ſolent ab eo ſexu ſuppeditari. JA. Sed Antronium interim non pigebat tractationis? GI. Illi in hujuſmodi ſordibus educato præter lucrum nihil erat dulce. Vbivis potius habitabat quam domi, nulla in re non negotiabatur. Scis autem eam urbem eſſe præ cæteris 1 Mercurialem. 2 Pictor ille nobilis deplorandum exiſtimavit, ſi dies abiiſſet ſine linea; Antronius longè magis deplorabat, ſi dies præteriiſſet abſque lucro. Quod ſi quando eveniſſet, domi quærebat Mercurium. JA. Quid faciebat? GI. Habebat in ædibus ciſternam ex ejus civitatis more, illic hauriebat aliquot aquæ ſitulas, & infundebat in vaſa vinaria. Heic erat certum lucrum. JA. Fortaſſe vinum erat æquo vehementius. GI. Imo plus erat quam vappa. nunquam enim emebat vinum niſi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo ne quid

1 *Mercurialem*] Vbi mercatorum magna & plurima negotia tractantur.

2 Pictor: Apelles fuit de quo celebratur: *nulla dies abeat: quin linea ducta ſuperſit.*

periret,

periret, ſubinde fæces annorum decem miſcebat; volvens ac revolvens omnia, quo muſtum videretur: neque enim ille paſſus fuiſſet ullam fæcis micam perire. JA. At ſi qua fides medicis, tale vinum gignit veſicæ calculos. GI. Non errant medici: nam in ea domo nullus erat annus tam felix, quin unus atque alter calculo periret; nec horrebat ille funeſtam domum. JA. Non? GI. Etiam * à mortuis colligebat vectigal. Nec aſpernabatur quamvis exiguum lucellum. JA. Dicis furtum. GI. Lucrum vocant negotiatores. JA. Quid interea bibebat Antronius? GI. Idem ferme [1] nectar. JA. Non ſenſit malum? GA. Durus erat, qui vel [2] fœnum eſſe poſſet; & talibus, ut dixi, deliciis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil exiſtimabat certius. JA. Quid ita? GI. Si ſupputes uxorem, filios, filiam, generum, operas, & famulas, alebat domi fere corpora triginta tria. Jam quo vinum erat dilutius, hoc & parcius bibebatur & ſerius exhauriebatur. Heic mihi ſubducito, in ſingulos dies addita aquæ ſitula, quam non pœnitendam ſummam conficiat in annum. JA. O ſordes! GI. Atqui non minus compendii redibat ex pane. JA. Quo pacto? GI. Emebat triticum vitiatum, quod alius noluiſſet emere. Heic præſens ſtatim lucrum, quia

* A mortuo: hoc dicitur de iis qui turpiter undicumque lucrum aucupantur. videtur natum proverb. à Romanis ducibus qui ænea Corinthiorum monumenta ſuſtulerint: quod facinus νεκροκορίνθια dictum fuit.

1 Nectar Deorum potus: hinc Horatius de Auguſto mortuo dixit: purpureo bibit ore Nectar: i.e. Divus factus eſt: ſed Metaphor. ſumitur pro re qualibet ſuavi ac voluptuoſa: ſic Hor. lib. 1. od. 13. de Nectare Veneris loquitur.

2 Fœnum eſſe, dicitur de ſtupidis ipſis pecudibus æquandis.

minoris emebat. Ceterum vitio medicabatur arte. JA. Qua tandem? GI. Eſt argillæ genus frumento non diſſimile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt, & ex lacunis ea argilla turbidis bibunt libentius. Ejus terræ tertiam partem admiſcebat. JA. Eſt iſtuc medicari? GI. Certe tritici vitium minus ſentiebatur. an hoc quoque lucrum putas aſpernandum? Adde jam aliud 3 ſtratagema. Domi panem ſubigebat, nec id crebrius, etiam æſtate, quam bis in menſe. JA. Iſtuc eſt lapides apponere, non panes. GI. Aut ſi quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. JA. Quodnam? GI. Fragmenta panis immerſa cyathis vino macerabant. JA. 4 Similes habebant labra lactucas. Sed ferebant talem tractationem operæ? GI. Primum narrabo primatum ejus familiæ apparatum; quo facilius divines, quomodo tractentur operæ. JA. Audire cupio. GI. De jentando nulla erat illic mentio, prandium fere differebatur in horam à meridie primam. JA. Quam ob rem? GI. Exſpectabatur Antronius paterfamilias. Cœnabatur interdum ad horam decimam. JA. At tu ſolebas eſſe inediæ impatientior. GI. Eoque ſubinde clamabam ad Antonii generum Orthrogonum, (agebamus enim in eodem conclavi:) Heus Orthrogone, non cœnatur hodie apud Synodos? Commode reſpondit, brevi adfuturum Antronium. Cum nihil viderem apparati, & latraret ſtomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame? Excuſabat horam, aut aliud ſimile. Cum non ferrem ſtomachi latratum, rurſus interpellabam oc-

3 Stratagema: bellicam aſtutiam proprie ſignificat.
4 Similes: de hoc proverbio ſuprà in notis.

cupatum.

cupatum. Quid futurum eſt? inquam: eritne moriendum fame? Vbi jam Orthrogonus conſumſiſſet omnem 1 tergiverſationem, abiit ad famulos, juſſitque adornari menſam. Tandem cum nec rediret Antronius, nec quidquam appararetur, Orthrogonus victus conviciis meis deſcendebat ad uxorem, & ſocrum, ac liberos, clamitans ut appararent cœnam. IA. Nunc ſaltem exſpecto cœnam. GI. Ne propera. Prodibat tandem famulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum diſſimilis Vulcano; inſternit menſam linteo. Ea prima cœnæ ſpes. Tandem poſt longam vociferationem afferuntur phialæ vitreæ, cum aqua ſane limpida. IA. Altera cœnæ ſpes. GI. Ne propera, inquam. Rurſum poſt atroces clamores affertur phiala illius nectaris fæculenti plena. IA. O factum bene! GI. Sed ſine pane. Nihil adhuc periculi; nemo famelicus bibit lubens tale vinum. Clamatum eſt iterum uſque 2 ad ravim. Tum demum apponitur panis ille, quem vix urſus dentibus frangeret. IA. Certe jam vitæ conſultum eſt. GI. Sub multam noctem tandem venit Antronius; hoc fere procemio inauſpicatiſſimo, ut diceret, ſibi dolere ſtomachum IA. Quid heic mali auſpicii? GI. Quia tunc nihil erat quod ederetur. quid enim exſpectes, hoſpite male affecto? IA. Dolebat revera? GI. Adeo, ut ſolus devoraturus fuerit tres capos, ſi quis dediſſet gratis. IA. Exſpecto convivium. GI. Primum ipſi apponebatur patina cum farina fabacea; quod opſonii genus illic vulgo venditur tenui-

1 Tergiverſatio ſubterfugium, detrectatio. Cic. pro Mil. Quid erat moræ & tergiverſationis.

2 Ad Ravim: ravis eſt raucedo quam contrahimus nimium vociferando: Plaut. in Aulul. ubi *ſi quid poſcamus, ad ravim poſcamus prius, quam quidquam detur.*

bus.

bus. Aiebat, ſe hoc uti remedio adverſus omne morbi genus. IA. Quot eratis convivæ? GI. Interdum octo aut novem; inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitror tibi non ignotum, & filiusfamilias natu major. IA. Quid illis apponebatur? GI. An non ſatis eſt frugi hominibus quod Melchiſedec obtulit Abrahæ quinque regum victori? IA. Nihil igitur opſonii? GI. Erat nonnihil. IA. Quodnam? GI. Memini nos fuiſſe in menſa convivas numero novem; cum in patina non numerarem niſi ſeptem foliola lactucæ aceto innatantia, ſed abſque oleo. IA. Solus igitur ille devorabat ſuas fabas? GI. Vix ſemiobolo emerat: nec tamen vetabat, ſi quis proxime aſſidens vellet guſtare; ſed incivile videbatur, languido ſuum eripere cibum. IA. Secabantur folia, quemadmodum de 1 cumino meminit proverbium? GI. Non; ſed lactucis à primoribus abſumtis, reliqui panem immergebant aceto. IA. Quid autem poſt ſeptem folia? GI. Quid, niſi caſeus conviviorum clauſula? IA. Hiccine erat apparatus perpetuus? GI. Propemodum; niſi quod interdum, ſi eo die 2 Mercurium fuiſſet expertus propitium, erat paulo profuſior. IA. Quid tum? GI. Iubebat emi tres uvas recentes uno æreo nummulo. Ea res exhilarabat totam familiam. IA. Quid ni? GI. Id eo duntaxat tempore, quo ſumma eſt uvarum ibi vilitas. IA. Proin extra autumnum nihil profundebat? GI. Profundebat. Sunt illic naviculatores, qui concharum minutum genus hauriunt, potiſſimum è latrinis: hi clamore certo ſignificant quid habeant venale. ab his inter-

1 Cumino: cuminiſectores avari olim dicebantur: vel quoque vir ſordidus dictus fuit ſimpliciter Cuminum.

2 Mercurius, Mercatorum Patronus: dicitur autem favere illis qui rem augent ac lucrum faciunt.

dum

dum jubebat emi dimidio nummuli, quem illi bagathinum appellant. Tum vero dixiſſes, in ea familia eſſe nuptias. nam igni erat opus, licet celerrime percoquantur. Atque hæc quidem poſt caſeum, loco bellariorum. IA. Bella mehercule bellaria. Sed nihil unquam apponebatur carnium aut piſcium? Gr. Tandem victus meis clamoribus, cœpit eſſe ſplendidior. Quoties autem videri volebat * Lucullus, hi ferme erant miſſus. IA. Iſthuc vero lubens audiero. Gr. Primo loco dabatur juſculum, quod illi, neſcio quam ob cauſam, appellant miniſtram IA. Lautum opinor. Gr. His conditum aromatibus: Admovetur igni cacabus aqua plenus: in eam conjiciuntur aliquot fragmenta caſei bubalini, qui jam olim in ſaxum induruit. nam ad defringendum aliquid bona ſecuri opus eſt. Cum ea fragmenta tepore aquæ ſolvi cœperint, inficiunt eam ne poſſit mera dici aqua. hoc juſculo præparant ſtomachum, IA. Suibus dignum. Gr. Dein apponitur paululum carnium de ventre veteris vaccæ, ſed elixum ante dies quindecim. IA. Fœtet igitur. Gr. Maxime; ſed adhibetur remedium. IA. Quodnam? Gr. Dicam, ſed vereor ne imitaturo. IA. Scilicet. Gr. Miſcent ovum aquæ calefactæ, eo jure perfundunt carnem; ita magis falluntur oculi quam nares. nam fœtor erumpit per omnia. 1 Si dies requirit eſum piſcium, interdum apponuntur 2 auratæ tres, nec hæ magnæ, cum convivæ ſint ſeptem aut octo. IA. Præterea nihil? Gr. Nihil niſi caſeus ille ſaxeus. IA. Novum mihi nar-

* Omnium Romanorum ſuæ ætatis deliciis maxime deditus: opibus ac Authoritate potens. vide Plut. in ipſius vita.

1 Veluti dies quibus Pontificii carnibus abſtinent.

2 Auratæ piſces ſunt gallis dictæ *Dorades*.

ras

ras Lucullum. Sed quî potuit tam exilis apparatus tot ſufficere convivis, præſertim nullo refectis jentaculo? Gi. Imo ne ſis inſciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur ſocrus, nurus, filius natu minor, famula, & aliquot parvuli. Ia. Tu quidem admirationem meam auxiſti, non ademiſti. Gi. Iſthuc tibi vix poſſum deſcribere, niſi prius ordinem convivii depinxero. Ia. Pinge igitur. Antronius obtinebat primum locum, niſi quod ego illi ſedebam dexter, velut extraordinarius: è regione Antronii Orthrogonus; Orthrogono aſſidebat Verpius, Verpio Strategus natione Græcus: Antronio ſiniſter aſſidebat filius natu major. Si quis acceſſiſſet conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primum de jure minimum erat vel periculi vel diſcriminis, niſi quod in procerum diſcis natabant fragmenta bubalini caſei. Ceterum ex phialis vini aquæque ferme quatuor vallum quoddam fiebat, ut nemo poſſet attingere quod erat appoſitum, præter tres, ante quos ſtabat patina, niſi quis ſuſtinuiſſet eſſe impudentiſſimus, & tranſilire ſepta. Nec tamen ea patina diu manebat, ſed mox tollebatur, ut aliquid ſupereſſet familiæ. Ia. Quid igitur edebant reliqui? Gi. Suo more deliciabantur. Ia. Qui? Gi. Panem illum argillaceum macerabant vino fæcis vetuſtiſſimæ. Ia. Tale convivium oportuit eſſe perbreve. Gi. Frequenter hora prolixius. Ia. Quî potuit? Gi. Sublatis, ut dixi, mox, quæ non carebant periculo, ponebatur caſeus, unde nullum erat periculum ne quiſquam ullo cultello eſcario quidquam abraderet. Manebat illa præclara fæx, & ſuus cujuſque panis. Atque inter hæc bellaria tuto miſcebantur fabulæ. Interim prandebat feminarum ſenatus. Ia. Quid interim operæ? Gi. Nihil habebant nobiſcum commune; ſuis horis ſibi

ſibi prandebant ac cœnabant. Sed hi cibo capiendo vix ſemihoram impendebant toto die. Ia. Verum apparatus cujuſmodi? Gi. Iſthuc tuum eſt divinare. Ia. At Germanis vix ſufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, ſeſquihora in prandium, duæ horæ in cœnam: ac niſi affatim expleantur eleganti vino, bonis carnibus ac piſcibus, deſerunt patronum, & fugiunt in bellum. Gi. Suus cuique genti mos eſt. Itali minimum impendunt gulæ; pecuniam malunt quam voluptatem; & ſobrii ſunt natura quoque, non ſolum inſtituto. Ia. Nunc profecto non miror, te nobis rediſſe tam exilem; ſed omnino vivum rediſſe demiror, præſertim cum antea capis, perdicibus, turturibus & phaſianis aſſueviſſes. Gi. Plane perieram, niſi repertum fuiſſet remedium. Ia. Male res agitur, ubi tot remediis eſt opus. Gi. Effeceram ut mihi jam langueſcenti in ſingula convivia daretur quarta pars pulli elixi. Ia. Nunc incipies vivere. Gi. Non admodum. Emebatur pullus exiguus, ne multum impenderetur; cujuſmodi ſex non ſufficerent uni boni ſtomachi Polono in jentaculum. Nec empto dabant cibum, ne quid eſſet impendii: itaque macie enecti ac ſemivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthrogoni filio infanti. Ius autem ſemel atque iterum ebibebant mulieres, ſubinde nova infuſa aqua. Itaque poples ad me veniebat 1 pumice ſiccior, & quovis putri ligno inſipidior. Ius nihil erat niſi mera aqua. Ia. Et tamen audio, illic avium genus & copioſiſſimum eſſe, & elegans, &

1 Pumice. pumex lapis eſt cavernoſus aquis innatans quo nihil eſt ſiccius: hinc è pumice aquam petere, aliquid à maxime indigo exigere: Plaut. in Aul. *Pumex non æque eſt aridus ac hic ſenex*: ſumitur quoque pro molli ac effœminato apud Iuv. ſat. 3.

vile.

vile. Gr. Eſt prorſus; ſed illis carior eſt pecunia. IA. Satis dediſti pœnarum, etiamſi Romanum pontificem occidiſſes, aut ſi minxiſſes ad ſepulchrum divi Petri. Gr. Sed audi reliquum fabulæ. Scis eſſe in quaque hebdomada quinque dies, quibus veſcimur carnibus. IA. Nimium. Gr. Duos itaque pullos dumtaxat emebant. Die Iovis ſe fingebant oblitas emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid ſupereſſet. IA. Næ iſte Antronius ſuperat etiam a Euclionem Plautinum. Sed piſcariis diebus quo remedio conſulebas vitæ? Gr. Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo ære in ſingulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in cœnam. Sed heic quoque feminæ pro recentibus care emptis ſupponebant ſemiputria; ut mecum præclare crederem actum, ſi ex tribus unum eſſet quod edi poſſet. Tandem & utrem vini purioris mea pecunia emeram: ceterum mulieres effracta ſera intra paucos dies exſorbuerunt, non admodum irato Antronio. IA. Itane nullus erat illic, quem tui miſereſceret? Gr. Miſereſceret? Imo videbar illis gluto quiſpiam, & helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque ſubinde me admonebat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meæque conſulerem incolumitati: & aliquot noſtrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliaſſet aut mortem, aut morbum graviſſimum. Cum is me videret deliciis quibuſdam, quas illic ex nucleis pineis, aut peponum, melonumque, venditant pharmacopolæ, fulcire corpuſculum, & aſſiduis laboribus, & inedia; & jam etiam morbo, fractum; ſubornat medicum mihi amicum

a Euclio Senex ſummopere avarus apud Plautum.

&

& familiarem, ut perſuadeat victus moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque ſenſi, ſubornatum; nec reſpondi tamen. Cum idem accuratius mecum ageret, nec admonendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, ſerio iſthæc loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur ſuades ut faciam? A cœnis in totum abſtine; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Riſi præclarum conſilium. Si me cupis extinctum, huic corpuſculo & raro & exili, & ſpiritibus ſubtiliſſimis, vel ſemel à cœna abſtinere mors eſſet: id toties ipſa re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum cenſes, ſi ſic pranſus à cœna temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quaſi non præſtaret puram aquam bibere, quam fæculentam. Nec dubito, quin hæc te loqui juſſerit Orthrogonus. Subriſit medicus, ac mitigavit conſilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctiſſime, quod in totum arceam te à cœnis; licebit guſtare ovum, & ſemel bibere: ſic enim ipſe vivo. In cœnam coquitur ovum: inde capio vitelli dimidium, reliquum do filio; mox hauſto ſemicyatho vini, ſtudeo in multam noctem. IA. Num iſthæc vera prædicabat medicus? GI. Veriſſima. Nam ipſe forte per viam ambulans, redibam à ſacro, & comes admonuerat, illic habitare medicum; libuit videre regnum illius. Erat autem dies dominicus. Pulſavi fores: apertæ ſunt. aſcendi; offendo medicum cum filio, & eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. IA. Oportuit eſſe exſangues homines. GI. Imo ambo erant pulcre habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. IA. Vix credibile eſt. GI. At ego compertiſſima narro. Nec ille ſolus ad iſtum vivit modum, ſed complures alii, & imaginibus

nibus clari & 1 re lauta. 2 Polyphagia & polypoſia, crede mihi, conſuetudinis res eſt, non naturæ. Si quis paulatim aſſueſcat, tandem eo proficiet, ut idem faciat quod 3 Milo, qui bovem eodem die totum abſumſit. I A. Deum immortalem, ſi tam parvo victu licet tueri valetudinem, quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis, & Polonis? G I. Plurimum haud dubie, & quidem non ſine gravi tum valetudinis tum ingenii detrimento. I A. Sed quid obſtabat, quo minus tibi ſufficeret ille victus? G I. Quia diverſis aſſueveram; & ſerum jam erat mutare conſuetudinem: quanquam me non tam offendebat ciborum exiguitas, quam corruptio. Duo ova poterant ſufficere, ſi fuiſſent recens nata: vini cyathus erat ſatis, niſi pro vino daretur fæx vapida: dimidium panis aluiſſet, niſi pro pane daretur argilla. I A. Adeone ſordidum eſſe Antronium in tantis opibus? G I. Arbitror cenſum illius non fuiſſe infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parciſſime. I A. Sed juvenes illi quibus hæc parabantur, num eadem utebantur parſimonia? G I. Vtebantur, ſed domi duntaxat, foris 4 liguriebant, ſcortabantur, ludebant aleam; cumque pater in gratiam honeſtiſſimorum convivarum gravaretur teruntium impendere, juvenes interdum una nocte ſexaginta ducatos perdebant alea. I A. Sic perire ſolent quæ

1 Re lauta i. e. divites.

2 *Polyphagia*] Edacitas eſt, & vorandi quædam cupiditas. *Polypoſia*, bibacitas.

3 Milo Crotonienſis dictus cujus & voracitas & vires celebrantur: vide ſuprà p. 519.

4 Ligurire, rem ſuam conſumere; ſuaviter vivere, Hor. ſaty. l. 1. ſ 3. *ſemeſos piſces, tepidumque ligurierit jus.*

ſordibus

ſordibus corraduntur. Verum è tantis periculis incolumis, quo nunc te confers? GI. Ad vetuſtiſſimum Gallorum contubernium, ſartutus quod illic diſpendii factum eſt.

Exequiæ Seraphicæ.

1 THEOTIMUS, PHILECOUS.

PH. VNde nobis Theotimus, nova religionis facie? TH. Qui ſic? PH. Quia ſevera frons, oculi in terram defixi, caput in lævum humerum nonnihil inflexum, 2 ſphærulæ precatoriæ in manibus. TH. Si noſſe cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è ſpectaculo venio. PH. An ſpectaſti funambulum, aut præſtigiarum artificem, aut aliud huic ſimile? TH. Fortaſſe non ita huic diſſimile. PH. Equidem nunquam antehac vidi quenquam iſtiuſmodi vultu redeuntem è ſpectaculo. TH. Sed ejuſmodi fuit ſpectaculi genus, ut ſi tu interfuiſſes, fortaſſis me incederes aliquanto triſtior. PH. Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religioſum? TH. Redeo ab 3 exequiis 4 Seraphicis. PH. Quid ego audio? Itane moriuntur & angeli? TH. Non, ſed horum ſodales. Ceterum, ne te diutius ſuſpenſum habeam, noſti, opinor, heic apud Peluſios Euſebium, hominem clarum & eruditum. PH. Illumne ex principe privatum, è privato exulem, ex exule tantum non medicum, pene addideram ſycophantam? TH. Recte divinaſti quem dicam. PH. Sed quid illi accidit?

1 *Theotimus*] Qui Deum veneratur & colit. *Philecous*, audiendi cupidus, famæ inveſtigator.

2 Sphærulæ *des pate noſter.*

3 Exequiæ funebræ officium, ita dictæ quod homines pompam poſt ſequuntur: hinc carmen exequiale.

4 Seraphicis vide ſuprà in notis.

TH. Hodie ſepultus eſt; à pompa funebri redeo. PH. Admodum triſtem fuiſſe oportet, quæ te nobis tam triſtem remiſit. TH. Vereor ut ſine lacrymis queam tibi quod vidi deſcribere. PH. At ego vereor ut ſine riſu poſſim audire. Sed narra obſecro. TH. Scis Euſebium jam pridem fuiſſe miſera valetudine. PH. Scio; ante annos aliquot evirato corpuſculo. TH. In hujuſmodi morbis qui lente conficiunt hominem, medici certis præſagiis ſolent mortis diem prædicere. PH. Maxime. TH. Hi monuerunt hominem, quidquid medicorum ars præſtare poſſet, id omne ſumma cura præſtitum eſſe. Deum quidem potentiorem omni medicorum ope; ſed quod humana conjectura deprehendi quiret, non ſupereſſe triduum vitæ. PH. Quid tum poſtea? TH. Ibi continuo præclarus Euſebius defecto corpuſculo totum ſanctiſſimi Franciſci amictum induit, raditur, accipit cucullam cinericiam, veſtem ejuſdem coloris, funem 1 nodoſum, feneſtratos calceos. PH. Moriturus? TH. Sic eſt. Quin & profitetur voce jam moribunda, ſe Chriſto militaturum juxta Franciſci regulam, ſi, quod medici deſperabant, daret Deus. Ad hanc profeſſionem adhibiti ſunt teſtes, viri ſanctimonia celebres. In ea veſte moritur vir egregius ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo ſodalitio complures, qui funebrem pompam celebrent. PH. Vtinam adfuiſſem iſti ſpectaculo! TH. Illacrymaſſes, ſi ſpectaſſes qua caritate Seraphici ſodales cadaver abluerint, amictum illum ſacroſanctum adaptarint, manus in crucis imaginem compoſuerint, pedes nudarint, & nudatos exoſculati ſint, faciem unguento

1 Funem nodoſum: ſalsè Buchananus Franciſcanos urit *Et tunicam fluxam nodoſa cannabe cingis, cum melius fauces ſtringeret illa tuas.*

etiam

etiam exhilararint, juxta præceptum Evangelicum. PH. Prodigioſa humilitas, Seraphicos viros agere 2 pollinctores ac veſpillones. TH. Poſt hæc feretro compoſuerunt: & juxta Pauli doctrinam, Alter alterius onera portate; propriis humeris fratres fratrem bajularunt per viam publicam ad monaſterium. Ibi ſolemnibus 3 næniis ſepelierunt. Cum venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi complures invitis oculis effundere lacrymas, cum talem virum, quem prius viderant purpura byſſoque veſtitum, nunc conſpicerent in amictu Franciſcano, ſune cannabeo cinctum, tam religioſa ſpecie toto corpore compoſitum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, 4 decuſſatim compoſitæ. Cetera item omnia mirificam quandam religionem præ ſe ferebant. Quin ipſa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & næniis adeo lugubribus, ut arbitrer, ipſos manes non canere lugubrius, multis excutiebat lacrymas & ſingultus. PH. Sed habebatne quinque Franciſci vulnera? TH. Id non auſim affirmare certo. Apparebant in manibus ac pedibus veſtigia quædam ſublivida; ac veſtis in ſiniſtro latere feneſtellam habebat. Verum non auſus ſum oculos acrius intendere, quod affirment, in hujuſmodi rebus curioſitatem multis fuiſſe exitio. PH. Sed nulloſne illic ſenſiſti ridentes? TH.

2 Pollinctor curator funerum, qui cadavera ungit ac lavat: Mart. l.10. *Iam ſcrobe, iam lecto, iam pollinctore parato.*
Veſpillo qui effert cadavera alias ſandapilarius: *Qui fuerat medicus, nunc eſſe veſpillo diaulus.* Idem lib. 2.

3 Næniæ, ſunt funebres cantus item pueriles cantilenæ. Hor. Epiſt. 1. l. 1. *Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum Nænia.*

4 *Decuſſatim*] Id eſt, in formam crucis, quam vulgo Andreæ vocant.

Senſi : verum eos ſuſpicor hæreticos eſſe, quorum hodie plenus eſt mundus. P H. Vt ſimpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipſe valuiſſem à riſu temperare, ſi iſti ſpectaculo adfuiſſem. T H. Faxit Deus, ne tu ſis iſtius fermenti contagio corruptus. P H. Nihil hinc periculi eſt, optime Theotime; ego à puero religioſe beatum Franciſcum, juxta mundum nec doctum nec ſapientem, ſed profunda mundanorum affectuum mortificatione Deo cariſſimum, ſemper animo ſum veneratus, eumque hoc omnes, qui illius ingreſſi veſtigiis, ex animo ſtudent, mundo mortui, Chriſto vivere. Nam veſtem nihil moror: ſed lubens ex te didicero, quid veſtis conferat mortuo? T H. 1 Margaritas non eſſe porcis objiciendas, nec ſanctum dandum canibus, ſcis, ab ipſo Domino præceptum eſſe. Proinde, ſi ridendi cauſa percunctaris, nihil ex me audies; ſin ſimplici diſcendi ſtudio, libens impartiam, quod ab illis didici. P H. Profiteor diſcipulum & attentum, & docilem, & benevolum. T H. Principio ſcis, quoſdam uſque adeo ambitioſos, ut non ſat habeant, ſuperbe & inſolenter vixiſſe, niſi & ambitioſe ſepeliantur mortui. Non ſentiunt exanimes, ſed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ voluptatem aliquam ac fructum percipiunt. Hoc quidquid eſt, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. P H. Fateor ſi faſtus exequiarum non valeat alia ratione devitari. Sed mihi videtur modeſtius, ſi princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebeios veſpillones in vulgari cœmeterio inter plebeia cadavera ſepeliatur. Nam qui ſic efferuntur, quemadmodum

1 Margaritas: hoc præcepto prohibet, Chriſtus, ne impiis ac contemptoribus profanis Evangelii ſui Myſteria, Apoſtoli detegant.

elatus

elatus eſt Euſebius, mutaſſe faſtum videntur verius, quam vitaſſe. TH. [2] Deo gratum eſt quidquid bono fit animo. Illius autem eſt judicare cor hominis. Verum quod dixi, leve eſt; ſunt alia graviora. PH. Quæ? TH. Profitentur ante mortem Franciſci regulam. PH. Videlicet ut eam ſervent in campis [3] Elyſiis. TH. Non; ſed heic, ſi revaleſcant. Et fit aliquoties ut medicorum ſententiis damnati, ſimul ut ſacroſanctam veſtem induerint, ope Dei reviviſcant. PH. Idem ſæpenumero uſu venit in his, qui veſtem eam non induunt. TH. Oportet ſimpliciter ambulare in via fidei. Si nihil eſſet eximii fructus in hac re, non ambirent, præſertim apud Italos, genere & literis nobiles plurimi, ut in amictu ſacroſancto ſepeliantur. Ac ne repudies ignotorum hominum exempla; ſic ſepultus eſt ille, cui tu merito plurimum tribuis, Rudolphus Agricola: ſic nuper Chriſtophorus Longolius. PH. Mea nihil refert quid delirent homines cum agunt animam; ex te doceri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certæ vitæ deſperatione perturbatum, profiteri aut veſtiri. Quid, quod vota ſunt irrita, niſi fiant animo ſano ſobrioque, matura deliberatione, ſublato metu, dolo, aut vi? Vt horum nihil ſit, profeſſio talis non obligat, niſi poſt annum probationis, quo geſtare jubentur tunicam cum caperone: ſic enim loquitur vir ille [4] Seraphicus. Itaque ſi reviviſcant, duplici nomine non tenentur; neque enim votum eſt, quod ab attonito fit metu

[2] Imo quidquid ſine fide eſt peccatum eſt, & abſque ea impoſſibile eſt Deo acceptum eſſe.

[3] Elyſiis: loca beatorum animabus deſtinata vide ſuprà.

[4] Seraphicus; imo potius impoſtor ille Aſſienſis Franciſcus.

mortis ac ſpe vitæ; neque profeſſio obligat ante caperonem geſtatum. TH. Vtcunque habet obligatio, illi certe putant ſe obligari, & illa totius voluntatis addictio non poteſt Deo non eſſe gratiſſima. ſiquidem hoc eſt in cauſa, ut bona opera monachorum, etiamſi demus cetera paria, gratiora ſint Deo quam aliorum, quod ex optima radice proficiſcantur. PH. Non excutiam heic quanti momenti ſit, hominem totum ſe Deo addicere, cum jam ſui juris non eſt: ego arbitror, unumquemque Chriſtianum ſe totum addicere Deo in baptiſmo, cum renuntiat omnibus pompis & voluptatibus Satanæ datque nomen Imperatori Chriſto, poſthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens de his qui Chriſto commoriuntur, ut jam ſibi non vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, non loquitur proprie de monachis, ſed de univerſis Chriſtianis. TH. Opportune meminiſti baptiſmi; ſed olim tingebantur, aut aſpergebantur agentes animam, quibus tamen dabatur ſpes æternæ vitæ. PH. Quid epiſcopi promiſerint, non ita magni refert: quid Deus præſtare dignetur, nobis incertum eſt. Si certum fuiſſet, tales aſpergine aqulæ repente fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri feneſtra, ut homines mundo dediti, ſtudio per omnem vitam ſervirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent aſperſiunculam, cum jam amplius peccandi facultas non eſſet? Quod ſi tali baptiſmo ſimilis eſt iſta profeſſio, præclare conſultum eſt impie viventibus, ne pereant; hoc eſt, Satanæ vivant, Chriſto moriantur. TH. Imo ſi fas eſt, aliquid ex Seraphicis 1 myſteriis

1 Myſteriis: Cum Myſteria ſint non ſolum res arcanæ ac momentoſæ, verum etiam ſanctæ: falſo hoc nomen tribuitur nugis ac deliriis Monachorum; nec majori jure quam

prodere, efficacior eſt; illorum profeſſio quam baptiſmi. PH. Quid audio? TH. in baptiſmo tantum proluuntur crimina; reſtat anima pura, ſed nuda: heic qui profitetur, ſtatim ditatur totius ordinis egregiis, meritis, nimirum inſitus corpori ſanctiſſimæ ſodalitatis. PH. Itane qui per baptiſmum inſeritur corpori Chriſti, nihil accipit, nec à capite, nec à corpore? TH. Nihil, à Seraphica maſſa niſi beneficentia aut favore promereatur. PH. Quis angelus hoc iſtis revelavit? TH. Non angelus, ô bone, ſed ipſe Chriſtus ore proprio hoc aliaque permulta beato Franciſco præſens præſenti patefecit. PH. Obſecro te per amicitiam noſtram, atque obteſtor, ne me graveris iſtis impartiri ſermonibus. TH. Sunt reconditiſſima myſteria; nec fas eſt ea profanis communicare. PH. Quî 2 profanis, amice? qui nulli unquam ordini melius voluerim quam Seraphico. TH. Sed interdum vellicas eos odioſius. PH. Hoc ipſum Theotime, amoris argumentum eſt: cum eum ordinem nulli gravius lædant, quam qui ſub illius umbra turpiter vivunt: quiſquis optime vult ordini, neceſſe eſt ut illius corruptoribus maxime ſuccenſeat. TH. At vereor ne Franciſcum iratum habeam, ſi quid arcanorum effutiero. PH. Quid mali metuis ab innocentiſſimo viro? TH. Quid? Ne me exoculet, aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractaſſe dicitur, qui reclamarunt illius quinque vulnerum veſtigiis. PH. Itane divi pejores ſunt in cœlo quam fuerint in terris? Audio, Franciſcum adeo fuiſſe miti ingenio, ut cum pueri per viam incedenti caſeum, lac, rudera & lapi-

quam ipſi Ethnici qui illo nomine ſuperſtitioſos cultus ſuos ac idololatrias fœdas appellarunt.

2 Qui profanis: alii legunt profanus.

des immitterent in ruſticanam cucullam à tergo pendentem, nihil offenderetur, ſed hilaris incederet, & gaudens; & nunc factus eſt iracundus ac vindex? Alio die cum à ſocio audiſſet fur, ſacrilegus, homicida, inceſtus, ebrioſus, & quidquid criminum in ſceleroſiſſimum quemvis congeri poteſt, confractus egit gratias, confeſſus, illum nihil eſſe mentitum. Miranti ſocio cur ita loqueretur; Hæc, inquit, omnia, & his ſceleratiora patraram, niſi me numinis favor ſervaſſet. Unde igitur nunc factus eſt vindex! TH. Sic eſt: divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid Cornelio mitius? quid Antonio manſuetius? Quid Joanne Baptiſta patientius, dum viverent? At nunc quam horrendos morbos immittunt, niſi legitime colantur! PH. Citius crediderim, illos adimere morbos, quam immittere. Sed quod mihi dixeris, nec profano commiſeris, & tacituro credideris. TH. Age, tua fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. Obſecro te, Franciſce, ut te tuiſque ſodalibus propitiis ſit mihi fas audita loqui. Scis, Paulo fuiſſe ſapientiam reconditam, quam non palam, ſed occulte loquebatur inter perfectos. Sic habent & illi quædam arcana, quæ non evulgant apud quoſlibet, ſed beatis viduis, aliiſque piis, & ſelectis, bene volentibus gregi Seraphico, privatim impartiunt. PH. Exſpecto 1 τρισαγίας ἀποκαλύψεις. TH. Principio Dominus prædixit patriarchæ Seraphico, futurum, ut quo grex Seraphicus magis increbreſceret, hoc illi pabulum abundantius ſuppeditaret. PH. Heic protinus adempta eſt omnis querela iis, qui dictitant, hoc hominum genere

1 Τρισαγίας ἀποκαλύψεις] Id eſt, ter ſanctas revelationes.

indies

indies increbreſcente, gravari populum. TH. Deinde aperuit & hoc, quod quotannis, in die illi feſto, omnes animæ non modo fratrum, qui ſacroſanctum illum geſtant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipſius ſodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. PH. Tam familiariter Chriſtus cum illo fabulabatur? TH. Quid ni? ut cum amico & ſodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Moſe. Moſes à Deo traditam legem tulit ad populum; Chriſtus legem Evangelicam promulgavit; Franciſcus legem ſuam angeli manibus bis deſcriptam, tradidit Seraphicis fratribus. PH. Exſpecto tertiam apocalypſim. TH. Verebatur egregius ille patriarcha, ne bonum ſemen, quod ſeminatum erat, noctu vitiaret ille malus, & ita cum zizania revelleretur & triticum. Hunc ſcrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, ſibi curæ futurum ne deficeret ſemicalceatorum ac cinctorum fune populus uſque ad extremum judicii diem. PH. O Domini clementiam! alioqui fuerat actum de eccleſia Dei. Sed perge. TH. Quarto loco reſeravit illud, quod nullus impie vivens diu perſeverare poſſet in eo ordine. PH. An non defecit ab ordine quiſquis impie vivit? TH. Non: neque enim Chriſtum ſtatim abnegavit qui ſcelerate vivit; quanquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes, factis negant. Sed quiſquis abjicit ſacroſanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. PH. Quid igitur dicemus de tot monaſteriis conventualium, qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, ſcortantur, & palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem? TH. Franciſcus nunquam geſtavit veſtem tali colore nimium fuſco, nec uſus eſt cingulo è lino candido

confecto. Proinde illis, ubi pulſarint oſtium, dicetur, 1 Neſcio vos: eo quod non habent veſtem nuptialem. PH. Eſtne amplius? TH. Nihil adhuc audiſti. Quinto loco patefecit illi, quod, qui male vellent ordini Seraphico, quales heu nimium multi ſunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, niſi mortem anticipaſſent; ſed omnes peſſima morte quam ociſſime perituros. PH. Vidimus iſthuc cum in aliis multis alias, tum nuper in Matthæo Cardinale Sedunenſi: de ſemicalceatis peſſime & loquebatur, & ſentiebat; periit prius quam, opinor, attingeret quinquageſimum annum. TH. Recte quidem dicis: ſed ille læſerat etiam 2 Cherubicum ordinem. Nam hujus opera potiſſimum effectum prædicant, ut Bernæ quatuor illi Dominicani traderentur flammis, cum alioqui pontificis animum pecunia fuerint expugnaturi. PH. Sed aiunt, illos prodigioſæ impietatis orſos fabulam. Fictis viſionibus ac miraculis agebant, ut perſuaderent, Virginem matrem füiſſe contaminatam labe originali, divum Franciſcum non habuiſſe vera Chriſti vulnerum veſtigia, ea verius habuiſſe Catharinam Senenſem; ſed perfectiſſima pollicebantur laïco converſo, quem ad hanc fabulam agendam ſubornaverant, & ad hanc impoſturam abutebantur corpore Domini, poſtremo etiam fuſtibus, & venenis. Denique prædicant, hanc 3 telam non fuiſſe unius monaſterii, ſed totius

1 Neſcio vos: Alludit ad parabolam Matth. 22. de invitatis ad nuptias.

2 Cherubicum, eodem ſacrilegio ac ſe ſeraphicos vocant: Cherubini autem dicti angeli ob plenitudinem ſcientiæ. à כ nota ſimilitudinis & רב i. e. doctor: alii à כרוב. imago humana ſed alata.

3 Tela hic ſignificat technam: hinc telam ordiri aliquid moliri Plaut. in Bach. exorſa hæc tela non male eſt mihi.

ordinis procerum. TH. Vtcunque iſta habent, non temere dictum eſt à Deo, 2 Nolite tangere chriſtos meos. PH. Exſpecto ſi quid ſupereſt. TH. Supereſt 3 apocalypſis ſexta, qua Dominus juravit, illi futurum, ut fautores ordinis Seraphici, quantumvis impie viverent, tamen aliquando Domini miſericordiam conſequerentur, & ſceleratam vitam beato fine clauderent. PH. Etiamne ſi in adulterio deprehenſi occiderentur? TH. Quod Dominus promiſit, non poteſt non eſſe ratum. PH. Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? TH. Oh, dubitas? qui dat, qui veſtit, qui culinam inſtruit, jam dudum amat. PH. Non amat qui monet, qui docet? TH. Hæc ipſis domi abundant, & hujus generis beneficia ſolent aliis largiri, non ab aliis accipere. PH. Plus ergo Dominus promiſit Franciſci diſcipulis quam ſuis. Sibi quidem patitur imputari, ſi quid ipſius reſpectu benefiat cuilibet Chriſtiano; ſed non promittit male viventibus vitam æternam. TH. Nec mirum, amice. nam extremus Evangelii vigor ſervatus eſt huic ordini. Sed audi jam ſeptimam apocalypſin, eamque poſtremam. PH. Heic ſum. TH. Juravit illi Dominus, neminem male moriturum qui in habitu Seraphico moreretur. PH. At quid appellas male mori? TH. Is male moritur, cujus anima relicto corpore recta defertur ad 4 tartara, unde nulla eſt redemptio. PH. Veſtis igitur non liberat ab igni purgatorio? TH. Non, niſi quis moriatur in ipſo feſto beati Franciſci. Verum an tibi parum videtur, tutum eſſe à tartaro? PH. Maximum ego quidem

2 Nolite: Pſal. 105. v. 15. qua ratione abutantur hoc loco Monachi ſatis liquet.
3 Apocalypſis revelatio à Græco ἀποκαλύπτω detego.
4 Tartara vide ſuprà ad p. 250.

arbitror. Sed quid de his ſentiendum, quibus jam mortuis induitur ſacra veſtis? Non enim in ea moriuntur. TH. Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto. PH. At ego, cum agerem Antverpiæ, adfui cum ceteris cognatis matronæ cuidam agenti animam; aderat Franciſcanus, vir admodum venerabilis. Is ubi videt mulierem jam oſcitantem, alterum brachium illius inſeruit ſuæ veſti, ſic ut etiam aliquam humeri partem tegeret. Ibi quidam dubitabant, utrum tota mulier eſſet tuta ab inferorum portis, an pars contecta. TH. Tota erat tuta, non aliter quam in baptiſmo pars hominis tingitur aqua, totus tamen Chriſtianus redditur. PH. Mirum, 1 cacodæmones tantopere horrere veſtem illam. TH. Magis horrent quam crucem Domini. Cum efferretur Euſebius, vidi (non ſolus tamen) agmina nigrorum dæmonum, muſcarum inſtar, aſſultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere. PH. At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. TH. Vt ſerpentes nec umbram fraxini, licet porrectam longius, ferre poſſunt, ita dæmones virus illud ſacræ veſtis etiam procul ſentiunt. PH. Proinde non arbitror talia corpora putreſcere, alioqui plus animi eſſet vermibus quam cacodæmonibus. TH. Veriſimile narras. PH. Quam fortunati pediculi qui in tam divina veſte perpetuo vivunt! Ceterum cum veſtis deferatur ad ſepulcrum, quid eſt quod tuetur animam? TH. Veſtis umbram ſecum defert. ea tutam reddit adeo ut negent, quenquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. PH. Næ ego iſtam apocalypſim, ſi vera narras, pluris facio, quam illam Ioannis! hæc enim expeditam ac fa-

1 Cacodæmones, mali genii, noxii ſpiritus.

cilem.

cilem oſtendit viam,qua cuivis liceat citra ſudorem, citra moleſtiam, citra pœnitentiam, mortem æternam effugere, tota vita ſuaviter peracta in deliciis. T H. Aſſentior. P H. Iam igitur mirari deſino,ſi plerique Seraphicis ſodalibus plurimum tribuant: verum non queo ſatis admirari, non deeſſe,qui non vereantur illis oppedere. T H. Nimirum iſtos ſcias, quotquot videris, traditos in reprobum ſenſum, ſuaque malitia excæcatos. P H. Poſthac ero cautior; daboque operam ut in ſacroſancta veſte moriar. Verum extiterunt hoc ſeculo quidam qui docent, hominem ſola fide juſtificari, nullo operum præſidio: maximum igitur privilegium ſit, ſi veſtis beet abſque fide. T H. Non ſimpliciter abſque fide,ne quid erres, 2.Philecoë. ſatis autem eſt, credere, hæc quæ diximus, eſſe promiſſa à Chriſto patriarchæ Franciſco. P H. Vel Turcam igitur ſervabit veſtis? T H. Vel ipſum Satanam, ſi ſe patiatur indui, & fidem habeat apocalypſi. P H. Iam dudum me tuum feciſti: ſed unum atque alterum ſcrupulum mihi cupiam per te eximi. T H. Dic. P H. Audivi,Franciſcum,ſuum appellare inſtitutum Evangelicum. T H. Verum. P H. Sed Evangelii regulam profitentur omnes Chriſtiani, mea quidem ſententia. Quod ſi iſtorum inſtitutum eſt Evangelicum, oportet quotquot Chriſtiani ſunt, eoſdem eſſe Franciſcanos. & in his primas tenebit Chriſtus cum Apoſtolis & ſanctiſſima matre. T H. Convinceres quidem, niſi Franciſcus quædam addidiſſet Evangelio Chriſti. P H. Quæ? T H. Veſtem cinericiam, funem cannabeum, & 3 pedes nudos. P H.

2 *Philecoë*] Phileeous, qui cauſas exquirit, aut libenter cauſatur.

3 Pedes nudos: Notus eſt verſiculus in Franciſcanos: Cordula nodoſa, pes nudus, lingua doloſa, hæc tria nudipedes ducunt ad tartara fratres.

Iſtis igitur notis dignoſcimus Evangelicum à Franciſcano? TH. Differunt & contactu pecuniæ. PH. Verum, ut audio, Franciſcus recipi vetat, non, attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel 2 mandatarius. &, ſi numeret chirotheca munitus, nihilominus recepiſſe dicitur. Vnde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id eſt, ne contingant? TH. Sic interpretatus eſt Benedictus pontifex. PH. At non ut pontifex, verum ut Franciſcanus. Alioqui nonne, qui ſunt obſervantiſſimi, cum peregrinantur, excipiunt linteolo nummos? TH. Faciunt cum urget neceſſitas. PH. At mori ſatius eſt, quam violare regulam pluſquam Evangelicam. Deinde nonne paſſim recipiunt per ſuos procuratores? TH. Quid ni? etiamſi dentur aliquot millia, id quod non raro accidit. PH. At regula dicit, neque per ſe, neque per alios. TH. At non contingunt. PH. Ridiculum. Si contactus impius eſt, etiam per alios contingunt. TH. Verum non eſt illis cum procuratoribus actio. PH. Non eſt? Experiatur hoc qui velit. TH. Chriſtus non legitur uſquam contigiſſe pecuniam. PH. Eſto ſed probabile eſt, Chriſtum adoleſcentulum crebro parentibus ſuis emiſſe oleum, acetum, & olera. Sed extra controverſiam Petrus & Paulus contrectarunt. Non eſt incontactus fuga laus pietatis, ſed in contemtu. Vini contactus multo periculoſior eſt, quam pecuniæ; cur non horrent ibi periculum? TH. Quia Franciſcanus non prohibuit. P.H. Nonne porrigunt manus ſuas otio molliculas, & pulcre lotas, feminis ſalutantibus; & nummo forte inſpiciendi cauſa oblato reſiliunt,

2 Mandatarius cui mandata dantur peragenda. mandator vero is eſt qui juſſa dat, ſed apud Budæum delatorum impulſores ſignificat.

ac ſe muniunt ſigno crucis? papæ quam Evangelicæ! Et quidem puto, Franciſcum, licet omnis litteraturæ rudem, non adeo deſipuiſſe, ut vetuerit qualemcũnq; pecuniæ contactũ. Et tamen ſi id ſenſit, quanto periculo ſuos juſſit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari poteſt quin aliquando imprudentes calcent nummum humi jacentem. TH. Verum non tangunt manibus. PH. An tactus non eſt ſenſus toti corpori communis? TH. Eſt; atque etiamſi quid tale uſu veniat, non ſacrificant niſi confeſſi. PH. Religioſe. TH. Verum omiſſis cavillationibus, dicam id quod res eſt. Pecunia multis eſt, eritque, maximorum malorum occaſio. PH. Fateor: ſed eadem aliis eſt multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nuſquam lego. TH. Recte dicis. Sed quo longius abſint ab avaritiæ morbo, ſic prohibitus eſt contactus, quemadmodum in Evangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. PH. Quin igitur vetitus eſt adſpectus? TH. Quia facilius eſt continere manus quam oculos. PH. Et tamen per illas feneſtras ingreſſa eſt mors. TH. Et ideo qui germane Franciſcani ſunt, ultra ſupercilia deducunt cucullam, tectiſque & in terram defixis oculis incedunt, ne quid videant præter viam: quod idem videmus in equis currus onuſtos trahentibus, utrinque corium capiſtro additum non ſinit eos quidquam videre niſi quod ante pedes eſt. PH. Verum age dic mihi, eſtne hoc verum quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent à Pontifice? TH. Eſt. PH. Atqui audio, nullum hominum genus pluribus inſtructum indultis; adeo ut liceat illis homines, ipſorum ſententia damnatos, vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullum irregularitatis periculum. TH. Non eſt vana fabula

quam

quam audiſti. Nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, ſe obdormiiſſe potum in templo Franciſcanorum, in his angulis in quibus ſedent feminæ per laminas foraminoſas confitentes. Experrectus cantu nocturno, non auſus eſt ſe prodere. Decantatis ex more nocturnalibus, totus fratrum chorus deſcendit in ædem inferiorem: ibi erat parata foſſa bene lata beneque profunda. Stabant duo juvenes revinctis à tergo manibus. Habita eſt concio de laude obedientiæ, promiſſa eſt apud Deum omnium commiſſorum venia. Nonnulla etiam ſpes injecta, fore ut Deus fratrum animos flecteret ad miſericordiam, ſi ſponte deſcenderent in foveam, ſeque ſupinos reponerent. factum eſt; ſubductiſque ſcalis, omnes ſimul injecere terram. PH. Sed ſiluitne interim ille ſpectator? TH. Maxime; tum quidem nimirum metuens, ne ſi ſe prodidiſſet, tertius adderetur foſſæ. PH. Etiamne hoc illis licet? TH. Licet, quoties periclitatur decus ordinis. Nam ille ſimul atque evaſiſſet, paſſim in omnibus conviviis narrabat quæ viderat, magna Seraphicæ gentis invidia. Nonne præſtiterat, vivum ſepeliri? PH. Fortaſſe. Verum his ſubtilitatibus omiſſis, qui fit, ut cum patriarcha juſſerit incedi nudis pedibus, nunc maxime incedant calceis feneſtratis? TH. Duabus de cauſſis præceptum hoc mitigatum eſt: altera eſt, ne per imprudentiam tangant pecuniam: altera, ne frigus lædat, aut ſpina, aut ſerpentes, aut ſilices, aut aliud ſimile, cum illis ſit per univerſum terrarum orbem obambulandum. Ceterum ut id fiat inviolatæ regulæ majeſtate, feneſtra calcei pedem nudum oſtendit 1 per ſynecdochen.

1 *Per ſynecdochen*] Per ſynecdochen pars ponitur pro toto. Sic Franciſcanorum pars pedis denudatur pro toto ſcilicet pede.

PH.

PH. Prædicant, ſe profiteri perfectionem Evangelicam, quam aiunt conſtare * conſiliis Evangelicis, de quibus inter eruditos magna digladiatio eſt. Et in unoquoque vitæ ſtatu locus eſt perfectioni Evangelicæ. Sed quid omnium maxime perfectum tibi videtur inter Evangelii præcepta? TH. Arbitror totum illud quod prodidit Matthæus, cap. v, cujus hæc eſt clauſula: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui vos oderunt, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ut ſitis filii patris veſtri qui eſt in cœlis, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt. PH. Commode reſpondiſti. Sed pater ille dives eſt ac munificus in omnes, nec mendicat à quoquam. TH. Munifici ſunt & illi, ſed opum ſpiritualium, hoc eſt, precum & bonorum operum, quibus opulenti ſunt. PH. Vtinam ſint inter illos exempla caritatis Evangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio penſat? Quid ſibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, Tutius eſſe, regem quamlibet potentem lædere, quam quemlibet ex ordine Franciſcanorum aut Dominicanorum? TH. Ordinis læſam dignitatem ulciſci fas eſt: & quod uni ex minimis male fit, fit toti ordini. PH. At cur non potius quod uni bene fit, fit toti ordini? Et cur non unus Chriſtianus læſus totum Chriſtianiſmum ad vindictam provocat? Cur toties cæſus ac lapidatus Paulus non inclamavit ſuppetias adverſus apoſtolicæ dignitatis violatores? Jam ſi juxta Domini ſententiam, Beatius eſt dare quam accipere, uti-

* Vocant Conſilia Evangelica quæ à Chriſto non demandata, ſed demonſtrata ſunt.

que perfectior eſt qui bene vivens ac docens de ſuo dat egentibus, quam qui tantum accipit. Alioqui fruſtra Paulus gloriatur, quod gratis prædicaverat Evangelium. Atque hic videtur eſſe præcipuum illius laudatæ addictionis experimentum, ſi conviciis impetiti non incandeſcant, ſi in male merentes caritatis affectum obtineant. Quid magni eſt, ſi quis aliquid facultatem relinquat, de alieno victurus aliquanto lautius, cum ſibi ſervet ulciſcendi cupiditatem? Cinctorum fune, ſemicalceatorum, ubique eſt magna copia: hæc qui præſtet quæ perfecta Dominus vocat, quæ Apoſtoli conſtanter exhibuerunt, inter iſtos nimium rara 1 eſt avis. TH. Non ignoro quas fabulas impii quidam de illis ſpargant: ſed ego ſic affectus ſum, ut ubicunque videro illam ſacroſanctiſſimam veſtem, putem adeſſe angelos Dei: eamque domum eſſe felicem, cujus limen crebro teritur illorum pedibus. PH. Et ego arbitror, pauciores eſſe ſteriles feminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius ſit Franciſcus, Theotime, qui hactenus tanto in errore ſim verſatus. Exiſtimabam, iſtorum veſtem nihil aliud eſſe quam veſtem, nec per ſe meliorem veſte nautæ, aut calcearii, niſi utentis ſanctimonia commendaretur, quemadmodum Chriſti veſtis contacta ſanavit 2 hæmorrhoïſſam. Alioqui dubitabam, utrum textor an veſtiarius eam vim dediſſet veſti. TH. Haud dubie, qui formam dat, dat vim. PH. Poſt hæc ergo vivam ſuavius, nec me macerabo metu inferorum, aut confeſſionis tædio, aut cruciatu pœnitentiæ.

1 Rara avis: apud Iuv. ſat. 6 rara avis in terris nigroque ſimillima cygno: de rebus inuſitatis ac novis.

2 *Hæmorrhoïſſa*] Mulier quæ laborat profluvio ſanguinis.

Amicitia.

Amicitia.

1 EPHORINUS, JOANNES.

EP. SÆpenumero mecum admirari ſoleo, 2 quem Deum in conſilium adhibuerit natura, cum in omni rerum genere miſceret 3 amicitias & inimicitias quaſdam arcanas, nec ullis cauſis evidentibus probabiles, niſi quod hoc ſpectaculo videtur fuiſſe delectata, quemadmodum nos 4 ex com-

1 *Ephorinus*] nomen perſonæ ab ἐφορᾶν, id eſt, diligenter contemplari, & cum ſingulari cura obſervare. Sic dum iſte animalium naturam, vim & potentiam diligenter contemplando obſervat, non immerito Ephorinus appellatur.

2 *Quem Deum in*] Non adhibemus in conſilium, niſi quos prudentiores aut rerum peritiores arbitramur: nihil autem Deo prudentius & conſultius. Eſt autem hæc forma loquendi perelegans: quoties nos admirari novitatem aut mirificum rei eventum ſignificamus, quod ſubinde apud poëtas dii in conſilium ab Heroibus adhibeantur.

3 *Amicitias & inimicitias*] Alluſum forſitan eſt ad Empedoclis phyſici decretum, qui principia mundi φιλίαν καὶ νεῖκος, hoc eſt, amicitiam & inimicitiam, conſtituit. Cum enim, inquit prius omnia diffuſa jacerent, ab amicitia inimicitiaque diſcriminatim ſunt diviſa: ſine iis vero nihil aut fieri poteſt, aut perire. Extat autem apud Ariſtotelem nobile mehercule caput, de his qui perpetuas inimicitias inter ſe gerunt, lib. 9, cap. 1. hoc Plinius tranſtulit in ſuum opus, lib 10. cap. 74.

4 *Ex commiſſis gallis*] Committere ſignificat in certamen & contentionem mittere, quemadmodum dicimus gladiatores commiſſos qui in certamen deſcendunt. Plinius lib. 10. cap. 20, Gallinaceum, contentioſum animal, & præliis maxime ali teſtatur. Dimicatione, ait, pariter victoria quoque inter ipſos; velut ideo agnata cruribus ſuis tela intelligentes, nec finis ſæpe commorientibus. Addit, pleroſque gallorum ad bella tantum & prælia aſſidua naſci, quibus etiam patrias nobilitarunt, Rhodum & Tanagram: Deinde

commiſſis inter ſe gallis gallinaceis & coturnicibus voluptatem capimus. Jo. Nondum ſatis percipio quid velis dicere. E P. Dicam igitur, ſi vis, 1 craſſio-

Deinde Pergami gallorum ſpectaculum omnibus annis publice edi, ceu gladiatorum. Quod ipſum etiam hodie in pleriſque Brabantiæ oppidis fieri obſervatum eſt. Hinc Gallinaceus à Columella pyctes, hoc eſt, pugil & luctator, appellatur, quod Græcorum ſtudium ferociſſimum quemque alitem certaminibus & pugnæ præpararet. Ariſtophanes poëta Gallum Ἄρεως νεοττὸν, hoc eſt, Martis pullum vocat, quod avis iſta ſit admodum bellicoſa: vel quod Gallum adoleſcentem egregium fuiſſe dicant, quo cum familiariter Mars uteretur, cuſtodem poſuit ædium ſuarum, ut ſi Vulcanus adventaſſet interea, dum cum Venere adultera ſua ſuavius viveret, adoleſcentulus indicaret. Verum quum aliquando obdormiſſet, Vulcano deprehendente adulterium uxoris, in avem illum Mars transformavit, ſed ita ut habitum armorum, criſtam ſcilicet, galeam & calcaria retineret: hincque eſſe, quod tanto ſtudio præliandi perpetuo flagret. Mirum eſt quod Ariſtoph. gallinaceos, quos prælio vicerunt, in ſervitutem rapere adſerat. Illius interpres ſcribit, gallos qui alerent ad pugnam, priuſquam eos committere ſolent, alliis alere ſolitos, quo excalefacti, calidiores & vehementiores redderentur. Inde factum verbum σκοροδίσαι, quod eſt, gallos, priuſquam in prælium deſcendunt, allio confricare. Coturnicum quoque maſculorum naturam φιλεριστικὴν [id ſonat rixoſam] Ariſtophanis interpres ſcribit. In Apophthegmat. Plutarchi. Auguſtus, quum audiſſet, Erotem, qui res Ægypti curabat, emiſſe coturnicem, omnes alias pugnando ſuperantem atque invictam, & comediſſe aſſatam, eum ad ſe accerſivit, ac judicio conſtituto confeſſum, malo navis affigi juſſit.

1 Craſſiore Minerva: ſimplicius vel rudius. Minerva autem Græc. Pallas, Dea diſciplinarum, ita, ut Feſto placet, dicta à monendo: Græcis enim vis animi Μένος dicitur; unde Latinum mens: inde meneo id eſt, in mentem revoco.

re Minerva. 2 Scis, ſerpentium genus eſſe inimicum homini. Jo. Scio, vetus inter illos & nos eſſe diſſidium & irreconciliabile futurumque donec meminerimus illius 3 inauſpicati pomi. Ep. Noſti lacertam? Jo. Quid ni? Ep. 4 Italia magnas habet & 5 virides. Hoc animal natura & homini amicum eſt, & ſerpentibus inimicum. Jo. Vnde hoc deprehenditur? Ep. Vbicunque proſpicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquato capite diu contemplantes hominis faciem: ſi expuas, elambunt 6 ſalivam ore redditam: vidi & puerorum mictum exſorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impune; atque etiam læduntur & admotæ ori gaudent 7 ſalivam lambere. Ceterum ſi comprehenſæ inter

2 *Scis. ſerpentium*) Adeo inimicum eſt, ut ſalivam hominis tolerare non poſſit, ſed mox, ſi conſpergatur, fugiat, authore Plinio. Apollonio Rhodio θανατηφόρος ſerpens vocatur: quod hominibus mortem inferat.

3 *Inauſpicati pomi*] Inauſpicatum eſt, quod bonis auſpiciis non geritur: ſic pomum illud, propter quod ex divina portione ad humanam miſeriam cecidimus per primigenios noſtros parentes, merito inauſpicatum dicitur, quod tam infauſto & infelici auſpicio mortalitate ſumus aggreſſi.

4 *Italia magnas &c.*] Magnas, inquit, & virides, quod noſtrates palmæ, aut ad ſummum pedis longitudinem non excedant. nec item omnes virides ſunt, verum, & cinericii & nigri coloris, natura, quantum ad conflictum cum ſerpentibus & viarum obſeſſiones, ab Italicis nihil differentes.

5 Hinc apud Virg. Ecl. 2. *Nunc etiam virides, etiam occultant Spineta lacertos.* mas enim lacertus dicitur.

6 Salivam. ſaliva aliquando pro guſtu quoque uſurpatur. Perſ. ſat. 6. *nec tenuem ſolers turdorum noſſe ſalivam.* hinc apud Sen. Ep. 80. ſalivam movere: excitare appetitum.

7 *Salivam lambere*] Ex hac re ſatis conſtat, amicas humano

ter ſe committantur, dictu mirum quam in ſeſe ſæviant; nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc ſtrepitu dimoti rubi admonent hominem; inſuetus crederet, ſerpentem eſſe: ubi diſpexeris, lacertæ ſunt, obliquato capite contemplantes, donec conſiſtas; ſi pergas, ſequentes. Rurſus aliud agentem admonent. Diceres, eas ludere, vehementerque delectari hominis adſpectu. Jo. Mira narras. Ep. Quodam die vidi prægrandem & mire viridem 4 in oſtio cavi decertantem cum ſerpente. Primum mirabamur quid eſſet rei: nam ſerpens nobis non erat conſpicuus. Italus admonebat in antro eſſe hoſtem. Paulo poſt venit ad nos lacerta, velut oſtendens ſua vulnera, ac remedium flagitans, ſeque 5 tantum non tangi patiebatur: quoties autem reſtabamus, reſtabat & illa, nos contemplans. Serpens alterum latus pene totum eroſerat, & ex viridi rubrum fecerat. Jo. Mihi, ſi adfuiſſem, libuiſſet ulciſci lacertæ vicem. Ep. At hoſtis jam ſe in profundum antrum abdiderat: poſt aliquot tamen dies 6 pavimus oculos noſtros vindicta. Jo. Gaudeo

mano generi lacertas, quorum ſcilicet ſalivam bibunt, ut quæ omnibus venenatorum maxime adverſatur, ut teſtantur Nicander, Dioſcorides, & Plinius.

4 *In oſtio cavi*] Cavum frequentius ſubſtantive neutro genere invenitur, pro foramine terreſtri, ſeu luſtro & cubili ſerpentum, quam ab adjectivo cavus. Columella: Cavum verbenaca diligenter obturato, ne ventus ad cubilia perflet.

5 *Tantum non*] A Græcis ſumptum μονονουχὶ id perinde valet quaſi dicas: propemodum. Sic reperies apud Latinos, tum Livium, tum Suetonium. Terentius dixit, Modo non, in Phormione.

6 *Pavimus oculos*] Paſcimus oculos ea re, quam libenter inſpicimus, ut paſcimus animum quoties nos recreamus. Maro:

Gaudeo profecto. Sed quo pacto? E P. Forte inambulabamus per eundem locum: Serpens è fonte vicino biberat; erat enim æſtus 2 prodigioſus, adeo ut nos quoque aquæ inopia periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domus filius, in qua tum metu peſtilentiæ 3 Bononia profugi ruſticabamur; geſtans 4 raſtrum quo fænum demeſſum converrunt agricolæ; ſimul ut ſerpentem vidit, exclamat. Jo. Metu fortaſſe. E P. Nequaquam. imo gaudio, velut inſultans deprehenſo hoſti. Ferit raſtro; ſerpens ſe contrahit: ille non facit feriendi finem, donec 5 contrito capite 6 ſerpens in longum porrigitur. nam hoc non faciunt niſi morientes. 7 Inde eſt, quem frequenter audiſti, apo-

Maro: Atque animum pictura paſcit inani. Nihil autem gratius obtingere poteſt, quam ſi videamus nocentem ob innoxium afflictum dare pœnas.

2 *Prodigioſus*] Tam vehemens & præter ſolitum major, ut etiam aliquid prodigere miraculi cauſa poſſe videatur.

3 Bononia olim Felſina dicta. vulgo Bolonia ſita eſt in Romaniola.

4 *Raſtrum*] Ejuſmodi ruſtica inſtrumenta Varro Reſtellos appellat, ſertas nimirum leves, quibus homo per fœniſecia feſtucas abradit.

5 *Contrito capite*] Nam, ut Plinius tradit, ſerpentis caput etiamſi cum duobus evaſerit digitis, nihilominus vivit. Hinc eſt forte, quod vulgus ſerpentem diſſectum medium reviviſcere & coaleſcere opinatur.

6 *Serpens in longum*] Ergo Poëtas; Georgicon ruſticos in ſerpentibus necandis jubet, ne antea cædendi finem faciant, quam videant medios nexus extremæque agmina caudæ ſerpentis ſoluta, hoc eſt, quam non tortuoſum, ſed porrectum videant.

7 *Inde eſt, quem*] Apologum recenſet Æſopus: Cancer, inquit, cum ſerpente inita ſocietate ſimul verſabatur. Cancer autem, cum moribus ſimplicibus præditus eſſet ſæpius adhorta-

1 apologus de cancro, qui ſerpentem hoſpitem occidit, ubi porrectum videt, Sic, inquit, vivum incedere oportuit. Jo. O factum bene! Quid tum? Ep. Puer arreptum raſtro ſuſpendit è frutice ſupra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes ſanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolæ nonnunquam feſſi obdormiunt in agro: atque illic interdum habent 2 urceum lactis, in cibi ſimul & potus uſum. 3 Serpentes ſummopere

adhortabatur ſerpentem, ut verſutiam doloſque malos deponeret: quod ille quum negligeret, & moribus conſuetis conſtanter viveret, Cancer captata opportunitate, cum ille obdormiiſſet, quanta potuit vi, ſerpentem comprimendo enecavit. Cum vero jam expirantem animam in longum porrectum vidiſſet, Sic, inquit, & antea te ſimplicem rectumque fuiſſe oportebat. Non enim jam pœnam ſupplicio dediſſes. Pulcre animi mores Cancer ad corporis habitum conferebat.

1 Apologus, fabula in qua animalia bruta loquentia introducuntur A. Gel. l. 2. c. 29.

2 *Urceum lactis*) Vas eſt aquarium urceus, nec exiguum, non ad hauriendam aquam aut portandam, ſed ad conſervandam diutius: quales nunc Romæ prædivites Cardinales & nobiles in ſubterraneis cameris collocatos habent alveos: ejuſmodi quoque vaſis ruſtici plerarumque nationum lac conſervant, & concretum quidem lactis in cibum, ſerum vero potus loco illis ſervatur.

3 *Serpentes ſummopere*] Hinc Lycophron, teſte Athenæo. Θῆρας γαλακτοφάγυς, hoc eſt, beſtias lactivoras, ſerpentes appellavit, quod naturali quodam appetitu lac præcipue ſorbere gaudeant, quum tamen alioqui exiguo indigeant potu. Quoties autem ad lactis urceum adrepunt, non tam lactis ſuctu delectantur, quam ut pingue ſupernatans, quod in butyrum conflatur, lingere ac delorbere valeant: hæc ſumma voluptas. Aliquando in pratis ac paſcuis ad ubera paſcentium adrepunt, miſeroſque ruſticos omni lactis & ſpe

pere lacte capiuntur. Itaque non raro fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. Jo. Quod ? obſecro. E r. Summum teſtæ os 4 allio circumlinunt. Is odor deterret ſerpentes, Io. 5 Quid igitur ſenſit Horatius cum ſcriberet, allium venenum cicutis nocentius; cum ſit, ut ais, adverſus venena remedium ? E r. Sed audi quod eſt durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiciunt ſeſe, & in ſtomachum ſeſe convolvunt. Io. An non protinus exanimatur homo talem nactus hoſpitem ? E r. Non, ſed afflictiſſime vivit, nec eſt ullum mali levamen, niſi ut lacte aliiſque gratiſſimis ſerpenti cibis alant hoſpitem. Io. Nihil remedii adverſus tantum malum ? E r. Comeſum affatim allium. Io. Non mirum igitur, 6 ſi meſſores gaudent allio. E r. Et alias medetur

ſpe & proventu defraudant: & facile quidem patiuntur vaccæ ejuſmodi mulgentes fauces, vel quod venenum vereantur ſi repugnent & obnitantur, vel quod mollius ſuctu quam digitis compreſſis lac educi ſentiant. Habent ad hoc remedium mulierculæ ceream comparant, quam devovent hierophantæ in purificationum feriis; hac incenſa ter contingunt ubera vaccæ, ſed non ſine tripudio & choreis: atque ita illæſas in annum redeuntem ſe conſervare arbitrantur.

4 Allium. herba odoris graviſſimi ſerpentes fugans: creditur mederi laſſitudini; Hinc alliorum frequens uſus in militia: unde prov. ne allia edas nec fabas id eſt, ne bellis neve induciis adſis. Allium in retibus, de ſordido apparatu dictum

5 *Quid igitur ſenſit*] Horatius in Epodo, Ode tertia: non aliam pœnam parricidæ ſtatuit, quam ut deguſtet allium, quod hoc cicutis, id eſt, veneno, ſit nocentius.

6 *Si meſſores gaudent*] Horatius in Ode paulo ante citata miratur, meſſores tam horrendum cibum ferre poſſe. O dura, inquit, meſſorum ilia, quæ allium venenum magis quam

2 delaſſatis labore & æſtu. Verum in hoc diſcrimine non raro lacerta quamvis puſilla ſervat hominem. Io. Quî poteſt? Ep. Vbi ſenſit, ſerpentem inſidiari, circumcurſat per collum & faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu ſcalptuque unguium excitetur. Porro qui expergiſcitur, conſpecta in propinquo lacerta, mox intelligit, hoſtem alicubi eſſe 3 in inſidiis, ac circumſpiciens deprehendit. Io. Mira naturæ vis. Ep. Iam nullum eſt animal inimicius homini quam crocodilus, qui ſæpenumero totos homines devorat, & 4 arte malitiam adjuvat, hauſta aqua lubricans ſemitas, quibus deſcendunt ad Nilum aquam hauſturi, quo collapſos devoret. Neque te fugit delphinum,

quam cibum concoquitis. Non autem meſſorum tantum cibus eſt, verum omnium ruſticorum, quod hæ fuerint priſci illius & frugalis ſeculi deliciæ, cujus ſi adhuc veſtigia uſquam extant, ea mehercule apud hoc genus hominum tantum ſupereſſe dixero. Allii autem arroſionem ad frugalitatem pertinere; item pauperum ruſticorumque cibum fuiſſe, docere te poteſt Ariſtophanis interpres Galenus certe amuletum ruſticorum allium prædicat. Et Plinius ad multa, ruris præcipue, medicamenta facere teſtatur.

2 *Delaſſatis labore & æſtu*] Id videtur à *Virgilio* acceptum ubi Teſtylis Maroniana meſſoribus ſuis rapido feſſis æſtu allia ſerpyllumque herbas contundit olentes.

3 *In inſidiis eſſe*] Id eſt, inſidiari. metaphora à re militari; Nam hoſtes cum aperto Marte cum adverſariis conſerere manus non audent, alicubi latentes ex inſidiis ſubito inimicum aggredi ſolent. *Terentius:* Hunc prius adito tu, ego in inſidiis hic ero ſi quid deficies. *Saluſtius:* Ac ſtatim ſigno dato, undique ſimul ex inſidiis Numida invaditur.

4 *Arte malitiam*] Subjicit mox verſutiam; vel hoc referendum ad id, quod conſpecto homine lacrymas dicitur emittere, quo facilius nihil tale metuentes devoret. Vide Chiliades, Crocodili lacrymæ.

etiam in diverſo elemento natum, 5 φιλάνθρωπον eſſe. Io. 6 Audivi fabulam de adamato puero celebrem, 7 celebriorem autem de Arione. Ep. 8 Quin & in

Hh 2 vena-

5 Φιλάνθρωπον] Id eſt, hominis ſtudioſum, amicum, faventem homini. Sic Plinius, *Delphinus*, inquit, *amicum homini animal.*

6 *Audivi fabulam*] Hujus fabulæ, & plurium hujuſmodi mentio eſt apud Plinium capite de Delphinis: & Nepos in epiſtolis, & Oppianus, libro tertio, recenſent quoque ſimiles

7 *Celebriorem de Arione*] Hanc Gellius florida dictione ex Herodoto deſcripſit: & Plinius cap. eodem. Eſt autem hoc animal non modo homini amicum, ſed quicquid muſica ſonoritate aures demulcere poteſt, huic gaudet adeſſe, cum hoc ludere delectatur. Et quod de Cytharœdo Arione narrant, id quoque in luſcinia accidiſſe; memini me ex Græcorum epigrammatis didiciſſe. Epigramma autem lib. 2. habetur, lepidum certe, & mirum in modum elegans: quare nec pigebit aſcribere. Extat autem Philippi titulo, qui temporibus Iuſtiniani Auguſti in hoc ſcribendi genere nulli inferior fuit.

Μεμφομένη βορέην, ἐπεπεπτώμην ὑπὲρ ἅλμης·
  Πνεῖ γὰρ ἐμοὶ Θρήκης ἤπιος οὐδ' ἄνεμος.
Ἀλλά με τὴν μελίγηρυν ἀηδόνα δέξατο νώτοις
  Δελφὶν, καὶ πτηνὴν πόντιος, ἡνιόχει,
Πιστοτάτῳ δ' ἐρέτῃ πορθμευομένη τὸν ἄκωπον
  Ναύτην τοῦ στόματος θέλγον ἐγὼ κιθάρῃ.
Εἰρεσίην δελφῖνες ἀεὶ μουσαῖσιν ἀμισθὶ
  Ἤνυσαν, οὐ ψεύστης μῦθος Ἀρίονος.

Id nos ita conati ſumus Latinum facere.

Averſata gravem Boream ſuper æquora aëdon
  Me dederam, ventis Thracia pulſa tuis.
Squamiger ut noſtræ perſenſit murmura linguæ,
  Auxilio Delphin me pereunte venit.
Iamque ſedens humeris tam læto remige tuta,
  Vectorem blanda mulceo voce meum.
Sed neque Delphinis naulum mos ſolvere Muſis,
  Nec rumor fictum perſtrepit Arionem.

8 *Quin & in venatu*] Hoc Plinius eodem capite, in ſtagno

venatu [1] mugilum piſcatores delphinorum miniſterio vice canum utuntur, qui accepta prædæ portiuncula recedunt. Quin & caſtigari ſeſe patiuntur, ſi quid in venatu deliquerint. In mari vero frequenter navigantibus apparent, gaudio geſtientes, & in ſummis undis luſitantes: Interdum adnantes ad navim, nonnunquam & tenſa vela tranſilientes. Adeo delectantur hominum conſuetudine. Verum ut hominum eſt ſtudioſus delphinus, ita crocodilo capitalis eſt hoſtis. Egreditur mare, & in Nilum, in quo regnat crocodilus, audet venire, congreſſurus cum, dentibus, unguibus, & ſquamis ferro etiam impenetrabilibus, armata bellua, ipſe nec ad morſum ſatis inſtructus, quippe [2] os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hoſtem, ac jam illi proximus repente ſubmittit ſeſe, erectiſque in tergo pinnis mollia ventris perſcindit, alias invulnerabili. Jo. Mirum eſt, quodque animal ſtatim agnoſcere hoſtem ſuum, etiam nunquam antea viſum; ſcireque & cur impetatur, & qua lædi aut ſeſe tueri poſſit;

gno Laterna appellato, Nemauſienſis agri, in provincia Narbonenſi, & in Taſſico ſinu fieri tradit. Oppianus quoque ἁλιευτικῶν poſtremo hanc venandi cum Delphinibus conſuetudinem deſcribit, atque id eleganter ſatis, ſed in Ægeo mari circa Eubœam. Quod autem Eraſmus ait, vice canum, id quoque per ſimilitudinis applicationem Oppianus:

Ἀσ' αἰθέρι θηρητῆρσι θῆρα κύνες σεύοντες ἀμοιβαίης ὑλακῇσι.

Sic piſces ad terram, inquit, pellunt delphines, tanquam ad viros venatores canes mutuis latratibus feram citant.

1 Mugil piſcis genus gall. *Muge* aliter capito dictus

2 *Os hab.ns ad &c.*] Sic Plinius. *Mutum* illi infra roſtrum os, ac medio pene in ventre.

cum

cum hoc homini ſit negatum, qui ne 3 regulum quidem horreret, niſi admonitus, malove doctus. E P. Scis, equum animal obſequiis hominum natum. Huic capitale diſſidium eſt cum urſo, homini noxia beſtia. Agnoſcit hoſtem nunquam viſum, ac protinus ſe parat ad pugnam. J O. Quibus armis pugnat? E P. Arte potius quam viribus. Tranſilit urſum, & in ipſo ſaltu poſteriores calces impingit in caput. Atque urſus interim unguibus ſcalpit equini ventris mollia. 4 Aſpis homini venenum eſt immedicabile; cum hac belligeratur 5 ichneumon. Idem exitialis hoſtis crocodilo. Similis affectus eſt 6 elephantis erga hominem: nam & viatorem ſimpliciter errantem clementer reducunt in viam, & agnoſcunt amantque doctorem ſuum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines. Siquidem unus adamavit in Ægypto mulierculam corollas vendentem, Ariſtophani grammatico caram. Alius Menandrum Syracuſanum adoleſcentem ſic amavit, ut deſiderium illius, quoties non videret, inedia teſtatus ſit. Sed ne hæc, quæ plurima commemorantur, re-

3 *Regulum*] Regulus Baſiliſcum etiam ſignificat, facto nomine ab etymologia Græca; ne quis opinetur, regulum avem hoſtem eſſe noſtrum.

4 Aſpis, tam præſens habet venenum, ut morſis nullum ſit remedium.

5 *Ichneumon*] Ichneumona. quod cum ſerpentibus, crocodilo & aſpide perpetuam inimicitiam exercet: Græci aliquot authores, ὀφιόμαχον appellant. Belligerantur autem cum aſpide ichneumones, quia capientes hos ſerpentes, per caput vel caudam in flumen trahunt. Crocodilis vero inſidiantur, dum illi trochilis dentibus purgandis rictum diducunt, tunc ichneumon in oris hiatum intrat, & exeſis viſceribus è ventre mortuorum egreditur. Lege præter Plinium, Ammianum Marcellinum, lib.22.

6 *Elephantis*] Hæc omnia de elephantis tradit Plinius.

ferre pergamus, cum 3 Boccus rex in triginta quoſdam ſævire decreviſſet, eos totidem elephantis objecit, ſtipitibus alligatos. Cumque immiſſi eſſent qui inter elephantos procurſantes eos laceſſerent, nunquam efficere potuerunt, ut ſe regiæ crudelitatis miniſtros præberent. Atque huic animanti φιλανθρώπῳ bellum exitiale eſt cum draconibus Indicis, qui feruntur eſſe maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus eſt homini, etiam non laceſſitus. Simile diſſidium eſt aquilæ cum 4 draconibus minoribus, cum homini ſit innoxia, imo cum feratur etiam 5 amatorios ignes ſentire erga certas puellas. Eidem avi bellum internecinum eſt 6 cum cyminde, id eſt, nocturno accipitre. Elephantus odit etiam murem, animal homini quoque moleſtum: eoque abhorret à pabulo in quo murem conſpexerit. Nec cauſſa liquet cur oderit. Nam hirundinem merito horrent, quod ea in potu hauſta graviſſime diſcrucientur. Iam vix ullum ani-

3 Is eſt qui Iugurtham Syllæ tradidit fuit Rex Mauritaniæ & Getuliæ. Sall. in bell. Iug. hancce Bochi traditionem ſcúlptam in anulo ſignatorio Sulla habuit Val. Max.

4 *Cum draconibus minoribus*) Habet & iſta Plinius omnia.

5 *Amatorios ignes ſentire*] Id circa Seſton urbem contigiſſe ſcribit Plinius.

6 *Cum cyminde*] Plinius, capite de accipitribus author eſt. Verum Homerus cymindin, non accipitrem, ſed noctuam videtur appellaſſe hoc verſu, *Iliad.* ξ. Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ κύμινδιν. Noctua enim χαλκὶς vocatur, quod æneum colorem videatur habere: & fortaſſis cymindis à maris colore; quod, ut noctua, ſic mare ſubinde glaucum epitheto dicatur. Callimachus eam avem non cymindin, ſed cymin, vocat, fortaſſis ob ſonum quem reddit, cycaban. Homeri tamen ſcholia γένος ἱεράκων id eſt, de accipitrum genere, cimindin eſſe cenſent.

mal

mal amicius homini quam canis,nec inimicius quam lupus, ut quod aſpectu quoque 1 vocem adimat: & inter hæc ſumma diſcordia eſt, quemadmodum ovium generi lupus infeſtiſſimus. quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura eſt tueri animal innoxium, & alendo homini natum: in lupum vero velut in publicum humani generis hoſtem armantur omnes, præcipue canum commilitio: quæ res etiam proverbio fecit locum, 2 Non magis parcimus quam lupis 3 Lepus marinus immedicabile eſt homini venenum, ſi quis imprudens

1 Vocem adimat. torqueri poteſt adagium in eos qui metu obmuteſcunt ubi inimicos ſuos adeſſe ſentiunt. Alias lupis vim adimendi vocem ineſſe haud veriſimile eſt. Virg. Ecl. 9. lupi Mœrim videre priores.

2 *Non magis parcimus*] Ex Ariſtophane & illius interprete hoc adagium enarratum eſt ab autore. quod ſcilicet olim apud Atticos lex fuerat de interficiendis lupis, quæ præmio etiam invitaret ad hanc feram perſequendam. Et hæc quidem interpres Comici Sed videtur hoc commentum damnare Apollonii Rhodii ſcholiaſtes, qui in honore ſummo apud Athenienſes lupos fuiſſe contendit, in tantum etiam, ut ſi quis illic lupum intereмiſſet, inferias illius ſepulcro inferre compelleretur; hinc πολιὰς, id eſt, canos, non à colore dici, ſed ob reverentiam. Cauſam addit, quod Latona uterum geſtans bis ſenis diebus in lupum mutata in Delum perrexerit. Hinc eſſe quod certo quodam anni tempore omnes illæ lupæ pariant, idque intra duodecimum diem. Adducit Philoſtephanum quendam, qui talia prodiderit in commentariis ſuis.

3 *Lepus marinus*] Hoc Plinius tradit, lib. 32, cap. 1. De Pantheris & Hyænis eadem docet. Hoc tamen, quod ait, Hyænam cum Panthera pugnare, non ea de cauſa fit, quod hyæna erga hominem bene affecta ſit. Nam Ariſtoteles lib. 6. hiſtoriæ animalium, mirifice inſidias moliri hyænam hominibus tradit, & ſepulcra quoque effodere: tantam illi feræ aviditatem humanæ carnis ineſſe.

guſtaverit; at rurſus hominis contactus mors eſt lepori. Panthera ſæva eſt in hominem, & tamen adeo terretur ab hyæna, ut ne congredi quidem ſuſtineat. Hinc narrant, ſi quis quid ſecum geſtet de corio hyænæ, à panthera non appeti; tam ſagax eſt naturæ ſenſus. Addunt & illud, ſi pelles utriuſque belluæ ſuſpendas invicem ex adverſo, panthericæ pilos defluere. Araneus homini domeſticum eſt animal, 1 exitiale vero ſerpenti, adeo ut forte conſpicatus ſub arbore ſerpentem apricantem, filo ſe libret, & aculeum mediæ infigat fronti, tam acri vulnere, ut ſerpens, dolore rotans ſeſe in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis qui ſpectarunt, ſimile diſſidium eſſe araneo cum bufonibus; ſed bufonem ictum, ſibi 2 plantagine admorſa mederi. Audies fabulam Britannicam. Scis, illic conclavium ſolum conſterni ſcirpis virentibus. Monachus quidam faſciculos ali-

1 *Exitiale vero*] Hoc ipſum Plinius ſcribit, lib. 10. c. 24.

2 *Plantagine admorſa*] Aiunt, aliquando monachum (eſt enim hoc hominum genus admodum curioſum) in araneum & bufonem concertantes incidiſſe, & dum eventum certaminis avidius expectat, ictum bufonem vehementer vidiſſe tumidum; ſed mox plantagine guſtata, quæ tum in buſtuario creſcebat, veluti reſumptis viribus, pugnam redintegraſſe. Admiratus inſolitum ſpectaculum monachus, diligentius hos pugiles obſervabat, & quod paulo ante de bufone cognoverat, id iterum conſpicatus, quam poteſt ociſſime plantaginem omnem quæ de proximo creſcebat, radicitus extirpat, & apud ſe condit. Interea bufo, accepta tertia plaga, dum ad ſolitum medicamentum accurrens, auxilio herbæ deſtitueretur, in tantum intumuit, ut non prius tumorem quam vitam finiret. Inde compertum habuit, plantaginem contra venena & venenatorum ictus multum facere.

quot 3 ſcirporum in cubiculum congeſſerat, ſparſurus cum eſſet commodum. Is cum à prandio ſupinus dormiret, bufo ingens erepſit, & os dormientis obſedit, infixis ſuperno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere bufonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam ſuaſerunt ut monachus ad feneſtram deferretur ſupinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum eſt. Mox araneus hoſte conſpecto, filo ſe librat, & bufoni ſpiculum infigit, ac filo ſe recipit in telam. Intumuit bufo, ſed non eſt avulſus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, ſed vixit. Tertio ictus abduxit pedes, ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus retulit hoſpiti ſuo. Jo. Mira narras. Ep. Addam quod non legi, ſed his oculis conſpexi. Simius ſupra modum horret teſtudinem. Hujus rei quidam dedit nobis ſpecimen Romæ. Pueto ſuo in verticem impoſuit teſtudinem, & pileo contexit; dein produxit ad ſimium. Illico ſimius gaudens inſiliit in humeros pueri, venaturus pediculos: ſublato pileo reperit teſtudinem. Mirum erat ſpectaculum quanto cum horrore reſilierit beſtia, quam expaverit, quam timide reſpexerit, an ſequeretur teſtudo. Additum eſt aliud ſpecimen: alligavimus teſtudinem catenæ à qua revinctus erat ſimius, ut effugere non poſſet, quin ſaltem aſpiceret: incredibile dictu, quantopere fuerit diſcruciatus; tantum non metu exanimabatur; interdum averſus poſterioribus pedibus depellere tentavit hærentem beſtiam. Tandem quidquid erat

3 Scirporum. ſcirpus junci ſpecies eſt levis atque enodis: hinc proverb. nodum in ſcirpo quæris in meticuloſum nimis; vel in eum qui ſcrupulum quærit vel movet ubi nihil eſt dubii: Gellius vero vocat ſcyrpos, argutias & captiunculas.

1 in alvo aut veſica oneris rejecit. Sequuta eſt ex eo pavore febris, ut nobis fuerit ſolvendus à catena, & aqua vino temperata refocillandus. IO. Atqui nihil eſt quod ſibi à teſtudine metuat ſimius. EP. Fortaſſis aliquid eſt quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam cur 2 acanthis oderit aſinum, cauſa in promtu eſt, quod ille ſe affricat ſpinis, in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depaſcitur. Tantus autem terror habet acanthidem, ut ſi quando procul aſinum rudentem audiat, ova dejiciat, pulli è nido decidant metu. Nec patitur hoſtem impunem. IO. Sed qua tandem in re acanthis lædit aſinum? EP. 3 Roſtro fodit illius ulcera, fuſtibus & oneribus facta; pungit & mollia narium. Poteſt item aliquid cauſſæ divinari, cur inter vulpes & milvios mutua ſit ſimultas, quod avis rapax alterius catulis inſidietur, fortaſſe vulpes viciſſim illius pullis: quæ cauſa diſſidii eſt inter 4 ſorices, & ardeolas. Eadem fere ratio eſt inter 5 æſalon parvam aviculam & vulpem. Nam æſalon ova corvorum frangit. Eadem infeſtatur à vulpibus, & viciſſim illas infeſtat, catulos earum vellicans.

1 *In alvo*] Simius non alia re metum indicat, quam projectis excrementis: hinc vulgare noſtratium proverbium: *Verendum ne præ metu te commacules inſtar ſimii:* quum in meticuloſum ludunt.

2 Acanthis: carduelis, avis canora & vocalis: hinc proverb. *Acanthida vincit cornix.*

3 *Roſtro fodit*] Id Plinius ægytho avi adſcribit: Aſinus, inquit, ſpinetis ſe ſcabendi cauſa atterens: nidos ægythi diſſipat. quod illa adeo pavet, ut voce omnino rudentis audita ova ejiciat, pulli ipſi metu cadant. Igitur advolans, ulcera ejus roſtro excavat. Deinde teſtatur, & acanthida ea de cauſa aſino inimicam.

4 *Sorices & ardeolas*] Quoniam, inquit Plinius, altera alterius catulis inſidiatur.

5 *Æſalon*] Ariſtoteles hanc avem inter accipitres refert.

Quod

Quod ubi viderint corvi, vulpibus velut adverſus communem hoſtem ſuppetias ferunt. At vix divinare liceat, quam ob cauſam inter ſe oderint 3 olores & aquilæ, corvus & 4 chlorio, cornix & noctua, aquila & trochilus, niſi hoc male habet aquilam, 5 quod ille rex avium vocetur. Cur male convenit cum noctua ceteris minoribus avibus, muſtelæ cum cornice, 6 turturi cum pyrali, ichneumonibus veſpis cum phalangiis araneis, anatibus cum gaviis, 7 harpæ cum 8 triorche accipitre, thoïbus cum leonibus? Præterea cur ſorices formicoſam horreant arborem? Vnde tam irreconciliabile bellum inter ſcarabæum & aquilam? nam apologus ex ipſa animantium natura confictus eſt. Vnde eſt quod juxta 9 Olynthum in certo terræ ſpatio non vivant ſcara-

3 *Olores & aquila*] Fortaſſis non alia ex cauſſa mutuum harum avium odium oritur, quam quod cygni ſibi de aquila metuunt, ut hoſtis ab hoſte ſibi cavet.

4 *Chlorio*) Qui Græcis χλωρίων· Theodorus vireonem, à viridi colore, interpretatus eſt. avis tota viridis, quod ex voce liquet hyeme videtur, ſed teſte Ariſtotele per æſtatem volat, idque maxime ſolſtitialibus horis: ſed tamen difficulter pennas movet, quum alioqui ingenioſus & διδακτικὸς habeatur.

5 *Quod rex avium vocetur*] Trochilus Græcis τρόχιλος à mobilitate & curſitando nomen habet, nempe ἀπὸ τοῦ τρέχειν. Ariſtoteles, cap. 11. lib. 9, aquilam cum trochilo pugnare ſcribit, quod trochilus ſenator & rex vocetur.

6 *Turturi cum pyrali*] De his omnibus lege Plinium, lib. 10, cap. 74, unde hæc deſumpta ſunt.

7 *Harpa*] Hanc eſſe Latinam avem, Græcorum docent Lexica, in quorum etiam commentariis proditum eſt, ipſam, quoties veneno icta fuerit, ſibi hedera ſuccurrere.

8 *Triorche*] Triorches & τριόρχης, triorchus, avis à numero teſtium nomen habet eſt de genere accipitrum. Plinius.

9 Olynthum Thraciæ urbs.

bæi, ſi inferantur ? Et inter aquatilia quam ob cauſſam mugil & lupus 1 mutuo odio flagrant, ſicut conger & muræna, caudas inter ſe prærodentes ? Polypum in tantum horret locuſta piſcis, ut, ſi eum juxta viderit, metu emoriatur. Sic quædam animantia mire junxit arcanus quidam benevolentiæ affectus, veluti 2 pavones columbis, turtures cum pſittacis, merulas cum turdis, cornices cum ardeolis, qui ſibi viciſſim auxiliantur adverſus vulpium genus ; harpam & milvium adverſus triorchen accipitris genus, communem hoſtem. 3 Balænis muſculus piſcis exiguus prænatans monſtrat viam; nec apparet quam ob rem illi velit inſervire. Nam quod crocodilus fauces porrigit trochilo aviculæ, amicitia dici non poteſt, cum utrumque animal ſuo ducatur commodo: crocodilus gaudet ſibi purgari dentes, & ſcabendi voluptatem amplectitur: avicula cibum quærit, veſcens piſcium reliquiis inter dentes hærentibus. Conſimili ratione corvus inequitat dorſo ſuis. Inter 4 anthum & ægi-

1 *Mutuo odio*] Hoc quoque Plinius. Sed & Oppianus meminit libro tertio.

2 *Pavones columbis*] Plinius lib. 10. cap 74.

3 *Balænis muſculus*] Quod de muſculo Plinius & alii referunt, hoc Oppianus Laminæ piſciculo cuidam aſcribit. hunc vocat balænarum ὁμόστολον· hoc ſonat itineris comitem. hunc ἡγητῆρα, hoc eſt, viæ ducem, καὶ χαριέσμενον ἑταῖρον, id eſt, pergratum ſocium : præterea πομπὸν καὶ φρουρὸν, hoc eſt, ductorem cuſtodemque : poſtremo πρόμαχόν τε, καὶ οὔατα, καὶ ὄσσε ἰχθῦν. quod eſt, propugnatorem, & aures & lumina piſcem. Quod deſtituta hoc piſciculo capiatur balæna, quod ſine lamina nihil videat, nihil audiat, & multa præterea mirifica naturæ opera, illic legere licet.

4 Anthus avis eſt pulchri coloris, magnitudine fringillæ circa amnes ac paludes degens : Hæc avis Ægitum in tantum odit ut ſanguinem eorum non coire credant. Ægitus autem alia avicula eſt : Plin. lib. 10. c. 74.

thum

thum tam pertinax eſt odium, ut negent ſanguinem illorum poſſe miſceri. quemadmodum narrant, aliarum avium pennas abſumi, ſi aquilinis miſceantur. Accipiter eſt infeſtus columbino generi, ſed has defendit tinnunculus avicula; cujus conſpectum & vocem mirum in modum horret accipiter. nec hoc latet columbas: 1 ubicunque tinnunculus reconditus eſt, ab ea ſede non migrant, fiducia protectoris. Quis cauſam conjiciat, cur aut bene velit generi columbino tinnunculus, aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque ut interdum animalculum minimum præſidio eſt ingenti belluæ, ita contra à minutiſſimis exitium eſt maximis. Eſt piſciculus ſcorpii effigie, magnitudine aranei piſcis: is ſub pinna affigit ſeſe aculeo thynnis interdum magnitudinem delphini ſuperantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves inſiliant. idem facit mugilibus. Quid eſt cur leo, animal cunctis tremendum, 2 expaveſcat galli gallinacei

1 *Ubicunque tinnunculus*] Hanc rem ita Columella. lib. 8. tradidit: Tam faſtidioſa columba eſt, ut ſæpe ſedes ſuas peroſa, ſi detur evolandi poteſtas, relinquat: quod frequenter in his regionibus, ubi liberos habent egreſſus, accidere ſolet. Id ne fiat, vetus eſt Democriti præceptum: Genus accipitris tinnunculum vocant ruſtici, qui fere in ædificiis nidos facit. Eius pulli ſinguli fictilibus ollis conduntur, ſtipatiſque opercula ſuperponuntur, & gypſo lita vaſa in angulis columbarii ſuſpenduntur, quæ res avibus amorem loci ſic conciliat, ne unquam deſerant.

2 *Expaveſcat galli cantum*] Hoc Plinius habet, & Plutarchus in commentario de differentia inter odium & invidiam. Divus Ambroſius libro 6. cap. 4. Hexaemeron dicit utique; quod leo vereatur gallum, ſed præcipue album. *Lucretius* quoque Poëta, dum cauſam huius odii inveſtigat, ita canit libro quarto:

Quin etiam gallum nocte explaudentibus alis

Auroram

gallinacei cantum?Io. 3 Ne ſim in hoc convivio prorſus aſymbolus, referam quod olim his oculis vidi in ædibus Thomæ Mori, clariſſimi apud Anglos viri. Alebat domi ſimium prægrandem: tum forte, quo revaleſceret à vulnere, ſolutus obambulare ſinebatur. In extremo horti erant incluſi cuniculi, quibus inſidiabatur muſtela. Id ſimius procul quietus & otioſus ſpectabat, donec videret cuniculis nihil eſſe periculi. Ceterum,poſteaquam muſtela 4 labefactaſſet caveam à muro revulſam: jamque periculum eſſet,ne cuniculi tergo nudati prædæ eſſent hoſti; accurrit ſimius, & conſcenſa trabe quadam, caveam retraxit in locum priſtinum, tanta arte, ut homo non poſſet dexterius. Ex quo perſpicuum, hoc animantium genus ſimiis eſſe carum. Ipſi cuniculi non intelligebant ſuum periculum; ſed hoſtem ſuum per cancellos oſculabantur. Simius opitulatus eſt periclitanti ſimplicitati. E P. Omnibus catulis minoribus delectantur ſimii, gaudentque fovere ſinu & complecti. Sed pius ille ſimius dignus erat aliquo pietatis præmio. I O. Habuit. E P. Quod? I O. Reperit illic fruſtum panis à pueris, ut opinor, projectum: id arre-

Auroram clara conſuetum nocte vocare,
Quem nequeunt rapidi contra conſtare leones,
Inque tueri: ita continuo meminere fugai.
Nimirum quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum ſunt oculis immiſſa leonum,
Pupillas inter fodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces.

Et ſunt qui ſcribunt, quos jure gallinaceorum perfuderis, hos à leonibus morſu non appeti.

3 *Ne ſim aſymbolus*) Aſymbolus dicitur, qui nihil ad ſymbolum confert. Tranſlatum à concœnationibus: nam ſymbolum pignus collatitium in cœnam ſignificat.

4 *Labefactaſſet*] Elegans verbum, quod pro corrumpere, vitiare, & deſtruere, ponitur.

ptum

ptum comedit. E P. Verum mihi videtur mirabilius, hoc genus 2 ſympathias & antipathias, ſic enim Græci vocant amicitiæ & inimicitiæ naturales affectus, etiam in rebus anima aut certe ſenſu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram, quamvis in longum porrectam, ferunt ſerpentes: adeo ut 3 ſi locum in gyrum circundes igni, ſerpens citius in flammam eat, quam ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla ſunt innumera. 4 Erucæ cum membranis incluſæ, occulto naturæ opificio transfigurantur in 5 papiliones, mortuis ſimillimæ videntur, ne ad contactum quidem ſeſe movent, niſi tranſeunte araneo: hominis prementis digitum non ſentiunt, & ſentiunt leviſſimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivit. I O. Sentit hoſtem capitalem nondum natum inſectum. Iſti non omnino diſſimile eſt quod narrant de 6 ferro.

2 *Sympathias & antipathias*] Συμπαθεῖν Græcis ſignificat compati: non tamen eſt, quod vulgo accipiunt indocti, permoveri malis alterius, ſed ſocium eſſe & imitatorem atque æmulum afflictionum alicujus. Eum autem affectum atque impulſum συμπάθειαν appellant, hoc eſt, mutuam quandam rerum cognationem & voluntatem. ad verbum ſonat compaſſionem: ἀντιπάθεια vero è contra repugnantem affectum, & rerum inter ſe, vel potius contra ſe, differentiam ſignificat, quaſi tu dicas contrapaſſionem: & ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων eſt inter ſe pugnare & differre multum. Sic dicitur in Græcorum ſcholis, τὴν κράμβην καὶ ἄμπελον ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων, hoc eſt, braſſicam & vitem inter ſe pugnare. de quo mox plura annotabimus.

3 *Si locum circundes*) Hoc Plinius ſe expertum dicit.

4 Eruca hic inſectum ſignificat infeſtans frutices. *chenille.*

5 Papiliones, *papillons*: ſed quoque hæc vox ſignificat tentorium.

6 *Ferro caſu*] Caſos, in hoc loquendi genere, non tantum

ro cæſis ; ad quos ſi ceteri accedant , nihil accidere novi ; ſin is qui necavit, continuo profluere ſanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis auctorem. E P. Nec eſt vanum quod audiſti. Sed ne perſequamur 4 fabulas Democriticas, nonne comperimus experimentis, tantum eſſe diſſenſionis inter 5 quercum & oleam, ut utraque in alterius ſcrobe poſita emoriatur? quercui autem tam male convenire cum juglande, ut in propinquo poſita extinguatur ; tametſi juglans cunctis fere ſatis & arboribus noxia eſt. Rurſus, cum vitis claviculis ſuis omnia complecti ſoleat, 6 ſolam braſſicam

tum percuſſos , ſed cæſos ; id eſt , occiſos notat. Ferrum generale pro omnibus armis ferreis , quibus corpus vulneratur.

4 *Fabulas Democriticas*) Democritus poſt Pythagoram philoſophum magiam profeſſus , mirabiles commentationes reliquit, in quibus de naturæ ſecretioribus fabuloſiſſima quævis deſcripta reliquit. Hinc fabulæ Democriticæ videntur dictæ, de naturalibus quidem rebus traditæ, ſed quæ, ob inſignem vanitatem & inexperientiam, fidem non merentur. Scripſit hic artem quo pacto avium garritus poſſit intelligi. Item non exiguum volumen de illis quæ apud inferos uſu veniunt, ut Athenæus refert, prodigioſis, ut conjectandum eſt, fabulis refertum.

5 *Quercum & oleam*] De his omnibus ſequentibus recurre ad indices Plinii.

6 *Solam braſſicam*] Cauſam fabuloſam fingunt Græci, quam recenſet Ariſtophanis interpres. Lycurgus fuit homo ſceleſtus , qui omnes vites falce demetere in animum induxerat : hunc comprehenſum Bacchus vitibus alligavit, ut ſupplicium de illo ſumeret ; ſed is dum vitibus alligatus lacrymas effunderet, ex illis braſſica enata eſt ; atque hinc eſſe aiunt , quod etiamnum male conveniat viti & braſſicæ hoſtis ſui reliquiis. Hanc autem fabulam ruſticorum filios credere dicit : quia ſi quis braſſicæ radice vitem contingat, vitive alliget , nullos vitem fructus edituram : unde etiam illam

braſſicam refugit, & perinde quaſi ſentiat, in diverſam partem ſeſe vertit. Quis admonet vitem, hoſtem eſſe in propinquo? Eſt enim braſſicæ ſuccus vino contrarius; eoque ſolet edi adverſus ebrietatem. Nec deeſt braſſicæ ſuus hoſtis. ſiquidem oppoſita [1] cyclamino & origano exareſcit. Similis affectus eſt inter cicutam & vinum; cicuta homini venenum eſt: [2] cicutæ vinum. Quod eſt illud arcanum commercium inter lilium & allium, ut in propinquo naſcentia mutuo ſibi gratificentur? Nam allio plus eſt vigoris, & lilii flores ſuavius olent. Quid heic memorem de conjugiis arborum, quarum fœminæ ſterileſcunt, niſi in propinquo ſit maſcula? Oleum ſoli calci miſcetur, cum utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cum utrumque ſit pingue. Argento vivo innatant omnia, excepto auro. Id ſolum ad ſe trahit & complectitur. Quis ille naturæ ſenſus, ut adamas, quamlibet duris reſiſtens, ſanguine hircino molleſcat? Quin & inter ipſa venena diſſidia videas. Scorpius ſi forte repat per aconitum, palleſcit ac torpeſcit. Eidem adeo noxia eſt herba, cui nomen ceraſtis, ut qui ſemen modo ejus tractarit digitis, impune contrectet ſcorpium. Sed harum rerum, quæ ſunt innumeræ, conſideratio ad rei medicæ profeſſores pertinet. Quænam eſt illa vis vel amicitiæ, vel diſſidii, inter chalybem & magnetem, ut materia

illam primo loco in ſympoſiis proponi: & Ægyptii ante omnia fercula coctas braſſicas deguſtabant, ne poſſent vino inebriari. Hæc ille.

1 Cyclaminus hæc. vel cyclaminum gall. *pain de pourceau.*

2 *Cicutæ vinum*] Nec hoc mirandum: quum illa ſit omnium herbarum, & forte etiam venenorum, frigidiſſima: vinum vero egregie calidum à Phyſicis proditur: unde & *αἴθοπα οἶνον* apud Homerum. Lege de his Plinium.

natura

natura gravis ad lapidem currat, & inhæreat, velut oſculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Iam cum aqua ſe facile miſceat rebus omnibus, maxime ſibi; tamen ſunt, quæ tanquam odio mutuo mixturam refugiunt;* velut amnis qui in Fucinum lacum invectus ſupermeat, in Larium 1 Addua, in Verbanum Ticinus, in Benacum Mincius, in Sevinum Ollius, in 2 Lemanum Rhodanus; è quibus nonnulli multorum millium tranſitu hoſpitales ſuas aquas tantum, nec largiores, quam intulere, evehunt. Tigris influit in lacum Arethuſam, ac per eum velut hoſpes fertur, ſic ut nec color, nec piſces, nec aquarum natura miſceatur. Ad hæc cum cetera fere flumina properent in mare procurrere, quædam tamen velut exoſa mare, prius quam eo perveniant, 3 abdunt ſeſe in terram. Simile quiddam videmus & in ventis. Auſter homini peſtilens eſt, huic contrarius Boreas ſalubris. alter nubes contrahit, alter diſſipat. Iam, ſi qua fides aſtrologis, ſunt & ſideribus quidam amicitiæ & inimicitiæ affectus: quædam amica homini, quædam infeſta. rurſus ſunt quæ homini adverſus nocentium vim opitulantur. Adeo nihil eſt in nulla naturæ parte, quod non per hæc diſſidia, concordiaſque, & noxam, & remedium, homini ſuppeditet. 10. Fortaſſe & ultra cælos quidquam deprehendere liceat. Etenim ſi Magis credimus, unumquemque mortalium duo comitantur genii, alter amicus, alter malevolus. E r. Nobis, amice, ſatis eſt ad cælum uſque perveniſſe, etiamſi non hoc quoque

* Fucinus lacus Italiæ vulgo *lago di Celano.*
1 Larius lacus vulgo Lago di Como.
2 Lemannus aliter *de Geneve ou de Lauſanne.*
3 Abdunt ſe: ita inter alia flumina fluvius Anas in Hiſpania vulgo Guadiana: alii tamen hoc negant.

ſeptum

ſeptum tranſiliamus. Redeamus ad boves & equos. Io. Næ tu præclarum facis ſaltum. Ep. Illud nobis magis admirandum eſt, quod in eadem prorſus animantium ſpecie deprehendamus amoris & odii veſtigia, nulla evidente cauſa. Sic enim nobis perſuadere conantur equiſones & bubulci: in iiſdem paſcuis, aut eodem in ſtabulo, bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror, ſimiles eſſe affectus in omni animantium genere, præter ſexus favorem. Sed in nullo genere evidentius quam in homine. Siquidem in plurimis manifeſtum eſt, quod de ſuo in Voluſium affectu profitetur Catullus: Non amo te, Voluſi, nec poſſum dicere quare: Hoc tantum poſſum dicere, Non amo te. Verum in adultis fortaſſe divinet alius aliam cauſſam: in pueris, qui ſolo naturæ ſenſu ducuntur, quid eſt illud, quod ſic hunc illi tanto amore conciliat, rurſus alium ab hoc tanto diſſidio ſeparat? Ipſe cum puer eſſem, natus annos plus minus octo, incidi in quendam meæ ætatis aut fortaſſis anno majorem, prodigioſæ vanitatis, adeo ut ad omnem occaſionem ex tempore monſtroſa quædam confingeret. Occurrebat mulier, Vides, inquit, hanc? Video. Cum hac decies concubui. Tranſibamus ponticulum anguſtum juxta molam. ubi vidit me horreſcentem ad conſpectum aquæ ob profunditatem nigrantis: In hanc, inquit, aquam aliquando prolapſus ſum. Quid ais? illic reperi cadaver hominis, accinctum crumena; in ea erant anuli tres. Quum nullus eſſet mentiendi finis, ſic puer horrui puerum, ut viperam minus, nulla certa ratione, cum talibus mendaciis alii delectarentur, ſed tantum arcano naturæ ſenſu. Neque vero id fuit temporarium: imo & hodie ſic horreo natura vanos, ut conſpectis illis ſentiam totum corporis habitum

habitum commoveri. Tale quiddam in Achille notat 1 Homerus, quum profitetur, mendaces ſibi æque odioſos atque ipſas inferorum portas. Hoc ingenio quum natus ſim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus & impoſtoribus fuerit res. IO. At nondum video ſcopum, quo totus hic ſermo confertur. EP. Expediam paucis. Sunt qui felicitatem petant à magicis artibus, ſunt qui ab aſtris: ego nullam certiorem ad felicitatem viam arbitror inveniri poſſe, quam ſi quiſque abſtineat ab eo vitæ genere, à quo naturæ ſenſu tacito abhorret; ad id ſe conferat, quo propenſus eſt: ſemper excludo turpia. Item ab eorum conſuetudine ſe ſubducat, 2 cum quorum geniis ſentit ſuo genio non convenire; & his ſe copulet, ad quos arcano naturæ fertur affectu. IO. Id ſi fiat, inter paucos erit amicitia. EP. Chriſtiana caritas ſe dilatat ad univerſos, familiaritas autem cum paucis habenda eſt. Et qui nullum quamvis malum lædit, gaviſurus etiam ſi reſipiſcat, ſatis, opinor, Chriſtiane diligit omnes.

1 *Homerus*] Verſus Homeri ſunt *Iliad.* I.

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν,
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.
Non aliter flagrans odio eſt mihi janua Ditis,
Atque hi qui celant aliud quam lingua loquatur.

2 Audiatur Horat. Epiſt. 18. l. I. *oderunt Hilarem triſtes, triſtemque jocoſi: ſedatum celeres agilem gnarumque remiſſi* &c.

Pro-

1 *Problema.*

2 Curio, Alphius.

Cu. Lubens ex te rerum plurimarum perito diſcerem quiddam, ſi tibi non ſit moleſtum. Al. Age, Curio, percunctare quod voles, ne non reſpondeas tuo nomini. Cu. Equidem non gravabor dici Curio, modo ne addas animal illud monoſyllabum, 3 Veneri juxta ac Minervæ inviſum. Al. Dic igitur quid velis. Cu. Scire cupio quid ſit, quod appellamus grave & leve. Al. Eadem opera roga, quid

1 *Problema*] Problema dictus eſt hic dialogus: quod quæſtiones quædam in eo proponuntur, quibus reſponſio mox ſubjungitur. Eſt enim problema quæſtio propoſita cum reſponſione. Et quamvis hoc vocabulum de naturalibus quæſtionibus præcipue dicatur, tamen omni etiam dubitabili quæſtioni commune eſt. Nam & extant Plutarchi problemata de rebus Romanorum: & fertur Alcippus quiſpiam problemata ſcripſiſſe de rebus domeſticis. *Curio* interloquutor nomen habet facile ac apertum, à cura ſcilicet & diligentia percontandi: *Alphius* vero à candore reſpondendi; ἀλφὸν ſiquidem Græce, candidum Latinis eſt, vel ab inveniendi & indagandi ſcientia, quod ἀλφεῖν invenire & excogitare ſignificet. Vnde homines Alpheſtæ dicuntur repertores & excogitatores apud Homerum.

2 Curio quaſi dicere vellet curioſum ac percontandi cupidum. Alphius verò à candore: ἀλφὸν enim idem eſt ac candidum: vel ab ἀλφεῖν invenire: hinc alicujus rei repertores. Alpheſtæ Homero dicti ſunt.

3 *Veneri juxta ac Minervæ*] Iſtud animal ſus eſt, quod additum nomini Curio, Curioſus erit. Eſt autem Minervæ odioſa ſus, propter immunditiem & indocilitatem (ut ita loquar,) quum Minerva omnium artium præſes habeatur. Lege proverbium, *Sus Minervam.* Quod vero Venus hanc beſtiam proſequatur odio, in cauſa eſt Adonidis amati ab illa interitus. Nam dum incautius per ſilvas vagatur Adonis, à porco ſilveſtri interemptus eſt, ut refert Theocritus.

ſic

ſit frigidum & calidum. Quin tu iſthuc problema bajulis proponis potiùs, quam mihi; aut, ſi mavis, aſinis, qui gravitatem oneris 4 demiſſis auriculis indicant. Cu. At ego non aſininam ſed philoſophicam reſponſionem exſpecto; præſertim ab Alphio. Al. Grave eſt, quod ſuapte natura fertur deorſum; leve, quod ſurſum. Cu. Cur igitur Antipodes, qui infra nos ſunt, non decidunt in ſubjectum cœlum? Al. Pariter illi mirantur quam ob rem tu non decidas in cœlum, non ſubjectum, ſed imminens. Cœlum enim eſt ſupra omnia, quæ intus complectitur. Nec 5 Antipodes ſunt infra te, nihilo magis, quam tu ſupra illos: contra nos eſſe poſſunt, infra nos non poſſunt, alioqui juſtius admirareris, cur rupes, quas ſuſtinet Antipodum terra, non decidant, cœlumque perrumpant. Cv. Quæ eſt igitur nativa ſedes gravium, quæ contra levium? Al. Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia; ad cœlum levia. de motu violento aut animali jam non loquimur. Cv. Eſt igitur motus aliquis, qui dicitur animalis? Al. Eſt. Cv. Quinam? Al. Is fertur juxta quatuor corporis ſitus; prorſum, retrorſum, ad dextram ac lævam, & in circulum: & in principio ac fine celerior eſt, in medio lentior; nam in initio vigor addit alacritatem; in fine propinquo ſpes perveniendi quo

4 Demiſſis: demittere auriculas illi dicuntur qui ſunt abjecto animo, & qui ſua ſpe fruſtrantur. Hor. ſaty. lib. 1. ſ. 9. *Demitto auriculas, ut iniquæ mentis aſellus.*

5 Antipodes ſunt qui habitant in oppoſitis paralelis, & diverſis meridiani ſemicirculis. Dari Antipodes negarunt Auguſtinus & Lactantius: & ſæculo 7 Bonifacius Moguntinorum Epiſcopus, Virgilium Saltzburgenſem Epiſcopum tanquam hæreticum ad Zachariam Papam detulit, quod doceret dari Antipodes; & Virgilius damnatus fuit & cecidit cauſa.

tendit

tendit animal. Cv. Neſcio quid aliis accidat animalibus; ſed habeo famulam, quæ laſſa eſt prius quam incipit, delaſſata prius quam opus abſolvat. Verum redi ad id quod agere cœpiſti. Al. Nativo, inquam, motu, quæ gravia ſunt, feruntur deorſum. Et quo quidque gravius eſt, hoc celeriore motu fertur ad terram; quo levius, hoc majore impetu rapitur in cœlum. Contra fit in motu violento, qui celerior in initio, paullatim ſegneſcit; quum contra fiat in motu naturali; veluti ſagitta in altum miſſa, & ſaxum ex alto decidens. Cv. Atqui ego putabam, homines ſic per orbem terræ diſcurrere, quemadmodum minutiſſimæ formicæ curſitant in prægrandi ſphæra, hærent undique, nec ulla decidit. Al. In cauſa ſunt ſphæræ ſuperficies, nonnihil habens aſperum, tum ſcabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent inſecta fere omnia, poſtremo corpuſculorum levitas: id ſi non credis, fac ſphæram vitream bene lævem & glabram, videbis ſolas formicas non decidere quæ in ſummo verſantur orbe. Cv. Si quis Deus orbem terræ medium perterebret, hinc uſque ad Antipodes perpendiculo per centrum demiſſo, quemadmodum ſolent 1 Coſmographi, terræ totius ſitum in globis ligneis repræſentantes, tum ſi ſaxum conjicias in foramen, quo perferetur? Al. Vſque ad terræ centrum: ibi quies eſt omnium gravium. Cv. Quid, ſi Antipodes quoque ex adverſo mittant lapidem? Al. Tunc lapis occurret lapidi circa centrum: ibi conquieſcet uterque. Cv. Age; ſi verum eſt, quod dixiſti, motum nativum progreſſu magis ac magis incitari, ſi nihil obſtet, lapis aut plumbum con-

1 Coſmographi qui totum mundum deſcribunt: Geographus autem is eſt qui globum terraqueum depingunt.

jectum

jectum in foramen, ob motus vehementiam prætercurreret centrum, jamque prætermiſſo centro rurſum motus erit violentus. A L. Plumbum nunquam perveniret ad centrum, niſi liquefactum; ſed lapis ſi prætereat centrum motu tam violento, primum ſegnius feretur: nec aliter redibit ad centrum, quam lapis vi in altum projectus redit in terram. C V. Sed recurrens nativo motu, rurſus concitato impetu prætervehetur centrum: itaque fiet, ut nunquam quieſcat lapis. A L. Conquieſcet tandem, prætercurrens, ac recurrens, donec perventum fuerit 1 ad æquilibrium. C V. At ſi nihil eſt in rerum natura vacuum, oportet foramen illud aëre plenum eſſe, A L. Eſto. Cu. Pendebit igitur in aëre corpus natura grave. A L. Quid ni? quemadmodum chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem prodigii, ſi unicum ſaxum pendeat in 2 meditullio aëris, cum tota terra tot rupibus onuſta ad iſtum pendeat modum? C V. Sed ubi eſt terræ centrum? A L. Vbi eſt circuli centrum? C V. Id quidem eſt punctum indiviſibile. Si tantillum eſt terræ centrum, quiſquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habebunt gravia quo ferantur. A L. Næ tu ſatis otioſe nugaris. C V. Ne quæſo ſuccenſeas: diſcendi ſtudio loquor quidquid loquor. Si quis terræ ſphæram perterebret, non per ipſum centrum, ſed à latere, puta ut abſit à centro

1 *Ad æquilibrium*] Hoc eſt, ad eam partem medii, ubi æquo pondere ſuſpendatur & libretur, ubi nec huc nec illuc cadat, ſed in æquamento & quaſi trutina conſiſtat.

2 Meditullio. i. e. in medio. Alias meditullium ſignificat proprie terræ medium ſed procul à mari, quaſi meditellium.

centum

centum [3] ſtadiis ; quo tum feretur conjectus lapis? Al. Non feretur recta per foramen ; imo potius recta, ſed ad centrum : itaque prius, quam perveniet ad medium, jam conquieſcet in terra quæ ad lævam eſt, ſi centrum eſt ad lævam. Cu. Sed quid eſt hoc, quod reddit corpus grave aut leve? Al. Ad iſtuc reſpondeat tibi Deus, cur ignem fecerit omnium leviſſimum, aërem proxima levitate, terram graviſſimam, proxima gravitate aquam. Cu. Cur igitur nubes aquæ pendent in ſublimi aëre? Al. Quoniam à ſole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus violento calore excuſſus. Cu. Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? Al. Concretio denſitaſque addit pondus. alioqui poſſunt ſic videri ſuſtineri ab aëre ſubjecto, quemadmodum tenuis ferri lamina ſuſtinetur ſumma aqua. Cu. Sic igitur putas, quod plurimum habet igneæ naturæ, eſſe leviſſimum ; quod terrenæ, graviſſimum. Al. Haud procul abes à ſcopo. Cu. Atqui nec quivis aër pariter levis eſt, nec quævis terra pariter gravis ; idem de aqua fortaſſe ſentiendum. Al. Nec mirum, cum iſta quæ nominaſti, non ſint elementa pura, ſed ex variis elementis temperata. Itaque probabile eſt, eam terram eſſe leviſſimam, quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum : eam aquam eſſe graviſſimam, quæ graviorem terram habet admixtam ; qualem arbitror eſſe marinam, & eam unde conficitur ſal : itidem aër, aquæ terræve proximus, gravior eſt, aut certe minus levis eſt, eo qui procul abeſt à terra. Cu. Verum

[3] Stadium eſt propriè locus in quo curſu exercemur: unumquodque ſtadium continet 125 paſſus: centum autem ſtadia efficiunt circiter tria milliaria communia.

habet plus terrenæ naturæ, lapis, an plumbum? A l. Lapis. Cu. Et tamen plumbum lapide gravius eſt, pro ratione portionis. A l. In cauſſa eſt denſitas: lapis enim rarior eſt, eoque plus habet aëris, quam plumbum. Hinc eſt quod videmus, quoddam terræ genus deſiccatum, ſi conjiciatur in aquam, non ſubſidere, 1 ſed natare: eadem de cauſa videmus 2 totos agros natantes: ſuſtinentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque paluſtrium herbarum inter ſe connexis. Cu. Hinc fortaſſis & pumicum levitas. A l. Quia pleni cavernis ſunt, præterea multo igni decocti: ſubmittuntur enim è locis ardentibus. Cu. Vnde tanta ſuberis levitas? A l. Jam dictum eſt. raritas enim in cauſa eſt. Cu. Vtrum eſt gravius, plumbum, an aurum? A l. Aurum, opinor. Cu. Aurum tamen videtur habere plus igneæ naturæ. A l. Quia noctu velut ignis lucet, 3 ut ait Pindarus. Cu. Scilicet. A l. Sed denſitas in auro major. Cu. Vnde id deprehenditur? A l. Reſpondebunt aurifices, nec argentum, nec plumbum, nec æs Cyprium, nec ullum ſimile genus latius diducitur malleo, quam aurum. Eadem ratione philoſophi deprehenderunt, nihil eſſe liquidius melle & oleo: quod ſi quis hæc inunctione dilatet, & latiſſime diffunditur humor, & ſicceſcit ſerius. Cu. Sed utrum gravius eſt, oleum, an aqua?

1 Sed natare: pumex & ſuber idem præſtant.

2 Totos agros: Imò inſulas ſemper fluctuantes dari aſſerunt Coſmographi, plura ejuſmodi Exempla pete ex Plinio.

3 *Vt ait Pindarus*] In primo hymno Olympiorum: Ὁ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτὶ, μεγάνορος ἔξοχα πλούτου, hoc eſt, Aurum vero tanquam lucidus ignis nocte ſplendet inter præcipua divitiarum.

Al. Si de oleo lini loqueris, arbitror oleum eſſe gravius. Cu. Cur igitur aquæ ſupernatat oleum? Al. Levitas non eſt in cauſa, ſed ignea olei natura tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens, quæ eſt in herba quæ dicitur 2 ἄζαπτος. Cu. Cur igitur non natat ferrum igni candens? Al. Quia non eſt calor nativus, & ideo citius penetrat aquam, quod caloris magnitudo diſpellat obſtantem liquorem. Sic cuneus ferreus citius petit ima, quam lamina. Cu. Vtrum intolerabilius eſt, ferrum candens, an frigidum? Al. Candens. Cu. Gravius igitur. Al. Eſt, ſi commodius eſt geſtare manu paleam incenſam, quam ſilicem frigidum. Cu. Quid eſt in cauſa, quod lignum ligno levius aut gravius eſt? Al. Denſitas ac raritas. Cu. At ipſe novi quendam è familia regis Britanniæ, qui in convivio oſtendit nobis lignum ejus, ut aiebat, arboris, quæ fert 3 aloën: adeo ſolidum erat, ut lapis videri poſſet: adeo manibus libranti leue, ut arundo videri poſſet, & ſi quid ſicca arundine levius, impoſitum vino (putabat enim ita depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celerius. Al. Nec denſitas, nec raritas, ſemper in cauſa eſt, ſed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ facit ut quædam ſeſe amplectantur, aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, vitis refugit braſſicam, & flamma etiam è longinquo ad naphtham tranſvolat, aliquanto inferiore loco poſitam, cum naphtha ſit natura gravis, flamma levis. Cu. Omne ge-

2 Α᾽ζαπτος] Id eſt, quæ immergi aquæ non poteſt.

3 Aloë laudatiſſima ex India apportatur: & quia amariſſimi eſt ſucci inde proverbium, plus Aloës quam mellis habet quaſi diceres plus moleſtiæ quam voluptatis: Iuv. ſat. 6. hoc dicit de fœminis.

nus æris innatat argento vivo, ſolum aurum ſubſidit & circumvolvitur, cum argentum vivum ſit materia liquidiſſima. AL. Non habeo quod reſpondeam, niſi peculiarem naturæ cognationem: ad hoc enim natum eſt argentum vivum, ut purget aurum. Cu. Cur Arethuſa fluvius ſubter mare 1 Sicanum tranſit, ac non potius innatat, cum antea dixeris, marinam aquam fluviatili eſſe graviorem? AL. Naturale diſſidium eſt in cauſa, ſed arcanum. Cu. Cur natant cygni, cum homines eandem aquam ingreſſi peſſum eant? AL. In cauſa eſt non tantum pennatum concavitas levitaſque, verum etiam ſiccitas, quam aqua refugit: hinc eſt, quod in panno linove vehementer ſicco, ſi ponas aquam aut vinum, in globum ſe contrahit. ſin in humidum, mox ſpargitur. Itidem ſi infundas liquorem in cyathum ſiccum, aut marginibus pingui oblitis, & infundas aliquanto plus quam cyathus capit, liquor circa medium citius colligit ſeſe in rotundum, quam tranſeat margines. Cu. Cur in fluminibus naves minus ſuſtinent oneris, quam in mari? AL. Quia ſubtilior eſt fluviatilis aqua. Eadem de cauſſa volucres facilius ſeſe librant in aëre craſſiore, quam vehementer ſubtili. Cu. Cur non ſubſidunt 2 Flotæ? AL. Quoniam cutis ſole deſiccata & levior facta eſt, & humorem reſpuens. Cu. Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cum idem contractum ſidat? AL. Partim ſiccitas eſt in cauſa, partim aër inter aquam & laminam mixtus. Cu. Utra res gravior, aqua an vinum? AL. Arbitror vinum

1 Sicanum id eſt, ſiculum.

2 *Flotæ*] Piſces ſunt, qui & flutæ, à Græcis πλῶτες, & πλῶτες, appellati, à continua navigatione. Nunquam enim ſubmerguntur. Muzænas eſſe volunt in freto Siculo.

non

non cedere aquæ. Cu. Quam ob rem ergo qui ab œnopolis emunt vinum aquam pro vino reperiunt in imo dolio? Al. Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquæ refugit liquorem, non aliter quam oleum. Argumentum in promptu eſt: Quo vinum eſt generoſius, hoc & difficilius admiſcetur aquæ, & incenſum ardet vehementius. Cu. Cur in 1 Aſphaltite lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? Al. Non eſt meum ad omnia naturæ miracula reſpondere. Habet illa quædam arcana, quæ nos mirari voluit, ſcire noluit. Cu. Cur homo macilentus obeſo graviore eſt, ſi cetera ſint paria? Al. Quoniam oſſa denſiora ſunt carne, & ideo graviora. Cu. Cur idem homo jejunus gravior eſt ſe ipſo pranſo, cum corpori onus acceſſerit. Al. Cibo potuque ſpiritus augentur, & ii addunt corpori levitatem. Vnde & hilaris levior eſt mœrente, & mortuus vivo longe gravior. Cu. Sed quî fit, ut idem homo, cum vult, faciat ſe graviorem, aut leviorem? Al. Contento ſpiritu reddit ſe leviorem, emiſſo graviorem. Sic natat veſica inflata & clauſa, pertuſa ſidit. Sed quando Curio deſinet nobis occinere, Cur? Cu. Deſinam, ſi mihi pauca etiam dixeris; cœlum utrum grave ſit, an leve. Al. An leve ſit, neſcio; certe grave non poteſt eſſe, cum ſit naturæ igneæ. Cu. Quid igitur ſibi vult vetus proverbium, Quod, ſi 2 cœlum ruat? Al. Quia rudis antiquitas Homerum ſecuta credidit,

1 Aſphaltite: Iuſtin. l. 36. hæc habet. In ea regione, lacus eſt qui propter magnitudinem & aquæ immobilitatem mare mortuum dicitur. Bitumen gignit unde nomen habet ἄσφαλτος enim bitumen ſignificat.

2 Ex Horat. *ſi fractus illabatur orbis impavidum ferient ruinæ.*

cœlum eſſe ferreum. Sed Homerus à coloris ſimilitudine ferreum dixit, non à pondere; quemadmodum nos cineraceum dicimus, quod cineris colorem præ ſe fert. Cu. Eſt igitur cœlum coloratum? A l. Non vere, ſed tale nobis videtur propter aërem, & liquorem medium: quemadmodum ſol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cum is nihil talium mutationum recipiat. Itidem & iridis pictura non in cœlo eſt, ſed in aëre humido. Cu. Verum, ut finiam, fateris cœlo nihil eſſe ſublimius, quacunque tegit orbem terræ? A l. Fateor. Cu. Et centro terræ nihil eſſe profundius? A l. Scilicet. Cu. Inter omnes rerum ſpecies quid eſt graviſſimum? A l. Aurum, opinor. Cu. Heic abs te vehementer diſſentio. A l. An ſcis aliquid auro gravius? Cu. Scio, & quidem multis partibus. A l. Proinde me viciſſim doce, quando ſcis quod me neſcire profiteor. Cu. Quod igneos illos ſpiritûs è ſummo cœli vertice depreſſit in ima Tartari (nam ea collocant in centro terræ) nonne oportuit omnium eſſe graviſſimum? A l. Fateor: ſed quidnam fuit illud? Cu. Peccatum. quod & hominum animas, quas Maro vocat * auraï ſimplicis ignes, eodem demergit. A l. Si libet ad iſtud Philoſophiæ genus demigrare, fateor & aurum, & plumbum eſſe plumeæ levitatis, ſi cum peccato conferatur. C v. Quî fiet igitur, ut qui hac ſarcina ſunt onuſti, ſubvolent in cœlum? A l. Profecto non video. C v. At qui ſeſe parant ad curſum, ſaltumve, non ſolum quidquid eſt oneris abjiciunt, verum etiam contento ſpiritu ſeſe reddunt leviuſculos, & ad hunc

* Auraï ſimplicis ex Æn.6. *Æthereum ſenſum, atque auraï ſimplicis ignem*; ſimplicis id eſt, non urentis, aurai verò pro auræ.

curſum

curſum ſaltumque, quo ferimur in cælum, non ſtudemus illud abjicere, quod omni ſaxo, omni plumbo, gravius eſt. AL. Faceremus, ſi vel micam ſanæ mentis haberemus.

Epicureus.

1 HEDONIUS, SPUDÆUS.

HE. QVid venatur meus Spudæus, quod ſic totus incumbit libro, neſcio quid ſecum murmurans? SP. Plane venor, Hedoni, ſed nihil aliud quam venor. HE. Quid voluminis eſt, quod habes in ſinu? SP. 2 Dialogi Ciceronis de Finibus bonorum. HE. At quanto ſatius eſſet quærere bonorum initia, quam fines? SP. Sed Marcus Tullius finem boni appellat, bonum omnibus numeris abſolutum, quod qui ſit aſſequutus, præterea nihil deſideret. HE. Opus cum primis eruditum & eloquens: ſed num tibi videris aliquod operæ pretium feciſſe, quod ad veri cognitionem attinet? SP. Hoc mihi videor feciſſe lucri, quod nunc magis etiam ambigam de finibus, quam antea. HE. Agricolarum eſt ambigere 3 de finibus. SP. Nec ſatis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuiſſe ſententiarum pugnam. HE. Nimirum, quia fœcundus eſt error, cum ſimplex ſit veritas. Quoniam totius negotii caput ac

1 *Hedonius*] Collatio honeſtæ ac turpis voluptatis. *Hedonius*, voluptuarius, ἀπὸ τῆς ἡδονῆς, hoc eſt, à voluptate, nomen habet. *Spudæus*, frugalis, honeſtus, ſtudioſus, virtuoſus, ut aiunt.

2 Dialogi: intelligit eruditum Ciceronis opus de bonorum ac malorum finibus ubi Epicureorum ut & cæterorum dogmata impugnat.

3 *De finibus*] Fines dicuntur cujuſque rei extrema. Fines in agris ſunt limites, qui agrum ab agro dirimunt.

fontem ignorant, divinant, ac delirant omnes. Sed quæ ſententia tibi videtur eſſe ſcopo vicinior ? S P. Cum audio impugnantem M. Tullium, diſplicent ſingulæ: rurſus cum audio defendentem, ſio prorſus 1 ἐφεκτικός. Mihi tamen Stoïci videntur minus aberrare à vero. quibus proximum locum tribuo 3 Peripateticis. H E. At mihi nulla ſecta magis arridet, quam 4 Epicureorum. S P. Atqui inter omnes nulla damnatior, omnium ſuffragiis. H E. Miſſam faciamus hominum invidiam, fuerit Epicurus, qualem quiſque velit; rem per ſe conſideremus. Ille felicitatem hominum collocat in voluptate; eamque vitam judicat beatiſſimam, quæ plurimum habeat voluptatis, triſtitiæ quam minimum. S P. Sic eſt. H E. Quid dici potuit hac ſententia ſanctius? S P. Imo clamitant omnes, hanc eſſe vocem pecudis, non hominis. H E. Scio: ſed iſti errant in rerum vocabulis. Quod ſi de veris loquamur, nulli magis ſunt Epicurei, quam Chriſtiane pie viventes. S P. 5 Cynicis propiores: nam iſti ſe macerant jejuniis, deplorant ſua commiſſa; & aut ſunt tenues, aut benignitas in egenos

1 Ἐφεκτικὸς:] Hoc eſt, dubitans & ſuſpenſus in opinione. Tractum à philoſophis Academicis, qui ἐφεκτικοὶ dicebantur, hoc eſt, de nulla re pronunciantes; ſed ſemper hærentes.

2 Stoici. Zenonis diſcipuli à Stoa ubi docebat ſic dicti.

3 Peripatetici Ariſtotelis aſſeclæ à deambulando ſic nominati: Ariſtoteles enim ambulando docebat græc. περιπατέω.

4 Epicurei diſcipuli Epicuri Athenienſis philoſophi. Horum omnium philoſophorum vitam ac dogmata pete à Diog. Laert.

5 Cynici. à Diogene Cynico eorum principe ita vocati: is autem Cynicus ob mores caninos, & quia ſe ipſum canem vocitabat.

conciliat

conciliat illis inopiam : opprimuntur à potentioribus, deridentur à pleriſque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longiſſime videtur abeſſe. He Admittiſne auctoritatem Plautinam ? Sp. Si quid recte dicat. He. Accipe igitur nequiſſimi ſervi dictum omnibus Stoïcorum paradoxis ſapientius. Sp. Exſpecto. He. * Nihil eſt miſerius quam animus ſibi male conſcius. Sp. Non rejicio dictum : ſed quid hinc colligis ? He. Si nihil miſerius animo ſibi male conſcio, conſequitur, nihil eſſe felicius animo ſibi bene conſcio. Sp. Recte quidem colligis : ſed in qua tandem regione invenies iſtum animum nullius mali ſibi conſcium ? He. Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. Sp. Et ab hoc mali genere puto perpaucos eſſe puros. He. Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui lixivio lacrymarum, ac pœnitentiæ nitro, aut caritatis igni maculas abſterſerunt, eis non ſolum nihil nocent peccata, verum etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. Sp. Equidem nitrum & lixivium novi; igni purgari maculas nunquam audivi. He. Atqui ſi adeas argentarias officinas, videbis aurum igni purgari. Quanquam & 1 lini genus eſt, quod conjectum in ignem non exuritur, ſed nitidius ſplendeſcit, quam ulla poſſit aqua, eoque vivum appellant. Sp. Næ tu nobis adfers paradoxum ordinibus Stoïcorum paradoxis 2 παραδοξότερον. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Christus appellavit ob id beatos,

* Plautus in Moſtel. Act. 3. ſc. 1.

1 *Lini genus*) Lege Plinium, qui de hoc lino admiranda prodit. ἄσβεστον vocant, à natura, quod ſit inextinctum, & flammis non obnoxium.

2 Παραδοξότερον] Admirabilius.

quod lugeant? HE. Mundo videntur lugere, ſed re vera deliciantur, ac, quod dici ſolet, toti melle perunꝗi ſuaviter vivunt, adeo ut cum his collati, 3 Sardanapalus, 4 Philoxenus, Apitius, aut ſi quis alius eſt voluptatum ſtudio nobilitatus, triſtem ac miſeram peregerint vitam. SP. Nova narras; ſed vix credenda. HE. Experire; & omnia terque quaterque dices vera fuiſſe mea. Efficiam tamen, ut arbitror, ne videatur uſque adeo veri diſſimile. SP. Accingere. HE. Faciam, ſi mihi prius quidem conceſſeris. SP. Modo tu æqua poſtules. HE. Lucrum annumerabo, ſi ſortem dederis. SP. Age. HE. Primum illud, opinor, dabis, nonnihil intereſſe inter animam & corpus. SP. Quantum inter cœlum & terram, inter immortale & mortale. HE. Deinde falſa bona non eſſe ponenda in bonis. SP. Nihilo magis quam umbræ habendæ ſunt pro corporibus, aut præſtigiæ magorum, ſomniorumve ludibria, ducenda ſunt pro veris. HE. Hactenus commode reſpondes. Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere, niſi in animum ſanum. SP. Quidni? Nullus enim ſole delectatur, ſi lippiant oculi; aut vino, ſi febris palatum infecerit. HE. Nec ipſe, ni fallor, Epicurus ampleꝗeretur voluptatem, quæ longe majorem cruciatum, multoque diuturniorem, ſecum adduceret. SP. Non arbitror, ſi quis modo ſapiat. HE.

3 Sardanapalus ultimus Aſſyriorum Rex, effœminatiſſimus qui non erubuerit inter ſcortorum greges nere, & habitu muliebri omnes fœminas laſcivia anteire.

4 *Philoxenus*] Sardanapalus & Apitius, luxu perditiſſimi fuere, ut paſſim ſcriptum eſt. Philoxenus guloſiſſimus fuit, utpote qui naſi mucum in catinum emungere ſolitus ſit, quo reliquis convivis deterritis, ipſe ſolus cibis appoſitis frueretur. Narrat ex Plutarcho Hermolaus Barbarus in præfatione Themiſtii.

Nec

Nec illud negabis, Deum eſſe ſummum bonum, quo nihil pulcrius, nihil amabilius, nihil dulcius. S P. Iſtud nullus iverit inficias, niſi 1 Cyclopibus immanior. quid tum poſtea? N E. Jam mihi donaſti, nullos ſuavius vivere quam qui pie vivunt; nullos miſerius & afflictius, quam qui vivunt impie. S P. Plus igitur largitus ſum, quam putabam. H E. Sed quod recte datum eſt, ut ait Plato, non oportet repoſcere. S P. Age. H E. Catella, quæ habetur in deliciis, paſcitur lautiſſime, cubat molliter, ludit ac laſcivit jugiter, an non vivit ſuaviter? S P. Vivit. H E. Optares tibi talem vitam? S P. Bona verba, niſi pro homine velim eſſe canis. H E. Fateris igitur, præcipuas voluptates ab animo proficiſci, velut à fonte? S P. Apparet. H E. Tanta enim animi vis eſt, ut ſæpe doloris externi ſenſum adimat. nonnunquam quod per ſe eſt amarum, reddat jucundum. S P. Iſthuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce eſt pervigilium, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. H E. Iam illud reputa, ſi tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus eſt communis, quanto plus valeat amor ille cæleſtis, à Chriſti ſpiritu profectus: cujus tanta vis eſt, ut mortem quoque, qua nihil terribilius, reddat amabilem. S P. Quid alii ſentiant intus, neſcio; certe carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. H E. Quibus? S P. Non diteſcunt, non aſſequuntur honores, non convivantur, non ſaltant, non canunt, non olent unguenta, non rident, non lu-

1 De Cyclopibus ſupra diximus in notis ſed quia finguntur mira feritate & barbarie, ideo qui ita vivunt & præcipue divinitatis contemptores cyclopes vocitantur: *Cyclopis autem donum* de re inutili dicitur apud Lucian.

dunt. He. 2 De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt vitam jucundam, ſed ſolicitam potius & anxiam; de ceteris agamus, quæ cum primis venantur, quibus ſtudio eſt ſuaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos & inſanos, ridentes ac ſaltantes? Sp. Video. He. Num putas illos ſuaviter vivere? Sp. Hoſtibus contingat illa ſuavitas. He. Quam ob rem? Sp. Quia non adeſt ſana mens. He. Tu igitur malles jejunus incumbere libro, quam ad eum modum delectari? Sp. Plane mallem vel agrum fodere. He. Nam inter divitem ac temulentum nihil intereſt, niſi quod huic inſaniæ medetur ſomnus, illi vix medicorum cura ſuccurrit. Natura fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis, ſed levius miſeri ſunt, quos natura genuit brutos; quam qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. Sp. Fateor. He. Iam num tibi ſobrii videntur aut ſani, qui propter præſtigias umbraſque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros ſibi cruciatus accerſunt? Sp. Non videntur. He. Non ſunt illi quidem temulenti vino, ſed amore; ſed ira, ſed avaritia, ſed ambitione, aliiſque pravis cupiditatibus; quæ longe pernicioſior eſt ebrietas, quam quæ vino contrahitur. 3 Syrus ille in comœdia poſteaquam edormiverat villum quod biberat, ſobria loquitur: at animus vitioſa cupiditate ebrius, quam gravate redit ad ſeſe! quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus & ambitio! quam multos videmus ab adoleſcentia ad decrepitam uſ-

2 Bene Sen. in Thyeſte: *Regem non faciunt opes, non veſtis Tyriæ color, non frontis nota regia, non auro nitida fores. Rex eſt qui poſuit metus, & diri mala pectoris.*

3 Terent. in Adelph. Act. v. ſc. 2.

que ætatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxuſque temulentia nunquam expergiſci ac reſipiſcere! SP. Iſtiuſmodi novi nimium multos. HE. Largitus es, falſa bona non eſſe in bonis ducenda. SP. Nec repoſco. HE. Nec eſt vera voluptas, niſi quæ ex veris naſcitur. SP. Fateor. HE. Non ſunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefaſque venatur. SP. Non arbitror. HE. Si vera eſſent bona, non contingerent niſi bonis; & beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur quæ non ex veris bonis, ſed ex falſis bonorum umbris naſcitur? SP. Nequaquam. HE. At voluptas efficit ut ſuaviter vivamus. SP. Maxime. HE. Nullus igitur vere vivit ſuaviter, niſi qui pie vivit, hoc eſt, qui veris fruitur bonis: ſola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum ſummi boni fontem homini ſola conciliat. SP. Propemodum aſſentior. HE. Nunc mihi vide quot 2 paraſangis abſint à voluptate, qui vulgo videtur præter voluptates nihil ſequi. Primum animus illorum impurus eſt, & cupiditatum fermento vitiatus, ut etiamſi quid incidat dulce, protinus amareſcat, quemadmodum fonte viatiato non poteſt non eſſe liquor inſipidus. Deinde non eſt vera voluptas, niſi quæ ſano percipitur animo. Nam irato nihil vindicta jucundius: ſed ea voluptas vertitur in dolorem, ſimul atque morbus animum reliquerit. SP. Non refragor. HE. Poſtremo voluptates illæ ſumuntur ex falſis bonis: unde conſequitur, & illas eſſe præſtigias. Quid porro diceres, ſi videres hominem magis his artibus deluſum, veſci, bibere, ſaltare, ridere, plaudere, cum nihil earum re-

2 Paraſangis: paraſanga eſt milliare perſicum, ſtadiorum quinquaginta: multis paraſangis præcurrere, eſt longo intervallo præcedere.

rum

rum vere adeſſet, quas ſe videre credit? SP. Equidem & inſanum dicerem, & miſerum. HE. Simili ſpectaculo ipſe nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem præſtigiatoriam. SP. Eam non didicerat è litteris ſacris. HE. Imo è ſacerrimis, hoc eſt, execratiſſimis. Hunc aliquot aulicæ fœminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, ſordes & parſimoniam opprobrantes. annuit; invitavit. Venerunt jejunæ, quo libentius epularentur. Accubuerunt: nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum: explerunt ſeſe affatim. peracto convivio, egerunt convivatori gratias; ac diſceſſerunt ſuam quæque domum. At mox cœpit oblatrare ſtomachus: demirantur quid eſſet hoc monſtri, ſtatim à prandio tam ſplendido eſurire ac ſitire. Res tandem erupit: & in riſum abiit. SP. Et merito: præſtiterat domi lenticula placare ſtomachum, quam inanibus ſpectris deliciari. HE. At mihi videtur multo magis eſſe ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis inanes bonorum umbras amplecti; & his præſtigiis delectari, quæ non exeunt in riſum, ſed in luctus ſempiternos. SP. Quo propius intueor, hoc mihi videre minus abſurda loqui. HE. Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant, quæ re vera non ſunt: appellareſne [1] mulſum dulce, cui longe plus eſſet admixtum aloës quam mellis? SP. Non dicerem, ſi vel triens aloës eſſet admixtus. HE. Aut optares tibi malam ſcabiem, quod ſcalpendi ſit aliqua voluptas? SP. Non, ſi compos ſim mentis. HE. Fac igitur, tecum ſubducas rationem, quantum [2] amaritudinis admix-

1 Mulſum potio ex melle & vino: hinc promulſis i.e. antecœna, ideo quod dabatur ante cœnam. Petron. p. m. 100.

2 Iuxta tritum illud, *mille parit luctus damnoſa voluptas* & illud *Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.* Hor. Ep. 2. l. 1.

tum ſit iſtis falſo nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, comeſſatio ac temulentia. Omitto nunc, quod eſt omnium caput, conſcientiæ cruciatus, inimicitiam cum Deo, expectationem æterni ſupplicii. Quod, obſecro, in his voluptatibus genus eſt, quod non ingens externorum etiam malorum agmen ſecum adducat? SP. Quænam? HE. Rurſus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, ſuperbiam, invidiam, quæ per ſe triſtia ſunt mala: conferamus illa quæ præcipue delectationis nomine commendantur. Cum largiori potationi ſuccedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii ſtupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina ſtomachi, tremor corporis, num vel Epicurus exiſtimaret, eam voluptatem expetendam? SP. Fugiendam diceret. HE. Cum adoleſcentes è ſcortatione novam lepram, quam nunc 1 ὑποκορίζοντες quidam Neapolitanam ſcabiem appellant, ſibi, ut fere fit, contrahunt, per quam toties ſit illis in vita moriendum, ſemperque vivum cadaver circumferendum; nonne belle videntur 2 ἐπικουρίζειν; SP. Imo 3 ἐπὶ κουρεῖα θεῖν. HE. Iam finge delectationis ac doloris æquilibrium: optareſne tam diu cruciari dolore

1 Ὑποκορίζοντες] Hoc eſt, elevantes, & honeſto nomine rem execrabilem & pudendam eloquentes: quamvis proprie ὑποκορίζειν, per diminutionem loqui ſignificet.

2 Ἐπικουρίζειν] Epicurum agere, hoc eſt, voluptatibus ſtudere.

3 Ἐπὶ κουρεῖα θεῖν] Hoc eſt, recta ad tonſtrinas currere. Noſtra tempeſtate qui tonſores ſunt, ut plurimum ſimul Chiurgicen exercent: poſuit itaque tonſtrinam pro Chirurgi domo, in qua ejuſmodi puſtulæ & poccæ Gallicæ curantur. Sed interim eleganter alludit ad etymologiam τοῦ ἐπικουρίζειν, quod ad verbum videtur ſonare, ad puellas ſe applicare, cum puellis converſari.

dentium, quam diu duravit potationis aut ſcortationis voluptas? SP. Equidem mallem utroque carere: nam voluptatem emere dolore, non eſt lucrum, ſed penſatio: heic ſane potior eſt * ἀναλγησία, quam Cicero auſus eſt indolentiam appellare. HE. At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quod longe minor eſt cruciatu quem adducit, temporis etiam exigui eſt: lepra vero contracta per omnem vitam miſere diſcruciat; totieſque mori cogit, priuſquam mori liceat. SP. Tales diſcipulos non agnoſceret Epicurus. HE. 1 Luxuriæ comes plerumque eſt egeſtas, onus & miſerum & grave: libidinis immodicæ, 2 paralyſis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra: at non hæc tantum. An non egregia negotiatio, nec veram, nec ſinceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? SP. Vt non accedat cruciatus, mihi ſtultiſſimus negotiator eſſe videatur qui gemmas vitro permutet. HE. Illud dicis, qui vera animi bona ob fucatas corporis voluptates amittat. SP. Ita ſentio. HE. Nunc redeamus ad exactiorem ſupputationem. Nec febris aut egeſtas ſemper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyſis ſemper comitatur Veneris immodicum uſum; ſed conſcientiæ cruciatus, quo nihil eſſe miſerius jam inter nos convenit, ſemper comes eſt illicitæ voluptatis. SP. Imo præcurrit interdum, & in ipſa voluptate fodicat animum. Sunt tamen quos dicas hoc ſenſu carere. HE. Jam hoc ipſo infeliciores. Quis enim non malit ſentire dolorem, quam corpus habere ſtupidum &

* Ἀναλγησία doloris abſentia. ab ἄλγος dolor.

1 Luxuriæ: hinc Horatio libido vocatur damnoſa: Et Luxus Claudiano dicitur populator opum.

2 Paralyſis, nervorum reſolutio à παραλύω reſolvo.

ſenſus

ſenſus expers? Verum ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam, vel vitiorum aſſuetudo, ceu callus quidam, mali ſenſum adimat in juventa; cum ad ſenectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum theſaurum ſuperioris vitæ commiſſa repoſuerunt, de propinquo terret mors nulli mortalium evitabilis, tanto gravius diſcruciat conſcientia, quanto magis per omnem vitam ſtuduit. tum enim, velit nolit, expergiſcitur animus. Senectus autem cum per ſe ſit triſtis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quanto miſerior eſt, atque etiam turpior, ſi urgeat animus ſibi male conſcius? Convivia, comeſſationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteraque quæ juveni videbantur ſuavia, ſeni ſunt amara: nec aliud habet ætas illa quo ſe fulciat, niſi ſi adſit vitæ innocenter actæ recordatio, ac ſpes vitæ melioris. Hi ſunt duo ſcipiones, quibus nititur ſenecta. Quod ſi pro his ſubductis, imponas geminam ſarcinam, vitæ perperam actæ memoriam, & futuræ felicitatis deſperationem; obſecro quod animal fingi poteſt afflictius aut miſerius? SP. Equidem non video, etiamſi quis 1 τὸ ἱππου γῆρας objiciat. HE. Tum denique 2 ſero ſapiunt Phryges: & illud veriſſime dictum, Extrema gaudii luctus occupat: &, Non oblectamentum ſuper cordis gaudium: &, Animus gaudens floridam ætatem facit: Spiritus triſtis exiccat oſſa: item illud, Omnes dies pauperis, mali, hoc eſt, afflicti ac miſeri: ſecura mens

1 Ἀναντίῤῥητος] Id eſt, authentica, cui nequit contradici.

2 Sero ſapiunt Phryges: quadrat proverbium in eos qui ſtulte factorum pœnitentiam ſed ſeram ducunt. à Trojanis natum proverb. qui demum conſultarunt de reddenda Helena ubi jam decennali bello affecti fuerunt.

quaſi

quaſi juge convivium. SP. Sapiunt igitur, qui maturè rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ ſenectuti. HE. Scriptura myſtica non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem: is demum eximie pauper eſt, qui nudus eſt omni virtute, & animam ſimul cum corpore debet Orco. SP. Is quidem exactor eſt implacabilis. HE. Is vere dives eſt, qui Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus poteſt univerſorum hominum poteſtas adverſus Deum, quam culex adverſus elephantem Indicum. Num mortem? ea piis tranſitus eſt ad æternam beatitudinem. Num inferos? ſed confidenter Deo loquitur vir pius: Etſi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es. Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem templum eſſe Dei, non uno in loco prædicat ſcriptura, vere ; ἀναντίῤῥητος. SP. Equidem non video, quibus rationibus iſta queant revelli, quanquam videntur plurimum abeſſe à ſenſu communi. HE. Qui ſic? SP. Nam ad tuam ratiocinationem quivis Franciſcanus vitam ageret magis voluptuariam, quam alius, opibus, honoribus, breviter, omni genere deliciarum affluens. HE. Adde monarchæ ſceptrum, ſi libet; adde pontificiam coronam, eamque è triplici fac centuplicem, modo detrahas animum ſibi bene conſcium, audacter dicam, hunc Franciſcanum, nudipedem, nodoſo fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modo adſit bona mens, delicioſius vivere, quam ſi in unum hominem

; Cui nihil opponi poteſt.

ſex-

ſexcentos confles Sardanapalos. SP. Vnde igitur eſt, quod pauperes fere conſpicimus triſtiores divitibus? HE. Quia bis pauperes ſunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum, ſed tamen non in his tantum, ſed etiam in ipſa morte ſeſe exerit mentis alacritas. Animus enim quanquam illigatus eſt mortali corpori: tamen quoniam naturæ potentioris eſt, corpus ipſum quodammodo transformat in ſeſe, præſertim ſi ad vehementem naturæ impetum accedat, 1 ἐνέργεια ſpiritus. Hinc eſt quod ſæpenumero videmus homines vere pios majore cum alacritate morientes, quam alios convivantes. SP. Iſthuc profecto non raro ſum admiratus. HE. Atqui non eſt admirandum, illic eſſe invincibile gaudium, ubi adeſt omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi eſt, animum vere pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cum idem, ſi ad intima tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturus ſit? Ubicunque pura mens, ibi Deus eſt: ubicunque Deus eſt, ibi 2 paradiſus eſt: ubi cœlum eſt, ibi felicitas eſt: ubi felicitas eſt, ibi gaudium eſt verum, & alacritas ſincera. SP. Attamen ſuavius viverent, ſi abſint incommoda quædam, & adeſſent oblectamenta, quæ vel negligunt, vel non aſſequuntur. HE. Quæ vero mihi narras incommoda? quæ lege communi comitantur conditionem humanam? famem, ſitim, morbum, laſſitudinem,

1 Ἐνέργεια ſpiritus. i. e. vis ac efficacia ſpiritus in nobis operantis.

2 Paradiſus propriè ſignificat hortum conſitum, à Chaldaico Pardes quod domeſticum hortum ſignificat, deflexum putant quidam: alii putant hanc vocem eſſe origine græcam, à παρὰ & δεύω irrigo: quaſi dicerent hortum irriguum: Hopkins. in ſynop. parad.

tudinem,ſenectutem,mortem,fulmina,terræ motus, inundationes, bella? SP. Et iſta quoque. HE. At nos de mortalibus interim-agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoque malis longe tolerabilior eſt piorum conditio, quam voluptates corporis per fas nefaſque venantium. SP. Quî ſic. HE. in primis quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris exercitatis moderatius ferunt ea quæ vitari non poſſunt. Dein quoniam intelligunt illa omnia à Deo immitti, vel ad purgationem criminum, vel ad exercitationem virtutis, non modo patienter, verũ etiam gaudenter, tanquã obedientes filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt, vel pro clementi correctione vel pro inæſtimabili lucro. SP. Sed multi ſibi accerſunt corporis moleſtias. HE. Sed plures adhibent medicorum remedia, quo corporis ſanitatem vel tueantur, vel recuperent. Ceterum accerſere moleſtias, hoc eſt, inopiam, adverſam valetudinem, perſequutionem, infamiam, niſi cum hæc impellit Chriſtiana caritas, non eſt pietatis, ſed ſtultitiæ. Ceterum quoties infliguntur ob Chriſtum & ob juſtitiam, quis auſit eos vocare miſeros cum ipſe Dominus appellet eos beatos, & horum gratia gaudere jubeat? SP. Habent tamen interim & iſta ſenſum cruciabilem. HE. 1 Habent, ſed quem facile abſorbet hinc metus gehennæ, illinc ſpes æternæ beatitudinis. Age, ſi tibi perſuaſum eſſet, te nunquam ægrotaturum, aut ullam corporis moleſtiam ſenſurum in omni vita, ſi ſemel patiaris cuſpide aciculæ tibi ſummam pungi cutem; nonne lu-

1 Habent: Ideo Paulus Heb. 12. dicit omnem caſtigationem in præſens non eſſe gaudii ſed triſtitiæ.

bens & gaudens acciperes tantillum dolorem? Sp. Maxime. Imo ſi certo ſciam, mihi nunquam in vita dolituros dentes, æquo animo patiar vel altius infigi acum, atque etiam ambas aures 2 ſubula perforari. He. Atqui quidquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius eſt ad æternos cruciatus, quam momentaneum acus vulnuſculum ad hominis vitam, quamvis longam: nulla enim analogia rei finitæ ad infinitam. Sp. Veriſſima prædicas. He. Jam ſi quis tibi perſuadeat, te per omnem vitam omni moleſtia cariturum, ſi ſemel manu flammam dividas, quod fieri vetuit Pythagoras, nonne lubens id faceres? Sp. Ego ſane vel centies, modo ne me fallat promiſſor. He. Deus ne poteſt quidem fallere: ſed ille flammæ ſenſus diuturnior eſt ad totam hominis vitam collatus, quam tota vita collata ad cœleſtem beatitudinem, etiamſi quis trium Neſtorum excedat annos. Siquidem illa quantumlibet brevis manus injectio, nonnulla hujus vitæ portio eſt: ſed tota hominis vita, nulla portio eſt æternitatis. Sp. Non habeo quod contradicam. He. Ad hanc igitur qui toto pectore, certaque ſpe properant, cum tam brevis ſit tranſcurſus, an credis, eos hujus vitæ moleſtiis diſcruciari? Sp. Non arbitror, modo adſit certa perſuaſio, firmaque ſpes aſſequendi. He. Venio nunc ad oblectamenta, quæ objiciebas. Abſtinent à choreis, à comeſſationibus, à ſpectaculis; hæc nimirum ita contemnunt, ut fruantur multo jucundioribus, nec minus oblectentur, ſed aliter. Oculus non vidit,

2 Subula: ſutorum inſtrumentum quo corium perforant: Armatus ſubula, vel ſubula Leonem excipis dictum proverbialiter à Senec. Ep. 86. pro eo qui imparatus validum hoſtem aggreditur.

auris

auris non audivit, nec in cor hominis aſcenderunt quæ ſolatia Deus paraverit diligentibus ipſum. Beatus Paulus agnovit, quæ ſint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comeſſationes piarum mentium, etiam in hac vita. SP. At ſunt quædam voluptates licitæ, quas iſti ſibi ipſis interdicunt. HE. Etiam licitarum voluptatum immodicus uſus eſt illicitus: hunc ſi excipias, in ceteris omnibus ſuperant, qui videntur aſperam vitam degere. Quod poteſt eſſe magnificentius ſpectaculum, quam hujus mundi contemplatio? Ex eo longe plus capiunt voluptatis homines Deo cari, quam ceteri. Siquidem hi dum curioſis oculis contemplantur admirandum hoc opus, anguntur animo, quod multarum rerum cauſas non aſſequantur. In quibuſdam etiam, ceu 1 Momi quidam, obmurmurant opifici. neque raro naturam pro matre novercam appellant. quod convicium verbo tenus quidem naturam ferit, ſed re vera in eum redundat, qui naturam condidit, ſi quæ eſt omnino natura. At homo pius religioſis ac ſimplicibus oculis magna cum animi voluptate ſpectat opera Domini, patriſque ſui; demirans ſingula, nihil reprehendens, ſed pro cunctis gratias agens, cum reputat, hæc omnia propter hominem eſſe condita: atque adeo in ſingulis rebus adorat omnipotentiam, ſapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum veſtigia perſpicit in rebus conditis. Jam finge mihi, eſſe aliquod palatium revera, tale, quale 2 Pſychæ fingit Apuleius,

1 Momus, noctis ac ſomni filius Deus putabatur reprehenſionis: totus enim erat ut aliorum Deorum opera carperet: cum ipſe iners eſſet: Μῶμος græc. reprehenſionem ſonat.

2 Pſychæ: animam eſſe dicunt Mythologi, quam dixerunt eſſe filiam Dei & materiæ una cum duabus ſororibus, carnem & arbitrii libertatem.

aut ſi quod potes magnificentius elegantiuſque: huc adhibe duos ſpectatores, alterum peregrinum, qui tantum viſendi cauſa venerit; alterum, ſervum aut filium ejus, qui conſtruxit hoc ædificium; uter impenſius delectabitur, hoſpes ille, ad quem illa domus nihil attinet; an filius, qui cariſſimi patris ingenium, opes ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate ſpeculatur; præſertim cum cogitat, totum hoc opus ipſius gratia factum eſſe? SP. Percunctatio tua non eget reſponſo: ſed plerique non piis moribus, ſciunt, cœlum & quæ cœlo clauduntur, hominis cauſa eſſe condita. HE. Sciunt plerique omnes: ſed non omnibus hoc venit in mentem; &, ſi venit in mentem, plus tamen capit voluptatis qui magis amat opificem: quemadmodum alacrius intuetur cœlum, qui ad vitam cœleſtem adſpirat. SP. Veri ſimillima dicis. HE. Jam conviviorum ſuavitas non eſt ſita in lautitiis palati, aut coquorum conditutis, ſed in proſpera corporis valetudine, & 3 ſtomachi appetentia. Cave igitur putes ullum Lucullum cœnare jucundius appoſitis perdicibus, phaſianis, turturibus, leporinis, ſcaris, ſiluris, aut murænis, quam vir pius 4 cibario pane, holeribus aut leguminibus, potu vel aquæ, vel cerviſiæ tenuis, vel vini probe diluti: propterea quod hæc accipit, tanquam miſſus à benigno patre datos: omnia condit oratio; omnia ſanctificat precatio præcedens, ſacra lectio comes, magis animum re-

3 Optimum enim condimentum fames: Dionyſio faſtidienti nigrum jus, coquus reſpondit, non eſſe mirum, cùm deeſſent condimenta, videl. ante cœnam exercitatio: Pytagoras cum ante ædes frequenter deambularet, interrogantibus quid ibi ageret, dixit, ſe parare obſonium ad cœnã.

4 Cibarius: panis ſecundarius: vinum cibarium dixit Varro pro ignobili. Et ab eodem, homo cibarius idem eſt ac ſordidus & plebejus.

ficiens, quam eſca corpus; & gratiarum actio ſuccedens: poſtremo ſurgit à menſa non diſtentus, ſed recreatus; non onuſtus, ſed refectus; & refectus mente pariter & corpore. An tu putas, ullum iſtarum vulgarium cupediarum architectum convivari jucundius? SP. Sed in Venere ſumma eſt delectatio, ſi quid Ariſtoteli credimus. HE. Et hac in parte vincit homo pius, non minus quam in convivio. Rem ſic accipe: Quo vehementior eſt erga uxorem caritas, hoc congreſſus ille connubialis eſt jucundior. Nulli porro vehementius amant uxores ſuas, quam qui eas ſic diligunt, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam; nam qui eas voluptatis gratia diligunt, ne diligunt quidem. Adde, quod quo rarior eſt cum uxore congreſſus, hoc eſt ſuavior: quæ res nec impium poëtam latuit: qui ſcripſit, Voluptates commendat rarior uſus. Quamquam minima voluptatis pars in coïtu ſita eſt. Longe major eſt in perpetuo convictu, qui inter nullos poteſt eſſe jucundior, quam inter eos, qui ſe Chriſtiana caritate ſinceriter amant, & amant pariter mutuo. In aliis frequenter cum ſeneſcente voluptate ſeneſcit amor. Chriſtiana caritas hoc magis vireſcit, quo magis delectatio carnis decreſcit. An nondum tibi perſuaſi, nullos vivere jucundius, quam qui cum pietate degunt? SP. Vtinam itidem ſit perſuaſum omnibus! HE. Quod ſi Epicurei ſunt, qui ſuaviter vivunt, nulli verius ſunt Epicurei, quam qui ſancte pieque vivunt. Et ſi nos tangit cura nominum, nemo magis promeretur cognomen Epicuri, quam adorandus ille Chriſtianæ philoſophiæ princeps. Græcis enim ἐπίκουρος auxiliatorem declarat. Cum naturæ lex eſſet vitiis tantum non obliterata, cum Moſis lex magis irritaret cupiditates, quam ſanaret, cum impune

pune regnaret in mundo tyrannus Satanas, ſolus ille pereunti humano generi præſentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam, qui blaterant, Chriſtum natura fuiſſe triſtem quempiam ac melancholicum, noſque ad inamœnum vitæ genus invitaſſe. Imo is unus oſtendit vitam omnium ſuaviſſimam, veræque voluptatis pleniſſimam: tantum abſit lapis ille Tantaleus. S P. Quid iſthuc ænigmatis eſt? H E. Ridebis fabulam: ſed hic jocus ſeria ducit. S P. Exſpecto jocum ſerium. H E. Narrant ii quibus olim ſtudio fuit philoſophiæ præcepta fabularum involucris tegere, Tantalum quendam adhibitum fuiſſe Deorum menſæ, quam volunt eſſe lautiſſimam. Cum hoſpes eſſet dimittendus, Jupiter, hoc ſuæ dapſilitatis eſſe ratus, ne conviva diſcederet abſque [1] xenio, permittit ut quod vellet peteret, accepturus quidquid petiiſſet. Tantalus autem ſtolidus, ut qui beatitudinem hominis, ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit, ut ſibi per omnem vitam liceret tali menſæ accumbere. Annuit Jupiter; & ratum erat votum. Tantalus aſſidet menſæ omni genere deliciarum inſtructæ: appoſitum eſt nectar; nec deſunt roſæ, nec odores, qualibus Deorum nares poſſint oblectari; adſtat pocillator Ganymedes aut Ganymedi ſimilis, circumſtant Muſæ ſuaviter canentes, ſaltat ridiculus Silenus, nec abſunt moriones: breviter, quidquid ullum hominis ſenſum poſſit oblectare. ſed inter hæc omnia ille ſedet triſtis, ſuſpirans & anxius, nec hilareſcens riſu, nec

1 Xenium; munus eſt hoſpitibus dari ſolitum: Hinc Martial. Xenia vocavit librum ſuum, ubi Xenii loco amicis diſticha ſua mittit. Xenius autem Iupiter eſt dictus. quod ipſi curæ eſſent hoſpites: Virg. Æn. 1. *Iupiter, hoſpitibus nam te dare jura loquuntur.*

attingens appoſita. SP. Quid in cauſa? HE. Quoniam ſupra caput accumbentis de pilo pendet ingens 2 ſaxum jamjam caſuro ſimile. SP. Ego me è tali menſa ſubducerem. HE. Sed illi votum tranſiit in neceſſitatem: neque enim Iupiter tam placabilis eſt, quam noſter Deus, qui pernicioſa vota mortalium reſcindit, ſi modo pœniteat. Quanquam & alioqui, ne ſe Tantalus ſubducat, vetat idem lapis, qui prohibet veſci. Metuit enim, ne ſi ſe commoverit, illico ſaxi ruina conteratur. SP. Ridiculam fabulam. HE. At nunc audi quod non rideas. Vulgus à rebus externis petit vitam jucundam, cum eam non præſtet niſi mens ſecura: Nam ſibi male conſciis ſaxum multo gravius impendet, quam impendet Tantalo. Imo non impendet, ſed urget premitque mentem. nec inani metu diſcruciatur animus; ſed in ſingulas horas expectat, ut conjiciatur in gehennam. Obſecro, quid eſt tam ſuave in rebus humanis, quod mentem tali ſaxo preſſam poſſit vere exhilarare? SP. Nulla profecto res niſi vel dementia, vel incredulitas. HE. Hæc ſi perpenderent adoleſcentes, qui voluptatibus, ceu poculo 3 Circeo, dementati, pro vere jucundis amplectuntur mellita venena, quanto ſtudio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam mordeat animum? Quid non facerent, ut hoc viaticum pararent ſenectuti venturæ, mentem ſibi bene conſciam, & famam nulla labe contaminatam? Quid autem illa ſenectute miſerius, quæ cum reſpicit in tergum, magno cum horrore

2 Saxum: hinc Tantali lapidem dixerunt periculum capiti imminens.

3 Poculum Circæum, quo Circe ſocios Vlyſſis in porcos commutavit: hinc Hor. Epiſt. 2. l.1. *Sirenum voces & Circes pocula noſti* &c,

videt,

videt, quam ſpecioſa ſunt quæ neglexit, quam fœda quæ amplexa eſt? Rurſus cum à fronte proſpicit, cernit imminere diem ſupremum, & ab hoc protinus æterna gehennæ ſupplicia. SP. Feliciſſimos arbitror, qui primam ætatem ſervarunt incontaminatam; & in pietatis ſtudio ſemper proficientes, pervenerunt uſque ad ſenectutis metam. HE. Proximus locus debetur iis, qui à juvenili temulentia mature reſipuerint. SP. Sed quid conſilii das illi miſero ſeni? HE. Nulli deſperandum, quamdiu ſpirat: jubebo ad Domini clementiam confugere. SP. Sed quo fuit vita longior, hoc magis accrevit ſcelerum cumulus, jam arenam exuperans quæ eſt in litore maris. HE. Sed eas arenas longe ſuperant miſericordiæ Domini. Arena tametſi non eſt homini numerabilis, finito tamen eſt numero: at Domini clementia nec modum, nec finem novit. SP. Sed non eſt ſpatium brevi morituro. HE. Quo minus eſt ſpatii, hoc clamet ardentius. Apud Deum ſatis longum eſt, quod à terris ad cœlum valeat pertingere. Penetrat autem & brevis precatio cœlum, 1 modo vehementi ſpiritus impetu ejaculetur. Evangelica 2 peccatrix fertur per omnem vitam egiſſe pœnitentiam; 3 ſed latro in ipſa morte quam paucis verbis impetravit à Chriſto paradiſum? Si toto pectore clamaverit, miſerere mei, Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam; Dominus tollet ſaxum Tantaleum, dabit auditui illius gaudium, & lætitiam; & exultabunt de condonatis peccatis oſſa per contritionem humiliata.

1 Iacob. 5, multum enim valet deprecatio iuſti efficax.
2 Vide hiſtoriam hanc Luc 7.
3 Luc 23. Domine Ieſu memento mei cum veneris in regnum tuum.

CORONIS APOLOGETICA PRO COLLOQUIIS ERASMI,

Ex ipſius ſcriptis, quantum per otium licuit, fideliter collecta à P. S.

Accedit ejuſdem,

DE COLLOQUIORUM Utilitate, Diſſertatio.

Viro Clariſſimo

PETRO SCRIVERIO,

Amico veteri,

DANIEL HEINSIUS S. D.

MVlta ſunt quæ pridem nos conjungunt, Vir Clariſſime, imprimis autem literarum amor atque eorum admiratio quos hæc commendant. Inter quos Eraſmus noſter, non naturæ minus quam Bataviæ parentis tuæ decus ac miraculum: in tanta eruditionis luce ac veritatis, quam ſtertentibus pleriſque invexit, adhuc ſcopulus eorum, qui hanc ferre nondum didicerunt. Quæ autem cauſa ſemper fuit, quod ad Solem, quibus firmi parum oculi, caligent; eadem futura ſemper eſt, cur Solem hunc diſſimiles non ferant. Nocte ipſa atque in tenebris exortus eſt, quas ſemper amant atque amabunt, quorum interfuerat, ne unquam generi mortalium luceſceret: qui die medio connivent, oſcitant, pandiculantur, ac per intervalla, ut ſomniculoſi ſolent, ubi ſe attollunt, lucem ipſam deteſtantur, quam

quam oderunt, quam defugiunt. Heſternum merum necdum edormiſſe dicas. Ipſe, cum ſe totum, atque in ſolidum deberet ſibi, eo præceptore uſus, qui futurus erat publicus Europæ: hoc eſt, ſemet libertatem, pietatem, eruditionem, ita cum iudicio coniunxit, ut in expugnandis publicis erroribus ac morbis totus, unum hoc cum cura ageret, ſolius veritatis cliens idem ac patronus, nulli, quod ſtupendum, ſupplex: nulli Reipublicæ aut Principi in terris, vitæ cauſa, ut plerique, aut ſtipendioli, addictus, ne fortunæ quidem, cuius eruditi quoque legibus imperioque haud raro ancillantur, vel obnoxius vel manceps: patrocinii nullius, non iudicii, non opum affectator, non culinæ. Qui ita denique egit, ita vixit, ut, cum ſibi vixerit, de omnibus præclare mereretur. Ipſe pars haud contemnenda univerſi, neque minus neceſſaria quam ipſa rerum elementa: ſine quibus totum hoc, nec eſt, nec conſtat. Cum maiori interim, quam quiſquam hactenus, invidia commiſſus, eos, qui vel erudiri nollent, vel monenti optime detraherent, ridendo ſapere aut plorare iuſſit, voluit: non minus ad amœnitatem, quam ad omnium cognitionem, natus. Scripta Evangelica ac Apoſtolica Latine dedit: Paraphraſi ſententiam eorum candide expreſſit. Scripta Patrum ſpuria ac illegitima à veris ſeparavit ac diſtinxit. Controverſias tractavit, intellexit. Alibi erraſſe dicent. Quod eſt hominis. nec hoc de ſe negabit qui ſe hominem non diffitetur. Vitam quæ plerumque vivitur, non aliter inſpexit, quam qui inſtrumento à mechanicis reperto, eminus quæ vident, oculis ſubijciunt, ac, quaſi cominus, ex arte intuentur. ut ſic de futuris, quod prudentia eſt, iudicaret. Non minus interim ſecurus, quam qui ludos ſcenicos cum voluptate, extra ſcenam ipſe, ea lege tamen, ut ſententiam

mox ferant, intuentur. Et, ut medici nonnulli, retrimenta ac urinam contemplantur, ut non recte affectos valetudini reſtituant ac ſibi: ita noſter ſordes quoque vitiorum contrectavit, ut errori mederetur, nunquam triſtis aut moroſus, & ubique ſuus. Vere Terminus, quem cum effigie delineatum vides. qui ut olim Diis ceteris cedentibus in templo de manubiis erecto reſtitiſſe fertur, ita hic nec ſtatione hoſtibus nec loco ceſſit. Nuſquam tamen magis quam in lepidiſſimo Colloquiorum libro, hanc ideam animi expreſſit: in quo medicum, non gravem, non moroſum ſed feſtivum ac familiarem, agit. Quicquid luditur aut dicitur, è vita media petitum eſt, ut hanc emendet. ita, ut eadem opera, & lingua, qua non paucis ſordibus infecta erat, medeatur: barbaris præcipue infeſtus. Verus Proteus: qui ut formas quaſlibet induere ac pro perſona qualibet repræſentare, natus, ita ſimilis ubique ſui, hoc eſt, ſimplex, candiduſque, ut ii quoque, quos ad partes vocat, vel inviti, quod nos omnes aſſequuntur, Batavum agnoſcant. Sed nec ignorabat, quis Dialogi iam olim uſus eſſet. quem Philoſophia à Platone cæteriſque ſapientiæ conſultis conſecratum, ad theatrum Comici antiqui, ad facetias iocoſque, numeris exutum, Lucianus revocarât. Nihil illi magno conſtat. omnia ex tempore ut nata, ita huic & illi occaſione lepide accommodata ſunt. Quæ deeſſe illi tempeſtate ea nunquam potuit, qua ludos maxime exhibebant, qui religionis pariter ac pietatis larva utebantur. Quam detractam, veritati pariter ac genio ſuſpendit. Hoc volebam, ne, quid de eo ipſe iudicem, neſcires, de quo optime tum iudicare, tum mereri, ſoles. Quis enim neſcit, quantum ſcripta eius tibi debeant? Vale & me ama. Lugd. Batavor. An. CIƆIƆ C XXXVI.

DE

DE SYCOPHANTIIS & impoſturis cujuſdam Dominicani, qui in Gallia

COLLOQUIA ERASMI, à ſe ridicule interpolata, edi curaverat,

ERASMI ADMONITIUNCULA.

PRodierat Colloquiorum libellus, partim è confabulationibus domeſticis, partim è ſchedis meis conſarcinatus; ſed admixtis næniis quibuſdam, non tantum ineptis, verum etiam male Latinis, planeque ſolœcis. & hoc nugamentum miro applauſu exceptum eſt, ut in his rebus quoque ludit fortuna. Coactus ſum igitur hiſce næniis manum admoliri. Tandem adhibita paulo majore cura, non pauca adjecimus, ut eſſet juſta libelli magnitudo; jamque vel hoc honore dignus videri poſſet, ut Joanni Eraſmio, Joannis Frobenii filio, puero tum ſex annos nato, ſed indole incredibili, dicaretur, id factum eſt anno MCCCCCXXII. Quanquam hujus operis natura eſt, ut quoties viſum fuerit, recipiat acceſſionem. Itaque in gratiam ſtudioſorum & Joannis Frobenii frequenter jam auctarium adjecimus; ſed ita temperatis argumentis, ut præter lectionis voluptatem, ac ſermonis expoliendi fructum, ineſſet quod ad mores quoque formandos conduceret. Porro donec præter meras ineptias nihil haberet ille libellus, mi-

ro omnium favore legebatur. Vbi acceſſerat uberior utilitas, non potuit effugere τὴν συνήθω τῶν δισυγατα. Theologus quidam Lovanienſis, mire lippiens oculis, ſed multo magis ingenio, vidit illic quatuor locos Hæreticos. Accidit & aliud quiddam huic operi memorabile. Excuſum eſt nuper Lutetiæ, correctis, hoc eſt, depravatis, aliquot locis, quæ videbantur attingere Monachos, Vota, Peregrinationes, Indulgentias, aliaque hujus generis. Quæ ſi plurimum valerent apud populum, uberior eſſet iſtis quæſtus. Verum hoc fecit adeo ſtulte, adeo indocte, ut ſcurram quempiam è trivio fuiſſe jures: quum auctor tam inſulſæ fabulæ feratur Theologus quidam ordinis Dominicani, natione Saxo. Quorſum attinet addere nomen & cognomen, quod nec ipſe cupit ſupprimi? neſcit tale portentum pudeſcere; citius laudem etiam petat ex ſcelere. Addit Impoſtor novam Præfationem meo nomine, in qua facit tres viros in uno puero inſtituendo ſudantes; Capitonem, qui tradidit literas Hebraïcas: Beatum, qui Græcas: me, qui Latinas. Horum utroque facit me tum literatura, tum pietate, inferiorem; ſignificans, in Colloquiis inſperſa quædam quæ Lutheri reſipiant dogmata. Atque hic ſcio quoſdam ſublaturos cachinnum, quum legent, Capitonem ab iſto, qui ſic odit Lutherum, optimi doctiſſimique viri elogio prædicatum. Hæc atque hujuſmodi multa me loquentem facit, hujus audaciæ exemplo ſumpto ex epiſtola Hieronymi, qui queritur, æmulos ſuos ipſius nomine confictam epiſtolam ſparſiſſe apud Afros in conventu Epiſcoporum, in qua fateretur, ſe deceptum à Iudæis quibuſdam falſo vertiſſe Vetus Teſtamentum ex Hebræis. Et omnino perſuaſiſſent, eam epiſtolam eſſe Hieronymi, ſi ſtylum Hieronymi

mi aliqua ex parte potuiſſent aſſequi. Hoc facinus quum Hieronymus referat, velut extremæ deploratæque malitiæ, tamen unum hoc arriſit iſti Phormioni, quod eſt quovis libello famoſo ſceleratius. Sed defuit malitioſæ voluntati facultas perficiendi quod deſtinarat. Stylum Eraſmi quamvis incultum aſſequi non potuit. ſic enim claudit floruleniam ſuam Præfationem: *Ita monuit ætas, ita juſſit pietas, ut dum vivere datur prægravi ſenecta, ſcripta mea repurgem, ne functos manes triſtibus tranſcribant ſequaces inferiis.* Quum talis ſit homini ſermo, tamen non veritus eſt ſuos floſculos noſtris coronis intexere; aut inſaniſſime ſibi placens, aut peſſime ſentiens de judiciis Theologorum. nam his iſta cudit; quos omnes tam ſtupidos eſſe putat, ut non ſtatim deprehenſuri ſint infeliciter aſſutos hujus pannos. Tam abjecta ubique adulatur Galliæ, Lutetiæ, Theologis, Sorbonæ, Collegiis, ut nemo mendicus poſſit abjectius. Itaque ſi quid parum magnifice dictum videtur in Gallos, transfert in Britannos; ſi quid in Lutetiam, vertit in Londinum. Addidit quædam odioſa, velut à me dicta, quo mihi conflet invidiam apud eos quibus doleт me eſſe carum. Quid multis? paſſim ſuo commodo reſecat, addit, mutat, veluti ſus oblita cœno volutans ſeſe in horto alieno, nihilque non conſpurcans, perturbans, evellens; nec interim ſentit perire captatam à nobis argutiam. Etenim quum illic cuidam dicenti, *ex Hollando verſus es in Gallum*, reſpondetur, *Quid? an capus eram, quum hinc abirem?* ille mutavit, *ex Hollando verſus es in Britannum. Quid? an Saxo eram, quum hinc abirem?* Rurſum, quum idem dixiſſet, *Veſtis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum*; ille ex *Gallo* facit *Britannum*; quumque ille reſpondiſſet,

hanc metamorphoſin malim , quam in Gallinam, alludens ad *Gallum* ; ille mutavit *Gallinam* in *Bohemum.* Mox, quum jocatur *ſe Latinum ſermonem ſonare Gallice,* ille pro *Gallice* vertit, *Britannice*; & tamen reliquit quod ſequitur, *Nunquam igitur bona carmina facies, quia periit tibi ſyllabarum quantitas.* quod in Britannos non congruit. Item, quum illic dicatur, *Quid accidit Gallis, ut bellum ſuſcipiant cum Aquila?* ille ſic corrumpit jocum, *Quid accidit pardis, ut bellum ſuſcipiant cum liliis?* quaſi lilia ſoleant prodire in bellum. Interdum non ſentit, ea quæ ſequuntur, cum his quæ mutavit non cohærere. Velut hoc ipſo in loco. Ego ſcripſeram, *Eſtne Lutetia immunis à peſtilentia?* ille mutat, *Eſtne Londinum immunis à peſtilentia?* Rurſus alio loco, quod à quodam dicitur, *Quid trepidamus hunc gallum lacerare?* ille *gallum* vertit in *leporem* : nec tamen mutavit quod ſequitur, *utrum mavis de ala, an de poplitibus?* Porro quum Dominicalibus adeo tenere faveat, ut voluerit apud illos ſedere Commiſſarios; tamen Scotum atrociter tractum æquo fert animo. Nec enim mutavit quod illic dicit quidam, *citius patiar perire totum Scotum, quam libros unius Ciceronis.* Verum ut hæc ſtultitiæ plena ſunt, ita inſunt permulta quæ parem habent ſtultitiæ junctam malitiam. Quidam illic irridet ſodalem, qui quum eſſet perditæ vitæ, tamen fideret bullis Indulgentiariis: hic Corrector facit illum fatentem ſe cum Luthero ſuo ſentire, Indulgentias Pontificias nihil valere; ac mox fingit eundem reſipiſcentem, profiteri erroris ſui pœnitentiam. Atque hæc videri vult à me correcta. O miros fidei Atlantes! Hoc perinde acſi quis offis ſanguine imbutis vulnus mentiatur in humano corpore, ac mox idem ſublatis quæ admoverat, vulneri medeatur.

tur. Dicit illic puer quiſpiam, *confeſſionem quæ ſit Deo, præcipuam eſſe*; ille correxit, aſſeverans *confeſſionem quæ ſit ſacerdoti præcipuam eſſe*. ita proſpexit periclitanti Confeſſioni. Vnum hoc exempli cauſa retuli, quum in hujus generis ſycophantiis creber ſit. Atque hæc reſpondent palinodiæ, quam ille ſub meo nomine pollicetur in falſaria Præfatione. quaſi cujuſquam ſit canere palinodiam erroris alieni: aut quaſi quicquid illic ſub quacunque perſona dicitur, meum ſit dogma. Nihil enim me movet, quod hominem nondum ſexagenarium facit prægravi ſenecta. Olim capitale erat edere quicquam alieno nomine, nunc tales ſycophantias in uulgus ſpargere, ficto ipſius nomine qui traducitur, ludus eſt Theologorum. nam vult Theologus videri, quum res illum clamitet ne pilum quidem tenere rei Theologicæ. Nec dubito, quin furcifer ille mendaciis ſuis impoſuerit famelico typographo: non enim arbitror, quemquam eſſe tam inſanum, qui ſciens tam indoctas nænias velit excudere. Deploratam hominis audaciam mirari deſii, poſteaquam intellexi illum eſſe pullum è nido Bernenſi quondam elapſum, plane ἐκ κακίστου κόρακος κάκιστον ᾠόν. Illud demiror, ſi verum eſt quod adfertur, apud Pariſios eſſe Theologos qui ſibi plaudant, quod tandem nacti ſunt hominem qui eloquentiæ ſuæ fulmine disjiciat univerſam Lutheri factionem, & Eccleſiam priſtinæ reſtituat tranquillitati. Nam ſcripſit & adverſus Lutherum, ut audio. Et poſtea Theologi queruntur, ſe à nobis traduci, qui ſtudia ipſorum tantis vigiliis adjuvamus; quum ipſi volentes amplectantur talia monſtra, quæ plus dedecoris adferunt ordini Theologorum atque etiam Monachorum, quam quivis quamlibet maledicus hoſtis poſſet. Qui tale facinus audet, idem non

dubitabit incendium aut veneficium admittere. Atque hæc excuduntur Lutetiæ, ubi nefas eſt vel Evangelium excudi, niſi Theologorum cenſura comprobatum.. Hoc Colloquiorum opus poſtremum exiit auctum coronide; anno M C C C C C X X I V, menſe Septembri.

Erasmus Roterodamus, THEOLOGIS LOVANIENSIBUS, fratribus in Domino cariſſimis, S. D.

RES ad me delata eſt, non ſolum rumore, ſed ex amicorum haud futilium literis,& illa nominatim exprimentium, quibus verbis, quo loco, apud quos,mihi intentata ſit calumnia per illum perpetuo ſui ſimilem; cujus etiam mores ac priora geſta faciunt, ut quod alioqui probabile futurum erat, pro comperto poſſit haberi. Proinde non arbitratus ſum, mihi diſſimulandum eſſe: præſertim apud Vos, quorum partes erant, tam effrenem hominis petulantiam, ſi non mea cauſa, certe ordinis veſtri gratia, coërcere.

Jactat ac vociferatur, in libello Colloquiorum quatuor eſſe loca,pluſquam Hæretica: De *eſu carnium*, & *ieiunio*, De *Indulgentiis*, ac de *Votis*. Hoc quum ille fortiter & impotenter aſſeveret, tamen ſecus habere comperiet, quiſquis libellum legerit integre. Quod ſi cui non vacat ejuſmodi nugas legere, rem paucis aperiam. id vero priuſquam aggrediar, tria quædam præfari viſum eſt.

Primum, hac in re non poſſe mihi objici contemptum Edicti Cæſarei, quod audio publicatum

VI Maii, anno MIↃXXII, quum hic libellus multo ante fuerit excuſus: idque Baſileæ, ubi tamen nullum adhuc Cæſaris Edictum vel publice, vel privatim, fuit exhibitum.

Deinde, quod in eo libello non trado dogmata Fidei, ſed formulas loquendi Latine, tametſi quædam admixta ſunt obiter, quæ faciunt ad bonos mores. Quod ſi Grammaticus præſcripto themate Germanico, Gallicove, ſic doceret pueros hunc ſenſum Latine reddere: *Vtinam nihil edant præter allia, qui nobis hos dies piſculentos invexerunt.* Aut hoc: *Vtinam inedia pereant, qui liberos homines adigunt ad ieiunandi neceſſitatem.* Aut hoc: *Digni ſunt ut fumo pereant, qui nobis Diſpenſationum ac Indulgentiarum fumos tam care vendunt.* Aut hoc: *Vtinam vere caſtrentur, qui nolentes arcent à matrimonio.* Quæſo, num is cauſam dicere cogeretur, qui ſententiam, licet improbam, doceret verbis bene Latinis efferre? Neminem arbitror eſſe tam iniquum, qui hoc cenſeat æquum.

Tertio, cum primis illud videndum erat, qualis ſit perſona, cui ſermonem in Dialogo tribuo. Non enim illic facio Theologum concionantem, ſed bellos homunculos inter ſe nugantes. Quod ſi quis tam iniquus ſit, ut nolit mihi ſuffragari perſonæ qualitatem, is eadem opera debet imputare, quod illic Auguſtinus (opinor) quidam contemnit honeſtum Stoïcorum, & præfert ſectam Epicureorum, qui ſummam boni poſuerunt in voluptate. Idem imputet, quod illic miles quidam inter multa, quæ ſane militariter loquitur, ait, ſe velle quærere ſacerdotem confeſſurus, cui quam minimum ſit bonæ mentis. Idem imputaret, opinor, ſi in Dialogo tribuerem Ario ſermonem ab Eccleſiaſtico dogmate diſſonantem.

tem. Hæc ſi mihi abſurde imputarentur, cur in ceteris non debet reſpici perſonæ qualitas? Niſi forte, ſi Turcam loquentem facerem, mihi cenſeant imputandum quidquid ille diceret.

Hæc præfatus, in genere de locis ab iſto taxatis pauca dicam. In primo loco puer quidam, ſedecim annos natus, ait, ſe confiteri peccata duntaxat certo capitalia, aut vehementer ſuſpecta: quum Lutherani, ſicut audio, doceant, non eſſe neceſſe confiteri omnia crimina capitalia. Proinde res ipſa declarat, hunc pueri ſermonem multum diſſonare à dogmate quod vos damnatis. Mox puer idem rogatus, an ipſi ſufficiat confiteri Chriſto: reſpondet, ſatis futurum animo ſuo, ſi idem viſum fuiſſet Eccleſiæ proceribus. Ex hoc ratiocinatur, non per artem Dialecticam, ſed per malitiam ſycophanticam: Me videlicet autorem eſſe, hanc *Confeſſionem*, qua nunc utimur, non eſſe inſtitutam à Chriſto, ſed ab Eccleſiæ præſulibus. Iſta collectio poſſet videri probabilis, ſi Chriſtus non eſſet unus è primatibus Eccleſiæ, quum juxta Petri dictum ſit Princeps paſtorum, ac juxta vocem Evangelicam, Paſtor bonus. Ergo qui proceres Eccleſiæ dicit, non excludit Chriſtum, ſed complectitur & illum cum Apoſtolis, & Apoſtolorum ſucceſſoribus. quemadmodum qui præcipua corporis membra nominat, non excludit caput. Quod ſi cui videbitur hæc reſponſio non carere ſtropha; age, demus puerum illum ſenſiſſe de puris hominibus, Eccleſiæ proceribus: An puero non eſt ſatis, quod in confitendo ſequitur autoritatem illorum, etiamſi non habeat certum, an Pontifices potuerint hoc inſtituere de ſuo, an tradiderint nobis ex inſtitutione Chriſti? quum illi ſit animus parere, quocunque modo tradiderint. Ne mihi quidem ipſi ſatis adhuc plene

conſtat.

conſtat, quod Eccleſia definierit hanc Confeſſionem, ut nunc ſit, eſſe ex inſtitutione Chriſti. Sunt enim permulta argumenta, mihi quidem inſolubilia, quæ ſuadent contrarium. Et tamen hunc animi mei ſenſum ubique ſubmitto judicio Eccleſiæ, libenter ſequuturus ſimul atque certum vigilans claram illius vocem audiero. Jam, ſi maxime hoc expreſſiſſet Bulla Leonis, & aliquis vel neſciret, vel non meminiſſet, ſufficeret interim (opinor) hac in re obſequi autoritati Eccleſiæ, cum animo parendi, ſi & illud conſtaret. Neque vero recte colligi poteſt, *Hæc Confeſſio eſt ex inſtitutione hominum, ergo non habet autorem Chriſtum.* Apoſtoli inſtituebant Eccleſiarum diſciplinam, haud dubie, quin ex inſtitutione Chriſti: inſtituebant Baptiſmum, inſtituebant Epiſcopos; ſed autoritate Chriſti. Et tamen negari non poteſt, multa hujus Confeſſionis pendere ex conſtitutione Pontificum: videlicet, quod confitemur ſemel in anno, quod ad Paſcha, quod huic aut huic ſacerdoti, quod nos quivis ſacerdos abſolvit à quibuſlibet admiſſis. Ex his arbitror liquere, quam ſit manifeſta calumnia, quod ad *Confeſſionem* attinet.

Porro, non fit illic mentio de *jejunio*, ad quod nos hortatur Evangelium, & Apoſtolicæ literæ, ſed *de delectu ciborum*, quem palam contemnit in Evangelio Chriſtus, nec raro damnant Paulinæ literæ: præſertim Judaïcum, & ſuperſtitioſum. Dicet aliquis, hoc eſt accuſare Pontificem Romanum, qui hoc præcipiat quod damnat Apoſtolus. Quid doceat Evangelium, in propatulo eſt. Pontifex ipſe declaret, quo animo jubeat quod non exigit Evangelium. Quamquam nullus illic dicit, quod neſcio an doceat Lutherus, conſtitutiones Pontificum non reddere nos obnoxios crimini, niſi contemptus

tem*p*tus

temptus acceſſerit, Imo qui loquitur illic, concedit, Pontificem poſſe conſtituere: tantum quærit, an hic fuerit animus Pontificis, obligare ex æquo omnes ad carnium abſtinentiam; ſic, ut qui comederit, obnoxius ſit Gehennæ, etiamſi non accedat perverſus contemptus. Et qui hoc dicit in Colloquiis, addit, ſe non aliter odiſſe piſces, quam anguem. Sunt autem quidam ſic affecti, ut piſcis ſit illis venenum; quemadmodum inveniuntur, qui ſimiliter abhorreant à vino. Qui ſic affectus eſt erga piſces, ſi prohibeatur veſci carnibus & lactariis, nonne dure tractabitur? An hunc quiſquam homo velit obnoxium fieri pœnæ Gehennæ: ſi pro corpuſculi neceſſitate veſcatur carnibus? Si quævis conſtitutio Pontificum & Epiſcoporum obligat ad pœnam Gehennæ, dura nimirum eſt conditio Chriſtianorum. Si quædam obligant, quædam non obligant, nemo melius declarabit animum ſuum quam ipſe Pontifex. Atque id ſane declaratum eſſe, faceret ad tranquillitatem conſcientiarum. Quid, ſi Pontifex aliquis ſtatueret, ut ſacerdotes incederent cincti: an probabile erit eum hoc animo ſtatuiſſe, ut ſi quis ob dolorem renum deponeret cingulum, redderetur obnoxius Gehennæ? non opinor. Divus Gregorius conſtituerat. Vt, ſi quis noctu cognoviſſet uxorem, abſtineret poſtridie ab ingreſſu templi, hic, ſi quis diſſimulato coitu, templum fuiſſet ingreſſus, non ob aliud, niſi ut audiret Evangelicam concionem, an is obnoxius fieret Gehennæ? Non arbitror virum ſanctiſſimum fuiſſe tam immitem. Si quis cum ægrotante uxore veſceretur carnibus, quod aliter ad edendum non poſſet provocari, & valetudo poſceret cibum; num Pontifex vellet illum ob id factum eſſe obnoxium Gehennæ?

næ?

næ? Hoc tantum ibi quæritur, nec quicquam aſſeveratur. Et certe ante Cæſaris Edictum hiſce de rebus licebat quærere.

Jam vero nec illic, nec alibi, ſimpliciter damno Pontificum *Indulgentias*, quanquam hactenus plus ſatis indultum eſt illis. Tantum quidam ridet congerronem ſuum, qui quum alias eſſet nugaciſſimus nugator (nam talis fingitur), tamen præſidio Bullæ credebat ſe perventurum in cœlum. Hoc adeo non arbitror Hæreticum eſſe, ut exiſtimem, nihil eſſe ſanctius, quam admonere populum, ne Bullis confidant, niſi ſtudeant mutare vitam, & pravos affectus corrigant.

Sed ridentur illic *Vota*. Imo ridentur & admonentur iſti, quorum plurima turba eſt, qui domi relictis liberis & uxore, voto temere inter pocula concepto, cum aliquot combibonibus Romam, Compoſtellam, aut Hieroſolymam; procurrunt. Quamquam, ut nunc ſunt mores, arbitror ſanctius, in totum homines à talibus votis dehortari, quam adhortari.

Hæ videlicet ſunt execrabiles Hæreſes, quas ille Lynceus vidit in libello puerili. Mirum autem cur non excutiat & Catunculum meum, & Mimos Publianos. Quis non intelligit, iſta proficiſci à privato quodam odio? Quanquam à me quidem in nulla re læſus eſt. niſi quod favi bonis literis, quas ille plus quam capitaliter odit, nec ſcit quam ob rem. Et interim gloriatur, ſibi quoque telum eſſe, quo ſe ulciſcatur. Si quis illum in convivio dixerit Corœbum aut ebrium, ille viciſſim in concione clamabit eum hæreticum, aut falſarium, aut ſchiſmaticum. Credo, ſi coqua in cœna poneret carnes aduſtas, poſtridie in concione clamaret, illam de hæreſi ſuſpectam.

ſpectam. Nec pudeſcit, aut reſipiſcit, toties ipſa re deprehenſus in manifeſto mendacio.

Primum, quam ſtulta, quam inſana, blateravit in Novum Teſtamentum à me recognitum? Deinde, quid inſanius illa voce, quam jecit in Iacobum Fabrum & me, quum ipſa res loqueretur, illum non intelligere quid mihi cum Fabro conveniret, aut, quid eſſet in controverſia? Quid impudentius, quam quod in publica lectione falſi crimen & hæreſim impegit, quod juxta Græcos verterim: *Omnes quidem non reſurgemus, ſed omnes immutabimur.* Quid furioſius, quam quod Mechliniæ in publica concione monuit populum, ut caveret ab hæreſi Lutheri & Eraſmi? Quid enim nunc commemorem, quas voces evomat verius quam eloquatur in lautis conviviis, quoties è poculis accreſcit zelus domus Dei? Nuper apud Hollandos dixit, me apud Theologos Lovanienſes haberi pro falſario. (ſcripſit ad me qui præſens audivit.) Rogatus, quam ob rem? Quare, inquit, toties caſtigat Novum Teſtamentum? O ſtolidam linguam! Hieronymus toties caſtigavit Pſalterium, an ideo falſarius eſt? Denique ſi falſarius eſt, qui vel imprudens, vel ob inſcitiam vertit aliquid ſecus quam oportet, falſarius fuit hic cujus hodie Tranſlatione utitur Eccleſia. Quantum autem proficit iſtiuſmodi moribus? Omnes rident ut Morychum, horrent ut ceritum, fugitant ut moroſum & intractabilem. Nec poſſunt non bene ſentire de eo, de quo ille tam odioſe prædicat. Et quum omnibus diſpliceat, uni ſibi diſplicere non poteſt.

Hoc ſcilicet habet Edictum Cæſaris, ut furioſa linguæ petulantia in quemcumque vellet, debaccharetur. Sic ſuſtinet negotium Orthodoxæ Fidei vir ſapiens & gravis. Non eſt iſte zelus Dei, lædere

innoxios,

innoxios, ſed furor eſt Diaboli. Semel collaudatus eſt Judaïcus zelus Phinees, ſed ita ut exemplum non tranſeat ad Chriſtianos. Et tamen ille palam impias occidit. Iſti, quidquid odit, Lutheranum eſt & Hæreticum. Sic opinor tenue zythum, vapidum vinum, & jus inſipidum, iſti Lutheranum vocabitur: & lingua Græca, quam unice odit, opinor ob id quod hanc Apoſtoli tanto honore dignati ſint, ut non alia ſcripſerint, Lutherana vocabitur. Poëtica, nam & hanc odit, magis amans potaticam, erit Lutherica.

Clamat, per nos minui ſuam auctoritatem, ſeque meis ſcriptis ludicrum fieri. imo ipſe ſeſe propinat doctis & cordatis omnibus deridendum: nec ullum facit finem. Ego calumniam à me depello. Quod ſi docti bonique male ſentiunt de eo qui immerenti calumniam intendit, utri par eſt imputare, jure depellenti, quod agnoſcere non debet; an per injuriam intendenti? Si quis affirmans aſinis eſſe alas in Brabantia, rideretur: nonne ipſe faciat ridiculum? Clamat, TOTUM LUTHERUM ESSE IN LIBRIS MEIS, omnia undique ſcatere hæreticis erroribus. Ceterum ubi qui mea legunt, nihil tale reperiunt, etiamſi Dialecticen neſciant, tamen facile colligunt quod conſequitur. Habet auctoritatem à Cæſare. rem igitur gerat ex animo Cæſaris, qui nocentes ſanari mavult quam puniri: certe innoxios lædi non vult. Concredit hoc muneris ignoto. ubi reſcierit qualis ſit homo, dubium non eſt quin quod credidit, ſit repetiturus. Nec Cæſaris mitiſſimi, nec Pontificis integerrimi mens eſt, ut qui ſuis vigiliis & ornare ſtudent & juvare Rempublicam, dedantur odiis talium; etiamſi quid humani lapſus eſſet: Tantum abeſt, ut bonos & integros velint alienari, & in diverſam partem protrudi.

Hæc

Hæc magis ad Vos pertinent, quam ad me. Nam hujus mores multum dedecoris conciliant ordini veſtro, dum vulgus ex hoc uno vos omnes æſtimat. injuria quidem, fateor; ſed ſic ſunt hominum mores. neque paucos à Theologiæ ſtudio alienat iſtius aſperitas. Scio, totum hominem vobis diſplicere, præter duos aut tres combibones, & unum veteratorem, qui ſtultitia hominis ad ſuas cupiditates abutitur. Sed ita demum intelligerent omnes, eum vobis non probari, ſi, poſteaquam coërceri non poteſt, ejeceritis è veſtro contubernio. Difficillimum quidem iſtud erit, ſat ſcio. Nam ægre tales avelluntur à nidore conviviorum ſolennium, opiparorum, & gratuitorum. Sed tamen hoc pertinet ad honorem ordinis veſtri: cui merito faveo. Bene valete.

Scripta anno (opinor) M I Ɔ X X X I.

EX EPISTOLA ERASMI

AD

JOANNEM ŒCOLAMPADIUM,

Ann. 1529, *Id. Iul.*

HOdie mihi narravit Hieronymus Frobenius, eſſe, qui neſcio quid ſiniſtri ſuſpicentur de animo in te meo, quaſi te ſcriptis meis perſtrinxerim; deinde, quaſi nuper deflexerim ab itinere, ne te ſalutarem. Scito, utrumque eſſe vaniſſimum ſomnium. Nullam literam ſcripſi qua te perſtrictum volui, aut quam ſcribens de te cogitavi. Quum excuderetur Colloquium *Cyclops*, quidam ex operis Frobenianis ſuſpicati ſunt, quod dicitur de *ove in capite, vulpe*

in

in pectore, deque *longo naſo*, ad te pertinere; quum conſtet, hoc luſum in *Nicolaum Cannium* famulum meum, qui ambiebat in Colloquiis celebrari. is talem geſtat pileum, & naſum habet longum, & colore eſt fuſco, capillitio nigro. Te ſimili uti pileo, nunquam audieram, niſi hac occaſione. Non ſum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros eruditos. Ambiebat & *Polyphemus* celebrari, qui circumferebat Codicem Evangelicum belle ornatum, quum ipſius vita nihil eſſet inquinatius. Sic res habet de ſcriptis. Jam ea via ſoleo fere ſemper adire hortum Frobenii, quum cœlum eſt commodius. quod altera ſit anguſtior, & fœteat. Itaque ſi nullus adfuiſſet, illac tamen eram iturus. Nec te tum novi adverſum, ſed famulus admonuit. Itaque reflexiſſem iter ad te, niſi plures adfuiſſent mihi ignoti, quorum cœtum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de ſuſpicione, &c. *Adde eiuſdem Epiſtolam* Bilibaldo ſuo *inſcriptam eodem tempore*; Editionis Scriverianæ *pag.*212.

EX ERASMI EPISTOLA

AD

JOANNEM CHOLERUM, Præpoſitum Curienſem.

Ann. 1532, 5 *Octobr.*

LAmbertus Campeſter, qui olim Lutetiæ edidit Colloquia mea velut à me emendata, perſuaſo typographo rem eſſe vendibilem, & ſub nomine meo præfatus, & admixtis per totum opus miris emblematibus, quibus me ipſum accuſabam, omnia plena ſcurrilis cujuſdam ſtoliditatis: quo peracto fugit

fugit Lugdunum; &, ſimulans ſe ſummum Eraſmi amicum, reperit patronum, cui mox ſuffuratus trecentos coronatos fugit, & in fuga deprehenſus eſt inter aliquot puellas, ſuffigendus in crucem, niſi ſacra cuculla Dominici ſervaſſet eum: Is, inquam, multis aliis flagitiis ac ſceleribus deſignatis, tandem in civitate quadam Germaniæ, Zorſt, opinor, dicitur, ditionis Juliacenſis, excuſſa cuculla docet Evangelium, hoc eſt, meras ſeditiones. Dux petiit, ut hominem ejicerent. Reſponderunt, ſe non poſſe carere ſuo eccleſiaſta. Et iſta peſtis ſerpit indies.

Anno 1536, 10 *Kal. Maias.*

ATqui non omnia in hoc ſcribuntur,ut evulgentur, luſimus quædam adoleſcentes, ſtyli exercendi gratia: quædam aliis dictavimus ſic inambulantes, nihil minus cogitantes quam de evulgando: nonnulla ſcripſimus diſcipulis tardis. Hujus generis erant Colloquia, quæ Helenius quidam, haud ſcio unde nactus, nam apud me nullum unquam fuit exemplar, care vendidit Joanni Frobenio, ſimulans, alios eſſe typographos qui empta cuperent. Hæc emendi orexis.

Eraſmus in Epiſtola ſcripta Baſileæ,

Anno M I Ɔ X X X V I, XVII *Maii.*

DEmiror, Dolæ tantum poſſe duos Franciſcanos. Colloquia & venduntur & excuduntur Lutetiæ, & Dolæ exulant. Qui dicunt, in illis aliquid eſſe hæreticum, ſive docti, ſive indocti, mentiuntur. Id liquido perſpiciet,qui legerit meas Declarationes.

DE

DE UTILITATE COLLOQVIORVM,

AD LECTOREM.

ADeo nunc in omnes & in omnia per univerſum orbem graſſatur comitata Furiis * ἡ διαβολὴ, ut tutum non ſit ullum emittere librum, niſi ſatellitio munitum. Quamquam quid ſatis eſſe tutum poſſit adverſus ſycophantæ morſum, qui velut aſpis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem, quamvis juſtiſſimam, obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cujuſdam erat edita. Quam cum ingenti applauſu viderem exceptam à ſtudioſis, abuſus ſum affectu vulgari ad profectum ſtudiorum. Quandoquidem nec medici ſemper ægrotis miniſtrant ſaluberrima, ſed illis nonnihil concedunt ob hoc ipſum, quod vehementer appetant. Itidem mihi viſum eſt, hoc genus illecebris ineſcare teneram ætatem, quæ jucundis facilius ducitur, quam ſeriis aut exactis. Itaque quod editum erat, repurgavi; deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducerent, velut irrepens in animos adoleſcentium, quos recte ſcripſit Ariſtoteles inidoneos auditores Ethicæ Philoſophiæ, dumtaxat ejus quæ ſeriis præceptis traditur. Quod ſi quis clamet, indecorum homini ſeni ſic pueriliter ludere; nihil moror quam pueriliter, modo utiliter.

* Ἡ διαβολὴ] Hoc eſt, calumnia, quæ apud Græcos hinc nomen habet, quod omnia in aliam partem trahat & conjiciat atque exiſtimata aut edita ſunt.

tem. Hæc ſi mihi abſurde imputarentur, cur in ceteris non debet reſpici perſonæ qualitas? Niſi forte, ſi Turcam loquentem facerem, mihi cenſeant imputandum quidquid ille diceret.

Hæc præfatus, in genere de locis ab iſto taxatis pauca dicam. In primo loco puer quidam, ſedecim annos natus, ait, ſe confiteri peccata duntaxat certo capitalia, aut vehementer ſuſpecta: quum Lutherani, ſicut audio, doceant, non eſſe neceſſe confiteri omnia crimina capitalia. Proinde res ipſa declarat, hunc pueri ſermonem multum diſſonare à dogmate quod vos damnatis. Mox puer idem rogatus, an ipſi ſufficiat confiteri Chriſto: reſpondet, ſatis futurum animo ſuo, ſi idem viſum fuiſſet Eccleſiæ proceribus. Ex hoc ratiocinatur, non per artem Dialecticam, ſed per malitiam ſycophanticam: Me videlicet autorem eſſe, hanc *Confeſſionem*, qua nunc utimur, non eſſe inſtitutam à Chriſto, ſed ab Eccleſiæ præſulibus. Iſta collectio poſſet videri probabilis, ſi Chriſtus non eſſet unus è primatibus Eccleſiæ, quum juxta Petri dictum ſit Princeps paſtorum, ac juxta vocem Evangelicam, Paſtor bonus. Ergo qui proceres Eccleſiæ dicit, non excludit Chriſtum, ſed complectitur & illum cum Apoſtolis, & Apoſtolorum ſucceſſoribus. quemadmodum qui præcipua corporis membra nominat, non excludit caput. Quod ſi cui videbitur hæc reſponſio non carere ſtropha; age, demus puerum illum ſenſiſſe de puris hominibus, Eccleſiæ proceribus: An puero non eſt ſatis, quod in confitendo ſequitur autoritatem illorum, etiamſi non habeat certum, an Pontifices potuerint hoc inſtituere de ſuo, an tradiderint nobis ex inſtitutione Chriſti? quum illi ſit animus parere, quocunque modo tradiderint. Ne mihi quidem ipſi ſatis adhuc plene

conſtat.

conſtat, quod Eccleſia definierit hanc Confeſſionem, ut nunc ſit, eſſe ex inſtitutione Chriſti. Sunt enim permulta argumenta, mihi quidem inſolubilia, quæ ſuadent contrarium. Et tamen hunc animi mei ſenſum ubique ſubmitto judicio Eccleſiæ, libenter ſequuturus ſimul atque certum vigilans claram illius vocem audiero. Jam, ſi maxime hoc expreſſiſſet Bulla Leonis, & aliquis vel neſciret, vel non meminiſſet, ſufficeret interim (opinor) hac in re obſequi autoritati Eccleſiæ, cum animo parendi, ſi & illud conſtaret. Neque vero recte colligi poteſt, *Has Confeſſio eſt ex inſtitutione hominum, ergo non habet autorem Chriſtum.* Apoſtoli inſtituebant Eccleſiarum diſciplinam, haud dubie, quin ex inſtitutione Chriſti: inſtituebant Baptiſmum, inſtituebant Epiſcopos; ſed autoritate Chriſti. Et tamen negari non poteſt, multa hujus Confeſſionis pendere ex conſtitutione Pontificum: videlicet, quod confitemur ſemel in anno, quod ad Paſcha, quod huic aut huic ſacerdoti, quod nos quivis ſacerdos abſolvit à quibuſlibet admiſſis. Ex his arbitror liquere, quam ſit manifeſta calumnia, quod ad *Confeſſionem* attinet.

Porro, non fit illic mentio de je*junio*, ad quod nos hortatur Evangelium, & Apoſtolicæ literæ, ſed *de delectu ciborum*, quem palam contemnit in Evangelio Chriſtus, nec raro damnant Paulinæ literæ: præſertim Judaïcum, & ſuperſtitioſum. Dicet aliquis, hoc eſt accuſare Pontificem Romanum, qui hoc præcipiat quod damnat Apoſtolus. Quid doceat Evangelium, in propatulo eſt. Pontifex ipſe declaret, quo animo jubeat quod non exigit Evangelium. Quamquam nullus illic dicit; quod neſcio an doceat Lutherus, conſtitutiones Pontificum non reddere nos obnoxios crimini, niſi contemptus

temptus acceſſerit, Imo qui loquitur illic, concedit, Pontificem poſſe conſtituere: tantum quærit, an hic fuerit animus Pontificis, obligare ex æquo omnes ad carnium abſtinentiam; ſic, ut qui comederit, obnoxius ſit Gehennæ, etiamſi non accedat perverſus contemptus. Et qui hoc dicit in Colloquiis, addit, ſe non aliter odiſſe piſces, quam anguem. Sunt autem quidam ſic affecti, ut piſcis ſit illis venenum; quemadmodum inveniuntur, qui ſimiliter abhorreant à vino. Qui ſic affectus eſt erga piſces, ſi prohibeatur veſci carnibus & lactariis, nonne dure tractabitur? An hunc quiſquam homo velit obnoxium fieri pœnæ Gehennæ: ſi pro corpuſculi neceſſitate veſcatur carnibus? Si quævis conſtitutio Pontificum & Epiſcoporum obligat ad pœnam Gehennæ, dura nimirum eſt conditio Chriſtianorum. Si quædam obligant, quædam non obligant, nemo melius declarabit animum ſuum quam ipſe Pontifex. Atque id ſane declaratum eſſe, faceret ad tranquillitatem conſcientiarum. Quid, ſi Pontifex aliquis ſtatueret, ut ſacerdotes incederent cincti: an probabile erit eum hoc animo ſtatuiſſe, ut ſi quis ob dolorem renum deponeret cingulum, redderetur obnoxius Gehennæ? non opinor. Divus Gregorius conſtituerat. Vt, ſi quis noctu cognoviſſet uxorem, abſtineret poſtridie ab ingreſſu templi, hic, ſi quis diſſimulato coitu, templum fuiſſet ingreſſus, non ob aliud, niſi ut audiret Evangelicam concionem, an is obnoxius fieret Gehennæ? Non arbitror virum ſanctiſſimum fuiſſe tam immitem. Si quis cum ægrotante uxore veſceretur carnibus, quod aliter ad edendum non poſſet provocari, & valetudo poſceret cibum; num Pontifex vellet illum ob id factum eſſe obnoxium Gehen-

næ?

næ? Hoc tantum ibi quæritur, nec quicquam aſſeveratur. Et certe ante Cæſaris Edictum hiſce de rebus licebat quærere.

Jam vero nec illic, nec alibi, ſimpliciter damno Pontificum *Indulgentias*, quanquam hactenus plus ſatis indultum eſt illis. Tantum quidam ridet congerronem ſuum, qui quum alias eſſet nugaciſſimus nugator (nam talis fingitur), tamen præſidio Bullæ credebat ſe perventurum in cœlum. Hoc adeo non arbitror Hæreticum eſſe, ut exiſtimem, nihil eſſe ſanctius, quam admonere populum, ne Bullis confidant, niſi ſtudeant mutare vitam, & pravos affectus corrigant.

Sed ridentur illic *Vota*. Imo ridentur & admonentur iſti, quorum plurima turba eſt, qui domi relictis liberis & uxore, voto temere inter pocula concepto, cum aliquot combibonibus Romam, Compoſtellam, aut Hieroſolymam; procurrunt. Quamquam, ut nunc ſunt mores, arbitror ſanctius, in totum homines à talibus votis dehortari, quam adhortari.

Hæ videlicet ſunt execrabiles Hæreſes, quas ille Lynceus vidit in libello puerili. Mirum autem cur non excutiat & Catunculum meum, & Mimos Publianos. Quis non intelligit, iſta proficiſci à privato quodam odio? Quanquam à me quidem in nulla re læſus eſt. niſi quod favi bonis literis, quas ille plus quam capitaliter odit, nec ſcit quam ob rem. Et interim gloriatur, ſibi quoque telum eſſe, quo ſe ulciſcatur. Si quis illum in convivio dixerit Corœbum aut ebrium, ille viciſſim in concione clamabit eum hæreticum, aut falſarium, aut ſchiſmaticum. Credo, ſi coqua in cœna poneret carnes aduſtas, poſtridie in concione clamaret, illam de hæreſi ſuſpectam.

ſpectam. Nec pudeſcit, aut reſipiſcit, toties ipſa re deprehenſus in manifeſto mendacio.

Primum, quam ſtulta, quam inſana, blateravit in Novum Teſtamentum à me recognitum? Deinde, quid inſanius illa voce, quam jecit in Iacobum Fabrum & me, quum ipſa res loqueretur, illum non intelligere quid mihi cum Fabro conveniret, aut, quid eſſet in controverſia? Quid impudentius, quam quod in publica lectione falſi crimen & hæreſim impegit, quod juxta Græcos verterim: *Omnes quidem non reſurgemus, ſed omnes immutabimur.* Quid furioſius, quam quod Mechliniæ in publica concione monuit populum, ut caveret ab hæreſi Lutheri & Eraſmi? Quid enim nunc commemorem, quas voces evomat verius quam eloquatur in lautis conviviis, quoties è poculis accreſcit zelus domus Dei? Nuper apud Hollandos dixit, me apud Theologos Lovanienſes haberi pro falſario. (ſcripſit ad me qui præſens audivit.) Rogatus, quam ob rem? Quare, inquit, toties caſtigat Novum Teſtamentum? O ſtolidam linguam! Hieronymus toties caſtigavit Pſalterium, an ideo falſarius eſt? Denique ſi falſarius eſt, qui vel imprudens, vel ob inſcitiam vertit aliquid ſecus quam oportet, falſarius fuit hic cujus hodie Tranſlatione utitur Eccleſia. Quantum autem proficit iſtiuſmodi moribus? Omnes rident ut Morychum, horrent ut ceritum, fugitant ut moroſum & intractabilem. Nec poſſunt non bene ſentire de eo, de quo ille tam odioſe prædicat. Et quum omnibus diſpliceat, uni ſibi diſplicere non poteſt.

Hoc ſcilicet habet Edictum Cæſaris, ut furioſa linguæ petulantia in quemcumque vellet, debaccharetur. Sic ſuſtinet negotium Orthodoxæ Fidei vir ſapiens & gravis. Non eſt iſte zelus Dei, lædere

innoxios,

innoxios, ſed furor eſt Diaboli. Semel collaudatus eſt Judaïcus zelus Phinees, ſed ita ut exemplum non tranſeat ad Chriſtianos. Et tamen ille palam impias occidit. Iſti, quidquid odit, Lutheranum eſt & Hæreticum. Sic opinor tenue zythum, vapidum vinum, & jus inſipidum, iſti Lutheranum vocabitur: & lingua Græca, quam unice odit, opinor ob id quod hanc Apoſtoli tanto honore dignati ſint, ut non alia ſcripſerint, Lutherana vocabitur. Poëtica, nam & hanc odit, magis amans potaticam, erit Lutherica.

Clamat, per nos minui ſuam auctoritatem, ſeque meis ſcriptis ludicrum fieri. imo ipſe ſeſe propinat doctis & cordatis omnibus deridendum: nec ullum facit finem. Ego calumniam à me depello. Quod ſi docti bonique male ſentiunt de eo qui immerenti calumniam intendit, utri par eſt imputare, jure depellenti, quod agnoſcere non debet; an per injuriam intendenti? Si quis affirmans aſinis eſſe alas in Brabantia, rideretur: nonne ipſe faciat ridiculum? Clamat, TOTUM LUTHERUM ESSE IN LIBRIS MEIS, omnia undique ſcatere hæreticis erroribus. Ceterum ubi qui mea legunt, nihil tale reperiunt, etiamſi Dialecticen neſciant, tamen facile colligunt quod conſequitur. Habet auctoritatem à Cæſare. rem igitur gerat ex animo Cæſaris, qui nocentes ſanari mavult quam puniri: certe innoxios lædi non vult. Concredit hoc muneris ignoto. ubi reſcierit qualis ſit homo, dubium non eſt quin quod credidit, ſit repetiturus. Nec Cæſaris mitiſſimi, nec Pontificis integerrimi mens eſt, ut qui ſuis vigiliis & ornare ſtudent & juvare Rempublicam, dedantur odiis talium; etiamſi quid humani lapſus eſſet: Tantum abeſt, ut bonos & integros velint alienari, & in diverſam partem protrudi.

Hæc

Hæc magis ad Vos pertinent, quam ad me. Nam hujus mores multum dedecoris conciliant ordini veſtro, dum vulgus ex hoc uno vos omnes æſtimat. injuria quidem, fateor; ſed ſic ſunt hominum mores. neque paucos à Theologiæ ſtudio alienat iſtius aſperitas. Scio, totum hominem vobis diſplicere, præter duos aut tres combibones, & unum veteratorem, qui ſtultitia hominis ad ſuas cupiditates abutitur. Sed ita demum intelligerent omnes, eum vobis non probari, ſi, poſteaquam coërceri non poteſt, ejeceritis è veſtro contubernio. Difficillimum quidem iſtud erit, ſat ſcio. Nam ægre tales avelluntur à nidore conviviorum ſolennium, opiparorum, & gratuitorum. Sed tamen hoc pertinet ad honorem ordinis veſtri: cui merito faveo. Bene valete.

Scripta anno (opinor) MIↃXXXI.

EX EPISTOLA ERASMI

AD

JOANNEM ŒCOLAMPADIUM,

Ann. 1529, *Id. Iul.*

HOdie mihi narravit Hieronymus Frobenius, eſſe, qui neſcio quid ſiniſtri ſuſpicentur de animo in te meo, quaſi te ſcriptis meis perſtrinxerim; deinde, quaſi nuper deflexerim ab itinere, ne te ſalutarem. Scito, utrumque eſſe vaniſſimum ſomnium. Nullam literam ſcripſi qua te perſtrictum volui, aut quam ſcribens de te cogitavi. Quum excuderetur Colloquium *Cyclops*, quidam ex operis Frobenianis ſuſpicati ſunt, quod dicitur de *ove in capite, vulpe* *in*

in pectore, deque *longo naſo*, ad te pertinere; quum conſtet, hoc luſum in *Nicolaum Cannium* famulum meum, qui ambiebat in Colloquiis celebrari. is talem geſtat pileum, & naſum habet longum, & colore eſt fuſco, capillitio nigro. Te ſimili uti pileo, nunquam audieram, niſi hac occaſione. Non ſum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros eruditos. Ambiebat & *Polyphemus* celebrari, qui circumferebat Codicem Evangelicum belle ornatum, quum ipſius vita nihil eſſet inquinatius. Sic res habet de ſcriptis. Jam ea via ſoleo fere ſemper adire hortum Frobenii, quum cœlum eſt commodius. quod altera ſit anguſtior, & fœteat. Itaque ſi nullus adfuiſſet, illac tamen eram iturus. Nec te tum novi adverſum, ſed famulus admonuit. Itaque reflexiſſem iter ad te, niſi plures adfuiſſent mihi ignoti, quorum cœtum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de ſuſpicione, &c. *Adde eiuſdem Epiſtolam* Bilibaldo ſuo *inſcriptam eodem tempore*; Editionis Scriverianæ *pag.*212.

EX ERASMI EPISLOLA

AD

JOANNEM CHOLERUM,

Præpoſitum Curienſem.

Ann. 1532, 5 *Octobr.*

LAmbertus Campeſter, qui olim Lutetiæ edidit Colloquia mea velut à me emendata, perſuaſo typographo rem eſſe vendibilem, & ſub nomine meo præfatus, & admixtis per totum opus miris emblematibus, quibus me ipſum accuſabam, omnia plena ſcurrilis cujuſdam ſtoliditatis: quo peracto fugit

fugit Lugdunum; &, ſimulans ſe ſummum Eraſmi amicum, reperit patronum, cui mox ſuffuratus trecentos coronatos fugit, & in fuga deprehenſus eſt inter aliquot puellas, ſuffigendus in crucem, niſi ſacra cuculla Dominici ſervaſſet eum: Is, inquam, multis aliis flagitiis ac ſceleribus deſignatis, tandem in civitate quadam Germaniæ, Zorſt, opinor, dicitur, ditionis Juliacenſis, excuſſa cuculla docet Evangelium, hoc eſt, meras ſeditiones. Dux petiit, ut hominem ejicerent. Reſponderunt, ſe non poſſe carere ſuo eccleſiaſta. Et iſta peſtis ſerpit indies.

Anno 1536, 10 *Kal. Maias.*

ATqui non omnia in hoc ſcribuntur, ut evulgentur, luſimus quædam adoleſcentes, ſtyli exercendi gratia: quædam aliis dictavimus ſic inambulantes, nihil minus cogitantes quam de evulgando: nonnulla ſcripſimus diſcipulis tardis. Hujus generis erant Colloquia, quæ Helenius quidam, haud ſcio unde nactus, nam apud me nullum unquam fuit exemplar, care vendidit Joanni Frobenio, ſimulans, alios eſſe typographos qui empta cuperent. Hæc emendi orexis.

Eraſmus in Epiſtola ſcripta Baſilea,

Anno M I Ↄ X X X V I, XVII *Maii.*

DEmiror, Dolæ tantum poſſe duos Franciſcanos. Colloquia & venduntur & excuduntur Lutetiæ, & Dolæ exulant. Qui dicunt, in illis aliquid eſſe hæreticum, ſive docti, ſive indocti, mentiuntur. Id liquido perſpiciet, qui legerit meas Declarationes.

DE

DE UTILITATE COLLOQVIORVM, AD LECTOREM.

ADeo nunc in omnes & in omnia per univerſum orbem graſſatur comitata Furiis * ἡ διαβολὴ, ut tutum non ſit ullum emittere librum, niſi ſatellitio munitum. Quamquam quid ſatis eſſe tutum poſſit adverſus ſycophantæ morſum, qui velut aſpis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem, quamvis juſtiſſimam, obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cujuſdam erat edita. Quam cum ingenti applauſu viderem exceptam à ſtudioſis, abuſus ſum affectu vulgari ad profectum ſtudiorum. Quandoquidem nec medici ſemper ægrotis miniſtrant ſaluberrima, ſed illis nonnihil concedunt ob hoc ipſum, quod vehementer appetant. Itidem mihi viſum eſt, hoc genus illecebris ineſcare teneram ætatem, quæ jucundis facilius ducitur, quam ſeriis aut exactis. Itaque quod editum erat, repurgavi; deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducerent, velut irrepens in animos adoleſcentium, quos recte ſcripſit Ariſtoteles inidoneos auditores Ethicæ Philoſophiæ, dumtaxat ejus quæ ſeriis præceptis traditur. Quod ſi quis clamet, indecorum homini ſeni ſic pueriliter ludere; nihil moror quam pueriliter, modo utiliter.

* Ἡ διαβολὴ] Hoc eſt, calumnia, quæ apud Græcos hinc nomen habet, quod omnia in aliam partem trahat & conjiciat atque exiſtimata aut edita ſunt.

Et,ſi laudantur literatores ætate provecti, qui pueritiæ cruſtulis blandiuntur,elementa velint ut diſcere prima; mihi non arbitror vitio verti debere,quod ſimili ſtudio juventutem illecto vel ad elegantiam Latini ſermonis, vel ad pietatem. Adde quod bonæ prudentiæ pars eſt, noſſe ſtultas vulgi cupiditates & abſurdas opiniones. Eas arbitror ſatius ex hoc libello diſcere, quam experientia ſtultorum magiſtra. Multis amara ſunt Grammatices præcepta. Ariſtotelis Ethice non eſt apta pueris: Theologia Scoti minus: ne viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem: & plurimum habet momenti, guſtum optimarum rerum protinus inſeviſſe teneris animis. Et haud ſcio an quidquam diſcitur felicius, qùam quod ludendo diſcitur. Eſt hoc nimirum ſanctiſſimum fallendi genus, per impoſturam dare beneficium. Laudantur enim medici qui ſic fallunt ægrotos. Et tamen ſi nihil heic aliud quam nugatus fuiſſem, videbantur laturi; nunc quoniam præter linguæ politiem inſperſi quædam, quæ mentem inſtruant ad Religionem, calumniantur, ac perinde quaſi dogmata Chriſtianæ profeſſionis heic ſerio pronuntientur, ita ſyllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quam faciant inique, magis erit perſpicuum, ubi declararo *Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem.* Vt enim omittam tot ſerias ſententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot hiſtorias, tot rerum naturas dignas cognitu: In Colloquio *de viſendo loca ſacra*, cohibetur ſuperſtitioſus & immodicus quorundam affectus, qui ſummam pietatem eſſe ducunt vidiſſe *Hieroſolymam*; & huc per tanta terrarum mariſque ſpatia currunt ſenes Epiſcopi, relicto grege,qui curandus erat: huc viri principes relicta familia ac ditione, huc mariti relictis

ctis domi liberis & uxore, quorum moribus ac pudicitiæ neceſſarius erat cuſtos : huc adoleſcentes ac feminæ, non ſine gravi diſcrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam; & interim ſuperſtitioni, inconſtantiæ, ſtultitiæ, temeritati prætexitur Religionis titulus, ac deſertor ſuorum; contra doctrinam Pauli, ſanctimoniæ laudem aufert, ac ſibi quoque pietatis omnes numeros expleſſe videtur. Paulus 1. Tim. 2. intrepide pronuntiat : *Si quis autem ſuorum, & maxime domeſticorum, curam non habet, fidem abnegavit, & eſt infideli deterior.* Atqui heic Paulus loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, idque prætextu Religionis, dum ſeſe mancipent obſequiis Eccleſiæ. Quid dicturus de maritis, qui deſtitutis teneris liberis, uxore juvencula, idque in re tenui, proficiſcuntur Hieroſolymam? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda ſit invidia; nec tam vetus, quin nepotes ſuperſint, quos damni magnitudo non ſinit obliviſci rei geſtæ. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem inviſere Hieroſolymam, pio quidem animo, ſed parum felici conſilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelamque commiſit Archiepiſcopo, ceu parenti. Vbi rumor allatus eſt, hominem in ea peregrinatione periſſe, Archiepiſcopus pro parente geſſit prædonem; occupavit poſſeſſiones omnes defuncti : denique & arcem munitiorem, in quam gravida confugerat, vi expugnavit: & ne ſupereſſet ultor atrociſſimi facti, gravida confoſſa ſimul cum fœtu periit. Nonne pium erat, tali viro diſſuadere periculoſam & non neceſſariam profectionem? Hujus ge-

ducunt ad veram pietatem. Hæc arbitror eſſe pia: eoque conſiderata multorum vel levitate vel ignorantia, vel ſuperſtitione, viſum eſt ſuper ea re monere juventutem : neque video quos offendere debeat hæc admonitio, niſi forte quoſdam iſtos, quibus carior eſt quæſtus quam pietas. Nec illic damno *Pontificias Indulgentias*, aut diplomata;ſed taxo nugaciſſimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam ſpem côllocarit in condonationibus humanis. Heic ſi quis mihi conſideret, quanta jactura pietatis nata ſit inter mortales, partim ex eorum vitio qui proſtituunt Pontificias Indulgentias, partim eorum culpa qui illas ſecus quam oportet accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem ſuper hac re commonitam eſſe. Verum hôc modo parum conſultum eſt commiſſionariis. Audio, ô bone:ſi viri boni ſunt, gaudebunt eſſe monitos ſimplices : ſin potior eſt illis quæſtus quam pietas, valeant.

In colloquio *de captandis ſacerdotiis*, taxo eos, qui Romam curſitant, venanturque ſacerdotia, crebro gravi jactura tum morum, tum pecuniæ : eoque deduco ſermonem, ut ſacerdos, pro concubina, lectione bonorum auctorum ſemet oblectet.

In *militis confeſſione*, taxo facinora militum, & impiam militum confeſſionem; ut adoleſcentes ab ejuſmodi moribus abhorreant.

In *monitis pædagogicis* doceo puerum verecundiam ac mores ætati decoros.

In *pietate puerili*, nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad ſtudium pietatis ? Nam quod quidam arrodebant de confeſſione, mera fuit calumnia : cui jam pridem reſpondi. Doceo, confeſſionem eſſe ſuſcipiendam perinde quaſi nobis eſſet in-

egregiis viris, qui ſuis vigiliis bene meriti ſunt de liberalibus ſtudiis.

Sunt inepti, quibus *colloquium proci & puellæ* videatur laſcivum, cum nihil fingi poſſit caſtius. Si res honeſta eſt matrimonium, & procum agere honeſtum eſt. Atque utinam omnes proci tales eſſent, qualem heic fingo, nec aliis colloquiis coïrent matrimonia! Quid facias iſtis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur quidquid amicum eſt ac feſtivum? Hæc puella negat proco diſceſſuro oſculum, quo totam virginitatem illi ſervet illibatam. Quid autem nunc vulgo non dant puellæ procis? Deinde non vident quam multa Philoſophica ſint inſperſa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non ſolum corporum, ſed multo magis animorum, de firmitate conjugii, de non contrahendo matrimonio ſine conſenſu parentum, de caſte colendo matrimonio, de ſancte educandis liberis; poſtremo puella comprecatur Chriſtum, ut illius auſpiciis ſit felix connubium. An hæc non convenit ſcire juvenes? Et qui hanc lectionem ob laſciviam putant eſſe noxiam pueris, patiuntur illis prælegi Plautum & facetias Pogii. Præclara judicia!

In *Virgine Miſogamo* deteſtor eos, qui adoleſcentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monaſterium, abutentes illorum vel ſimplicitate, vel ſuperſtitione; perſuadentes eis, non eſſe ſpem ſalutis extra monaſteria. Niſi talibus piſcatoribus plenus eſſet mundus; niſi innumera feliciſſima ingenia per iſtos infeliciſſime ſepelirentur ac defoderentur viva, quæ fuiſſent electa vaſa Domini, ſi judicio ſumſiſſent inſtitutum naturæ congruens; non recte admonui. At ſi quando cogar in hoc argumento pro-

ferre quod ſentio, ſic depingam & * plagiarios illos, & ipſius mali magnitudinem, ut nullus non faſſurus ſit, me non ſine cauſa hæc monuiſſe: quamquam civiliter id quidem à me factum eſt, ne malis daretur anſa delinquendi.

In proximo colloquio *Virginis pœnitentis*, non induco virginem, quæ profeſſa mutarit inſtitutum, ſed quæ ante peractam profeſſionem redierit ad parentes, quos habebat optimos.

In *Mempſigamo* quam multa ſunt Philoſophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrumpenda conjugum benevolentia, de ſarciendis offenſis, de corrigendis maritorum moribus, de obſequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Ariſtoteles, & Xenophon, niſi quod heic perſonæ vitam quandam addunt orationi?

In colloquio *Militis & Carthuſiani*, ſimul depingo & inſaniam juvenum, qui procurrunt ad bellum, & pii Carthuſiani vitam, quæ ſine ſtudiorum amore non poteſt non eſſe triſtis & inamœna.

In *Pſeudocheo* depingo quorundam ingenia, qui nati ſunt ad mentiendum. quo quidem hominum genere nihil eſt execrabilius; utinam eſſet rarius!

In colloquio *Adoleſcentis & ſcorti*, nonne & lupanaria facio caſta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inſerendam adoleſcentum animis pudicitiæ curam, vel ad revocandas ab inſtituto non minus ærumnoſo quam turpi puellas ad quæſtum expoſitas? unica vox commovit quoſdam, quod impudica puella blandiens adoleſcenti vocat illum ſuam mentulam, cum hoc apud nos vulgatiſſimum ſit

* *Plagiarios illos*] Recte illos plagiarios vocat, quod quodammodo furtum in alterius corpus committant.

etiam

etiam honeſtis matronis. Hoc qui ferre non poteſt, pro *mea mentula*, ſcribat *mea voluptas*, aut ſi quid aliud mavult.

In *Convivio Poëtico* doceo, cujuſmodi debeat eſſe convivium inter ſtudioſos, parcum, ſed feſtivum & hilare, conditum literatis fabulis, ſine rixis, ſine obtrectatione, ſine turpiloquio.

In *Inquiſitione* doceo ſummam Catholicæ profeſſionis, idque aliquanto vividius ac liquidius quam docent Theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gerſonem, quem interim honoris cauſa nomino. Ideo porro fingo perſonam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam; inter quos de præcipuis articulis Orthodoxæ profeſſionis convenit; etiamſi reliquam Inquiſitionis partem non addidi, propter hæc exulceratiſſima tempora.

In *Senili colloquio* quam multa, velut in ſpeculo, exhibentur, quæ, vel fugienda ſunt in vita, vel illam reddunt tranquillam! Hæc præſtat adoleſcentes ex feſtivis colloquiis, quam experimentis, diſcere. Socrates Philoſophiam è cœlo deduxit in terras: ego Philoſophiam etiam in luſus, confabulationes & compotationes, deduxi. Oportet enim & ludicra Chriſtianorum ſapere Philoſophiam.

In *Ptochopluſiis* quam multa ſunt, ad quæ paſtores ruſticani, rudes & indocti, nihilque minus quam paſtores, poſſint ſuam vitam corrigere? Prætereaque ad tollendam ſtultam gloriam veſtium; rurſus ad coërcendam illorum inſaniam, qui monachorum cultum exſecrantur, quaſi per ſe mala ſit veſtis. Et obiter deſcribitur forma, quales debeant eſſe Monachi, qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales ſunt, quales heic deſcribo.

In *Erudita Puella*, ſimul & Paullæ, Euſtochii,

Marcellæ, vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt ſtudium literarum; & monachos Abbateſque ſacrorum ſtudiorum oſores, luxui, otio, venationibus, aleæque, deditos, puellæ conjugatæ exemplo exſtimulo ad aliud ſtudiorum genus ipſis magis congruens.

In *Spectro* detego technas impoſtorum, qui credulis ſimplicium animis ſolent illudere, fingentes appariciones dæmonum & animarum, voceſque divinas. Quantam vero peſtem hæ præſtigiæ invexerunt pietati Chriſtianæ! Quoniam autem rudis ac ſimplex ætas hujuſmodi fraudibus potiſſimum eſt obnoxia, viſum eſt exemplo non inamœno depingere modum impoſturæ. Sic impoſitum fuit 1 Cœleſtino Pont. Romano. Sic Bernæ deluſus juvenis 2 à monachis. Sic commentitiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum eſt *Alcumiſtica*: quæ doctis etiam & cordatis viris imponit. adeo morbus hic adlubeſcit, ſi quem corripuerit. Huic affinis eſt *Magia*, eodem nomine, ſed cognomine blandiens, *naturalis*. Similes impoſturas taxo in *Hippoplano*, & *Ptochologia*; rurſus in *Convivio fabuloſo* Ex his ſi nihil aliud diſcerent pueri, quam Latine loqui, quanto plus laudis mea mereretur induſtria, qui per luſum ac voluptatem id facio; quam illorum, qui miſeræ juventuti Mammetrectos, Brachylogos, Catholicontas, & ſignificandi modos, obtrudebant?

In *Puerpera*, præter naturalium rerum cognitionem,

1. *Cœleſtino*] De hoc vide Platinam.
2. *A Monachis*] Prædicationibus, qui D. Franciſci fratres quinque vulnerum ſtigmatis fruſtrari conabantur.

tionem, quam multa ſunt moralia de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In *Peregrinatione religionis ergo*, taxo iſtos, qui per tumultum ejecerunt omnes imagines è templis: rurſus eos qui inſaniunt in peregrinationes,quę ſuſcipiuntur prætextu religionis; unde jam & ſodalitates inventæ ſunt. Qui Hieroſolymæ fuerunt, Equites aurati vocantur, ſeque Fratres vocant, &. in die Palmarum ſerio rem agunt ridiculam, fune trahentes aſinum, ipſi non multum differentes ab aſino ligneo quem trahunt. Id imitati ſunt qui Compoſtellam adierunt. Dentur hæc ſane, dentur affectibus hominum: at non ferendum, quod hinc ſibi vendicant pietatem. Notantur & ii,qui reliquias incertas pro certis oſtendunt, qui his plus tribuunt quam oportet, qui quæſtum ex his ſordide faciunt.

In *Ichthyophagia* tracto quæſtionem de conſtitutionibus humanis, quas quidam prorſus rejiciunt, multum aberrantes à recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus: rurſus alii abutuntur & divinis & humanis conſtitutionibus ad quæſtum ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare; inquires unde natæ ſint, & quibus gradibus huc uſque progreſſæ conſtitutiones humanæ; quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum diſtent à divinis; obiter indicans præpoſtera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus eſt, & unde totus hic orbis tumultus natus eſt. Hæc ideo quoque tractavi copioſius, quo doctis ſuppeditarem occaſionem accuratius hiſce de rebus ſcribendi. Nam quæ adhuc prodierunt, non ſatisfaciunt curioſis. Traducere ſcortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quan-

doquidem hæc mala nullum fallunt : ſed ex his eſt periculum veræ pietatis, quæ vel non ſentiuntur, vel ſanctimoniæ fallaci ſpecie blandiuntur. Quod ſi quis calumnietur, perſonis ſordidis affingi Theologicam diſputationem; ab his talia nunc in omnibus conviviis diſputantur ; & hujuſmodi perſonis opus erat familiarius craſſiuſque rem tractaturo.

In *Funere*, quoniam mors arguere ſolet Chriſtianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diverſum mortis genus, velut imagine viva ponens ob oculos diſſimilem exceſſum eorum qui fidunt rebus commentitiis, & qui ſpem ſalutis fixerunt in miſericordia Domini : obiter taxans divitum, ſtultiſſimam ambitionem, qui luxum ac ſuperbiam ſuam & ultra mortem proferunt, quam mors ſaltem debebat auferre : ſimul eorum perſtringens vitium, qui ſui compendii gratia ſtultitia locupletum abutuntur, quam ipſi potiſſimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere monere potentes ac divites, ſi monachi, qui ſe profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales ſunt, quales deſcripſi, tamen oſtenſum eſt exemplum quod oportet vitari : ſin vulgo referuntur longe his quæ propoſuimus execrabiliora ; qui ſunt æqui, meam agnoſcant civilitatem, ſuumque vitium corrigant : & ſi vitio vacant ipſi, alios peccantes vel emendent, vel coërceant. Nullum ordinem perſtrinximus; niſi forte totum Chriſtianiſmum infamat, qui quidquam monendi gratia dixerit in corruptos Chriſtianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos inprimis compeſcere debebant qui palam factis ſuis dehoneſtant ordinem. Nunc cum illos ut germanos ſodales agnoſcant, foveant ac tueantur, qua fronte

cauſantur

cauſantur à bene monente lædi exiſtimationem ordinis? Quanquam quæ ratio dictat, ſic habendam hujus aut illius humanæ ſodalitatis rationem, ut publicam Chriſtianorum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum*, taxo præpoſtera quorundam judicia.

In *Convivio vario*, commonſtro rem civilitati congruam.

In *Charonte* deteſtor bellum inter Chriſtianos.

In *Synodo Grammaticorum* rideo ſtudium cujusdam Carthuſiani, ſuo judicio doctiſſimi, qui cum in Græcas literas ſoleat ſtolidiſſime debacchari, nunc libro ſuo indiderit Græcum titulum, ſed ridicule, *Anticomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos*, vel *Antidicomarianos*.

In *Cyclope* taxo quoſdam, qui Evangelium ſemper habent in ore, cum in vita nihil ſit Evangelicum.

In *Conjugio impari*, pono ob oculos vulgi ſtultitiam, qui in ſponſalibus ſupputant dotis modum, nec ad rationem vocant ſponſi ſcabiem lepra deteriorem. Atque id hodie fit tam paſſim, ut nemo miretur, cum nihil ſit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate* depingo genus hominum, qui ſub umbra nobilitatis exiſtimant ſibi nihil non licere. quæ præcipua peſtis eſt Germaniæ.

In *Senatulo* traducturus eram vitia quædam mulierum, ſed civiliter, ne quis exſpectet tale quippiam quale habet * Juvenalis: verum hoc agenti obortus eſt quidam *ἱππὸς αὔλακος*, lupus, ut aiunt, in fabula. Reliqua fere comparata ſunt ad volupta-

* *Iuvenalis*] Qui dum apertius vitia inſectatur, cogitur ſubinde turpiora ob oculos ponere.

tem, ſed non illiberalem. Non hoc eſt dehoneſtare ordines, ſed erudire. Quapropter omnibus ordinibus, & privatim, & publice, rectius conſultum fuerit, ſi depoſita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes quidquid pio ſtudio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ ſunt dotes, & alios alia capiunt, milleque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatum eſt Juvenci ſtudium, qui ſacram Evangeliorum hiſtoriam carmine prodidit. Nec ſua laude fraudatus eſt Arator, qui idem fecit in Acta Apoſtolorum. Adverſus Hæreticos tubam intendit Hilarius, argutatur Auguſtinus, Hieronymus dialogis pugnat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas & Scotus dialectices ac philoſophiæ præſidiis pugnant. Simile ſtudium omnium; ſed, diſſimilis ſingulorum ratio. Non reprehenditur diverſitas, quæ ſcopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hiſpanus, quo dociliores veniant ad Ariſtotelem. Multum enim promovit, qui guſtum dedit. Atqui hic libellus, ſi teneræ pubi prælegatur, tradet illos ad multas diſciplinas magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad phyſicen ad ethicen, demum ad ea quæ ſunt pietatis Chriſtianæ. Stulti perſonam ſuſcepi, factus ipſe mearum rerum * encomiaſtes: ſed me compulit partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim Chriſtianæ juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus ſtudiis incumbere.

Hæc ita cum habeant, omnibuſque qui literas didicerunt perſpicua ſint, eſt tamen quoddam hominum genus mire * bliteon. Deputatos appellant

* *Encomiaſtes*) Laudator. Vulgi eſt proverbium.
* *Bliteon*] Beſaceum, nihil ſapiens, inconditum.

Galli;

Galli; opinor quod male putati ſint; aut certe plus ſatis putati, qui ſic pronunciant de meis Colloquiis, opus eſſe fugiendum, præſertim monachis, quos illi Religioſos appellant, & adoleſcentibus; eo quod jejunia & abſtinentiæ eccleſiæ parvi penderentur: beatæ Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur ſuffragia; virginitas ſi conjugio conferatur, nullius eſſe aut parvi momenti, religionis etiam diſſuaderetur omnibus ingreſſus: quodque in eo arduæ difficileſque Theologiæ quæſtiones Grammaticulis proponantur, contra ſtatuta per Magiſtros in artibus jurata. Agnoſcis, mi lector, Atticam eloquentiam. Vt ad poſtremum primo loco reſpondeam, quid artium Magiſtri proponant Grammaticulis, neſcio; quæ tractantur in Colloquiis, de ſymbolo, de miſſa, de jejuniis, de votis, de confeſſione, nihil habent Theologicæ difficultatis, ſed ejus generis ſunt, ut non oporteat ea quenquam neſcire. Et ſi pueris prælegunturepiſtolæ Pauli, quid periculi eſt, ſi guſtus quidam illis præbeatur Theologicæ diſputationis? Adhæc cum non ignorent, pueris Sophiſtices candidatis perplexas de perſonis divinis ſtatim quæſtiones ſummæ difficultatis proponi, ne dicam otioſæ ſubtilitatis; cur nolunt pueros hoc diſcere, quod ad communem vitam pertinet? Jam, ſi putant nihil referre, quid ſub qua perſona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa comperiantur in Evangelicis & Apoſtolicis literis, quæ, ſecundum hanc legem, manifeſtam habent blaſphemiam. Multis locis approbo jejunium, nuſquam damno. Qui ſecus aſſeverat, eum declarabo impudentiſſime mentiri. Sed in pietate puerili, inquiunt, leguntur hæc verba: Cum jejunio mihi nihil eſt negotii. Finge hæc verba dici ſub perſona militis aut temulenti, num protinus Eraſmus

raſmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adoleſcente nondum adulto: quam ætatem lex non obſtringit ad jejunandum: & tamen is adoleſcens præparat ſe ad juſta jejunia. Sic enim ſubjicit; Sed tamen ſi ſenſero opus, prandeo cœnoque parcius, quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis per diem feſtum.

Abſtinentias vero quam damnem, declarant hæc verba, quæ ſunt in *Convivio profano*: In pleriſque non res, ſed animus diſcernit nos à Judæis. Illi manum abſtinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis; Nos cum intelligamus, omnia munda eſſe mundis; tamen carni laſcivienti, velut equo ferocienti, pabulum ſubducimus, quo magis ſit audiens dicto ſpiritui. Nonnunquam immoderatum ſuavium rerum uſum abſtinentiæ moleſtia caſtigamus. Paullo poſt reddit rationem quare Eccleſia interdixerit eſum quorundam ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus, cochleis aut ranis licebit veſci, aut cepas, porrumve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis opſoniis; quod ſi quid divites deliciantur hac occaſione, ſuæ gulæ imputent, non incuſent Eccleſiæ conſtitutionem. Mox loquor his ſimilia. Rurſus aliquanto poſt; Scio, medicis magnopere damnatum eſſe piſcium eſum: ſed ſecus viſum eſt majoribus noſtris, quibus obtemperare religioſum eſt. Inibi protinus doceo heic vitandum etiam offendiculum infirmiorum.

Æque falſum eſt, in colloquiis irrideri ſuffragia beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum; ſed illos irrideo qui petunt à ſanctis quæ non auderent à bono viro petere; aut hoc animo petunt à certis divis, quaſi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut poſſit

præſtare

præſtare quam alius, aut quam ipſe Chriſtus. Imo in pueriliˈ pietate ſic loquitur puer : Salutem dixi nonnullis. Quibus? Chriſto ac divis aliquot. Et aliquanto poſt : Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac divos divaſque omnes; ſed nominatim Virginem matrem; tum eos quos habeo mihi peculiares. Et infra commemorat nominatim quos divos ſalutet quotidie.

Mirum vero ſi procus amans laudat nuptias, dicitque, caſtum conjugium non multum abeſſe à laude virginitatis, cum Auguſtinus patriarcharum * polygamiam anteponat noſtro cælibatui.

Quod objiciunt de ingreſſu religionis, quam ſit manifeſtæ vanitatis, declarant mea verba in virgine miſogamo. Sic enim loquitur virgo : Damnas igitur hoc totum vitæ inſtitutum? Reſpondet juvenis; Nequaquam : verum quemadmodum nemini ſuaderi velim, ut quæ ſe in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere; ita non dubitem hortari puellas omneis, præſertim indolis generoſæ, ne ſe temere eò præcipitent, unde poſt ſeſe non poſſint explicare. Hæc eſt illius colloquii concluſio, utcunque certatum eſt argumentis. Obſecro, an hoc eſt omnibus diſſuadere ingreſſum religionis? Non damnatur ingreſſus, ſed præceps temeritas damnatur. Hæc igitur malitioſe detorquent ad calumniam. At non perpendunt quam multa illic diſcunt grammaticuli, quæ pugnant cum decretis Lutheranorum.

In *Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi miſſam. Docetur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur puer, ut antequam ſumat euchariſtiam, confeſſione purget animum. Ibidem do-

* *Polygamiam*] Polygamus, qui multas duxit uxores, aut qui multas habet. Polygamiam Auguſtinus nuptias multiplices interpretatur.

centur

centur grammaticuli, quæ recepta ſunt uſu populi Chriſtiani, cum tamen in ſacris literis non habeantur, hactenus eſſe ſervanda, ne cui ſimus offendiculo.

In *Profano convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum conſtitutionibus, quam medicorum conſiliis: tantum admonentur, in neceſſitate ceſſare vigorem conſtitutionis humanæ, & mentem legiſlatoris. Ibidem probat quiſpiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad uſum, non ad luxum, & potiſſimum detur religionis diſciplinam obſervantibus.

De conſtitutionibus humanis hæc pronuntiantur in colloquio ἰχθυοφαγία. Pugnent qui volent, ego cenſeo, leges majorum reverenter ſuſcipiendas & obſervandas religioſe, velut à Deo profectas; nec eſſe tutum, nec eſſe pium, de poteſtate publica ſiniſtram concipere aut ſerere ſuſpicionem. Et, ſi quid eſt tyrannidis, quod tamen nō cogat ad impietatem, ſatius eſt ferre, quam ſeditioſe reluctari. Hujuſmodi permulta grammaticuli diſcūnt ex meis colloquiis, quibus ſic obmurmurant iſti. Sed indecorum eſt, Theologum jocari, ſaltem hoc mihi concedant apud pueros, quod ipſi permittunt ſibi viri apud viros in veſperiis, ut vocant rem inſulſam inſulſo vocabulo.

Inſulſas calumnias, quas in Hiſpaniis objecere quidam, oſtendi, mera eſſe ſomnia hominum, nec ſobriorum, nec Latine ſcientium. Nec minus indoctum eſt, quod quidam pronuntiavit hæretice dictum, quod in Symbolo Pater dicitur ſimpliciter auctor omnium. Verum is deceptus inſcitia Latini ſermonis exiſtimat, *auctorem* nihil aliud quam creatorem aut fabricatorem ſignificare. Atqui ſi conſulat eos qui callent elegantiam Romani ſermonis. ſi evolvat Hilarium, alioſque vetuſtos auctores, comperiet, aucto-

auctoritatem accipi pro eo quod Scholaſtici vocant rationem perfectiſſimam principii, eoque Patri peculiariter tribuunt, & auctoris nomine ſæpe deſignant Patrem, cum perſonas inter ſe conferunt. An Pater recte dicatur cauſa filii, nihil mea refert, cum nunquam eo verbo ſim abuſus, niſi quod illud eſt veriſſimum, nos de Deo non poſſe loqui niſi verbis impropriis, nec magis proprium verbum eſt fons aut principium, aut origo, quam cauſa.

Jam hinc mihi perpende, lector, quales ſint interdum qui ſuis ſententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quam reprehendere quod non intelligas. At iſta quidvis calumniandi febris quid aliud gignit quam amarulentiam ac diſſidia? Quin potius aliena candide interpretemur, nec ſtatim noſtra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus, qui quod legunt, non intelligunt. Vbi in conſilio eſt odium, ibi cæcum eſt judicium. Pacificator univerſorum Spiritus, qui ſuis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordes & unanimes in ſana doctrina, ſanctiſque moribus: quo contingat pariter, ad cæleſtis Hieroſolymæ, quæ neſcit ulla diſſidia, conſortium pervenire Amen. Anno M D X X V I, X I I Kalend. Junias, Baſileæ.

FINIS.

COLLOQVIORVM
INDEX.

ABbatis & erudita.	Pag.344
Abſurda.	604
Ἄγαμος γάμος.	583
Adoleſcentis & ſcorti.	268
Alcumiſtica.	367
Amicitia.	715
Apotheoſis Reuchlini Capnionis.	181
Ἀπροσδιόνυσα.	604
Ars notoria.	647
Ἀστραγαλισμός.	615
Charon.	571
Colloquium ſenile.	309
Concio, ſiue Merdardus.	651
Coniugium.	219
Coniugium impar.	583
Conuiuium diſpar.	558
Conuiuium fabuloſum.	388
Conuiuium poëticum.	274
Conuiuium profanum.	94,95
Conuiuium religioſum.	131
Conuiuium ſobrium.	642
Copia compendium.	124
Cyclops, Euangeliophorus.	597
Deambulatio.	21
Diluculum.	634
Diuerſoria.	260
Domeſtica confabulatio.	20

Echo.

Echo. 555
Ementita nobilitas. 606
Epicureus. 751
Epithalamium Petri Ægidii. 349
Evangeliophorus, Cyclops. 597
Euntes in ludum literarium. 78
Exequiæ Seraphicæ. 697
Exorciſmus, ſive Spectrum. 356
Formulæ variæ, 80. &c. 99. 100. &c. 117. *primi congreſſus.* 1. 32. &c.
Franciſcani πτωχοπλούσιοι 326
Funus. 532
Γεροντολογία. 309
Gloria acquirendæ vera ratio. 671
Γυναικοσυνέδριον. 626
Herilia iuſſa. 45
Hippoplanus. 377
Impoſtura. 595
Inquiſitio de fide. 294
Ἱππεὺς ἄνιππος. 606
De itinere formulæ. 14
Ἰχθυοφαγία. 466
Ludus globorum miſſilium. 56. *Sphæra per annulum ferreum.* 58
Luſus pueriles. 52
Militaria. 41
Militis & Carthuſiani. 237
Monitoria pædagogica. 49
Merdardus, ſive Concio. 651
Naufragium. 249
Νηφάλιον συμπόσιον. 642
Opulentia ſordida. 684
Ὄχημα, γεροντολογία. 309
Percontandi variæ formulæ. 9. 24

Peregrinatio religionis ergo. 410
Philodoxus. 671
Pietas puerilis. 62
Πολυδαιτία. 558
Primi congreſſus variæ formulæ & colloquia. 1, &c. 31, &c.
Problema. 741
Proci & puellæ. 190
Pſeudochei & Philetymi. 244
Πτωχολογία. 382
Πτωχοπλούσιοι, *Franciſcani.* 326
Puerpera. 406
De Rebus ac vocabulis. 564
De Sacerdotiis captandis. 36
Saltus. 60
Salutandi ratio & formulæ. 1, &c.
Senatulus. 626
Scorti & adoleſcentis. 268
Spectrum, ſeu exorciſmus. 356
Synodus Grammaticorum. 577
Talorum luſus. 615
Valetudinis formulæ. 11
Venatio. 76
Virgo μισόγαμος, *id eſt, abhorrens à nuptiis.* 204
Virgo pœnitens. 215
Votum temere ſuſceptum. 32. 33
Uxor μεμψίγαμος. 219

FINIS.